

MECMA‘U‘L-EŞRÂF

Hâkî’nin Şakâ’ik Tercümesi

MUHTESİBZÂDE MEHMED HÂKÎ

TÜRKİYE YAZMA ESERLER KURUMU BAŞKANLIĞI YAYINLARI: 185

Tarih ve Toplum Bilimleri Serisi : 31

Kitabın Adı : MECMA'U'L-EŞRÂF

Hâkî'nin Şakâ'ik Tercümesi

Müellifi : Muhtesibzâde Mehmed Hâkî (ö. 1567'den sonra)

Özgün Dili : Osmanlı Türkçesi

Hazırlayan : Dr. Mehmet Yunus Yazıcı
Bartın Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi
İslam Tarihi ve Sanatları, Öğretim Üyesi

Editör : Prof. Dr. Derya Örs

Proje Koordinatörü : Dr. Göker İnan

Son Okuma : Evşen Yıldız, Yazma Eser Uzmanı

Arşiv Kayıt : Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi, EY 1308
Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi, Y 506

Kapak Görseli : Hâkî'nin ilk tercümesi olan *Terceme-i Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye*'nin sunumunu tasvir eden bir minyatür
Topkapı Sarayı Müzesi Ktp., Hazine Kitaplığı, Nr. 1263, 259^b

Yapım : Yüksel Yücel

Baskı : Mega Basım Yayın San. ve Tic. A.Ş.
Cihangir Mh. Güvercin Cd.
No: 3/1 Baha İş Mrk. A Blok Kat: 2 34310 Avcılar / İstanbul
Tel.: 0212 412 17 00 Sertifika No: 44451

Baskı Yeri ve Yılı : İstanbul 2021

Baskı Miktarı : 1. Baskı, 1500 adet

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Library of Congress A CIP Catalog Record

Muhtesibzâde Mehmed Hâkî

Hâkî'nin Şakâ'ik Tercümesi, *Mecma'u'l-Eşrâf*

1. Tarih, 2. Edebiyat, 3. Biyografi, 4. Şakâ'ik, 5. Muhtesibzâde Mehmed Hâkî

ISBN: 978-975-17-4924-6

Copyright © Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı. Her hakkı mahfuzdur.

Bütün yayın hakları *Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı*'na aittir. Başkanlığın izni olmaksızın tümüyle veya kısmen, hiçbir yolla ve hiçbir ortamda yayımlanamaz ve çoğaltılamaz.

T.C. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı

Süleymaniye Mh. Kanuni Medresesi Sk. No: 5 34116 Fatih / İstanbul

Tel.: +90 (212) 511 36 37

Faks: +90 (212) 511 37 00

info@yek.gov.tr

www.yek.gov.tr

MECMA‘U‘L-EŞRÂF

HÂKÎ‘NİN ŞAKÂ‘İK TERCÜMESİ

(İNCELEME - METİN)

MUHTESİBZÂDE MEHMED HÂKÎ
(ö. 1567’den sonra)

Hazırlayan
Mehmet Yunus Yazıcı

Editör
Derya Örs

TÜRKİYE
YAZMA
ESERLER
KURUMU
BAŞKANLIĞI

TAKDİM

İnsanlık tarihi, akıl ve düşünce sahibi bir varlık olan insanın kurduğu medeniyetleri, medeniyetler arasındaki ilişkileri anlatır. İnsan, zihnî faaliyetlerde bulunma kabiliyetiyle bilim, sanat ve kültür değerleri üretir, ürettiği kültür ve düşünce ile de tarihin akışına yön verir.

Medeniyetler, kültürler, dinler, ideolojiler, etnik ve mezhebî anlayışlar arasındaki ilişkiler kimi zaman çatışma ve ayrışmalara, kimi zaman da uzlaşma ve iş birliklerine zemin hazırlamıştır.

İnsanların, toplumların ve devletlerin gücü, ürettikleri kültür ve medeniyet değerlerinin varlığıyla ölçülmüştür. İnsanoğlu olarak daha aydınlık bir gelecek inşâ edebilmemiz, insanlığın ortak değeri, ortak mirası ve ortak kazanımı olan kültür ve medeniyet değerlerini geliştirebilmemizle mümkündür.

Bizler, Selçuklu'dan Osmanlı'ya ve Cumhuriyet'e kadar büyük devletler kuran bir milletiz. Bu büyük devlet geleneğinin arkasında büyük bir medeniyet ve kültür tasavvuru yatmaktadır.

İlk insandan günümüze kadar gök kubbe altında gelişen her değer, hakikatin farklı bir tezahürü olarak bizim için muteber olmuştur. İslâm ve Türk tarihinden süzülüp gelen kültürel birikim bizim için büyük bir zenginlik kaynağıdır. Bilgiye, hikmete, irfana dayanan medeniyet değerlerimiz tarih boyunca sevgiyi, hoşgörüyü, adaleti, kardeşlik ve dayanışmayı ön planda tutmuştur.

Gelecek nesillere karşı en büyük sorumluluğumuz, insan ve âlem tasavvurumuzun temel bileşenlerini oluşturan bu eşsiz mirasın etkin bir şekilde aktarılmasını sağlamaktır. Bugünkü ve yarınki nesillerimizin gelişimi, geçmişimizden devraldığımız büyük kültür ve medeniyet mirasının daha iyi idrak edilmesine ve sahiplenilmesine bağlıdır.

Felsefeden tababete, astronomiden matematiğe kadar her alanda, Medine’de, Kahire’de, Şam’da, Bağdat’ta, Buhara’da, Semerkant’ta, Horasan’da, Konya’da, Bursa’da, İstanbul’da ve coğrafyamızın her köşesinde üretilen değerler, bugün tüm insanlığın ortak mirası hâline gelmiştir. Bu büyük emanete sahip çıkmak, bu büyük hazineyi gelecek nesillere aktarmak öncelikli sorumluluğumuzdur.

Yirmi birinci yüzyıl dünyasına sunabileceğimiz yeni bir medeniyet projesinin dokusunu örecek değerleri üretebilmemiz, ancak sahip olduğumuz bu hazinelerin ve zengin birikimin işlenmesiyle mümkündür. Bu miras bize, tarihteki en büyük ilim ve düşünce insanların geniş bir yelpazede ürettikleri eserleri sunuyor. Çok çeşitli alanlarda ve disiplinlerde medeniyetimizin en zengin ve benzersiz metinlerini ihtiva eden bu eserlerin korunması, tercüme ya da tıpkıbasım yoluyla işlenmesi ve etkin bir şekilde yeniden inşâ edilmesi, Büyük Türkiye Vizyonumuzun önemli bir parçasıdır. Bu doğrultuda yapılacak çalışmalar, hiç şüphesiz tarihe, ecdadımıza, gelecek nesillere ve insanlığa sunacağımız eserleri üretmeye yönelik fikrî çabaların hasılası olacaktır. Her alanda olduğu gibi bilim, düşünce, kültür ve sanat alanlarında da eser ve iş üretmek idealiyle yeniden ele alınmaya, ilgi görmeye, kaynak olmaya başlayan bu hazinelerin ülkemize ve tüm insanlığa hayırlar getirmesini temenni ederim. Aziz milletimiz, bu kutsal emaneti yücelterek muhafaza etmeyi sürdürecektir.

Recep Tayyip Erdoğan
Cumhurbaşkanı

İÇİNDEKİLER

TAKDİM	4
EDİTÖRÜN ÖNSÖZÜ	9
HAZIRLAYANIN ÖNSÖZÜ	11
KISALTMALAR	14
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ	15
GİRİŞ	17
İNCELEME	29
MUHTEŞİBZÂDE MEHMED HÂKÎ-İ BELGRÂDÎ'NİN HAYATI	29
MECMA'U'L-EŞRÂF'IN İNCELEMESİ	36
A. BİYOGRAFİLERDE KİMLİĞİN ELE ALINIŞI	36
1. Başlıklarda Kimliğe Dair Bilgiler	36
2. Metindeki Lakap ve İsimlere Dair Rivayetler	37
3. Metinde Doğuma ve Memlekete Dair Bilgiler	38
B. KİŞİLİK YAPISINA DAİR BİLGİ VE DEĞERLENDİRMELER	54
1. Dinî Yaşayış Tarzına İlişkin Bilgi ve Değerlendirmeler	54
2. Kişinin Sahip Olduğu Manevi Mertebelere Dair Anlatımlar	61
3. Kişilerdeki Aşk ve Âşıklık Hâlleri	62
4. Müskirât Kullanımına Dair Anekdotalar	63
5. Kişinin Yaratılış Özelliklerine Dair Betimlemeler	64
6. Kişinin Genel Ahlâk Özelliğine Dair Değerlendirmeler	65
7. Zihinsel Yetilerin Ele Alınışı	70
8. Kişinin Fünûn-ı Cüz'iyeye Dair Yetenekleri	75
9. Çeşitli Sanat ve Zanaatla İlgili İfadelerin Ele Alınışı	77
10. İlmî Yetenekler, Yetkinlikler ve Öğreticilik Vasıfları	77
11. Yöneticilik Yetenekleri ve Mansıp İle İlişkisi Açısından Âlim	79
C. FİZİKSEL GÖRÜNÜM VE HASTALIKLARA DAİR BİLGİ VE DEĞERLENDİRMELER	82
D. ESERLERE İLİŞKİN BİLGİ VE DEĞERLENDİRMELER	87
1. Eserler Hakkında Genel Değerlendirmeler ve Zaman Belirlenimleri	87
2. Âlim ve Eser Üretkenliği	87
3. Şerh, Hâşiye ve Talikler Hakkında Değerlendirmeler	89
4. Edebî Eserler Hakkındaki Değerlendirmeler	97
5. Tasavvufî Eserlerin Ele Alınışı	102
6. Tefsirler, Dil Eserleri, Mecmualar, Tarih-Muhazarat Kitapları ve Ökült Eserler Hakkındaki Değerlendirmeler	104
7. Fıkıh Eserlerine Dair Değerlendirmeler	105
8. Eserlerin Yazılış Süreleri ve Nedenleri, Yaygınlığı, Akıbeti	106
E. SOSYAL, KÜLTÜREL, EKONOMİK HAYAT	111
1. Tasavvufî Yaşam	112

a. Mutasavvıfların Padişah ve Diğer Devlet Görevlileri İle İlişkileri	113
b. Tasavvufî Eğitim ve Yolculuk	118
c. Âlim-Sûfî Gerilimi ve Tasavvuf Karşıtı Görüşler	120
d. Tasavvufa Giriş, Yetişme, Olgunlaşma	122
e. Tasavvuf ve Keramet	126
f. Mutasavvıf ve Bilgi	126
g. Mutasavvıf ve Rüya	127
h. Tasavvuf ve Meczuplar	128
2. Ulemânın Yaşamı	129
a. İlme Duhûl, Öğrenim, Yetişme ve İlmî Yolculuk	129
b. Âlimlerin Ders İşleyişi Hakkında Bilgi ve Değerlendirmeler	135
c. İlim Muhitleri ve Âlimler Arası Kıyaslar	140
d. Ulemâ, Sultan ve Devlet Ricali Arasındaki İlişkiler	144
HÂKÎ'NİN TERCÜMELERİ	163
A. TERCÜMELERİN İSİMLERİ, YAZILIŞ SEBEPLERİ VE TARİHLERİ, SUNULDUĞU KİŞİLER	163
B. TERCÜMELERİN NÜSHALARI	168
1. <i>Terceme-i Şakâ'ik-i Nu'mâniyye</i> 'nin Nüshaları	168
2. <i>Hadâ'iku'r-reyhân</i> Nüshası	188
3. <i>Mecma'u'l-eşrâf</i> Nüshaları	189
C. ŞAKÂ'İK VE HÂKÎ'NİN TERCÜMELERİNDEKİ BİYOGRAFİLER	191
SONUÇ	193
TENKİTLİ METİN	
MECMA'U'L-EŞRÂF	203
ṬABAḲA-İ ÜLÂ	206
ṬABAḲA-İ ŞÂNİYE	210
ṬABAḲA-İ ŞÂLİŞE	217
ṬABAḲA-İ RÂBÎ'A	239
ṬABAḲA-İ HÂMİSE	258
ṬABAḲA-İ SÂDİSE	272
ṬABAḲA-İ SÂBÎ'A	295
ṬABAḲA-İ ŞÂMİNE	393
ṬABAḲA-İ TÂSÎ'A	449
ṬABAḲA-İ 'AŞİRE	469
KAYNAKÇA	541
BİYOGRAFYA DİZİNİ -1	549
BİYOGRAFYA DİZİNİ -2	559
ÖZEL İSİMLER DİZİNİ	567
EKLER	598

EDİTÖRÜN ÖNSÖZÜ

Osmanlı dönemi Türk bilim, eğitim ve kültür tarihimizin yüz akı eserlerinden birisi de hiç kuşkusuz **Taşköprülüzâde Ahmed Efendi**'nin (901-968/1495-1561) Arapça kaleme aldığı *eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye fî Ulemâi'd-Devleti'l-Osmâniyye* adlı ölümsüz eseridir. Yazılışından itibaren büyük ilgi gören *Şakâ'ik*, Osmanlı Devleti'nin kurulduğu dönemden başlayarak 965/1558 yılına kadar Osmanlı ulema ve meşayihinin hayat hikâyeleriyle menkıbelerini içeren ilk derli toplu tabakât ve hâl tercümesi kitabı olmak sıfatıyla kendi alanında önemli bir çıkış açmıştır.

“*Tabaka*” adı verilen on ana bölümden oluşan eserde, **Sultan Osmân Han**'dan başlayarak **Kânûnî Sultan Süleymân Han** zamanına kadar yaşamış olan 371 bilgin ve 150 şeyhin hâl tercümeleri, ölüm tarihleri sırasına göre ele alınmıştır.

Telif edildiği yıldan itibaren çok sayıda nüshası istinsah edilerek Osmanlı bilim dünyasında hızla yayılan *Şakâ'ik*, zaman içinde yapılan çok sayıda çeviri, zeyil ve telhisleriyle birlikte, etkisi neredeyse 20. yüzyıla dek sürececek olan edebî ve ilmî bir hareketin de fitilini ateşlemiştir. Arapça yazılmış olması dolayısıyla, ilgililerin eserden daha fazla yararlanabilmesi amacıyla, daha müellif hayattayken, bizzat kendi izni ve oluruyla çok sayıda Türkçe çevirisi yapılmış, zaman içinde bu çevirilere ek olarak yine çok sayıda Arapça ve Türkçe zeyiller kaleme alınmış, böylece Osmanlı dönemi Türk bilim tarihi için son derece önemli olan bir *Şakâ'ik* çevirileri ve zeyilleri geleneği ortaya çıkmıştır.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı tarafından, başta *Şakâ'ik*'in Arapça metninin eleştirel basımı ve Türkçeye çevirisi olmak üzere, diğer önemli çevirileriyle zeyillerinin, “*Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye Çeviri ve Zeyilleri Projesi*” adı altında bir dizi hâlinde yayınlanmasıyla birlikte, Osmanlı dönemi bilim, eğitim, sanat, kültür ve sosyal tarihimizin önemli bir bölümüne ışık tutulmuş olacaktır.

Bu dizide yayınlanması öngörülen eserler, *Şakâ'ik*'in Arapça metni ve çevirisiyle birlikte, **Mehmed Hâkî el-Belgradî**'nin *Hadâ'iku'r-Reyhân fî Tercemeti Şakâ'iku'n-Nu'mân*, **Derviş Ahmed Efendi**'nin *ed-Devhatü'l-İrfâniyye fî Ravzati'l-Ulemâi'l-Osmâniyye*, **İbrâhîm b. Ahmed el-Amasî**'nin *Terceme-i Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye*, **Mecdî Mehmed Efendi**'nin *Hadâ'iku's-Şakâ'ik fî Tercemeti's-Şakâ'ik* adlı çevirileriyle, **Âşık Çelebi**'nin *Tetimmetü's-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye*, **Ali b. Bâlî**'nin *el-Ikdu'l-Manzûm fî Zikri Efâdili'r-Rûm*, **Âkifzâde Abdürrahîm Efendi**'nin *Kitâbü'l-Mecmû' fî'l-Meşhûd ve'l-Mesmû'*, **Nev'îzâde Atâyî Efendi**'nin *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik fî Tekmiletü's-Şakâ'ik*, **Uşşâkîzâde Seyyid İbrâhîm Hasîb**'in *Zeyl-i Şakâ'ik*, **Simkeşzâde Mehmed Şeyhî Efendi**'nin *Vekâyı'-ı Fuzalâ* ve **Fındıklılı İsmet Efendi**'nin *Tekmiletü's-Şakâ'ik fî Hakki Ehli'l-Hakâ'ik* adlı zeyillerinden ibârettir.

Adı geçen eserlerden Türkçe olanlar, mevcut yazma nüshaların karşılaştırılmasıyla çeviriyazı olarak, Arapça olanlar ise özgün metinleri ve Türkçe çevirileriyle birlikte yayınlanacaktır.

“*Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye Çeviri ve Zeyilleri Projesi*” kapsamında yayınlanacak olan toplam on iki adet eserin bilim dünyamıza hayırlı olmasını diler, bu ağır ve zorlu iş için gecesini gündüzüne katarak emek veren bilim insanlarını ve bu fevkalade önemli projeyi hayata geçiren Türkiye Yazma Eserler Kurumunun saygıdeğer başkanı Prof. Dr. Muhittin Macit'in şahsında değerli Kurum çalışanlarını tebrik ederim.

Prof. Dr. Derya Örs
Proje Editörü

HAZIRLAYANIN ÖNSÖZÜ

Belli usûller çerçevesinde geçmişteki tarihsel materyali toplayarak insanların bilincine taşımak, tüm bilimlerle temasa sahip olan tarihin ve dolayısıyla tarihçinin işidir. Öne çıkan şahsiyetlerin hâl tercümelerini toplumun bilincine taşıyan biyografi disiplini Türk-İslâm medeniyetinin yazılı geleneğinde özellikle Osmanlı döneminde gelişerek büyük bir külliyat teşkil etmiştir. Devletin her kademesinde görev yapan bürokratları, belli bir şehirde mukim olan meşhur kişileri, bazı tarikatlara intisap etmiş tasavvuf erbabını, şair, musikişinas, hattat gibi sanat ve edebiyat ehlini tanıtan eserler, mezkûr bilincin sürekliliğini sağlamak amacıyla tahrir edilmişlerdir. Bu biyografik kaynaklar toplumun tüm kesimini belirli şekillerde ihtiva ettiğinden başta tüm bilim dallarının tarihi ile ilgilenen modern araştırmacılar daha sonra medeniyetimizin ortak tecrübesini idrak arzusu taşıyan herkes için öneme sahiptir.

Türkoloji alanında cumhuriyet öncesi başlayan ve modern metotları benimseyen anlayış ile günümüze değin birçok ilmî çalışma husûle getirilmiştir. Bu kesintisiz ve nispeten uzun sayılabilecek dönemde biyografi alanında yer alan ve edebiyat tarihi açısından çok önemli bir yere sahip olan şair tezkireleri araştırmacılar tarafından yüksek lisans ve doktora tezi düzeyinde çalışılmıştır. Ayrıca çeşitli tenkitli neşirler yapılmış, bir kısmı da sadeleştirilmiş şekillerde yayın imkânı bulmuştur. Tezkire cephesindeki bu doygunluk araştırmacıları diğer biyografi kaynaklarına da yöneltmiş ve Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan yıkılışına değin bir gelenek oluşturan *eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye* tercüme ve zeyilleri araştırmalara konu olmaya başlamıştır. Bu minvalde, Abdülkadir Özcan'ın on yılı aşkın bir sürede tıpkıbasımı ve dizinini hazırladığı dört ciltlik *Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye ve Zeyilleri* adlı külliyat (1989), günümüz alfabesine aktarılarak; bir kısmı tez hâlinde, bir kısmı ise hem tez hem de kitap olmak üzere yayımlanmıştır.

Bu külliyatta bulunmayan ve tercüme niteliğinin yanında mütercimmin çeşitli tasarruflarıyla genişletilip edebî bir hüviyet kazanan *Şakâ'ik* tercüme-meleri de bu geleneğin önemli bir halkasını teşkil etmektedir. *Şakâ'ik* hakkında ilk çalışmalardan birini gerçekleştiren Behçet Gönül, Muhtesibzâde

Mehmed Hâkî-i Belgrâdî'ye ait tercümenin 21 adet nüshasını tespit etmiş ve yaptığı ilk tercümeyle değiştirerek hicrî 972 tarihinde *Hadâ'iku'r-reyhân* adlı ikinci bir tercüme yaptığını ve hicrî 975'te ise son tercümeyle biraz farklılaştırdığını ortaya koymuştur.¹ Yazma eser kütüphanelerinde yaptığımız araştırmalarda ilk tercüme olan ve zahriyelerde umumiyetle ismi *Terceme-i Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye* olarak geçen eserin 39 nüshası, ikinci tercümeyle ait *Hadâ'iku'r-reyhân*'ın bir nüshası ve son tercüme olan *Mecma'u'l-eşrâf*'ın iki nüshası tespit edilmiştir. Nüshalar incelendiğinde biyografi sıraları ve sayılarının, âlim ve mutasavvıflar için yazılan şiirlerin, biyografik bilgilerin birbirinden farklılık gösterdiği, başka bir deyişle üç ayrı tercümenin olduğu müşahede edilmiştir. Bunun üzerine Hâkî'nin en son yaptığı tercüme olan *Mecma'u'l-eşrâf*'ın bilinen iki nüshası üzerinden tenkitli metnin oluşturulmasına karar verilmiştir.

Giriş bölümünde ilk olarak okuyucuyu konuya hazırlamak maksadıyla tabakat ve biyografi geleneği üzerine umumî bir çerçevede özet malumat verildi. Ardından *Şakâ'ik* tercümelerine dair literatür ortaya konuldu ve zeyllere kısaca değinildi.

İncelemenin ilk kısmında hayatı hakkında oldukça sınırlı bilgiye sahip olduğumuz mütercim Muhtesibzâde Mehmed Hâkî-i Belgrâdî'nin eserleri de göz önüne alınarak biyografisi vücuda getirildi.

Hâkî'nin hayatının ardından gelen beş başlık, tenkitli metnini vücuda getirdiğimiz *Mecma'u'l-eşrâf*'ın incelemesini oluşturmaktadır. İnceleme yapılırken merhum Harun Tolasa'nın 16. *Yüzyılda Edebiyat Araştırma ve Eleştirisi*² adlı kitabında yer alan metodolojiden büyük ölçüde yararlanıldı. Tolasa'nın iki ana bölüm ve sekiz alt bölümden oluşturduğu inceleme, muhteva farklılıklarından ötürü beş bölüme ayrılmıştır. Bu bölümlerin başlıkları şöyledir: “Kimliğin Ele Alınışı”, “Kişilik Yapısına Dair Bilgi ve Değerlendirmeler”, “Fiziksel Görünüm ve Hastalıklara Dair Bilgi ve Değerlendirmeler”, “Eserlere İlişkin Bilgi ve Değerlendirmeler”, “Sosyal, Kültürel, Ekonomik Hayat”. Bu başlıklarda muhtevaya dair eserde nelerin

1 Behçet Gönül, “İstanbul Kütüphanelerinde Al-Şakâ'ik Al-Nu'mâniya Tercüme ve Zeyilleri”, *Türkiyat Mecmuası*, Cilt: 8, İstanbul, 1945.

2 Harun Tolasa, 16. *Yüzyılda Edebiyat Araştırma ve Eleştirisi*, Akçağ, Ankara, 2002.

olduğu ve bunların nasıl ele alındığı filolojinin de yardımı ile açıklanmıştır. Özellikle “Sosyal, Kültürel, Ekonomik Hayat” başlığında biyografi sahiplerinin hayatı, çevresi ile olan ilişkisi cihetinden ele alındığından dönemin tasavvufi yaşamına, devlet işleyişine, ilmî muhitlerine ve padişahların hayatlarına dair sahneler ortaya çıkarılmıştır.

Daha sonra Hâkî'nin üç tercümesinin kimlikleri ortaya çıkarılmış, tespit edilen 42 nüshanın tavsifi yapılmıştır. Tercümelerin isimleri, yazılış tarihleri, sunulduğu kişiler üzerinde durulmuştur. *Şakâ'ik* metni ve Hâkî'nin tercümeleri arasında mukayese yapılarak sayısal veriler verilmiştir.¹

Son olarak *Mecma'ul-eşrâf*'ın Arkeoloji Müzesi 1308 ve Türk Tarih Kurumu 506 numaralarında bulunan iki nüshasının tenkitli neşri yer almaktadır.

Çalışmanın özellikle tez aşamasında yardımlarını eksik etmeyen İsmail Yıldırım, Ramazan Ekinci, Ayhan Can, Hayrettin Bahar, Ubeydullah Efe, Gökhan Alp, Erman Harun Karaduman, Murat Fatih Yazıcı, Prof. Dr. Âdem Ceyhan, Prof. Dr. Adnan Karaismailoğlu ve danışmanım Prof. Dr. Aysun Sungurhan'a müteşekkirim. Tenkitli metni harf harf büyük bir incelelikle okuyarak hatalarımızı tashih edip çalışmamıza istikamet kazandıran Prof. Dr. Derya Örs'e şükranlarımı sunarım. Son olarak eserin basımını üstlenen Türkiye Yazma Eserler Kurumunun başkanı Prof. Dr. Muhittin Macit'e, Çeviri ve Yayın Dairesi Başkanı Doç. Dr. Ferruh Özpilavcı'ya ve kurum uzmanları Dr. Göker İnan, Evşen Yıldız ve İsmet İpek başta olmak üzere diğer çalışanlara teşekkür ederim.

Mehmet Yunus Yazıcı

1 Çalışmamızda tabaka başlıkları ve şiirler transkribe edilerek mukayese edilmiştir. Biyografi sıra ve sayıları *Şakâ'ik*'in aslı ile tablo hâlinde verilerek sayısal olarak değerlendirilip yorumlanmıştır. Son olarak biyografilerden prototip sayılabilecek seçkiler yapılmış ve Hâkî'nin tercümeleri kendi içerisinde ve *Şakâ'ik*'in son yapılan tahkikli neşrinin tercümesiyle karşılaştırılmıştır. Bkz. Mehmet Yunus Yazıcı, *Belgradlı Mehmed Hâkî'nin Şakâ'ik Tercümeleri*, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 220-343.

KISALTMALAR

A	: Arkeoloji Müzesi EY 1308'de bulunan yazma eser.
AETRH	: Ali Emiri Tarih.
age.	: Adı geçen eser.
agm.	: Adı geçen makale.
b.	: bin.
bkz.	: Bakınız.
BNF	: Bibliothèque Nationale de France.
BY	: Bölge Yazmaları.
C.	: Cilt.
çev.	: Çeviren.
DYBZG	: Diyarbakır Ziya Gökalp (Yazma Eser Kütüphanesi).
h.	: Hicrî.
haz.	: Hazırlayan.
Hk	: Halk Kütüphanesi.
Hz.	: Hazret-i.
m.	: Milâdî.
mm	: Milimetre.
Mil	: Milli Kütüphane.
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı.
M.Ü.	: Marmara Üniversitesi.
nr.	: Numara.
ö.	: Ölümü.
s.	: Sayfa.
S.	: Sayı.
Sel	: Selimiye.
T	: TTK Kütüphanesi, Y 506 numarada bulunan yazma.
TTK	: Türk Tarih Kurumu.
TY	: Türkçe Yazmalar.
TYEKB	: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı.
Ür	: Ürgüp.
Y	: Yazma(lar).
Yz	: Yazma.
vb.	: Ve benzeri.
vr.	: Varak.

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ء	ﺀ	ش	Ş, ş
ا	A, a, E, e	ص	Ş, ş
آ	Ā, ā	ض	Ž, ž, Đ, đ
ب	B, b	ط	Ṭ, ṭ
پ	P, p	ظ	Ẓ, ẓ
ت	T, t	ع	‘
ث	Ṣ, ṣ	غ	Ğ, ğ
ج	C, c	ف	F, f
چ	Ç, ç	ق	Q, q
ح	H, h	ك	K, k
خ	H, h	گ	G, g, ğ
د	D, d	ل	L, l
ذ	Ẓ, ẓ	م	M, m
ر	R, r	ن	N, n
ز	Z, z	و	V, v, o, ö, u, ü
ژ	J, j	ه	H, h, a, e
س	S, s	ی	Y, y, ı, i, î, â

GİRİŞ¹

İslâm dininin VII. ve VIII. asırlar arasında çok hızlı bir şekilde yayılması ve yeni coğrafyalarda temekkün edip kozmopolit insan topluluklarıyla ve yeni medeniyet havzalarıyla temas kurması birçok yeni mesele ve soru doğurdu. Bu etkileşimin neticesindeki olgularla yüz yüze gelen ve neşet eden yeni sorunları çözmeye çalışan insanlar ilk olarak kelâm denilen disiplini ortaya çıkararak cevaplar aramaya başladılar. Kelâm bilimiyle birlikte hadislerin toplanması ve anlamlandırılması Kur’ân-ı Kerîm’i yorumlama çabası ile birleşmiş; bahislerin çoğalması, toplanması, tertip-tasnif edilmesi müstakil olarak ilimleri doğuracak zemini hazırlamıştır. Hicrî II. yüzyılda şiir, kelâm, fıkıh, tefsir, siyer, hadis, hadis usûlü ve zühd alanında ilk eserler verilmiş Mekke, Medine, Yemen, Dımışk, Basra ve Kûfe gibi merkezlerde ders halkaları kurulmuş ve ekolleşmelerin ortaya çıkacağı zemin hazırlanmıştır. IX. ve XI. asırlar arasında ise özellikle Bağdat merkezli olmak üzere tüm kadim geleneği kendi potasında eriten İslâm medeniyetinde telif ve tercüme büyük bir hızla artmış ve ansiklopedik diyebileceğimiz eserler de üretilmeye başlanmıştır. Türkler de X. yüzyıldan itibaren İslâm’a girmeye başlamış Isfahan, Horasan, Cebel gibi bölgelerden gelerek İslâm medeniyetine katkıda bulunmuşlardır.² Bu birikimle birlikte “ulemâ” sınıfına dâhil edebileceğimiz kişiler çoğalmış ve ilk olarak hadis râvilerinin hayatının tespiti gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu gereklilik zühd, fıkıh, tefsir, kelâm ve edebiyat gibi alanlara da sirayet ederek tabakat denilen türü doğurmuş ve Arap şairlerinin hâl tercümelerini ihtiva eden bir tedvin biçimi olan İbn es-Sellâm el-Cumâhî’nin (ö. 231/846?) *Tabakatu Fuhûli’s-su’arâ’sı* aynı dönemde kaleme alınmıştır.³ Fars edebiyatında ise bu tip yazım tarzı daha geç bir zaman diliminde doğmuştur. Nizâmî-i Arûzî (ö. 552/1157’den sonra)

1 Girişin tertibi ve muhtevasında büyük ölçüde şu makaleden yararlanılmıştır: Mehmet Yunus Yazıcı, “Seyyid Mustafa’nın Hakâ’iku’l-Beyân fî-Tercemeti Şakâ’iku’n-Nu’mân Tercümesi Ve Zamîme-i Şakâ’iku’n-Nu’mân Adlı Şakâ’ik Zeyli”, *Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 6 / 12 (Aralık 2019), s. 144-164.

2 İslâm düşüncesinin kuruluşu ve dönemlendirmesine dair bkz: İbrahim Halil Üçer, *İslam Düşünce Atlası*, Konya Büyükşehir Belediyesi, 2019, C. I, s. 12-42.

3 İsmail Durmuş, “Tabakât”, *DİA*, İstanbul 2010, C. 39, s. 288.

Mecma'û'n-nevâdir veya *Çehâr Makâle* adıyla bilinen eserinde kâtip, şair, astronomi ve tıp ilmi ile ilgilenen bazı şahsiyetlerin hayatına dair bilgiler barındıran bir eser yazmıştır.¹ Ferîdüddin Attâr (ö. 618/1221) ise ölümünden bir yıl önce *Tezkiretül-evliyâ* isminde bir eser vücuda getirmiş ve yetmiş iki mutasavvıfın hayatına ve sözlerine dair bilgiler vermiştir.² Farsça şiir yazan 300'e yakın şairin hâl tercümesini ve manzum eserlerinden örnekleri sunan *Lübâbü'l-elbâb* adlı eser Avfi (ö. 629/1232?) tarafından 618/1221 yılında yazılmıştır.³

Anadolu'da telif edilen ilk Türkçe eserlere bakıldığında tamamıyla biyografik hüviyet taşıyan eserlere rastlanmaz. Oğuz Türkçesi bir yazı dili olarak XIII. yüzyılda ortaya çıktığında umumiyetle bazı manzum parçalar ve pratik alanda kaleme alınan tıp, musiki, matematik, coğrafya alanına ait eserler göze çarpmaktadır. Aynı dönemde Attâr'ın *Tezkiretül-evliyâ*'sı da tercüme edilmiştir.⁴ Sinân Paşa da aynı eseri XV. yüzyılda çevirmiş ve bazı biyografiler ekleyerek esere telif niteliği kazandırmıştır. Yahşi Fakih'in yazdığı tarih kitabından yararlanan Âşıkpaşazâde'nin tarih kitabında, biyografik bilgiler verilmiş ve bu bilgiler aynı dönemde yer alan anonim tarihler (*Tevârih-i Âl-i Osmân*) tarafından kullanılmıştır.⁵ Doğu Türkçesinde Ali Şîr Nevâyî'nin tezkiresi aynı dönemlerde (1491) kaleme alınmıştır ve bu eser alanında ilk olmakla birlikte Anadolu sahası Türk edebiyatını derinden etkilemiş ve biyografi yazım geleneğini başlatmıştır. Nevâyî'den hemen sonra XVI. yüzyılda Garîbî, Sehî Bey, Latîfî, Âşık Çelebi, Hasan Çelebi, Ahdî, Beyânî, Gelibolulu Âlî; XVII. yüzyılda Sâdıkî, Riyâzî, Kafzâde Fâizî, Rıza, Yümnî, Âsım, Güftî; XVIII. yüzyılda Mucîb, Safâyî, Sâlim, Hasîb, İsmâil Belîğ, Safvet, Râmiz, Silahdarzâde Mehmed Emîn, Esrâr Dede, Âkîf; XIX. yüzyılda Şefkat, Esad Efendi, Ârif Hikmet, Fatîn, Tevfik, Mehmed Tevfik;

1 Yakup Şafak, "Çehâr Makâle", *DİA*, İstanbul 1993, C. 8, s. 248-249.

2 Reşat Öngören, "Tezkiretül-Evliyâ", *DİA*, İstanbul 2012, C. 41, s. 74-75.

3 Tahsin Yazıcı, "Lübâbü'l-Elbâb", *DİA*, İstanbul 2003, C. 27, s. 241-242.

4 Orhan Yavuz, *Anadolu Türkçesi İle Yapılan En Eski Tezkiretül-Evliya Tercümesi Ve Dil Özellikleri*, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, 1986.

5 Erhan Afyoncu, *Tanzimat Öncesi Osmanlı Tarihi Araştırma Rehberi*, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2009, s. 3.

XX. yüzyılda Fâik Reşad, Mehmed Sirâceddin, Ali Emîrî, Aga Muhammed, M. Kemâl İnâl, Nâil Tuman gibi müellifler tezkire yazmış, gelenek XX. yüzyıla değin kesintisiz olarak sürmüştür.¹

Osmanlı coğrafyasında tezkire geleneğinin yanında bürokraside görev alan insanlar ve belli bir makam sahibi olan zevatın hâl tercümeleri derlenerek bir biyografi geleneği oluşturulmuştur. Bu eserler padişahları, sadrazamları, şeyhülislâmları, nakîbüleşrafları, kaptan paşaları, reisülküttâbları, dârüssaâde ağalarını ihtiva eden ve hâl tercümelerini veren eserlerdir. Şuarânın kayıt altına alınmasına benzer olarak sanat erbabından bazıları da müstakil hâlde eserlere konu olmuştur. Bunlardan en önemlisi başta Müstakim-zâde'nin *Tuhfe-i Hattâtîn*'i olmak üzere hattatların hayat hikâyesini anlatan eserlerdir. Bazı musiki erbabını anlatan mühim bir eser *Atrâbü'l-âsâr* adıyla XVIII. yüzyılda kaleme alınmıştır. İbnülemin Mahmud Kemâl İnâl bu eseri kaldığı yerden devam etmek suretiyle *Hoş Sadâ* adı altında tahrir etmiştir.²

Biyografik özellikler taşıyan eserlerden birisi de vefeyât-nâmelerdir. Bu eserler iki gruba ayrılabilir. İlk grup, belli bir coğrafyanın tarihini, mimarî özelliklerini, coğrafi hususiyetlerini ve o bölgede medfun bulunan zevatın hayatını anlatan ve vefat tarihini bildiren eserlerdir. İkinci grup ise çeşitli kesimlerin kısa hâl tercümelerini ve vefat tarihini ihtiva etmektedir.³

Tarikat büyüklerinin hayatlarını ihtiva eden eserlerden bazıları bir mutasavvıfın menkabesini anlatırken bazıları da birden fazla mutasavvıfın hâl tercümesini ihtiva etmektedir. Vilâyetnâme ve menâkıbnâme türünde eserler Anadolu'da erken dönemlerden itibaren yazılmaya başlanmış ve tasavvuf kültürünü taşıyıp yaşatan eserler olmuşlardır.⁴ Bir tarikat özelinde şeyhlerin hayatlarını anlatan eserler önemli biyografi kaynakları olarak öne çıkmaktadır. Mevlevî, Bektaşî, Halvetî, Celvetî, Nakşibendî, Bayramî,

1 Ayrıntılı Bilgi İçin bkz: Filiz Kılıç, *Klasik Türk Edebiyatının Peşinden*, Grafiker Yayınları, Ankara, 2013, s. 10-25.

2 İbnülemin Mahmut Kemâl İnâl, *Hoş Sadâ*, Ketebe Yayınları, İstanbul, 2019.

3 Hâfız Hüseyin Ayvansarâyî, *Vefeyât-ı Ayvansarâyî*, haz. Ramazan Ekinci, Buhara Yayınları, İstanbul, 2013, s. 28.

4 Türk edebiyatındaki evliya menakıbnameleri için bkz: Ahmet Yaşar Ocak, *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menakıbnâmeler (Metodolojik Bir Yaklaşım)*, TTK, Ankara, 2010, s.41-65.

Kâdirî, Cerrâhî gibi birçok tarikata mensup tasavvuf erbabı bu tip eserlerde anılmıştır. Bu gelenek de XX. yüzyıla kadar devam etmiş ve Hüseyin Vassâf *Sefîne-i Evliyâ* adlı eserinde her tarikattan yüzlerce mutasavvıfın hayat hikâyesini eserinde toplamıştır.¹

Salnâmeler, sefaretnâmeler, *Keşfü'z-zünûn* ve zeylleri, *Takvîmü't-tevârîh* ve zeylleri, resmî kurum arşivleri, şehnâmeler, anonim tarihler ve vakanüvis tarihleri de biyografik bilgiler bulunduran kaynaklardır. Özellikle bazı vakanüvis tarihleri hem kişilerin hâl tercümesini vermesi, hem de edebî örnekler barındırması bakımından biyografi kitaplarına benzer nitelikler taşımaktadırlar.

Giriş bölümünde daha çok üzerinde duracağımız biyografi geleneği ise *Şakâ'ik*, tercümeleri ve zeylleridir. Geleneğin ilk halkasını teşkil eden *eş-Şakâ'iku'n-Nu'mânîyye* adlı kitap XVI. yüzyılda telif edilmiştir. XVI. yüzyıl, Osmanlı'nın beylik hüviyetini artık tamamen geride bıraktığı Asya, Afrika, Avrupa'da yayılıp genişlediği ve bir imparatorluk husûle getirdiği bir dönemdir. Bu sırada devlet içerisindeki yapıların büyük bir çoğunluğu kurumsallaşarak teşkilatlanmış, devlet kademelerinde defter tutma geleneği yerleşmiş, anonim tarih kitapları ve şehnâmeler kaleme alınmıştır. Taşköprizâde Ebu'l-Hayr İsmâmeddin Ahmed Efendi (ö. 968/1561) *eş-Şakâ'iku'n-Nu'mânîyye fî Ulemâi'd-Devleti'l-Osmânîyye* adlı eserini Osmanlı coğrafyasındaki âlim, bürokrat, mutasavvıf, hekim, hatip gibi zümreleri kapsayacak bir şekilde yazmıştır.

Taşköprizâde, *Şakâ'ik*'in sonunda otobiyografisini tahkiyevi bir şekilde dile getirmiştir. Taşköprizâde'nin babası Bursa'dan Ankara'ya gidecekken gece bir rüya görür ve rüyada yaşlı birisi, ona oğlunun olacağını ve adını Ahmed koymasını söyler. Ertesi gün babası eşine bu rüyayı anlatır ve yola çıkar. Taşköprizâde on dört Rebiülevvel 901 (m. 2 Aralık 1495) senesinde dünyaya gelir. Kur'an-ı Kerîm kıraatine Ankara'da taşındığı sırada yedi yaşındayken başlar. Bu esnada babası ona "İsmâüddîn" lakabını ve "Ebu'l-Hayr" künyesini verir. Kendisinden iki yaş büyük olan abisine ise "Ebû

1 Hüseyin Vassaf, *Sefîne-i Evliyâ*, haz. Mehmet Akkuş-Ali Yılmaz, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2011.

Saîd” künyesini verir ve “Nizâmeddîn” lakabını takar. Hatmini tamamladıktan sonra Bursa’ya göçerler. Babası İstanbul’a gider ve Taşköprizâde’yi Yetîm adıyla tanınan Alâeddîn Efendi’ye bırakır. Burada kardeşiyle birlikte sarf ve nahiv üzerine dersler alıp Arap diline dair bazı kitapları ezberler. Molla Hüsrev Medresesi müderrisi Kıvâmüddîn Kâsım Efendi’den nahiv dersi almaya devam eder. Bu sırada kardeşi hastalanır ve Kâsım Efendi ile derse ara verip amcasından sarf ve nahiv dersleri almaya başlar. Bu dersleri bitirdiği sırada Taşköprizâde on üç yaşındadır ve kardeşi h. 914 (m. 1508) yılında vefat eder. Kardeşinin vefatından sonra amcasıyla birlikte mantık ve hadis ilimlerine dair kitaplar okur. Bu sırada babası İstanbul’dan Bursa’ya döner ve kendisine Amasya Hüsâmiye Medresesi’nde müderrislik görevi tevdi edilir. Burada da babasından akaid, mantık, kelâm ve münazara ilimlerine dair kitaplar okur. Babası müderris iken oğluna, onun üzerinde kitap okutmuştur. Bunun üzerine babalık görevini tamamladığını söyleyerek okutmayı bırakmıştır. Taşköprizâde dayısıyla kelâm tedris etmeye devam etmiştir. Muhyiddîn Fenârî (ö. 954/1548) ile kelâma, Mehmed el-Kocevî (ö. 950/1543) ile kelâm ve tefsire, Mîrim Çelebi (ö. 931/1525) ile astronomiye dair kitaplar okumuştur. Muhammed Tûnusî’den (ö. 947/1540) ise hadis, cedel ve hilaf ilimlerine dair eserler okumuştur. Aynı zamanda Tûnusî’den, okuduğu ilimlere dair icazet almıştır. Babasından ve Kocevî’den tefsir ve hadis alanında icazetler almıştır. 931/1524 senesinde Dimetoka Medresesi’nde, 933/1526 senesinde Hacı Hasanzâde Medresesi’nde müderrisliğe başlar ve iki sene sonra 935/1528 yılında babası vefat eder. Babasının vefatından sonra Üsküp’e geçerek İshakiye Medresesi’ne (936/1529), 942/1535 yılında ise İstanbul Kalenderhane Medresesi’ne müderris olur. Yine İstanbul’da Vezir Paşa Medresesi’ne müderris olduktan sonra 945/1538 senesinde Edirne’de Çifte Medresesi’nde göreve başlar. Aynı sene içerisinde Semân’dan birine geçer ve 945/1544 yılında tekrar Edirne’ye dönerek Sultan Bayezid Hân Medresesi’ne müderris olur. Bir sene sonra Bursa’da kadılık görevine başlar ve 954/1547 senesinde tekrar İstanbul’da Seman Medreseleri’nin birinde görev alır. İlimden alıkoyduğu için müderrisliğe nispetle çok da sevmediği kadılık mesleğine 958/1551 senesinde İstanbul kadısı olarak geri döner. Üç sene sonra gözleri rahatsızlanır ve *Şakâ’ik*’i gözleri rahatsız

olduğu hâlde 965/1557 yılında tamamlar.¹ Taşköprizâde ayrıca Halvetiyye tarikatına girerek tasavvuf ehliyle de münasebet kurmuştur. Arap dili, bilimler tarihi, hikmet, kelâm, ahlâk, tasavvuf, mantık, tıp gibi disiplinlerde çalışarak risaleler tahrir etmiştir. Hat sanatından sülûs, ta'lik ve nesih de meşgul olduğu alanlardır. *Şakâ'ik*'ı tamamladıktan üç sene sonra 968/1561 yılında vefat etmiştir.²

Taşköprizâde, eserinin sebep-i telif olarak nitelendirebileceğimiz bölümünde kendisini *Şakâ'ik*'ı yazmaya iten nedenlerden bahsetmiştir. Uzun yıllar boyunca âlimlerin hayat hikâyelerine ilgi duymuş, onları ezberlemeye çalışmıştır. Bu tutku neticesinde çok mühim bir birikim elde etmiştir. Tarihçi zümresi âlimlerin hayat hikâyeleri hakkında bazı rivayetlerde bulunmuş ancak ulemânın tümünü kapsayacak bir menakıp vücuda getirmemişlerdir. Bunun farkında olan bir arkadaşı ondan Anadolu'da yaşayan ulemânın hâl tercümelerini toplamasını istemiştir. Taşköprizâde de bu isteğe olumlu cevap verip âlimlerin yanında mutasavvıfları da eserine ekleyerek *Şakâ'ik*'ı vücuda getirmiştir. İsimleri seçerken makam ve mevki sahiplerini eserine dâhil etmiş ve bu mertebeleri hak etmekle birlikte yüksek payeler alamamış zevata da eserinde yer vermiştir. Buna rağmen eserinde zikrettiği isimlerin yanı sıra eserine alamadığı isimlerin mevcut olduğunu söylemiştir.³

Taşköprizâde, her biyografi sahibinin vefat tarihine vakıf olmadığından ötürü padişahların hükümdarlık tarihine göre on tabaka olarak (Osman Gazi'den 1302-1324 Kanûnî Sultan Süleyman'a 1520-1566) eserini yazmıştır. Başında bir mukaddime ve sonunda kendi hayat hikâyesini anlattığı bir hâtîme mevcuttur. Bu şekilde hâtîme tahrir etmesi kendinden sonraki *Şakâ'ik* tercüme ve zeylleri geleneğini etkilemiş, kimi mütercim ve müellifler aynı şekilde eserlerinin sonunda kendi hayat hikâyesini aktarmıştır. Eserin en büyük özgünlüklerinden birisi Osmanlı merkezinde bir toplu ulemâ-mutasavvıf biyografisinin başlangıcını oluşturmasıdır. *Şakâ'ik*'ta hâl

1 Taşköprizâde'nin hayatının bu bölümü kendi eserinden özetlenmiştir. bkz: Taşköprülüzâde Ahmed Efendi, *eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye fî Ulemâi'd-Devleti'l-Osmâniyye*, çev. Muhammet Hekimoğlu, TYEKB, İstanbul, 2019. s. 850-862.

2 Yusuf Şevki Yavuz, "Taşköprizâde Ahmed Efendi", *DİA*, C. 40, İstanbul 2011, s. 151-152; Ahmet Süruri, *Taşköprizâde'nin El-Meâlimi ve Kelâmî Görüşleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011, s. 9-16.

3 Taşköprülüzâde Ahmed Efendi, *age*, s. 21.

tercümesi verilen şahsa dair kimlik bilgileri, zanaat, sanat, meslek bilgileri, öğrenim serüvenleri, fiziksel görünüm ve tasvirleri, hastalıklar, ahlâkî yapılar, entelektüel ağlar, tasavvufî menkabeler, edebî muhitler, sosyal ilişkiler gibi birçok bilgi bulunur. Eser böylece edebiyat, bilim tarihi, eğitim tarihi, tıp tarihi, sosyoloji, psikoloji, ilahiyat gibi disiplinler açısından ehemmiyeti hâizdir. Dönemin entelektüel ilişkilerinin izi *Şakâ'ik*'tan takip edilebilir. Ulemâ arası ders ilişkileri, şerh-hâşiye-talik geleneğine ait bilgiler, müderris ve talebelerin eğitim hayatı, mansıp sahibi ulemânın yaşam tarzı, âlim-mu-tasavvîf münasebeti gibi birçok olgu eser üzerinden okunabilir.

Şakâ'ik, yazıldığı dönemde sıkça okunmuştur. Etkisi, kendinden sonraki dönemde de bir tercüme ve zeyl geleneği oluşturarak devam etmiştir. Tercüme-leri üzerinde çalışmada bulunduğumuz Mehmed Hâkî (ö. 975/1567'den sonra) Taşköprizâde'den izin alarak tercümeyle başlamıştır¹ ve üç ayrı tercüme vücuda getirmiştir.²

*Devhatü'l-İrfâniyye fî Ravzati Ulemâi'l-Osmâniyye*³ adı altında bir tercüme Habîbî Ahmed bin Dervîş Halîfe⁴ tarafından yapılmıştır. Dervîş b. Ahmed ilk eğitimini babasının yanında görmüş, Ramazan Halîfe (ö. ?) ve Erdebil Sinân Halîfe'nin (ö. ?) yanlarında hizmet görüp tasavvuf yolunda süluk etmiştir. Erdebil Sinân Halîfe'nin ardından Merkez Muslihuddîn

1 Hâkî 968 yılında kendi tercümesinde müellif ile tanışmasını, tercüme için izin almasını, müelliften dua almasını ve Taşköprizâde'nin vefatı ve cenaze namazına katılmasını şu şekilde anlatır: "tercümeyle hicret-i nebevîyyenün çokuz yüz altmış sekizinde Dârü's-salâtına gelinüp sene-i salîfenün recebi evâ'ilinde tercemeyle sürü' şadrında mevlânâ-yı müşârün ileyh henüz hayâtında olup tercemeyle istizân yârân-ı şafâ ve hullân-ı vefâ meşveretiyle münâsib görüldükde sa'âdet-hânelerine varılıp hezâr tevķîr ü tebcil ile takbil-i yed idüp izn-i şerîflerden taleb itdükde bu 'abd-i zeliilün keyfiyyet-i hâlin ve kemmiyyet-i ahvâlinde merreten ba'de uhrrâ şorduklarından soñra inşâ'allâhu'l-meliki'l-allâm hayr ile ihûtâm müyesser ola diyü du'â idüp ba'dehu buyurdılar ki ba'de'l-yevm her kişinün hâlin Hudâsı bilür. 'Ömrümde çokluk imtidâd fehm itmezem. Każâ-yı baht olacak olursa ol erbâb-ı ma'ârifün ayağı toprağı olan günâhkâr hezâr haclet ü şermsâri ile beķâ dârına ve âhîret diyârına müteveccih oldı diyü sâir-i müslimîn ile bilece derc idesin diyü vaşîyyet idüp tekrâr du'â eylediler. Eyle olsa bu dâ'i-i za'îf ve müstemend-i nañîf yine mübârek ellerin bûs idüp vedâ' itdüm. İttifâķ bunun üzre çok geçmeyüp hemân yine şehr-i mezbûruñ evâhîrinde fevt olup Sulţân Meħmed Hân -'aleyhi'r-raħmetu ve'l-gufran- Câmî'i ħareminde bilece namâzına ħâzır olduk." bkz: Hâkî, *Terceme-i Şakâ'ik*, Millet Yazma Eser Kütüphanesi, AETRH 728, 159b-160a.

2 Hâkî'nin tercüme-leri hakkındaki bilgi, çalışmamızın ana konusunu teşkil ettiğinden dolayı ileriki bölümlerde verilecektir.

3 Dervîş b. Ahmed, Ravza, vr. 11a.

4 Ramazan Ekinci, "Tanınmayan Bir Şakâ'iku'n Nu'mâniyye Mütercimi: Habîbî Ahmed Bin Devîş Halîfe Ve Devhaatü'l-İrfâniyye Fi-Ravzati Ulemâ'i'l-Osmâniyye Adlı Eseri", *Hikmet Akademik Edebiyat Dergisi*, 6 (Aralık 2020), s. 665-689.

yanında seyrüsülukunu tamamlayıp irşada mücaz olmuştur. Hicrî 951 tarihinde babası vefat etmiş, bir sene sonra küçük kardeşi doğmuştur. İstanbul'da İsmâ Paşazâde Halîl'in yanında Ali Paşa Medresesi'nde görevli olan abisi Kemâl Çelebi ayrılmış, babasının makamına geçmiştir. Dervîş b. Ahmed de vaiz olarak Tercemân Câmîi'nde on bir yıl görev yapmıştır. Bu görevin ardından tercüme işine girişmiş Nişânî Bey'in hizmetlerinde olduğu hâlde 18 Muharrem 972'de (26 Ağustos 1564) tercümeyi tamamlamıştır.¹ Eserin sebab-i telif bölümünde Dervîş b. Ahmed neden *Şakâ'ik*'i tercüme ettiğini şu şekilde açıklamıştır:

Sebeb-i te'lîf-i kitâb oldur ki bu kemîne-i dil-rîş Ahmed bin Dervîş eslahâ'llâhu şânehu ve hânehu imâşanehu kim erbâb-ı fazl u kemâlün bendesi ve ashâb-ı fakr u hâlün çâker-i kemîne-efgendesidür. Zaya'ân-ı ömr-i civânîden sonra vücûd bulan âlem-i temkînde kütüb-i fuzalâ-yı müteberrîne mütâlâ'a esnâsında merhûm ve mağfûr Taşköbrî-zâde Mevlânâ Ahmed bin Mustafa hazretlerinin *Şakâ'ik*-ı Nu'mâniyye fî-ulemâi devleti'l-Osmâniyye nâm kitâb-ı şerîflerine dahi vusûl müyesser oldu ise diledüm kim bir sâhib-vakâra yâdigâr ve u'cûbe-i rûzgâr olsun içün lisân-ı Arabî'den Türkî'ye terceme eyledüm. Lâkin her ehl-i fazl ve kemâl-i pür-esrâr kim bu âleme bir yâdigâr komışdur. Elbette bir nâmdâr nâmına komışdur.²

Mütercim tercümesinde üç biyografiyi eserine dâhil etmemiştir. Son tabaka olan onuncu tabakaya ise sekiz biyografi eklemiştir.³

Kaynaklarda adı zikredilmekle birlikte herhangi bir nüshasına rastlayamadığımız bir tercüme Âşık Çelebi'ye (ö. 979/1572) atfedilmektedir. Nev'izâde Atâyi yaptığı *Şakâ'ik* zeylinde tercümeye dair bir anekdot aktarmıştır:

Şakâ'ik-i Nu'mâniyye'yi terceme eyleyüp Taşköprî-zâde Efendi merhûma arz eyledükde 'Mevlânâ Âşık, biz bunu Türkî yazmış-ıduk. Tercemede bîhûde zahmet ihtiyâr itmîşsüz.' diyü latîfe idüp kitâb-ı mezbûrun sehlûl'-ahz olduğına işâret iderler.⁴

1 Dervîş b. Ahmed, *Ravza*, vr. 341a-342a.

2 Dervîş b. Ahmed, *Ravza*, vr. 5b-6a.

3 Ramazan Ekinci, "âgm", *Himmet Akademik Edebiyat Dergisi*, 6 (Aralık 2020), s. 686.

4 Nev'izâde Atâyi, *Hadâ'ik*, s. 595.

Taşköprizâde h. 968 yılında vefat ettiğinden dolayı yukarıdaki diyaloga atfen tercüme en geç h. 968 yılında yapılmış olmalıdır.

Edirneli Mehmed Mecdî'nin (ö. 999/1590-91) *Hadâ'ikuş-Şakâ'ik*, *Terceme-i Şakâ'ik* isimleri ile anılan tercümesi hem nüshaların yaygınlığı, hem mütercimnin yaptığı eklemeler cihetinden en önemli tercümelerden biridir. Tercüme 1587'de III. Murad'a sunulmuştur.¹ Mecdî, "tezyîl" adını verdiği bölümlerde *Şakâ'ik*'in aslına ilâveler yapmış ve mezkûr ilâvelerin kaynağını da kimi zaman belirtmiştir. *Hadâ'ikuş-Şakâ'ik*'in, diğer tercümelerle kıyaslandığında ağıdalı bir dile sahip olduğu görülmektedir. Mütercim eserinin giriş bölümünde de bir yenilik yaparak zamanının ulemâ ve mutsavvıflarına ilişkin bilgiler vermiştir. Biyografi başlıklarının altına umumiyetle Farsça, Arapça ve Türkçe şiirler ekleyerek tercümesinin edebî değerini artırmıştır. Bazı şair biyografilerinde ise şiir örnekleri vererek eserini tezkire geleneğine yakınlaştırmıştır.

İbrâhim b. Ahmed el-Amâsî (ö. ?) *Terceme-i Şakâ'ik-i Nu'mâniyye* ismiyle yaptığı tercümesinin sonunda Taşköprizâde'nin de yaptığı gibi kendi hâl tercümesini vermiş ve tercümeyi sade bir dille yaptığını yazmıştır.² Eser vüzerâ, ulemâ ve meşâyih kapsamaktadır ve aslının Arapça olması eserden herkesin faydalanmasını ve eserin yaygınlaşmasını güçleştirmektedir. Amâsî bu sâiklerden dolayı eseri tercüme etmiştir.³ Amâsî, umumiyetle harfiyyen tercüme gerçekleştirmeye çalışmış, sade başlıklar tercih etmiş ve bazı mütercimlerde görülen şiir parçaları eklemelerini yapmamıştır.

Kaynaklar, nüshasına rastlayamadığımız Mehmed b. Yûsuf el-Çerkesî'ye (ö. 1098/1677-78'den sonra) ait bir tercümeden bahsetmişlerdir. Mehmed Ârif Bey'e göre harfiyyen yapılmış bir tercümedir.⁴

Tercüme geleneğinde son olarak bahsedeceğimiz eser bir zeyl bölümünü de ihtiva eden Seyyid Mustafâ'ya (ö. 988/1580-81'den sonra) aittir.

1 Abdülkadir Özcan, "Mehmed Mecdî", *DİA*, C. 28, Ankara 2003, s. 228-229.

2 İbrâhim b. Ahmed el-Amâsî, *Terceme-i Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye*, Millet Yazma Eser Kütüphânesi, AETRH 727, vr. 164b.

3 İbrâhim b. Ahmed el-Amâsî, *Terceme-i Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye*, vr. 2a.

4 Osman Özkul, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluş ve Gelişme Döneminde İlim ve Ulemâ'nın Önemi Hakkında Osmanlıca Bir Makale", *Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 1, Yıl: 2018, s. 230.

Tercümenin ismi *Hakâi'ku'l-beyân fî-tercemeti Şakâ'iku'n-Nu'mân*, zeyl kısmının ismi ise *Zamîme-i Şakâ'iku'n-Nu'mân*'dır. Tespitlerimize göre tercüme 505 adet biyografi ihtiva etmektedir. Tabakalarda tasarruflarda bulunarak bazı ekleme ve çıkarmalarda bulunmuştur. Zeyl kısmını, tercümede adı geçmeyen âlimleri zikredip dualarını almak amacıyla kaleme almıştır. Zeylde toplam elli bir adet biyografi yer almaktadır.¹

Şakâ'ik tercüme edildiği gibi özetlenerek “telhîs” adı verilen biçimde de tahrir edilmiştir. Edgar Blochet yayımladığı katalogda *Muhtasar eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye* adlı bir telhîsten söz eder. Sondan eksik olan ve özet biyografilerden oluşan telhîsin son biyografisi Sinâneddin Yûsuf'a aittir.² Behçet Gönül'ün tespit ettiği üzere İstanbul Nadir Eserler Kütüphanesi TY 2456 ve TY 2413'te kayıtlı iki adet telhîs nüshası mevcut olmakla birlikte asıl metin ve zeyl birlikte telhîs edilmiştir.³ Telhîsi oluşturan kişinin adı Mektûbî İzzetzâde Abdülazîz (ö. 1279/1862) olarak kayıtlıdır.⁴ Abdülazîz Efendi, metnin aslından, Nev'izâde Atâyî ve Uşşâkizâde zeylleriine değindikten sonra eserin özetinden bahsetmiştir. TY 2413'te kayıtlı olan nüsha müsvedde görünümü arz etmektedir. Kimi yazılar çizilerek silinmiş ve çıkmalar yapılmıştır. Örneğin bu nüshada Taşköprizâde'nin yanlış verilen ölüm tarihinin üstü çizilmiş doğrusu üzerine yazılmıştır.⁵ TY 2456'daki nüsha beyaza çekilmiş bir görünümde fakat sonu eksiktir. On iki tabakaya sahip nüshanın son biyografisi *Hadâ'iku's-Şakâ'ik*'i kaleme alan Mehmed Mecdî'dir.⁶

Tespit edebildiğimiz bir telhîs katalog kayıtlarında *Terceme-i Muhtasar-ı Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye* ismiyle Süleymaniye Kütüphanesi Hafid Efendi, 231 numarada kayıtlıdır. Çok kısa şekilde kaleme alınmış hamdele ve salvelenin ardından *eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye*'deki biyografilerin imkân dâhilinde tercüme edildiği söylenmiştir.⁷ Eser Muslihüddin Mustafa biyogra-

1 Mehmet Yunus Yazıcı, “agm.”, *Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 6 / 12 (Aralık 2019), s. 144-164.

2 Nev'izâde Atâyî, *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik fî Tekmileti's-Şakâ'ik*, s. 34.

3 Gönül, “agm.”, s. 154.

4 Mektûbî İzzetzâde Abdülazîz, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, TY2456, vr 2a.

5 Mektûbî İzzetzâde Abdülazîz, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, TY2413, vr 1b.

6 bkz: Mektûbî İzzetzâde Abdülazîz, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, TY2413 1b-165a.

7 *Terceme-i Muhtasar-ı Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye*, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Hafid Efendi 231, vr. 1b.

fisiyle nihayete erer. Eser bittikten sonra bazı tarihî kayıtlar eklenmiştir.¹ Hattatları tercüme ile aynı olan bu ek bölüm müstensihin ilâvesi değil ise tercüme, kayıtlara nazaran 1058/1648'den sonra yapılmış olmalıdır.² Bahsedeceğimiz son telhîs hem *Şakâ'ik*'i hem de Nev'izâde zeylini içine alarak yapılmıştır. Araştırmacılar telhîsin Hâmid Vehbi adında bir müellife aidiyetini ve eserin muhteva ve tertibini tartışmışlardır.³

Şakâ'ik'in en mühim etkisi kendinden sonra yüzyıllar boyu devam eden zeyil geleneği meydana getirmesidir. *Şakâ'ik*'i tercüme etmiş olan ünlü tezkire yazarı Âşık Çelebi (ö. 1571/72) ayrıca Arapça olarak kaleme aldığı *Tetimetü's-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye* adlı eserinde 43 şahsın hayat hikâyesine yer vererek Sokullu Mehmed Paşa'ya sunmuştur.⁴

İkinci zeyl Ali b. Bâlî'nin (ö. 992/1584?) Arapça olarak yazdığı *el-Ikdu'l-manzûm fî Zikri Efâzûlî'r-Rûm* adlı eseridir. Kanûnî, II. Selim, III. Murad dönemine ait 96 kişinin hâl tercümesi anlatılmıştır.⁵ Bir diğer zeyl Nev'izâde Atâyî'nin (ö. 1046/1636-37) Türkçe olarak kaleme aldığı *Hadâ'iku'l-hakâ'ik fî tekmileti's-şakâ'ik* adlı eseridir. Zeyl, Kanûnî'den IV. Murad'a sekiz tabakayı ve 1135 biyografiyi ihtiva etmektedir.⁶

Son yapılan çalışmalarda Saçlı Emîrzâde Abdülkâdir Efendi'nin *Zeyl-i Şakâ'ik*'i tespit edilmiştir. Zeyl 140 ismi kapsamaktadır ve *Şakâ'ik*'in bıraktığı noktadan III. Murad döneminin ortalarına değin sürmektedir. Eser bir makale ile tanıtılmıştır.⁷

Uşşâkizâde İbrâhim Hasîb'in 1633-1702 yılında yazılan, 562 kadar kişinin biyografisini toplayan *Zeyl-i Şakâ'ik* adlı eseri *Şakâ'ik* zeyl geleneğinin devam etmesini sağlayan mühim bir metindir.⁸

1 *Terceme-i Muhtasar-ı Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye*, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Hafid Efendi 231, vr. 187a.

2 Şakâ'ik müntehabatları için ayrıca bkz: Nev'izâde Atâyî, *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik fî Tekmileti's-Şakâ'ik*, s. 34-36; Uşşâkizâde, Zeyl-i Şakâ'ik, s. 66-67.

3 Söz konusu tartışmalar için bkz: Nev'izâde Atâyî, *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik fî Tekmileti's-Şakâ'ik*, s. 35-36, Uşşâkizâde, Zeyl-i Şakâ'ik, s. 67.

4 Nev'izâde Atâyî, *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik fî Tekmileti's-Şakâ'ik*, s. 36-37.

5 Ali b. Bâlî, *el-Ikdu'l-Manzûm fî Zikri Efâzûlî'r-Rûm*, haz. Suat Donuk, TYEKB, İstanbul, 2018, s. 50.

6 Nev'izâde Atâyî, *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik fî Tekmileti's-Şakâ'ik*, s. 38.

7 Suat Donuk, "Saçlı Emîrzâde Abdülkâdir Efendi ve Zeyl-i Şakâ'ik", *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, Cilt: 6 Sayı: 3, (2020), s. 891-911.

8 Uşşâkizâde, *Zeyl-i Şakâ'ik*, s. 183-184.

Uşşâkîzâde'den sonra Şeyhî Mehmed Efendi'nin (ö. 15 Muharrem 1144/20 Temmuz 1731 [?]) zeyli oldukça geniş hacmi ile öne çıkmaktadır. *Vekâyi'u'l-Fuzalâ* adını verdiği zeylin sadece şairler faslında 330 adet şairi zikretmiş, diğer fasıldaki şailerle bu sayı 576'ya çıkmıştır. Toplamda biyografisi yazılan kişi sayısı ise 2078'dir.¹ Birçok tezkireden daha fazla şairin hayat hikâyesini anlatması, Şeyhî'nin zeylini edebiyat tarihi çalışmaları açısından önemli bir konuma çıkarmaktadır.

Şeyhî'nin yazdığı eserin devamı niteliğinde olan eser Fındıklılı İsmet Efendi tarafından kaleme alınan *Tekmiletü's-Şakâ'ik fî Hakkı Ehli'l-Hakâ'ik* isimli zeyildir. Eser, II. Abdülhamid Hân'a takdim edilmiş, 1730-1755 yılları arasında yaşayan 131'i şeyh ve 240'ı âlim olmak üzere toplam 371 kişinin hayat hikâyesini anlatmıştır.²

Kısaca yukarıda bahsedilen bu zeyillerin dışında kaynaklarda adı geçen fakat yazma eser kütüphanelerinde araştırmacıların şimdiye kadar nüshalarına rastlayamadığı zeyiller de mevcuttur. Bunlar Hüsrevzâde Hüsrev Efendi Zeyli, İştibli Hüseyin Sadri Çelebi Zeyli, Seyrekzâde Emrullah Mehmed Efendi Zeyli, Hamidli Karaca Ahmed Efendi Zeyli, Mehmed bin Mustafa Lutfi Begzâde Zeyli, Abdülkerim bin Sinân Akhisârî Zeyli, Âkif Efendizâde Abdürrahim Efendi Zeyli'dir.³

1 Şeyhî Mehmed Efendi, *Vekâyi'u'l-Fuzalâ Şeyhî'nin Şakâ'ik Zeyli*, haz. Ramazan Ekinci, TYEKB, İstanbul, 2018, C. 1, s. 114.

2 İsmail Yıldırım, *Fındıklılı İsmet Efendinin Tekmiletü's-Şakâ'ik Fî Hakkı Ehli'l-Hakâ'ik'i*, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale, 2018, s. 141.

3 Zeyillerin hakkındaki kayıtlar, zeyillerin isimleri ve tartışmalar için bkz: Uşşâkîzâde, *Zeyl-i Şakâ'ik*, s. 70-77; Nev'izâde Atâyî, *Hadâ'iku'l-Hakâ'ik fî Tekmiletü's-Şakâ'ik*, s. 41-45.

İNCELEME

MUHTEŞİBZÂDE MEHMED HÂKÎ-İ BELGRÂDÎ'NİN HAYATI

Hâkî'nin hakkında bilinenler yaptığı tercümelerdeki bilgi kırıntıları ile sınırlıdır. Tercümelerinin hâtime ve mukaddime kısmında yazdıkları hayatı hakkında bazı bilgileri ihtiva etmektedir. Taşköprizâde *Şakâ'ik*'in sonunda kendi biyografisini yazmıştır. Hâkî de yaptığı ilk tercümenin hâtimesinde Taşköprizâde'nin hayatı ile birlikte kendi hayatına dair bazı anekdotları eklemiştir. Bu bölüm bazı nüshalarda “Hâtime-i Kitâb” veya “Hâtimetü'l-Kitâb” başlıklarıyla geçmekle beraber bazılarında ise Taşköprizâde'nin hayatının verildiğini anlatan bir başlıkla yer almıştır. Çoğu nüshada ise başlık bulunmamaktadır. Hâkî, bu bölümün hemen başında Taşköprizâde'nin hayatını bir cümle ile özetlemiştir. Başta akrabası olmak üzere kendi zamanı bilginlerinden dersler alarak yetiştiğini söylemiş ve *eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye*'nin hâtime kısmında müellifin hayatının ayrıntılı bir şekilde yazıldığını belirtmiştir:

Müşârün ileyh *rahmetu'llâhi* 'aleyh 'aşrında vâkı' olan fuzalâdan ekşer kendü akrabâsından tahşil-i ma'ârif idüp kimlerden tahşil-i fazl u kemâl itmişdür 'ale't-tertib kendü tafşili ile hâttime-i kitâbda yazmışlardır.¹

Hâkî, müellife dair bu küçük bilgilendirmeden sonra kendi isminin Mehmed Hâkî olduğunu, Muhtesibzâde ismiyle meşhur olduğunu ve memleketinin Belgrad olduğunu belirtmiştir. 948/1541-42 yılında öğrenim görmek için İçil'e gitmiş ve yine aynı sene Edirne'de Hüsâmiye Medresesi'nde tahsilini sürdürmüştür. Mütercim, bundan tam yirmi sene sonra hicrî 968 yılının Receb ayının evâilinde (m. 1561 Mart) İstanbul'a gitmiş ve *Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye*'yi tercüme etmeyi dostlarının da icazetiyle kabul etmiştir. Bu sırada müellif Taşköprizâde hayattadır. Kendisinden izin almak maksadıyla müellifin yanına gidip elini öpmüştür. Büyük âlim Taşköprizâde ise Muhtesibzâde Mehmed Hâkî'nin hâlini ve hatırını sorup inşallah hayırla tercümeyi bitirirsin diyerek dua etmiştir:

1 Hâkî, *Terceme-i Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye*, Millet Yazma Eser Kütüphanesi, Ali Emiri Tarih, 728, vr. 159b.

Bu ‘abd-i haķır-i keşirü’t-taķşir a’nî Mehemmed Hâkî ki bende vü âzâde mâ-beyninde “Muhtesib-zâde” dimekle meşhûr olup kıla‘-ı Rûmdan Belğrâd-ı cenân-âbâd ki beyne’s-sevâd lem-yuħlaķ mişluhâ fi’l-bilâd mefhûmına mazhar ve mâ-şadaķ vâķi’ olmuşdur. Anda neşv ü nemâ bulup bu dâ’iden muķaddem kimesne tarîķ-i ‘ilme ķadem başmayup tarîķ-i hicretün toķuz yüz kırķ sekizinde İķil’e taķşile çıkup sene-i mezkûrede Edrine’de Hüsâmiyye Medresesi’nün evvel-i cem’iyyetinde dânişmend olup mâ-beyninde müddet-i medîd ve emedd-i ba’îd mürûr u ‘ubûr idüp hicret-i nebevîyyenün toķuz yüz altmış sekizinde Dârü’s-salţana’ya gelinüp sene-i sâlifenün Receb’i evâ’ilinde tercemeye şürû‘ şadrında mevlânâ-yı müşârün ileyh henüz hayâtta olup tercemeye istîzân yârân-ı şafâ ve ħullân-ı vefâ meşveretiyle münâsib görüldükde sa’âdet-ĥânelerine varılup hezâr tevķir ü tebcil ile taķbîl-i yed idüp ızın-i şerîflerden taleb itdükde bu ‘abd-i zelîlün keyfiyyet-i ĥâlin ve kemmiyyet-i aĥvâlinde merreten ba’de uĥrâ şorduklarından sonra İnşâ’allahu’l-Melikü’l-‘Allâm ĥayr ile ihtitâm müyesser ola diyü du‘â idüp ba’dehu buyurdılar ki:¹

Ardından Taşķöprizâde, kendini bazı tevazu cümleleriyle ifade ederek vasiyyet kabilinden kimi ifadelerde bulunmuş ve yeniden Hâkî’ye dua etmiştir. Hâkî de tekrardan elini öpüp yanından ayrılmıştır. Aynı ayın sonunda ise Taşķöprizâde vefat etmiş Sultân Mehmed Hân Camii’nde kılınan cenaze namazına mütercim iştirak etmiştir.

Ba’de’l-yevm her kişinün ĥâlin Ĥudâ’sı bilür. ‘Ömrümde çokluk imtidâd fehmi itmezem. Kâzâ-yı baĥt olacak olursa ol erbâb-ı ma’ârifün ayağı toprağı olan günâĥkâr hezâr ĥaclet ü şermsârî ile beķâ dârına ve âĥiret diyârına müteveccih oldı diyü sâ’ir-i müslimîn ile bilece derc idesin.” diyü vaşîyyet diyüp tekrâr yine du‘â eylediler. Eyle olsa bu dâ’î-i za’îf ve müstemend-i naĥîf yine mübârek ellerin bûs idüp veda’ itdüm. İttifâķ bunun üzre çok geçmeyüp hemân yine şehr-i mezbûrûn evâĥirinde fevt olup Sulţân Mehemmed Ĥân ‘aleyhi’r-raĥmetu ve’l-ġufrân Câmî’i ĥaremindedir bilece namâzına ĥâzır

1 Hâkî, *Terceme*, vr. 159b.

olduk. Hâkî Celle ve 'Alâ yerin bâğ-ı cinân ve kâbr-i müteberrikle-
rin ravza-i rıdvân eyleye.¹

Taşköprizâde ve Hâkî'nin karşılaşması ve tercüme için mütercimün mü-
elliften izin istemesi son tercüme olan *Mecma'ul-eşraf*'ta bazı farklılıklarla
anlatılmıştır. Hâkî, müellifin yanına gitmiş, Taşköprizâde onun hâlini hatı-
rını sormuştur. Taşköprizâde Hâkî'nin tercüme arzusunu dinledikten sonra
"Allâh mübarek etsin." diyerek dua etmiş ancak Hâkî'nin tercüme kabi-
liyetinin ne derecede olduğunu öğrenmek istemiş ve yaptığı tercümeden
örnek metin istemiştir. Hâkî, müellifin yanına giderek yaptığı tercümeden
bir kısmı utana sıkıla okumuştur. Hatta o kadar utanmış ve çekinmiştir
ki bu hâl onu kendinden geçirmiştir. Taşköprizâde mütercimün bu hâlini
anlayıp tercümeden memnuniyetini dile getirmiş ve dua etmiştir. *Terceme-i*
Şakâ'ik'ta mütercim ve müellifin buluşma tarihi h. 968 iken *Mecma'ul-eş-*
râfta bu tarih h. 960 olarak verilmiştir. Ancak hemen akabinde Taşköp-
rizâde'nin (ö. 968) aynı ay içinde vefat ettiği belirtilmiş olduğundan bu
tarih yanlış istinsah edilmiştir. Tevazu bildiren ifadeler daha açık bir şekilde
nakledilmiştir. Taşköprizâde bana "fuzeladan" veya "sulehadan" demeyin,
sadece ölüm tarihimi bir yere iştirin, demiştir.

Bu 'abd-i hâkîr ve müstemend-i fakîr tercemeye şürû' şadın-
da müşârün ileyh câmi'ül-menâkıb hâzretleri henüz hayâtda olup
tercemeye istizân için huzûr-ı şerîflerine varduğda bu hâkîrün
kemmiyyet-i hâminden ve keyfiyyet-i ahvâminden kirâren ve mirâren
tefahhüş buyurup tafşilen ma'lûm idindüklerinden sonra "Allâhu
Tebârek mübârek itmiş ola. Lâkin bir miqdâr tahrîr olunduğda ne
kadar zahmet dahı olursa getirilse kelâma duhûlünüz ve ma'lûba
vuşûlünüz ne minvâl üzredür, mesmû'umuz ve ma'lûmumuz olsa..."
diyü buyurduklarında ol hâzretün bu teklîfi hâtıra olup tahrîr olı-
nandan bir miqdâr ihzâr olunmışdı. Egerçi hezâr i'tizâr u iftikârla
kırâ'at itdüm. El-hâk kemâl-i istilâ-yı hacletden kendümden git-
düm. Bu nâ-tüvâna ârız olan haclet ü hayrete mutfatın olup luğfla
dehân açup şükrin beyân ile istihsân buyurup hâzlar gösterüp du'â

1 Hâkî, *Terceme*, vr. 159b-160a.

eylediler ve buyurdılar ki: “El’ân târîh-i hicret-i hâzret-i risâlet ki toköz yüz altmış senesi ve şehri Receb’ün evvelidür. Ba’de’l-yevm zemânumda çokluk imtidâda i’tikâd itmezem. Bi-iznî’r-Rabb kazâyı naḥb vâkı’ olduğda ol meşâyih-i ‘izâmuñ bendesi ve şulehâ-yı kirâmuñ efgendesi ‘işyânı ḥadden ziyâde Taşköpri-zâde fülân târîh-de fevt oldu diyü meşâyih menâkıbın itmâmdan sonra bir güşeye taḥrîr idesiz. Ammâ ne ân ki fazl isnâd idüp fużalâdan veyâ şalâḥ isnâd idüp şulehâdan diyesiz ancak cümle-i ânda ve gösgötürî ahyânda dest-i irâdetimüz ve yed-i himmetimüz dâmân-ı meşâyihden olduğu ma’nâyı işrâben zeyl-i şerîflerinde kayd idesiz.” diyü vaşıyyet eyleyüp ba’dehu tekrâr du’â idüp icâzetleriyle taḫbîl-i yed idüp gitdüm. Hıketu’llâhdur evâḫir-i Receb’de vâsıl-ı Hâḫḫ olup Ḳoştantıniyye’de namâzına ḥâzır olduk.¹

Bu bilgilerin yanında Hâkî’nin tercümelerinde de kendine dair bazı bilgiler mevcuttur. Fenârî biyografisinin içerisinde kendi hayatından küçük bir kesiti paylaşmıştır. Hâkî, 961/1553-54 yılında İstanbul’da öğrenim görmektedir. Öğreniminde çoğunlukla fûnûn-ı cüz’iyye denilen şiir, inşâ, tarih, muammâ gibi metinleri okumaktadır. Burada Helâkî adlı birisinden Muhammed Assâr-ı Tebrîzî’nin *Mihr ü Müşterî* isimli eserinin tamamını okuduğunu söylemiştir. Adı geçen Helâkî’nin; Farsçayı ders verecek kadar iyi bilen, döneminin ilim adamlarının çoğuna Farsça dersi veren, tezkire yazarlarının Farsçaya vukufiyetinden sitayişle bahsettiği Helâkî olması muhtemeldir.² Hâkî, Anadolu şehirlerinde muammâ ilmini öğrenmeye çalışmış merhum Muammâyî’ye de uğrayıp bu disiplinle ilgili bilgiler almıştır. Muammâyî, Fenârî’nin ilimleri şifreli bir şekilde anlatan muammâ risâlesini Hâkî’yi imtihan etmek maksadıyla çıkarmış ve risâleyi kendi yazdığını söylemiştir. Hâkî’nin ise o vakitte bu risâleden haberi yoktur. İmtihan neticesinde Hâkî üç disiplinin ismini tespit etmiştir ve bunlardan ikisini doğru bilmiş ve birinde yanılmıştır. Muammâyî’de bu risâlenin Mehmed Şâh tarafından yapılan şerhi de mevcuttur.

1 Muhtesibzâde Mehmed Hâkî, *Mecma’u’l-esrâf*, Türk Tarih Kurumu Kütüphânesi, 506, vr. 154a-154b.

2 Mehmet Fatih Köksal, “Helâkî”, (Erişim) 14.05.2020, www.teis.edu.tr.

Bu hâk-i hâkîr ve müstemend-i fakîr sene ihdâ ve sittîn ve tis'a mi'ede İstanbul'da taşîl üzere iken mevâlîde olup ders-i aslî inen kıra't alınmayup a'leb-i evkâtımız fûnûn-ı cüz'ıyyeye maşrûf olup Helâkî'den *Mıhr ü Müşterî* -ki Muḥammed 'Aşşâr-ı Tebrîzî nazm itmişdür- bi't-tamâm kıra't idüp bundan evvel Rûm illerinde olup fenn-i mu'ammâyla âşnâlık murâd idinüp merḥûm Mu'ammâyî'ye uğrayup mu'ammâdan çokluk nesne görölüp ihâta olunmış idi. Mu'ammâyî-i merḥûmda risâle-i mezkûre olup bu hâkîri imtiḥânen risâleyi çıkarup "Ben nazm itdüm, benümdür." didiler. Henüz bu hâkîr daḥı risâlenün aşlını bilmez idüm. Anların i'tikâd idüp istiḥrâcına bezl-i maḥdûr idüp kemâl-i şu'ûbetinden müteḥayyir olup hele nice eyyâm ikdâm-ı tām idüp üç fennün ismini ta'yîn eyledüm. Meger Mu'ammâyî'de şerḥi daḥı var imiş. İkisnün istiḥrâcında işâbet üzere olup birinde ḥaṭâ itmişüm. Risâle fı'l-vâkı' Mu'ammâyî'nün bilüp istiḥrâcında bu deflü ḥarc ki vâkı' olmuşdur, ancak Ḥudâ bilür, merḥûm Mu'ammâyî bu hâkîrde olan ıztırâba 'âlim olup ba'de-hu istiḥsânlar idüp kâziyyenün aşlın beyân itdiler.¹

Hayatından başka bir kesit arkadaşı Yûsuf-ı Sîneçâk başlığı altında bulunmaktadır. Hâkî, Sîneçâk ile başından geçen bir olayı ayrıntılarıyla anlatırken kendi hakkında da bazı bilgiler vermiştir. Muhtesibzâde Mehmed Hâkî gençliği döneminde Belgrad'da mahkemede görev yapmaktadır ve dönemin kadısı Edirneli Velî Çelebi'dir. Câmî-i Kebîr'de çalışırken seher vakti Sîneçâk'ı caminin önünden geçerken görmüş ve içeri davet etmiştir. Sîneçâk oturduktan sonra Molla Câmî'den bir gazel okumak istemiş ve bunun üzerine birkaç beyit okumuştur.

Bu 'abd-i hâkîr 'unfuvân-ı cüvânide Belgrâd'ın mahkeme-i muḥkemeti'l-'unvânında ḥıdmet itdigüm târiḥlerde -ki Edrineli Velî Çelebi Efendi kâzî idiler- bir gün ḥişâr-ı zîrde vâkı' Câmî'-i Kebîr'de mahkeme tenhâ ba'zı kabâli tahrîr iderdüm. İttifâk merḥûm Sîneçâk'e 'ale's-seḥer câmî' öninden güzer vâkı' oldu. Göricek da'vet eyledüm. Bir ân buyruñ diyü ilḥâḥ itdüm. Geldiler. Dâ'imâ iki

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 21b.

mübârek dizleri üzerine cülûs ki 'âdet-i mu'tâdeleri idi. Yine eylece oturdılar. Şeyh-i sâmi Monlâ Câmî hazretlerinin dîvân-ı evvelleri hâzır idi. Bir gâzel kırâ'at etmek tazarru' itdüm. İcâzetleriyle birkaç beyt okudum.¹

Hem Muammâyî ile ilgili olan anekdot hem de Sîneçâk biyografisinde geçen hikâyede ortak olarak Hâkî'nin edebiyata olan meyli görülmektedir. Tahkiye ettiği her iki olayda Hâkî, şiirle olan münasebetini eser isimlerini de zikrederek vermiştir.

Tercümelerin giriş kısımları da mütercimnin hayatı hakkında bilgiler barındırmaktadır. Hâkî'nin tercüme kararı almasının nedeni birbirine benzer hikâyeler ile mukaddimelerde anlatılır. Bir gün bir toplulukta Taşköprizâde'nin *Şakâ'ik* adlı eserinden birkaç bölüm okunmuştur. Bunun üzerine topluluk içerisinde Arapça bilmeyenlerden birkaçı “Keşke bu eser Türkçeye tercüme edilse.” demişlerdir. Aynı ortamı paylaşan arkadaşlarından bazıları tercüme işini Hâkî'ye havale etmiştir. Ancak Hâkî, bu benim yapacağım iş değil diye diretmiştir. Fakat bunun üzerine meclistekiler ısrarlarını sürdürmüştür ve Hâkî de “memur mazurdur” sözüne uyarak bu işe girişmiştir. İsrar edenler arasında devlet büyüklerinin de olması Hâkî'nin bu işe girişmesinde etkili olmuştur.

Hâkî'nin yaptığı tercümelerin ikisinin tarihi bellidir. *Hadâ'iku'r-reyhân* ismini verdiği tercüme 972/1564-65 yılında, *Mecma'u'l-eşrâf* adını verdiği tercüme 975/1567-68 yılında yapılmıştır. İsim vermediği ve zahiriyedeki kayıtlara göre umumiyetle *Terceme-i Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye* veya *Terceme-i Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye* şeklinde geçen tercüme ilk yaptığı tercümedir. Tercümeye başlama kararını 968/1561 yılında almıştır ancak ne zaman sonlandırdığı tam olarak belli değildir. Tercümenin Kanûnî Sultan Süleyman hayatta iken yapıldığı mukaddimesindeki bilgilerden ve Kanûnî'yi (1520-1566) öven şiirlerden anlaşılmaktadır. İlk tercüme büyük ihtimalle 972'den önce yapılmış olmalıdır. Ancak h. 973-974 yıllarında yazılmış olma ihtimali de mevcuttur. *Terceme-i Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye*, *Mecma'u'l-eşrâf* ve *Hadâ'iku'r-reyhân*'a nispetle muhtasar bir görünüm arz etmektedir. *Terceme-i*

1 Muhtesibzâde Mehmed Hâkî, *Mecma'u'l-eşrâf*, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi, 506, vr. 173a-173b.

Şakâ'ikü'n-Nu'mâniyye'de 313 adet biyografi mevcutken bu sayı, *Hadâ'iku'r-reyhân*'da 422, *Mecma'ul-eşraf*'ta 385'tir. *Şakâ'ik*'in aslında olmayan biyografi eklemeleri de son iki tercümede daha fazladır.¹ Hâkî, *Hadâ'iku'r-reyhân*'ı Budin'de görev yapan Mustafa Paşa'ya sunmuştur. Büyük ihtimalle bu isim h. 972 tarihi göz önüne alındığında Budin Beylerbeyi Sokullu Mustafa Paşa'dır.² *Terceme-i Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye*'de dönemin hükümdarı Kanûnî'ye *Mecma'ul-eşraf*'ta ise Selim Han'a övgü bulunmaktadır. Aynı eseri birden fazla kez tercüme edip her defasında çeşitli kişilere sunması da dönemin hükümdarı ve paşasından ihsan beklemesinden kaynaklı olabilir.

Hâkî'nin tercümesi, Sultan II. Osman (1618-22) döneminin ikinci veziri Gürcü Hadım Mehmed Paşa (ö. 1626) himayesinde, Nakşî Bey'in minyatürleriyle ve sonuna da bir hâtime eklenerek yeniden istinsah ettirilmiştir. Bu nüsha ayrıca minyatürlerle süslenen yegâne ulemâ biyografisidir.³ Bu nüshada yer alan son minyatürde üç kişi yer almaktadır. Resimde bir kişi bir kitap sunmakta, diğer kişi kitabın takdimini kabul etmekte, bir diğer kişi de kapının ardında beklemektedir. Kitabı tutan kişi Vezir Hadım Gürcü Mehmed Paşa, kapının önündeki kişi nakkaş Nakşî Bey, kitabı kabul eden kişi Taşköprizâde veya Muhtesibzâde Mehmed Hâkî-i Belgrâdî olabilir.⁴ Bu ihtimal doğru ise Hâkî'nin sureti ekler kısmında bulunan minyatürde bulunmaktadır.

1 Ayrıntılı bilgi tercümelerin mukayese edildiği bölümde mevcuttur.

2 Ayrıntılı bilgi için bkz: Yasemin Altaylı, "Macarca Mektuplarıyla Budin Beylerbeyi Sokullu Mustafa Paşa", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 49, 2 (2009), s. 157-171.

3 Tülin Değirmenci, "Osmanlı Sarayının Geçmişe Özlemi: Tercüme-i Şakâ'ikü'n-Nu'mâniyye", *Bilgi, Yaz*/2008, sayı: 46, s. 106.

4 Değirmenci, "agm", s. 115.

MECMA'U'L-EŞRÂF'IN İNCELEMESİ

A. BİYOGRAFİLERDE KİMLİĞİN ELE ALINIŞI¹

Bir biyografi vücuda getirilirken söz konusu kişinin hayatı hakkında verilecek bilgilerin başında onun kimlik bilgileri yer almaktadır. Mezkûr bilgiler, kişinin doğumunu, ismini, lakap ve unvanını, aileye-akrabalığa dair ilişkilerini ve vefatına dair bilgileri ihtiva etmektedir. Hâkî'nin yaptığı son tercüme olan *Mecma'u'l-eşrâf*'ta kimlik hakkında değerlendirmeler hem ana tercümede, hem başlıklarda hem de derkenarlarda mevcuttur. Başlıklarda lakap, isim, unvan ve bazen şecereye ait bilgiler bulunmaktadır. Derkenarlarda ise yine unvan ve lakaba ait ibareler vardır. Metin içerisinde mezkûr bilgilerden bazen tümü bazen birkaçı olmakla birlikte söz konusu bu unsurların metindeki ele alınış biçimleri farklılık göstermektedir.

1. Başlıklarda Kimliğe Dair Bilgiler

Biyografide bahsi geçen kişiler hakkında isim, unvan, lakap ve nisbe öncelikle biyografi başlıklarında bulunur. Tabakalara göre biyografi başlıkları da eserin genelinde küçük farklılıklar göstermektedir. İlk bölüm olan Osman Gazi zamanındaki şeyh ve âlimleri içeren tabakadaki başlıklar toplam yedi adet olmakla birlikte bunların bazıları müstakil bir hüviyet taşımamaktadır. Metnin bir parçası görünümündedirler. Biyografiye giriş cümlesinin başından bir kısmı kırmızı mürekkeple yazılmış ve böylece cümleye biyografi başlığı şekli kazandırılmıştır. Birinci tabakadaki yedi başlıktan altısı, metnin bir parçası şeklinde verilmiştir. Tursun ve Hattâb'da mevâliden olduğu (Arap olmayan ırktan) bilgisi verilmiştir. Hattâb'da ek olarak memleketine dair bilgiler bulunmaktadır. Osman Gazi dönemini ele alan bölüm haricinde kalan kısımlarda başlıklar metnin bir parçası olmayıp müstakil şekilde ele alınmıştır.

Kimi zaman başlıklarda biyografi sahibinin birkaç kuşak ötesine gidilip baba ve dedelerinin ismi verilir. Muhammed Cezerî biyografisinin başlığında² dört kuşak öncesine ait bilgiler verilmiştir. Ayrıca memleketi

1 İnceleme kısmında verilen bilgiler için Arkeoloji nüshası esas alınmıştır.

2 Hâkî, *Mecma'*, vr. 23a.

zikredilmiş, derkenarda da meşhur ismi yazılmıştır. Molla Musannifek'te tercümedeki diğer başlıklara nazaran soya ait en çok isim ve nisbe birlikte yer almaktadır.¹ Tenkitli neşre dâhil olan iki nüshanın başlık derkenarlarındaki bilgiler her zaman müştereklik arz etmez. Müstensihin dahli ile de derkenarlar üretilmiş olabilir. Derkenardaki bilgilerde karışıklığı gidermek amacı ile bazı ibarelerin eklendiği de görülmektedir. Ahmed Paşa'da "Meşhûr Olan Ahmed Paşa" ibaresi bu duruma örnek olarak gösterilebilir.² Başlıkta sadece şair mahlasının bulunduğu ve ismin yer almadığı örnekler de vardır. Özetlersek başlık ve derkenarlardaki kimliğe dair bilgiler soy, mahlas, isim, unvan, lakap, memleket, nisbe, ırk üzerinedir ve ilk tabaka başlıkları müstesna olmak üzere birbirine benzer şekillerde yazılmışlardır.

2. Metindeki Lakap ve İsimlere Dair Rivayetler

Tercümede lakap ve isimlere dair rivayetler de yeri geldikçe üzerinde durulan hususlardandır. Bazen sadece lakabın nereden geldiği üzerindeki hikâye veya hikâyeler verilmiş, kimi zaman da "dimekle meşhûrdur" ibaresi kullanılarak sadece şahsın meşhur ismi veya lakabı zikredilmiştir. İsmi bilinmeyen ve lakabıyla anılan Geyüklü Baba hakkında geyiğe binmesine dair anekdot bu duruma örnektir.³ Lakabın neden verildiğinin hikâyesi kısa bir şekilde anlatılmıştır. Fenârî'nin biyografisinde "Fenârî" isminin nereden geldiği hakkındaki rivayetler tek tek biyografide verilmiştir.⁴ Muhyiddîn Kâfiyeci'nin aldığı lakap ise Arap grameri üzerine yazılan meşhur bir kitap olan *Kâfiye* adlı kitabı çok okutmasından mülhemdir.⁵ Yetîm Ali Çelebi'nin "Yetîm" lakabını, Sultan Murad devrinde veba hastalığı yüzünden tüm akrabasının vefat etmesi üzerine aldığı anlatılmıştır.⁶ Bebek Çelebi lakaplı Ali el-Arabî'nin lakabının küçükken verildiği belirtilerek yalnızca bir zaman verilmekle yetinilmiştir.⁷ Gazâlî mahlaslı Deli Birâder biyografisinde mütercim, deli kelimesinden hareketle akıllılar anlamındaki "ukalâ" kelimesini

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 66a.

2 Hâkî, *Mecma'*, vr. 77a.

3 Hâkî, *Mecma'*, vr. 6a.

4 Hâkî, *Mecma'*, vr. 17b.

5 Hâkî, *Mecma'*, vr. 29a.

6 Hâkî, *Mecma'*, vr. 116a.

7 Hâkî, *Mecma'*, vr. 106b.

seçerek ironik bir anlatımda bulunmuştur.¹ Ali Kuşçu'nun lakabı ise babasının yaptığı kuşçuluk ile ilişkilendirilerek tahkiye edilmiştir.² Musannifek'in küçük yaştan beri eser telif etmesi aldığı ismin gramatik izahı ile birlikte verilmiştir.³ Dervîş Mehmed Efendi ise görünümü, giyinişi ve yaşayışı itibarıyla daima tam bir dervîş olduğundan şu şekilde anlatılmıştır:

İsmi müsemmayâ muṭâbık evzâ'ı dervîşâna muvâfık mübârek başlarına şemle ve arķalarına dâ'imâ ḳabâ 'abâ geyüp medreselerine ve evlerine mâşiyen varup gelüp merkebe süvâr olmadan belki cümle-i 'itibârdan geçüp ancaḳ tekmiḻ-i nefis üzre imişler.⁴

Görüldüğü üzere lakaplar yaşanan çeşitli olaylar, anlatılan hikâyeler, geçmişten gelen rivayetler, dilsel bazı kaideler çerçevesinde kişilere verilmiş ve bunlar da biyografilere dâhil edilmiştir.

3. Metinde Doğuma ve Memlekete Dair Bilgiler

Biyografilerdeki doğum ve memleket hakkında bilgiler, başlığın haricinde ana metinde de bulunmaktadır. Bazen Arab, Acem, Rûm gibi daha genel coğrafi sınırlar üzerinden memleketi üzerine bilgi verilirken kimi zaman il, kasaba, köy gibi daha belirleyici bilgiler verilmektedir. Acem kelimesi yer bildirirken “bilâd-ı Acem, vilâyet-i Acem, diyâr-ı Acem” gibi terkiplerle kullanılmıştır. Acem'den çıkan bir kişiden bahsedilirken ise “sâdât-i Acem, mevâlî-i Acem” gibi terkipler kullanılmıştır. Arab ve Rûm kelimeleri de yine benzer terkipler ile ele alınmıştır.

Kasaba, vilayet, il, köy, nahiye, medine gibi sözcükler yer bildirimi belirten başlıca ifadelerdir. Tercümede Mudurnı, Seferihisar, Dimetoka, Taşköprü, Bolı, Ankara, Bâne, İbsala, Karaferiye, Balıkesri, Nigde, Merzifon, Hâf, Samsun, Çorum, Kirmâstî, Vardar, Antâkiyye, Yenişehir, İspârtâ, Horâsân, Gümüş ve Amâsiyye'den kasaba olarak bahsedilir. Karaman, Acem, Sultânönü, Buhârâ, Aydın, Türkistân, Manavgat, Karasi, Şâşî, Şirvân, Kastamonı, Berda, Menteşe vilâyet olarak anılır. Kimliğe dair bilgiler verilirken “şehir” olarak nitelendirilen yerler şunlardır: Buhârâ, Taşkend, Kastamonı,

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 159b.

2 Hâkî, *Mecma'*, vr. 64b.

3 Hâkî, *Mecma'*, vr. 66b-66a.

4 Hâkî, *Mecma'*, vr. 67b.

Filiba, Kırşehir, Hoy, Zebîd, Serahs, Amâsiyye ve Câm. Akserây, Burusa, İstanbul, Edrine, Şîrâz ise medine kelimesi ile birlikte anılmıştır. Solfasl, Yenice, Fenâr karye; Tebrîz, İznik, Burusa, Amâsiyye belde; Rûm, Acem, Germiyân, Horâsân, Karaman, Yemen, Türkmân bilâd ile zikredilmiştir. Görüldüğü üzere bazı yer isimleri birden fazla isimle nitelendirilmektedir. Örneğin günümüzdeki Amasya ili hem şehir hem kasaba hem de belde olarak tercümede yer almaktadır.

Kimliğe dair doğum yeri bilgileri verilirken her zaman tam bir belirlilik söz konusu değildir. Buna mutabık olarak da eserde bu yerler değişik biçimlerde zikredilmiştir. Elvan Çelebi ve Tapduk Emre'de belli bir yere yakınlıkla bu belirsizlik dile getirilirken Şihâbuddîn-i Sivâsî'nin nereli olduğuna dair duyulan rivayet zikredilmiştir.

Mütercim, memleket ve doğum yerini belirtmek için “zuhûr idüp” ifadesini sıklıkla kullanmıştır. Hâkî, Vardar kasabasını diğer yer isimlerinden farklı olarak övmüş ve onu “kavâbil kânı ve erbâb-ı irfân madenî” olarak nitelendirmiştir. Bunun bir nedeni Hâkî'nin Sîneçâk biyografisini tercüme değil, telif etmesidir. Ayrıca Hâkî'nin arkadaşı olan Sîneçâk, eserde hâl tercümesi verilen son kişidir.

Doğum yeri belirtilirken vilayet, nahiye/nevâhi, il, belde, diyâr, kasaba, karye, köy(kûy), şehir tabirleri kullanılmıştır. Bu tabirlerin dışında direkt olarak yerin özel ismi bazen bir terkibe girerek bazen girmeden zikredilmiştir. Doğumu belirtmek için “tevellüd idüp” tabiri çokça kullanılmıştır. Doğum yerini açıkça belirten ifadelerde birkaç biyografi dışında doğum tarihi direkt olarak belirtilmemiştir. Akşemseddîn biyografisinde ise Dımeşk'ta doğduğu bilgisi verildikten sonra çocukluğunda Anadolu'ya geldiği belirtilerek zamana dair bir tespit bulunulmuştur. Tam olarak doğumu belirtmeyip yetiştiği, çocukluğunu geçirdiği memleketi belirtmek için “neşv ü nemâ bulup” “nisbet-i türabiyeleri” gibi kelime ve terkipler kullanılmıştır. Kişinin akrabası bürokratik bir görevde ise doğuma dair bilgi ile birlikte zamana ve mekâna dair tespit akrabası üzerinden verilir.

Cezerî, Zeynüddîn el-Hâfî, Abdüllatîf el-Kudsî biyografilerinde doğum tarihi ay ve gününe değin verilmiştir. Cezerî'de isim ve künye ile birlikte; Hâfî'de belde ve kasaba bilgileri ile birlikte; Kudsî'de künye bilgisi ile

birlikte mezkûr bilgiler yer almaktadır. Müeyyedzâde, Kara Ya'kûb, Seyyid Velâyet biyografilerinde doğum tarihleri sadece yıl bilgisi ile yer almıştır. Müeyyedzâde'de doğduğu yer ile birlikte; Kara Ya'kûb'da lakabı, yetiştiği yerle birlikte; Seyyid Velâyet için doğduğu kasaba ismiyle birlikte söz konusu ifadeler kullanılmıştır.

4. Aile ve Nesil Bilgilerinin Ele Alınışı

Aile ve nesil ile ilgili bilgiler başlıklarda olduğu gibi kimi zaman tafsilatlı bir şekilde ana metinde de geçmektedir. Bu kısımlarda akrabalık, şecere gibi bilgiler bazen meşhur bir edebî veya ilmî kitaba nispetle ilişkilendirilerek de belirtilmiştir. Ayrıca baba veya dedelerinin bürokratik bir mevkiye sahip olması veya köle iken biri tarafından yetiştirilip yüksek makamlara gelmesi de biyografilerde bulunmaktadır. Örneğin Karaca Ahmed'in mülûk evladından olması özellikle belirtilmiştir. Mülûk sözcüğünün yanında ümerâ kelimesi de eserde geçen nesil ve mevki ilişkisine dair başka bir örnektir. Abdülvâsi bin Hızır ve Şeyh Lutfullah başlıklarında bu tip kullanım mevcuttur. Büyük bir âlimin neslinden gelen Cemâleddin Muhammed el-Aksarâyî'nin soyuna ait bilgiler ünlü bir kelâmcı olan İmam Râzî'nin neslinden gelmesi belirtilerek verilmiştir.¹ Şeyh Bedreddîn biyografisinde kimliğe ait bilgilerde lakaba ait bilgi, babasının mesleğine dair bilgi doğumuna ait zaman belirlenimiyle birlikte verilmiştir. Ayrıca yine ecdadına ait bilgiler dönemin padişahına atıf yapılarak ve zamana dair bilgiler verilerek sunulmuştur. Amcasının oğlu ile yaptığı yolculuk ve aldığı eğitim yine verilen bilgiler arasındadır.²

Edebî eser üzerinden aileye dair bilgi Ahmed-i Bîcân ve İzârî'de vardır: “*Envârü'l-‘aşîkîn* şâhibi Aḥmed-i Bî-cân bunlaruñ birâderleridür.” İzârî için: “Fâzıl-ı mezkur *Husrev ü Şîrîn* nâzımı Şeyḥî'nün kız qarındaşı oğlıdur.” Fîrûzâbâdî biyografisinde de ilmî bir esere ait bir ilişki zikredilmiş ve kendi eserlerinde kullandığı imzası da belirtilerek neslinin Ebû Bekr Sıddîk'e dayandırıldığı da söylenmiştir.³ Abdu'llatîf el-Kudsî biyografisinde Fîrûzâbâdî'ye benzer bir şekilde yazdığı icazetnâmeden hareketle nesline dair bilgiler

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 8b.

2 Hâkî, *Mecma'*, vr. 12a.

3 Hâkî, *Mecma'*, vr. 21b.

sıralanmıştır.¹ Bezzâzî, yazdığı eser ile şöhret bulduğundan derkenar bilgilerinde meşhur fetva kitabı yazarı olduğu verilmiş ve ana metinde de bu bilgi tekrarlanmıştır: “**Hâfızü'd-dîn Muḥammed bin Muḥammed el-Kerderî {Hâfızü'd-dîn Şâhib-i Fetāvā-yı Bezzâzî}**: Mezkûr, beyne'l-'ulemâ “Bezzâzî” ile meşhûrlardur. Fürû'a müte'allik *Fetāvā-yı Bezzâzî* bunlarındur.”

Bir biyografi başlığının içerisinde bazen birkaç biyografi olabilir. Eserde bu durum genellikle aile fertleri üzerinden gerçekleşir. Hocazâde biyografisinde oğullarının aldığı devlet görevleri, vefat ettiği yere dair bilgi ve ilmî durumu resmedilmiştir.² Bu durumun eser içerisinde atipik sayılacak bir örneği Cezerî biyografisinin sınırları içinde yer almaktadır. Teftazânî'nin hayatı ve ilmî eserleri hakkında bilgi verilmiş ayrıca yaşam süresi Cürçânî ile kıyas edilmiştir. Doğum tarihinde yıl ve ay, ölüm tarihinde yıl, ay ve gün belirtilmiştir. *Şakâ'ik*, özellikle Cürçânî, Teftazânî, Devvânî gibi büyük âlimler hakkında müstakil bir başlık açmasa da yeri geldikçe çeşitli bilgiler vermiştir.³

İbrâhim Halîl biyografisinde ise dedesinin ve babasının devlet görevlisi olması nedeniyle her ikisi hakkında bilgi verilmiştir ve İbrahim Paşa ile ilişkilendirilmiştir.⁴ Benzer bir durum meşhur bir şair olan Nizâmî'nin babası için söz konusudur ki bu meşhurluk biyografi başlığına kadar yansımış ve biyografi içeriğini belirlemiştir.⁵ Bedreddîn Mahmûd ve Hüsâmzâde biyografilerinde iki kuşağa dair kimlik bilgileri yer almaktadır.

Bazı meşayih ve ulemâ ise kul, uteka ve ibad kelimeleri ile nitelendirilmiştir. Kul sözcüğü Osmanlı devletinde devşirme yolu ile bürokratik sisteme entegre edilenlere denildiği gibi esir alınan köleler için de kullanılmıştır. Şeyh Süleyman Halîfe, Şemseddîn Ahmed bin Abdullâh, Ali el-İsfahânî, Mehmed Beg, Hüsâmzâde başlıkları altında bu durum gözlemlenebilir. Arap, Acem, mevâlî gibi millete dair tespitlerin dışında İbn el-İrak için “Mezkûr şeyh, ümerâ-yı Çerâkise evlâdından olup” ibaresi vardır. Din üzerinden tespitler oldukça azdır. Hekîm Ya'kûb'a dair bilgi dönemin Osmanlı

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 29b.

2 Hâkî, *Mecma'*, vr. 56b-57a.

3 Hâkî, *Mecma'*, vr. 26a.

4 Hâkî, *Mecma'*, vr. 78a.

5 Hâkî, *Mecma'*, vr. 79a-79b.

bürokrasisindeki ehliyet ve liyâkat anlayışını anlatması açısından ilgi çekicidir: “Tıbda mahâretine binâ'en Yehûdiligine bakmayup dīvân-ı şâhîde defterdâr itmişlerdi.”

Kimliğe ait verilen bilgilerin bir başkası ise evliliğe ait bilgilerdir. Bir âlimin başka bir âlime kız vermesi, hayatında hiç evlilik yapmaması gibi hikâyeler eserde bulunan anekdotlardır. Eserdeki evlilik bahisleri şeyh-mürît ve hoca-talebe ilişkisinin daha güçlü kılınmasını örnekler niteliktedir. Abdülevvel bin Hüseyin'in, hocası Molla Hüsrev'in kızı ile evlenmesi¹ ve Müftî Sûfî Ali Efendi'nin yine Molla Hüsrev'in kızıyla evlenmesi bu duruma örnekler.² Yahya Şirvânî'de mürît-mürşit ilişkisi üzerinden evliliğe dair bilgi verilmiştir.³ el-Hâc Ramazan biyografisinde kızının bir talebesi ile evlenmesi ve doğan çocuğun hasta olup şifa bulması menkabevî bir anekdot ile yer alır.⁴ Seyyid İbrâhim'in evlenmemesi, annesinin oğlunu evlendirmek istemesi ve gördüğü rüya ile bundan vazgeçmesi hikâye edilerek anlatılmıştır.⁵ Seyyid Velâyet'in evliliği için bir zaman belirleniminin yanında meşhur bir devlet adamının soyundan gelen birisinin kızını alması konu edinilmiştir.⁶ Evlilik ile ilgili en önemli anekdotlardan birisi ise Osmanlı devletinin kuruluş hikâyesinin temelinde yer alan Edebâlî'nin rüyası ile ilgili olandır. Eserin, mukaddimede belirtildiği üzere bir ulemâ menakıbı olması ve topluluklarda okunmasının bir amacı da ahlâkî ve millî bir şuuru topluma yaymaktır. Bazı evlilikler meşhur âlimler ile akrabalık oluşturduğundan özellikle ayrıntılı şekilde belirtilmiştir. Muhyiddîn Mehmed biyografisindeki Sinân Paşa, Mehmed Çelebi, Süleymân Çelebi ve Kemâl-paşazâde arasındaki akrabalık ve evlilik ilişkileri buna güzel bir örnektir.⁷

Kimliğe dair bilgilerin tamamen iç içe geçmiş bir şekilde verildiği de olur. Molla Hüsrev biyografisinde isim, babasının konumu, vatani, görevi ve son olarak evliliği zikredilip lakabının neden verildiği belirtilmiştir.⁸ Ho-

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 116a.

2 Hâkî, *Mecma'*, vr. 101a.

3 Hâkî, *Mecma'*, vr. 95b.

4 Hâkî, *Mecma'*, vr. 136b.

5 Hâkî, *Mecma'*, vr. 108a.

6 Hâkî, *Mecma'*, vr. 117b.

7 Hâkî, *Mecma'*, vr. 76a-76b.

8 Hâkî, *Mecma'*, vr. 45b.

cazâde'nin kızı ile Ali Kuşçu'nun oğlu evlenip iki âlimin arasında yakınlık oluşması edebî bir şekilde ele alınmıştır:

...oldukda H'âce-zâde hûşûşında mevlânânun itdügi nakli vâkı'a muṭâbık ve hârice muvâfık müşâhede idüp pes tadricle münâsebet ziyâde olup kerimesin H'âce-zâde tezvîc ider. H'âce-zâde'nün kemâle irmiş kıızı olup 'Alî el-Ḳuşcı'nuñ Ḳuṭbu'd-dîn nâm maḥdûmlarına virürler. Mâ-beynlerinde qarâbet-i tammeme ḥâsıl olup birbirine muḳârenetle rifat-i şânları muzâ'af olup 'alâ-rağmi'l-ḥussâd maḥabbetleri imtidâd bulup pâdşâh-ı âlem-penâh-ı sa'âdet-i destgâh kılınden cânibîne ḥod iltifât u i'tibâr dâ'ire-i tekrâr u tezkârdan bîrûn olup müddet-i medîd ve zemân-ı ba'îd devlet ü sa'âdetle zindegânî idüp geçinürler.

5. Vefata ve Kişinin Son Hâline Dair Bilgilerin Ele Alınışı

Kimliğe dair verilen bilgilerde en son geçen ibareler genellikle biyografi sahibinin vefatına dairdir. Tercümede umumiyetle meşayih ve ulemâ yer aldığı için ölüm belirten ibarelerdeki bilgiler bazı farklılıklar arz etmektedir. Ulemâ hakkında tespitite bulunulurken genel itibarıyla âlimin en son aldığı mansıp veya emekliliğine dair bilgiler de birbiri arasında ilişki kurularak ele alınmıştır. Şeyhlerde ise tekke ve zaviyesinin ne hâlde olduğu söylenmiş türbesi hakkında malumat sunulmuştur. Bazı mutasavvıfların türbesinin son durumu ve ziyaret yeri olup olmadığı da kaydedilmiştir. Şeyh Hasan, Dûğlu Baba, Merzifonlu Rûmî, Debbâğlar İmamı, Postûn Pûş, Hacı Bayram'da şeyhin ölüm yeri ve türbesine dair malumat vardır. Bazen bu bilgilerin yanında tahkiyevi üslup ile kimi anekdotlar da aktarılmıştır. Sofyavî Bâlî Efendi'nin hayatta iken Sofya'ya defnedilmek istemesi ve kendinden sonra defnedildiği yerde gerçekleşen imar hareketi ayrıntılı bir şekilde verilmiştir.¹ Geyüklü Baba biyografisinde de türbe ve yer belirten genel ifadelerin yanında Taşköprizâde'nin kişisel tecrübesi de yer almaktadır. Geyüklü Baba'nın kabrini ziyaret eden Taşköprizâde buradan manevi bir lezzet almıştır. Mütercim burada "Aslda camiü'l-menâkıb Taşköprizâde hazretleri" ibaresini kullanarak *Şakâ'ik*'in aslına göndermede bulunmuştur:

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 165a.

Aşl'da câmi'ü'l-menâkıb Taşköprü-zâde hazretleri “Mezâr-ı şeriflerin ziyâret itdüm. Baña üns-i ‘azîm hâşıl oldu. Qabr-i müteberrikleri civârında qubbe görüp su’al itdüm. Didiler ki emîr-i Germiyan evlâdındandır. İmâreti terk idüp şeyhe irâdet getürüp niçe müddet hıdmetlerinde olup terbiyeleriyle murâdları hâşıl olup vâşılinden olmuşlar.

Buna benzer olarak mütercim Mehmed Hâkî söz arasında kendi yaptığı ziyareti de tercümeye eklemiştir. Şeyh İlâhî: “İrşâd üze iken hicretüñ sekiz yüz çoksan altısında Sulţân Bâyezîd Hân saltanatı evâ’ilinde qaşaba-i mezkûrede medfûn olup merhûm Aḥmed Beg üzerine qubbe binâ itdürüp kendüler dahı civârında medfûndur. Bu ḥaḳîr ziyâret itdüm.” Karaca Aḥmed başlıḡı altında ise kabrinin bir şifa yeri olduḡu belirtilmiştir. Benzer durum Hacı Bektaş Veli başlıḡı altında da bulunmaktadır.

Şeyhler için yer belirtilmesinin yanında zamana dair çeşitli ifadeler de vardır. Ölüm belirten ifadelerin anılması bazen yolculuk veya fetih ile ilişkilendirilmiştir. Mûsâ Abdal ve Abdal Murâd fethi katılmış ve orada vefatları gerçekleşmiştir. Yolculuk, savaş yolculuḡu olduḡu gibi ilim yolculuḡu da olabilir. Muhsin el-Kayserî’de ölüm tarihi belirtilmez ve zaman döngüsü ilim seyahati üzerinden kurulmuştur. Alâeddîn el-Halvetî Mustafa el-Küşterî, Abdurrahmân el-Bistâmî’de yaptığı son yer deḡişimi ve ölümü birlikte anılmıştır. Muhyiddîn Mehmed bin Kutbuddîn Mehmed’in yaptığı hac yolculuḡu, emekli olması ve aldığı maaş bilgisinin yanında ölüm tarihi de verilmiştir. Tûnusî, Anadolu’nun havasına, soḡuḡun şiddetine alışamamış ve Kahire’ye yolculuk yaparak vefat etmiştir.¹ Hacı Halîfe el-Menteşevî yanında para olmadığı hâlde, karısına bile haber vermeden ansızın bir yolculuḡa çıkar. Medine’de Hz. Muhammed’in kabrini ziyaret eder ve hastalanarak vefat edip orada defnolunur.²

Vefat cümleleri genellikle belirli bilgiler verilerek sonlandırılır. Bunlar ölüm yeri, şeyhlik durumu, ölüm tarihi veya zamana dair tespitler, defin yeri, mansıba dair bilgi, devrin padişahının kim olduḡu gibi bilgilerdir.

1 Hâkî, *Mecma’*, vr. 142a.

2 Hâkî, *Mecma’*, vr. 166a.

Bunlardan bazen biri bazen birkaçı birlikte ele anılarak sunulur. Kimi zaman ise belirsizlik vardır ve bunun üzerine tedavülde olan malumat farklı biçimlerde verilir. Bu, spekülatif olduğu gibi mevcut olan bilgilerin sentezinden yeni bir bilgi de olabilir. Cemâleddin el-Aksarâyî'de bu durum mantıksal çıkarımlarla şöyle gösterilmiştir:

Şeyh hâzretlerinün vefâtı hicretün sekiz yüz hudûdundan evvelce olmağdur. Zîrâ Seyyid Şerîf hâzretleri yedi yüz kırkında Cürçân'da vücûda gelüp sekiz yüz on altısında Rebî'ül-evvel'ün dördüncü günü civâr-ı Hâkk'a vâsıl olmuşlardır. Žâhir hıdmet-i şeyhe teveccühleri 'unfuvân-ı şebâbda olsa gerekdür.

Emîr Sultan'da ihtilaflı iki ölüm tarihi de verilmiştir. Bazen de bir tarih misdak kabul edilip ondan önce vefat ettiği bilgisi sunulmuştur. Şeyh Şemseddîn Ahmed Çelebi el-Ankaravî, İmâm-ı Kalenderhâne başlıklarında bu durumun örnekleri vardır. Yine İmâm-ı Kalenderhâne biyografisinde mezkûr âlimin yaşına dair rivayet ve Taşköprizâde'nin bir anekdotu mevcuttur:

...müddet-i 'ömrleri mi'e-i kâmile den ziyâde idi diyü rivâyet iderler. Câmî'ül-menâkıb buyururlar ki Kâender-hâne'ye müderris olduğum târihte müddet-i 'ömrlerinden su'âl itdüm. Ğâlibâ mi'eden geçmiştür diyü cevâb virdiler. Cevâblarından şöîra birkaç yıl dahı 'ömr sürüp fevt olmuşlar.

Eser padişahlar üzerinden on tabakaya ayrıldığından tabakalar altındaki isimlerin ölüm zamanları da değişik münasebetlerle padişahlar ile ilişkilidir. Ramazan Efendi'de sadece Bayezid devrinde vefat ettiği haberi vardır ve Şeyh Ramazan'da da durum aynı şekildedir.¹ Hevâyî ve Sirâceddin Ömer Halebî'de ise padişahın devri “evâ'il” kelimesi ile biraz daha sınırlandırılmıştır. Hâce Hayreddîn ve Molla İdrîs için de sadece zamanın padişahı üzerinden bilgi verilmiştir. Kâsım Çelebi, Sürmelüzâde, Şeyh Baba Haydar es-Semerkandî'de devrin Osmanlı sultanı üzerinden vefat zamanı sınırlandırılmıştır. Hem tarihin verilip hem de dönemin padişahının belirtildiği örnekler de mevcuttur. Molla Hüsrev'in, evâhir-i saltanat-ı Mehmed Hân'ın

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 124b.

yanında sekiz yüz seksen iki tarihinde öldüğü bilgisi bulunmaktadır.¹ Molla Kastallânî biyografisinde ise vefat tarihi Sultan Süleyman'ın vefatına nispetle verilmiştir.²

Ölüm tarihinin en çok anılış tipi mansıp bilgisi ile birlikte bulunmasıdır. Bu tür bilgilerde yer bilgisi bazen âşikâr olarak verilir. Ehlice Muhyiddîn, Yûsuf Bâlî, Manav Abdî, Hüsâm Çelebi, Kemâl-i Ümmî, Emîr Hasan Çelebi, Ferrûh el-Karamanî, Hekîm Hâcî, Ahmed Paşa, Kadızâde, Birgizâde, Tâczâde Sa'dî Çelebi, İbn el-Hatîb, Hasan et-Tâliş el-Acemî, Alâüddin Ali el-İsfahânî, Mehmed el-Karabâgî, Abdüllatîf, Ebû es-Suûd Efendizâde, Gedik Hüsâm, Fikârî, İbn el-Kırtâs, Ahîzâde, İbn el-Kethudâ el-Kirmânî, Seydî el-Kocevî, Bâlî el-Aydınî, Mîrim Çelebi, Leys Çelebi, Arab Çelebi, Halîmi Çelebi, Dâbbe Çelebi, Müderriş, Hüsâm Çelebi, Taşköprizâde, Kivâmuddîn Kâsım bin Halîl, Zeynüddîn bin Mehmed, Dâvûd bin Kemâl el-Kocevî, Nûreddîn Hamza, Şeyh Nasûh et-Tûsî, Abdülfettâh İbn Ahmed, Mehmed bin Pîr Mehmed Paşa, Nakîzî, Mimârzâde, Alâeddîn Ali, Ubeydullâh Ya'kûb el-Fenârî, Bedreddinzâde, Şemseddîn Ahmed, Şeyh Mahmûd el-Muğlavî, Emîr Hasan er-Rûmî, Şeydâ Hüsâm, Alâeddîn Ali bin Sâlih, Kara Salih, Ebû el-Leys, Şeyhî Çelebi, Köpricekzâde, Zeyrek, Muhyiddîn el-Esved, Hayreddîn Hızır, Abdurrahmân bin Yûnus, Abdülkerîm el-Vizevî, Şemseddîn Ahmed el-Bolevî, Sa'dî Çelebi el-Akşehrî, Hayreddîn el-Asgar, Hasan Çelebi el-Karamanî, Şems, Abdülmuttalib bin Seyyid Murtazâ, Şeyh Sinânededdîn Yûsuf biyografileri bunlara örnek gösterilebilir. Yûsuf Bâlî için yazılan “Mezkûr, ‘âlim-i muhakkik, fâzıl-ı müdekkik olup karındaşının vefâtından sonra olduğu medreseye müderriş olup ba'dehu Burusa'ya kâzî olup kâzî iken sekiz yüz kırk altısında fevt olurlar.” ifadeleri buna bir örnektir. Muslihuddîn Mustafâda kadılık süresi, kadılıktaki adaleti ve yaptırdığı camiye defnedilmesine dair notlar birlikte bulunmaktadır. Yahyâ Çelebi b. Nûreddîn el-Cemâlî'de görevinden azledilmesi ardından hastalığı, hastalığından sonra geçen zaman ve ölüm tarihi aynı cümlededir.³ Şâh Çelebi, Emîr Âlim el-Buhârî, Bedreddîn Mahmûd bin Abdullâh, Işık Kâsım, Yâr Ali el-Acemî, Kâsım Çelebi Oğlu, Abdullâh Çelebi bin

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 47b.

2 Hâkî, *Mecma'*, vr. 60a.

3 Hâkî, *Mecma'*, vr. 159a-159b.

Pîr Ahmed, Hâverî Efendi biyografilerinde mansıp, ölüm tarihi ve yerine ilişkin bilgiler açıkça verilmiştir. Bedreddîn Mahmûd, Mehmed bin Abdurrahmân, Masdar Efendi, Abdurrahmân Çelebi, Muhyiddîn Mehmed isimleri mansıp ve yer bilgisinin birlikte verildiği vefat ibarelerine örnek teşkil etmektedir.

Herhangi bir bilgi olmadan sadece vefat ettiğine dair bilgi verilmesi biyografilerde çokça gözlenmez. Abdülkâdir için şu ifadeler yer alır: “Çok zemân geçmez fevt olur.” Şemseddîn Ahmed el-Aydînî için tam tarih belirli olmadığından şöyle yazılmıştır: “Fevtleri tokuz yüzi hüdûdında vâkı‘ olmuşdur.” Kutbuddîn el-Acemî için bu ifadeler yerine biyografi sahibinin son hâli tasvir edilmiştir: “Sulţân-ı zî-şânuñ ‘ayn-ı ‘inâyetinde ve keşf-i himâyetinde âsûde-hâl ve müreffehü’l-ahvâl olup bu huzûr ile ve sürûrla ‘ıyş idüp bu hâl üzre fevt olurlar.” Mehmed Beg’de hastalık durumu ve ölüm durumu birlikte tahrir edilmiştir. Abdülhay bin Abdülkerîm’de başka biyografilerde de görülen kadılığı bırakma ve ibadete meşgul olma durumu vardır: “Andan yine terk-i kazâ idüp rızâ-yı Hâkķ murâd idinüp tâ‘ata meşğûl olup bu hâl üzre fevt olur.” Ali el-Kazvânî’de yolculuk ve Hac ibadetinden sonra Mekke’ye yerleşmesi verilmiştir: “Andan bilâd-ı Rûm’a gelüp bir miķdâr sâkin olup andan hac eyleyüp vefâtına dek Ka‘be’de mûcâvir olurlar.” İbn el-İrak, Şeyh Âbid Çelebi, Koğacı Dede biyografilerinde yalnızca ölüm yeri belirtilmiştir.

Bu gruba dâhil olacak başka bir tip ise ölümün sadece mansıp ile birlikte anılmasıdır. Bayezid es-Sûfî’de, Mevlana Selâhaddîn İbn el-Mu‘îd biyografilerinde bu tip bir bilgi vardır. Muhyiddîncikzâde’de aldığı son maaş ve hastalığı ile birlikte mansıp ve ölüm ilişkilendirilmiştir: “...andan kırķ akçe ile İstanbul’da İbrâhîm Paşa Medresesi virildükde marîz olup müjdegânî içün dîvân-ı ‘âliden haber vârid olduğda fevt olmuş bulunur.” Varak Şemseddîn, Şemseddîn Ahmed el-Burusevî, İbn el-Hekîm Muhyiddîn biyografileri de sadece bürokratik kademe bilgilerinin ölüm ibaresine dercedildiği başlıklardır.

Bir başka grup anlatım ise mansıba dair bilgilerin verilmeyip ölüm tarihi ve yerinin verilmesidir. Lâmiî, Hayreddîn Hızır biyografileri bu gruba

örnektir. Ölüm yeri ve mansıbın verildiği örneklerde ölüm yeri yaşadığı şehir veya çalıştığı, yaptırdığı bir kurum üzerinden olabilir. Mehmed Şâh, Muhyiddîn Mehmed b. Beşîr, Kâdirî Çelebi, Bolı Çelebi, Sinân Paşa, Kirmâstîzâde, Şeyh Hacı Halîfe, Abdullâh es-Semerkindî, Saru Görez yine bu gruba dâhil edilebilecek örneklerdir. Bürokrasinin yüksek kademesinde olan bazı zevatın ölüm yerleri bilindiği hâlde kasten zikredilmez. Son dönem ulemâsından olan bu kişilerin İstanbul'da vefat edip kabrinin halk tarafından bilinir olması sebebiyle böyle bir tercih yapılmış olabilir. Sa'dî Çelebi, Kemâlpâşazâde ve Çivizâde bunlara örnek gösterilebilir. Sa'dî Çelebi: "Ba'dehu Kemâlpâşa-zâde'den şoñra müftî'l-İslâm şeyhü'l-enâm olup müddet-i medîd hâşılı beş yıl müftî olup toköz yüz kırk beşinde fevt olurlar." Kemâlpâşazâde: "Müddet-i medîd müftî-i zemân ve müşkil-güşâ-yı devrân olup müftî iken toköz yüz kırkında dârü'l-gürûrdan dârü's-sürûra intikâl iderler." Çivizâde: "Andan yine Rûmili'ne kâzî'l-'asker olup kâzî iken ba'de şalâti'l-'ışâ marîz olup bir iki sâ'at geçmedin fevt olmuşlar. Fevtleri toköz yüz elli dördinde vâkı' olmuş."

Sayıları az olmakla beraber, mansıp ve zamana dair bir ibare olmayıp sadece mekâna dair bilgilerin verilmesi de mevcuttur. Abdurrahmân Çelebi'de şehir zikredilip daha özele inilmiş ve kabirinin bulunduğu yer eklenmiştir: Seyyid Ahmed İbn Abdullâh el-Kırımı'de sadece şehir ismi sunulmuştur. Ali Kuşçu'nun da yine şehir ve Eyyûb-i Ensârî mezarlığında defnolunduğu bilgisi verilmiştir.

Vefata dair en çok görülen zamanı ifade etme yollarından biri sadece vefat tarihinin sene olarak verilmesidir. Paşa Çelebi, Zamîrî, Yetîm Ali Çelebi, Pîrî Paşa, Molla Çelebi, Abdülvâsi bin Hızır, Muhyiddîn Mehmed el-Berdâî, Muhyiddîn Mehmed, Şerîf Abdurrahîm, Atûfî, Cemâl Halîfe, Samsunîzâde, Zeyrekzâde, Şîr'a Şârihi, Hayreddîn Hızır Paşa, Ya'kûb Paşa, Niksârî Efendi, İzârî, Şeyh Yavsî, Burhâneddîn Haydar, Kara Ya'kûb, Mehmed Şâh, Muhyiddîn el-Kâfiyeci, Niyâzî Çelebi, Kara Ali, Muhyî Çelebi, Hacı Çelebi, Muhyiddîn Mehmed bin Bahâeddîn, Hâfîzüddîn Muhammed, Nihânî, Hâk Muslihuddîn, Aşcîzâde Hasan Çelebi, Abdülevvel et-Tebrizî, Manastırlı Çelebi başlıkları bu kümeye dâhil edilebilir. Fahreddîn b. İsrâîl'de hastalığı, iyileşememe durumu ve tarih birlikte terkip edilmiştir:

“Andan dimâğlarına ihtilâl ve zebânlarına i'tikâl fârî olur. İfâkat müyesser olmayup toköz yüz otuz üçinde fevt olur.”

Doğum tarihlerinde olduğu gibi ölüm tarihinde de günün belirtilmesi oldukça sınırlıdır. Abdüllatîf el-Kudsî'nin ölümü tarihi; yıl, ay ve gün olarak belirtilmiş ayrıca ölüm yeri de bu bilgilere eklenmiştir.¹ Karaca Ahmed, Zeynüddîn el-Hâfî, Müeyyedzâde ve Fîrûzâbâdî'nin de ölüm tarihi bu şekilde verilmiştir. Bezzâzî biyografisinde ise ölümünün sekiz yüz yirmi sekiz yılının Ramazan ayının ortasında olduğu bilgisi vardır. Ancak başka biyografilerde görülmediği üzere Fenârî'nin ölüm tarihi Bezzâzî'ye nispetle ele alınmıştır: “...sekiz yüz yigirmi sekizi Ramazân'ının evâsıtında vâsıl-ı Hâkık olurlar. Mollâ Fenârî'nün fevti bunların fevtinden beş yıl sonunda otuz üçünde vâkî' olur.” Fenârî başlığı altında ise sadece ölüm yerine ait bilgi verilmiştir.

Ölüme dair düşünülen tarihler ve ölüm-şii ilişkisi eserde az sayıda bulunmaktadır. Melîhî'nin içki müptelası olması ve ölümü bir beyit ile münasebet kurularak verilmiştir:

“Şarâb-ı nâb didüğün nedür nenün emidür

İçüp içüp kişi mest ü melâmet olmayıcağ

diyü ‘işrete meşğûl olup harâbâtda fevt olur.” Câmî biyografisinde Mîr Ali Şîr'in terci-i bend nazım biçimiyle yazdığı tarihin tarih düşürdüğü beyti verilmiştir. Tâceddîn İbrâhim'in ve Bahâeddîn bin Lutfullâh vefatına düşünülen ve yazarı belli olmayan Arapça beyitler diğer örneklerdir. Tüm örneklerde tarih beyitlerinin yanında ölüm tarihleri ayrıca verilmiştir. Merhabâ ismiyle meşhur olan bir âlimin ölümü ismi ile şii üzerinden anlatılmıştır:

“Kâzî iken toköz yüz ellisinde fevt olmuşlar.

Nazm: Bir nidâ ırmış efendi hazretinün sem'ine

Rıhlet istersen çü bizden yaña gel yâ hû dimiş

Hoş çeküp câm-ı fenâ ol şevke bir târîh idüp

Sâkiyâ bezm-i cihândan Merhabâ'ya hû dimiş.”

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 31a.

Biyografilerdeki meşayih zümresinin vefat cümleleri ulemâ sınıfına nispetle birbirinden farklı ele alınmıştır. Şeyhler, devletin bürokratik kademesinde doğrudan görev almadığından şeyhin ölüm hâlindeki irşad faaliyeti üzerinde durulur. Alâeddîn Ali el-Arabî için “Mezkûr, keşf ü kerâmât, mağâm-ı ‘âliyât şâhibi kimesne olup bu hâl üzre kazâ-yı naḥb irüp Rabb’e vâşıl olurlar.” ifadeleri kullanılmıştır. Hasan Hâce, Şeyh İbrâhim bin Hüseyin, Sünbül Sinân biyografilerinde birbirine oldukça benzer ifadeler kullanılmıştır.

Ölüm ile ilgili bilgiler verilirken anekdotlar, hikâyeler, hastalıklar, vasiyetler ve hatta bazı entrikalar da anlatılmıştır. Şeyh Bedreddîn’in hap-solunması, nedenleri ile birlikte anlatılmıştır. Fetva ile katledildiği bilgisi verilmiş, öldürülme sebebi yorumlanmıştır.¹ Muslihuddîn Mustafâ’nın vefatının anlatımı, bir fiziksel özelliği olan cesametinin tasviri ile rivayet edilmiştir.

Ölüm ve ölen kişinin yaşına dair ibareler de tercümede yer almaktadır. Yûsuf bin el-Mevlâ Yegân’ın genç iken ölmesinden söz edilirken “Henüz cüvân iken Firdevs bâğın âşyân idinmişler.” sözcükleri kullanılmıştır. Benzer bir ibare Şemseddîn Ahmed biyografisinde de mevcuttur. Hayâlî’nin ölüm yaşı açıkça verilmiştir. Şebüsterî’de gençliğe dair ölüm ibaresi şu şekildedir: “‘Unfuvân-ı şebâbda fevt olmuşlar.” Mustafa Paşazâde biyografisinde tarih ile birlikte daha sanatlı bir cümle mevcuttur: “Burusâ’da Sultânîyye’ye müderris iken henüz ‘unfuvân-ı cüvânîde toḡuz yüz kırkıında murğ-ı rûḡ-ı pür-fütûḡları Firdevs gülşenin âşyân idinmiş.” Abdülkerîm b. Abdülvehhâb’ın erken yaşta vefat etmesinin birçok eseri vücuda getirmesine engel olduğu belirtilmiştir.²

Erken ölümün yanında çok yaşayanlar ve yaşı yüzü geçkin olan ulemâ ve meşayih de biyografilerde yer almaktadır. Alâeddîn Ali es-Semerkan-dî’nin yaşının yüz elli hatta bazılarınca iki yüz olması şu şekilde rivayet edilir: “Rabb-i Celîl ‘ömr-i ṭavîl muḡadder idüp müddet-i ‘ömrî yüz elliye irişdüğü müttefaḡun ‘aleyh; mi’eteyne tevâcüzde ihtilâf itmişler.” Hacı

1 Hâkî, *Mecma’*, vr. 13b.

2 Hâkî, *Mecma’*, vr. 145b.

Hasanzâde'nin doksan yaşında öldüğü Sultan Selim'in saltanatı ve âlimin kazaskerlik zamanı ile birlikte verilmiştir. Seyyid İbrâhim'in yaşı tam belirli olmayıp doksanı geçmiş olması ölüm yılının verilmesi ile mevcuttur. İlyâs er-Rûmî, Abdülevvel bin Hüseyin, Şeyh Sinân el-Erdebilî, İbrâhim el-Halebî'de de benzer şekilleriyle yaklaşık yaş tespitleri vardır. Sinâned-dîn Yûsuf'ta ise farklı olarak Taşköprizâde'nin kişisel diyalogu yer almıştır: “Ba'dehu sulţân-ı a'zam re's-i eţıbbâ eyleyüp müddet-i keşire tabîb olup toköz yüz elli birinde fevt olmuş. Câmî'ü'l-menâkıb buyururlar ki müddet-i 'ömrlерinden şordum. Yâ yüzdür yâhûd iki yıl ziyâdedür diyü cevâb virdi.”

Ölüm şeklini bildiren ifadelerden bir kısmı da kaza neticesinde gerçekleşen ölümler hakkındadır. Dervîş Mehmed Efendi'nin ölümü çatıdan inerken düşmesi neticesinde gerçekleşmiştir.¹ Eserde İbrîzâde'nin de evinde çalışırken düşüp öldüğü söylenmekle beraber büyük ihtimalle kalp krizi gibi bir hastalık sonucunda vefat etmiştir. Ölümlerinde çalıştığı konunun Yâsîn suresinin tefsiri olması ve bu olayın ilginç bir şekilde tespit edilmesi ise ölüm ile alakalı görüldüğünden özellikle zikredilmiştir.² Ölümüne dair ilginç bir anekdot da Eşrefzâde'nin vefatı ile ilgilidir. Sûfîler Eşrefzâde'yi zorla alıkoyup yolculuğa çıkarmış ve bunun sonucunda ellerinden kurtulamayıp vefat etmiştir.³

Ölüm hakkında bahsedilmesi gereken bir diğer husus da hastalıklar ve ölüm ilişkisidir. Hastalık neticesinde ölüm gerçekleşmese de kişinin hastalık hâlinde iken vefat etmesi eserde birçok biçimde ele alınır. Hastalıktan dolayı âlimin emekliliğe ayrılması bu örneklerde göze çarpan bir başka unsurdur. Şemseddîn Ahmed el-Yegân için şöyle denmiştir: “Âhîr-i 'ömrlерinde kötürüm olmuş. İfâkat müyesser olmayup bu hâl üzre fevt olmuşlar.” Muzafferüddîn Ali eş-Şîrâzî, Muhyiddîn Mehmed bin Mevlâ Alâeddîn Fenârî'de de benzer ifadeler söz konusudur. Ma'lûl isimli âlim, ismini malûlen emekli olmasından almıştır. Şeyh Seyyid Velâyet'te ise diğer örneklerden farklı olarak vücudunun su toplaması sonucu vefat ettiği bildirilir. Ayrıca cenaze namazına dair detaylı sayılabilecek bilgiler mevcuttur.⁴ Nihânî'nin

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 68a.

2 Hâkî, *Mecma'*, vr.111a-111b.

3 Hâkî, *Mecma'*, vr. 80b.

4 Hâkî, *Mecma'*, vr. 117b-118a.

ölümü yolculuk dönüşü esnasında oluşan hastalık neticesinde gerçekleşmiştir. Hasta olup geçen ömrü üzerine ağlayıp yazıklanırken vefat ettiği rivayet edilir.¹

Yer, mekân, zaman, şeyhlik, fetih gibi mevzuların yanında kişinin son hâline dair çeşitli anekdotlar da aktarılmıştır. Örneğin Kara Kemâl dünya hayatından çekilerek evine kapanmış ve ömrünü ibadetle geçirerek sonlandırmıştır.² Şeyh Muslihuddîn Mustafa et-Tavîl anlatılanlara göre kendini ölüme hazırlar. Şeyh Tâceddîn'in yakınında bir tür halvet çıkarıp Yâsîn suresini okur ve vefat eder.³ Süleymân er-Rûmî'nin ölümü hem sosyolojik-psikolojik bilgileri barındırması açısından hem de ölüm şekli açısından oldukça ilginç ibareler barındırmaktadır. Sünnet düğünündeki ilmî münakaşalar karşısında hayrete düşen Rûmî düğün esnasında vefat eder.⁴

Özellikle şeyhlerin ölümlerine dair anekdotlarda olağanüstü olaylar, vasiyetler, kerametler, menkabevî rivayetler geçmektedir. Örneğin Seydi Halîfe el-Amâsî'de kendi tarikat mensuplarının naklettiği olay esere dâhil edilmiştir.⁵ el-Hâc Ramazan başlığında ise biyografi sahibinin yaşadığı kerameti hâiz olay, müderrisler kaynak gösterilerek anlatılmıştır.⁶ Yukarıdaki hikâyedeki gibi şeyh menakıplarında sıkça görülen kendi ölümüne işaret Dîvâne Şücâ biyografisinde de görülmektedir: “Vefâtlarından bir ay evvel mevtine işaret idüp aşhâbına ve aḥbâbına tevdi' idüp likâ' u'llâha fevka'l-ḥad iştîyâḳ üzre olup toḳuz yüz elli altısında fevt olmuş.” Şeyh Rüstem Halîfe'nin toplumsal bir korkuya ve olaya aldığı tavır ve bölge halkını rahatlatması kendi ölümü ile ilişkilendirilip tahkiye edilmiştir.⁷ Ali bin Yûsuf'un ölmeden önce ölüm hakkında istedikleri ve bunların gerçekleşmesi de *Şakâ'ik*'in bir biyografi eseri olmasının yanında bir ahlâk eseri olmasına dair bir örnek teşkil edebilir:

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 133b.-134a.

2 Hâkî, *Mecma'*, vr. 115b.

3 Hâkî, *Mecma'*, vr. 122a-122b.

4 Hâkî, *Mecma'*, vr. 154a.

5 Hâkî, *Mecma'*, vr. 136a.

6 Hâkî, *Mecma'*, vr. 136b.

7 Hâkî, *Mecma'*, vr. 119a.

Üç hâcetüm dahı vardır. Evvelâ kendü hânemde fevt olmak. İkinci marazum mümted olmamak. Üçüncü imân ile hatm olmak. Ümîd-vârum ki Hâzret-i Hâkî'dan bu murâdâtum dahı hâsıl olup vâsıl-ı murâd olam diyü buyururlar. Mervîdür ki hânelerinde fevt olup ve şalât-ı zühra âbdest alup ezân-ı 'aşrda fevt olmuşlar. Üçüncü murâdı dahı maqbûl olmağdur. İnşâ'a'llâhu te'âlâ. Hicretün çokuz yüz üçinde fevt olmuşlar.

Şeyh İbn el-Vefâ biyografisinde ise öldükten sonra devrin sultanı Bayezid'in cenazeye katılması, yüzünü görmek istemesi ve bunun üzerine yaşadığı olay menkabevî bir şekilde ele alınmıştır.¹ Bir önceki örneğe benzer olarak vefattan sonra müşahede edilen bir menkabe İlyâs el-Amâsî ve Şeyh Seyyid Buhârî biyografilerinde mevcuttur:

Mevlânâ İlyâs dahı kendü bilâdında irşâd üzre iken marîz olup Amâsiyye'de bir laţîf bâğçede fevt olur. Meşhûrdur ki mezkûr şeyh fevt olup ğassâl tene-şûya vaz' itdükde, ittifağ serîrûn bir cânibi aşğa meyl eyler. Meyyit iken serîrûn bir cânibine yapışur ki düşmeye. Ğassâl ve âb-rîz ve nice şâhib-[temyîz] kimesneler ki anda hâzırlar idi, eylece müşâhede idüp mütehayyir olurlar. Mezkûr, Sevâdiyye nâm mevzi'de medfûndur.

Şeyh Halîfe Çelebi, Yahyâ Şîrvânî, Müftî Sûfî Ali Efendi biyografilerinde ölümüne ait anekdotlar yukarıdaki örneklere benzer bir şekilde ele alınmıştır.

Fahreddîn el-Acemî biyografisinde ise ölüm cümlesi Acemî'nin vasiyeti ile birlikte anılır ve buradaki ibareler menkabevî olmaktan çok yönetime dair selefine yaptığı bir ikazdan ibarettir.²

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 86a.

2 Hâkî, *Mecma'*, vr. 29a.

B. KİŞİLİK YAPISINA DAİR BİLGİ VE DEĞERLENDİRMELER

1. Dinî Yaşayış Tarzına İlişkin Bilgi ve Değerlendirmeler

Kişilik yapısına dair bilgilendirmeler ve değerlendirmelerde en önde gelen konulardan biri dinî yaşayış şekline ilişkindir. Kişinin çok ibadet etmesi, haramdan kaçınması, takvâ sahibi olması, ibadetlerin her türünü yerine getirip bunu sıklıkla yapması, duası kabul edilen bir kişi olması gibi birçok özellik biyografilerde belirtilmiştir. Bu olgulara dair en çok kullanılan sözcükler “zâhid, âbid, sâcid, sâim, müteverrî, müteşerrî, müteabbid, sâlih, mütedeyyin, takî, nakî, müttakî, kâmil, müstecâbüd-dave” gibi kelimelerdir. Bu tip ifadeler bazen yaratışla dair özellikler de eklenilerek kişilik yapısı Şemseddîn Ahmed bin Abdullâh başlığında olduğu gibi “Mezkûr, zâhid ü ‘âbid, müteşerrî ü müteverrî, selîmü’t-tab’, şâfi ‘akîde edîb ü lebîb kimesne imişler.” ifadeleri ile verilebilir. Molla Gürânî’nin namaz kaçırmaması “tazyî-i evkat etmemek” sözcükleri ile dile getirilmiştir. Bir “ârif, âbid ve zâhid” portresini tamamlamak için de zamanını “ibâdât, mücâhedât, evrâd, ezkâr, riyâzât” ile geçirmesi vurgulanmıştır. Hasan Hâce’de “takî, nakî, müttakî” kelimeleri seci oluşturacak şekilde kullanılmıştır. Şeyh Sinâneddîn Yûsuf’ta “vakûr-sabûr, mütezil-müştagil, sagîr-kebîr-fakîr” gibi kelimeler secili bir şekilde ele alınmıştır. Zeyrek’te ise belirli kelime ve terkiplerin secili bir tekrarı tercih edilmemiş, tahkiyeden yararlanılmış, ilim ile olan münasebeti ve maharetinin anıldığı ibareler ile ilişki kurulan bir anlatım yolu seçilmiştir.

Yukarıdaki özelliklere, kişiye ait bazı manevi tecrübelerin eklendiği de olmuştur. Bu olguların çeşitli hikâye parçaları ile eklenmesi, biyografilerde zahit kişiliği tekmlil etmektedir. İbn ez-Zehebî’nin peygamberi rüyasında görmesi ve Seydi Halîfe el-Amâsî’nin ölmeden önce cenneti müşahade etmesi bu gruba dâhil edilebilecek güzel örneklerdir.

Âlim veya şeyhi tanıyanların onun hakkında söyledikleri, “zahid” kişiliği tamamlamak ve şahsiyetine dair daha net bir resim koymak için aktarılmıştır. Müellif bunu yaparken kimi zaman babasından duyduğu rivayetleri de eserine aktarmıştır. Müellif çevresinden duyduğunu naklettiği gibi eğer döneminin âlimi ile bizzat görüştüyse yaşadığı anekdotları da eserine aktarmış, kişiliği ile ilgili olan kanaatleri eklemiştir.

Zahitlik, ibadetle çok meşgul olma, dinî hayatı yoğun bir şekilde yaşayış insanların hem bireysel özelliklerine yansımış hem de buna mutabık olarak toplumsal ilişkilerini belirlemiştir. Bu ifadeler de bu hususiyetlerle yeri geldikçe birlikte anılmıştır. Halk ile ilişkiyi kesme bunlardan birisidir. Şeyh Gündüz Muslihuddîn'in namaz dışında evden dışarı adım atmaması şu şekilde anlatılır: “Mezkûr, ‘âbid ü zâhid, ‘ârif-i mürşid, nâsdan inkıtâ’ı ve hâlkdan imtinâ’ı bir mertebe imiş ki ihtilâtdan ihtiyâten evlerinden evkât-ı şâlâtdan gayrı vaktde hârice kadem kırmazlar imiş.” Molla Arab el-Vâiz’de de Şeyh Gündüz Muslihuddîn’de olduğu gibi “ihtilât” ve “ihtiyât” kelimeleri, insanlarla karışıp görüşmemenin derecesini belirtmek için kullanılmıştır. Zühd ve takvâda benzersiz oluşu “bî-nazîr” sözcüğüyle nitelenmiş, ayrıca yeme içmesi, giyinmesi, fakirlere yardım etmesi, ticaret ile ilgilenmemesi, ilimle meşgul olması, Allah’ı anmayı unutmaması aynı cümle içerisinde sunulmuştur.

Velî Şemseddîn’de bu zahitlik başka bir şekilde yaşanmaktadır. Onun nasihat verme ve vaizlik özelliği insanların çevresinde toplanmasına sebep olmuştur: “zâhid ü şâlih, vâ’iz ü nâsih kimesne olup ağıleb-i evkât naşihat u ‘ibâdât üzre olup nâs-ı bî-kıyâs va’z u naşihatine müctemî’ olup müstemî’ olup müntefî’ olurlar imiş.” Mevlâ Abdüllatif ise yine bu hâlde yaşamış, devamlı itikâfa girmiştir. Bunları yaparken de ilim öğrenmeye devam etmiştir. Taşköprizâde’nin de hâli, zahit portresi şeklinde çizilmiştir. İbadet ve ilimle zaman geçirmiş, eğlence ve boş sözden kaçmış, yalanla işi olmayan, öğren-ciye faydalı, hasetten uzak ve herkesi iyilikle anan biri olması anlatılmıştır. Şeydâ Hüsâm’ın portresi yine benzer kelimelerle çizilmiştir. Burada kullanılan kelime ve terkipler hem zahitliğine hem de ilme olan düşkünlüğüne vurgu yapmaktadır. Müştâgil/mu’tezil, nafi’/mani’ gibi kelimelerle secili bir anlatıma da gidilmiştir:

Mezkûr, zâhid ü ‘âbid ve ‘âlim-i müte‘abbid, hâlimü’n-nefs, selî-mü’l-kalb, kerîmü’t-ṭab‘, şaḥîḥü’l-‘akîde, muzaḥrafât-ı dünyeviyyeden müctenib, tekmîl-i nefse müştâgil, ‘âlemden mu’tezil, cemî’-i evkâtın ‘ilme ve ‘ibâdâta şârif, eḥâdiş ü tefâsîre ve fûnûn-ı fıkha vâkıf, cümle-i ‘ulûmda müşâreket-i tammeleri var imiş. Nefsinde ‘azîzü’l-vücûd, şerîfü’l-hâl, nâsa nâfi’, şerri mâni’, vilâyetlerinde bereketü’llâhdan bir bereket-i keşîrû’n-nef’ imişler.

Deli Birâder, diğer biyografilerde de sıkça görülen “müteşerri ve mütedeyyin” sıfatlarıyla vasıflandırılmıştır. Namazı daima cemaatle kılması, Kâbe’ye gidip dönmemesi, daima ibadet etmesi ve meşayih ile zaman geçirmesi hep birlikte zikredilmiştir.¹ Kâzî-i Bağdâd için, “mütedeyyin ve müteşerri” kelimelerinin yanında men edilen şeyleri yapmadığı belirtilmek üzere “menâhîden perhizkâr” nitelendirmesi yapılmıştır. Kemâlpâşazâde’nin vakitini ibadete hasretmesi ile birlikte tahrir faaliyeti yürütmesi “evkâtın-sâatin, sârif-vâkıf, telîf-tasnîf, lâih-vâzih, ibâratla-tabirâtla” gibi sözcükler secili şekilde kullanılarak verilmiştir. Bâlî el- Aydınî de Kemâlpâşazâde gibi ilim ve ibadetle ömrünü geçiren birisidir. Attan düşüp ayaklarından sakat kalması ancak buna rağmen ilim faaliyetini bırakmayıp kitap okuyup, eser yazması tahkiye edilmiştir:

Mezkûr, cümle-i evkâtın ‘ulûm u ‘ibādâta şârif, fûnûn-ı keşîreye vâkıf kimesne imişler. Bir gün İstanbul içinde giderken bi-hükm-i kaza vü kadr atı sürçer düşer. Ayakları ma’lûl olup hareketden kalur. Ammâ mü’tâlâ’adan kalmayup gâh istinâden ‘ale’z-zahr ve gâh ittikâen ‘ale’l-‘arz kitâb ellerinden düşmeyüp nefâ’is-i ‘ilmiyye ile gıdalanup işkâlât-ı laţîf ü maḳbûl cevâblar yazmışlar.

Hâk(Çâk) Muslihuddîn umumiyetle ders ve ibadetle meşgul birisidir ve namaza durduğunda çeşitli baygınlık hâlleri yaşamaktadır. Ayrıca geceleri uyumaması ve vaktini boşa geçirmemesi de bu tasvirle birlikte verilmiştir: “Mezkûr, evkâtın derse ve ‘ibādâta tevzî’ eyleyüp taẕyî’-i evkât yanında fi’l-i şenî’ olup ekşer-i leyâlîde nevm vâkı’ olmaz imiş ve şalâta şürû’ itdüklerinde sînesi sa’ka idüp dürlü hâlât ‘arız olup hâzırın müşâhede iderler imiş.” Zahidâne yaşayışı vurgulamak için kullanılan bir kelime de iffettir. “Zühd, iffet, felâh, salâh, hayâ, ismet” kelimeleri seci de dikkate alınarak birlikte kullanılmıştır. Abdülkerîm bin Abdülvehhâb biyografisinde “iffet-i tâm ve salâh-ı tamâm”; İbn el-Üstâd biyografisinde “kemâl-i iffet ü salâh”; Sîneçâk’ta “kemâl-i zühd ü salâh ve nihâyet-i iffet ü felâh”; Bedreddîn Mahmûd biyografisinde “ismet ü iffet ü hayâ”; Kalenderhâne İmâmı’nda “en-vâr-ı zühd ü salâh ve âsâr-ı iffet ü felâh” ibareleri yer almaktadır.

1 Hâkî, *Mecma’*, vr. 159b.

Zahitlik, günahlardan sakınma, haramlardan kaçınma gibi özelliklerin yanında dervişâne yaşayış ve tasavvuf ile olan bağa, mutasavvıfların biyografilerinde sıkça rastlanmaktadır. Mutasavvıfların makam, keşif ve keramet sahibi oluşu yeri geldikçe vurgulanmıştır. Emîr Sultan ve Hacı Bektaş'ın "sahib-tasarruf" olduğu söylenmiştir ki bu terkip Emîr Sultan biyografisinde üç kere geçmektedir. Ayrıca yine zamanının en büyük sûfî şahsiyetlerinden biri olduğunu dile getirmek için "sultân-ı vakt" nitelemesi yapılmıştır. Hâcî Bektaş Velî'de de yine yukarıda geçen iki nitelendirmenin yanında "yegâne-i meşâyih" terkihi kullanılmıştır. Tapduk Emre, Şeyh Hasan ve Abdurrahîm el-Merzifonî de keşf ve kerâmât sahibi olarak anılır. Zahit tipinde de görülen, "insanlardan ayrı olma" özelliği, Tapduk Emre'de "Nâs-dan mu'tezil, tekâmîl-i nefse müştâğil, şâhib-i keşf ü kerâmât kimesne imişler." şekliyle ele alınmıştır. Mutasavvıfların, duası kabul edilen kişi olması Şeyh Hasan'da ve Ahî Evren'de sırasıyla şu şekilde zikredilmiştir: "ki tayy-ı makâmât idüp şâhib-i keşf ü kerâmât olmuştur. Bunlar dahı kezâlik du'âsı müstecâb, nefsi müstetâb kimesne olup"; Ahî Evren: Mezîkür şeyh, kezâlik müstecâbü'd-da've, kâşif-i keşf ü kerâmât, vâsıl-ı makâmât-ı âliyât, mükâşif kimesne imişler." Sa'dî Çelebi el-Akşehrî yukarıdaki örneklere benzer bir şekilde "vâsıl-ı makâm-ı tahkîk" olarak nitelendirilmekle birlikte tasavvuf yolundan yüksek "haz ve zevk" alması ayrıca şu ifadelerle eklenmiştir: "Mezîkür, âlim-i mutafaţţın, tarîk-ı şüfiyyeden hazz-ı vâfir ve zevk-ı mütekâşir ahz idüp vâsıl-ı makâm-ı tahkîk imişler." Şâh Kâsım'da da zerafet, naziklik, ilim mertebesi, sanatkârlık özelliklerinin yanında tasavvuf yoluna da girdiğini ayrıca belirtmek için "mâ'-ada maârif-i sûfiyyeden hazz-ı azîmleri var imiş" denilmiştir.¹

Muhlis Baba, Geyüklü Baba, Âşık Paşa, Yahyâ İbn Hasan, Rüstem Halîfe el-Burusevî, Muhyiddîn Mehmed bin el-Mevlâ Fâzıl Bahâeddîn'in yukarıdaki örneklere benzer biçimlerde "kerâmât ve makâmât" sahibi olduğu söylenmiştir. Yahyâ İbn Hasan bu mertebede iken ilim yolunu bırakmamış ve tefsir okutup çevresini "irşâd" etmeye devam etmiştir. Rüstem Halîfe el-Burusevî de kerâmât ve makâmât sahibi bir mutasavvıftır ve Yahyâ İbn Hasan gibi ilim öğretmeyi sürdürmüştür. Ancak hocalığı kendi makamını

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 142b.

gizlemek amacıyla gerçekleştirmiştir. Ayrıca malını harcama ve uzlet gibi bazı mutasavvıf biyografilerinde gördüğümüz özellikler Burusevî'de de geçmektedir. Manastırlı Çelebi, ilim ve makamat sahibi olarak tanıtılmıştır. İnsanlardan uzak olması, geceleri uyumaması ve gündüzleri uyanık olması gibi özelliklerle hem mutasavvıf hem âlim hem de zahit portresi birbirini destekleyen unsurlarla çizilmiştir.¹

Tasavvufî ve zahit yaşam tarzlarında, uzlet hâline yukarıda birkaç şekilde değinilmiştir. Ancak biyografilerde bu hâl, müstakil olarak ele alınabilecek kadar hacime sahiptir. Bu kısımda işleyeceğimiz uzlet sadece toplumdan, topluluklardan uzak kalma değil, bir tevazu ile kendini soyutlama, kendi nefsi ile uğraşma, dünya nimetlerinden uzaklaşma, işe yaramaz işlerden uzaklaşma durumlarını da kapsamaktadır.

Uzlet hâli tavsif edilirken bazen araya hikâyeler de eklenmiştir. Tâceddîn İbrâhîm'de “halvet, münkatı, mümteni” gibi sözcüklerle bu durum tasvir edilmiş ardından da dağ başına çekilip ibadet etmesi ve sonrasında burada insanların çoğalıp sosyal bir alana dönüşmesi anlatılmıştır:

Mezkûr, nâsdan münkaṭı', ḥalâ'îkdan mümteni', dâ'imâ ḥalvet-de ve rûz u şeb fikretde [imiş]. Aşḥâbından mervîdür ki vakṭhâ şeyḥ mâ-beyninde nâ-bedîd olup kimesne kıanda gitdügün bilmeyüp pes yârân eṭrâfa perîşân olup arayup Burusa'ya kıarîb tağ içinde tenhâ güşelerde 'ibâdetde bulurlar imiş. Dâḥîl-i kûhda bir hoş câygâh olup ekşer ol maḥalle varur imiş. Aña binâ'en Ḥ'âce Rüstem -ki Burusa'nun şâhibü'l-ḥayr 'ağniyâsındandur- ol mevzî'de bir mîqdâr binâ itmiş. El'ân mesîredür.

Şeyh Abdülmuttalib'in halktan çekilmesi, şeyhe bağlanması ve halvete girmesi olguları, birbirlerini tamamlayan bir şekilde ele alınmıştır. Daha sonra irşat vazifesi tevdi edilmiş ancak bu görevini sürdürmeyip irfan ehliyle hayatını sürdürmüştür. Muhyiddîn Mehmed bin Kutbuddîn Mehmed başlığında “dünyâdan mutezil ” ve “tekmîl-i nefse müştagil” olmak kişinin karakterini oluşturan unsurlar olarak verilmiştir. Muhyiddîn halktan kopuk, kendi işinde gücünde olan, Allah'ı daima anan ve hatırlayan, Allah

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 153a.

ile beraber olan bir yaşayış tarzına sahiptir.¹ Şeyh Hacı Halife el-Menteşevî irşatla meşgul ve insanlardan kopuk olmakla birlikte yemek ve uyku aramayan, ibadetle iştigal eden biri olarak tasvir edilmiştir. Kimseye haber vermeden Medine'ye gitmesi bu portreye mutabık olacak şekilde tahkiye edilmiştir.² “Muzahrafât” kelimesi işe yaramaz şeyler, yaldız, sahte boya, çerçöp, pislik gibi anlamlara gelmektedir. Bu kelime, kişilerin dünyadaki kötü, işe yaramaz şeylerle ilgilenmediğinin vurgulanması için yakın anlamlar veren farklı biçimlerde kullanılmıştır. Muhyiddîn el-Kocevî'de “muzahrafâtıdan muaf”, Şeydâ Hüsâm'da “muzahrafât-ı dünyeviyyeden müctenib”, Süleymân er-Rûmî'de “muzahrafât-ı dünyeviyyeden mu'teriz” şekillerinde zikredilir. Samsunluzâde'de dünyanın ve zamanın süsü “tecemmülât-ı dehr” ve “tezeyinât-ı asr” terkipleriyle belirtilmiştir. Bu süslere sevgi beslememek, bağlanmamak anlamında “firîfte” ve “âlûfte” olunmaması vurgulanmıştır. Ayrıca gümüş ve altın taşın toprak mertebesinde görülmesi “mertebe-i seng ü meder” ifadeleriyle verilmiştir.³

Yine bu minvalde Şürevâzâde'de “nâsdan münkatı alâka-i dünyeviyyeden mutezil”; Şeyh Mehmed'de “nâsdan mutezil, tekmi'l-i nefse müştakil”; Molla Çelebi'de “nefsine müştakil, halâikdan mutezil”; Şeyh Bekr Halife es-Simâvî'de “münkatı' ani'l-halâ'ik mu'teriz ani'l-avâ'ik” ibareleri geçmektedir. Selâheddîn Mûsâ portresi tam bir inziva resmi çizmektedir. “Nasdan münkatı, ihtilâtdan mümteni” sözcükleriyle beraber devamlı ibadet edip zahit bir kişilik sergilemesi, ziyarete gelenlerle dünyevî hiçbir şey konuşmaması, maldan, aile ve çocuktan tamamen ilişkisini kesmesi şu şekilde anlatılmıştır: “Mezkur, nâsdan münkatı', ihtilâtdan mümteni', dâ'imâ 'ibâdetde olup ziyâret hükmiyle gelen kimesne ile kelimât-ı dünyeviyye vâkı' olmayup mâl ü menâlden, ehl ü 'iyâlden inkişâ'-ı küllî ile münkatı'” Aşçızâde Hasan Çelebi'nin nefis tezkiyesi ile uğraşması, maddî hayattan uzak durmasının yanında dünya işlerini belirten “kuyûdât-ı dünyeviyye ile mukayyed” olmaması gibi hususiyetleri belirtilmiştir.⁴ Alâeddîn Ali Dede yukarıdaki örneklerde olduğu gibi “ehl ü iyâlden” mücerret olarak

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 142a.

2 Hâkî, *Mecma'*, vr. 164a.

3 Hâkî, *Mecma'*, vr. 105a.

4 Hâkî, *Mecma'*, vr. 144a.

nitelendirilmiştir. Ayrıca “kıl ü kâlî” yani dedikoduyu yapmadığı ve kanaat sahibi olduğu belirtilmiştir.¹ Muhyiddîn Mehmed bin Kocevî medrese hayatını terk etmiş, emeklilik maaşını çok görüp daha az verilmesini istemiş, herkes ona hizmet etmek isterken o, işini kendi görmüştür.² Molla Hüsrev'in de Muhyiddîn Mehmed bin Kocevî'ye benzer bir şekilde kendi işini kendi görmesinin hikâyesi anlatılmıştır. Molla Hüsrev, Muhyiddîn Mehmed bin Kocevî'den farklı olarak zengin ve birçok hizmetçiye sahip olan birisidir: “Mevlânâ-yı mezkûrda devlet-i şehriyârda mâl ü menâl çok. Cevârî vü gîlmânûn hesabı yok. Bu kadar kudret-i bî-kerân ve cevârî vü gîlmân var iken yine müâlâ'a-hânesin kendü süpürüp çerâğın kendü uyarurmuş.” Fenârî de yukarıdaki iki örneğe benzer olarak dervişâne bir yaşayışı tercih eden biri olarak tanıtılmıştır. Yeme içmesi, giyinmesi, şöhreti arttıkça teva-zusunun da artması mahsusen vurgulanmıştır.

Genellikle mutasavvıf biyografilerinde görülen özelliklerden az yemek içmek ile kanaat etme, perhîzkâr olma, uzun bir süre yiyip içmeme gibi hasletlerden, tercümede birçok başlık altında bahsedilmiştir. Şeyh Seyyid Ali bin Meymûn'un çok sıcak günlerde yirmi gün boyunca su içmemesi, ölüm ile burun buruna gelmesi ve bunun üzerine birkaç gün boyunca çok az su içerek yaşaması menkabevî bir dille anlatılmıştır. Bu tip bir anlatımın en önemli sebebi bir kişinin karakterini anlatmaktan ziyade tasavvuf yolunda mertebe kazanmanın zorluğuna işaret edip mutasavvıfların sahip olduğu ahlâkî portreyi sunmaktır.³ Baba Haydar'ın itikâfta sadece iki adet badem yemesinin rivayeti de yukarıdaki duruma örnek olarak gösterilebilir.⁴ Hekîm Sinâneddîn Yûsuf'un genel ahlâk özellikleri ile birlikte “perhîz-i azîm” etmesi belirtilmiştir. Şeyh Üveys ise “perhîz-i tâm sahibi” olarak anılmış ve mutasavvıfâne kişilik özellikleri ile tavsif edilmiştir. Hayâlî Çelebi'nin az yiyip içmesi, fiziksel özelliklerinin tasviri ve bazı kişilik özelliklerinin övücü şekilde anılması ile birlikte verilmiştir.⁵ Şâh Kâsım'da “mâlik-i zühd ü perhîz, kanaâtla mevsûf” gibi yukarıdaki ifadelerle benzer bir

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 118b.

2 Hâkî, *Mecma'*, vr. 131a.

3 Hâkî, *Mecma'*, vr. 119b.

4 Hâkî, *Mecma'*, vr. 166a.

5 Hâkî, *Mecma'*, vr. 57b.

şekilde kanaatkârlığı işaret eden ibarelerin yanında iyiyi kötünden ayırt eden biri olması da ifade edilmiştir. Şeyh Muslihuddîn Kocevî'nin, "perhîzkâr" olarak nitelendirilmekle birlikte uzun süre boyunca uyumadan ve bir şey yiyip içmeden durması biyografi içerisindeki bir hikâyede şöyle geçmektedir: "Uzun giceler h'âb itmeyüp 'ibâdetden bir ân hâlî olmayup aşlâ ekl ü şürb vâkı' olmazdı. Nice vâkı' olsun? Bir dem 'ibâdetden ferâğat itmezlerdi ki ekl ü şürbe müte'allik nesne ideler..." Şeyh Ferevî başlığında, ulemâ biyografilerinde işlediğimiz ve ilmin derecesini anlatmak amacı ile kullanılan "zâidü'l-vasf" terkihi, "zühd ve takvâyı" nitelendirmek için kullanılmıştır. Bunlara ilâveten Ferevî, "perhîz, zühd ve verada" benzersiz anlamına gelen "bî-nazîr" sıfatıyla nitelendirilmiştir.¹

2. Kişinin Sahip Olduğu Manevi Mertebelere Dair Anlatımlar

Meşayih ve ulemânın olgun bir kişiliğe sahip olması, manevi dereceleri aşarak yüksek makamlara erişmesi, ilâhî hususiyet taşıyan kimi bilgilere ulaşması kimi ifade kalıplarıyla anlatılmıştır. Özellikle mutasavvıf biyografilerinde sanatlı ve secili anlatım birçok örnekte mevcuttur. Mütercim, hem ilmî derinliği hem de tasavvuf mertebesinin yüksekliğini vurgulamak için bu tip bir edebî tarzı sıklıkla tercih etmiştir. Dâvûd el-Kayserî'de "kâmil ü mükemmil" "âlim-i 'ulûm-ı Rabbânî ve 'ârif-i ma'ârif-i Şamedânî" ifadeleri; Baba Nimetullâh'ta "kemâl-i ğinâda ve nihâyet-i istignâda", "zâviye-i ğinâda fakr u fenâ" "dâ'imâ fikretde ve 'ale'd-devâm hayretde", "bihâr-ı 'irfân-ı İlâhiyye'ye ğarîk ve nâr-ı şevk-ı tecelliyât ile harîk"; Merkez Muslihuddîn'de "hâmî vü râ'î, dâ'imâ va'z u tezekkürden hâlî..." ifadeleri bu üsluba örnek teşkil etmektedir. Masdar biyografisinde mütercim, Masdar'ın kendi ismini de "masdar-ı ma'rifet" terkihiyle biyografiye ekleyerek secili anlatım yoluna gitmiştir. Cümle içerisindeki ses uyumları gözetilerek tasvir gerçekleştirilmiştir: "Mezkûr, hâlim ü selîm, vecîh ü kerîm, maşdar-ı ma'rifet, maşhar-ı şadâkat, âkîdesi pâk, derûnî tâbnâk, hayrâta fâlib, şüfiyye semtine râğıb"

Meşayih zümresinde tasavvufi cezbeye malik olma tarikat yolunda olmayı gösterdiği için özellikle değinilen hususlardandır. "Azîme" ve "kaviyye" sözcükleri cezbeyi nitelemek için kullanılmıştır. Elvân Çelebi'de "Mezkûr

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 87b.

şeyh, cezbe-i 'azîme ve 'alâka-i kaviyye şâhibi" Muhammed el-Küşterî'de "Cezbe-i 'azîme şâhibi"; Postîn Pûş'ta "cezbe-i 'azîme şâhibi" ifadeleri geçmektedir. Debbâğlar İmâmî'nda "cezbe-i kaviyye-i ilâhiyye" terkibi ile bu cezbenin kuvveti vurgulanmıştır. Burada da yukarıdaki örneklerdeki gibi secili bir üslup göze çarparken ayrıca başka mutasavvıfların şahitlikleri ve düşünceleri yine edebî bir anlatımla sunulmuştur.¹ Mutasavvıf biyografilerinde kişinin manevi derecesi anlatılırken olumsuz özellikler nadiren yansıtılmıştır. Dâvûd Halife, Mehdîlik iddiasında bulunmuş ve bu sebeple "mehcûr" olarak nitelendirilmiştir: "Mezkûruñ zühd ü vera'ı kemâlde olup lâkin Mehdî ile müşâhibin diyü da'vâ idüp işbâtın kâdir olmamış. Aña binâ'en mehcûr imiş."

Âlimlerin veya mutasavvıfların kendi çağında tek veya en üstün olması, akranlarını geçmesi, zamanında benzersiz olması gibi özellikler bazı genel ifadelerle biyografilerde geçmektedir. Molla İdrîs'te bu ifadeler benzersizlik ve az bulunurluk anlamına gelebilecek sözcüklerle dile getirilmiştir. Molla Câmî'de ise "nadîrül-akrân" ifadesi seçilmiştir. Ali et-Tûsî'de "ferîd, vâhid, asr, dehr, zemân, devrân" sözcükleri tenasüplü bir şekilde kullanılmıştır. Pîr İlyâs el-Amâsî'de de Ali et-Tûsî'ye benzer bir şekilde "zemân, ferîd, asr, vâhid" kelimeleri kullanılmakla birlikte başka biyografilerde de görülen "müşârûn ileyh bi'l-benân" deymi de yer almaktadır.² Şeyh Seyyid Buhârî'de mutasavvıf biyografilerinde daha önce işlediğimiz "yegâne-i meşâyih" tabirinin yanında "sâdât-ı izâm ve imâmül-vakt" ibareleri bulunmaktadır.

3. Kişilerdeki Aşk ve Âşıklık Hâlleri

Şahsiyetler betimlenirken değinilen bir husus da aşka dairdir. Aşk ve âşıklık hâlleri dünyevî değil, tasavvufî vecheyi öne çıkaran bir şekilde verilmiştir. "Hâl, ısk, vecd" gibi kelimelerle âşıklık hâli anlatılmıştır. Bu hâllerin umumiyetle tasavvufla ve şiirle ilişkilendirilmesi de dikkat çekicidir. Sırasıyla Yûnus Emre ve Hüsâmî'de aşk, vecd, tasavvuf ve şiir ilişkisi açıkça izlenebilir. Muslihuddîn Mustafa et-Tavîl'in kişiliği tasavvufî muhtevayla

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 44a.

2 Hâkî, *Mecma'*, vr. 32b.

edebî bir şekilde yapılmıştır. İlâhî aşkın hâlleri ile müteşevvik olarak vasıflandırılan Tavîl biyografisinde “garîk, muhterik” gibi kelimelerle seci yapılmıştır. Lâmiî’de ise edebî anlatım isminin parlayan anlamına gelmesinden ötürü bu manaya mutabık olarak yapılmıştır. Ateş, lem’a, lâmi’ ve enver kelimeleri tenasüplü bir şekilde verilmiştir.¹ Veliyyüddîn el-Karamanî’de vecd hâli bir taşkınlığa değil, tam tersi bir sükûta dönüşmüş olarak aktarılır: “Vaḫṭhâ vecd ü ḥâl istilâ idüp ḥattâ minberden suḫûṭ u ḥübûṭ vâḳi’ olurmuş”. İshak Çelebi’nin kadınlara temayül etmeyişi fakat erkeklere meyli oluşu “bir pula almamak” deymi kullanılarak anlatılmıştır: “Nefsinde ehl ü ‘ıyâlden münḳaṭı’, Mesîḥ-kirdâr, ‘âlem-i tecerrüdde pâyidâr olup biñ zen-i müzeyyenî bir pûla almaz bir cüvân-ı ra’nâ görse aylarla ‘aklı başına gelmez lâ-ubâlî, pâk-meşreb, nâdire-güy hoş-ḥûy kimesne imişler.” Mehmed bin Abdurrahmân’da köle, genç hizmetçi anlamlarına gelen “gilmân-ı hüsnâdâr” terkibi kullanılmıştır. Bu ifadelerin kullanılmasının nedeni, kişinin kitaplarla, ilim ehliyle devamlı vakit geçirmesini öne çıkarmaktır.²

4. Müskirât Kullanımına Dair Anekdotlar

Tercümede içki ve afyon gibi alışkanlıklara, birkaç biyografi dışında değinilmemiştir. Bunlardan birisi Abdülkerîm el-Hayâlî biyografisinde yer almaktadır. Hayâlî’nin bir kişiyi içki içerken görmesi ve onu içkiden kurtarıp ona öğütler vermesinin hikâyesi mevcuttur. Biyografilerin bir amacı da ahlâkî bir yapıyı okuyanlara resmetmektir. İçki düşkünlüğü “şûrb-i hamra mübtelâ” şeklinde zikredilmiştir. Ayrıca hikâyede içki oldukça kötü bir biçimde tasvir edilmiştir. Mealen pisliklerin annesi, pislik tohumu gibi anlamlara gelen “ümmü’l-habâis murdar, habâis tohumu” gibi ifadeler hadis-i şerifi de hatırlatacak şekilde metinde yer almıştır.³

İçkiye müptelalığı konu edinen bir başka biyografi ise Melîhî’ye aittir ancak Melîhî bir önceki örneğin aksine bu iptilâdan kurtulamamıştır. Burada da içkiye düşkünlük “idmân-ı hamra mübtelâ olmak” şeklinde geçmektedir. İyi bir âlim olan Melîhî içki düşkünlüğü yüzünden ilim yolundan ayrılmıştır. Molla Câmi’nin gönderdiği risâleyi okuyamayarak ağlaması

1 Hâkî, *Mecma’*, vr. 135b.

2 Hâkî, *Mecma’*, vr. 153b.

3 Hâkî, *Mecma’*, vr. 63b.

tahkiye edilir. İçki içilen mekân için “harâbât” ve “hâne-i hammâr” kelimeleri kullanılmıştır.¹

Afyon hakkında ise Kestellî biyografisinde bir hikâye mevcuttur. Kestellî Musannifek'in cenazesine katılmış ve cenazeden dönüşte kendisi gibi ulemâdan olan arkadaşlarına afyon ikram etmiştir. Kestellî afyon kullandıktan sonra hikemîyâta, şer'î ilimlere, tarihî disiplinlere dair duyulmadık birçok şey nakledip Arapça kasideler okumuştur. Kestellî'ye macunun tesir etmesi şu ifadelerle geçmektedir: “bir müddet geçüp ma'cûn yetişüp keyfiyyet-i varağ'ül-hayâl ile pür-ğâl olduklarında”. Hâkî de bu hikâyeden hareketle biyografinin sonunda yazdığı şiirde “esrâr” sözcüğünü kullanarak hem Kestellî'nin esrâr kullanımını hem de sırlara vakıf olmasını dile getirmiştir: “Kaşallânî hâzreti keyfiyyet-i esrâr ile / 'Âlim-i 'ilm ü ma'ârif vâkıf-ı esrâr imiş”

5. Kişinin Yaratılış Özelliklerine Dair Betimlemeler

İnsanın yaratılışına dair nitelendirmelere daha çok “nefs” ve “tab” sözcükleriyle birlikte kullanılmıştır. Ayrıca bir kişinin kişilik özellikleri sıralanırken “nefsinde” kelimesi ile başlanmıştır ki tercümede bu kelime seksen iki kez geçmektedir. “Tab” kelimesi “latîfü't-tab', zarîfü't-tab', selîmü't-tab” gibi Arabî terkiplerle geçmektedir. Cemâleddîn el-Aksarâyî, Molla Yegân, Seydi el-Karamanî, Bedreddîn Mahmûd, Abdülvehhâb, Kâdirî Çelebi, Alâeddîn Ali el-İsfahanî, Alâeddîn Ali, Ahîzâde, Ferrûh el-Karamanî, Ahmed el-Bolevî, Kâsım Çelebi Oğlu için latîfü't-tab'; Gedik Hüsâm, Ahmed Paşa, Halîl, Mîrim Çelebi, Aşçızâde Hasan Çelebi, Muhyiddîn Kırtasâde, Bedreddîn Mahmûd, Kara Sâlih, Şeyhî Çelebi, Kemâl-i Ümmî, Hekîm Sinâneddîn Yûsuf, Şemseddîn Ahmed bin Abdullâh için selîmü't-tab'; Hâce Hayreddîn, Şâh Çelebi, Muhyiddîn Mehmed, Nihânî, Merhabâ, Emîr Hasan Çelebi, İbn el-Arcûn için zarîfü't-tab' kelimeleri kullanılmıştır. Bu terkipler üzerinden kelime anlamlarıyla bazı yorumlar yapılabilir. Ancak mezkûr nitelendirmeler kelime anlamlarından daha geniş bir muhtevayı taşımaktadır. Aynı şekilde “latîfü'n-nefs ve zarîfü'n-nefs” terkipleri de benzer anlam alanını imleyecek şekilde kullanılmıştır. Ayrıca yine benzer manalara

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 79b-80a.

gelen “kerîmü'n-nefs” tamlaması da sıklıkla geçmektedir. Terkipsiz olarak “nefsi zarîf” şekli “semti latîf” sözcükleriyle birlikte aynı yerde kullanılarak seci yapılmıştır. “selîm” sözcüğü “nefs” ile birlikte kullanılmamış “kalb” ve “fuâd” kelimeleri ile beraber kullanılmıştır. Bu saydığımız kullanımlar yaratılışı genel bir ifade ile anlatmak için seçilmiş olması bakımından birlikte zikredilmiştir.

“Nefs” ve “tab” kelimelerinin yanında “nihâd”, “hûy”, kelimeleri de bu genel değerlendirmenin içerisinde ele alınabilir. Hâcî Hasanzâde, Hayreddîn el-Asgar, İshak Çelebi'de “hoş-hûy” şeklinde geçmektedir. “Nihâd” kelimesi ise pâk, rûşen, nîk ile bir araya gelerek kişiliği niteleyecek şekilde şu şekillerde geçmektedir: Molla Hüsrev'de “zât-ı nîk-nihâdları”, Sûfî Ali Çelebi'de “zât-ı rûşen-nihâdlarında”, Mehmed el Karabâğî'de “tabî'at-ı rûşen-nihâdları”, el-Hâc Ramazan'da “hâzret-i şeyh-i pâk-nihâd”. Nihâd kelimesi olumsuz anlam verecek şekilde “bed-nihâd”, “pelîd-nihâd” şeklinde geçmekle birlikte bu kullanımlar bir kişi veya kişiliği değil, bir topluluğu nitelendirmek için kullanılmıştır.

Pâk, tâhir, sâf ve safî sıfatları da umumiyetle yaratılışa ait nitelemeler için kullanılmıştır. Bâtın/iç kelimesini nitelemek için pâk, zâhir/dış kelimesini nitelemek için tâhir kelimesi özellikle seçilmiştir: Hayreddîn Halil'de “zâhiri tâhir, bâtını pâk”, Sûfî Ali Çelebi'de “zâhiri tâhir, bâtını pâk”, Taşköprizâde'de “zâhiri tâhir” şeklinde geçmektedir. Mehmed el-Karabâğî'de bâtın, yine benzer anlamlı bir kelime ile şu şekilde geçmektedir: “cümle-i saşâmetden 'arî vü tâhir, safiyyü'l-bâtın (145b).” Ayrıca pâk ve tâhir kelimelerinin her ikisi birlikte lisân kelimesini nitelemek için kullanılmıştır. Taşköprizâde'de “lisânı pâk”, Sayî'de “tâhirü'l-lisân”, Sa'dî Çelebi'de “tâhirü'l-ğalb ve'l-lisân”. Benzer anlamlar içeren sâf(î) ve pâk akîde kelimesini şu şekillerde nitelemiştir: Masdar: “aķîdesi pâk”, Muhyiddîn el-Kocevî: “aķîdesi pâk ü şâf”, Şemseddîn Ahmed bin Abdullâh: “şâfî 'aķîde”.

6. Kişinin Genel Ahlâk Özelliğine Dair Değerlendirmeler

Biyografi tercümeleleri sadece bilim, sanat ve kültür hayatına yön veren insanların yaşayışını ortaya çıkarmak, yaptıklarının kaybolmamasını sağlamak için değil, belirli ahlâkî davranış şekillerini topluma yaymak için

de yapılmıştır. Bu nedenle de başlıklar altında âlimlerin, mutasavvıfların, tabiplerin, sanatkârların ahlâkî tutumları çoğu zaman hikemî bir üslupla anlatılmıştır.

Cemâleddîn el-Aksarâyî için “ahlâk-ı azîmeye mazhar” sözcükleri kullanılarak sahip olduğu ahlâkî tutum yüceltilmiştir. Bunun yanında genel ifadelerle çeşitli yönlerden güzel hasletleri övülmüş ve kendi yaşadığı devirde benzersiz bir kişiliğe sahip olmasının üzerinde durulmuştur. İbn el-Arcûn'un, “ahlâk-ı hamîde” ve “evsâf-ı pesendide” terkipleri ile insanlar tarafından beğenilen huylara ve güzel bir kişiliğe sahip olduğu belirtilmiştir. Musikideki maharetinin zikredilmesinden sonra ise “mahbûbu'l-kulûb” olduğu yani insanların gönülleri tarafından sevilen biri olduğu söylenmiştir.¹ Bedreddîn Mahmûd'un biyografisinde, İbn el-Arcun biyografisindeki gibi “ahlâk ve evsâf” kelimeleri secili bir şekilde kullanılmıştır. Ahmed el-Bolevî'de benzer nitelendirmeler yaratılışa ait kişilik özellikleriyle birlikte verilmiştir.² Mîrim Çelebi'nin mürüvvet ve fütüvvet sahibi olması ahlâkî tutumunu okuyucuya sunan hususiyetlerdir. Köpricekzâde için genel ahlâk özellikleri “cemîlü's-şiyem” terkiibi ile anlatılmıştır. Lutfullâh el-Üskübî'de seçkinlik vurgusu yapılmıştır. “Akrânından fâik” ve “emsâlinde mümtâz” sözcükleri yakın anlama gelmektedir ve art arda kullanılmıştır.

Şakâ'ik tercümesini bir ahlâk kitabı hüviyetine dönüştüren muhteva özelliklerinden birisi hayırseverliğin sıkça anılması, söz konusu bu davranış özelliğinin hikâye ve anekdotlarla biyografileri kuşatmasıdır. Üç Baş biyografisi bir âlimin ilim iştigalinden ziyade mal biriktirmesini ve bunun hepsini vakfetmesini diyaloglarla anlatır. Başka bir deyişle Üç Baş'ın hâl tercümesinin omurgası hayırseverlik üzerine kuruludur.³ Hacı Halîfe'de “mazharü'l-hayrât” terkiibiyle hayır sahibi olduğu vurgulanmış ayrıca “mürebbiyyü'l-fukarâ ve'z-zuafâ” sözcükleriyle vurgu daha da güçlendirilmiştir. Fakirleri gözetme Ahmed Paşa'da “mahabbet-i ulemâ vü fukarâ”, Abdullâh Çelebi'de “muhibb-i sulehâ ve fukarâ, in'âm u ihsân sever”, Kâdirî Çelebi'de “in'âm u ihsân sever, lutf u kerem sâhibi” ifadeleri kullanılarak

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 161b.

2 Hâkî, *Mecma'*, vr. 158a.

3 Hâkî, *Mecma'*, vr. 130b.

oluşturulmuştur. Eliaçıklılık, hayır ve hasenatı seven biri olma ve cömertlik Halîl'de "mahabbet-i hayrât", Hasan Çelebi'de "şâhibü'l-lutf ve'l-ihsân, nimet-i bî-kirâna ve servet-i bî-pâyâna mâlik muhibb-i hayrât", İbn el-Hekîm'de "mâlik-i hayrât ve râbet-i meberrât", Deli Birâder'de "muhibb-i hayrât, mevedd-i hasenât" olarak nitelendirilmiştir. Abdullâh Çelebi, "in'âm u ihsan sever" ve Kâdirî Çelebi "in'âm u ihsan sever, lutf u kerem sahibi kimesne" olarak nitelendirilmiştir.

Remzî portresi hem zekâ hem idare yeteneği hem de cömertlik ve adâleti tavsif açısından ehemmiyeti hâiz betimlemelere sahiptir. Hem secili ifadeler barındırması hem de kullanılan sıfatların zenginliği ve tüm bunların uzun bir cümlede tek bağlamda verilmesi oldukça edebî bir görünüm arz etmektedir:

Nefsinde 'âkil ü kâmil, mehib ü vaķûr, fıţnaţ u zekâda fevķa'l-had, maķbûlû'l-keîâm, re'y-i şâ'ib ve fıkr-i şâbit şâhibi, zemân-ı vezâreti tevârîh-i eyyâm olup vücûdî 'âleme hayr, maķz-ı nâsa nâfi', hâdî' u hâşî', şâhibü'l-hayrât ve'l-ĥasenât, Sultân Selîm gibi kavî re'y ve kişver-güşâ pâdşahuñ vezîr-i a'zamı olup 'adâlet ü istiķâmetle bir tarz u üslûb peydâ eyledi ki re'âya âsûde ve ĥalk-ı 'âlem ĥunûde olup zâlemenüñ boynı burulmuş ve dıraĥt-ı zulmüñ köki kesilmiş idi ve bi'l-cümle vücûd-ı şerîf-i 'imâret-medârı bereketu'llâhdan bir bereket, zu'afâ vü fuķarâya kemâl-i ĥanîmet imiş.

Celâleddîn el-Kâzî'de daha geniş bir şekilde büyük ve küçüğü yanında bir tutması, insanî münasebetlerinde zengin fakir gözetmemesi, ekâbir zümresinden ziyade fakirleri gözetmesi şu şekilde aktarılmıştır: "şâĥîr ü kebîr, ĥanî vü faķîr yanında bir olup aşâĥîre ekâbirden ziyâde ri'âyet ve faķîre ĥanîden artuķ ĥimâyet idüp ĥüsn-i ĥıķâtinde ve leţâfet-i şânında bî-naẓîr kimesne imiş." Ubeydullâh bin Ya'kûb el-Fenârî'deki ifadeler ise bu kategorideki en uç örneği teşkil etmektedir. Tasvir edilemeyecek şekilde cömert olan Fenârî'nin, yüksek mansıba sahip olmasına rağmen borçlu bir şekilde hayat sürdüğü anlatılmıştır.¹ İbn el-Hekîm Muhyiddîn için "mâlik-i hayrât ve râbet-i meberrât" terkipleri kullanılmakla birlikte kendisinin

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 145b.

medresesinin olduğu, hayır sahibi olmasını destekleyecek şekilde birlikte verilmiştir. Mehmed bin Abdurrahmân da tüm malını hayır için harcamış ayrıca kitaplarını da dağıtmıştır. Yaptırdığı bina, geçinme şekli ve yaşayış tarzı hayırseverliği ile ilgili olarak özellikle vurgulanmıştır. Fenârî'nin zikirle uğraşması, malını fakire dağıtması, Bursa'da medrese ve cami yaptırması aktarılmıştır. Bir önceki örnekte olduğu gibi Fenârî'nin de kendinden sonrakilere kitaplarını bıraktığı sayı verilerek belirtilmiştir.¹

Ahlâkî hasletlerin birbirine yakın olanlarını aynı biyografi başlığı altında görmek mümkündür. Ağırbaşlılık, sabırlılık, şükretme gibi özellikler umumiyetle birlikte zikredilmiştir. Molla Gürânî ve Muhyî Çelebi “vakûr, sabûr, şekûr” sahibi kişiler olarak anılmıştır. Her ikisinde de heybetli anlamına gelen “mehîb” sıfatının kullanılması da dikkat çekicidir. Manâv Abdî'de bu özellikler âlim ve fâzıl kelimeleri ile terkibe sokularak verilmiştir. Mimarzâde ve Muhyiddîn el-Kâfiyeci'de bu ifadeler “şedâid-i rûzgâra sabûr, kemâl-i vakârla vakûr” şeklinde edebî bir üslupla kaleme alınmıştır.

Doğru sözlü olma, daima doğruyu söyleme, sözünde sadık olma, yalandan sakınma gibi hasletler biyografilerde ele alınan kişilik özelliklerindendir. Molla Gürânî ve Hayreddîn Halîl'de “sâdiku'l-kavl” terkibi “sahî-hü'l-akl” terkibi ile birlikte geçmektedir. Fahreddîn el-Acemî'nin “akvâl-i kâzibeden ve erâcif kelimâtıdan” kaçınması şu sözlerle dile getirilmiştir: “Mezkûruñ cümle-i umûrda haqdan tecâvûzi olmayup aqvâl-i kâzibeden ve erâcif kelimâtıdan taşaşşı-i tām üzre imişler.” Saru Görez biyografisinde ise sözü hakikatle söyleme, doğrulukla konuşma adalet ile ilişkilendirilerek verilmiştir. Gedik Hüsâm'da ise yine yukarıdaki örneklere benzer olarak “kavlinde sâdık” sözcükleriyle tanıtım yapılmıştır.²

Haset gütmek, birbirini çekmemek, kin duymak veya bunun tam tersi gibi özellikler umumiyetle bir kişinin kişilik özelliklerini tavsif ederken değil, çeşitli hikâye ve anekdotlar aktarılırken kullanılmıştır. Bunun yanında nadir de olsa kişiyi niteleyen hususiyetler zikredilirken de bahis konusu olmuştur. “Hıkd” ve “hased” kelimeleri genellikle beraber geçmektedir.

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 21a.

2 Hâkî, *Mecma'*, vr. 146b.

Bu kavramlar, devlet görevleri münasebetiyle konu edinilmiştir. Molla Gürânî'nin başkasına daha yüksek mansıp verildiğinde takındığı tavrı bu olgunun güzel bir örneğini teşkil etmektedir:

Mezkûr, akrân u emşâlinen kimesneye hıkd ü hased itmeyüp
bir kimesneye kendüden a'lâ manşıb virilse “Ol kimesnenün zâtı
kâbil ve şânı mütehammil ve ‘ilm ü fazlda bizden ziyâde imiş. Eger
degül imişse Hakkı celle şānuhu revâ görmezdi. Dahı ziyâdeler mü-
yesser ola.” diyü du‘â iderler imiş. Hakkı Te‘âlâ rahmetin ziyâde eyle-
ye ki tarikat-i ehl-i şafâ ve fütüvvet-i ihvân-ı vefâ böyledür.

Şebüsterî'de yine “hıkd ve hased” birlikte zikredilmiştir. Seydi el-Hamî-
dî'de haset sonucu bir beddua alınması, ahlâkî ve öğüt verici bir çerçeve
içerisinde ele alınmıştır. Taşköprizâde'nin kimseye haset etmemesi ve de-
vamlı iyiliği gözetmesi şu şekilde aktarılmıştır: “ahlâkda bir mertebe imiş
ki gösgötürü ‘ömrinde kimesneye hased itmeyüp nîk ü bed cümle-i halkı
iyilikden gayrı ile yâd itmeyüp...”

Başlıklarda kimi zaman kişinin gazap, hiddet, öfke, hışım gibi şahsi-
yet özellikleri ele alınmıştır. Şeyh Seyyid Ali b. Meymûn portresi dürüst,
keskin mizaçlı, hediye asla kabul etmeyen, zahit bir şekilde çizilmiştir.
Korkusuzluğu ve katı kişiliğini müritlerine yansıtmaya tahkiye edilmiştir.
Gazap sahibi olması, müritlerinden şeriata aykırı bir davranışa şahitlik et-
tiğinde onlara asasıyla sert bir şekilde vurup kemiklerini kırması hadisesi
ile anlatılmıştır.¹ Alâeddîn er-Rûmî'nin öfkeli bir karakter taşıması “tabiatı
hiddetlü” sözcükleriyle geçmektedir. Sert yaratılışlı olmak da hiddet ve öfke
gibi kişilik özellikleri ile birlikte anılabilir. Ayasulug Çelebisi için heybetli
ve “kavî tabiat” sahibi olması tasavvufî yaşayış tarzını gösteren ifadelerle
birlikte zikredilmiştir.² Bu karakter durumlarının tersi bir biçimde Efdalzâ-
de biyografisinde “vakûr, halîm, kuvvet-i gazabiyyeyi sâkin kılmış kimesne”
sözcükleri ile yumuşak mizaç tasvir edilmiştir.

Kişilik özelliklerinden olan şüphecilik Sinân Paşa biyografisinde çeşitli
vesilelerle dile getirilmiştir. Bunlardan birisi ise Sinân Paşa'nın babası ile

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 119a.

2 Hâkî, *Mecma'*, vr. 40a.

olan diyalogudur. Hikâyede “şükûk, şübhe şübehât” kelimeleri ile Sinân Paşa'nın durumu tasvir edilmiştir.¹

7. Zihinsel Yetilerin Ele Alınışı

Zihinsel yetilere sahip olma, çalışkanlıkla istidadı açığa çıkarma, maharet kesbetme gibi durumlar ve bunların küçük yaşta insanlarda bulunması biyografilerde yer alan anlatılardır. Müeyyedzâde'nin, erken yaşlardan itibaren ilme meyilli olması “fart-ı kâbiliyyet ve isti'dâd” ile belirtilmiştir.

Bir âlimin ilim seviyesini tespit etmek, yüceltmek, hocalığını övmek, kavrayışını, düşünce dünyasını değerlendirmek adına eser genelinde sıklıkla belirli kelime grupları kullanılarak çeşitli tasvirler ve tavsifler yapılmıştır. İbn Küpelü'de bu kategoride kullanılan dört ayrı kelime birlikte verilmiştir. “Fetânet, zekâvet, fehm ve firâsette” benzersiz olarak tasvir edilmiş ve bunun sonucunda kazandığı mansıp ile ilişkisi kurulmuştur.² Mustafa Paşazâde'de akıl ve zekâ sahibi olmak, çeşitli bilimler, tasavvuf, kitap yazımı ve öğreticilik ile ilişkilendirilmiş ve yer yer secili bir üslupla aktarılmıştır.³

Eserin kimi kısımlarında zekânın aşırı derecede fazla oluşunun olumsuz yönleri de ele alınmıştır. Sinân Paşa biyografisinde bu aşırılık şüpheye dönüşmüş ve babası ile olan aile ilişkilerini etkilemiştir.⁴ Alâeddîn er-Rûmî ve Mehmed Şâh “zekî ve bahhâs” olarak nitelendirilmekle beraber Mehmed Şâh'ın zekâsı babası ile mukayese edilmiş ve zekâda daha üstün olduğunun rivayeti verilmiştir. Aşçızâde Hasan Çelebi “kemâliyle zekî”, Emîr Hasan Çelebi “kemâl mertebe zekî”, Hüsâm Çelebi “zekî ve mutafattın”, Merhabâ “kemâl-i zekâvetle mevsûf”, Abdülkerîm el-Vizevî “firâsetde bî-nazîr”, İzârî “selâmet-i aklla mevsûf” ve “fıkr-i sâbit sâhibi” olarak vasıflandırılmıştır. Hayreddîn Hızır'da ise “zihin, akıl ve karîha” sözcükleri üç değişik şekilde nitelendirilmiştir: “Mezkur, cümle-i evkârdan tekmîl-i ma'ârif üzre olup şab'-ı nařķķâd ve zihn-i veķķâda mâlik, ceyyidü'l-ķarîha, istikâmet-i 'aklla muttaşîf...”

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 70a.

2 Hâkî, *Mecma'*, vr. 76a.

3 Hâkî, *Mecma'*, vr. 156b.

4 Hâkî, *Mecma'*, vr. 70a.

Şakâ'ik'ta özellikle mutasavvıfların biyografileri işlenirken menkabevî anlatımlar ile olağanüstü olaylar aktarılmıştır. Alâeddîn el-Halvetî'nin cezbesi hem onu dinleyenleri hem de ona karşı gelen bir müderrisi aklından etmiştir. Buradaki ibarelerde zekâ değil, akıl kelimesi arızî bir yitimi tasvir etmesinden ötürü bilinçli olarak tercih edilmiştir.¹

Zekâ, akıl, zor meseleleri çözme, cevabı güç olan konulara açıklık getirme gibi hasletler umumiyetle öğreticilik, talebelik, öğretme biçimi, ilimle meşguliyet, ilimlereki derinlik gibi mevzularla bağıntılı olarak işlenmiştir. “Ulûm, fûnûn, ilm” gibi kelimeler, “akliyye, nakliyye ri'yâziyye, cüziyye” sözcükleriyle terkibe girerek âlimin belirli disiplinlerdeki mahareti ve derinliği övülmüştür. Bu övgü yapılırken Muzafferüddîn Ali eş-Şîrâzî için “zâidü'l-vasf” nitelemesi kullanılmıştır. Yâr Ali'de yine aynı nitelendirme bulunmak ile birlikte genel olarak bir kişinin ilminin derecesinin yüksekliğini belirten ve biyografi başlıklarında da bulunan “kerîm, selîm, âlim, fâzıl” gibi ifadelerle birlikte yer almıştır. Ayrıca ilimlerdeki kuşatıcılığını ifade etmek için “ulûm-ı müdevveneyi ihâta etmek” ibaresi yer almaktadır. el-Mevlânâ Hâfız'ın daima ders ve kitapla meşgul olması güç meseleleri anlamasına sebebiyet vermiştir. Bedreddînzâde'de de “tahkîk ve tedkîk” vurgusu ile birlikte Mevlânâ Hâfız biyografisindeki gibi “mesâil-i gâmîza”yı çözmesi işlenmiştir.² Şemseddîn Ahmed'de “mevâzî-ı müşkile” sözcükleri ile zor konulara atıf yapılmıştır. İbrâhim el-Halebî'nin fıkıh ve kıraat ilimlerindeki behresi ve etrafına faydalı bir kişi olması vurgulanmış ve hemen ardından bir anekdot aktarılmıştır. Halebî'nin önemli ve zor meselelere güzel cevaplar vermesi, çevresindeki insanların gelip ona devamlı soru sorması, sürekli ilim hakkında konuşması tahkiye edilir.³ Hayâlî Çelebi de Halebî gibi umumiyetle ilim mevzu bahis olunca konuşmuştur. “Dâ'imü's-samt” ve “keşîrû't-tefekkür” terkipleri ile düşünceli hâli resmedilmiştir. Öğretme, öğrenme, ilim hakkında bahis açma amacı ile konuşması öğrencisinin delaliyle şu şekilde vurgulanmıştır: “Mevlânâ Ğiyâşü'd-dîn'den menkûldür ki iki yıl miqdârı hıdmetinde olup kıra'at-ı 'ilm itdüm. Aşlâ bir ân hande itdügün görmedüm. Dâ'imü's-şamt, keşîrû't-tefekkür kimesne ile tekellümüm

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 94b.

2 Hâkî, *Mecma'*, vr. 148b.

3 Hâkî, *Mecma'*, vr. 153b.

vâkı' olmazdı. Meger ki ta'lim ü ta'allüm yâhüd mübâhâse tarîkıyla ke-
limât-i 'ilmiyye ola..."

Akıl, zekâ, anlayış ile yakın ilişkisi bulunan bir özellik de hafıza kuvve-
tidir. Üstün hafızaya sahip âlimler özellikle çeşitli tavsif ve tahkiyelerle zik-
redilmiştir. Çok meşhur bir sözlük yazarı olan Firûzâbâdî'de bu hususiyet
bir riyavet ile kuvvetlendirilerek dile getirilmiştir.¹ Efdalzâde'de bu husus
öğreticiliği vurgulanarak anlatılmıştır. Efdalzâde'nin hafızasının, mühim
kitapların nüshaları kaybolsa yeniden yazacak derecede bir genişliğe sahip
olduğu tasvir edilmiştir. Bu rivayetin dayanağı da ayrıca belirtilmiştir.² Şeyh
Sinân'da zekâ ve hafıza karşılaştırılmış zekâsının çok kuvvetli olmaması ama
hafızasının güçlü oluşu şu şekilde ifade edilmiştir: "Mezkûrda kuvvet-i zekâ
çendân olmayup lâkin hıfz itdügin pâk zabt iderler imiş". Ubeydullâh bin
Ya'kûb el-Fenârî'nin hafızasının kuvveti ise altı ayda Kur'ân-ı Kerîm'i hafi-
zasına alması ile anlatılmıştır. Bazen de tasvir, tahkiye yapılmaksızın tavsifin
imkânsız olduğu söylenerek övücü bir üslupla bu özellik dile getirilmiştir.
Kâsım Çelebi'de "Fâzıl-ı mezkûrda kuvvet-i hâfıza fevķ-ı kuvvetde olmağın
kütüb-i mu'tebereden mesâ'il-i mühimmeden hıfzla ol deñlü ma'lûmât u
yâd-dâşt idinmişler idi ki vaşfa gelmez ve ta'bîre şıgmaz." ibareleri yer al-
maktadır. Hızrî'de anlayış, hafıza ve akıl hususiyetleri birkaç terkiple ve-
rilmiştir: "serî'ül-fehm, kavıyyü'l-hıfz, müstakîmü'l-aql ve t-ṭab' kimesne
olup 'ilme kemâl-i iştiğâlınden "Cerâbü'l-'ilm" ile mülakķab imişler".

Bunun tam tersi olarak hafızanın olmaması ve unutkanlık da Molla Ye-
gân biyografisinde bulunur: "Mezkûr, nefsinde laṭîfü t-ṭab', kavıyyü'l-fehm
lâkin kuvvet-i hâfızaları noķşân üzre olup nisyânları ğâlib imiş." Müfti Şeyh
başlığı altında ise tasavvufi bir menkabe üzerinden unutkanlığın gitmesi
ve hafızanın gelmesi anlatılır. Yukarıda Alâeddîn el-Halvetî'de yer alan ve
aklın gitmesini hikâye eden örneğe benzer olarak Müfti Şeyh'te hafızanın
gidip gelmesi ve bunun şeyhin duası ile olması yer alır. Bu tip misaller ese-
ri edebî-ahlâkî bir çizgiye yakınlaştırmaktadır.³ Âşık'ın hafızasının oğlunu
tanımayacak kadar gitmesi onda geçici bir şekilde bazı tasavvufi hâllerin

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 21b.

2 Hâkî, *Mecma'*, vr. 69b-71a.

3 Hâkî, *Mecma'*, vr. 163a.

oluşması ile açıklanmıştır.¹ Ahîzâde'nin söyleyeceği şeyleri unutmaması ve sır tutamaması birlikte anılmıştır. Bu özellikler söylenirken Ahîzâde'nin hiçbir keyif verici madde kullanmaması ise hemen ardından zikredilmiştir. Bunun nedeni mezkûr özelliklerin kişinin tabiatından kaynaklandığını, haricî sebeplerden ötürü gerçekleşmediğini belirtmek için olmalıdır.²

Müellifin hocalarından biri olan Muhammed et-Tûnusî, hafıza yetisinin genişliği, eserleri ve bazı disiplinlerdeki konuları ezbere bilmesi ile tasvir edilmiştir. Bununla birlikte öğreticiliği, kitap kullanmadan ders okutması, ilimlerdeki derinliği hafıza ile ilişkilendirilerek anlatılmıştır.³

Sohbet, dostluk, arkadaşlık, diğer insanlarla iletişim ve bu iletişimin niteliği biyografilerde hem karakter özelliklerini verecek biçimde hem de toplumsal ilişkileri tasvir eder şekilde aktarılmıştır. İlmî, edebî, tasavvufî ve diğer kültürel muhitlerin tasviri de kişilik özellikleri ile ilişki içerisinde ele alınmıştır. İnsanlarla iyi iletişim ve dostluk kurmalarının yanında zerafet, nezaket, ağırbaşlılık, iyi huyluluk gibi toplum tarafından güzel sayılan hasletler de genellikle hep birlikte zikredilir. Biyografilerde sohbet, arkadaşlık ve iletişim için en çok kullanılan kelime “musâhabet” kelimesidir. Abdülkerîm el-Vizevî ve Emîr Hasan Çelebi için “musâhabeti lezîz” tabiri kullanılmıştır. Vizevî’de ayrıca “muhibb-i sagîr ü kebîr” yani büyük küçük kimselerle dost olduğu ve “bâhirü'l-lisân” terkibiyle de açık, güzel sözlü-dilli olduğu söylenmiştir. Bunun yanında “sebûk-rûh ve zarîfû'n-nefs” nitelermeleri ile ağırbaşlı ve zerafet sahibi olduğu belirtilmiştir. Âlimlerin dost canlısı, çalışkan, sevecen olmaları, etrafına faydada bulunmaları da iletişim ile alakası olması açısından dikkat çekicidir. Emîr Hasan Çelebi de Vizevî gibi dost canlısı ve zarif olarak nitelendirilmekle beraber insanlığa iyi işler yapan, halkın her kesmine hizmet eden ve sohbeti güzel, dili selis bir kişi olarak nitelendirilmiştir.⁴ Muhyiddîn Mehmed; Hâce Hayreddîn ve Hüsâm Çelebi Emîr Hasan Çelebi gibi “musâhabeti lezîz” olarak tanıtılmıştır. “Lezîz” ile “mütelezzîz” kelimelerinin secili kullanımları da bu biyografilerde yine ortaklık teşkil etmektedir. Bu özellikler ayrıca ahlâkî ve ilmî

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 85a.

2 Hâkî, *Mecma'*, vr. 147a.

3 Hâkî, *Mecma'*, vr. 141b-142a.

4 Hâkî, *Mecma'*, vr. 156b.

bazı diğer hususiyetler belirtilerek işlenmiştir. Muhyiddîn Mehmed'in ilmi ve ahlâkî özellikleri şu şekilde verilmiştir: “Mezķûruñ ‘ilm-i ‘Arabîyye’ye ve eĥâdîş ü tefâsîrde ve uşûl ü fûrû‘da mahâret-i tâmmesi olup muşâĥabeti lezîz, ma‘ârifden mütelezżîz, zarîfû‘t-tab‘, sebûk-rûĥ, aĥlâķ-ı ĥamîde şâĥibi olup bu cümle-i ma‘ârifinden mâ‘adâ mâlik-i ĥüsn-i ĥať imişler”. Hâce Hayreddîn de Muhyiddîn Mehmmed gibi “zarîfû‘t-tab” olarak nitelendirilmiştir. Muhyiddîn “maârifden mütelezżîz” olarak anılırken Hâce Hayreddîn “ilmden mütelezżîz” olarak tavsif edilmiştir.

Sohbet, dostluk, arkadaşlık bir dışa dönüklülük ortaya çıkarmış ve insanların etrafına toplanmalarına sebebiyet vermiştir. Molla Yegân'ın ilmiye sınıfından olup kendi etrafındakilerle devamlı iletişim içinde olması “musâĥabete lâik ve tab’-ı şerîflerine muvâfık kimesnelerle muâşeretde olup” şeklinde geçmektedir. Ayrıca Yegân, bu iletişimi çeşitli ziyafetlere de çevirmiştir.¹ Hâce Efendi'nin etrafında hizmet ve ziyaret için birçok kişi toplanmıştır. Ancak buna rağmen Hâce Efendi “ekâbir” takımıyla değil, “zuafâ ve mesâķîn” ile arkadaşlık kurmuştur.² Abdullâĥ Çelebi de Hâce Efendi'ye benzer bir şekilde fakirleri gözetken bir portre ile karşımıza çıkmaktadır. Biyografilerde çokça kullanılan “musâĥabet” sözcüğünün yanında “mücâleset” sözcüğü burada secili bir şekilde kullanılmıştır.³ Ali bin Yûsuf'un genellikle konuşmaması ancak sultanlar hakkında bahis açıldığında devamlı hikâyeler anlatması bahis edilmiştir. Latifeli, nükteli konuşup, eğlenceli hikâyeler anlatması “latîfe-gûy ve mutâyebâya mâ’il” sözcükleriyle aktarılmıştır. Deli Birâder'in lakabı da öne çıkarılarak şakacı bir kişi olması “bezle-gûy ve latîfe-senc” sözcükleriyle tasvir edilmiştir: “bezle-gûy, latîfe-senc, tekellüfât-ı ‘âdiyeyi külliyyen terk idüp cümle-i vaz’ı lâ-ubâlî olmaĥın dîvânelik ile mülâķķab idi.”

Hayreddîn el-Asgar'ın zahitlik özellikleri ile birlikte güzel sözlülüğü “lezîzûs-sohbet” ve “nâdire-gûy” kelimeleri ile tasvir edilmiştir. “Nâdire-gûy” nitelendirmesi, ayrıca şairlik özelliğini belirtmek için kullanılan bir tabirdir.⁴

1 Hâkî, *Mecma’*, vr. 34a.

2 Hâkî, *Mecma’*, vr. 139b.

3 Hâkî, *Mecma’*, vr. 162b.

4 Hâkî, *Mecma’*, vr. 158a.

Konuşma, yazma, sohbet etmek ve iletişim kurmak gibi hasletler ilim ile irtibatlı olarak da ele alınmıştır. Muhyiddîn el-Acemî'de “tahrîr” ve “takrîr” kelimeleri “nâfi” ve “vâsî” kelimeleri ile birlikte secili bir üslup gözetilerek ele alınmıştır. Dervîş Mehmed Efendi'nin konuşmasındaki zorluk ve dil tutukluğuna değinilmiştir. Bu yoksunluklar “lüknet, sıklet, usret” kelimeleri ile belirtilmiştir. Bu sebeple Dervîş Mehmed Efendi imamete geçmemiştir.¹

8. Kişinin Fünûn-ı Cüz'iyeye Dair Yetenekleri

Belâgat, fesahat, güzel konuşma, güzel söyleme, açık ve anlaşılır bir şekilde anlatma, güzel şiir söyleme, edebî yeteneklere sahip olma gibi hususiyetler umumiyetle birlikte anılmıştır. Bazen bu özelliklere hoş sohbet olma gibi kişisel özellikler de eklenmiştir. “Melîhü'l-beyân, fasîhü'l-beyân, talîkü'l-lisân, suhan-senc, makbûlü'l-keâm” gibi sözcükler sıklıkla kullanılmıştır. Hâverî Efendi için şiir, inşâ, lugaz ve muamma olarak dört ayrı edebî alan belirtilmiştir. “Latîf eşâr” ve “muhayyel güftâr” nitelendirmeleriyle şiiri övülmüştür. Ayrıca eserlerinin ve şairliğinin meşhur olduğu belirtilmiş, şiirinden örnek verilmiş ve “elfâz-ı dürrerbâr” nitelendirmesi yapılmıştır.² Işık Kâsım'da bir önceki örnekte olduğu gibi bazı nitelendirmelerin yanında insanlarla iletişimine dair hasletleri sıralanmıştır. Başka bir şair olan İshâk Çelebi ile olan ilişkisi özellikle belirtilmiş ve bu iletişimden çıkan nüktelere dikkat çekilmiştir.³ İshâk Çelebi'de “fünûn-ı cüziyye” olarak nitelendirilen şiir ve inşâ fenleri “matbû, mansû ve makbûl” olarak nitelendirilmiştir:

Cümle-i 'ulûmda mahâret-i tammesi olup 'aqliyye vü naqliyyede ve ehadîs ü tefâsîrde fevka't-ta'bîr bî-nazîr olup funûn-ı cüz'iyeye hod külli kudretleri olup faşîhü'l-lisân, melîhü'l-beyân eşâr-ı leâfet-şî'ârî, belâgat-dişârî meşhûr-ı âfâk olup şî'r ü inşâsı kemâliyle matbû' u maşnû' u makbûl vâki' olmuştur.

Mevlâ Sirâceddîn'in “fünûn-ı cüziyye” olarak nitelendirilen şiir, inşâ, nesir ve muamma alanlarındaki maharetleri çeşitli şekilde övülmekle beraber “belâgat, fesâhat, inşâ-yı mekâtib, kitâbet-i ahkâm, evâmir-i sultânî”

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 68a.

2 Hâkî, *Mecma'*, vr. 162b.

3 Hâkî, *Mecma'*, vr. 158b-159a.

gibi hem edebiyatı, hem devlet yönetimi ile alâkalı yazışmalarını ilgilendiren özellikleri “mânend-i hâce-i cihân” ve “mâlik-i memâlik-i irfân” olarak tavsif edilmiştir. Dâbbe Çelebi de Mevlânâ Sirâceddîn gibi şiir, inşâ, nazım, nesir ve muammâ alanlarında mahirdir. Buna ek olarak yine “fünûn-ı cüz'îyye”ye dâhil edilen tarihe ait disiplinlerdeki behresine dikkat çekilmiştir. Bunlar “hızf-ı menâkıb-ı selef ve zabt-ı tevârih” şeklinde geçmektedir. Şâh Kâsım şiir ve inşâda “mâhir” olarak bilindiğinden Osmanlı tarihi yazması için padişahı emir almıştır. Yazımı “rûşen tabîr ve zîbâ takrîr” olarak nitelendirilmiştir. Çeşitli nazım biçimlerindeki mahareti vurgulamak için Fikârî, Abdullâh Çelebi, Sayî başlıklarında “nazmun envâına kâdir” sözcükleri kullanılmıştır. Fikârî'nin Arapça, Farsça ve Türkçe dillerinde edebî ürün vermesi ayrıca “letâfet ve selâset” ile nitelenmiştir. Abdullâh Çelebi'nin yeni anlamlar üretmesi, orijinal ve güzel edebî yazıma sahip olması “ra'nâ tasarruf ve bîkr-i manâlar bulup” sözcükleriyle vurgulanmıştır. Sayî'nin şairlikteki yeteneği cüzî-küllî tezatlığının edebî bir şekilde ortaya konması ile anlatılmıştır. Kullandığı mahlas belirtilmekle birlikte “tâhirü'l-lisân ve melîhü'l-beyân” nitelendirilmesi yapılmıştır.¹ Nihânî de Sayî'ye benzer bir şekilde ancak daha sanatlı bir şekilde “melîhü'l-beyân” sıfatı ile tavsif edilmiştir: “Şu'arâ-yı şîrîn-keîlâmü'n melîhü'l-beyânı Mevlânâ Nihânî...” Ayrıca “suhan-dân, nâzik-beyân” sıfatlarının yanında Türkçe dilde “fesâhat-şiar” şiirler yazdığı söylenmiştir.

Latife, nükte, hikâye, ahlâkî menkabeler, öğüt verici anekdotlar gibi bazı edebî parçaları ihtiva eden ve “muhażarât” olarak tabir edilen faydalı bilgileri kaydedenler eserde yer yer zikredilmiştir. Hasan et-Tâliş'in tarih, büyüklerin sözleri ve muhażarâtı aklında tutması şu şekilde aktarılmıştır: “ğayrı tevârihden ve muhâzarâtdan ve ekâbir kelimâtından defter ü divâna sığmaz yâd-dâştâ mâlik imişler.” Şerîf Abdurrahîm'de de Tâliş gibi tevârih ve muhażarat birlikte anılmış bunun yanında Arapça kasidelerde “yed-i tûlâsı” olduğu söylenmiştir. Abdurrahmân Çelebi'nin iyi bir hatip olması, zâhirî ilimlerdeki derinliği ve edebî ilimlerdeki kudreti neticesinde bu konuları kolaylıkla nazmetmesi nakledilmiştir.²

1 Hâkî, *Mecma'*, vr.161b.

2 Hâkî, *Mecma'*, vr. 129b.

9. Çeşitli Sanat ve Zanaatla İlgili İfadelerin Ele Alınışı

Şairlik gibi uğraşların yanında çeşitli sanat ve zanaatlarla ilgilenen âlim ve mutasavvıflar da olmuştur. Bu meşgalelerin başında hat sanatı yer almaktadır. Alâeddîn Ali el-İsfahanî hem küllî hem cüzî disiplinlerde mahir biri olmasının yanında “zîbâ-nüvîs” olarak adlandırılmıştır. Nasûh et-Tûsî de “zîbâ-nüvîs” olarak adlandırılmakla beraber hafız olması da ilâveten belirtilmiştir. Molla Hüsrev, Samsunluzâde, Abdu'lfettâh İbn Ahmed, Emîr Âlim, Şeyh Abdülmuttalib de “zîbâ-nüvîs” olarak nitelendirilmiştir. Alâeddîn el-Acemî hem “satır-nüvîslik” hem de hattın diğer alanlarında maharetli biri olarak tanıtılmıştır. Ayrıca Taşköprizâde'nin babasının bizzat gördüğü ve Alâeddîn el-Acemî'nin istinsah ettiği *Keşşâf* nüshası mahsûsen övülmüş-tür ve hattı “rana” olarak nitelendirilmiştir.¹ Abdülhay b. Abdülkerîm'in hattat olduğu tam olarak belirtilmemiş olup güzel yazıya sahip oluşu “zîbâ hatta mâlik kimesne” şeklinde bildirilmiştir.

10. İlmî Yetenekler, Yetkinlikler ve Öğreticilik Vasıfları

Çeşitli disiplinlerdeki vukufiyetin yanında bir âlimin öğreticilik özellikleri, ders vermedeki disiplini ve sürekliliği, çalışkanlığı gibi durumlar bazen tahkiyevî bir şekilde kimi zaman da birtakım kalıp ifadelerle anlatılmıştır. Biyografilerde bu kısımlar oldukça uzun bir hacim kaplayarak hem kişinin karakterini betimlemekte hem de dönemin yaşayışını tasvir etmektedir. Hayreddîn Hızır Paşa'nın dersten sonra bile binek hayvanının üzerinde bostanına giderken kitap okuyup ilimlerle meşgul olması şu şekilde tahkiye edilmiştir: “Mevlânâ dâ'imâ talebeye dersden hâlî olmayup ba'de tamâmi'd-ders merkebine binüp ferâcesin önüne bağlayup kitâbın üstüne vaz' idüp mü'tâlâ'asın iderek bostânına gidermiş. Varup gelmede hâlî bu minvâl üzere olup mü'tâlâ'adan ayrılmaz imiş.” Abdurrahmân Çelebi hem tasavvuf alanında hem de zâhirî ilimlerde oldukça mahir bir şekilde resmedilmiştir. Mezkûr âlimin özellikle “bahs” konusundaki behresi oldukça övgüye mazhar olmuştur. Kimsenin Abdurrahmân Çelebi ile tartışmak istemediğini belirtmek için insanların onunla “mübâhese ve tekellüme” gücünün olmadığı vurgulanmıştır.² Ali b. Yûsuf'un ders yapmaktaki sürekliliği “dersi

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 43b.

2 Hâkî, *Mecma'*, vr. 129b.

fevt itmemek” tabiri ile anlatılmıştır. Çalışkanlığı ve okumaya olan düşkünlüğünden dolayı yatağa yatmaması ve uykusu geldiğinde duvara dayanıp uyuması öğreticiliği ile birlikte anılmıştır.

Ehlice Muhyiddîn’de “müfid-müstefid” ve “müctemi-müntefi-müstemi” kelimeleriyle seci yapılarak öğreticiliği edebî bir şekilde tasvir edilmiştir: “Mezkûr, müderris-i müfid, talebe küllî müstefid olup ahyânen va‘z u naşîhat idüp nâs-ı bî-kıyâs müctemi’ olup müntefi’ olup müstemi’ olurlar imiş.” Yetîm Ali Çelebi’nin öğreticiliği, hocalık görevinde yaptığı fedakârlıklar mansıbı terk etmesi ve zahit, tasavvufî yaşam şeklini anlatan ibarelerle birlikte verilmiştir. Ayrıca eksik kitapları da tamamlayıp ciltlettirmesi Yetîm Ali Çelebi portresinin öğreticiliğinin tamamlayıcı bir unsurunu oluşturmaktadır. İlyâs er-Rûmî’nin ilim yolunda zamanını boşa harcamaması “evkât, dakâ’ik, dakikâ” sözcüklerinin birlikte kullanımı ile edebî bir şekilde verilmiştir: “Mezkûr, cemî‘-i evkâtında dağâ’îk-ı ‘ilmiyye fikrinde dağîlka fevt itmeyüp ve...” Zamîrî biyografisinde yukarıdaki örneklerin aksine bir durum söz konusudur. “Selîm ve halîm” olarak nitelendirilen Zamîrî’nin ilimde ve öğretmede yetkin olmaması “fazla çendân iştihârı yog” denilerek belirtilmiştir. Ayrıca bakşa bir âlim olan Müeyyedzâde’nin Zamîrî’yi medreseye müstehak görmemesi ve “derse dahi kâdir degüllerdîr” demesi de biyografiye dâhil edilmiştir.¹

Medresede okutulan ilimlerin yanında ökölt ilimleri de kapsayan “âcîbe ve garîbe” olarak nitelendirilen bazı ilimler de mevcuttur. Hızrî’nin mezkûr ilimlerdeki mahareti Fenârî ile karşılaştırılmıştır. Hızrî’nin öğrenme arzusu “şiddet-i taleb” terkibi ile vasıflandırılmış “a’lem ve efdal” sözcükleri ile bu ilimlerdeki derinliği övülmüştür: “cümle-i ‘ulûma kemâl-i maḥabbet idüp şiddet-i taleble fûnûn-ı ġarîbe ve ‘ulûm-ı ‘acîbeden fûnûn-ı mâ-lâ-yuḥşâ taḥşîl eyler. ‘Mevlânâ Fenârî’den şoñra ‘ulûm-ı ġarîbeye mâlik bunlardan a’lem ü efdal vücûda gelmemişdür.’ diyü rivâyet iderler.” .

Ulemâ sınıfının ilgilendikleri bilim dalları ile olan incelikli ilişkisi, mevzuları derinlikli ve delillendirerek işlemesi biyografilerde açıklanan unsurlardandır. Bu unsurlardan ikisi olan muhakkik ve müdekkik kelimeleri

1 Hâkî, *Mecma’*, vr. 114b-115a.

taamlama ile kullanıldığında umumiyetle “âlim-i muhakkik, fâzıl-ı müdekkik” şeklinde geçmektedir. Bahâeddîn Haydar, Yûsuf Bâlî, Molla Hayreddîn, Abdülfettâh İbn Ahmed, Şemseddîn el-Kirmânî biyografileri bu kullanımlara örnek gösterilebilir. Vizevî biyografisinde ise tam tersi şekilde “âlim-i müdekkik, fâzıl-ı muhakkik” ifadesi bulunur. Bu ifadelerin ardından genellikle kişinin ilmine, mansıbına, öğreticiliğine dair bilgiler verilmiştir.

Eserde dikkat çeken unsurlardan birisi ulemânın ilmî derinliği ile aynı bağlamda hayırseverliğinin zikredilmesidir. Ülkenin her köşesinde çok aktif bir şekilde işleyen vakıf teşkilatlarının finansmanına ve teşekkülüne yardım eden genellikle yüksek mansıp sahibi ulemâ zümresidir. Vakıf kurumları aynı zamanda âlimlerin yetişmesine katkı sağlayan yapılardır. Âlimler de devletin başına geçtiklerinde bu döngünün devam etmesi için çaba sarf etmişlerdir.

Ma'lûl, “âlim-i muhakkik, fâzıl-ı müdekkik” olarak nitelendirilmekle birlikte zenginliği ve hayır sahibi olması “mütemevvil, maldâr” sözcükleri ile belirtilmiş ve İstanbul'da yaptırdığı binalar zikredilmiştir. Şeyhî Çelebi'de ilminin derinliği ve “hayrâta mâil” olması aynı cümle içerisinde vurgulanmıştır. Masdar “hayrâta tâlib”, Şemseddîn Ahmed el-Yegân “muhib-bü'l-hayrât ve mâil-i hasenât” olarak nitelendirilmiştir.

Genellikle ilmin yüksekliğine vurgu yapılırken Şemseddîn Ahmed el-Yegân'ın ilmi “za'f üzre” şeklinde olumsuz bir niteleme ile verilmiştir. Cümlelerin devamında ise “ammâ” denilerek cami ve medrese yaptırdığı söylenmiştir. Başka bir deyişle ilmî yetkinlik ve hayırseverlik aynı bağlamda ele alınmıştır.¹

11. Yöneticilik Yetenekleri ve Mansıp İle İlişkisi Açısından Âlim

Bir âlimin kişiliği hakkında bilgi verilirken onun kimliğine de temas eden mansıp, devlet görevi gibi konular ehemmiyet arz etmektedir. Bu görevlere olan meyli, düşkünlüğü veya bu görevlerdeki başarı ve yeteneğine yer yer değinilmiştir.

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 112b.

Devlet görevinde olmak ve bürokratik görevlere meyletmek bir âlimi eser yazmadan alıkoyabilir. Magnisazâde'de bu durum şu cümlelerle aktarılmıştır: “Mezkûruñ meyli dâ'imâ riyâsete ve dünyevî devlete olmağın te'lif ü taşnîf semtine mültefit olmamışlar.” Bu durumun tersi ise biyografilerde daha sık geçmektedir. Mansıbı zorla kabul etmek, tasavvuf yoluna girip devlet görevini bırakmak, büyüklerinin vasiyeti üzerine devlet görevine meyletmemek gibi durumlar genellikle tahkiyevî bir şekilde aktarılmıştır. Taşköprizâde'nin devlet görevindeki başarısı övülmekle beraber tasavvufa olan meyli de zikredilmiştir. Bunların ardından devlet görevini kendi iste-yerek değil, zorla kabul etmesi vurgulanmıştır.¹ Başka bir başlık altında ise kimin ısrarı ile Taşköprizâde'nin devlet görevini kabul ettiği açığa çıkmaktadı. Muhyiddîn Mehmed b. Kocevî ile Taşköprizâde'nin arkadaşlığı ve birbirlerine duydukları muhabbet neticesinde Taşköprizâde kadılığı kabul etmiştir.² Devlet görevini istememek, devlet görevinden kaçmak da bir kısım biyografilerde yer almaktadır. Hatîbzâde'nin ilme meylinin daha fazla olması ve devlet görevlerinin gözünde bir değer görmemesi “devlet-i dünyâ çeşmi katında zerre degül” denilerek açıklanmıştır.

Kişinin devlet işlerindeki maharetini göstermek amacı ile “kazâ, imzâ, rüsûm, hükûmet, umûr, adl, hükm, icrâ” gibi kelimeler çeşitli sıfatlarla nitelendirilerek kullanılmıştır. Molla Yegân'da “kılı kırk yarmak” ve “hakkı bâtıldan seçmek” deyimleri ile hukuku yapmadaki mahareti vurgulanmıştır. Zeynüddîn b. Mehmed'in “umûr-ı kazâda” “marziyyü's-sîre” ve “mahmûdû't-tarîka” olması zekâ ve genel ahlâk özellikleri ile birlikte ele alınmıştır. “Kazâ” ve “imzâ” kelimelerinin secili kullanımı Kirmâstîzâde, Bedreddîn Mahmûd bin Abdullâh, Sa'dî Çelebi'de göze çarpmaktadır. Kirmâstîzâde'de ayrıca kadılık mesleğinin bir gereği olarak şeriatı iyi uygulaması ve husumetleri çözmesi mezkûr hasletlere eklenmiştir. Bedreddîn Mahmûd bin Abdullâh biyografisinde bu özellikler ile vasıflanmış olması ve şöhret kazanması zikredilmiştir. Sa'dî Çelebi'de genel ahlâk özellikleri, çevresiyle

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 152b-153a.

2 Hâkî, *Mecma'*, vr. 131a.

ve toplumla olan ilişkileri, din ve ilim ile olan münasebeti, vaktini zayi etmemesi gibi özellikler belirtilmiştir. “Adâlet” ve “istikâmet” sözcükleri devlet görevini iyi ifa etmeyi gösteren kelimeler olarak yer almaktadır.¹ Sûfî Ali Çelebi’nin fetva görevinde iken zor işleri titizlikle ve kolaylıkla çözmesinin yanında meselelere vukûfiyeti ele alınmıştır. Çivizâde’nin genel ahlâk özellikleri ve hadis, tefsir, usûl, fîrû gibi ilimlerdeki behresi belirtilmiştir. “İcarâ-yı şerâyi-i resûl” ve “seyf-i meslûl” terkipleri ile seci yapılmış ve şeriatı uygulamadaki mahareti vurgulanmıştır. Molla Yegân’da geçen “kılı kırk yarmak” deyişi bu başlık altında da vardır.

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 139b-140a.

C. FİZİKSEL GÖRÜNÜM VE HASTALIKLARA DAİR BİLGİ VE DEĞERLENDİRMELER

Biyografilerdeki ulemâ ve mutasavvıfların giyim kuşamına, fiziksel görünüşlerine ve hastalıklarına dair bazı bilgiler verilmiş ve tasvirler yapılmıştır. Bu değerlendirmeler kişilik özellikleri, eser özellikleri veya kimlik bilgilerine nispetle daha az yer tutmaktadır. Tercümedeki hastalıklar, fiziksel hususiyetlere nispetle daha geniş bir yer tutmaktadır. Bu tip bilgiler âlim veya şeyhe dair önemli biyografik bilgiler içerdiğinden daha çok anılmıştır. Meselâ hekim olan bir şahsın hekimlikteki maharetini göstermek amacı ile hastalığa dair bilgiler verilmiş ve hekimin onu nasıl bir ustalıkla iyileştirdiği tasvir edilmiştir. Bazen bu minvaldeki hikâyeler hekim ile padişah arasındaki ilişkiyi de içine alır. Hekîm Hâcî biyografisinde Hâcî'nin, Sultan Bayezid'in "veca-i azîm" olan ağrılarını geçirmesi üzerine padişahın kendini tutamayıp Hekîm'i zorla çekerek elini öpmesi şu şekilde anlatılır:

Mervîdür ki Sulţân Bâyezîd'e veca'-i 'azîm 'ânî olup eţıbbâ dürlü dürlü mu'alece iderler. Müfid olmaz. Mezkûrî da'vet idüp vâķî' olan veca' ne mertebe idüğün aşlıyla bildürmiş. Mezkûr, "Mercimek miķdârı nesne virüp yutmaķ gereksiz." dir. Pes yutdukda ol ân veca' sâķin olup pādşahuñ nihâd-i pâķlarine feraķ virür. Sulţân Bâyezîd cebren çeküp zevķinden ve hazzından mezkûruñ elin öpdî diyü ri-vâyet iderler.

Hekîm Ya'kûb'da iki ayrı hasta ve hastalığı iyileştirmesi anlatılır. Ayrıca bu hastalıklardan birinde yaptığı ilaç, koyduğu teşhis, ilacın özgünlüğünden de bahsedilmiştir. İlk anlatılan hastada zamanın doktorlarının ilaç bulmada başarısız olduğu ve literatürde açıklıkla bilinmeyen bir hastalığı tedavi etmesi tahkiye edilir. İkinci örnekte ise İstanbul'daki hiçbir hekimin ilaç bulamadığı bir hastalığa ilaç bulması, onu iyileştirmesi, diğer hekimlerin bunu nasıl yaptığını sorması üzerine Ya'kûb'un teşhis, ilaç ve tesirini açıklaması rivayet edilir.¹ İbn ez-Zehebî biyografisinde hazakat yani tıp biliminde maharetli olma durumu şu cümle ile anlatılmıştır: "Bir kimesnenüñ

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 96b-97a.

mecrâ-yı bevlinde lahm zâ'id hâşıl olup eṭibbâ cümleten kaç' buyurup anlara geldükde bir cüz'i 'ilâcla hâlâş iderler.”

Müellifin yüz yüze görüştüğü kişilerden devşirdiği bilgiler eserin genelinde yer almaktadır. Bunlar arasında, fiziksel görünüm ve hastalığa dair bilgiler de mevcuttur. Hekîm Sinâneddîn Yûsuf biyografisinde Taşköprizâde'nin yüz yaşını aşmış olan Hekîm Yûsuf'u ziyaret etmesi ve bu ziyarette yaptığı gözlemler aktarılmıştır. Mütercim, müelliften birçok yerde yaptığı gibi ondan “Câm'ü'l-menâkıb” diye bahsetmiştir. Fiziksel arızalarına ve yüz veya yüz iki yaşında olmasına rağmen Sinâneddîn Yûsuf'un hâlâ sorulara doyurucu cevaplar vermesi diyaloglar yardımı ve müellifin iç konuşması üzerinden anlatılmıştır:

Câmi'ü'l-menâkıb buyururlar ki müddet-i 'ömrlерinden şordum. Yâ yüzdür yâhûd iki yıl ziyâdedür diyü cevâb virdi. Henüz ol hâlde tamâm-ı 'aklı kemâlde olup ancak iki ellerinde ra'şе var idi. Aşlından su'âl itdüm. Zâ'f-ı dimâğumdandır didiler. Lâkin 'aql u idrâki tamâm-ı kuvvetde iken bu ma'küle cevâblar ne ta'accüb itdüm.

Hastalık ve arızaların kimisi mizahî unsurlara konu olarak da anılmıştır. Hikâyede, Şeyhî Çelebi, gözünden rahatsızlanmış ve âmâ bir satıcıdan gözleri için bir çeşit sürme almıştır. Göz için ilaç satan birinin âmâ olması ironik bir durumdur. Bu durum üzerinden Şeyhî Çelebi bir latife yapmıştır. Ayrıca âmâların bu tipte bir meslek edinmiş olması da döneme ait ilginç sosyo ekonomik bilgiler sunmaktadır.¹

Genel olarak bakıldığında *Şakâ'ik*, sadece söz konusu biyografi sahipleri hakkında malumat vermeyi amaçlamaz. Eserin bir amacı da okuyana nasihat vermek ve ibretlik hikâyeleri nakletmektir. Zaman zaman bu hikâyeler hastalıklarla da ilişkilendirilmiştir. Sa'dullâh bin Akşemseddîn biyografisinde bir vasiyet üzere bazı mansıplardan uzak durulmaması, vasiyete karşı gelinmesi kişiyi kötürüm yapmış ve bu hâlden kurtulmak mümkün olmamıştır. Hikâyede kişinin de bunun bilincinde olup dile getirmesi özellikle

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 17a.

vurgulanmıştır.¹ Alâeddîn Ali el-Amâsî biyografisinde benzer bir şekilde vasiyet tutulmamış, beddua üzerine körlük ve ölüm meydana gelmiştir.² Yukarıdaki iki örneğe benzer bir örnek Şeyh Rüstem Halîfe'de mevcuttur. Bu örnekte Hızır'ın geldiği ve Felak ve Nâs surelerini okumasını söylediği ve tüm bunların neticesinde “remed” rahatsızlığından Şeyh Rüstem'in âzâde olduğu rivayet edilmiştir.³ Bazı arıza ve hastalıklar zikredilirken mansıp ve emeklilik gibi görevlerle ilişkilendirilmiştir. Ma'lûl biyografisinde bu durumun tipik bir örneği bulunur. Ayrıca söz konusu şahsın Ma'lûl ismini alması da kazaskerken malulen emekli olmasına binâendir.⁴ Muhyiddîn Mehmed müderris iken, Yâr Ali kadı iken aynı akıbeti yaşamışlardır. Muzafferüddîn Ali eş-Şîrâzî de Yâr Ali gibi bir göz hastalığı olan “remed” hastalığına tutulmuş ve hocalığı bırakarak emekliliğe ayrılmıştır. Nûreddîn el-Cemâlî'nin ise mazuliyet sonrası aklî melekelerinde bozulma oluşmuş ve bunun üzerine on beş gün içerisinde vefat etmiştir.⁵

Hastalıklara ilişkin son grup örnek ölümle ilişki kurularak anlatılanlardır. Seyyid İbrâhîm ömrünün sonuna doğru âmâ olup bir gözü iyileşmiş ardından vefat etmiştir. Şemseddîn Ahmed el-Yegân da ömrünün ahirinde kötürüm olmuş fakat iyileşmeden ölmüştür. Fahreddîn bin İsrâîl'in akıl ve diline arıza gelmiş iyileşememiş ve vefat etmiştir. Nihânî'nin vefat ve hastalık hikâyesinde bir pişmanlık vurgusu vardır. Hac görevini ifa edip Anadolu'ya dönerken hastalanmış gafletle geçen ömrü için oldukça üzölmüş ve bu hâlde iken vefat etmiştir. Hastalığa maruz kalmaya ve iyileşmeye dair olan kelimeler “marîz olmak, i'tikâl târî olmak, ifâkat müyesser olmak, kötürüm olmak, ma'rûz olmak, kâbil-i ilâc olmamak, halâs olmak/itmek, ma'lûl olmak, ârız olmak, remed-dîde olmak, nıkrîse ibtilâ olmak” gibi çoğu metinde birkaç defa geçmiş ifadelerdir. Biyografilerdeki yaşa dair bilgiler ile fiziksel özellikler arasında zaman zaman ilişkiler kurulmuştur. Özellikle yaşı fazla olan meşayih ve ulemânın ilerleyen yaşına rağmen sahip

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 85b.

2 Hâkî, *Mecma'*, vr. 108b.

3 Hâkî, *Mecma'*, vr. 118b-119a.

4 Hâkî, *Mecma'*, vr. 150b.

5 Hâkî, *Mecma'*, vr. 159a-159b.

olduğu fiziksel hususiyetleri, söz aralarında vurgulanmıştır. Ahî Çelebi'nin doksan altı yaşına rağmen dişlerinin hepsinin sağlam olması ve Abdülmüti'nin yüz yirmi yaşına rağmen sakalında hiç beyaz olmaması bunlara örnek gösterilebilir. Mezkûr örneklerde fiziksel özellikler açıkça beyan edilmek maksadı ile biyografi metnine dâhil edilmiştir. Kimi yerlerde de bir hikâye anlatılırken tasvir yapılmış ve bu resim içerisinde fiziksel özellik zikredilmiştir. Alâeddîn Ali el-Arabî biyografisinde sinematografik bir sahne olarak bu durum şöyle verilmiştir: “Meger muşannif-i pîr-i nâ-tüvân yüz yigirmi yaşına ırmış. Kaşları uzayup mübârek gözlerin örtmüş. İki eliyle kaşların gözi üzerinden giderüp Seyyid'e nazar ider..”

Giyim kuşama dair bilgiler; dervişâne yaşayışı, tevazuyu göstermek amaçlı ile özellikle zikredilmiştir. Dervîş Mehmed Efendi'de gündelik yaşayış ve giyiniş tarzı aynı cümlede zikredilmiştir.¹ Molla Musannifek ulemâ sınıfından olmasıyla birlikte tarikat yolunu da seçmiş ve bu durum giyimine yansımıştır.² Molla Hüsrev biyografisinde de aynı sâikler ile giyim kuşam tasvir edilmiştir. Ancak bunlara ek olarak uzun boylu ve sakallı oluşu gibi fiziksel özellikler de zikredilmiştir.³ Hasan Çelebi biyografisinde “siyâb-ı hakîre ve imâme-i sagîre” terkipleri Molla Hüsrev biyografisindeki gibi aynen tekrarlanmıştır. Şemle ve abâ giymesi de Dervîş Mehmed ve Musannifek biyografilerindeki gibi zikredilmiştir.⁴

Yüze dair veya genel fiziksel özelliğe dair belirlenimler az sayıdadır. Muslihuddîn Mustafa'da bu tür belirlenimler bilginin vefatı ve defnedilmesi üzerinden verilmiştir: “Mezkûrda cesâmet ol mertebe imiş ki degme at götürmeyüp vefâtında sekiz nefer kimesne götürmekde ‘âciz olmuşlar.” Ancak doğrudan fiziksel özelliklerin verilip sıralandığı da olmuştur. Kestellî başlığı altında birkaç fiziksel özellik belirtilmiştir. Bu özelliklerden birisi olan göz renginin belirtilmiş olması diğer biyografilerde rastlanmayan bir durumdur: “Mezkûr, uzun boylu, naḥîfû'l-beden, aşferû'l-levn, ezraḥû'l-'ayneyn,

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 67b.

2 Hâkî, *Mecma'*, vr. 67a.

3 Hâkî, *Mecma'*, vr. 46b.

4 Hâkî, *Mecma'*, vr. 73b.

mütemevvil ü mâldâr kimesne olup İstanbul'da cāmi‘ ve medrese dağı binâ itmişlerdür.” Fiziksel özelliklerle birlikte mizaç ve insan tabiatına dair hususiyetler kimi zaman birlikte anılır. Hacı Hasanzâde’de “Mezkûr, uzun boylu, ‘azîmü’l-lihye, ḥandân-rûy, ḥoş ḥûy, kerîmü’t-ṭab‘, ḥalîmü’n-nefs kimesne imişler.” Şebüsterî’de “Mezkûr, ṭavîlü’l-ḳadd, ‘arî ‘ani’l-ḥıḳd ve’l-ḥased, kerîmü’ş-şân cüvân olup ‘unfuvân-ı şebâbda fevt olmuşlar.” gibi bilgiler mevcuttur. Yahyâ Şîrvânî’de güzellik vurgusu sahib-i hüsn ü cemâl terkibi ile vurgulanmıştır. Kocevî biyografisinde şeyhin güzelliği nûr ile ilişkilendirilmiş ve tasvir edilmiştir.

D. ESERLERE İLİŞKİN BİLGİ VE DEĞERLENDİRMELER

1. Eserler Hakkında Genel Değerlendirmeler ve Zaman Belirlenimleri

Şakâ'ik, dönemin âlimlerinin, bürokratlarının, sûfilerinin hâl tercümelerini ihtiva ettiği için ve bu topluluklar dönemin entelektüel kesimini teşkil ettiğinden edebiyattan tıbbâ, astronomiden kelâma kadar hemen hemen her dalda eserler zikredilmiş, takdim edilmiş ve bazen daha da detaya girilerek değerlendirmelerde bulunulmuştur. Kimi zaman bu takdimler yalnızca eserin ismi, genel bir sıfatla nitelendirilerek yapılmıştır. Bazen de Dâvûd el-Kayserî örneğinde görüleceği üzere eser ve müellifin hayatı hakkında zamansal ilişki kurulmuştur. Bununla yetinilmeyip mezkûr eserin gelenek ile hangi eserle irtibatta olduğu, ne şekilde geliştirildiği, eser bakımından âlimin ilminin genişliği birlikte göz önünde bulundurularak verilmiştir.¹ Eser tanıtımları kimi meşhur âlimlerde “zamana” dair bilgilerinin zikredilmesi ile gerçekleşmiştir. Zaman bilgileri verilirken yıl bilgisinin yanında âlimin eseri telif ettiğinde kaç yaşında olduğu da bazen belirtilmiştir. Molla Musannifek erken yaşta eser telif etmeye başlamış, hayatına çokça eser sığdırmış ve bu eser üretimi bir süreklilik arz etmiştir. Musannifek biyografisi, yukarıda resmedilen eser takdiminin en tipik örneğini teşkil etmektedir. Eser ismi, bazen eserin konusu, eserin telif edildiği tarih, müellifin yaşı birlikte anılır.² Yine Musannifek örneğinde eserin kimin için yazıldığı ve hangi vesile ile kaleme alındığı ve eserin dilinden de bahsedilmiştir. Kitabın mutasavvıflar için yazıldığını işaret etmek için mütercim “ehl-i irfân için” sözcüklerini kullanmıştır. *Mesâbih* adlı kitabı yazmasının nedeni de peygamberi rüyalarında görmesidir. Farsça yazdığı iki kitap da “lisân-ı Fûrs” ifadeleriyle ayrıca belirtilmiştir.

2. Âlim ve Eser Üretkenliği

Üretkenlik, çalışkanlık, ilmî disiplin kişi özellikleri kapsamında ele alınabilecek hususiyetlerdir. Bu üretim direkt olarak âlimlerin telifleri ile

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 4b.

2 Hâkî, *Mecma'*, vr. 66b.

münasebetli olduğundan ve birtakım değerlendirmeleri ihtiva ettiğinden ötürü eserler ile ilgili başlık altında değerlendirilebilir. Ulemânın bir kısmının üretkenliği biyografilerde anılmış ve bunun üzerine değerlendirmeler yapılmıştır. Muyiddîn el-Kâfiyeci'nin çok eser yazmış olması, hayat hikâyesinin önemli bir kısmını teşkil etmektedir. Bunun yanında Kâfiyeci, kendi eserleri hakkında görüş serdetmiş, *Şakâ'ik* müellifi de bunu kayda almıştır. Kâfiyeci o kadar çok eser yazmıştır ki eserlerinin ismini dahi bilmemektedir. Kâfiyeci, bazı ilmî disiplinlerin kendi icadı olduğunu söylemiştir. Kâfiyeci'nin iddiası ve eserlerinin zikredilmesi aynı bağlam içerisinde tercümede işlenmiştir.¹ Mahmûd el-Muğlavî'nin zâhirî ilimlerde kudreti olduğu belirtilmiş şerh, hâşiye, telif türü eserleri zikredilmiştir. Eserlerin çokluğu konusunda ise “bundan mâ'adâ i'tikâddan bîrûn resâ'ili var imiş” ibaresi eklenmiştir.

Mehmed Şâh el-Kazvî'nin eserlerinin çokluğu “musannifât-ı kesîre” tamlamasıyla ve “gayr-i meşhûr resâ'ili bî-haddür” ifadeleriyle nitelendirilmiştir. Tefsir, kelâm, mantık, dil, tıp gibi eserlerin yanında tercüme faaliyetinde bulunmuştur. *İsagoci* olarak anılan meşhur mantık eseri “makâle” olarak isimlendirilmiştir. Kara Kemâl'de “tesânif-i kesîre” tamlaması ile eser çokluğu nitelendirilmiştir. Bunlardan başka risâlelerinin de olduğunun rivayeti verilmiş ancak bunların görülmediği de söylenmiştir. Buradaki ibarelere bakılarak, varlığı tecrübe edilmiş risâlelerin *Şakâ'ik*'a mahsusen alındığı çıkarımı yapılabilir.

Kemâlpaşazâde, döneminin meşhur bir âlimi olması sebebiyle biyografisinde secili bir anlatım seçilmiştir. Bunun yanında yüz otuz adet risale telif ettiği ve bunların beyaza çıktığı yani müsvedde hâlinde kalmayıp düzenlenip istinsah edildiği söylenmiştir. Sayının verilmesi eserlerin çokluğu açısından mühimdir. Ayrıca bu risaleler, döneminde kabul edilen ve kaybolmaya yüz tutmamış, cârî olan eserlerdir. “Makbûl ve mütedâvil” sözcükleri eserlerin şöhretini ve ilmî çevrelerde olan dolaşımını göstermektedir. Musannifek son derece süratli bir müellif olmasının yanında ders vermeyi bırakmayan bir hoca olarak da nitelendirilmiştir. Eser telif etmek, ders

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 29a-29b.

vermek, idarî görevlerde bulunmak, tasavvuf yoluna gitmek hayat hikâyelerinde bir seçim olarak gösterilmiştir. İnsanlar bunlar arasında bir tercih yapıp diğerini terk etmek zorunda kalmışlardır. Musannifek'in her ikisini birlikte başarması bu sebeplerden ötürü özellikle anlatılmıştır. Ayrıca Musannifek'in eser telif etmesi ders anlatması ile iç içe girmiş iki eylemdir. Talebelerinden gelen zor meseleleri yazarak çözüme kavuşturması bu durumu gösterir niteliktedir.¹

3. Şerh, Hâşiye ve Talikler Hakkında Değerlendirmeler

Şakâ'ik, ağırlıklı olarak ulemâ sınıfının hâl tercümesini vermiştir ve Osmanlı ulemâsı da birçok şerh-hâşiye türü eser yazmıştır. Bu sebeple eser genelinde şerhlere dair çok miktarda değerlendirme bulunmaktadır. “Latîf” sıfatı şerhleri nitelemek için en çok kullanılan sıfatlardan birisidir.

Bir değerlendirme veya sıfat olmaksızın sadece şerh isminin yazılmasına da eserde sıkça rastlanmaktadır. Bunların ismi söylenirken kimi zaman hangi ilmî disiplinin altında olduğu da beraberinde zikredilmiştir. Kara Hâce'de usûl ve fûrû kelimeleri ile fıkıhın iki temel kolu hakkında eser tahrir edildiği belirtilmektedir. Hasan Paşa'da *Merâh* adlı eserin hangi ilme ait olduğu söylenmezken *İftitâh* adlı şerhin hangi eserin şerhi olduğu ve hangi bilime ait olduğu belirtilmiştir. Ali bin Yûsuf örneğinde işlerinin çokluğu sebebiyle fazlaca eser kaleme alamaması, eserlerinin takdimi ile birlikte aynı bağlamda ele alınmıştır. Tablbâzî'nin kişilik özellikleri sıralanırken “müftü't-tahrîr” tamlaması kullanılmış ve hangi kitaba şerh yazdığı belirtilmiştir.

Şerhlerin adları anılırken ek bilgilerin verildiği de olmuştur. Şerefeddîn İbn Kemâl'de bir usûl metni olan *Menâr*'a şerh yapması, müsvedde hâlinde kalıp cârî bir hâle gelmemesi haber verilmiştir. Kara Sinân'ın yazdığı iki şerhe dair bilgilerle birlikte talikatına ilişkin rivayet de verilmiştir. Muhyiddîn el-Kocevî'de yazılan şerhin yanında yaptığı telife dair maksadının ne olduğu ve eserleri inceleyenlerin görüşü birlikte verilmiştir: “*Taşdîkât*'a şerh yazup ve ba'zı mevâdd-ı müşkile sühûletin murâd idinüp risâlât tahrîr idüp mü'tâ-la'a idenler tabî'atına şehâdet-i tâtimme itmişler.”

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 67a.

Şerhler de diğer eserler gibi hem umumî hem de hususî değerlendirmelere tâbi olmuştur. Mîrim Çelebi'nin biyografisi içerisinde “latîf” sıfatı ile bir şerh nitelenmiş, bir diğer şerh hakkında bilgi verilirken de yalnızca şerhin ismi zikredilmiştir. Ayrıca ilim çevrelerinin mezkûr eserler hakkındaki görüşü genel bir ifade ile “makbûl ve müstahsen” olarak sıfatlandırılmıştır.¹ Şerhlerin isimleri ile yazılış tarihlerinin birlikte anılması tercümede yer alan hususlardandır. Örneğin Kadızâde-i Rûmî'de yazım tarihi, hangi bilime ait olduğu, hangi esere şerh yapıldığı birlikte tahrir edilmiştir. Bununla birlikte aynı bağlamda yaptığı yolculuk da böylece eser telif tarihi ile ilişkilendirilmiş ve zaman belirlenimine gidilmiştir. Teftazânî gibi dönemin en büyük âlimlerinden biri için zaman belirlenimleri gün derecesine kadar dakikleşmiş ve zaman ile birlikte telif edilen yer de verilmiştir.²

“Latîf” sıfatı ile birlikte “rûşen” sıfatı şerhleri nitelendirmede sıkça kullanılmıştır. Firişte Oğlu'da bir şerh “latîf” bir şerh “latîf ü rûşen” olarak nitelendirilmiştir. Ayrıca ulemâ arasında kabul gören bir eser olduğu, sayısız fayda topladığı, doğuda ve batıda eşsiz olduğu gibi şerhe ait birçok değerlendirme birlikte bulunur. Firişte Oğlu'nın *Menâr* isimindeki fıkıh usûlüne ait eseri, yapılan şerhler arasında en değerlisi olarak görülmüştür. Bunun yanında Firişte Oğlu'nun tasavvufa dair eser yazması ve Taşköprizâde'nin bu eseri mütaala etmesi ve bu disiplinde dahi behresinin olması konu edilmiştir. Bahâeddîn Haydar biyografisinde bir şerh “latîf ü rûşen” olarak nitelendirilirken aynı müellifin bir diğer şerhi “vâzıh u lâ'ih” olarak nitelendirilmiştir. Bahâeddîn'in şerhleri tanıtılırken sadece sıfatlar kullanılmamış, şerhlerin kurucu metin, şerh ve hâşiye bağlamındaki ilişkisine de değinilmiştir.³ Ubeydullâh bin Ya'kûb el-Fenârî'de yine aynı iki sıfat mevcuttur. Burada bir kıyaslamaya da gidilmiş ve diğer *Kasîde-i Bürde*'ye nispetle “latîf ü rûşen ve zîbâ vü müstahsen” olarak tanımlanmıştır.

Muhsin el-Kayserî fıkha dair “latîf” eserler vermiştir. Ferâiz konusunu önce şiir şekliyle yazmış ve sonra da kendi şiirini şerh etmiştir. Konuları nazma çekmedeki kuvveti “rüsûh” kelimesi ile belirtilmiştir. Bir

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 113a.

2 Hâkî, *Mecma'*, vr. 26a.

3 Hâkî, *Mecma'*, vr. 27a.

önceki örneğe benzer şekilde yazdığı şiir ise “zîbâ” olarak sıfatlandırılmıştır. Aruz konusunda da yazdığı şerh secili bir üslupla tasvir edilmiştir. Molla Câmi'nin yaptığı şerh, “latîf ve bî-bedel” olarak vasıflandırılmıştır. Ayrıca nahiv ilmine dair yaptığı şerh eskilerin muhtasar ve müfid dediği şekilde özlü ve faydalıdır. Nahiv ilmine olan katkısı ve esere yaptığı ilâveler özellikle belirtilmiştir. Eserin kendi alanındaki özgünlüğü ise “tasarrufât-ı fâ'ika” tamlamasıyla vurgulanmıştır. Şir'a Şârihi'nin yaptığı şerhlere hem övgü hem eleştiri yapılmıştır. Şârih, yaptığı şerh sebebiyle dönemin sultanı ile yakınlık kurmuş ve bu vesile ile bir lakap da almıştır. Yaptığı bir şerh “rûşen ve vâzıh” olarak adlandırılırken Farsçaya hâkimiyeti çok olmaması sebebiyle şârihin yaptığı *Gülistân* şerhi kimi zor meseleleri açıklamada yetersiz kalmıştır. *Şir'atü'l-İslâm*'ın faydalı oluşu “fevâ'id-i celîle ve nefâ'is-i cemîle” sözcükleri ile sunulmuştur.

Şerhler nitelendirilirken bazen ses tekrarları yapılmış, secili bir anlatım ile edebî bir üslup tercih edilmiştir. Şebüsterî'nin yaptığı şerhin “kâfi ve sâfi” olarak nitelendirilmesi, *Kâfiye* adlı esere yapılmış olmasındandır. Kâfiye kelimesinden yola çıkılarak ses benzerliğinden yararlanılmış ve şerhin yeterli, temiz, başka bir şeye ihtiyaç bırakmayan hususiyetleri hâiz olduğu dile getirilmiştir.¹

Şerhlerin ilim camiası içerisinde tanınması, kabul görmesi, âlimler arasında yaygın olması mezkûr eserlerin değerinin yüksekliğini belirleyen ifadelerdir. Muhyiddîn Mehmed bin el-Mevlâ Fâzıl Bahâeddîn'in *Fıkh-ı Ekber* şerhinin tasavvufî konulardaki genişliği mahsusen vurgulanmıştır ve diğer eserlerinin yaygın oluşu “beyne'l-ahâli” terkibi kullanılarak dile getirilmiştir. Şerhlere ait daha özel ve kapsamlı değerlendirmeler de mevcuttur. Müellif, kimi değerlendirmelerini ortaya koyarken bir kitabı gördüğünü, okuduğunu, mütaala ettiğini söylemiştir. Bazen de başkalarından dinleyip duyduklarını veya kendi gibi ulemâ sınıfından olan babasından duyduklarını nakleder. Örneğin Kara Hâce'nin şerhinin birçok zorluğu hallettiğini ve iki ciltte bu kitabı görüp çokça faydalandığını dile getirir. Ayrıca eserin telif edildiği medrese hakkında da bilgiyi aktarır. Yukarıda Taşköprizâde'nin eser

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 143b.

hakkındaki tecrübesini paylaşmasına benzer olarak kitap okuma ve okutma ilişkisi de çeşitli şekillerde aktarılmıştır. Bu ders halkasının geriye doğru silsile hâlinde gittiği de olur ki bu zincir bazen eseri telif edene kadar uzar. Bu silsile zikredilirken bu kitabı okuyanların veya okutanların şerh hakkında yaptığı ilmi değerlendirmelere yer verilmiştir. Kadızâde-i Rûmî'de bunun güzel bir örneği yer almaktadır.¹

Cemâleddîn Muhammed el-Aksarâyî biyografisinde şerh hakkında eserin geneline nispetle ayrıntılı değerlendirmeler bulunur. Şerh hakkında olumsuz bir teşbih olarak sığır eti üzerindeki karasinek benzetmesi yapılmıştır. Bunun yanında bu benzetmenin nedenleri de dönemin mevcut olan rivayetleri verilerek tartışılmıştır.² Bir tıp eseri hakkında ise eserin genelindeki sıfatlardan farklı olarak -tıp eseri olması hasebiyle- “ilmiyle şifâ derd-i derûna devâ” ifadeleri ile nitelendirme yapılmıştır. Aynı metindeki diğer değerlendirmeler önceki örneklerde gördüğümüz “vâzih, zibâ, letâ'if, nefâ'is” gibi kelimelerle yapılmıştır. Muhyiddîn Mehmed b. Kocевî'de “rûşen” sıfatı kullanılmakla beraber bu sığara mutabık olarak “envâr-ı maânî” ve “münevver” kelimeleri de kullanılarak tenasüpten faydalanılmıştır. Hasan et-Tâliş'te şerh “latîf” sıfatıyla anılmış, yazdığı risâleler bî-bedel ve zor konuları halleden eserler olarak görülmüştür.

Bazen yazılan bir eser bir âlimin hayatını baştan sona değiştirmiş ve yaşamına olumsuz etki edecek sonuçlar meydana getirmiştir. Şeyh Bedreddîn'in eserlerinde şeriata muhalif unsurlar olması onun hapsine sebep olmuş ve hapiste iken dahi mezkûr âlim, eser şerhi faaliyetinde bulunmuştur.³

Şerhlerin neden kaleme alındığı sorusu da hâlâ güncelliğini koruyan bir sorudur. Tercümede bu mevzuya ilişkin bilgiler bulunmaktadır. Ayasulug Çelebisi ve Şerîf Abdurrahîm, şerhlerinde kuvvetli itirazlar kaleme almışlardır. Her iki biyografide itirazlar değişik birleşimlerle “kavî” sıfatı kullanılarak değerlendirilmiştir. Ayasulug Çelebisi'ndeki bu itirazların okuyanı şaşkına çevirecek bir biçimde olduğu ifade edilmiştir.⁴ Şerîf Abdurrahîm'de

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 8a.

2 Hâkî, *Mecma'*, vr. 9a-9b.

3 Hâkî, *Mecma'*, vr. 13b.

4 Hâkî, *Mecma'*, vr. 40a.

“mu’âhazât-ı kesîre ve i’tirâzât-ı kaviyye” terkipleri ile eleştirinin çok oluşu vurgulanmıştır. İbrâhim el-Halebî’de yazılan eserler birçok örnekte olduğu gibi “latîf” sıfatı kullanılarak anılmıştır. Ancak bunun yanında yazdığı eserlerdeki detayın çok olması, muhtevanın zenginliğinden de bahsedilmiştir. Ayrıca anlaşılır bir üslupla yazılmış ve az sözle çok mevzuyu anlatan bir şerh olmasından ötürü “îcâz” olarak kaleme alındığı söylenilmiştir. Kemâlpâşazâde’de metin ve şerh ilişkisi daha önce ele aldığımız örneklerden farklıdır. Müellif hem ana metni hem de şerhini kendi yazdığı için şerh yapılan eser “metin” olarak anılmıştır. Ferâize’nin, yazdığı metinle bu disiplinde kendinden önce eser veren herkesi geçtiği iddia edilmiştir. Hiçbir disiplinde geri kalmadığı söylenerek çok çeşitli ve mübağalalı şekillerde övülmüştür. “Hûb ve latîf” gibi genel ifadelerin yanında “bed’ül-üslûb ve mergûbu’t-tarz” gibi tamlamalarda eserlerin takdimi yapılmıştır. Aynı metin ve şerh yazma işini Molla Hüsrev fıkıh ilminin usûl ve fûrû alanlarında birlikte yapmıştır. Yaygınlığı için diğer biyografilerde rastlamadığımız şekilde “beyne’l-ahâli ve’l-mevâlî” tamlamaları kullanılmıştır. Esere dair değerlendirmelerin en hacimli kısmını hâşiyeler teşkil etmektedir. Bu grupta ele alacağımız ilk kısım değerlendirmeler sadece hâşiyenin ismini veya hâşiyeye yapılan ana metnin ismini kapsayan ve herhangi bir değerlendirmeyi ihtiva etmeyen ibarelerdir. Yûsuf bin Mevlâ Yegân, Samsunluzâde, Muslihuddîn İbn Hüsâmeddîn, Muhyiddîn el-Acemî, İlyâs er-Rûmî, İbn el-Muîd, Ali el-Mensûb, Niksârî biyografilerinde bunların örnekleri görülür.

Hâşiyeler üzerine bir başka grup değerlendirme ise eserin yaygınlığı, tanınırlığı, âlimler tarafından kabul edilebilir olması gibi özelliklerdir. Bu özellikleri belirtmek için “makbûl, mütedâvil, muteber, meşhûr, mergûb, gâyet makbûl, müstahsen” gibi ifadeler kullanılmıştır. Bunun yanında ifadeyi daha güçlendirmek için “tadada ihtiyac yokdur, ulemâ-yı râsiha malûmdur” gibi ifadeler eklenmiştir. Ayrıca bu ifadeler eserin yaygın olduğunu anlatmak için kimi zaman “beyne’l-ahâli, beyne’l-ulemâ, beyne’t-talebe, beyne erbâbi’l-irfân, beyne’l-ebrâr” gibi terkiplerle birlikte geçmiştir. Eserin popülerliğine dair bu gibi ifadelerin yanında eseri niteleyen “latîf, vâzih, lâih, mergûb, müfid” gibi sıfatlar da yer almaktadır. Muhyiddîn Mehmed, Ya’kûb Paşa, Sa’dî Çelebi, Hasan Çelebi, Sirâceddîn Ömer Halebî, Karaca

Ahmed, Şair Sinân, Ahî Çelebi, Şâh Çelebi, Muhyiddîn Mehmed, Hacı Hasanzâde, Seyyid Ahmed İbn Abdullâh el-Kırımı, Efdalzâde biyografileri bu kümeye örnek verilebilir.

Eserdeki birçok yoruma göre hâşiye hacmindeki bir eser dahi bilginlerin derecesini ve derinliğini ortaya koymaya kâfidir. İzârî'nin *Şerh-i Mevâkif* in ilâhiyât bölümüne yaptığı hâşiye insanları şaşkına çevirecek kadar incelikli yazılmıştır.¹ Abdurrahmân bin Pîr Mehmed'in hâşiyesinde, içki hakkında verdiği bilgiler dahi ilminin derecesine delil olarak gösterilmiştir.² Molla Zeyrek fazla eser yazmamakla beraber birkaç eser tahşiye etmiştir. Taşköp-rizâde bizzat gördüğü bir risaledeki Zeyrek'in tuttuğu notları zekâsına delil olarak göstermiştir. Ancak aynı risâlede Seyyid Şerîf-i Cürcânî'nin şanını alçaltıcı ifadeler kullanmış ve bunun üzerine görevinden azledilmiştir. Hâ-şiyedeki bir yazım üslubunun birisini mansıbından etmesini göstermesi açı-sından önemli bir örnektir.³

Hâşiyelere dair değerlendirmelerden bir kısmı da mezkûr eserlerin orijinalliğine dair ibarelerdir. Alâeddîn el-Acemî'de bu vurgu “ebkâr-ı ef-kâr” tamlamasıyla yapılmıştır. Ali et-Tûsî'de yine “ebkâr-ı efkâr” terkiibi kul-lanılmış, buna ilâveten “minassa-i hayâl, ricâl-i kümmele duhûl etmemiş dakâik-i dakîka” gibi sözcüklerle orijinallik vurgusu güçlendirilmiştir. Daha önce örneklerini verdiğimiz eserlerin yaygınlık vurgusunun yanında “belîğ, fasîh, vâzıh, rûşen” gibi sıfatlar da kullanılmıştır.

Hâşiyenin sıfatlarla nitelendirilmesinin yanında genel üslubuna yönelik değerlendirmeler ve neleri kapsadığına ilişkin bazı kalıplar da kimi biyog-rafilerde geçmektedir. Mehmed el-Karabâğî'de genellikle diğer biyografiler-de “derc etmek” fiiliyle kullanılan “hakâik, dakâik” sözcükleri “mermûzât” kelimesi ile birlikte kullanılmıştır. Yaptığı talikât ve yazdığı diğer bir hâ-şiye yine değişik terkip ve sıfatlarla nitelendirilmiştir. Karabâğî biyografi-sinde olduğu gibi Hayâlî Çelebi biyografisinde de hâşiyelere dair birçok bilgi vardır. Hatta Hayâlî Çelebi başlığı altındaki esere dair malumatlar bu bölümün küçük bir prototipini örnekleyecek hususiyetler taşımaktadır.

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 100b.

2 Hâkî, *Mecma'*, vr. 112b.

3 Hâkî, *Mecma'*, vr. 49a.

Tasavvuf sülukunun bir döneminde hâşiye yazması, zaman belirlenimi, bu yazdığı hâşiyenin bir imtihan metni gibi kullanımı bunlardan birkaçıdır. Taşköprizâde'nin Hayâlî'nin müellif hattı eserini görmesi ve mütaala etmesi, şerh ve istinsah ettiği bir tefsirdeki notlarda yorumlar bulunması; eser hakkında, müellifin bizzat müşahade ederek değerlendirme yaptığını göstermektedir. Taşköprizâde, Hayâlî başlığı altında eserin yaygınlığından bahsetmiş, yazarın ilmî seviyesi ile eser münasebetini kurmuş, eserdeki orijinallğe vurgularda bulunmuş, yazarın eleştiri gücünden bahsetmiş ve çeşitli sebeplerden ötürü yazamadığı eserler olduğunu söyleyerek övgüler dile getirmiştir. Hâşiye konusunda ele aldığımız çoğu mevzu bu örnekte yer almaktadır.¹ Muhyiddîn Mehmed b. Kocevî'de hâşiyenin güzelliği "latîf ve rûşen" sıfatlarıyla, açıklığı ve anlaşılabilirliği "ibârât-ı vâziha" tamlamasıyla, içelik zenginliği "fevâid-i bî-şümârı müstemil" ibareleriyle belirtilmiştir. Molla Lutfî'nin eserleri genellikle şaşkınlık yaratacak şekilde tasvir edilmiştir. Lutfî'nin eserini eline alan şaşakalmaktadır. Zor meseleleri çözmeye yeteneği akıl ve idrak dışıdır. Ayrıca kulakların duymadığı, gözlerin görmediği faydalı bilgileri bir araya getirmiştir. Lutfî'nin ömrü hasetçilerin hasedi ile son bulmasaydı bu tip teliflerinin daha çok olacağı da dile getirilmiştir.²

Molla Hüsrev biyografisinde iki hâşiye ve iki âlim üzerinden bir hikâye anlatılmıştır. Seyyid Ahmed el-Kırımî Anadolu'ya gelmiş, Molla Hüsrev'in hâşiyesini okumuş, ona eleştiri yazmış, bu eleştiri her iki âlimin olduğu bir mecliste okunmuş, Hüsrev eleştirilere cevaplar vermiş ve Kırımî haksız yere eleştirdiğini kabul etmiştir. Hatta itirazlarını sadece Molla Hüsrev'in yakınlığını kazanmak için yaptığını söylemiştir. Dönemin ilim hayatını sosyolojik yönleriyle resmeden bir hikâye olması açısından ve hâşiyelere dair bilgiler barındırması açısından önemli anekdotlar içermektedir.³

Hâşiyelere ilişkin değerlendirmelerde hâşiyenin neden kaleme alındığı da kimi zaman belirtilmiştir. Sinân Paşa, dönemin padişahının emri neticesinde bir hâşiyeye hâşiye kaleme almıştır. Mevlânâ Selâheddîn şehzade hocalığı yapmış ve şehzadenin okuması için bir hâşiye kaleme almıştır. Başka

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 58a-58b.

2 Hâkî, *Mecma'*, vr. 99b-100a.

3 Hâkî, *Mecma'*, vr. 46a.

bir deyişle hâşiyenin yazılış amacı didaktik sâikler taşımaktadır. Muzafferrüddîn Ali eş-Şîrâzî'nin hâşiyesi bir önceki örnekte olduğu gibi bir çeşit öğretim materyali oluşturma sebebiyle yazılmıştır. Tahşiyenin amacı, eserdeki bazı zorlukları gidermek ve öğrencilerinin bu eseri okumasını kolay kılmaktır: “Hendeseye müte‘allik *Oklidis* nâm kitabı Mir Şadrü’l-dîn’den kemâl-i iz‘ân u ikân üzre kıra‘at idüp sonra mezkûr kitâbuñ müşkilâtı hallinde bir laţîf hâşîye taḥrîr idüp talebesine âsân itmişler.”

Hâşîye ayrıca bir eserde düzeltme yapmak, tashih etmek, bir başka düzen ve şema ile esere yaklaşmak amacıyla yapılmıştır. Mevlânâ İyâs’ın çoğu vaktini kitap tashihi ile geçirdiği gibi tahşîye ettiği esere çok fazla yazı yazması yüzünden parmak basacak kadar yer olmadığı belirtilmiştir.¹ Molla Gürânî’nin hâşîye türündeki eserlerinde ise eleştiri mevcuttur:

Şerḥ-i Kirmânî’ye ve İbn Hacer’e reddât yazup Kaşîde-i Şâṭıbî’ye ve Şerḥ-i Ca’berî’ye dahı hâşîye yazmışlar. El’ân hâşîye-i mezkûre beyne’l-ahâlî gâyet maḳbûldür ve ‘ulûmdan tefâsîr ü eḥâdişe ve kıra‘ata ṭâlib olanlar cemm-i ğâfir ve cem‘-i keşîr bunlardan müstefîd olup mertebe-i fazla irüp mücâz olmuşlardır.

Efdalzâde’nin hâşiyesinde bazı itirazlara verilen cevaplar “latîf ve vecîh” olarak nitelendirilmiştir. Kestellî’nin hâşiyesinde Hayâlî’nin yazdığı birçok konuda reddiye mevcuttur. Çoğu vaktini devlet işleri ve ders vermekle geçiren Kestellî’nin yazmaya vakit bulamaması ayrıca zikredilmiştir.² Yûsuf el-Acemî’nin hâşiyelerinde yapılan eleştiriler “reddât-ı latîfe ve itirâzât-ı kaviyye” terkipleriyle vasıflandırılmıştır. Eser genelinde eleştiri ihtiva eden hâşiyelerden Sinân Paşa’nın hâşiyesi özel bir öneme sahiptir. Sinân Paşa, Osmanlı coğrafyasının en önemli ve meşhur kelâm eserlerinden olan Seyyid Şerîf-i Cürçânî’nin *Şerḥ-i Mevâkıf* adlı eserinin “cevâhir” konusuna bir hâşîye yazmıştır. Sinân Paşa her iki satırda üç-dört adet itiraz kaleme almıştır. Çok meşhur olan bir âlime bu kadar itiraz yapılması üzerine öğrencilerine bazı soruları seçip elemelerini söylemiş ve hâşîye itirazlardan yapılan seçki ile son hâlini almıştır:

1 Hâkî, *Mecma’*, vr. 68b.

2 Hâkî, *Mecma’*, vr. 60a.

Sinân Paşa dağı hâlik-ı kevn ü mekâna şükr-i bî-pâyân idüp ders meşgûl olur. *Şerh-i Mevâkıf* uñ faşl-ı cevâhire müte'allik mebahîşine hâşîye yazup Seyyid Şerîf'e i'tirâzât-ı keşîre irâd iderler. Hattâ ikişer saırda üçer dörder i'tirâz vâkı' olur. Pes Seyyid Şerîf cümle-i 'ulûmda zî-şân ve refi'ül-'unvân kimesnedür. Bu kadar es'ilenün aslı yokdur. Aşhâba intiḥâb emr iderler ve icâzet virürler. Göreler şol ki mücâbdur, ıskât idüp ba'zı kavî söz ki olur. Anı ibkâ ideler. El'an mevcûd olan ol intiḥâb olındur.

Eleştiri üzerindeki en sert hikâye Molla Lutfî'ye dairdir. Hatîbzâde, Molla Lutfî'nin katline fetva vermiş ve evine geldiğinde “Onun yapacağı eleştiriden kitabımı kurtardım” diyerek şükretmiştir. Fetva vermeden önce Hatîbzâde, Lutfî'nin kendisinin görüşlerine ağır eleştiri yapıp çürüteceğinin haberini almıştır.¹

Talikatlar yukarıdaki şerh ve hâşiyedeki bazı örneklerle birlikte anılmıştır. Talikatlara mahsusen daha değişik ifade yapılarıyla değerlendirme yapılmamıştır. Örneğin Hüsâm Çelebi'de “Taḥrîri kemâl-i belâgat u feşâḥat üzre, *Hâşîye-i Tecrid* evâ'iline *Şadrü's-şerî'a*' nuñ ba'zı mevâzi'ına ba'zı ta'likât taḥrîr itmişler ve cevâz-ı istiḥlâf-ı ḥatîbde ve cevâz-ı zîkr-i mihrîde dağı laṭîf risâlât yazmışlardur.” ve Kutbüddîn Mehmed için “Mezkûruñ fûnûn-ı 'adideye müte'allik ta'likâtı olup lâkin şavârif-i eyyâm beyâza mâni' olmuş.” ifadeleri kullanılmış, kalıp sözcüklerin dışında özel bir vurgu yapılmamıştır.

4. Edebî Eserler Hakkındaki Değerlendirmeler

Nazım ve nesir şeklinde yazılan edebî eserler ve bunlar hakkındaki değerlendirmeler bir tezkire metnindeki kadar detaylı ve hacimli olmamakla beraber *Mecma'ul-Eşraf*'ta yer almaktadır. Diğer eserlerde gördüğümüz “latîf” sıfatı edebî eserler için de kullanılmıştır. Âşık Paşa hayatını bir manzum eser yazmaya adanmıştır ve eserin dilinin Türkçe ve tarzının “sûfiyye” üslubunda olması “latîf” sıfatıyla birlikte belirtilmiştir. Abdülvâhid bin Muhammed usturlap ile ilgili bir eseri nazmen kaleme almıştır. Latif sıfatının yanında kitaptan “belâgat” ve “fesahati” kapsayan bir eser olarak bahsedilmektedir.

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 99b-100a.

Ayrıca Taşköprizâde bu eseri müellif hattı ile görüp mütalaa etmiştir. Abdurrahîm el-Merzifonî'nin eseri için yukarıdaki örneklerdeki gibi “latîf” sıfatı kullanılmıştır. Mahlası zikredilerek kullandığı kelimelerinin, yazım üslubunun “hararetli” olduğu eklenmiştir. İzârî’de latif nitelemesi şairin gazelleri ve rubailerî üzerindenir. Şiirin yanında inşâda da maharet sahibidir: “...ve şî’r ü inşâda küllî mahâretleri olup laţîf gâzelleri ve rubâ’ileri vâkı’ olmuştur. Bu kıt’a bunlarındur.”

Seydi el-Kocevî’nin şiirleri “latîf” olarak övülmüştür. Eserin genelinde sadece birkaç defa gördüğümüz manzum örneklerden biri Kocevî’ye aittir. Arapça olan beyit örneğinden sonra şiir sanatından ve nazımdaki inceliklerden anlayan insanların beyitteki güzelliği anlayacağı vurgulanmıştır:

Laţîf eş’âra mâlik imişler. Bu beyt cümle-i kelimâtındandır.

Beyt: نزل التلويع على هامتي

حتى تقوس بها قامتي¹

Sanâyi’-i şî’riyyeden ve bedâyi’-i nazmiyyeden habîr olan ehl-i ‘irfâna beyt-i mezkûrede olan isti’ârâ-yı hasene ve şan’at-ı tereşşuh-ı selâset-i elfâz ma’lûmdur (108a).

Yûnus Emre’nin şiirleri “belâgat-şîâr” olarak nitelendirilmiş ve bilinen, yaygın nazım parçaları olduğu eklenmiştir. Yûnus Emre’de olduğu gibi kimi zaman kısa bilgiler ve genel değerlendirmeler diğer başlıklarda da mevcuttur. Halîl biyografisinde “Şî’r ü inşâda mahâretleri olup meşnevîleri meşhûrdur.” denilerek edebî eserle ilgili değerlendirme sonlandırılmıştır.

İbn et-Temcîd biyografisinde şiir, inşâ, nazım, nesir, muammâ “fünûn-ı cüzîyye” olarak nitelendirilmiştir. Ayrıca şairin iki ayrı dilde şiir verdiği bilgisi de eklenmiştir: “İlme iştiğâlleri hâlinde ‘allâme *Beyzâvî Tefsîri*’n taşsiye itmişler ve fünûn-ı cüz’iyyeden şî’r ü inşâda ve nazm u neşr ü mu’ammâda haylî mahâretleri olup zebân-ı Fûrs’de ve Tûrkî’de nazımları dahı var imiş.” Molla İdrîs’in de Arapça ve Farsça kasideleri olduğu söylenmiş beyitleri de “muhayyel” olarak nitelendirilmiştir:

1 “Başıma öyle iş geldi ki ağırlığından boyum büküldü.”

Mezkûruñ ‘Arabî vü Fârisî kaçâ’idi hâdden birün olup ve meṭâlib-i müteferriḳaya ve fûn-ün-ı şettâya müte’allik tahrîr itdügi risâlât ḥod el-‘uhdetu ‘ale’r-râvî bî-haddür dirler ve cümle kelimâtı muşan-na’ ve ebyâtı muḥayyel olup erbâb-ı ‘irfân mâ-beyninde kemâl mer-tebe maḳbûl ü müstaḥsen vâkı’ olmuştur.

Tâczâde Sa’dî Çelebi’nin Arapça kasidelerinin belâgat ve fesahatı insanı hayrete düşürecek şekilde kaleme alınmıştır. Arapça kullanmadaki mahareti özellikle vurgulanmıştır. Ayrıca *Nesefî Akâidi*’ni nazmetmesi “zîbâ” kelimesi ile nitelendirilmiş ve bu nazım da diğer edebî eserleri gibi yüksek bir belâgat ile kaleme alınmıştır.¹ Lâmiî gibi üretken bir şairin de eserleri zikredilirken değerlendirmeler genel bir nitelik taşımaktadır. Eserlerinin meşhurluğu, “makbûl ve müstaḥsen” oluşu ve “bî-bedel” olarak nitelendirilmesi *Mecma’ u'l-eşrâf*ta hem edebî eserlerde hem de edebî olmayan eserlerde rastlanılan kalıplaşmış ifadelerdir:

Sultân-ı a’zam, ḥâḳân-ı mu’azzam Sultân Süleymân Hân nâmına *Vâmuk u Azrâ* nazm idüp ‘avâtıf-ı ḥusrevâniden yevmiyye otuzar akçe itmişler ve şeyḫ-i sâmi Mevlânâ Câmî hazretlerinin *Nefâḥâtü’l-Üns* nâm kitâbın terceme idüp ilḥâḳât-ı za’ide ile bî-bedel kitâb itmişlerdür ve *Hüsni ü Dil ve Şeref-i İnsân* nâm mü’ellefâtı daḫı erbâb-ı ‘irfân mâ-beyninde maḳbûl ü müstaḥsen olup bunlardan gayrı daḫı vâkı’ olan mü’ellefâtı meşhûrdur. Ta’dâda ihtiyâc yokdur.

Molla Câmî’nin özellikle kitaplarının yaygınlığı ve popüler olması üzerine vurgu vardır.²

Ahmedî’nin şairlik macerası *İskendernâme*’yi nazmetmesi üzerinden başlar ve bu başlangıç bir patronaj ilişkisi üzerinden sunulmuştur. Yine kasidelerini yazması ve şairliği bu ilişki açısından ele alınır.³ Ahmedî’nin yine kendi gibi döneminde meşhur bir şair olan Şeyhî ile münasebeti *İskendernâme* ile ilişkili olarak ele alınır. Ahmedî’nin *İskendernâme*’si beğenilmemiş, Ahmedî bu duruma üzölmüş, bazı geceler uyuyamamıştır. Bunu duyan Şeyhî

1 Hâkî, *Mecma’*, vr. 112a.

2 Hâkî, *Mecma’*, vr. 93b.

3 Hâkî, *Mecma’*, vr. 11a.

bir kaside yazar ve Ahmedî bunu sunar. Ancak kasideyi okuyanlar “Bu kaside senin ise *İskendernâme* senin değildir, *İskendernâme* senin ise kaside senin değildir” derler. Ahmedî biyografisindeki anekdotlar dönemin edebî muhitini resmetmesi açısından ehemmiyeti hâizdir. Şeyhî'nin edebî alandaki üstünlüğü “re'isü'l-bülegâ” ve “kıdvetü'l-fusahâ” tamlamalarıyla belirtilmiştir.¹ Şeyhî biyografisinde de yine Ahmedî ile bir mukayese söz konusudur. Şeyhî'nin *Hüsrev ü Şîrîn*'i yazması, *İskendernâme*'nin değerini düşürmüştür. Yukarıdaki metinde de geçen Ahmedî eleştirisi burada da farklı şekilde tekrarlanmıştır. *İskendernâme*'yi yazacağına bir “pâk kaside” yazmasının daha iyi olacağı söylenmiştir. Şeyhî'nin Ahmedî'ye kaside vermesi olayı yine nakledilir. İlave olarak Şeyhî'nin Ahmedî'ye söyledikleri ve Ahmedî'nin kasideyi götürdüğünde söyledikleri de nakledilip hikâye bir miktar daha genişletilmiştir.² Bedreddîn Mahmûd başlığı altında şairin *Muhammediyye* adlı meşhur esere nazire yazdığı fakat şöhret bulmadığı söylenmiştir. Şairliği “nazmda çendân olmamak” sözcükleriyle ifade edilmiştir. Buradaki ibareler, edebî eserlere dair sayısı bir elin parmaklarını geçmeyen olumsuz değerlendirmelerden birini teşkil etmektedir: “*Muhammediyye* nâm kitâba nazîre diyüp lâkin nazmda çendân olmamağın şöhret bulmamış.”

Ahmed Paşa'da şair üzerine birden çok değerlendirme bulunmaktadır. Kişiliğine dair diğer biyografilerde görülen bazı kalıp ifadeler kullanıldıktan sonra zamanının şiirinin sultanı olduğu, nazım ve nesirde usta olduğu, şiir çeşitlerinde kudret sahibi olduğu ve fesehatlarının belâgatına üstün olduğu aşağıdaki ifadelerle edebî bir şekilde verilmiştir: “Mezkûr, nefsinde zarîfû't-tab', laţîfû'l-fehm, suhan-dân-ı nükte-dân, şi'rûn envâ'ına kıadır, nazm ü neşrde mâhir, 'aşrında sulţân-ı şi'r olup feşâhatleri belâgatlarına gâlib imiş.” Gazelleri “ra'nâ”, kasideleri “zîbâ” sıfatları ile anılmıştır. Arapça, Türkçe, Farsça kaside yazdığı ve bu kasidelerin dinleyenleri sema ettirecek kadar aşka getirecek kasideler olduğu belirtilmiştir. Ayrıca bazı sebeplerden ötürü hapse düşmüş hapisten de yine bir kaside -*Kerem Kasidesi*- ile kurtulmuş ve Bursa imaretini kazanmıştır.³

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 11a.

2 Hâkî, *Mecma'*, vr. 16b.

3 Hâkî, *Mecma'*, vr. 77a.

Hamdî Çelebi, nazmın çeşitli dallarında kuvveti olmasına karşın özellikle mesnevî nazım biçiminde “adîmü'n-nazîr” olarak nitelendirilmiştir. *Yûsuf u Züleyhâ* adlı mesnevîsi ise “hoş-âyende ve bî-bedel” olarak nitelendirilmiştir. Birçok eseri Molla Câmî'den tercüme olmasına karşın kendinden de katkı yaptığı ilâveten belirtilmiştir. Bunun yanında *Yûsuf u Züleyhâ* mesnevîsi üzerine övücü bir şiir parçası da eklenmiştir:

Nâsdan mu'tezil, tekmi'l-i nefse müştâgil, nazmu'n envâ'ına kudretleri ve fûnûn-ı keşîrede mahâretleri olup hâşşaten meşnevîde 'adîmü'n-nazîr olup *Yûsuf u Züleyhâ* ve *Leylâ vü Mecnûn* nazm itmişler. *Yûsuf u Züleyhâ*'ları gâyet hoş-âyende, bî-bedel nazımdur. Egerçi ekser-i ebyâtı şeyhü's-sâmî hâzret-i Câmî'den tercemedür. Kendü taşarrufât-ı hâşşası dahı vâkı' olmuşdur. Mezkûr kitâbu'nı vaşfında buyurmuşlardır.

Kıt'a: Şevk virür okınsa ehl-i dile
Hamdî'nün *Yûsuf u Züleyhâ*'sı
Bî-tereddüd cilâ virüp giderür
Gönül âyinesindeki pâsı

Tâczâde Cafer Çelebi'nin “fûnûn-ı cüziyye”de kabiliyetinden bahsedilirken şiir ve inşâdaki kudretinden bahsedilmiş ve “hususân” kelimesi özellikle seçilmiştir. Nesir, nazım, muammâ gibi diğer biyografilerde fûnûn-ı cüziyyeye dâhil edilen fenler Cafer Çelebi biyografisinde övgüye konu olmamıştır. Cafer Çelebi, *Hevesnâme* adlı mesneviyi yazmış ve bu eserde şiirdeki gücünün yüksekliğini ve yenilikçi bir şair olduğunu dile getirmiş, dönemin şairlerinden Ahmed Paşa ve Şeyhî'yi tercümecî, taklitçi olarak nitelendirmiştir.¹ Baba Yûsuf es-Seferihisârî'nin şairlik kudreti olmamakla birlikte gördüğü bir rüya neticesinde birden şairlik yeteneği kazanmıştır. Kâbe'ye varınca nazmettiği kitap insanların duymadığı ve akıllara gelmeyen faydalarla doludur.² Dönemin meşhur şeyhülislâmlarından Kemâlpâşazâde, edebiyatın tüm dallarında “bî-nazîr” olarak anılır. Şiirleri ve “bî-bedel” inşâsı “fesâhat ve belâgata” sahiptir. Alâeddîn Ali bin Sâlih'in *Hümâyünnâme* adlı

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 111b.

2 Hâkî, *Mecma'*, vr. 126a.

tercümesi “hûb ve latîf inşâ” ve “bî-bedel edâ” gibi vasıflarla övülmüştür. Ayrıca yaygın ve kabul gören bir eser olduğu belirtilmiştir.¹

Deli Birâder'in hem mensur hem de manzum eserleri yazmadaki yeteneği “kemâl-i mahâret, fevka'l-kudret, ranâ kelimât” gibi secili bir üslupla övülmüştür. Ancak Deli Birâder'in tabiatı daha çok hiciv ve hezeliyâta meyillidir. Bu tarzda edebî eser vermesi ve dilinin de bu tarza mutabık olarak “ağır” olması hoş karşılanmamıştır. Deli Birâder de bu durumdan pişman olup kendi eserini satın alarak yakmıştır.² Şebüsterî'nin Kanûn'ye kaside nazım biçimiyle yazdığı cülûsiyyenin her beytinin birinci mısrasının tahta çıkış tarihini ve ikinci mısrasının Rodos fethini vermesi bir nazım şekli ve türü üzerinde verilen nadir bilgilerdendir: “Sulţân-ı a'zam, hâkân-ı mu'azzam Süleymân Hân cülûs-ı hümayûn buyurduklarında mevlânâ mübârek-bâd tārîkıyla bir kaşîde inşâd eyleyüp her beytün evveli mışrâ'ı cülûs-ı hümayûnlarına mışrâ'-ı şânî Rodos seferinde vâkı' feth-i sa'âdet-maqrûna târîh vâkı' olmuş.”

5. Tasavvufî Eserlerin Ele Alınışı

Tasavvufî eserlere dair yapılan değerlendirmeler diğer eserlere nazaran bazı farklılıklar gösterirler. Akşemseddîn'in yazdığı risaleler diğer eserlerde sıklıkla gördüğümüz şekilde “latîf” olarak nitelendirilse de tıp ilmini kuşatacak şekilde tasavvufî öğeler barındıran eseri “havass-ı eşyâyı” kendinde toplayan bir kitap olarak tanıtılmıştır. Eserler tanıtılırken genellikle belirli sıfatlar kullanılmamış eserin neyi kapsadığı, ne ihtiva ettiği bazı tasavvufî kavramlarla resmedilmiştir. Muhammed bin Abdüllatîf için “istilâhât-ı sûfiyye” ve “emrâr-ı ilâhiyye” terkipleri kullanılmıştır. Ahmed-i Bîcân için “maârif-i zevkiyyeden çok fevâid” yazıldığı söylenerek tasavvufî derecesi eseri ile ilişkilendirilmiştir. Abdüllatîf el-Kudsî'de “sûfiyye etvârında makâmât ve merâtib beyânında” denilerek hem konu belirtilmiş hem de konuyu işleyiş tarzı ortaya konmuştur. Âşık biyografisinde ise konu açıkça belirtilmemiş kitabın isminin gül bahçesi anlamına gelmesinden ötürü tamamen edebî bir tavırla ve çiçekle ilgili kelimeler tenasüp ile kullanılarak içerik tasvir edilmiştir: “Gülşen-i kalblerinde ve gülzâr-ı derûnlarında

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 151a-152b.

2 Hâkî, *Mecma'*, vr. 159b-160a.

şüküfte-i ma'ârif güllerin ve esrâr goncaların yazup bir kitâb idüp *Gülzâr* ile nâmîde kılmışlardır.” Yazıcızâde’de olduğu gibi bazen daha ayrıntılı bir şekilde eserin ne ihtiva ettiği de anlatılmıştır:

Lisân-ı Türki’de bir kitâb nazm idüp *Muhammediyye* ile nâmîde kılmışlardır. Seyyid-i ‘âlemün menâkıbın ve evşâf-ı laîfin derc it-dükden sonra devr-i Âdem’den berü veķâi’yi tahrîr idüp ma’ârif-i şü-fiyyeden bî-nihâye nefâ’is yazmışlardır ve Şeyh-i Ekber’ün Fûşûş’ına ‘ale’l-icmâl câ-be-câ şerh yazup müşkilâtına müte’arrız olmamışlar.

Bezzâzî’de içerik bilgisi ile birlikte eserin Taşköprizâde tarafından görülmüş bir nüshasından hareketle elde edilen manevi faydalar söylenmiştir.¹ Alâeddîn Ali el-Arabî’de bir keramet anlatılmakla beraber bu olağanüstü olay aynı zamanda bir esere ilişkin değerlendirmeyi ihtiva etmiştir. Arabî, bir kişiden pis koku geldiğini duymuş ve bu durumu ona dile getirmiştir. Sonra o kişinin üstünden Şeyh Bedreddîn’in *Vâridât* adlı eseri çıkmıştır ve kokunun bu kitaptan geldiğini söyleyerek yakmasını istemiştir. Alâeddîn Ali el-Arabî muhatabına eseri yakması için ısrar eder fakat adam kitabı yakmaz. Daha sonra eseri yakmayan adam evinin yandığını görür ve pişman olur. *Vâridât* tasavvuf tarihi içerisinde en tartışmalı eserlerden birisidir. Mevcut olan bu gerilim âlimlerin hâl tercümelerine de yansımıştır.²

Hâkî, arkadaşı Sîneçâk’ın *Cezîre-i Mesnevî* adlı eserinden övgüyle bahsetmiştir. Mesnevî’den yaptığı seçki öyle ustalıkla intihap edilmiştir ki Mesnevî’nin tümünden hâsıl olan düşünce bu küçük derlemeden elde edilebilir.³

Mutasavvıfların tefsir kitabı kaleme almasına dair verilen bilgiler tasavvufî nitelikler taşımaktadır. Keşfî bilgi ile tefsirin kaleme alınması Muh-yiddîn Mehmed bin Kocevî’nin eserinden direkt alıntı yapılarak şu şekilde verilmiştir:

1 Hâkî, *Mecma’*, vr. 21a, 23a.

2 Hâkî, *Mecma’*, vr. 62b-63a.

3 Hâkî, *Mecma’*, vr. 169b-170a.

Şaded-i te'lîf-i tefsîrde buyurmuşlar ki âyât-ı Kur'ân'dan bir âyet müşkil olsa Cenâb-ı Hâkk'a müteveccih olun. Şadruma vüs'at gelür. Hattâ dünyâ miqdârı olup kamerân tülû' ider. Andan bir nûr zâhir olur. Levh-i mahfûza delil olup ma'nâ-yı 'âyeti istihrâc iderüm. Andan yazarum.

Baba Nimetullâh da tefsirini tefsirlere müracat etmeksizin kaleme almıştır ve eseri “bî-nazîr” olarak nitelendirilmiştir:

Tefâsîre mürâca'at itmeksizin *Kur'ân-ı Azîm'e* ve *Furkân-ı Kerîm'e* bî-nazîr tefsîr tahrîr idüp hâkâ'ik ü dağâ'ik-ı nâ-mütenâhî derc iderler ve *Gülşen-i Râz'a* bî-bedel şerh yazup gülzâr-ı derûnlarında şükûfte olan ma'anî güllerinden ve dağâ'ik u hâkâ'ik sünbüllerinden çokluk le'tâ'if irâd iderler.

6. Tefsirler, Dil Eserleri, Mecmualar, Tarih-Muhazarat Kitapları ve Ökült Eserler Hakkındaki Değerlendirmeler

Hem tasavvuf erbabının hem de ulemânın yazdıkları tefsirler *Mecma'u'l-eşrâf*'ta yorumlanmış, değerlendirilmiş, yazılış şekillerine dair bilgiler verilmiştir. Tercüme içerisinde Kemâlpâşazâde'nin yazdığı tefsir, diğer örneklerle nazaran daha kapsamlı değerlendirmeleri ihtiva etmektedir. Belâgat ve fesahat üzere yazılmasının yanında Kur'ân'a yazılmış ve yazılacak olan en iyi tefsirdir. Kendi tasarruf ettiği anlamları tefsirine dâhil etmesi özellikle vurgulanmıştır. Yazım şekli ve muhtevasına dair verilen bilgiler övücü bir üslupla dile getirilmiştir.¹ Alâeddîn Ali es-Semerkandî'nin tefsiri için de Kemâlpâşazâde'dekine yakın söyleyişler bulunmaktadır. Semerkandî'nin tefsiri yine “belîğ ve fasîh” bulunmuş, orijinal manalar ihtiva eden bir eser olagelmıştır. Bunun yanında bir önceki örnekten farklı olarak Beyzâvî'ye olan eleştirisi zikredilmiştir.² Molla Câmî'nin tefsiri tamamlanmamıştır. Ancak eserin bir kısmı eldedir ve buradan “bî-nazîr” olduğu ve tamamlansa tüm müfessirleri geçeceği söylenmiştir. Tefsir ilmine dair müstakil birkaç eser daha değerlendirme olmaksızın biyografi başlıkları altında anılmıştır:

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 138a.

2 Hâkî, *Mecma'*, vr. 38a.

Şihâbüddîn es-Sivasî'de “İlme iştiğâli hâlinde *Qur'an-ı 'Azîm*'e laţîf tefsîr taḥrîr idüp *Uyûnü't-Tefâsîr* ile nâmîde kıılurlar. El'ân *Tefsîr-i Şeyḥ* dimekle meşhûrdur.”; Fîrûzâbâdî'de “*Qur'an-ı 'Azîm*'e daḥı tefsîr taḥrîr idüp” Nik-sârî'de “Sûre-i Duḡân'a laţîf tefsîr yazup” gibi ifadeler kullanılmıştır.

Medrese müfredatında ökölt ilimlerin okutulmaması nedeniyle *Şakâ'ik*, bu ilimlerin telifine dair çok örnek vermemiştir. Abdurrahmân-ı Bistâmî'nin ökölt ilimlere dair olan eserleri “meşhûr” olarak nitelendirilmiştir. Sa'dî Çelebi için ise “ulûm-ı acîbe ve fûnûn-ı garîbe” ile bu ilimlere atıfta bulunulmuştur.¹

Dil ve lugat konusundaki telif eserlerde cilt bilgisi, isim bilgisi gibi ibareler yer almakla birlikte bunun dışında herhangi bir değerlendirme bulunmaz. Fîrûzâbâdî için “Kırkıdan ziyâde mü'ellefi olup zebân-ı Tâzî'de luğat te'lif idüp altı cild ider. Şoñra telḥîş eyleyüp iki cild eyleyüp *Ķāmüsül-luğa* diyü nâmîde kıılır.”; Hacı Hasanzâde için “ve fenn-i şarfa müte'allik bir kitâb yazup *Mizânü't-taşrif* nâmîde kıılmışlar.”; Ali Kuşcu için: “fenn-i şarfa metn yazup *Unḳüdüz-zevâhir* ile nâmîde kıılmışlar.”; Kara Sinân için “ve fenn-i şarfa kezâlik bundan mâ-'adâ risâlâtı olup” ifadeleri yer almaktadır.

Eser genelinde bazı ansiklopedik eserler zikredilse de mecmualardan pek bahsedilmez. Velî Şemseddîn'in yazdığı mecmuada tefsir, hadis, tasavvufa dair bilgiler mevcuttur ve Taşköprizâde, bu mecmuanın müellif hattı ile yazılmış olanını temellük ettiğini söylemiştir. Mezkûr mecmua üzerinden Velî Şemseddîn'in ilimlerdeki mahareti övölmüştür.²

Tarih ve muhazaratla ilgilenen ulemâ, eser genelinde anılmakla birlikte bu konular hakkındaki kitap isimleri sıklıkla geçmez. Kâsım bin Ya'kûb'un kitabı için “makbûl ve mütedâvil” nitelemesi yapılmıştır. Molla İdris'in Osmanlı hakkındaki tarih kitabının, Mehmed el-Karabâğî'nin muḥâzarât kitabının da makbûl sayılması ve mütedâvil olması benzer bir şekilde verilir. Mevlâ Muhyiddîn'in kitabının ise şöhetinden bahsedilmiştir: “İlm-i muḥâzarâtda *Ravzatül-ahyâr* nâm kitâbı beyne'l-ebrâr iştiḥâr bulmuşdur.”

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 140a.

2 Hâkî, *Mecma'*, vr. 45a.

7. Fıkıh Eserlerine Dair Değerlendirmeler

Fıkıh eserlerine dair yapılan değerlendirmeler alanın iki temel disiplini olan usûl ve fîrû'ya dair birer örnek üzerinden gösterilebilir. Fenârî'nin fıkıh usûlü kitabı “kitâb-ı müstetâb, aceb kitâb-ı latîf” olarak nitelendirilmiştir. Ancak bu kitabın nüshalarının bulunabilirliği azdır. Fenârî'nin otuz yıl bu kitap üzerinde çalışmış olması bir eserin telif süresini belirmesi açısından ehemmiyeti hâizdir. Bunların yanında eserin çok kapsayıcı olduğu, dışarıda hiçbir meseleyi bırakmadığı belirtilmiştir. Bezzâzî'nin eseri ise bir fîrû eseridir. Bir önceki eser gibi kapsayıcı olması ve atipik meseleleri çözmesi ayrıca belirtilmiştir. Fenârî'nin eserine bazı sıfatlarla nitelendirilme yapılırken Bezzâzî'nin eserinde âlime övgüler düzülmüş ve ilminin genişliği ve derinliği vurgulanmıştır.¹ Fıkıh eserlerinde özellikle üzerinde durulan hususlar, eserin kapsamının geniş olması, detayların fazlalığı gibi hususiyetlerdir. Önemli meseleleri toplaması özellikle fîrû metinleri için vurgulanan bir durumdur: İbrâhim el-Hanefî için “Fîrû'a müteallik bir laîf kitâb yazup mesâ'il-i mühimmeden lâzım olan zıkr olınan kitâbda ahsen-i tahtîr ve elçaf-ı tahtîr ile derc idüp hâric nesne kıomayup”; Sûfî Ali Çelebi için “Fetvâ emrine meşgûller iken fîrû'a müte'allik kitâb yazup mesâ'il-i mühimmeden hâric nesne kıomayup derc idüp *Muhtârâtü'l-mesâ'il* ile tesmiye itmişlerdür.”; Saru Görez için “Bunlar dahı bir risâle te'lîf idüp işkâlât-ı Hamîdî'ye cevâb yazmışlar ve fıkha müte'allik bir metn-i metîn tedvîn eyleyüp mesâ'il-i mühimmeden derc idüp *Murtażâ* nâmıyla nâmîde kılmışlardur.” ifadeleri kullanılmıştır.

8. Eserlerin Yazılış Süreleri ve Nedenleri, Yaygınlığı, Akıbeti

Mevlâ Hâfız biyografisinde eserin yazılış mekânının yanında ne kadar sürede tamamlandığı bazen aldığı mansıplar ve sunduğu kişilerle birlikte verilmiştir. Hâfız'ın kısa süreler içerisinde eser telif etmiş olması bu hususiyetlerin zikredilmesine sebep olarak gösterilebilir. Ayrıca Hâfız, bu eserleri telif etmekle beraber istinsah işini de kendi hüsn-i hattı ile gerçekleştirmiştir. Bir ay, beş ay, on beş gün gibi zaman ifadeleri ayrı ayrı eserler için zikredilmektedir. Eser telifi ile mansıp sahibi olmanın ilişkisi de Hâfız'ın

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 21a.

hikâyesi üzerinden okunabilir.¹ Biyografinin sonunda yazdığı kitapta yaptığı itiraz diğer örneklerde olduğu gibi “kavî” sıfatı ile yer almaktadır. Yazdığı reddiyelerin kitabın bölümlerine göre ayrıldığı bilgisi de verilmiştir. Son olarak eserlerin çokluğu ve meşhurluğu hakkında bilgi verilir.

Eser hakkında verilen bilgiler arasında bulunabilirlik ve istinsahına dair daha özel diyebileceğimiz bilgiler de bulunmaktadır. Örneğin Taşköprizâde'de Alâeddîn er-Rûmî'nin eseri, dedesinin kaleminden çıkma bir nüsha ile bulunmaktadır.² Temellük bilgisi olarak başka bir örnek Molla Câmi'de mevcuttur. Câmi'nin yazdığı bir eserin bazı mevâlîde bulunduğu belirtilmektedir: “El'ân risâle-i mezkûre mevâliden ba'zı kimesnede vardır.”

Bir eserin başlanıp niyet edilip veya sipariş edilip bitirilememesi eser hakkındaki değerlendirmeler arasındadır ve kimi zaman hüznü içeren ifadelerle bu durum anlatılmıştır. Eserin beyaza geçirilememesi, tebyiz edilememesi durumu en büyük örnek grubunu teşkil etmektedir. Örnek olarak Kâzî-i Bağdâd başlığında “beyâz müyesser olmayıp” ifadeleri kullanılmıştır. Şeyh Sinân'da “lâkin beyâz olmayıp”, Paşa Çelebi'de “lâkin beyâz müyesser olmayıp” gibi birbirine benzer ifadeler mevcuttur. Dâbbe Çelebi'de yukarıdaki örneklerle benzer ancak biraz daha edebî ifadelerle yer verilmiştir: “*Muhtaşar-ı Kudûrî*'ye ve *Sülâsiyyât-ı Buḥârî*'ye laṭîf şerḥ yazup fenn-i fiḫhda mesâ'ili câmi' bir kitâb-ı nâfi'a yazmışlar. Lâkin şavârif-i eyyâm beyâza mâni' olmuş.” Müeyyedzâde birçok eser vermekle beraber işlerinin sıklığı risalelerin beyaza geçmesine mâni olmuştur. Ayrıca bu bilgilerle birlikte kendi mülkünde olan kitapların sayısı ve yazdığı risalelere dair bazı hikâyeler de mevcuttur.³ Muhyî Çelebi'nin tefsir çalışmaları vefatı ile sona ermiş, eseri bitirmesi mümkün olmamıştır. Şemseddîn Ahmed el-Burusevî biyografisinde eserlerinin müsvedde kalması secili bir şekilde sunulmuştur:

Mezkûr, ânâ'ül-leyl ve eṭrâfû'n-nehâr ‘ilme şuḡlle iştihâr bulup kuvvet-i ‘aḳliyye ve şihḫat-i fikriyye ile ḡavâmız-ı ‘ulûmdan niçe maḥali ḫal idüp resâ'il taḫrîr idüp bir risâlât-ı mezkûre el-‘uḫdetu ‘ale'r-râvî fûnûndan niçe meṭâlib-i ‘âliyye hâvî olup lâkin

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 141a-141b.

2 Hâkî, *Mecma'*, vr. 10b.

3 Hâkî, *Mecma'*, vr. 104b.

şavârif-ı eyyâm ve mevânî'-i çarh-ı nâ-fercâm beyâzına mâni'
olup müsveddede kalmış.

Kâdirî Çelebi'nin biyografisine göre, eserlerin tamamlanmaması kader, ölüm, işlerin sıklığı gibi sebepler değil, âlimin kendi kişilik özelliklerinden ötürüdür. Hem fûnûn-ı cüziyye denilen edebî ilimlerde hem de hadis ve tefsir gibi ilimlerde mahir olmasına karşın eser telif edememiştir. Hatta Kemâlpâşazâde, kendi tefsirinin tamamlanmasını Kâdirî Çelebi'ye vasiyet etmiştir ancak Kâdirî Çelebi bu vasiyeti yerine getirememiştir. Şiir ile meşhur olmak istememesinden dolayı da mürettep bir divan işine girişmemiştir.¹ Son olarak Muhyiddîncikzâde'de eserin bitirilememesinden değil; eser yazacak potansiyel varken âlimin erken ölümü nedeniyle bir eser vücûda getirememesinden bahsedilmiştir. Hemen hemen tüm ilimlerde yeteneği olan ve müderrislik yapan Muhyiddîncikzâde gençlik yıllarında vefat ettiğinden dolayı eser yazamamıştır.²

Fenârî biyografisindeki değerlendirmeler müstakil olarak incelenecek kadar detaylı ve kapsamlı hacme sahiptir. Müellifin yazdığı tefsir için “belâgat, fesâhat, hûb” kelimeleri kullanılmış mühim konuları topladığı risale ise “latîf ve münîf” olarak nitelendirilmiştir. Ayrıca bu risâle kendisinden sonra bir gelenek oluşturarak birçok talikat türü eser doğurmuştur. Talikatlara karşı Fenârî'nin yazdığı *Enmûzecü'l-ulûm* adlı eser birçok disipline ilişkin meseleyi kapsamaktadır ve bu disiplinlerde insan aklını şaşkına çevirecek eleştiriler mevcuttur. Ayrıca oğlunun ezberlemesi için eser nazma çekmiş, muammâ yoluyla ve kapalı bir üslupla mezkûr şiiri vücûda getirmiştir. Bu yüzden okuyanlar anlayamamış, oğlu şerh etmiştir. Burada ayrıca mütercim Mehmed Hâkî'nin bu şiirle ilgili başından geçen bir anekdot da anlatılır.³ Biyografinin izleyen bölümlerinde eserlere dair bilgi aktarımı sürmektedir. Bir eseri bir gün bitmeden telif etmesi ve bunu bir hutbesinde dile getirmesi bunlardan biridir. Ayrıca diğer örneklerde görülen orijinallliği ve kapsayıcılığı belirten terkipler ve çeşitli sıfatlar Fenârî'nin eserleri için de zikredilmiştir. Babasının Ekberî geleneğin en önemli temsilcilerinden Konevî'nin öğrencisi olması ve

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 139b.

2 Hâkî, *Mecma'*, vr. 157a-157b.

3 Hâkî, *Mecma'*, vr. 19a-19b.

oğlu Fenârî'yi okutması ve bunun sonucunda Fenârî'nin ilminde ve eserlerinde bu geleneğin yansımaları olması aktarılmıştır.¹

Muhtesibzâde Mehmed Hâkî, Molla Câmi biyografisini müellife bağlı kalmayıp genişletmiştir. Bu genişletme neticesinde kimi eserlerini neden kaleme aldığını belirtmiş, kimi zaman da tahkiyevî bir üslup ile daha geniş bilgiler vermiştir. *Lemaat Şerhi*, *Şevâhidü'n-nübüvve* ve *Nefehâtü'l-üns*'ü yazma sebebini kısaca belirtmiştir. Câmi'nin kişiliğindeki olgunluğa eserleri şahit tutulmuştur.² Molla Câmi'de Muhyiddîn el-Fenârî'nin babasından aktarılan bir telif hikâyesi biyografiye dâhil edilmiştir. Fenârî'nin babası kazaskerken varlık hakkındaki bir konuda tartışma yaşanmış ve bu tartışmayı çözüme ulaştıracak kimse Anadolu'da bulunamamıştır. Fatih Sultan Mehmed bu durumdan huzursuz olup Molla Câmi'yi buldurup hediyeler göndererek bu mevzuyu çözmesini ister. Molla Câmi de bu zor meseleyi çözerek sultan nâmına ithaf ile eserini sunar. İslâm coğrafyasındaki entelektüel hareketi betimlemesi ve bir eserin vücuda gelmesini tasvir etmesi açısından ehemmiyeti hâiz anekdotlar içeren bir hikâyedir.³

Eserin görülmemesi, câri olmaması, yazılıp yazılmadığının belli olmaması gibi durumlarda belirsizlikler dile getirilmiştir. Muhammed Abdülevvel et-Tebrîzî'nin hem edebî alanda, hem ilmî alanda “mâhir” olduğu ve eşsiz kitaplar yazdığı belirtilmiş ancak hiçbir kitabı zikredilmemiştir. Hâkî bir tercüme faaliyetinde bulunduğu gibi zaman zaman da tercümeye eklemelemlerde bulunmuştur. Masdar biyografisinde mütercim bunu açıkça dile getirmiş ve Filibevî Revnakzâde Muhyiddîn Efendi vasıtasıyla Masdar'a ait bir kitap bulduğunu söylemiştir.⁴ Eserde Sâhibnağme isimli şahıs bir musiki eseri yazmıştır ve bu eser tercümeye bir musiki eserinin anılması açısından yegânedir. Ancak eserin ismi verilmemiş ve sadece ahali arasında bilinen bir eser olduğu söylenmiştir. Bir eserin yazılış hikâyesinin anlatılması, dönemin ulemâsının ve padişahının eserin yazımına ve entelektüel üretime dâhil olması, eserlerin mukayese edilmesi ve bunun sonucunda ilmî seviye olarak daha alt seviyede bulunan eser sahibinin ülkeyi terk etmesi Ali et-Tüsî

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 19b.

2 Hâkî, *Mecma'*, vr. 93b-94a.

3 Hâkî, *Mecma'*, vr. 93a-93b.

4 Hâkî, *Mecma'*, vr. 154b.

biyografisinde yer almaktadır. Gazzâlî'nin *Tehâfût* adlı eserini muhakeme eden iki eser üzerinden anlatılan bu hikâyede, yazım sürelerine ilişkin bilgi ve padişahın ihsan ettiği hediyelere dair malumat da bulunmaktadır.¹

Ali Kuşçu biyografisi diğer biyografilere nazaran değişik bir üsluba sahiptir. Âlimin hayat hikâyesi yazılırken daima eserleri ile paralellikler kurulmuştur. Kirmân'a varması ile *Şerh-i Cedîd*'i yazması aynı ifadede yer alır. Bu arada tahkiyevi bir üslup kullanılarak Uluğ Bey ile olan diyalogu verilir. Bu diyalogun konusu yine bir eserin yazılması üzerinedir. Ardından tuttuğu rasat kayıtları doğrultusunda yazdığı zîc, hayat hikâyesine örülü bir şekilde verilir. Uzun Hasan'ın yanından Fatih Sultan'a yani Osmanlı topraklarına geçmesinin hikâyesi de bir eser telifi ile bağlantılı bir şekilde anlatılır. Osmanlı topraklarına geldikten sonra *Muhammediyye* adlı kitabı hediye olarak Fatih'e yazmıştır. Yine Fatih ile birlikte fethe gitmiş ve sefer hâlinde dahi eser yazıp ismini de buna mutabık olarak *Fethiyye* koymuştur.² Teftazânî ve Cürçânî arasındaki ilmî bir münakaşa hakkında Hocaîde'nin yazdığı bir risâleyi Ali Kuşçu incelemiş ve Hocaîde'yi başarılı bulmuş, ayrıca bu olay Sultan Fatih ile de bir diyaloga sebep olmuştur. Risâle hacmindeki bir eser üzerinden anlatılan uzunca bir hikâye ve dönemin padişahının da bu entelektüel faaliyetin bir şekilde içerisinde olması çağın ilmî muhitine dair ehemmiyeti hâiz bilgiler barındırmaktadır.³ Biyografinin başında bahsi geçen eserler biyografinin sonunda yeniden anılmıştır. Bu tertip diğer biyografilerde yoktur. Çünkü Kuşçu biyografisi, hayat hikâyesi ile eserlerin birlikteliği açısından tercüme içerisinde yegânedir. Bunun yanında diğer eserleri de bu son bölümde zikredilir. Son olarak daima yanında taşıdığı eseri ve kendi eseri ile olan ilginç ilişkisi tahkiye edilmiştir.

Hocaîde biyografisi eserlere ilişkin birkaç müstakil hikâye barındırmaktadır. Birisi Seyyid Şerîf'in hâşiyesinin okunması üzerinedir. *Şakâ'ik*'a bakıldığında Seyyid Şerîf-i Cürçânî'nin eserlerinin etkisi çok açıkça görülmektedir. Bunlara yazılan reddiyeler, hâşiyeler, hâşiyelere hâşiyeler zikredilmekle kalmamış, Seyyid Şerîf'e yapılan reddiyelerin haklılığı tartışılmış, bu

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 42a-42b.

2 Hâkî, *Mecma'*, vr. 65a.

3 Hâkî, *Mecma'*, vr. 65a-66b.

itirazların mansıp azline kadar varması tahkiye edilmiştir. Bu biyografide de Seyyid'in bir eserinin okunması ve üzerine eleştiri yapılması konu edilmiştir. Hocaîade eleştirileri hayatta olsa Seyyid'in de kabul edeceğini, ancak asla onla eşdeğer bir âlim olmadığı, bildiği ilmi onun eserleri vasıtasıyla öğrendiğini söylemektedir. Son olarak kendisinin bürokratik görevlerinin olması ve tüm zamanını ilme sarf edememesi yüzünden onun kadar meşhur bir âlim olamadığını da eklemiştir.¹ İkinci bir hikâyeye Müeyyedzâde'nin dönemin meşhur âlimi Devvânî'nin yanına gitmesi ve bunun üzerine Devvânî'nin bana Anadolu'dan ne hediye getirdin, diye sormasıdır. Müeyyedzâde Hocaîade'nin *Tehâfüt* adlı eserini getirmiş ve Devvânî de bu tür bir kitap yazmak istediğini ve Hocaîade'nin kitabını görmeden böyle bir eser yazsa rezil olacağını söylemiştir. Üçüncü hikâyede, eserin yazılışına dair anekdotlar vardır. Hocaîade iki ayağı ve bir eli hasta olduğu hâlde iken dönemin sultanı *Şerh-i Mevâkıf*â hâşiyeye yazmasını ister. Hocaîade bu eser üzerine söylediklerini Hasan Çelebi'nin yazdığını bunun yerine *Telvîh*'e yazmış olduğu hâşiyeyi beyaza çekmek istediğini dile getirerek cevap verir. Hocaîade eseri "varlık" konusuna kadar yazmış ve bu hâlde iken vefat etmiştir. Sonrasında Mevlânâ Bahâeddîn hâşiyeyi beyaza çekmeye başlamış ancak o da bu esnada vefat etmiştir ve taslak metinde kalan en son yazılmış ibare de ahlâkî bir hikâyeye tarzında okuyucuya sunulmuştur.² Burada son olarak aktaracağımız bilgi Molla Hüsrev biyografisinde bir eserin fiyatına dair bilgidir. Eser içinde yegâne olmasından ötürü anılmaya değerdir: "Vefâtlarından şoîra haîî-ı şerîfleriyle Seyyid Şerîf'ün *Şerh-i Mevâkıf*ı bulunur. Yüz filoriye şatılır."

E. SOSYAL, KÜLTÜREL, EKONOMİK HAYAT

Buradan önce ele aldığımız dört alt bölümde değişik münasebetlere sosyal, kültürel ve ekonomik hayata değinilmiştir. Bu bölümde müstakil olarak ele alınacak sosyal, kültürel ve ekonomik hayat daha çok ilişkisel ciheti öne çıkarılarak ele alınacaktır. Yani bir âlim ya da mutasavvıfın çevresi ile olan münasebeti, ulemâ ve sûfilerin bulunduğu, yaşadığı muhitler ve buradaki faaliyetler incelenecektir. Önceki bölümlerde kısımlara ayırdığımız

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 53b-54a.

2 Hâkî, *Mecma'*, vr. 55b.

konuların muhteva özellikleri verilmiş ve filolojinin yardımıyla yer alan kalıplar, ifadeler, terkipler hakkında bilgi verilmiştir. Bu kısımda dilsel ve edebî analizlerden ziyade içerik üzerinde durulacaktır. Başka bir deyişle çalışmanın bu bölümünde başta tarih disiplininin yardımıyla sosyolojik hayat resimleri gösterilecek, psikolojik portreler çizilecek, toplumdaki belirli kesimlerin yaşayışları tasvir edilecektir.

Biyografilerde kişinin çevre ile ilişkisini konu edinen pasajlar tercümede en geniş kısmı teşkil etmektedir. Kişilerin sosyal, ekonomik ve kültürel ilişkileri hakkında çıkardığımız fişler eserin üçte birlik kısmına gelecek hacme sahiptirler. Bu mevzuların bu kadar geniş bir yer tutmasının nedeni daha önce incelediğimiz başta kişilik özellikleri olmak üzere diğer başlıkları da bir şekilde kapsaması veya temas etmesidir. İkinci bir neden ise bu mevzuların belirli söz ve ifade kalıpları içerisinde ele alınmayıp tahkiyevi bir üslupla uzun uzun anlatılmasıdır. Bu bakımdan sadece bu ilişkileri etraflıca ele almak müstakil bir çalışma oluşturabilecek potansiyele sahiptir. Bu tip biyografik metinlerden bugünün sosyal bilimcileri çeşitli biçimlerde faydalanarak sosyal teoriler geliştirebilmeli, geleceği inşâ edecek fikirler üretebilmelidir.

Bu bölümde incelemenin kimi kısımlarında metinden örnekler verilmeyecek, sadece varak numaraları verilecektir. Bunun nedeni metnin uzun tahkiyevî pasajlar içermesidir. Bu uzun pasajların olduğu kısımda küçük özetler verilip tercümenin nasıl bir resim ortaya koymaya çalıştığı açıklanacaktır. Daha kısa olan metinler ise ikinci bölümde yapıldığı şekilde alıntılanıp inceleme kısmı ile kaynaştırılacaktır.

1. Tasavvufî Yaşam

Bu kısımda inceleyeceğimiz ilk ilişki kümesi; tasavvuf erbabının, çevresi ile gerçekleştirmiş olduğu sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkilerdir. Âsîâ-neler, tekkeler, zaviyeler Osmanlı'da hem şehir hem köy hayatında önemli bir rol oynamıştır. Bu yapılar sadece bir devleti değil, İslâm devletlerini de birbirine bağlayan unsurlardır. Bir yolcu bir İslâm ülkesinden başkasına, bir şehirden diğerine güvenli bir şekilde ve asgari ihtiyaçları karşılanarak seyahat edebilmektedir. Bu anlamda çeşitli meşreplerdeki tekkeler sadece

uhrevî bir yaşam sürülen bir yer değil, hayatın her alanına dokunan dinamik yapılardır. Tekkelerde eğitim öğrenim faaliyetleri yürütülmüş, çok çeşitli sanat eserleri vücuda getirilmiş, toplumun yaralı yerlerine merhem sürülmeye çalışılmıştır. Mutasavvıflar sadece sıradan halkla değil; dönemin bilginleri, bürokratları, hükümdarları, askerleri ile de sıkı bir münasebet kurmuşlardır.

a. Mutasavvıfların Padişah ve Diğer Devlet Görevlileri İle İlişkileri

Mutasavvıfların devletin en üst kademesi ile münasebeti tercümede özellikle vurgulanmıştır. Padişahlar ile şeyhlerin birbiri ile olan diyaloglarından, isteklerinden, ikili münasebetlerinden tüm tabakalarda yoğun bir biçimde bahsedilmiştir. Osmanlı döneminin ilk mutasavvıflarından olan Geyüklü Baba zamanın padişahı Orhan Gazi'nin dua istemesi üzerine “sizden gâfil değilim” diyerek sultana zaten dua ettiğini belirtmiştir. Bir süre sonra Bursa'ya gidip bir ağaç diker. Sultan bunun üzerine ağaca bir bakıcı tayin eder. Hâkî, yaşadığı dönemde ağacın var olduğunu ve ağaca bir isim konulduğunu tercümesine eklemiştir. Bu kısa hikâye, sultan-şeyh ilişkisinin hem sevgi hem saygı üzerinden nasıl gerçekleştiğini göstermektedir. Hâkî'nin kendi yaşadığı dönemden örnek verip bunu tercümeye eklemesi bu muhabbetin sürekliliğine gönderme yapma amacını taşır.¹

Seyyid Velâyet başlığı altında hem sultan-şehzâde ilişkisi hem de sultan-şeyh ilişkisine dair anekdotlar mevcuttur. Yavuz Sultan Selim saltanatı, II. Bayezid'in yaşlılığı zamanında, o hayatta iken almak istemiştir. Önce tereddüt eden Bayezid daha sonra dünya değil, ahiret saltanatını tercih ederek sultanlığı Yavuz'a bırakır. Yavuz meşayih zümresine danışan ve onlardan fikir alan birisidir. Seyyid Velâyet'i de davet eder fakat Seyyid icabet etmez. Yavuz davete icabet etmeyen şeyhi zorla getirtir ve saltanatın devamına dair soru sorar. Aldığı cevap ise saltanatının devam edeceğine ancak yaşamının uzun sürmeyeceğine dairdir. Bu hikâye oldukça sert bir mizaca sahip olduğu söylenen Yavuz'un şeyhler ile olan ilişkisini göstermesi açısından önemlidir.² Aynı biyografinin devam eden bölümünde Seyyid'in keşif yoluyla

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 6a.

2 Hâkî, *Mecma'*, vr. 118a.

edindiği bilgiyi açık edip söylemesi ve dediklerinin daha sonra gerçekleşmesi anlatılmıştır. Kerametın konu edildiği bu küçük hikâyede tekke hayatına ilişkin bilgiler bulunmaktadır. Dönemin tekke hayatında mevlid okunup dinlenmesi, insanları ve tasavvufi grupları bir araya getiren bir gelenektir. Sadece mutasavvıflar değil, ulemâ zümresi de tekkede mevlid dinlemek için toplanmışlardır.¹

Yavuz, Dımışk'ı aldığında iki kere Muhammed el-Bedahşî'yi ziyaret etmiştir. İlk ziyarette her ikisi de asla bir kelime konuşmayıp sessiz kalmışlardır. İkincisinde ise şeyh, Yavuz'a, insanların sorumluluğunu taşımasından dolayı Yavuz'un sırtının bir yükü dolu olduğunu, kendisinde ise böyle bir yük olmadığını söylemiştir. Bu yük sebebiyle hukuk ve adalette dikkat üzere olmasını tenbih etmiştir. İlk görüşmede neden her ikisinin suskun olduğu sorulduğunda ise Yavuz, yüksek mertebeye sahip olan kişinin konuşmaya başlamasının doğru olduğunu söylemiştir. Bu anekdot da yukarıdaki örneğe benzer bir şekilde Yavuz Sultan Selim'in meşayih ile olan ilişkisinin ne denli saygı çevresinde olduğunu göstermektedir. Tercümenin genelinde olan ulemâ ve meşayihin yönetici zümresine nispetle manevi olarak daha büyük olduğunun vurgulanması durumu bu hikâye için de geçerlidir.²

İbrâhim Halîl, mansıp sahibi iken her şeyi terk ederek Hâcî Halîfe'ye intisap eder. Padişahın etrafındakiler Halîl'in delirdiğini padişaha söylerler. İbrâhim Halîl şeyhle birlikte Bursa yaylalarında gezer ve şeyhin yaylada kaybolan atını bulup getirir. Şeyh de bunun üzerine ona İstanbul'a gitmesini söyler. İstanbul'a gittiğinde Sultan Mehmed Han ile karşılaşır ve Amasya kazasını istediğini söyler. Sultan deliliğinin bittiğine kanaat ederek mansıbı verir. Bu sırada Amasya'da bulunan Bayezid şehzadedir. Hem şeyhin işareti hem de gördüğü rüyalar vesilesiyle İbrâhim Halîl, Bayezid ile yakınlık kurar. Daha sonra Bayezid sultan olur ve Halîl'i önce kazasker sonra da vezir-i azam yapar. Metinden örnek vermediğimiz ve hikâyesini özetlediğimiz bu ilişki ağında devlet görevi, tasavvuf, padişah, şehzade, rüya, keramet gibi unsurlar iç içe ele alınmıştır. Hikâye İbrâhim Halîl'in devlet görevinde ne kadar mahir olduğunu anlatan ve kişisel özelliklerine yer veren cümlelerle

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 118a.

2 Hâkî, *Mecma'*, vr. 120a-120b.

sona erer. *Şakâ'ik*'in bir biyografi kitabı olarak tercüme edilmiş oluşu, eski-lerin hayat hikâyesinden devşirilen ahlâkî temsillerin sergilenmesi amacını taşımaktadır. Hâkî'nin tercüme mukaddimesinde belirttiği üzere kitap bir topluluk içerisinde okunmuş ve herkes anlamadığı için Türkçeye çevrilmesi istenmiştir. Yukarıda özetlediğimiz hikâyede mansıp sahibi birisinin makamını kaybedip tasavvufa girip dağlarda dolaşp bir mutasavvıfın himmetiyle yeniden göreve gelip devletin en yüksek kademesine çıkması anlatılmıştır. Bunun detaylı bir şekilde ve çeşitli sahneler eşliğinde anlatılmasının amacı belli temsilleri halk tabanına yaymak ve yaşayan kültürü sonraki nesillere aktarmaktır.

Sofyavî Bâlî Efendi'de bürokrasi ve toplumun ileri gelenlerinin şeyh ile olan ilişkisine ait değerlendirmeler vardır. Sofyavî'nin kişisel özellikleri onun çevresi ile olan ilişkilerini belirlemiştir. "Ekâbir" olarak adlandırılan kesim onu davet etmiş fakat Bâlî Efendi bu davetlere katılmamıştır. Dönemin ünlü kazaskeri Çivizâde, Bâlî Efendi'nin vakfiyyetinin sahih olmadığını dair fetva vermiştir. Bunun üzerine Bâlî Efendi kazaskere bir mektup göndererek vakfiyyet üzerine meseleleri ayrıntılı bir şekilde yazarak cevaplamıştır. Mektuptaki hitap şeklinin "mümin kardaş" sözcükleriyle olması detayına tercüme yer vermektedir. Ayrıca Çivizâde'nin görüşünden dönmesine sebep olan şeyin "rûhâniyye-i şeyh" olduğu söylenmiştir. Kazasker ve şeyh münasebetinde hem maddî hem de manevî yönlerden bakıldığında; sebep, ilişki ve sonuçlar birbiriyle iç içe girmiş şekilde ele alınmıştır.¹ Tasavvuf ehli yukarıda görüldüğü gibi kimi durumlarda padişahların davetlerine icabet etmemekte, kendi kabuğunda münzevî bir yaşam sürdürmeyi tercih etmektedir. Akşemseddîn biyografisi hem sultan-mutasavvıf, hem de mutasavvıf-devlet adamı ilişkilerini gösteren pasajlar barındırmaktadır. Fatih Sultan Mehmed İstanbul'a sefer düzenlemek niyetinde olduğunda Akşemseddîn ile görüşmesi ve şeyhin sefere katılması için dönemin paşalarından Ahmed Paşa'yı şeyhin yanına yollamıştır. Şeyh, fetihe katılır ve kerametler gösterir. Bu kerametleri zuhur etmesi ile birlikte artık şeyh ile sultan arasındaki bağlar daha da kuvvetlenir. Ahmed Paşa aradan çıkıp sultan ve şeyh arasında karşılıklı diyaloglarla ikisinin münasebeti anlatılır. Padişah

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 164b.

karşısında tam olarak ayağa bile kalkmayan şeyh, köşesinde kurulmuştur ve sultan hemen gelip elini öper. Ardından yine muhabbet ve övgü ifadeleri ile sultan, şeyhin himayesinde tasavvufa intisap etmek istemiştir. Şeyh kabul etmemiş ve sultan ısrar emiştir. Yine kabul etmeyince de padişah huzursuz olup “Etrâk-ı bî-idrâktan” biri gelse dahi onu kabul ettiğini ve bir sultanı neden kabul etmediğini sormuştur: Şeyh, bunu neden reddettiğini ise makul sebeplerle Fatih’e anlatır. Fatih de şeyhin sözleri üzerine durumu kabul edip çıkar ve şeyhe para gönderir. Fakat şeyh parayı da reddederek geri yollar. Fatih Sultan Mehmed şeyhin sözlerine razı olup yanından çıksa da gönlü tam anlamda mutmain olmamış ve olanlardan üzüntü duymuştur. Bu sefer başka bir sahne kurulur ve Ahmed Paşa ve Fatih arasında çadırdan çıktıklarında yapılan konuşma nakledilir. Bu sefer Ahmed Paşa hem bir reselli amacıyla hem de Akşemseddîn’in dediklerini doğrulamak ve açıklamak için konuşur. Burada alıntılacağımız son sahne şeyhin tam olarak ayağa kalkmamasının nedenini de vermektedir. Ahmed Paşa bir mutasavvıf gibi şeyhin kıyam etmemesinin nedenini tasavvufî ve ahlâkî bir şekilde yorumlar.¹ Tümünü alıntılamadığımız şeyh-padişah-paşa arasında geçen bu hikâye hem ilişkileri göstermesinden ötürü hem de ortaya koyduğu ahlâkî yapı, öğretiler, mesajlar itibarıyla önemlidir. Hâkî'nin bu tercümeyi yapmasının bir nedeninin de tasavvufî-ahlâkî bazı tecrübeleri ve nasihatları sonraki kuşaklara aktarmak ve kitabın yararını genele yaymaktır. Buradaki kurgu, ayrıntılar, diyaloglarla ayrıntıların açılması da tercümenin bu yönünü gösteren hususiyetlerdir.

Akşemseddîn-Fatih ilişkisinde ikili ilişki hem mümkün hem de oldukça samimi ve şeyhin makamının daha üst olduğu bir biçimde verilmiştir. Ancak Şeyh İbn el-Vefâ biyografisinde bu durum yoktur. Öyle ki Şeyh Vefâ ile hem Sultan Mehmed hem de Sultan Bayezid defalarca buluşmak istemiş ancak şeyh bunu kabul etmemiştir. Hem de bu durum sert bir şekilde şeyhin karakter özelliğinin belirtildiği cümle içerisinde “zînet-i dehre ve ekâbir-i asra mültefit olmamak” ibareleriyle birlikte geçmiştir.² Şeyh, şehzade, sultan, vezir-i azamın ilişkilerinin hem siyasî düzlemde

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 83b.

2 Hâkî, *Mecma'*, vr. 86a.

hem de ökült ilimlerle alâkalı olarak anlatıldığı Şeyh Halîfe Çelebi biyografisi ilginç bir örnek teşkil etmektedir. Saltanat mücadelelerinde Fatih'in vezir-i azamı Mehmed Paşa, Cem Sultan tarafını tutmaktadır. Kerametleri ile tanınan Halîfe Çelebi'yi, II. Bayezid, bu ilişkiyi bozması için zorlar. Ökült ilimleri kullanan şeyh hata ederek paşanın kızını hasta ederek öldürür. Bunun üzerine Karaman şehrinin velileri ne yapmak istediğini sorarlar. O da paşanın vakıf malları hakkındaki tasarruflarının yanlış olduğunu söyleyip desteklerini çekmesini ister. Şeyh İbn el-Vefâ hariç diğer veliler desteklerini çekerler. Yine ökült ilimleri kullanan İbn Vefâ bir daire çizip paşayı koruma altına alır. Ancak Halîfe Çelebi bu dairenin içine girdiğini ve etkisinin otuz üç gün sonra görüleceğini söyler. Buraya kadarki iktidar savaşı, şehzadeler üzerinden şeyhlerin savaşına dönüşmüştür. Saltanat kavgası ve siyasî çıkarlar şeyhleri de içine çekmiş, tasavvuf erbabı buna göre pozisyon alıp kullandıkları ilimlerle cinayet işleme yoluna dahi gitmişlerdir. Hikâye bununla bitmeyerek daha da sert bir hâl alır. Halîfe Çelebi'nin vaat ettiği zaman bittiğinde Sultan Mehmed vefat eder ve Bayezid İstanbul'a doğru geçer. Beş gün sonra ise Mehmed Paşa öldürülür. Bunun sebebi ise sultanın ölümünden sonra Mehmed Paşa meşguliyet hâlindeyken İbn Vefâ'nın onu koruması için yazdığı vefkin terleme sonucu bozulmasıdır. Mehmed Paşa, bozulan yazıları onarması için vefki İbn Vefâ'ya göndermiş ancak vefk tamir edilip geri gelmeden paşa öldürülmüştür. Paşa ve kızının ölümü ile sonuçlanan bu iktidar savaşı şehzadelerin himayesinde şeyhlerin gizli ilimleri kullanarak koruma ve saldırma olgusu ile anlatılmıştır. Gerilim sadece Halîfe Çelebi ve İbn Vefâ arasında gerçekleşmemiş Karaman'daki diğer veliler de Halîfe Çelebi'ye taraf olup katılmış ve Cem'den yardımlarını çekmişlerdir. Tasavvufî yaşam tarzında genellikle olağanüstü olaylar kerametler üzerinden, bazen de sembolik bir dille ahlâkî mesajları iletmek üzere verilir. Ancak buradaki olağanüstü olaylarla iç içe geçmiş bir iktidar savaşının anlatılması, tasavvuf zümresinin de bu savaşta belli taraflarda olması ve şeyhin hâl tercümesinin büyük bölümünün bu gerilim üzerinden anlatılması eser açısından enteresan bir örnektir.¹

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 95a.-95b.

Şeyh ve derviş ilişkileri sevgi, hizmet, bağlılık gibi unsurlar üzerine kurulduğundan sâlikler tekke hayatına sıkı sıkıya bağlı kalmışlardır. Cenderlü Kara Halîl biyografisinde sultan tekleden şerî ilimlerde yardımcı olmak üzere bir kişiyi istemiştir. Ancak tekkedeki kimse bu işe yanaşmamıştır. Sultan da şeyhten bir isim istemiş ve onu zorla alıkoyup götürceğini eklemiştir. Şeyh onlara Halîl'i vermiş, o da yolda giderken tahsilden ayrı kaldığı için şiddetli bir şekilde ağlamıştır. Bu hikâyede de ilim ve tasavvuftan ayrı kalmak diğer payelerden ve yaşayış şekillerinden üstün tutulmuştur.

b. Tasavvufî Eğitim ve Yolculuk

Mutasavvıfların biyografi kurulumlarında ilk olarak tasavvufî eğitimini kimden aldığı hakkında bilgilerin verildiği görülür. Şeyh ve mürit ilişkileri de bu bilgiler arasında işlenir. Eğitime eşlik eden olgu ise umumiyetle yol ve yolculuktur. Âlimlerin ve mutasavvıfların bu yolculuklarda ailesini ne durumda bıraktığına dair bilgiler oldukça sınırlıdır. Ancak Seyyid Buhârî'de bu duruma ilişkin bilgi mevcuttur. Buhârî, Buhârâ'dan Anadolu'ya Şeyh İlâhî ile gitmek istemiş ve bunun üzerine ailesini Buhârâ'da bırakmıştır. Tümünü burada alıntılamayacağımız satırlarda Buhârî'nin Mekke, Kudüs gibi kutsal topraklara yolculukları ve İstanbul'a dönüşü tasavvufî hâlleri ve şeyhi ile olan münasebeti ile birlikte anlatılmıştır.¹

Yol ve yolculuk anlatımlarında ilim ve tasavvuf yolculuğu bazen bir makas değiştirme olarak yer alır. Medreselerde ilim için şehir şehir, ülke ülke, kıta kıta yer değiştiren ilim tâlipleri birden tasavvufa intisap ederek bambaşka bir yolda ve hayat tarzında yaşamını sürdürmeye başlar. Ünlü mutasavvıflardan Şeyh İlâhî'nin hikâyesinde bu tip durumlar mevcuttur. İstanbul'da öğrenim görürken Kirmân'a gider ve orada diğer başlıklarda da sıkça kullanılan bir tabirle “cezbe-i ilâhî” gelmesiyle tasavvuf yoluna girer. Klasik dönemde kitaplar; cilt, ahar, hat, tezhip, kâğıt, ebru gibi birçok sanat ve zanaatı kapsadığından oldukça pahalı materyallerdir. Şeyh İlâhî tasavvufa girdiğinde kitaplarını suya atmayı veya yakmayı düşünür. Ancak derviş görünümlü bir şahıs gelip kitaplarından biri hariç hepsini satmasını ve sattığı kitaplardan edindiği parayı dağıtmasını söyler. Şeyh İlâhî'nin, dervişin

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 121b.

nasihati sayesinde elinde tutacağı kitap ise tasavvuf ehlinin hayatını ihtiva eden bir kitap olacaktır. İlim yolculuğundan tasavvuf yolculuğuna geçiş sert kararlar olmuş fakat bir dervişin öğüdüyle bu sertlik yumuşatılmış ve hikâyeyi tasavvufi vecheye sevk edecek bir geçiş yapılmıştır.¹ Hikâye, Şeyh İlähî'nin bu sefer tasavvufi bilgi için çeşitli şehir ve kişilere gitmesiyle devam eder. Tasavvufi bilgi sadece diri insanlardan değil, ölü insanlardan da edinilmektedir. Bu minvalde İlähî; Semerkand, Buhârâ yine Semerkand, Anadolu, Herât ve İstanbul'a gider. Ancak İstanbul'da Şeyh İlähî şöhrate kavuşur ve halk izdiham edip şeyhi görmek ister. Bu sebeple şeyh bir yere gitmek ister ve Ahmed el-Evronosî'nin daveti ile Vardar'a geçer. Ancak orada da halk şeyhe çok fazla rağbet eder ve şeyh bu rağbete icabet etmek istemez. Şeyhin yol hikâyesi ilim ile başlamış, tasavvuf ile devam etmiş, şöhretten kaçma ile son bulmuştur.

Şeyh Halîfe Çelebi de Şeyh İlähî gibi ulemâ sınıfında iken tasavvufa girmiştir. Ancak onun şehir şehir gezmesinin sebepleri farklı nedenlerle gerçekleşmiştir. Halîfe Çelebi'nin ilim ile olan münasebeti hem eser üzerinden (*Şerh-i Muhtasar*) hem de "ulûm-ı zâhire" terkibiyle anlatılmıştır. Tasavvuf yolunda halvete girmek için Karaman'a oradan da şeyhinin vefat etmesi neticesinde Tokat'a geçer. Halîfe Çelebi ulemâ sınıfından yetişmesine rağmen "ümmî" birine bağlanmış, "riyâzet-i kaviyye" olarak adlandırılan katı tasavvuf kurallarıyla yaşamak için İbn Tâhir'e intisap etmiştir. Yolu, yine şeyhinin vefat etmesi nedeniyle Erzincan'a, oradan da Şîrvân'a düşer. Ancak Şîrvân'dan da vefat haberi gelir ve Erzincan'a iki günlük yol gitmişken geri döner. Daha sonra şeyhi onu irşat için İstanbul'a gönderir. Halîfe Çelebi'nin yolculuğundan en dikkat çeken detaylar bulunduğu mevkiyi terk edip sonu gelmeyen bir arayışa çıkmasıdır. Gittiği konaklarda vefat haberleri gelse dahi arayışını sürdürmüş ve o günün şartları altında şehir değiştirmeye devam etmiştir. Kendi çapında meşhur bir âlim olarak başladığı yolculuk meşhur bir sûfi olarak sona erer.

Şeyh Lutfullâh'ın Hâcî Bayram ile yolculuğu diyaloglar eşliğinde sahnelenmiştir. Balıkesir hakkında duydukları üzerine iki sûfi pervasız bir şekilde hemen karar alıp yola çıkarlar. Tasavvufi yaşamın en önemli pratiklerinden

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 88b.

olan “hizmet etmek” iki mutasavvıfın hareket etmesinin sebebinin oluştu-
rur. Mutasavvıf zümresi yolculukla tekâmüle ulaşmaya çalışırlar. Mutasav-
vıfların yolculukları maddî nedenlerle olabileceği gibi tasavvufî arayıştan
ötürü de olabilir. Bu arayış yanında eğitim gördüğü şeyhin telkiniyle veya
kendi ihtiyarıyla da gerçekleşebilir. Ancak Akşemseddîn'in yola çıkışı gör-
düğü rüya neticesinde başlamıştır. Akşemseddîn Hâcî Bayram'a gitmeyi
niyet etmiş ancak şeyhin dul ve yetim için çarşıda pazarda dolaşıp ihtiyaç
sahiplerinin hacetini görmeye çalışmasından dolayı ünlü bir şeyh olan Zey-
nüddîn-i Hâfî'nin yanına müderrisliği terk ederek gitmiştir. İşlenen arayış
temasına böylece yine bir yolculuk hikâyesiyle giriş yapılmıştır. Hâfî'nin
yanına vardığında ise uykusunda boynunun zincirli olduğu ve zincirin ucu-
nun Hâcî Bayram'ın elinde olduğu bir rüya görür. Bu sembolik görün-
tü üzerine hemen yine yola çıkar ve Hâcî Bayram'a vasil olur. Tasavvufî
anlamda eğitime ve muradına yine burada ulaşır. Böylece hikâye örgüsü
arayış, yolculuk ve rüya olguları üzerinden verilir. Yol ve yolculuk devamlı
bir hareketi gerektirdiği gibi bunun karşısında riyazet, erbain, halvet gibi
durumlar ise temekkün edip sabit olmayı iktiza eder. Abdurrahmân el-Er-
zincânî şehir hayatından kopmuş Amasya'ya yakın bir dağda yaşayışı tercih
etmiştir. Buna rağmen şeyhi tanıyanlar ziyaretine gelmeye devam etmek-
tedir. Mutasavvıfların olduğu her yer bir cezbe merkezi oluşturmaktadır.¹
Bazen de mutasavvıflar sükûn edebilmek için ironik bir şekilde zarurî se-
beplerle hareket etmek zorunda kalırlar. Hâmid bin Mûsâ el-Kayseri, ek-
mekçilik yaparak geçimini sağlamakta ve aynı zamanda tasavvufî bir yaşam
sürmektedir. Bu hâlde iken de insanlar ona sevgi beslemekte ve yanlarına
gelmektedirler. Ancak dönemin sultanı tarafından yeni yaptırılan camide
vaaz vermeye zorlanması neticesinde şeyhin Bursa'daki şöhreti artar. Bunun
üzerine bu kalabalıktan huzursuz olan şeyh Aksaray'a göçer.²

c. Âlim-Sûfî Gerilimi ve Tasavvuf Karşıtı Görüşler

Ulemâ ve mutasavvıfâ arasındaki gerilim çeşitli vesilelerle tercümede iş-
lenmiştir. Bunlardan birisi Koğacı Dede biyografisindedir. Zamanın kadı
ve müftüsünün raksa bakışını içeren hikâye, Koğacı Dede'nin tekkesinde

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 16a.

2 Hâkî, *Mecma'*, vr. 14a-14b.

yaşanan bir olay aktarmaktadır. Tekkelerde raks ve sema edilmesi hakkında özellikle XV. yüzyıldan XIX. yüzyıla kadar birçok risale yazılmış, onlarca şeyh ve âlim bu mevzu üzerine görüş belirtmiş, müspet ve menfi görüşler arasında bir gerilim yaşanagelmıştır. Kadı Kirmâstî, dervişlerin zikri bırakıp raks etmelerinden şikâyet eder. Bunun üzerine müftü Efdalzâde bulundukları tekkedeki şeyhi hedef göstererek raks eden dervişlerin şeyhinin Koğacı Dede olduğunu ve onun ıslah edilmesi ile bu işin çözüleceğini söyler. Ancak bu sahnenin ardından Koğacı Dede ile Kirmâstî arasındaki sırlı bir olay gerçekleşir ve Kirmâstî cezbeye gelerek raksa karşı gelmekten vazgeçer. Bu hikâye, eserin geneline mutabık olarak gerilimde mutasavvıfların yanında duran bir pozisyonu gözler önüne sermektedir.¹ Bir başka başlık altında Cemâl Halîfe'nin bir şeyh olmasına rağmen tarikata girmek isteyenleri bu yoldan uzak durmaları konusunda uyardığı aktarılmıştır. Eğer tasavvufa intisap konusunda bir kişi meyil gösterirse onun ne tarzda hareket etmesi gerektiği formüle edilmiştir. Bugün tasavvuf üzerinden yapılan istismar, geçmişte de farklı şekillerde mevcuttur.²

Tasavvufî muhitler halkı bir araya toplayan sosyalleşme merkezleridir. Şeyhlerin olduğu yerde insan hareketliliği ve etkileşimi, müesseseleşme, imar faaliyetleri olmaktadır. Halk teveccüh ettikçe bu hareketlilik artmakta ve tasavvuf kurumsal bir yapı hâline gelmektedir. Şemseddin Ahmed Çelebi el-Ankaravî'nin müritleri ile olan etkileşimi “cezbe” kavramı ile açıklanmıştır. Ankaravî'nin hitabeti ve vaazları neticesinde insanların kendilerini kaptırdıkları, kalkıp gidecek gücü kendilerinde bulamadıkları anlatılmıştır.³ Ankaravî'deki durumun tersine bazı bölgelerde şeyhler hoş karşılanmamış ve toplumda bölünmelere sebebiyet vermiştir. Abdülmümin biyografisinde Bursa halkı iki fırkaya ayrılmış bir kısmı Abdülmümin'in doğru yolda gittiğini, başka bir kısım ise dinden çıktığını iddia etmişlerdir. Bunun üzerine ilmiyye sınıfına müracaat edilmiş ancak bu ikilem bir çözüme kavuşturulamamıştır.⁴ Tasavvufa karşıt görüşler mutasavvıflar içerisinde de çıkabilir. Abdurrahmân el-Erzincânî'nin bir tasavvuf grubu hakkında görüşleri onun

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 123b.

2 Hâkî, *Mecma'*, vr. 124b.

3 Hâkî, *Mecma'*, vr. 166b.

4 Hâkî, *Mecma'*, vr. 166b-167a.

psikolojik durumunu tasvir eden bir sahne ve diyaloglarla ifade edilmiştir. Burada mütercimın Erdebîlilere olan tutumu ve seçtiği taraf tercümede açığa çıkmış olur.¹ Tasavvuf karşıtı görüşler aile içindeki bireylerde de görülmüş ve baba oğul arasındaki görüş karşıtlığı ünlü bir mutasavvıf olan Yahyâ Şîrvânî başlığı altında örneklenmiştir. Şîrvânî'nin tasavvufa girişi kendi isteğiyle değil, şeyhinin müridindeki potansiyeli görmesi ve onu davet etmesiyle gerçekleşmiştir. Bu davetle birlikte Şîrvânî bir rüya görüp süluk etmek ister ancak babası bu duruma karşı gelir. Şîrvânî nasihat dinlemez ve bunun üzerine babası şeyhi öldürmek ister. Bu niyette iken de oğlunun ayaklarına bir hastalık gelir. Şeyhi bu hastalığı iştince Şîrvânî'nin evine penceresinden girerek dua eder ve Şîrvânî iyileşir. Bunu duyan babası kapı dururken neden pencereden girdi, bu şeriatla doğru değildir diyerek oğluna kızar. Şîrvânî de babasını tasavvuf yolunu inkâr etmemesi konusunda uyarır ve şeyhinin ruhaniyetinin de tesiriyle babası yumuşar. Hatta babası da şeyhin hizmeti altına girer. Sinematografik sahneleri de içeren hikâye burada bitmez ve tasavvufî yaşayışın en önemli unsurlarından olan hizmet ve nefsi köreltme üzerinden devam eder. Artık baba ve oğlun şeyhi olan Şeyh Sadreddîn, Şîrvânî'nin babasını oğlunun ayağına hizmete gönderir. Bu durum Yahyâ Şîrvânî'yi çok üzer ancak her durumda şeyhin sözüne bağlılık esas olduğundan sesini çıkaramaz. Bir sene sonunda ise bu hâli tersine çevirip oğlunu babasının ayağına hizmete gönderir.² Seyyid Yahyâ Şîrvânî'nin hayat hikâyesi tasavvufa karşıtlık, tasavvufa girme, nefsi köreltme ve insan ilişkileri, şeyhin sözüne bağlılık, şeriat ve tasavvuf karşıtlığı gibi birçok unsuru birlikte barındırması açısından önemlidir.

d. Tasavvufa Giriş, Yetişme, Olgunlaşma

İlim erbabı iken tasavvufa süluk etme bir anda cezbenin gelmesi, her şeyi bırakma, uzlete çekilme gibi anlık geçişlerle olabileceği gibi doğal bir akışla da anlatıldığı görülür. Şîhâbüddîn es-Sivasî küçük yaşlarından itibaren öğrenim görmüş, döneminin iyi ulemâsından okuyup çok çalışmış, ilim yolunda kendini ispatlamış ve daha sonra tasavvufu seçmiştir. Sivasî'nin yolculuğunda Ayasulug valisinin ona hürmeti “hadden bîrûn riâyetler”

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 16a.

2 Hâkî, *Mecma'*, vr. 96a.

sözcükleriyle vurgulanmıştır. “Yetişmek”, “ahz-ı tarîk etmek”, “sûfiyye tarîkına sâlik olmak” gibi kelimeler kişinin tasavvufi eğitim aldığını resmeden ifadelerdir. Baba Nahnâs başlığında da “ahz etmek”, “tekmîl-i tarîkat etmek”, “vâsıl-ı makâmât-ı ulyâ olmak”, “irşâda mücâz olmak”, “hıdmete yetişmek” gibi söz gruplarıyla tasavvufi yetişme tasvir edilmiştir. Abdüllatîf el-Kudsî’de “sûfiyye tarîkına râgıb olmak” sözcükleri ile tasavvufa intisap anlatılır. Ayrıca “hidmet-i şerîfine vâsıl olmak”, “tekmîl-i tarîkat etmek”, “irşâda mücâz olmak” yukarıdaki örneklerde olduğu gibi bu başlıkta da kullanılmıştır. Aynı biyografide Kudsî, Şeyh Zeynüddîn ile yolculuğa çıkacakken Kudsî’nin annesinin hayatta olması ve Zeynüddîn’in, annesinin hizmetinde olması gerektiğini söylemesinden dolayı birlikte yolculuğa çıkmazlar. Şeyh İlâhî ailesini bırakıp yolculuğa çıkarken Kudsî yardımı muhtaç annesinin yanında kalmıştır. Aile içi ilişkilere dair bilgiler eser genelinde az olduğundan ötürü bu anekdot önemlidir: “Vaqtâ kim Şeyh Zeynü’d-dîn Hicâz seferin ta’yîn itdiler, Şeyh ‘Abdu’l-laţîf dahı laţîf diyü refîk ü hemtarîk olmak murâd idinürler. Lâkin vâlideleri henüz hayâtta olup marîze olmağın vâlidelerin hıdmetinde olmağı râcih görüp buyururlar ki ‘Vâlideleri hıdmetinde olalar.”

Tâceddîn İbrâhîm’de tasavvuf eğitimi “tahsîl-i maârif” terkihiyle verilmiştir. Şeyhlik mertebesine ulaşması ise “irşâda vâsıl olmak, kâ’im-makâm, halîfe (olmak)” gibi sözcüklerle anlatılmıştır. Tâceddîn’in çevresine karşı gayret ve özeni vurgulanmış ve her gece yüz yirmi kap yemek vermesi bilgisi de biyografisinde yer almıştır.¹

Abdurrahîm el-Merzifonî’nin tasavvufi yaşam ile münasebeti şeyhi Zeynüddîn üzerinden “mülâkat etmek”, “musâhabetle müşerref olmak”, “mahabbet etmek”, “yanında erbaîn çıkarmak”, “telkîn-i kelime-i tevhîd eylemek”, “hırka-i mübârekelerin giymek”, “terbiyeleriyle makâmât-ı ulyâya vâsıl olmak” gibi sözcüklerle tasvir edilmiştir. Örneklerden görüldüğü üzere sevgi, dostluk, arkadaşlık, mihmanlık, birlikte yolculuk, hizmette bulunma, halvet, riyazet, erbain gibi hem şeyh ile ilişkiler hem de kişisel tecrübe için nefis tezkiye yöntemleri tasavvufi yaşam için merkezde olan

1 Hâkî, *Mecma’*, vr. 44a.-44b.

olgulardır. Merzifonî biyografisinde irşat icazeti dışında kitap icazeti de verildiği görülmüştür ve aktarılması için izin verilen kitaplar tek tek zikredilmiştir.¹ Biyografi, şeyhin müridine övgüsüyle devam eder. Merzifonî irşat için kasabaya vardığında dönemin sultanı tarafından cömertlikle karşılanır. Bu cömertliğin kabul edilip edilmemesi durumu sorulduğunda zararının olmadığını dile getirmiştir.

Abdülmutî'de tasavvufi bağlılık, yakınlık ve yetişme “musahâbetleriyle müşerref olmak”, “mülâkât etmek”, “mahabbet etmek”, “müşâhede etmek”; Zeynüddîn el-Hâfî'de “turûk-ı tarîkatı tekmîl etmek”, “sahib-i makâmât-ı âliyât olmak”, “mâlik-i merâtib-i keşf ü kerâmât olmak”, “tarîk-ı tasavvufu ahz etmek”, “irşâd için mücâz olmak”; İyâs'da “hıdmete yetişmek”, “cezbe-i ilâhiyye yetişmek”, “terk-i kazâ ve tadrîs etmek”, “irşâda mücâz olmak”, “uzlet-i küllî etmek”; Pîr İlyâs el-Amâsî'de “halvet-i erbaîne cülûs etmek”, “kavî riyâzâta meşgûl olmak”, “hıdmet-i şerîflerine yetişmek”; Şeyh Mehmed'de “sûfiyye tarîkına sâlik olmak”, “hıdmet-i şerîfleriyle müşerref olmak”, “maârif ve mârifet tahsîl etmek”, “murâdî hâsıl olup maksûda vâsıl olmak”; Paşa Çelebi'de “meşâyihden hazz-ı azîm kesb etmek”, “tarîkden çıkmamak”; Müfti Şeyh'te “sûfiyye semtine meyl etmek”, “irşâda meşgûl olmak”, “halvete dâhil olmak”, “riyâzât-ı kaviyye ile riyâzet etmek” ifadeleri mevcuttur.

Âşık biyografisi bir sâlikin tasavvufa intisabının serencamını göstermesi açısından önemlidir. Akşemseddîn'in hekim yönü de olduğundan etraftaki insanlar ondan bedenî hastalıklar için ilaç talep etmektedirler. Ancak bir mutasavvıf da olan Akşemseddîn -büyük ihtimalle sıkıldığından da ötürü- kalabalığın dağılmasının ardından kalp ve ruhu hasta olan ve bunun için ilaç talep eden kimse niye gelmez diye yakınır. Bunu duyan Âşık hemen öne atılarak ulemâ sınıfından olduğunu, nereden geldiğini ve kalbinde merhem kabul etmeyen büyük bir hüznün olduğunu söyler. Yüz ve kalp karalığından da başka bir şeye sahip olmadığını, yokluğa ve fakirliği müptela olduğunu söyler. Bunun üzerine şeyh hemen Âşık'ı halvete koyar:

Ḥuzûr-ı şeyḥe girdükde görür ki nâs-ı bî- kıyâs üşüp ba'zı emrâz-ı
bedeniyye için 'ilâc taleb iderler. Bunlaruñ teferruḳından şoñra şeyḥ

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 31a.

buyururlar ki: “Bir ehad gelmez ki emrâz-ı albiyyeden ve rühiyyeden ‘ilâc aleb ide...” Hemân mezkûr Şeyh İbrâhîm teaddüm idüp eydürler ki: “Haır ayşeriyye’de müderris idüm. albümde merhem abûl itmez hemm-i ‘azîm peydâ oldu. Aa müdâvâ içün geldüm.” dirler. Hâzret-i şeyh “Hediyye-i yegâne getürdüñ.” dirler. “Kemâl mertebe mübtelâ-yı fakrüm. Yüz aralığı ile alb aralığından ayrı nesneye mâlik degülüm.” diyicek hâzret-i şeyh bu sözden mütebessim olup hemân ol ân hâlvat emr iderler.

Görüldüğü üzere oldukça sinematografik bir sahne kurulmuş, diyaloglar ince ince işlenmiş, Âşık ve şeyhin duygu durumları yansıtılmış, ince detaylarla okuyanın hayal gücünü canlandıracak unsurlar hikâyeye eklenmiştir.

Tasavvuf erbabının insitap ve aile ilişkilerine değinen bir örnek Şeyh Âbid Çelebi başlığı altında anlatılmıştır. Âbid Çelebi, kadı iken mesleğini bırakıp şaşaalı elbiselerini çıkarmış ve dervişâne bir şekilde basit kıyafetler giymiştir. Bu kararı almadan önce eşine danışması fakat cevap alamaması Âbid Çelebi tarafından zevcesinin bu durumu kabullendiği anlamını çıkartmasına yol açar. Ertesi gün ise karısının süluk hakkındaki müspet sözleri neticesinde Âbid Çelebi çok hoşnut olarak tasavvuf yoluna girer ve Şeyh İlâhî’ye hizmet etmeye başlar.¹ Tasavvuf yoluna intisap ilâhî bir cezbenin gelmesi, hayat tarzını değıştirme arzuları, irfanî bilgi edinmek arayışı gibi sebeplerle gerçekleşebilirken çok daha basit nedenlerle de meydana gelebilir. Bu neden, basit olarak görölse bile kişinin iç sıkıntısını, krizini tetikleyen bir olay olabilir. Cemâl Halife, iyi bir hattattır ve Kadı Kestellî’ye güzel hat ile yazılmış mushafı satmak ister. İsteddiği fiyata Kestellî çok der. Aynı tarihte bir at, mushaftan daha çok para etmektedir. Bu kıyası yapan Cemal Halife ilim yolundan nefret eder. Bu olay hem iktisadî veriler taşıması açısından hem de bugüne de yansıtılacak olguları barındırması bakımından kısa ama mühim bir hikâyedir.² Cemâl Halife tasavvufa girdikten sonra çok tesir eden konuşmalar yapar. Öyle ki hitabetinden hem fasıklar yola gelmekte hem de Yahudi ve Hıristiyanlar İslâm dinine geçmektedirler.³

1 Hâkî, *Mecma’*, vr. 122b.

2 Hâkî, *Mecma’*, vr. 124a.

3 Hâkî, *Mecma’*, vr. 124b.

e. Tasavvuf ve Keramet

Tasavvuf zümresinde yaşanan olayların aktarılmasında keramet çokça kullanılmıştır. Keramet üzerinden hem sembolik olarak bazı ahlâkî tutum ve davranışlar sergilenmekte hem de halk arasında bu tip menkabevî olayların anlatılmasıyla sûfî kültür yayılmaktadır. Çoğunlukla olumlu özellikleri vurgulamak için aktarılan kerametın sergilenmesi bazen mutasavvıfların ikili insan ilişkilerine olumsuz olarak da yansımaktadır. Kendilerine doğru saldırmaya gelen arslanın üzerine yürüyen sûfî onu yok etmiştir. Ancak mezkûr hikâye olumsuz bir tasavvufî davranış teşkil etmektedir. Ali el-Kazvânî bu kerameti göstermiş ve dervişler şeyhe bu olayı anlattıklarında Kazvânî tekkeden kovulmuştur. Kovulma hadisesi Kazvânî ve şeyhin arasında geçen diyaloglar ile verilmiştir. Kazvânî'nin de şeyhine pişman olursun deyip karşı gelmesi de önemli bir detaydır. Şeyh öldüğünde Kazvânî geri dönmüş ama şeyhin halifesi onu kabul etmemiştir. Kazvânî yeniden bir şeyhe bağlanmak üzere arayışa girer ve İbn Arefe ile mektuplaşır. Arefe, Allah kapısından kimsenin kovulamayacağını, terbiye etmek maksadıyla şeyhinin böyle bir şey yaptığını söyler. Buradaki anekdotlarda bir sâlikin arayışı şeyh, dervişler, tasavvufî gruplarla ilişkisi üzerinden anlatılmış, hikâyenin başlangıç noktasını da olumsuzlanan bir keramet teşkil etmiştir.¹

f. Mutasavvıf ve Bilgi

Tasavvuf zümresinin bilgi ile olan ilişkisi ulemânın bilgi ile olan ilişkisinden farklıdır. Sır, keşif, keramet, kutbiyet, ilham gibi tecrübî olgular meşayihin ve çevresinin ilişkilerini de belirler. Mevlânâ İyâs zamanın kutbu olduğunu gizleyen bir kişidir. İki şeyh Hicaz'a giderler ve İyâs'ın bu hususiyetini anlarlar. Hicaz'dan döndüklerinde bu durumu, onları karşılayan Bursa halkına anlatırlar ve bunun üzerine bu sırrı ifşa eden kişi hastalanır. Ertesi gün ise İyâs'ı ziyarete giderler. İyâs sırrını ifşa eden şeyhi tanır ve ruhunu kabz etmesi için Allah'a yalvardığını söyler. Ancak peygamberin soyundan olması sebebiyle şefaet olunup şeyh bu durumdan kurtulmuştur.²

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 165b.

2 Hâkî, *Mecma'*, vr. 68b.

Biyografideki ilişkiler ve biyografinin kurulumu görüldüğü üzere, sır, keşif, kutup, sırrı ifşâ, nazar, şefaât gibi kavramlarla birlikte gerçekleşmiştir. Kutbun kim olduğunu öğrenmek, bu bilgiyi halka açıklamak, açıklayan kişinin bu açıklama sebebiyle hastalanması, kutbun yanına gidip işin iç yüzünü öğrenmek, hastalıktan şefaâtla kurtulunması, şeyhe nasihat edilmesi birbirine bağlanmıştır. Başka bir unsur da bu menkabadeki ana karakterlerin hepsinin şeyh olmasıdır. Tasavvufdaki mertebe farkları meşayihin kendi aralarındaki ilişkiyi belirlemektedir.

g. Mutasavvıf ve Rüya

Âlem-i misal veya rüyalar da müşahede, keşif, nazar gibi mutasavvıflara yol gösteren, tekâmülünü sağlayan bilgi kaynağıdır. Rüya tabiri de meşayihin gerçekleştirdiği bir eylemdir ve bu iş bir ilim olarak sayılmaktadır. Halktan insanlar da bu sebeple şeyh zümresine gidip gördüğü rüyaları tabir ettirmek istemektedir. Rüyalara sadece süluk eden insanlar değil, halk da rağbet etmektedir. “Âciz” olarak vasedilen halktan bir kişi gördüğü rüya karşısında şeyhten aldığı yanıtın tatmin olmamıştır. Rüyanın ayrıntılı tabiri için ısrar etmiştir. Bunun üzerine şeyh de rüyayı tabir etmiş fakat adam bu yorumun neticesinde üzülererek şeyhin yanından ayrılmıştır. Kısa sayılabilecek bu menakıp bir ahlâkî mesaj vermekle birlikte bizim incelememiz vechesinden aile içi ilişkileri ve mutasavvıfların halkla ilişkilerini göstermesi bakımından önemlidir. Kadın erkek ilişkileri, davet-yemek verme kültürü açısından satır aralarında bilgiler verilmiştir.¹ Muhyiddin Mehmed bin el-Mevlâ Fâzıl Bahâeddin'in hayat hikâyesi Taşköprizâde ile kesişmiştir. Bu kesişmeden bir kesit *Şakâ'ik* müellifinin rüyası, şeyhin bu rüyayı tabir etmesi ve Taşköprizâde'nin kadılık görevini kabul etmesini anlatmaktadır. Taşköprizâde Semâniyye'de müderris iken rüyayı görmüş ve rüyanın işareti kadılık mansıba çıkmıştır. Ayrıca Taşköprizâde şeyhe bu görevi kabul etmekle babasının vasiyetine karşı gelip gelmediğini sormuştur. Şeyh ise talebin ondan gelmediğini, görevin tevdi edildiğini, kabul etmesi gerektiğini ve bunun babasının hatırasına muhalif olmayacağını dile getirmiştir.

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 89b.

Muhyiddîn Mehmed'in hâl tercümesinin ele alındığı başlıkta Taşköprizâde'nin de hayat hikâyesinden bir kesit sunulmuştur. Böylece ikisinin ilişki durumu, şeyh-âlim münasebeti, rüya-amel ilişkisi, bir müderrisin çalışma şekli, ilim ve mansıp gerilimi gibi birçok konuda bilgi bir araya getirilmiştir.¹

h. Tasavvuf ve Meczuplar

Deliler, meczuplar, mecnunlar Osmanlı toplumunda hor görülmeyen hatta hürmet edilen insanlardır. “Meczub” kelimesi cezbedilen, çekilen, ilâhî aşk ile kendinden geçmiş kimseyi işaret ettiği için tasavvufî yaşam süren insanlar için ayrıca önemlidir. Hasan Hâce biyografisinde ünlü bir şeyh olan Seyyid Ahmed el-Buhârî öldüğünde kimin şeyh olacağını belirlemesi için bir meczubu işaret etmiştir. Şeyh vefat edince meczuba giderler ama meczup dervişleri kovar. İkinci kez gittiklerinde ise remiz yoluyla hilâfetin kimde olduğunu söyler. Meczuplar, hayatın içinde kişiler olmanın yanı sıra gaybî bilgiyi aktaran, kendisine danışılan bir figür olarak karşımıza çıkar.²

Mutasavvıflar insanların akıl sağlığını korumak için modern tabirle söylersek bir tür psikoterapist işlevi görürler. Abdurrahmân Çelebi kazaskerlik görevinden atılınca üzüntüden aklını kaybedecek duruma gelir. Şeyh-i Sultân duruma vakıf olup âdeta bir dekor kurarak Abdurrahmân Çelebi'ye bir kazaskermiş gibi muamele eder. Kazaskerliğin mübarek olsun der ve çok geçmeden Çelebi yine kazasker olur.³ Bu bölümde verilen ilk örnek ilâhî bir cezbe vasıtasıyla “Allah'ın tarafına çekilen” bir meczubu konu almaktadır ve “meczub”, gaybî bir bilgiyi bilen bir kişi olarak resmedilmiştir. İkinci örnekte ise dünyevî kaygılar sebebiyle üzüntüden aklını kaybetmek üzere olan birine şeyh tarafından bir kurmaca ile ruhsal bir tedavi yapılmıştır. Her iki örnekte de sûfiler hikâyenin başkahramanıdırlar. Burada dikkat edilmesi gereken nokta bu toplulukların hem maddî hem manevî alanı dikkate alarak iş gördükleri, tek taraflı düşünmeyip, tek yönlü hareket etmedikleri hususudur.

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 135a-135b.

2 Hâkî, *Mecma'*, vr. 44b.

3 Hâkî, *Mecma'*, vr. 116b.

2. Ulemânın Yaşamı

Şakâ'ik tabip, hatip, musikişinas, hattat gibi zümrelerin hayat hikâyesinden bahsetse de temelde iki kesmin hâl tercümesine odaklanır. Bunlardan birisi yukarıdaki bölümde çeşitli açılardan incelemeye çalıştığımız mutasavvıflar bir diğeri ise umumiyetle müderris ve bürokratları kapsayan ulemâ kesimidir. Her iki kesimin yaşamı ve çevresiyle ilişkisi büyük ölçüde ortaklıklar taşımaktadır. Ayrıca bir medrese mensubu müderris, kadıyken veya başka bir görevdeyken şeyhe bağlanabilmekte, meşayihden bir kimseye ise mansıp tevdi edilebilmektedir. Ancak medrese ve tekkede sürülen yaşamlarda benzerlikler olduğu kadar farklılıklar da vardır. Bu farklılıklar eğitim-öğretim sisteminden icra edilen görevlere, kültürel sanatsal etkinliklerden muhatap olunan toplum kesimine kadar farklı bir yelpazede yer almaktadır. Bu minvalde inceleme yaptığımız konular çeşitli kümeler altında gruplanarak tasnif edilmiş ve iki zümre arasındaki temel farklılıklar resmedilmeye çalışılmıştır.

a. İlme Duhûl, Öğrenim, Yetişme ve İlmî Yolculuk

Bir mutasavvıf nasıl ki süluk etmek için çeşitli yolculuklara çıkıyor, şehir ve ülkeler değiştiriyorsa âlimler de Rûm, Acem, Arab diyarlarında ilim öğrenmek maksadıyla yollara düşmüşlerdir. Gerekli olan bilginin doğup büyüdüğü yerde olmamasının yanında bu hareketlilik ve yolculuk âlime görgü, kültür ve ufuk da kazandırmaktadır.

Edebâlî, eserin ilk biyografisidir ve birçok yönden kurucu bir figürdür. Hayat hikâyesi kendi etrafında bulunan ulemâdan okuması ve bununla yetinmeyip Mısır ve Şam'a gitmesi ile başlar. Birçok ilim tahsil ettikten sonra yeniden kendi vatanına döner. Osmanlı'nın ilk âlimlerinden olan Muhsin el-Kayserî'de de ilmî yolculuk aynı şekilde gerçekleşmiştir. Meccüddîn Kayserî'den faydalandıktan sonra Şam'a yolculuk yapıp ilmini tekmil etmiş ve dönmüştür. Mevlânâ Hattâb başlığında da durum aynıdır. İlk tahsil kendi ilinde, ikincisi en önemli merkezlerden biri olan Şam'dadır. Osmanlı henüz bir imparatorluk olmamışken ulemânın Şam, Mısır gibi merkezlere tahsil için gitmesi ancak orada temekkün etmemesi dikkat çekicidir. Osmanlı kuruluş döneminde dahi bir şekilde cazibe merkezi olmayı başarıp ulemâyı

yanında tutarak medreselerini kurumsallaştırıp yaygınlaştırmayı başarabilmiştir. Yavuz, Kanûnî gibi padişahların zamanında Acem, Arap memleketlerine gidip ilim tahsil etmek incelemelerimizde daha da az görülecektir. Bu dönemlerde tersine bir hareket yaşandığından ulemâ İstanbul başta olmak üzere Rum topraklarında istedikleri seviyedeki ilmi tahsil edebilecektir.

Âlimlerin ilim hayatına başlamaları, yetişmeleri, çevreleri ile ilgili kurduğu ilişkiler tabakalar ilerledikçe daha ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. Fahreddîn el-Acemî biyografisi tipik bir örnek teşkil etmektedir. İlköğrenim, ismi belli olan âlimden okuma, gittiği ilim yolculuğundan dönüp yine ismi belli birine muallim yardımcısı olma, müderrisliğe yükselme, okuttuğu âlim ve kitabın zikredilip bunun silsile şeklinde uzatılması hâl tercümesinde yer almaktadır. Bu tip biyografiler Osmanlı dönemine ait ilmi ağların belirlenip entelektüel bir harita çıkarılmasında oldukça önemlidir.¹ Muhyiddîn el-Kâfiyeci'de ilim yolculuğunun başlaması ve devam etmesi “mümkün olanı vilâyetinde tahsîl etmek”, “kanâat gelmemek”, “seyâhatle hıdmet-i şerîflere müşerref olmak” zinciri ile kurulmuştur. Kâfiyeci döneminin meşhur âlimlerinden okumasına rağmen öğrenme arzusu dinmemiş ve onu Kâhire'ye sürüklemiştir. Buna mutabık olarak da Kâfiyecinin ilmi yetkinliği tasvir edilmiştir.²

İlim yolculuğu ve kendini yetiştirme her seviyede meydana gelmektedir. Hasan Çelebi büyük bir medresede müderris iken bir kitabı okumak için Mısır'da bir âlimin yanına gitmek istemesi bunun bir örneğidir. Bu maksatla dönemin kazaskerine, padişahın izin alması için başvurmuştur. Ancak sultan bundan kuşkulunmuş “O ikiyüzlünün aklı bozulmuştur.” demiştir. Buna rağmen gitmesine de izin vermiştir. Hasan Çelebi mezkûr kitabı okumasının yanında *Buhârî* de okumuş ve bir adet *Muğnî* nüshasını da sultana hediye etmiştir. Bunun üzerine sultanın aklındaki kuşku gidip ona daha yüksek mansıp vermiştir.³ Hayreddîn Halîl'in biyografisi ilim okuduğu, yararlandığı kişiler tek tek zikredilerek kurulmuştur. İlim yolculuğunun sonu müderrisliğine bağlanmıştır. Hayreddîn'in müderrisliği, hocasından

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 27b.

2 Hâkî, *Mecma'*, vr. 29a.

3 Hâkî, *Mecma'*, vr. 73b.

bir müderris istenmesi ile başlar. Hocası, talebesinin liyakatine şahadet etmesiyle devam eder. Modern bir tabirle söylenecek olursa Hayreddîn, hocasının referansı ile müderrislik payesini kazanmıştır.¹

Muzafferüddîn Ali eş-Şîrâzî bulunduğu coğrafyanın en iyi âlimlerinden yetişmiştir. Meşhur bir kelâm âlimi olan hocası Devvânî'nin kızıyla da evlilik yapmıştır. Şîrâz'daki medrese devrinin en iyi müderrislerinin ders verebileceği bir kurum olarak nitelendirilmiştir. Devvânî'nin olmadığı zamanlarda Muzafferüddîn onun yerine dersleri verebilecek mertebeye erişmiştir. Sadreddîn ve Devvânî vefat edip Şîrâz'da siyasî düzen bozulunca Muzafferüddîn Anadolu'ya geçip dönemin kazaskeri olan ve sınıf arkadaşı olan Müeyyedzâde'nin delâleti ile Semâniye'de müderris olur. Muzafferüddîn biyografisi entelektüel bağların ve hareketlerin İslâm coğrafyasındaki durumunu ve esnekliğini göstermektedir. Âlimler, şehirlerarası seyahat edebilmekte, tanınmakta, yerleştiği yerlerde görev alabilmektedirler. Bu durum ilmî hareketliliğin ticarî veya siyasî hareketlilik gibi kültürlerin kaynaşmasında ve yaşam tarzlarının paylaşılmasında önemli bir unsur olduğunu göstermektedir.²

İlmî yolculuklar genellikle önemli medreselere, meşhur olmuş bilginlere, her yerde okunmayan bir kitabı okuyan âlime yönelik olarak yapılmıştır. Bu ilimler genellikle medresede okutulan ve başta fıkıh olmak üzere toplumun düzeni ve yönetiminde pay sahibi olan disiplinlerdir. Eserde az da olsa ökölt ilimlerin tahsilinden de bahsedilmektedir. Abdurrahmân-ı Bistâmî eserde geçen tabirle “müdâvil olmayan” ve “gayr-ı müsta'mel” ilimlerle münasebet kurmuştur. Bunun için Arap diyarına, Magrib'e gitmiş ve bu ilmi bilenleri bularak onlardan tahsil etmiştir. Hâkî, bunları kimsenin bilmeyip yöresine uğramadığı şeyler olarak nitelendirmiştir. Bu bilgi ile de Bistâmî hakkında birçok rivayet nakledilmiş, ilginç hikâyeler anlatılagelmiştir. Ancak mütercim bunlara ihtiyatla yaklaşmış ve tercümesinde zikretmenin uygun olmayacağını dile getirmiştir.³ Tüm İslâm coğrafyasında tanınan bir âlim olan Fenârî'nin kimlerden ders aldığı, nasıl yetiştiği gibi bilgiler verilmeden önce

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 46b-47a.

2 Hâkî, *Mecma'*, vr. 113b.

3 Hâkî, *Mecma'*, vr. 12a.

çeşitli bilginlerin onun hakkındaki görüşleri nakledilmiştir. Arap, Acem ve Rûm topraklarından ayrı ayrı görüşlerin verilmesi ise Fenârî'nin ilminin seviyesini ve şöhretini göstermek amacıyla yapılmıştır. Bundan sonra ilk yetiştiği hocalar isim isim belirtilmiştir. İlmî yolculuğunu tamamlayıp Anadolu'ya döndüğünde devletin en üst kademesinde karar veren ve danışılan biri olmuştur. Bu çapta sorumluluklara sahipken yeniden hac yapmak için yolculuğa çıkmış ve ibadetle birlikte ilmî faaliyetlerini sürdürmüştür. Ayrıca Kudüs'e de uğrayıp "tahsîl-i rûhâniyyet" etmiştir. Hac ibadeti ile ilimin ilişkilendirilmesi burada önemli bir husustur. Hac bir ibadet olmanın yanında meşakkatli bir yolculuktur. Aylar süren bu yolculukta âlimler yolda kitap okuyup, okutup, yazıp ilmî faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Mekke ve Medine gibi şehirler tüm İslâm coğrafyasından insanların geldiği merkezler olduklarından âlimler burada toplanmışlar, sohbet emişler, ellerinde olmayan eserleri istinsah etmişlerdir. Başka bir deyişle bu topraklar üretilen bilginin yayılmasında çok önemli bir işlev görmüştür. Fenârî de bu minvalde bir yolculuk yapmış, hac ibadeti için gittiği topraklarda kısa zamanda ün kazanmış ve oranın ileri gelenlerinin ihsanıyla yolculuğuna devam etmiştir.¹

İlim yolculukları sadece ilmi edinmek üzerine değil, Molla Gürânî örneğinde olduğu gibi âlimi de bir merkezden başka bir merkeze getirmek üzerine olabilir. Günümüzde kurumların, üniversitelerin beyin avcılığı yapıp donanımlı insanları bünyesine katma yarışında oldukları gibi birtakım devlet ricali de büyük âlimleri ülkelerine katkı sağlamak üzere kendi memleketlerine davet etmişlerdir. Molla Gürânî, İbn Hacer gibi döneminin en büyük âlimlerinin birinden hadis ve tefsir icazeti almış bir bilginidir. Kahire'de *Buhârî* okutmuş, ulemâ arasında şöhreti artmıştır. Molla Yegân hac ziyareti sonrası Kahire'de Gürânî'yi görünce onu Anadolu'ya götürmek için ısrarda bulunur. Kendi sultanını överek değerinin bilineceğini ona telkin eder. Padişah ve Yegân arasında geçen bundan sonraki sahne mühimdir. Padişah "Bana Hareme'n'den ne hediye getirdin?" diye sorunca o da "Bir müfessir ve muhaddis olan Molla Gürânî'yi getirdim." der. İlme ihtiyaç duymak ve ona değer vermek, bunun yüksek bürokrasi ve devletin en tepesindeki insan tarafından idrak edilmesi en parlak beyinlerin, en meşhur

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 17b-18a.

âlimlerin Osmanlı topraklarına gelmesini sağlamıştır. Gurânî biyografisi bunun tipik bir örneğidir.¹

Molla Câmî'nin portresi asla kanaat etmeyen, her zaman daha fazla ilmi talep eden, zamanının en iyi ulemâsını takip eden bir şekilde çizilmiştir. *Telhîs* adlı eseri okumak için zamanının en iyi âlimleri arasında mekik dokumuştur. Eseri telif eden kişinin öğrencilerine ulaşip onlardan okuma isteği de ayrıca dikkat çekmektedir.² Molla Câmî'nin bir kitabı okumak uğruna şehirden şehire gitmesi onun çeşitli ilim mahfillerinde tanınmasını sağlamıştır. Derslerdeki münazaralar, tartışmalar, müzakereler özellikle büyük âlimlerin katılımıyla tarihî anekdotlara geçecek kadar değer kazanmıştır. Bu olaylar aynen bir menkabe gibi ağızdan ağıza dolaşarak âlimler arası ilişkileri tasvir etmekte ve ulemânın derecesini tavsif etmektedir. Âlimlere ders veren Kadîzâde-i Rûmî'nin münazara meclisleri de bunlardandır ve Molla Câmî'nin genç yaşında bir âlim olarak şöhret kazanmasında önemli bir rol oynamıştır. Bu meclislerde âlimlerin diğer ulemâ hakkında görüşlerini belirtmesi de ilim tarihi için önemli bilgiler barındırmaktadır.³

Muhammed el-Cezerî'nin ilmî serüveni detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Öğrenim görmeye başlayıp kadılığa kadar yükseldiği ilk dönemde özellikle kıraat ilimlerinde yaptığı tahsil, diğer biyografilerde pek görülmemektedir. Tam bir kıraat âlimi olan Cezerî, üzerine fıkıh ve dil bilimleri okuyarak ilmini tekmil etmiştir. Mısır'da yararlandığı hocalar isim isim verilmiştir. Şâm'da kadî olup zulüm görmesi üzerine ise Anadolu'ya yolculuk yapmıştır. Bursa'ya bir kıraat âliminin gelmesi üzerine çevresine birçok kişi toplanmış ve faydalanmıştır. Ancak Bursa'da da Timur Han sebebiyle ikamet edememiştir. İyi bir âlim olan Cezerî'yi Timur alıp Mâverâü'n-nehir'e götürür. Timur ölünce de Herât, Yezd, İsfahân, Şîrâz gibi şehirleri gezer. Kadılık görevi yapıp daha sonra Basra, Hicâz, Medîne ve Mekke'ye geçer. Gittiği her yerde de kıraat ilmini okutur. Cezerî biyografisinde en dikkat çeken husus onun İslâm coğrafyasının tüm önemli merkezlerine yolculuk yapmasıdır. Acem, Türk ve Arapların hüküm sürdüğü her coğrafyada ikamet edebilmiş, idarî

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 36b.

2 Hâkî, *Mecma'*, vr. 92a.

3 Hâkî, *Mecma'*, vr. 92a-92b.

görevlerde bulunmuş, okumuş ve okutmuştur.¹ Bugün, ulaşım imkânlarının çok daha fazla olmasına rağmen bu tipte bir ilmî yolculuk yapıp gidilen yerlerde görev almanın imkânsızlığı ortadadır.

Hocazâde'nin ilme başlaması, ilimde yükselmesi, karşılaştığı zorluklar, ailesi ile olan ilişkileri bir film senaryosu teşkil edebilecek tarzda ele alınmıştır. Hocazâde'nin babası zengin bir tüccardır. Ancak Hocazâde'ye ilimle meşgul olduğu için babası bir akçeyi dahi “bin belâ ile” vermektedir. Bundan sonraki sahnede Hocazâde'nin babası ve kardeşleriyle bir şeyhi ziyaret etmesi anlatılır. Âlimin kılık kıyafeti kötü olduğundan şeyhin dikkatini çeker. Babası da benim yolumdan gitmediği için onun hâli bu şekilde diyerek bir anlamda ilmi küçümser. Şeyh, Hocazâde'yi yanına çekerek ilim yolunda yürümesini ve bunun ona daha büyük fayda sağlayacağını belirtir. Hocazâde'nin ilk bölümdeki muhtaçlık içerisinde olan görünümünü ikinci bölümde de devam etmiştir. Ancak bir şeyh figürü araya girip ilimle meşgul olması yönünde onu motive ederek tesellide bulunmuştur. Sonraki bölümde de yine âlimin ne kadar zorluk ve yoklukla ilim tahsil ettiğine vurgu vardır. Ardından kimlerden hangi medreselerde okuduğu, isimleri zikredilerek sıralanır. Hocazâde, bu tahsili sırasında hocası tarafından “akl-ı selîm” lakabını da alır. Hocası, talebelerin sorusu olduğunda kendinden önce gidip “Akl-ı selîme danışın” diyerek onun ilimdeki derecesini genç yaşında ortaya koyar.²

Osmanlı'da üç padişah döneminde telif faaliyetinde bulunup yüksek mansıplar işgal etmiş bir figür olan Kemâlpâşazâde'nin âlim olmaya karar vermesi uzun sayılabilecek bir sahne ile anlatılmıştır. Devlet kademesinin ileri gelenlerinin toplandığı mecliste herkes makam ve mevkisine göre muamele görüp yerlerine otururken birden oldukça basit giyimli birisi gelir. Bu kişiye çok daha fazla hürmet gösterilir. Bunun üzerine Kemâlpâşazâde gelenin kim olduğunu sorar ve Molla Lutfi olduğunu öğrenir. Böylece ilim tahsil etmeye karar verir. Hikâyenin benzeri başka biyografilerde olmamakla birlikte vurguladığı fikir eserin genelinde mündemiçtir. *Şakâ'ik* ve *Hâkî'nin* tercümesi âlim ve mutasavvıfların hayatını aktarmakla yetinmeyip zâhirî ve bâtînî ilme sahip olan kişilerin önemini, bilmenin diğer şeylerden üstün bir

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 24a-24b.

2 Hâkî, *Mecma'*, vr. 49a-49b.

fazilet olduğunu öne çıkarmıştır. Âlim ve mutasavvıfların hem halk nezdinde sevilip sayılması hem de devlet ricalinin onlara ihsanda bulunup saygı göstermesi eserin genelinde vurgulanan hususlardır.¹ Hikâyenin geri kalan kısmı ise diğer örneklerde gösterdiğimiz üzere kimlerden ne şekilde okuduğu ve hangi mansıpları aldığı hakkındadır.

b. Âlimlerin Ders İşleyişi Hakkında Bilgi ve Değerlendirmeler

Osmanlı döneminde bir ilme sahip olmak bugünkünden çok farklı koşullarda gerçekleşiyordu. Bir kitabı anlamak için kendi kendine okumak kâfi gelmediğinden işin ehlini bulmak ve ondan ders almak elzemdi. Bu sebeple ilim taliplerinin, hangi disiplinde kendini yetiştirmek istiyorlarsa o disiplinin hocasına gidip müracat etmeleri gerekiyordu. Alâeddîn Ali el-Arabî başlığında hoca talebe ilişkisine dair bir hikâye aktarılmıştır. Bu hikâyeyi Arabî'nin hocası Gürânî, ikisi arasındaki ilişkiyi ortaya koymak için anlatmıştır. Böylece bir biyografi başlığı altında başka bir kişinin hayatı hakkında bilgiler verilmiştir. Aktarılan hikâye *Şakâ'ik*'ta adı çokça geçen ve Taşköprizâde'nin onu âdeta ilimde bir kutup olarak gösterdiği Seyyid Şerîf-i Cürcânî'ye aittir. Böylece Gürânî, öğrencisi ile kendisinin ilişkisini Cürcânî ve Melikşâh-ı Mantukî arasındaki ilişki ile bir anlamda yüceltmıştır. Seyyid Şerîf on altı kez okuduğu kitabı yazarından okumak için yolculuğa çıkmıştır. Ancak müellifin huzuruna vardığında yüz yirmi yaşında olan âlim onu başka birisine yönlendirir. Bu sahne oldukça sinematografik üslupla yazılmıştır.² Seyyid Şerîf'in ilk durağı Herât olmuştur ve buradan istediğini alamayınca müellifin işaretiyle Mısır'a gidecektir. Ancak Mübârek Şâh ona birebir ders veremeyeceğini söyler. Mübârek Şâh'ın talebesi ile metni okumaya başlarlar. Derste konuşmayan Seyyid, gece yarısı metni kendi kendine mütalaa ederek şerhi yorumlar. Bu yorumları işiten Mübârek Şâh ise semâ edecek kadar haz alır. Görüldüğü gibi okumaya, konuşmaya, birebir derse izin alamayan Seyyid Şerîf ilmini ispat edip kendini kanıtlamasıyla medresede söz sahibi olmuştur. Ayrıca tahrir faaliyetinde de bulunarak hâşiyesini kaleme almıştır. Burada dikkat çeken taraf Seyyid Şerîf'in donanımlı bir âlim olmasına rağmen ısrarla ilmi talep edip kaynağına girmesi, orada

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 137a.

2 Hâkî, *Mecma'*, vr. 60a.

bulamayınca pes etmeden kendine işaret edilen yeri takip etmesidir. Gittiği yerde de talep ettiği ilme vakıf olduğu hâlde tüm kurallara uyarak ders rutinine riayet etmesi önemlidir. İlme; disiplin, düzen, talep, sabır, tevazu ve ısrarla sahip olunabilir. Seyyid'in derslerine katılmak dahi bir âlime dokunulmazlık kazandıracak mertebeye yükseltmiştir. Alâeddîn-i Rûmî, bu derslerden elde ettiği bilgi neticesinde âdeta bir dokunulmazlık kazanmıştır. Ulemâ zümresinden kimse onunla münakaşa etmeye cesaret edememiştir.

Yetişme, öğrenme kadar yetiştirme ve öğretme de aynı derecede mühimdir ve hoca-talebe ilişkisinin türleri eserde sıkça tasvir edilmiştir. Kadızâde-i Rûmî Semerkand şehrinde büyük bir okulun baş müderrisidir. Talebelere ders verilmeden önce Kadızâde müderrislere ders vermektedir. Bu sistemde müderrisler baş müderris olana kadar ders almaktadırlar. Ayrıca zamanın bilgin ve devlet adamı Uluğ Bey de bu derslere ara sıra katılmaktadır. Böylece dersler devlet ricalinden müderrislere kadar en üst düzeyde icra edilen bir faaliyet olmaktadır. Bu tip bir faaliyetin neticesinde İslâm tarihindeki en büyük matematik-astronomi okulunun da bu bölgeden neşet etmesi gayet normaldir. Hikâyenin devamında Uluğ Bey ve Kadızâde'nin arasında geçen bir diyalog aktarılmıştır. Uluğ Bey bir müderrisi işinden çıkarmış bunun üzerine Kadızâde de ders vermeyi bırakmıştır. Uluğ Bey de bu durumun Kadızâde'nin hastalığından kaynaklandığını düşünmüş ancak onunla konuşunca mevzunun böyle olmadığını farkına varmıştır. Kadızâde'nin bu tavrı sonrasında Uluğ Bey müderrisin görevini iade etmiştir. Burada âlimin tavrını ve gücünü, ilme verilen değeri gözlemlemek mümkündür. Tercümenin genelinde bu tip anekdotlar sıklıkla anlatılmıştır. Bu açıdan bakıldığında eserin bir görevi de âlim ve mutasavvıfların değerini korumak ve gelecek nesillere aktarmaktır. Muslihuddîn Mustafa'nın çok yoğun bir şekilde ders yapması, derslerdeki disiplini, açık bir biçimde dile getirilmiştir. Bu bağlamda talebe ve hoca arasındaki ilişki de ortaya konmuştur:

Mezkûr, 'ilme vü ma'rifete kemâl-i derece harîş olup ve talebe emrinde ihtimâm u içdâmları hod fevka'l-had imiş. Rûz-merre kütüb-i mu'tebereden on kitâbdan ders dirler imiş ve talebeden birinün zehresi yoğ imiş ki bir gün derse hâzır u öz vaqtine nâzır olmaya.

Bu ifadelerin ardından talebelerinin dilinden hocalarının disiplini üzerine bir anekdot aktarılmıştır. Muslihuddîn Mustafa okuttuğu kitapları çok iyi bilen ve birçok bölümünü ezberinde tutan bir âlimdir. Hafızasında bu kadar bilgiyi ayrıntılarına dek tutması yaptığı dersin de şeklini belirlemektedir ve talebenin yaptığı itirazlara da buna mukabil olarak cevap vermektedir. Bir ilmi ezberden okumak ve okutmak medrese sisteminde başvuru olan bir yöntemdir. Bunlar ilk başlarda lafzıyla hafızaya alınan sesler olsa da dersler ilerleyip derinleştikçe tâlibin zihninde mefhumlara dönüşecek ve kavramlar arası irtibat sağlanacaktır. Bu minvalde tercümede ilimleri ezberden okuma ve okutma üzerinde kimi yerlerde durulmuştur.

Eserde çok olmasa da kurumsal anlamda eğitim tarihi ile ilgili bilgiler mevcuttur. Fenârî'nin medreseyi cuma ve salı günleri tatil edip önemli bir eğitim materyali olan yazma eserleri istinsah ettirmeye ayırması gerekçeleri ile birlikte anlatılmıştır.¹

Mehmed Şâh çok erken yaşta müderris olmuş bir âlimdir. Onun ilk dersine ulemâ ve seçkin talebeler gelip çeşitli ilimlere dair sorular sorup ilminin mertebesine şahitlik etmişlerdir. Bu ders aynı zamanda bir sinama ve tasdik dersidir. Günahkâr bir öğrencisi soru sorduğunda tam bir cevap veremez ve bunu kaldıramayıp ağlar. Bunun üzerine babası günahkâr bir kişiye küçümseyerek bakmanın doğru olmadığını, sorusuyla susturup ilzam edenin küçümsediği biri olduğunu söylemiştir. Mezkûr sinama dersiyle de bağlantılı olan bu hikâye hem bir âlimin genç yaşta büyük başarılar elde edebileceğini, hem de bu başarıdan büyüklenmemesi gerektiğini anlatmaktadır. Mehmed Şâh'ın hırslı yapısı, soruyu cevaplayamaması karşısında şiddetli şekilde ağlaması ile okuyucuya hissettirilmiştir.² Osmanlı medreselerinde kelâm, mantık, felsefe ve usûle ait metinler oldukça analitik bir yapıda yazılmış ve kendine has dili olan eserlerdir. Bu yüzden mezkûr dilin anlaşılması için metin ile talebe ilişkisi yeterli değildir. Bu nedenle ders bir hocadan okunur. Muhyiddîn Muhammed b. Beşîr'in Seyyid Şerîf'in eserini otuz altı kere okuması ve en son olarak Taşköprizâde'nin dedesi ile bunun otuz yediye çıkması bu tip eserleri okunma ve okutulmasının tekrarının

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 18b.

2 Hâkî, *Mecma'*, vr. 20a.

önemini vurgular. Ayrıca Muhyiddîn Muhammed b. Beşîr sadece iki bayram gününde ve Cuma günlerinde derse ara vermiştir. Dersi yapmamak ile ölümü bir tutması ilmî disiplinin ve sürekliliğin medreselerdeki ehemmiyetini öne çıkarmaktadır.

Bazı medreselerde ders verebilmek için iyi bir âlim olmak yetmemektedir. Medreseleri yaptıranlar, kuranlar, vakıf kayıtlarına birtakım yeterlilikleri şart koşmuşlardır. Karaman'daki Müselsele adlı medresede ders verebilmek için *Sihâh-ı Cevherî* isimli sözlüğün âlimin zihninde olması gereklidir. Klasik dönemde ezberlemek ve ezberletmek önemli bir öğrenim ve öğretim metodu olduğundan bu tip yeterlilikler eğitim kurumları tarafından dikkate alınmıştır. Cemâleddîn Muhammed el-Aksarâyî de bu eser ezberinde olduğundan medreseye hoca olarak göreve başlayabilmiştir. Aksarâyî'nin talebeleri üç kısımdan müteşekkildir. Başlangıç, orta ve yüksek olarak üç sınıfa ayrılan öğrencilerin öğrenim metotları, isimleri, öğrenim gördüğü yerler de farklıdır. Aksarâyî de bu üç gruba farklı zamanlarda derslerini yapmaktadır. Genç bir talebe olan ve ileride Osmanlı'nın en parlak âlimlerinden biri olacak olan Molla Fenârî de "Revâkiyyîn" denilen ikinci kısımda öğrenim görmektedir. Aksarâyî'nin yaptığı dersler oldukça meşhur olmuş ve ünü etrafa yayılmıştır. Seyyid Şerîf ilmî tartışmalarda, eser değerlendirmelerinde, kişiler arası çekişmelerde, âlimin mertebesini gösteren ifadelerde karşımıza çıktığı gibi burada da karşımıza çıkar. Müstakil Seyyid Şerîf biyografisi olmamasına rağmen onun hakkındaki rivayetler bir biyografi oluşturacak hacimde çeşitli başlıkların altında serpiştirilmiştir. Cürcânî, Aksarâyî'nin ününü duymuş ve Anadolu'ya onu görmeye gelmiştir.¹

Manisazâde gecedan sabahlara kadar çalışan bir âlimdir. Âlimlerin durumlarını daima gözleyen bir padişah olan Fatih sabahlara kadar ışığı yanan bilginin Manisazâde olduğunu öğrenir. Hocası Molla Hüsrev sayesinde de yeni yapılan Mahmud Paşa Medresesi'ne müderris olur. Manisazâde'nin ilk yaptığı derse iki ünlü âlim olan Hüsrev ve Hatîbzâde katılırlar. Manisazâde'nin hocası olan Hüsrev dersten sonra Anadolu'da yapılan iki iyi dersin olduğunu, birinin Mehmed Şâh Fenârî'ye diğerinin ise Manisazâde'ye ait

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 9a.

olduğunu söyler.¹ İfadeler dersin muhtevasına, yapılış şekline dair değildir. Sadece övücü bir ibare ve başka bir âlimin dersiyle kıyas içermektedir. Mezkûr anekdot medreselerin açılması, ilk dersin yapılması, dersi veren kişinin hocası dâhil diğer âlimlerin derse katılması, hoca talebe referans ilişkisini barındırması açısından önemlidir.

Mevlâ Sirâceddîn'in ders yapış şekli değil ama derste bir tutumu ilginç bir gelenek barındırmaktadır. Sirâceddîn Semâniye Medreseleri'nde ders verirken Kestellî de orada muallimdir. Sirâceddîn, Kestellî'nin çıkış zamanını gözetleyen birini görevlendirmiş ve o çıktığında derse ara verip bineğine binmesine yardım etmiştir. Sirâceddîn hocasına saygısından bu tutumunu bırakmamıştır. İlme ve âlime olan saygı formel yapıyı da dönüştürmektedir.²

Îzârî biyografisinde müellifin amcasından nakledilen bir anekdot mevcuttur. Yaptığı derste, soru soranlara açık ve detaylı bir şekilde cevap vermesi ve öğrencilere yaptığı latife tahkiye edilmiştir. Ayrıca ders işlediği mekânlar ve ders işlerken yaptığı ikramlar da eklenerek hem âlimin portresi hem de o dönemde yapılan dersin şekli tasvir edilmiştir.³ Îzârî'nin zekâsı ve akıllı ile ilgili tavsiflerin yanında her gün yaptığı ders kitabına dayalı kısa okuma yapması, detaylarını açarak açıkça anlatması “rûşen, vâzıh, rûz-ı rûşen” gibi kelimelerle anlatılmıştır.

İbn el Kethüdâ el-Gemiyânî'nin tahsil hikâyesinde bir eserin tedavüle girip medrese sisteminde dolaşmasının ne gibi merhalelerden geçtiğine, nasıl engeller çıktığına dair bilgiler vardır. Kirmânî Hatîbzâde'den okuduktan sonra Acem'in en ünlü âlimlerinden Devvânî'ye gider. Devvânî, Allah'ın varlığını konu edinen isbat-ı vacib risalesini Molla Îzârî'ye okutması için Kirmânî ile birlikte gönderir. Ancak Hatîbzâde haset ederek bu dersin yapılmasına engel olur.⁴ Âlimlerin ve coğrafyaların arasında bilgi, kitap, öğrenim-öğretim ilişkileri birçok sebebin birlikteliğiyle şekillenmektedir. Kişisel nefretler, anlaşmazlıklar, yakınlıklar, referanslar bilginin dolaşımına etki

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 74b.

2 Hâkî, *Mecma'*, vr. 76a.

3 Hâkî, *Mecma'*, vr. 98a.

4 Hâkî, *Mecma'*, vr. 147a-147b.

etmektedir. Devvânî ile ilgili ikinci bir bahis Muhammed bin Abdülevvel et-Tebrîzî'de yer almaktadır. Tebrîzî, Devvânî'den yetişmiş ve ondan icazet almış bir âlimdir. Tebrîzî ondan aldığı ilim meclisi adabını Anadolu'da uygular. İlmî merkezler arasında etkileşim sadece eser, fikir, bilgi bazında değil; öğretim metodu, ders adabı gibi unsurlarla da olmuştur.¹

c. İlim Muhitleri ve Âlimler Arası Kıyaslar

Eserde yukarıda defalarca bahsettiğimiz Seyyid Şerîf-i Cürcânî kültü, âlimler arası kıyasta da izlenebilir. Üç âlim arasında geçen ve ibârelerin mefhumu üzerinden yapılan tartışmada Seyyid Şerîf'in metni merkezdedir. "Nefsü'l-emr" üzerinden gerçekleşen tartışma en ince ayrıntısına kadar anlatılır. Hocazâde'nin itirazına İbn Efdâl ve Hayreddîn önyargılı olarak bakarlar ve Hocazâde'den delil isterler. Buna karşılık o da görüşünü eser üzerinden delillendirir. Burada dönemin Osmanlı ulemâsının bir kutup olarak gördüğü Seyyid Şerîf'e yapılan oldukça incelikli eleştirisinin bir biyografiye dâhil edilmesi söz konusudur. Tartışmanın bir tarafında ön kabullü iki âlim, bir tarafında ise bir muhakkik olan Hocazâde vardır. Bu sahne ilmî taassuba sahip olan ve olmayan iki tarafı da tasvir etmektedir.² Tartışmanın sonunda vezir araya girerek sende "hiddet ve tehevür var" demiştir. Bir anlamda onun karşı çıkışının saf bir asabiyetten neşet ettiğini söylemiştir. Bunun üzerine Hocazâde, bu hiddet ve karşı çıkmanın "bâtıl kelâma" olduğunu, başka bir deyişle konusuna duygusal biçimde değil, ilmî bir perspektifle yöneldiğini dile getirmiştir. Böyle bir şeyi talebenin yapması hâlinde ise kafasına kitapla vuracağını da söyleyerek veziri güldürmüştür. Bu da Hocazâde'nin diğer âlimlere nispetle olan dikkat ve tedkik ehli oluşunu göstermektedir.

Âlimlerin toplandıkları yerler incelememizin çeşitli yerlerinde işaret ettiğimiz şekilde medrese, sultanın huzuru, cami, tekke gibi yerler olabileceği gibi bir âlimin evi de olabilir. Kestellî kendi gibi ulemâ zümresinden olan arkadaşlarını yine bir âlim olan Musannifek'in cenazesinden dönüşte evine çağırır. Evinde bir miktar afyon kullanır ve ilmî, edebî, tarihî meseleler

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 150a-150b.

2 Hâkî, *Mecma'*, vr. 55a-55b.

hakkında duyulmadık şeyler söyler. Ulemâ afyon içilen bir mecliste dahi ilimle münasebet kurmaktadır. Aynı biyografide Hocazâde, Kestellî, Hatîbzâde, Molla Lutfî'nin birlikte olduğu başka bir sahne de aktarılmıştır. Bu hikâye hem ilmî muhite hem de âlimler arası mukayeseye dâir bilgiler ihtiva etmektedir. Ulemâ zümresi bazı tatil gecelerinde toplanıp sohbet meclisleri kurmaktadır. Lutfî bir hastalıktan bahsetmiş ve Kestellî hastalığı teşhis edip İbn Sînâ'nın kitabına göndermede bulunarak açıklama getirmiştir. Hocazâde de buna şaşırarak İbn Sînâ'nın eserlerini mütalaa edip etmediğini sormuştur ve Kestellî hepsini defalarca incelikli bir okumaya tâbi tuttuğunu söylemiştir.¹ Molla Lutfî'den aktarılan bir rivayet Osmanlı bürokrasisinde görev alan dönemin en meşhur âlimlerinin birbiriyle iç içe olduğunu ve bilgi alışverişi yaptığını göstermektedir. Öğrenme ve öğretme faaliyeti sadece medrese gibi yerlerde değil, kurumların dışında ve ilmî seviyesi en üstte olan kişiler arasında da devam etmektedir. İlerleyen kısımda Hocazâde'nin Kestellî hakkındaki müspet ve menfî değerlendirmeleri yer almaktadır. Hocazâde, Kestellî haricinde kendi akranından kimseye "Molla" sıfatını kullanmamıştır. Böyle bir övgünün yanında Kestellî'nin hatasından dönmemesi konusundaki tutumunu da eleştirmiştir. Kestellî biyografisinin kuruluşu, çağdaşları olan ulemânın anekdotları, rivayetleri, değerlendirmeleri ile kurulmuştur.

İki ulemâyı kıyaslayan küçük bir anekdot Bezzâzî'de mevcuttur. Bezzâzî meşhur bir âlim iken Anadolu'ya gelmiştir ve onun kadar iştihar bulmuş başka bir âlim ise Molla Fenârî'dir. İkisinin şöhretli olması aralarında bir çekememezlik oluşturmamış bilakis bir dostluk doğurmuştur. Birbirlerine karşı ilmî disiplinlerdeki üstünlüklerini ikisi de kabul etmiş ve bunları dile getirmişlerdir.² Hasan Paşa başlığında bir hocanın iki talebesini çalışma adabından kıyaslamasının örneği bulunmaktadır. Cemâleddîn-i Aksarâyî, Hasan Paşa ve Fenârî'nin hocalarıdır. Medrese hücrelerini gezerken Fenârî'yi diz çöküp kitap tahşiye ederken bulur. Hasan Paşa ise bir yere yaslanarak çalışmaktadır. Bunun üzerine Aksarâyî, Fenârî'nin mertebesinin yüksek

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 59b-60a.

2 Hâkî, *Mecma'*, vr. 21a.

olacağına kanaat getirir ve dediği gibi de olur.¹ Cezerî başlığı altında âlimlerin kıyaslandığı iki anekdot peşpeşe anlatılmaktadır. İlki Cezerî ve Seyyid Şerîf, ikincisi Seyyid Şerîf ve Teftazânî arasındadır. Kıyaslamayı yapan isim ise Timur'dur. Timur, verdiği bir ziyafette Cezerî'yi Seyyid Şerîf'ten kendine daha yakın oturtmuştur. Sebebi sorulduğunda ise Cezerî'nin kitap ve sünnetten kaynaklı bir müşkil durumda peygamberin ruhaniyetinden istifade ederek sorunu çözdüğünü bu yüzden daha üst bir derecede ona yer verdiğini söylemiştir. İkincisinde ise Seyyid Şerîf, Timur'a daha yakın oturmaktadır. Bunun nedeni ise Cürçânî'nin "seyyid" soyundan gelmesidir. Bunun üzerine Teftazânî çok üzülmüş ve kısa bir süre sonra vefat etmiştir. Ölümünün sebebinin böyle bir kıyas olması dikkat edilmesi gereken noktadır. Âlimlerin birbirleri arasındaki kıyası, sultanlar nezdindeki makamı, âlim ve sultan cihetinden çok önemlidir. Bu nedenlerden ötürü *Şakâ'ik* ve dolayısıyla *Mecma'*, "ilmin ve âlimin ehemmiyeti" temalı rivayetleri yeri geldiğinde edebî bir şekilde vurgular. Cezerî biyografisinde Cezerî ile doğrudan ilgili olmayan iki âlimin mukayyesinin anlatılması buna güzel bir örnektir.²

Manisazâde biyografisinde sultan iki bilginin ilmini kıyaslamış, bir anlamda imtihana tâbi tutmuştur. Cihad hazırlıkları sırasında bilginlerin ve devlet ricalinin toplanması bir devlet geleneğidir. Toplanılıp dua edilip yola çıkıldığında Arapça bir beyit okunur. Anlamı Manisazâde'ye sorulur. O da "Araştırdıktan sonra cevap vereyim." der. Padişah bu cevap üzerine "Bir Arapça beyit için düşünmeye ne gerek var?" diyerek başka bir âlim olan Sirâceddîn'i çağırır. Sirâceddîn beytin anlamını dört başı mamur bir şekilde ortaya koyar. Padişah bunun üzerine âlimin her meselede hazır olmasının gerekliliğini söyleyip mansıp görevinden alıp çalışması için müderrislik görevi tevdi eder. İlmî konuların her ortamda konuşulması, tartışılması, hayatın içinde olması açısından önemli bir örnektir. Ayrıca Fatih Sultan Mehmed'in âlimlerle olan ilişkisini, ilme olan eğilimini gösteren bir sahnedir. Manisazâde de bu olay üzerine tüm ilimlerdeki derinliğini artırmak üzere çalışır.³

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 22b.

2 Hâkî, *Mecma'*, vr. 26a.-27b.

3 Hâkî, *Mecma'*, vr. 74b-75a.

Molla Yegân'da diğer biyografilerde rastlamadığımız bir sebepten kaynaklı tartışma yaşanmıştır. Yegân, bir hüküm vermiş ve Fenârî'nin çocukları bu hükmün meşru olmadığını söylemişlerdir. Fenârîzâdelere nasihat etmişler "İtirazınızı geri alın, âlimler önünde utanç duruma düşmeyin!" diye uyarılmışlardır. Ancak onlar yeniden ulemâ önünde bir mahkeme kurulmasını istemişlerdir. Meclis kurulduğunda Yegân İmâm Züfer'den delil göstererek verdiği hükmü temellendirmiştir. Fenârî'nin evlâdı ise hükmü kabul edip utanarak sessiz kalmıştır. Molla Yegân'ı sıkıştırmalarının sebebi ise Fenârî'nin kızını Yegân ile evlendirmek istemesi ancak Yegân'ın başka bir hocasının kızını almak için söz vermesi ve bu sözden dönmemesidir. Özetlediğimiz hikâyeye ulemânın kendi iç ilişkilerindeki dengelerin nasıl kurulduğuna dair ilginç izler taşımaktadır. Ulemâ aileleri arasındaki evlilikler devlet kademesindeki dengeleri belirleyen hususlardır. Kimi durumlarda itibarlı kişilerin birbirine kız alıp vermesi insanların bulundukları konumları sağlamlaştırması ile alâkalıdır. Fenârî'nin Yegân'ın itibarını zedelemek amacıyla davacı olması, metinde geçen şekilde "adâvet" göstermesi bir iktidar mücadelesinden ötürü olabilir.¹

Hasan et-Tâliş'in hayat hikâyesinde kendisinin doğrudan içinde olmadığı bir ilim meclisinde yaşananlar rivayet edilmiştir. Bunun sebebi Allâme Devvânî'nin bu hikâyeye içerisinde olması ve Hasan et-Tâliş'in de Tebrîz'in önemli ilim ehli arasında yetişip onları görmesidir. Tebrîz'deki hükümdarın huzurunda Gıyâseddîn, Devvânî ile tartışmak ister. Devvânî arkadaşları olan diğer ulemâ ile tartışmasının uygun olduğunu, kendisinin de dinleyip müşerref olacağını söyler. Gıyâseddîn'in sultan önünde belki de biraz kendini ispat etmek için giriştiği tartışmaya Devvânî tenezzül etmemiştir. Tercüme genelinde Seyyid Şerîf gibi bir kutup olarak gösterilen ancak Osmanlı âlimi olmadığından müstakil biyografisi bulunmayan diğer isim Celâleddîn-i Devvânî'dir.²

Câmî biyografisinde ulemâ meclislerini konu alan birden fazla rivayet mevcuttur. Bu meclislerden birinde mezkûr ilmî muhit tasvir edilmeden önce Kadızâde'nin eserine yapılan şerhler, reddiyeler ve Câmî'nin bu eser hakkındaki yazdıkları hakkında bilgi verilmiştir. Ancak Câmî redkiye

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 34a-34b.

2 Hâkî, *Mecma'*, vr. 146a.

yazdıktan sonra duygusal davranarak bu itirazlarından geri döndüğü aktarılmıştır. Değerlendirmelerin ardından dönemin en önemli matematik ve astronomi âlimlerinden olan Ali Kuşçu ile Câmî'nin aynı mecliste yer alması nakledilir. Kuşçu'nun sorularına karşı Câmî oldukça yerinde cevaplar verir ve bu, Kuşçu'yu şaşkınlıkta bırakır. Meclisteki diğer insanların cevap verememesi ve Câmî'nin karşılık vermesi de özellikle zikredilmiştir.¹

d. Ulemâ, Sultan ve Devlet Ricali Arasındaki İlişkiler

Ulemâ zümresi hem halkla hem de devletin tüm kademeleri ile sıkı ve sürekli bir etkileşim içerisinde bulunmuştur. Tercüme içerisinde de en çok bahis konusu olan devletin en üst kademesini temsil eden padişahla olan münasebetlerdir. Padişahla âlimlerin temasları çok farklı biçimlerde olmuştur. Bunlar bazı devlet görevleri olabildiği gibi dostluk mertebesine yükselen samimi ilişkiler olarak da görülmektedir. Padişahın, bir âlimin hayatına temas etmesi onun konumunu direkt olarak etkilediğinden biyografilerde bu etkileşim mahsusen zikredilmiştir. Bazen bu temas onun mansıbının yükselmesini sağlarken kimi zaman da âlimin hayatının sonunun gelmesine yol açmıştır. Halîmî Çelebi, ilim yolculuğuna Arap ülkelerinde başlamış, sonrasında hac ibadetini gerçekleştirmiş, Acem şehirlerinde ilme değer verildiğini duyması neticesinde yönünü Acem şehirlerine çevirmiştir. İlim ile münasebeti “tekmîl-i fûnûn, ulemâsından tahsîl eylemek, tahsîl recâsına sefet itmek” kelimeleriyle anlatılmıştır. Bu sırada sûfî zümresine de girmiş ve orada da eğitim görmüştür. Her iki bilme biçimi ile münasebet kurması “tasfiyye-i bâtın u zâhir ile ilm ü amel riyâsetin cem itmek” ifadeleriyle yer alır. Bâtın ve zâhir ilimlerindeki mertebesini Sultan Selim “elsine-i sikâtden” yani güvenilir dillerden duyar. Bununla birlikte Halîmî Çelebi sultanın imamı, muallimi ve arkadaşı olur. Ayrıca sultan tarafından verilen ücretler, ihsanlar belirtilir ve hayatının bollukla geçtiği bu bağlam içerisinde vurgulanır.²

Sultanlar ile âlimlerin arkadaşlığının ileri bir seviyede olması kimi zaman latifelerle tasvir edilmiştir. Hatta bu şakalar bazen insanın nefesine ağır gelebilecek bir şekilde yapılmıştır. Ahmedî sert mizaçlı bir hükümdar olan

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 92b.

2 Hâkî, *Mecma'*, vr. 126b.

Timur ile hamama gidip sohbet edecek kadar yakın birisidir ve Timur bir oyun oynamak için Ahmedî'den hamamdaki objelere fiyat biçmesini ister. Timur oyunu daha da ileri götürerek kendisi için de bir fiyat belirlemesini ister ve Ahmedî ona seksen akçe fiyat biçer. Timur belindeki kumaşın bu kadar fiyat edeceğini söyler ve karşı çıkar. Ahmedî ise zaten belindeki kumaşa fiyat biçtiğini kendisinin o kadar para etmeyeceğini söyler. Âlim ve padişah arasında geçen diğer latifelerde de görülen bir sonuç bu latifenin sonunda da görülür. Timur bu şakadan çok “hazz” eder ve bu hazdan dolayı hamamdaki değerli eşyanın hepsini Ahmedî'ye bağışlar. Haz ve ihsan etme bu tip hikâyelerin iki önemli karakteristiğidir.¹

Baba Yûsuf es-Seferihisârî zâhirî ve bâtinî ilimlere sahip birisidir. Bayezid devrinde yeni yapılan bir camide sultanın ricasıyla teberrüken biraz tefsir yapılması istenir. Camide devletin ileri gelenleriyle sultan bulunmaktadır. Cami açılışı olması sebebiyle cemaat kalabalıktır ve sesi güzel olan birçok musikişinas kıraatlarıyla camideki manevi havayı etkilemiştir. Bu manevi havayla Baba Yûsuf'a öyle bir hâl gelmiştir ki söylediklerinin tesiriyle insanlar türlü türlü duygulara bürünmüş hatta sesleri dışarıdan duyan bazı Hristiyanlar ihtida etmişlerdir. Tüm bu olanlara şahit olan sultan, İslâm dinine giren bu kişilere ihsanda bulunmuştur. Bu olaydan sonra da Seferîhisârî ile dostluk ve muhabbetini artırmıştır. Hâkî, baba ve oğul gibi olmalarını “übüvvet ü bünüvvet mertebesi cârî olur” ifadeleriyle dile getirmiştir. Biyografinin devamında şeyhin hacca gitmesi yine sultanla ilişkisi üzerinden anlatılır. Bayezid kendi kazancıyla elde ettiği parayı şeyhe verip dua etmesini ve türbedara teslim etmesini söyler.² Bu biyografi sadece Baba Yûsuf'un kişiliği hakkında değil, Sultan Bayezid'in kişiliği hakkında da bilgiler vermektedir.

Döneminin belki de en büyük âlimi olan Fenârî'nin padişahla olan münasebeti birkaç yönden ele alınmıştır. İlk aktarılan hikâyede Fenârî, sultanın şahitliğini geçerli saymamaktadır. Fenârî, padişah cemaatle namaz kılmaadığı için şehadetini reddetmiş ve bunun üzerine sultan hemen bir cami yaptırtıp cemaatle namaza katılmaya başlamıştır. Bir âlimin sultan üzerindeki

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 12b.

2 Hâkî, *Mecma'*, vr. 126a-126b.

etkisini göstermesi açısından önemli bir anekdottur. Aktarılan ikinci hikâyede Fenârî ve sultanın arasının açılması konu edilir ama bunun sebebi belirtilmez. İkisinin yakınlığı şeker ve sütün karışımına “şîr ü şeker gibi âmîzîş” ifadeleriyle benzetilmiştir. Aralarının aniden bozulması ise “nev'an bürûdet düşer” sözcükleriyle yer almaktadır. Fenârî Karaman'a geçer ve çok ünlü bir âlim olması hasebiyle hem kendisine hem de talebelerine yüksek ücret ödenir. Orada Ya'kûb isminde iki kişiyi yetiştirip bununla övünmesi ise Fenârî'nin çevresiyle olan ilişkisinde merkezin ilim olduğunu bir önceki anekdot gibi gözler önüne sermektedir. Bir sonraki rivayet ise sultan ve âlim arasındaki buzların erimesine dairdir. Sultan Yıldırım Bayezid, Fenârî'nin şehrinde “koyup gitmesine” üzölmüş ve Karaman'a mektup gönderip geri gelmesini isteyip ısrar etmiştir. Bunun üzerine Karaman sultanı yeniden ona ihsanda bulunmuş ve geri göndermiştir. Fenârî döndüğünde eski man-sıplarını tekrar almış ve beklenenden daha güzel karşılanmıştır. Buradaki rivayetler ulemânın değerini göstermesi açısından önemlidir. Fenârî'nin bir yere gidince de, bir yerden gelince de değeri artmış hatta bu hareket hâlinde bile sultanlar ona ihsanda bulunmaktan kaçınmamışlardır.¹

Fîrûzâbâdî'nin de yolculuğu nereye olursa olsun bulunduğu memleketin sultanı tarafından büyük ihsanlarla mükafatlandırılmıştır. Hem Anadolu'da hem de daha önce kendi hanedanlığında Timur, onu himaye etmiştir. Timur'un verdiği beş bin filori onun özgürce seyahat etmesini sağlamıştır. Bir sözlük âlimi olan Fîrûzâbâdî böylece her gittiği yerden bilgi devşirerek ilmini genişletmiştir. Alıntılacağımız ifadelerde “nitekim âdetleridür” şeklinde bir ara cümle bulunmaktadır. Burada vurgu, padişahın ulemâ zümresini himaye etmesinin doğallığına yapılmıştır: “Bilâd-ı Rûm'a dâhil olup sulţân-ı kâmrâna vâsıl olduĸda nitekim ‘âdetleridür fevķa'l-had ri'âyetlerine mazhar olmuş. Bundan âķdem Mîr Timur daķı beş bin filori ihsân idüp anuñla şark u ĸarb seyrânın itmiş.”

Âlimlerin sultanlara ilmini sergilemesi, sultanların âlimlerin ilmini sorguya çekmesi, ulemânın sultan huzurunda tartışması gibi sahneler ilme verilen değeri ve bilginin hayatın ne kadar içinde olduğunu sergileyen

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 20a.

örneklerdir. Bunun bir örneği de Hızrî'dedir. Padişaha gelip meydan okuyan, soracağı soruları bilebilecek bir âlim var mı deyip herkesi alt eden biri çıkagelmıştır. Padişah bunun üzerine ülkede bu kişiyle başedebilecek birini arar ve Hızrî'yi bulup getirirler. Hızrî'nin genç olması sebebiyle rakibi onu küçümser ve tebessüm eder. Hızrî bu durumu anlayıp "Burası gülecek yer değil! Sorunu sor cevabını al" diyerek ona karşı gelir. Rakibi ona soruları sorar ve Hızrî güzel bir şekilde cevabını verir. Buraya kadarki anlatılanlarda gerilim gittikçe artmış ancak sonunda "mutlu sonla" nihayet bulan bir resim ortaya konmuştur. Bundan sonra ise Hızrî rakibine birçok disiplinden sorular sorup onun bunlardan hiçbirisine cevap verememesi anlatılır. Padişah huzurunda herkese meydan okuyan birisinin rezil olması ve bunu kendi ülkesinden bir âlimin yapması sebebiyle sultan çok keyif almıştır. Hatta kendini kaybedip birkaç kere sema ettiği söylenmiştir. Padişahın bu durumdan fazlaca haz alması diğer hikâyelerde de gördüğümüz yüksek ihsanla neticelenmiştir. Hızrî aldığı paranın yanında bir medresenin başına geçmiş, dönemin en ünlü müderris ve talebeleri onun hizmetinde bulunmuştur. Hatta bu topluluğun Anadolu'da başka hiçbir müderrise nasip olmadığı belirtilmiştir. Görüldüğü gibi hikâyedeki tema ilim merkezinde; padişahın ilme rağbeti, ilmin önemi, ilmin mükâfatı üzerinedir.¹

Ali et-Tûsî'nin hayat hikâyesindeki ilişkiler Hızrî'deki örneklerle birçok açıdan benzemektedir. Sultan'ın, Tûsî'nin derslerine zaman zaman katıldığı rivayet edilmektedir. Yine padişahın emriyle bir ders meclisi tertip edilir ve hem Tûsî'nin talebeleri hem de devlet ricali derse katılırlar. Derste oldukça teorik bir metin olan ve Seyyid Şerîf-i Cürçânî'nin yazdığı kelâm eserinden bölümler okunur. Padişah, Hızrî'nin rakibini alt ettiğinde aldığı hazzı bu ders sırasında da alır ve kalkıp sema etmeye başlar. Bunun mübalağalı bir anlatım olması düşünülebilir ancak bu sahnenin mazmunu âlim-padişah münasebetinde önümüze sıklıkla çıkan bilginin, bilimin ehemmiyeti konusudur. Ders sonrasında verilen mesaj yine Hızrî biyografisi ile paralel gitmektedir. Hem Ali et-Tûsî hem de talebeleri padişah tarafından büyük ihsan görürler. Bu ders tamamlandıktan sonra Tûsî ile birlikte padişah başka bir

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 40b-41a.

medreseye giderler. Burada padişahın ülkesindeki ilmi ve ilmi hareketliliği artırmak üzere yaptığı öğütler ve davranışlar sıralanmıştır. Padişah ulemâ-nın durumunu, nasıl çalıştığını araştırmaktadır. Onlara devamlı çalışmaları için öğüt vermekte ve onları tüm kudretiyle desteklemektedir. Yani hem denetim hem mâlî destek hem de nasihatle Osmanlı topraklarındaki bilgiyi ve bilginleri artırmayı amaçlamaktadır. Bu ifadelerin ve ilişki biçimlerinin benzeri burada alıntısı yapmayıp kaynağını belirttiğimiz Alâeddîn el-Acemî biyografisinde de yer almaktadır.¹

Padişah, veziriazam Mahmud Paşa ve Fahreddîn el-Acemî arasındaki ilişki sultan, bürokrat, âlim arasındaki münasebetin ilginç bir örneğini teşkil etmektedir. Hurûflerin Fatih Sultan Mehmed ile olan bağı ve Sultan'ın onlara karşı muhabbetinin devamlı artması Mahmud Paşa'yı huzursuz eder. Kendisi bizzat padişaha karşı birşey diyemez ve bunun üzerine Acemî'den yardım ister. Mahmud Paşa, Hurûflerin düşüncelerini ortaya dökmek için onlarla yakınlık kurup bir ziyafet düzenler. Bu ziyafete Fahreddîn el-Acemî'yi de çağırır ve bir köşeye saklar. Hurûfler konuşup akidelerini açıklarlar. Bir noktadan sonra Acemî dayanamaz ve saklandığı yerden çıkarak onlara saldırır. Hurûflerin başı saraya kaçır fakat Acemî onun peşinden gider ve adamı yakalar. Sultan, Acemî'den çekindiği için bir şey diyemez. Daha sonra camiye gidip sala okutup ulemâ ve insanları toplar. Hepsinin katline fetva verir ve bunların başını yaktırıp diğer intisap edenleri de öldürür.² Bu hikâye de bir âlimin saygınlığının ve gücünün göstergesi olması açısından önemlidir. Mahmud Paşa devletin yüksek bir kademesinde olmasına rağmen sultanı ikna etme teşebbüsünde bile bulunamamış ve Acemî'den yardım istemiştir. Acemî çok hızlı bir şekilde adamı yakalamış, saraya sığınmasına rağmen Sultan'ın yanından çekip almış, hemen ulemâ ve halk desteğini de yanına alarak tüm Hurûfleri öldürtmüştür. Burada Fahreddîn el-Acemî, devletin en üst kademesinden daha güçlü, esnek ve hızlı bir karar alıp uygulayan pozisyonda tasvir edilmiştir.

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 43b.

2 Hâkî, *Mecma'*, vr. 28a-28b.

Molla Hüsrev'in padişahla olan ilişkisi şehzadelik döneminde başlamıştır. Hüsrev mansıbını terk etmiş, İstanbul'u bırakmış şehzadenin gittiği yere gitmiştir. Sultan kendisini neden terk etmediğini sormuş ve Hüsrev, mansıp için terk etmeyi uygun görmediğini söylemiştir. Sultan da bundan büyük keyif almış ona ihsanda bulunmuştur. Şehzadelikten padişahlığa yükseldiğinde, Molla Hüsrev de kazaskerliğe yükselir. Bir süre İstanbul kadılığının yanında başka kadılıklar tevdi edilir ve ilimle de meşgul olması için müderrislik görevi de verilir. Sultan ve Monla Hüsrev arasındaki ilişki böyle güzel giderken küçük bir olaydan dolayı araları soğur. Padişahın verdiği bir yemekte dönemin ünlü âlimlerinden Gürânî'ye nerede oturmak istediği sorulur. O da doğru olanın orada oturmak değil, hizmet etmek olduğunu söyler. Bu cevabı çok beğenen Fatih, sağ tarafına Gürânî'yi sol tarafına ise Hüsrev'i oturtmak ister. Hüsrev ise buna rıza göstermez ve darılmış bir şekilde mektup yazarak İstanbul'dan Bursa'ya göçer. Orada bir medrese yaptırarak dersler verir. Bir zaman sonra Fatih yaptığına pişman olur ve Hüsrev'i İstanbul'a çağırır ve eskisinden daha fazla ihsanla ona yeni görevler verir.¹ Hüsrev'in bu hareketi kişisel olarak değerlendirilebileceği gibi ilmine verilen değerin yeterli olmamasından da kaynaklanıyor olabilir.²

Bazen bir cümle bile padişah ve âlimin arasının açılmasına sebep olabilir. Hatîbzâde mansıbından uzaklaştırılmıştır. Gürânî'nin ricasıyla mansıbını geri alır ve padişaha muallim olur. Padişah ona Hocazâde ile tartışır mısın, diye sorar. Hatîbzâde bu soruya kibirle ters bir cevap verir. Bunun üzerine padişah onu kendi hocalığından atarak medrese müderrisliği ile görevlendirir.³

Padişahların siyâsî zekâsı, insan idare ve sevk etme sanatı ulemânın ikna edilmesinde etkili olmuştur. Âlimler umumiyetle mansıp verildiğinde bunu emir telakki edip kabul ederlerken bazıları ise makam ve mevkiyi istemiştir. Bunun sebebi kişinin mizacına uymaması olduğu gibi devlet işlerinin ilmî faaliyetlerden alıkoyması da olabilir. Muslihuddîn Mustafa'ya İstanbul kadılığı verilmiş ancak vezirlerin ısrarına rağmen o, bu görevi kabul etmemiştir. Sultan bu olay üzerine kendi bizzat bir mektup yazar ve görevi

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 45a-47a.

2 Şaka'ık'ta bu olay daha farklı anlatılmaktadır. bkz: Taşköprülüzâde Ahmed Efendi, *age.*, s. 204-205.

3 Hâkî, *Mecma'*, vr. 60a-60b.

neden kabul etmesi gerektiğini açıklar. Yazdığı kâğıtta üst bir perdeden konuşma, zorlama gibi unsurlar yer almaz. Aksine padişah zekice bir şekilde liyakat vurgusu üzerinden Muslihuddîn Mustafâ'ya sorumluluk yükler.¹ Melihî ünlü bir âlim olmasına rağmen alkol müptelâlığından dolayı zor bir hayat sürmektedir. Bu alışkanlıktan onu kurtarmak isteyen sultan, şehirdeki meyhanecileri ona içki vermemeleri konusunda uyarır, hatta tehdit eder. Ayrıca Melihî'ye hazineden maaş da bağlar. Bir gün yine Melihî'yi sarhoş hâlde bulurlar ve sultan huzuruna çıkarırlar. Sultan ağzını koklar fakat ağzından bir koku gelmez. Bunun üzerine Melihî'ye bunun nasıl olduğunu sorar. Melihî ise korkudan içki içemediğini bu yüzden ihtikan ettiğini söyler. Diğer latife örneklerinde olduğu gibi sultan bu latifeden çok büyük haz alır ve büyük ihsanda bulunur. Ayrıca artık içki içmesine karışmaz. Padişahları memnun edecek latife, ilmî hüner, zekice söylenilmiş bir vecize gibi şeylerin vuku bulması genellikle birbirine benzer “mutlu sonlarla” neticelenmektedir.²

Osmanlı topraklarının hızlı bir şekilde genişlemesi, yeni yerleşim yerlerinin iskân edilmesini ve buralarda da bir düzen kurulması için hukukun icra edilmesini gerektirmiştir. Bu sebeple İslâm topraklarındaki iyi âlimler bir çekim merkezi olan Osmanlı topraklarına getirilmiştir. Hatta padişahlar, âlimleri maiyetinde çalışmasa dahi tanımaktadırlar. Fatih Sultan Mehmed âlimlerin nerede ne yaptığını, hangi durumda olduklarını takip eden bir hükümdardır. Yolda gezerken Efdalzâde'ye rast gelmiş, onu tanımış, divana çağırılmış ve medresede bir görev vermiştir. Görevi verirken Fatih'in söyledikleri ehemmiyeti hâizdir. Efdalzâde'ye onu tanıdığını ve çok çalışması gerektiğini söyler. Efdalzâde de bu sorumluluk altında sıkı bir şekilde çalışmış, saç sakalı dökülmüş ve etrafındakiler onun hasta olduğuna hükmetmişlerdir. Sultan ve Efdalzâde arasındaki ilişki aynı biçimde devam eder. Salgın hastalık olduğu hâlde Efdalzâde ders vermeye devam etmiş ve bir gün bile dersini atlamamıştır. Fatih de seferden döndüğünde bu durumdan bilgisi olduğu için her âlime bir esir vermişken Efdalzâde'ye iki esir verir ve İstanbul kadısı yapar.³

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 79a.

2 Hâkî, *Mecma'*, vr. 80a.

3 Hâkî, *Mecma'*, vr. 69a-69b.

Sinân Paşa'nın padişah ile olan macerası dalgalı bir seyir izlemiştir. Sinân Paşa, medrese ve darülhadis tecrübelerinden sonra bizzat sultanın hocası olmuştur. Bu ilişki hoca öğrenci ilişkisini aşmış ve dostluğa dönüşmüştür. Öyle ki sultanın Sinân Paşa'yı bir an bile yanından ayırmadığı, gece gündüz arkadaşlık ettiği söylenmektedir. Ali Kuşçu, Anadolu'ya getirildiğinde Sinân Paşa, Molla Lutfi vasıtasıyla ondan dersler almış ve böylece bir ders zinciri kurulmuştur. Sultan Mehmed Han ve Sinân Paşa'nın bu yakınlığı en sonunda Sinân Paşa'nın vezir olmasıyla sonuçlanmıştır. Birlikte ders zinciri kurduğu arkadaşı Molla Lutfi'yi de “hâfız-ı kütüb” yapar. Lutfi'nin bu makama getirilmesi bizzat Sinân Paşa'nın girişimiyle gerçekleşmiştir. Bu olay, padişah ile kurulan ilişkilerin devlet kademesine etkisinin bir örneğidir. Ancak metinde liyakat vurgusu ehemmiyeti hâizdir. Sinân Paşa hizmetteki liyakatini, disiplinlerdeki maharetini, fasih ve belîğ hitabetini Sultan Mehmed'e över. Böylece Lutfi bir kitap hazinesine konmuş olur. Hikâye bu kısımdan sonra tamamen tersine döner. Aralarını açacak bir olayın meydana gelmesiyle Sinân Paşa hapse atılır. Ancak bu durum ulemânın ayaklanmasına sebebiyet verir. Âlimler toplanarak eğer Sinân Paşa hapisten çıkarılmazsa hepimiz memleketi terk ederiz ve kitaplarımızı ateşe veririz diyerek bu karara karşı gelirler. Bunun üzerine Sinân Paşa özgürlüğüne kavuşturulur ve İstanbul'dan çıkarılarak kendisine Sivrihisâr kazası verilir. Bu olay karşısında ulemâ zümresinin bir baskı grubu oluşturarak karar mekânizmasına yaptığı etki dikkate değer bir husustur. Ancak paşanın hapisten kurtulması padişah ile arasındaki gerilimi sona erdirmez. Sultan paşanın ardından bir tabip göndererek ona her gün bir şerbet içirmesini ve elli değnek vurmasını emreder. Hatta sultan, Sinân Paşa'nın aklını yitirdiğini söyler. Ancak yine ulemâdan Hüsâmeddîn bunu duyar ve padişaha yaptığının doğru olmadığını ve bu işten vazgeçmesi gerektiğini mektup yazarak belirtir. “Memkeletten çıkıp gideriz” kozunu da yine bu mektupta dile getirir. Ancak Fatih'in öfkesi dinmemiş olacak ki gitsin Sivrihisâr'da otursun diyerek olayı neticeye bağlar. Sultanın ölümünden sonra Bayezid tahta geçer ve paşanın ününü duyup yeniden Edirne'de ona bir darülhadis verir.¹

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 70b-71a.

Sahibnağme biyografisinde de Sinân Paşa'dakine benzer bir durum anlaşılmıştır. Sahibnağme isminden de anlaşılacağı üzere güzel sesli ve edebiyatı iyi bilen birisidir. Anadolu'ya geldiğinde Fatih Sultan Mehmed Han diğer örneklerde de görüldüğü gibi bu yeteneği tespit ve takdir edip Sahibnağme'yi hemen yanına aldırır. Ancak bu yakınlık fazla sürmez. Yaptığı bir işten ötürü padişahın yanından kovulur ve Bursa'ya döner. Burada, musiki hakkında soruları olanların sorusunu cevaplayıp onlardan aldığı harçlıkla geçinmeye başlar. Padişahın yanında saadetle yaşam sürerken fakirliğe düşmesi Sahibnağme'nin akıl sağlığının bozulmasına yol açmıştır ve bu hâldeyken bile Arapça, Türkçe, Farsça kasideler yazıp şehrin ileri gelenlerine göndermiştir. Ancak yazdığı kasideler övgü değil, hiciv niteliği taşımaktadır. Özetle Sahibnağme'nin yaşam öyküsü bir ibret vesikası olarak resmedilmiştir. Hâkî, biyografinin sonuna buna mutabık olarak bir şiir eklemiştir. Yetenek, keşif, padişaha yakınlık, padişahla gerilim ve yanından ayrılma, kötü bir yaşam sürme kurgusu bazı diğer biyografilerde de aynen görülmektedir.¹

Bir bilginin zekâsı, ilmî derinliği, öğreticiliği, padişahla olan özel ilişkisi ve hitabeti gibi özelliklerinin yanında yaşanan kimi küçük olaylar söz konusu âlimin aldığı mansıbın yükselmesine sebep olmuştur. Ümmü Veled Fatih'in elini öpmek için yanına gider. Elini öperken elini döndürüp elinin içini tutarlar ve aralarında bir diyalog gerçekleşir. El ayası üzerinden bir dil oyunu ile Ayasofya Medresesi'nin işaret ettiğini söyleyen âlim karşısında sultan, yanında başka ihsanlarda da bulunarak medreseyi Ümmü Veled'e verir.²

Patronaj ilişkileri sadece âlim, mutasavvıf, hatip-vâiz ile sultan arasında oluşmamıştır. Bunların başkaca formları tabipler ve padişah arasında gerçekleşmiştir. Tabiplerin diğer zümrelere nazaran siyasî yönden etkisi az olsa bile yaptıkları iş direkt olarak insan hayatı ile ilgili olduğundan dolayı oldukça önemlidir. Çünkü yanlış verilen bir ilaç veya hatalı bir tedavi kişinin ölümüne yol açabilir. Bu fark edildiğinde ise tabip zor durumda kalarak katledilmesiyle neticelenebilir. Ahî Çelebi, Kastamonu emiri ile yakın ilişki kurmuş ancak şehrin Osmanlı'ya geçmesiyle birlikte İstanbul'a gidip dükân açarak tabiplik mesleğini sürdürmüştür. Bu meslekle meşhur ve zengin

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 81a-81b.

2 Hâkî, *Mecma'*, vr. 75b.

olmuş, bu da sultanın ilgisini çekmiştir. En iyi âlimlerin kendi hizmetinde çalışmasını isteyen padişah defalarca Ahî Çelebi'yi hekimlik yapması için saraya davet etmiştir fakat Ahî Çelebi kişi özgürken kul olması doğru değildir diyerek bu teklifleri geri çevirmiştir. Çelebi'nin Kastamonu'da iken bir emir ile münasebeti bulunması ancak İstanbul'da Sultan Mehmed'in yanında çalışmak istememesi büyük ihtimalle kazandığı büyük ün ve para olmalıdır. Biyografide "tahsîl-i mâl etmesi" ve "âlâ evler iştirâ" etmesi zikredilmiştir. Bu ifadeler o dönemde meşhur bir doktorun büyük bir ün ve yüksek bir gelir elde ettiğini göstermektedir.¹

Hatip veya vaizler, Kadızâdeliler ve Sivasîler geriliminde olduğu gibi etki gücü yüksek, toplum arasında nüfuzlu, siyasete müdâhil olabilen kimselerdir. Molla Arab el-Vâiz hem iyi bir vaiz hem de şöhretli eserler telif eden bir bilginidir. Molla Arab'ın hayat hikâyesi ve sultanlarla olan ilişkisi Osmanlı öncesinden, Sultan Kayıtbay döneminden başlatılmıştır. Sultan Kayıtbay Molla Arab'ın şöhretini duymuş onu ülkesine davet etmiştir. Molla Arab da orada bir fıkıh kitabı yazarak sultana ithaf etmiştir. Kayıtbay, ölümüne değin molların dışarı bir yere gitmesine izin vermemiştir. Osmanlı hükümdarlarının ulemâya olan ilgisine benzer bir şekilde Memlûk sultanları da aynı şekilde âlim zümresine ihtimam gösterip, onları himayesine alıp ihsanlarda bulunmuşlardır. Kayıtbay'ın vefatı sonrası Molla, Anadolu'ya geçmiş ve halkın büyük sevgisiyle vaazlarına devam etmiştir. Bu vaazlara dönemin sultanı da katılmış ve Molla Arab'a ihsanda bulunmuştur. Vaazlar nitecesinde ünlünen Molla, Bayezid'e bir kitap ithaf etmiş, Moton seferine katılmıştır. Biyografide temas edilen bir husus da raks eden sûflere Arab Vâiz'in mâni olması hususudur. Tasavvuf zümresinin yaşayışını ele aldığımız bölümde de bu konuya değinilmiştir. Âlim-mutasavvîf gerilimini oluşturan ve en çok tartışılan konulardan birisi sema ve raks mevzularıdır. Âlimlerin padişah nezdinde kabul gören kişiler olması onları gerilimde taraf olarak kararları etkileyen bir güce dönüştürmüştür. Arab Vaiz de Bayezid ile münasebeti açısından böyle bir konumdadır. Molla, İstanbul'dan ayrılıp Haleb'e gitmiş, orada da etkisini devam ettirmiş ve valisinden büyük yardım görmüştür. Memlûk sultanı Kayıtbay, Sultan Bayezid, Haleb valisi

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 134a.

Hızır Bey ile münasebetlerinden sonra Yavuz Sultan Selim dönemi gelmiş ve Arab Vaiz'in konumu daha stratejik bir hâl almıştır. Hitabet gücünün yanında bir âlim olması ve döneminin ekâbiri ile nasıl geçineceğini iyi bilmesi onu kilit noktadaki görevlere getirmiş ve kitleleri etkiler bir pozisyona konumlandırmıştır. Kızılbaşlarla yapılan savaşta askerle konuşan, onlara psikolojik destek veren ve bu cihatın dinî zeminini meşrulaşıran vaazları yine Arab Vâiz gerçekleştirmiştir. Kazanılan savaş neticesinde Yavuz'dan izin alarak Bosna ve Üsküp'e giderek imar faaliyetlerinde bulunmuştur.¹ Arab Vâiz Sultan Süleyman devrine de yetişerek onunla da sefere katılmıştır. Görüldüğü gibi Kayıtbay zamanında daha fazla ilmî faaliyette bulunan Molla Arab, zamanla bu faaliyetini azalmış, vaizlik görevindeki başarı ve etkisiyle yaşadığı tüm zamanda üç sultanın da takdirini toplayıp hepsinin yaptığı savaşlarda görev almıştır. Osmanlı sultanları hem vaiz, hem âlim hem de mutasavvıfların manevi etkisini göz önünde bulundurarak onları seferlerde yanlarında götürmüşlerdir. Sulh zamanlarında kazandıkları şöhret savaş zamanında elde edilen başarılarla birlikte daha da artmış ve padişahın ihsanlarıyla bunlar imar faaliyetlerine dönüşmüştür. Böylece söz konusu kişiler hayattayken vakfettiği mallar ile yaptırdıkları yapılarda adlarını ölümsüzleştirmişlerdir.

Sûfî Ali Çelebi'nin aldığı görevlerin ücretleri, bu ücretlerin artıp eksilmesi ve elde ettiği gelirdeki değişimin siyasî nedenleri işlenmiştir. Diğer âlim biyografilerinde görüldüğü üzere sultan meşhur olan bir âlimin ününü duymuş ve ona bir görev tevdi etmiştir. Aldığı ücret ailesinin durumu da göz önüne alınarak artırılmıştır. Ancak dönemin veziri önce hazineden aldığı beş akçeyi daha sonra da medrese görevinden aldığı beş akçeyi keser. Ali Çelebi de zaten sultanın ricasıyla geldiği görevi bırakarak tasavvuf yoluna girer.² Fatih Sultan Mehmed vefat edince Bayezid rüyasında Ali Çelebi'yi görür ve zorla yeniden ona görev tevdi eder. Daha sonra çeşitli medreselerde daha yüksek maaşla görevlendirilir. Otuz akçe ile başlayan maaşı fetva görevi ve medresedeki görevleriyle birlikte yüz elli akçeye kadar yükselir. Fakat bu sefer de ulemâdan Seydî el-Hamîdî bu durumu çekemez ve

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 132a-134a.

2 Hâkî, *Mecma'*, vr. 101a-101b.

fetvalarının meşru olmadığını söyler. Fetvalarını toplayıp divana gönderir ve meşru olmadığını söyler. Ancak divandakiler bu durumu kabul etmeyip fetvaların geçerli olduğunu savunurlar. Adından anlaşılacağı üzere tasavvuf meşrepli biri olan Sûfî Ali Çelebi tüm aldığı görevleri padişahın zorlamasıyla kabul etmiş ve dönemin vezir ve âlimlerinden bazıları ona haset ederek onu işinden uzaklaştırmaya çalışmıştır. Ali Çelebi, Fatih ve Bayezid zamanında görev aldığı gibi Yavuz Sultan Selim döneminde de fetva makamında bulunmuştur. Yavuz'un yüz elli insanın katline ferman çıkarmasına karşı çıkmıştır. Daha sonra da dört yüz insanı elleri bağlı olarak görmüş ve Yavuz ile sert bir şekilde tartışarak onların da hür olmalarını sağlamıştır. Yavuz, Ali Çelebi'nin muhalefetlerine her defasında çok sinirlenmiş ancak sonunda onun dediğini yapmıştır. En sonunda ise ona daha yüksek bir mansıp vererek ücretini iki yüz akçeye çıkarmıştır. Ahlâkî olarak doğru olanı yapmada ısrarla sebat etmenin önemi, Ali Çelebi'nin yaşam öyküsü üzerinden anlatılmıştır. Üç padişah gören âlim, ilk padişahta vezir engeline, ikincisinde haset eden bir âlim engeline takılmış üçüncüsünde ise Yavuz'un asabî karakteri ile korkmadan cedelleşmiştir. Burada anlatılanlarda dikkat çeken bir diğer husus aldığı ücretin en küçük ayrıntısına kadar her kademede zikredilmiş olmasıdır. Hatta ilk aldığı mansıpta toplama çıkarma işlemi yapar gibi bu rakamlar özellikle verilmiştir. Bu vurgunun nedeni iletilmek istenen ahlâkî yapı ile yakından ilgilidir. Doğru bildiği yoldan ayrılmayan ve istemediği hâlde zorla göreve getirilip görevini en iyi şekilde yapmaya çalışan Ali Çelebi'nin maaşı, yirmi beş akçeden iki yüz akçeye kadar yükselmiştir. Böylece metinde ahlâkın sadece manevi değil, maddî bir mükâfatının da olduğu gösterilmeye çalışılmıştır.

Müeyyedzâde'nin öyküsü dönemin şehzadesi II. Bayezid ve padişahı Fatih arasında başlamaktadır. Bayezid gençliğinde Müeyyedzâde ile dostluk kurmuştur; fakat bunu çekemeyenler aralarını bozmak için Fatih'e bazı sözler taşırlar. Fatih hemen katline ferman verir. Ancak şehzade ona yolluk ve harçlık tedarik eder. Müeyyedzâde de bunları alarak o dönemde Çerkeslerin elinde olan Haleb'e gider. Orada ilmini artıracak kimse bulamadığından Şîrâz'a gidip yedi sene tahsil görür ve birçok ilimde icâzet alır. Öğreniminin bitmesi ile Fatih'in vefatı aynı döneme rastlar. Müeyyedzâde de bunun

üzerine eski dostu II. Bayezid'in yanına gitmek üzere Anadolu'nun yolunu tutar.¹ İstanbul'a geldikten sonra müderrislik yapar ve kazaskerlik payesine kadar yükselir. Yavuz döneminde de görev alır ve aklî melekeleri bozulması sonucunda emekliye ayrılır. Devletin en üst kademesinde kişisel olarak kurulan bağlar bilginlerin kaderini etkilemektedir.

Âlimlerin İslâm coğrafyasında hareketlilikleri kitapların, bilginin, görüşünün, görüşlerin taşınmasını ve bunların alışverişinin yapılmasını sağlamıştır. Kırım'dan gelen bir âlim geldiği şehir hakkında padişaha bir nevi rapor vermiş, durumun tespiti ve çözümü için padişahla konuşmuştur. Sultan, Seyyid Ahmed İbn Abdullâh el-Kırımî'ye Kırım'da yüzlerce âlim varken nasıl harap olduğunu sormuştur. O da zalim bir vezirin geldiğini ulemâ dâhil herkese zulmettiğini söylemiştir. Kırımî, ilime verilmesi gereken önemi daha açmak için toplumu bir bedene ve bilginleri ise bu bedenın kalbine benzetmiştir. Kalbin hastalığı ise bedene sirayet ederek tüm sağlığı bozmuştur. Ulemâ şehri terk edince diğer kesimler de terk edip şehrin düzeni tamamen bozulmuştur.² Kırımî'nin biyografisinin büyük bölümünü Sultan Fatih ile olan diyalog teşkil etmektedir. Bu konuşmanın teması ise ilim ve âlimin önemi ve yokluğunda tüm dengelerin bozulmasına dairdir. Başta Fatih Sultan Mehmed olmak üzere birçok padişah-âlim ilişkisi, mezkûr tema üzerinden gerçekleşmiştir.

Molla Gürânî'nin sultanlar ile olan münasebetleri farklı zamanlarda ve dönemlerde gerçekleşmiştir. Gürânî ilk olarak Fatih ile bir çocuk iken tanışmıştır. Disiplinsiz bir talebe olan Fatih'i disipline sokması için babası Sultan Murad, Gürânî'yi görevlendirir. Sultan Murad, Fatih'in yanına gönderirken de eline bir asa vererek sözünü tutmazsa oğlunu dövebileceğini söyler. Gürânî de şehzadenin yanına gittiğinde padişahıtan aldığı telkini Fatih'e söyler. Şehzade ise bunu duyunca dayanamayıp güler. Gürânî de Fatih'i falakaya yatırır. Gürânî'nin disiplini sayesinde Fatih iyi bir şekilde yetişir ve Sultan Murad bundan çok hoşnut olarak ona ihsanda bulunur. Gürânî'nin sert mizacı hocalığına da yansımıştır. Fatih Sultan Mehmed büyüüp padişah olduğunda Gürânî'ye vezirlik teklif eder. Fakat Gürânî hizmetinde

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 104a.

2 Hâkî, *Mecma'*, vr. 35b.

olanlardan birinin vezir olması gerektiğini, onlardan biri olmazsa haset yüzünden hizmette eksiklik gösterebileceklerini söyler. Fatih de bunun üzerine ona kazaskerlik mansıbını verir ve Gürânî de bunu kabul eder. Gürânî kendine uygun olmayan bir görevi reddetmiş, devletin bekâsını ve yararını gözeterek mansıbın kimlere verilmesi gerektiğini Fatih'e açıklamış, bir âlimin yapabileceği kazaskerliği ise kabul edip görevden kaçmamıştır.¹

Gürânî kazasker olduktan sonra sultana danışmadan bazı kimselere müderrislik ve kadılık verir. Fatih bu durum üzerine vezirlerle oturup istişare eder ve Bursa'da bazı aksaklıkların olduğunu, vakıfların kontrol edilmesi gerektiğini söyleyerek Bursa kadılığı ve vakıf mütevelliliğini vererek kazaskerlikten azleder. Bursa'da görevde iken sultan tarafından şeriata muhalif bir emirname gelir. Gürânî padişahattan gelen emri yırtıp görevliyi döver. Sultan bu durumu öğrenince Bursa'daki görevlerinden de azleder. Gürânî de Osmanlı topraklarını terk edip Mısır'a yerleşir. Gürânî'nin sert mizacı ve başına buyrukluğu Fatih ile aralarının açılmasına sebebiyet vermiştir. Fatih, hocasını idare etmeye çalışmış, görevinde değişikliklere gitmiş ancak krizi tam olarak yönetememiştir. Gürânî, Mısır'a vardığında Kayıtbay hükümdardır. Gelmesine çok sevinip ona türlü ihsanlarda bulunmuştur. Ancak Fatih yaptıklarından pişman olup Mısır'a elçi göndererek Gürânî'nin geri dönmesini ister. Kayıtbay, Gürânî'nin gitmesini istemez. Kendi riayetinin Osmanlı devletinden daha fazla olacağını söyler. Gürânî ise Fatih ile kendi arasında baba oğul münasebetinin olduğunu söyler. Kayıtbay'ın gitmesine müsaade etmemesi durumunda ise Fatih'in Kayıtbay'a düşmanlık besleyeceği öngörüsünde bulunur. Kayıtbay bu çözümlemesinden memnun olup Gürânî'ye ihsanlarda bulunarak Anadolu'ya geri gönderir. Fatih ile Gürânî'nin ilişkileri üç aşamalı olarak anlatılmıştır. Fatih'in şehzadelik yıllarında, padişahlık yıllarının ilk döneminde ve aralarının açıldığı zaman ve sonrasında... Padişah-âlim ilişkisi hem Gürânî'nin kişilik özelliklerini hem de padişahın kişilik özelliklerini gözler önüne sermektedir. Biyografi eserleri ilişkisel olarak okunduğunda biyografi sahibinin dışındaki kişinin de hâl tercümesi ortaya çıkmaktadır. Gürânî başlığı bu duruma güzel bir örnek oluşturmaktadır. İncelediğimiz bu kısımda âlim, gittiği her coğrafyada ve

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 37a.

münasebet kurduğu her zaman ve zeminde el üstünde tutulmuştur. Bunun dışında Gürânî'nin çamurlu günde saraya gitmek istememesi ve Fatih'in sultanların atından indiği yerde inebileceğini söylemesi; Şeyh Vefâ'nın Molla Hüsrev'i devamlı ziyaret etmesi ama Gürânî'yi ziyaret etmemesine Gürânî'nin âlim-sultan ilişkisi üzerinden verdiği cevap; Timur-Sâ'düddîn-i Teftazânî münasebetinin Fatih-Gürânî üzerinden anılıp latife konusu olması Gürânî'nin hâl tercümesinde anlatılmıştır.¹

Molla Zeyrek'in yaşam öyküsünde Seyyid Şerîf'in ilim mahfillerindeki otoritesinin gölgesi ve padişah önünde âlimler arası münazara anlatılmıştır. Zeyrek'in Cürânî üzerine bir üstünlük taslaması üzerine padişah huzursuz olmuştur. Hatta Seyyid hele şöyle bir dursun buradaki âlimlerden Hocazâde ile bir tartış diyerek bir meclis toplamıştır. Zeyrek de mecburen bunu kabul edip Hocazâde'nin risalesi üzerine bir cevap kaleme almıştır. Arada hakem olarak da Molla Hüsrev tayin edilir. Padişah ilim konusundaki hassasiyeti yüzünden böyle bir karşılaşma tertip etmiştir. Hikâyenin devamında anlatılacağı şekilde tartışma yedi gün sürmüştür. Padişahın tüm bunlara tanıklık etmesi konulara olan merakının da bir göstergesidir. Ayrıca tartışılan mevzular sadece dilde kalmamış tahrir de edilmiştir. Tartışmayı Hocazâde kazanmıştır. Tartışma sırasında Hocazâde, Zeyrek'e biraz da tarizde bulunarak latife yapmış bu da Fatih'in çok hoşuna gitmiş ve Hocazâde'ye ihsanda bulunmuştur. Hocazâde'nin kazanmasından sonra Zeyrek'in medresesi Hocazâde'ye verilir. Tartışmadan çıkıldıktan sonra Zeyrek'in arkadaşları ne olduğunu sormuş, Zeyrek de Hocazâde'nin tevhidi inkâr ettiğini söylemiştir. O da bunun üzerine tevhidi ona kabul ettirmek için başına vurduğunu, Molla Hüsrev'in ise başına vurmaması için engel olduğunu söylemiştir. Ancak Zeyrek bu olaydan sonra Bursa'ya göçüp padişaktan uzak olarak bir tacirin himayesinde hayat sürmüştür. Fatih'in verdiği mansıbı da reddederek kendi efendisinin, himaye gördüğü tüccar olduğunu söylemiştir. Hikâyenin en dikkat çeken özelliği bir iddianın büyüyerek bir münazaraya dönüşmesi, akabinde yazılı bir faaliyete ve ayrılığa evrilmesi, bu ayrılığın ise bir âlimin hayat serüveninin, makam-mevkisinin, yaşadığı

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 37a-39a.

şehrin değişmesine yol açmasıdır.¹ Hocaîde başlığında Fatih ile Hocaîde'nin tanışması, padişah meclisinde Zeyrek ile olan münakaşası ve onu alt etmesi bunun üzerine Fatih'in de onu kendi hocalığına getirmesi anlatılır. *Şakâ'ik* ve dolayısıyla tercüme âdeta kamerayı başka bir tarafa çevirmiş, merkeze bir diğer âlimi almış ve onun gözünden olan biteni anlatmıştır. Ortak hikâyelerin ayrı ayrı biyografilerden karşılaştırmalı okunması ayrı bir incelemeye konu olacak kadar mühim bir hacme sahiptir.

Haset ve çekememezliğin meydana gelmesi; insanların temaları, hareketleri, konumları ve görevlerinden kaynaklandığından değişik biçimlerde tezahür etmiştir. Hasetten neşet eden kin ve düşmanlık çoğu zaman ölüm, sürgün, mansıp kaybı gibi olaylarla sonuçlanabilmektedir. Ancak Hocaîde biyografisindeki durum biraz farklıdır. Padişah muallimi olan Hocaîde'yi, Mahmud Paşa kıskanır. Paşanın asıl amacı Hocaîde'nin Fatih ile olan samimiyeti ve yakınlığını bozmaktır. Bu sebeple Hocaîde'nin kazasker olması istediğini Fatih'e söyler ve ona mansıp kazandırarak bu emeline ulaşır. Hocaîde de aslında bu mansıbı istememektedir. Ama padişahın emri olduğunu söyleyerek reddetmesinin uygun düşmeyeceğini telkin edip Hocaîde'yi ikna eder. Bu mansıptan sonra Hocaîde'nin hayatı başka bir yöne doğru gider. Âlimin annesi ve babası bu haberi duyup ziyarete gelirler. Küçükken Hocaîde'ye bakmayan, ona ihtimam göstermeyen babası mahcup olur. Hocaîde ise babasını teselli eder ve türlü riayetler göstererek ebeveynini hoşnut eder. Kazaskerlikten sonra medreselerde müderrislik yapar. En çok tat aldığı ve en çok sevdiği iş hocalıktır. İdari görevden ziyade ilimle meşgul olmak Hocaîde'yi daha çok tatmin etmiştir. Hocaîde İstanbul'un havasından şikâyet edip ezberlediklerini unuttuğunu söyler. Bunun üzerine İznik Medresesi ve kazası derhal kendisine verilir. İlimle daha çok uğraşmak için kazadan feragat ederek medrese ile yetinir. Fatih'in ölümünden sonra İstanbul'a ziyarete gider ve artık öğrencileri mansıp sahibi olmuşlardır. Sarayda ve gittiği yerlerde çok büyük saygı ile karşılanır. Vezir Mehmed Paşa bunun üzerine ilimin saygınlığı ile mansıbın saygınlığını karşılaştırarak şu

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 48a-49a.

sözleri söyler: “Vezîr Meḥmed Paşa bu ḥâli görüp âh idüp çok cehd it-düm. Bu şaḥsuñ arzınuñ inkisârına müyesser olmadı. Bunuñ arzını menâşib ile degül ‘ilm ü fazlla imiş.”

Bürokraside çatışmalar, gerilimler, makam kavgaları bilginlerin hâl tercümeleri içerisinde zaman zaman çok geniş bir şekilde nakledilmiştir. Mahmud Paşa Bursa Muradiye Medresesi’ni Hacızâde Hasan’a vermiştir. Hayâlî Çelebi bu duruma içerlemiş, liyakatsiz birinin medreseye verildiğini söyleyerek Mahmud Paşa’ya mektup göndermiştir. Hayâlî bu fikrini edebî bir şekilde, şiir yazarak belirtmiştir. Mahmud Paşa ise Hayâlî’nin, Hacızâde’nin ilmüne vakıf olmadığını, seviyesini bilmediğini dile getirmiştir. Bir süre sonra Hatîbzâde vefat etmiş ve boş kalan medreseyi Hayâlî ile doldurma fikri sultan ve vezir tarafından kararlaştırılmıştır. Fakat Hayâlî hac yapmak istediğini vezirlik veya saltanat dahi verilse kararından dönmeyeceğini söylemiştir. Mahmud Paşa bunu yumuşatarak Hayâlî’nin tüm sözlerini padişaha aktarmamıştır. Burada ilmî bir mevkiye birinin getirilmesinde hangi unsurların yer aldığı, bürokratik kararların nasıl alındığına dair göstergeler bulunmaktadır. Diyalogların bolca yer alması, değişik makamlardaki kişilerin görüşlerini açıkça vermesi bakımından mühim noktalar barındırmaktadır.¹

Mevlânâ Abdülkâdir biyografisinde Hocazâde başlığında görülen bir durumun benzeri söz konusudur. Abdülkâdir padişahın muallimidir. Hoca-öğrenci ilişkisi sayesinde Fatih ve Abdülkâdir arasındaki ilişki dostluk mertebesine kadar yükselir. Bu yakınlık aynı Hocazâde biyografisinde olduğu gibi Mahmud Paşa’nın hasetine yol açar. Mahmud Paşa da bir tezgâh kurup Fatih ve Abdülkâdir’in aralarını açar. Fatih’in davetine gelmeyip başka bir kişinin davetine icabet etmesi bu gerilimi yaratmıştır. Kişiler arasındaki duygular, çekememezlik, akıl oyunları ve kıskançlık Abdülkâdir’in hayat hikâyesinde mevcuttur.² Hekîm Ya’kûb ve Hekîm Lârî biyografileri birbirine paralel olarak okunabilecek bilgileri ihtiva etmektedir. Hekîm Ya’kûb Yahudi olmasına rağmen çok iyi bir tabip olmasından ötürü defterdar

1 Hâkî, *Mecma’*, vr. 57a-57b.

2 Hâkî, *Mecma’*, vr. 72a-72b.

olmuştur. İslâm dinini seçtikten sonra vezirin hasedi yüzünden padişaha ilaç terkip edip tedavisini yapamamıştır. Başka bir hekim olan Hekîm Lârî tedavisini üstlenmiş fakat yanlış bir ilaç uygulamıştır. Buradaki hikâye özellikle liyakata vurgu yapmak ve kişisel siyasî ayak oyunlarının zararını göstermek amacıyla esere dâhil edilmiş olabilir. Hekîm Lârî biyografisinde de bu olay farklı bir şekilde yeniden ele alınmıştır. Hatta Hâkî, tercümesinde Hekîm Lârî'ye ve ekmeğine hıyanet edenlere lanet eden bir beyit eklemiştir. Bu biyografide vurgulanan başka bir husus bu tip insanların hâl tercümesinin böyle bir eserde anılmasının aslında doğru olmamasıdır. Fakat Hâkî, neden Lârî'nin biyografisinin esere dâhil edildiğine de açıklık getirmiştir. Devlet daima teyakkuz ve uyanıklık hâlinde olmalıdır. Herkese tam bir bağlılıkla bağlanmamalı, itimat göstermemelidir. Eserde açıkça ifade edilen bu tip cümleler tercüme için bir nasihat kitabına yaklaştıran ibarelerdir.¹

Fenârî'nin ününün dışarıya taşması, padişah başta olmak üzere devlet ricalinin ona hürmet etmesi, ulemâ zümresinin çoğunun ondan ders almak ve ona hizmet etmek için hazır bulunması bir kısım kimse tarafından sindirilememiştir. Hatîbzâde, Fenârî'nin eserlerinden daha iyi eser yazabileceğini, bu hâlde iken ona olan ihsan ve riayetlerin sebebinin ne olduğunu anlamakta zorluk çektiğini direkt olarak padişaha söylemiştir. Sultan ise durumun farkında olduğundan cevap bile vermeyerek sadece sükût etmiştir. İlim çevrelerinde sadece dostluk, öğrencilik, öğretmenlik, muhabbet değil, mansıp kavgaları, çekememezlik gibi olumsuz durumlar da olumlu olgularla beraber içiçe işlenmiştir.² Molla Lutfî öldürülen âlimler arasındadır. Döneminin iki önemli âlimi tarafından yetiştirilmiştir. Tercümede bunu vurgulamak için “takrîr, ta'bîr, tahrîr, nihrîr” kelimeleri çeşitli sıfatlarla nitelendirilerek secili bir şekilde övülmüştür. Ayrıca “kemâl-i kâbiliyyet, fart-ı meleke, tilâvet-i zebân, fesâhat-i lisân” terkipleri ile Lutfî'nin âlimlik vasıfları yüceltilerek âdetâ lafı ölümüne getirmek için bir gerilim oluşturulmuştur. Çünkü ona haset edilmesinin sebebi “kesret-i fazl” olarak öne sürülmüştür. Efdalüddîn'in verdiği hükümle de öldürülmüştür.³

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 97a-97b.

2 Hâkî, *Mecma'*, vr. 18b.

3 Hâkî, *Mecma'*, vr. 98b.

Tâczâde Cafer Çelebi'de de Molla Lutfî'dekine benzer bir durum söz konusudur. Döneminin en iyi âlimlerinden dersler aldığı, özel olarak yetiştirildiği mahsusen öne çıkarılmıştır. Şiir gibi herkesin ustalaşamadığı “fünûn-ı cüziyye” kategorisinde yer alan disiplinindeki mahareti vurgulanmıştır ve bu onu nişancılık payesini almasına sebebiyet vermiştir. Ancak burdan sonra hikâye döner ve Hâkî “şöhret âfettir” sözcüklerini kullanarak katline ferman verilmesi olayına sözü getirir. Mansıbını kaybetmesi, tekrar kazanması ve öldürülmesi âlimlik hususiyetlerine nazaran daha kısa bir şekilde geçer.¹

Fenârî'de âlim-vezir geriliminin bir örneği yer almaktadır. Fenârî yaşlanıp gözleri kör olduğunda İvaz Paşa, Fenârî'nin ölümünün yakın olduğunu söyleyip “ölse de namazını kılsak” diyerek düşmanlığını izhar etmiştir. Fenârî bu sözü duymuş ve inşallah ben şifa bulurum o kör olur diyerek beddua ile mukabele etmiştir. Padişah vezirin gözüne mil çekmiş, İvaz Paşa vefat etmiş, Fenârî namazını kılmıştır. Kavga ve gerilimin hangi sınırlarda olduğunu göstermesi açısından mühim bir örnektir.²

Âlimlerin sultanlarla, devletin ileri gelenleri ile münasebeti, ikili ilişkileri, çekişmeleri, dostlukları, gerilimleri olduğu gibi mesafeleri ve soğuklukları da tercümede resmedilmiştir. Molla Gürânî için “inhinâ vâki olmazdı” tabiri kullanılmış ve tüm devlet ricali ile olan mesafeli tutumu tasvir edilmiştir. İki bayram dışında bu kesimle görüşmemesi ve yanına da bu kişileri her zaman kabul etmemesi aynı bağlam içerisinde verilmiştir.³

1 Hâkî, *Mecma'*, vr. 111b.

2 Hâkî, *Mecma'*, vr. 20a.

3 Hâkî, *Mecma'*, vr. 38b.

HÂKÎ'NİN TERCÜMELERİ

A. TERCÜMELERİN İSİMLERİ, YAZILIŞ SEBEPLERİ VE TARİHLERİ, SUNULDUĞU KİŞİLER

Şakâ'ik mütercimleri tercümelerini gerçekleştirirken bazen biyografileri muhtasar bir şekilde Türkçeye çevirmiş, kimi zaman asıl metne tamamen bağlı kalmaya çalışmış, kimi çevirmenler ise hâl tercümelerine eklerde bulunarak eserlerini yarı telif hüviyetine dönüştürmüştür. Muhtesibzâde Mehmed Hâkî-i Belgrâdî ise yaptığı tercümede yukarıdaki tüm tutumları yer yer sergilemiştir. Ancak onu farklı kılan unsur Osmanlı tercüme geleneğinde pek de görülmeyen şekilde aynı eseri üç kere tercüme etmesidir. Yaptığı tercümelerden birine hâtıme ve mukaddimede farklı isimler verirken, bir tercümesine sadece hâtımede isim vermiştir. Elimizde en çok nüshası olan tercümenin adı ise mukaddimede ya da hâtımede belirtilmemiştir. Müstensihler, eseri temellük edenler, kütüphanede katalog yapan kişiler nüshaların zahriyesine, iç kapaklarına, yanaklarına, serlevhalarına çeşitli kayıtlar düşmüşlerdir.¹ Hâkî'nin bu tercümesinde daha çok *Terceme-i Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye* veya tamamen Farsça terkip ile *Terceme-i Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye* şeklinde geçmektedir. Biz ileride kullandığımız bölümlerde birlik sağlaması açısından *Terceme-i Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye* şeklinde adlandırmayı tercih ettik.

Terceme-i Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye'nin mukaddimesinde Taşköprizâde'nin âlimler ve salihlerin hayat hikâyesini konu edinen bir eser yazdığı, bu eserden bir meclis içerisinde birkaç bölüm okunduğu söylenmiştir. Eser okunduktan sonra topluluktan biri keşke bu eser Türkçeye tercüme olsa da eserden edinilen fayda daha genele yayılsa diyerek bir teklifte bulunmuştur. Bu teklifin ardından toplulukta bulunanlardan bazıları bu işi Hâkî'ye havale etmişlerdir. Hâkî, eserin büyük bir âlime ait olmasından ötürü kabul etmek istememiş, kendinin yapacağı bir iş olmadığını dile getirmiştir. Ancak ortamdaki insanlardan bir kısmı yüksek makamda yer alan ve Hâkî'ye söz geçirecek insanlardır. Bunun üzerine Hâkî, tercüme işini mecburen kabul

1 Kayıtların ayrıntısı için bkz: Mehmet Yunus Yazıcı, *Belgradlı Mehmed Hâkî'nin Şakâ'ik Tercümeleri*, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale, 2020, s.220-221.

etmiştir. Bunun ardından dönemin padişahı Kânûnî Sultan Süleyman'ı öven iki şiir, nesir parçaları ile birlikte verilir. Bu iki şiirin sonunda Sultan Süleyman ismi geçer ve “Sultan” kelimesinden hareketle kelimenin her harfi hakkında simgesel bir üslupla padişah yüceltilir.¹

Hâkî, *Terceme-i Şakâ'ik-i Nu'mâniyye*'nin son bölümünde² h. 968 yılında tercüme için izin aldığını bildirmiştir. Yaptığı diğer tercümelerin yazılış tarihi hâtıme ve mukaddimesindeki kayıtlarda yazılmıştır ancak bu tercümenin başlangıç tarihi belli olmakla beraber bitiş tarihi belli değildir. Eserin mukaddimesinde, Kanûnî'ye övgü olması ve biyografiler için yazdığı şiirlerde Kanûnî'yi yücelten mısraların bulunması, tercümenin Kanûnî hayatta iken yapıldığını göstermektedir. Kanûnî'nin ölüm tarihi h. 974 yılıdır. Tercüme buna göre h. 968-974 yılları arasında yapılmış olmalıdır. Ancak bir başka tercüme h. 972 yılında yapılmıştır. Bu tercüme (*Hadâ'iku'r-reyhân*), *Terceme-i Şakâ'ik-i Nu'mâniyye*'ye nispetle genişletilmiş bir tercümedir. Ayrıca Hâkî h. 975'te yaptığı tercümede (*Mecma'u'l-eşrâf*) belirttiği üzere Taşköprizâde'ye, h. 968'de tercüme izni almaya gittiğinde yanında yaptığı biyografi tercümelerinden örnekler de götürmüştür. Başka bir deyişle h. 968 yılında zaten Hâkî, tercümenin bir kısmını bitirmiş bulunmaktadır. Bunlar göz önüne alındığında *Terceme-i Şakâ'ik-i Nu'mâniyye* h. 968-972 yılları arasında bir tarihte bitirilmiş olmalıdır.

Bir diğer tercümenin ismi ve yazılış tarihi hâtıme kısmı olarak nitelendirilebileceğimiz mesnevi nazım biçiminde yazılmış şiirde mevcuttur:

Çün toköz yüzi hicretü'n geçdi

Mi'e-i 'âşire niķâb açdı

Yetmiş ikide idi pes hengâm

Terceme emri olmuş idi tamâm³

Yukarıdaki beyitler tercümenin h. 972 (m. 1564/65) yılında tamamlandığını söylemektedir. Tercümenin ismi ise aynı mesnevi içerisinde yer

1 Hâkî, *Terceme*, Millet Yazma Eser Kütüphanesi, AETRH 728, vr. 1b-3b.

2 Bu bölüm, bazı nüshalarda “hâtıme” şeklinde geçerken bazılarında ise Taşköprizâde'nin hayatının anlatıldığını ifade eden başlıklarla istinsah edilmiştir.

3 Muhtesibzâde Mehmed Hâkî, *Hadâ'iku'r-reyhân*, Süleymaniye Kütüphanesi, Ahmed Paşa 230, vr. 215b.

almaktadır. Tercümenin son beyti mütercimin hangi kitabı çevirdiğini ve hangi isimle adlandırdığını belirtmektedir.

Aşlıdur çün *Şakâ'iku'n-Nu'mân*
Buña dindi *Hadâ'iku'r-Reyhân*¹

Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye, lâle-i Nu'mân, lâle-i kûhî, lâle-i duhterî bir tür gelincik çiçeğidir. Lahmîlerin son hükümdarı Nu'mân b. Münzir (ö. 602'den sonra),² gezerken kırmızı ve sarı renklere sahip çiçeklerin olduğu bir bölgeye rast gelmiştir. Bu görüntü, hükümdarın çok hoşuna gitmiştir. Çiçeklerin hayatta kalıp çoğalmasını sağlamak için sahrada keşfettiği bu alanın korunmasını emretmiştir.³ Taşköprizâde'nin eserinin tam ismi “Osmanlı Devleti Ulemâsındaki Gelincikler” şeklinde aktarılabilir. Gelincikler sahrada sarı ve kırmızı renkleriyle hemen göze çarpmış ve bir sultan tarafından himaye altına alınmıştır. Osmanlı ulemâsı ve urefasını bir sahrayı güzelleştiren, renkleriyle seçilen, belirgin şekilde ayrılan, kendini gösteren çiçekler olarak ele alabiliriz. Nu'mân b. Münzir'in çiçekleri çok sevip himaye etmesi, bölgeyi koruması ise ulemâ ve hükümdar arasındaki patronaj ve muhabbetin bir göstergesi olarak okunabilir. Hâkî de Nu'mân'ın “Şakâ'ik” çiçeklerine benzer bir biçimde bitki ismini tercümesini adlandırırken kullanmış, reyhan bahçeleri anlamına gelecek *Hadâ'iku'r-reyhân* ismini vermiştir. Reyhan ya da fesleğen, görüntüsünden ziyade kokusuyla öne çıkan ve döneminin tıbbında şifalı sayılan bir bitkidir. Hâkî, tercüme ettiği eserdeki her tabakayı bir bahçeye ve bu bahçedeki kişileri de kokuyu yayması itibarıyla ilim ve irfanı yayan kişilere benzetmiş olabilir.

Hadâ'iku'r-reyhân'ın mukaddimesindeki tercümenin yapılış nedenleri *Terceme-i Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye* ile birkaç ufak detay haricinde aynıdır. Bir toplulukta *Şakâ'ik* okunmaktadır. Ancak bu toplulukdaki bazı kişiler Arapçayı bilmemektedirler. Anadolu'da yazılan bu kitabın Türkçe olmasının gerekliliğini söylerler. Bunun üzerine mecliste bulunan herkes bunun doğru

- 1 Muhtesibzâde Mehmed Hâkî, *Hadâ'iku'r-reyhân*, Süleymaniye Kütüphanesi, Ahmed Paşa 230, vr 216a.
- 2 Nu'mân b. Münzir b. Münzir Irak'ta Lahmîlerin son hükümdarıdır ve hicrî 580-602 tarihleri arasında hükümdarlık yapmıştır. Ayrıntılı bilgi için Mehmet Ali Kapan, “Lahmîler”, *DİA*, C. XXVII., Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- 3 Ahmet Talat Onay, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar*, (haz. Cemal Kurnaz), MEB, İstanbul, 2004, s. 338.; شقائق النعمان maddeşi <http://www.kamus.yek.gov.tr/> (Erişim) 11.10.2019.

olduğu ve tercüme edilmesinin gerekliliği hakkında fikir birliğine varıp bu işi Hâkî'ye havale ederler. Bu teklifi uygun dille reddeden Hâkî ısrarlara maruz kalır ve bu ısrarlardan kurtulmanın mümkün olmadığını anlar. Bu ahval içerisinde tercümeyi kabul eden Hâkî, tercümeyi sunduğu kişi olan Mustafa Paşa'ya övgü cümleleri ile devam eder. Araya bazı manzum parçalar da serpiştirerek ağdalı bir dille bu bölümü nihayete erdirir. Mustafa Paşa'nın ayrıca Budin vilayetinde görev yaptığını ve buraya adalet getirdiğini de bu bölümde söylemektedir. Sokullu Mustafa Paşa 13 Muharrem 974 (31 Temmuz 1566) tarihinde göreve başlamış ve on iki yıl beylerbeyi olarak görev yaparak 1578'de görevi sona ermiştir.¹ Tercümenin yazılış tarihi h. 972 yılıdır. Yani tercümenin bitişi ile Mustafa Paşa'nın Budin'de göreve başlaması arasında iki yıllık bir süre vardır. Muhtemelen Hâkî, tercümeyi bitirdikten sonra başta mukaddimesi olmak üzere tercümesinin kimi kısımlarını düzenleyerek Mustafa Paşa'ya sunmuştur.² Bizi bu düşünceye iten en önemli neden tercümedeki şiirlerdir. *Terceme-i Şakâ'ik*'ta sadece Süleyman Han'dan padişah olarak bahsediliyorken *Hâdâ'iku'r-reyhân*, hem Süleyman Han'dan hem de Selim Han'dan padişah olarak bahsetmektedir. Şeyh İbn el-Vefâ için yazılan şiirlerin dua içeren son beyitleri üç tercüme için şu şekildedir:

<i>Terceme-i Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye</i>	<i>Hadâ'iku'r-reyhân</i>	<i>Mecma'u'l-eşraf</i>
Şeyh İbnü'l-Vefâ (Kıt'a) Dünye durdukça pādşâh eyle Yedi iklimi Şeh Süleymânı	Şeyh İbnü'l-Vefâ (Kıt'a) Devine durdukça pādşâh eyle Yedi iklimi Şeh Selim Hân'ı ³	Şeyh İbnü'l-Vefâ (Kıt'a) Yedi iklimi şehriyâr eyle Dünye durdukça Şeh Selim Hân'ı

Buradaki beytlere göre, *Hadâ'ik*'in h. 972'de bitirilse dahi (hâtimesindeki tarih kaydı) elimizde bulunan tek nüshası, Kanûnî'nin ölümünden sonra (ö. 974) mütercimmin eseri üzerinde tasarrufa gittiğini göstermektedir. Hâtimedeki kayıt bu açıdan yanıltıcıdır. Şiirler karşılaştırıldığında

1 Nahîfî Mehmed Efendi, *Cevâhiru'l-Menâkıb*, (haz. İbrahim Pazan), TYEKB, İstanbul, 2019, s. 94.

2 Sokullu Mustafa Paşa için bkz: Yasemin Altaylı, "Macarca Mektuplarıyla Budin Beylerbeyi Sokullu Mustafa Paşa (1566-1578)", *AÜDTCFD*, 2009 Cilt: 49, Sayı: 2.

3 Hâkî, *Hadâ'ik*, vr. 106a.

Hâkî'nin *Hadâ'ik* özelinde hem Selim Han'a hem Süleyman Han'a padişah olarak hitap ettiği ve övdüğü başka örnekler de görülecektir. Başka bir deyişle tercümelerde verilen yazım tarihlerine tahkik edici bir gözle bakmak gerekmektedir.¹

Hâkî'nin yaptığı son tercüme tenkitli metnini gerçekleştirdiğimiz *Mecma'u'l-eşraf*tır. Hâkî, hâtıme olarak *Hadâ'iku'r-reyhân*'da yazdığı şiiri *Mecma'u'l-eşraf*'ta da çok küçük değişikliklerle almıştır. Eserin hâtimesine bakıldığında tercümenin h. 972 yılında yapıldığı ve isminin *Hadâ'iku'r-reyhân* olduğu neticesi çıkacaktır. Ancak mütercim eserin mukaddimesinde tercümenin ismi ve tarihi hakkında şunları söyler:

Evşâfın taḥrîr itdügüm nuḳabâ-yı 'izâmuñ ve fuḫalâ-yı fiḫâmuñ rûḫâniyyetlerinden istimdâd iderüm ki bu ṭarîḳ-ı daḳîḳde tevfiḳ refîḳ olup bu kâr-i nik-encâm ḫayr ile ihtitâm bula ve bu dürer-i şehvârla pür-ḳulzüm-i ma'ârif ve baḫr-i leṭâ'if-i eslâfdan sâbıḳîn-i menâḳıb-ı eşrâf olmağın *Mecma'u'l-eşraf* ile nâmîde ḳılınduğı târiḫ hicretüñ toḳuz yüz yetmiş beşi idi ki...²

Buradan tercümenin isminin *Mecma'u'l-eşraf* olduğu ve h. 975 (m. 1567/68) yılında vücuda getirildiği anlaşılmaktadır. Tercümeyi kabul edişi yukarıdaki iki örnekteki hikâyelere benzer bir şekilde cereyan etmiştir. Tercüme, Sultan Selim Han'a sunulmuştur. İlk tercümede Kanûnî'ye yaptığı harfler üzerinden ve "Sultan" kelimesinden gerçekleştirilen övgü bu tercümede "Selim" kelimesi üzerinden yapılmıştır.

1 Şiirlerin ayrıntılı mukayesesi için bkz: Yazıcı, *age.*, s. 281-311.

2 Muhtesibzâde Mehmed Hâkî, *Mecma'u'l-eşraf*, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi Yazmaları, 506, vr. 2b.

B. TERCÜMELERİN NÜSHALARI

1. Terceme-i Şakâ'ik-i Nu'mâniyye'nin Nüshaları

1. Akşehir Kütüphanesi 390 (Konya Bölge Yazma Eserler Ktp., BY 9450)

Battal ebrulu fersûde mukavva mahfaza içerisinde. Cildi kahverengi deri, üzeri yeşil bez kaplıdır. Ölçüleri 248x140-176x88 mm'dir. 128 yaprak kâğıda nesih hat ile 23 satırda yazılmıştır. Serlevha sayfasının cetvelleri altın yaldızlıdır ve serlevhası tezhipli olup Terceme-i Şakâ'ik ibaresi bulunmaktadır. Sözbaşları, duraklar ve cetveller kırmızı mürekkeplidir. 1a ve 128b sayfalarında Ömer el-Akşehrî'nin kitabı Akşehir kütüphanesine vakfettiğine dair vakıf mührü bulunmaktadır. Yer yer nem lekeleri ve mürekkep dağılmaları mevcuttur.

Başı:

الحمد لله الذي خلق الانسان و علمه البيان و رفع طبقات العلماء فيما بينهم
و جعلهم مالک العلم و العرفان و الصلوة على رسول محمد صاحب المعجزة و
البرهان

Sonu:

‘Ârif oldur ki bakmaya ğayra
Dâ'imâ Hâkık ile mu'âmil ola
Nefs-i noķşânın eyleye tekmil
‘İlmi ile hemîşe ‘âmil ola

2. Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi, EY 1307

265x230-175x85 mm boyutlarında, 31 satırda nesih hatla yazılmış 96 yapraktır. Her sayfa yaldızlı cetvellidir. Şemseli ve zencirekli fersude cilt içerisinde. Serlahvası tezhipli ve yaldızlıdır. Tabaka ve biyografi başlıkları derkenar ve metinde kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Hicrî 1307 (m. 1889-90) tarihinde Hocazâde Hasan tarafından istinsah edilmiştir.

Başı:

الحمد لله الذي خلق الانسان و علمه البيان و رفع طبقات العلماء فيما بينهم
و جعلهم مالک العلم و العرفان و الصلوة على رسوله محمد صاحب المعجزة و
البرهان

Sonu:

‘Ârif oldur ki baĥmaya ġayra
Dâ’imâ Ĥaĥĥ ile mu’âmil ola
Nefs-i noĥşânın eyleye tekmîl
‘İlmi ile hemîşe ‘âmil ola

3. Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi, EY 1545

21 satırda kısmen harekeli ta’lik hatla yazılmıştır. 132 yaprakta, 290x215-170x80 mm ölçülerde, aharlı kâğıda istihşah edilmiştir. Sırtı meşin kaplı mukavva cilt içerisinde. Başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmış, bazı Arapça ifadelere kırmızı veya siyah mürekkeple keşide çekilmiştir. Rebiülevvel ayının ortalarında h. 995 (m. 1587) yılında Ahmed b. Halvâcızâde tarafından istinsah edilmiştir.

Başı:

الحمد لله الذي خلق الانسان و علمه البيان و رفع طبقات العلماء فيما بينهم
و جعلهم مالک العلم و العرفان و الصلوة و السلام على رسوله محمد صاحب
المعجزة و البرهان

Sonu:

‘Ârif oldur ki baĥmaya ġayra
Dâ’imâ Ĥaĥĥ ile mu’âmil ola
Nefs-i noĥşânın eyleye tekmîl
‘İlmi ile hemîşe ‘âmil ola

4. Ankara Milli Kütüphane, 06 Mil Yz A 5539

203x130- 150x75 mm boyutlarındadır. Yaprak sayısı 180, satır sayısı 17’dir. Mantar filigranlı kâğıda ta’lik hatla yazılmıştır. İlk sekiz yaprakta yaldızlı cetvele sahiptir. Koyu bordo meşin kaplı mukavva cildi miklepli, salbek şemseli, zencirekli ve yaldızlıdır. Söz başları, duracak ve

çizgiler kırmızıdır. Sayfalarda çift cetvel bulunmaktadır. 3, 4, 21. yapraklar şirazeden kopuktur. Bazı yaprakları yeşil renktedir. Baştan eksiktir. 1b'de 19 Temmuz 1985'te Kastamonu'da Mehmet Tufan Aslan'dan alındığına dair kayıt bulunmaktadır. 180b'de yine 19 Temmuz 1985 kaydı bulunmakla birlikte "Fiyat: 4000" ibaresi bulunmaktadır.

Başı:

اشارات با امارت پریشان دلیل سعادت و راه نمای دولت بیلوب بو امر واجب
الاتمه و لازم الاختتامه بعون الملك العلام شروع اتم

Sonu:

‘Ârif oldur ki bakmaya ğayra
Dâ'imâ Hâkık ile mu'âmil ola
Nefs-i noķşânın eyleye tekmil
‘İlmi ile hemîşe ‘âmil ola

5. Ankara Milli Kütüphane, 06 Mil Yz A 8967

149 varakta, kedi filigranlı kâğıda, 200x120 ve 145x65 mm ölçülerinde, 21 satırda, ta'lik hat ile yazılmıştır. Serlevhası tezhipli ve mülevvendir. İlk iki varakta cetvellere yaldız çekilmiştir. Salbek şemseli, zencirekli, kahverengi meşin cit içerisinde. Söz başları ve cetvelleri kırmızıdır. Eser başında 8 yaprak hacminde fihrist mevcuttur. Abduddâ'î tarafından istinsah edilmiştir. Eser sonunda "Fiyatı: 1100000000 TL" kaydı vardır.

Başı:

الحمد لله الذي خلق الانسان و علمه البيان و رفع طبقات العلماء فيما بينهم
و جعلهم مالک العلم و العرفان و الصلوة على رسوله محمد صاحب المعجزة و
البرهان

Sonu:

‘Ârif oldur ki bakmaya ğayra
Dâ'imâ Hâkık ile mu'âmil ola
Nefs-i noķşânın eyleye tekmil
‘İlmi ile hemîşe ‘âmil ola

6. Ankara Milli Kütüphane, 06 Mil Yz A 9317

Sırtı, sertabı ve dört kenarı vişne rengi meşin ile onarılmış, üzeri şemseli meşin kaplı, mıktelepli mukavva cilt içerisinde. 177x110-128x155 mm ölçülerine sahiptir. Yaprak sayısı 216, satır sayısı 17'dir. Saykallı kâğıt üzerine ta'lik hatla yazılmıştır. İlk sayfada cetveller altın yaldızlıdır. Cetveller, söz başları ve duracaklar kırmızıdır.

Başı:

الحمد لله الذي خلق الانسان و علمه البيان و رفع طبقات العلماء فيما منهم
و جعلهم مالک العلم و العرفان و الصلوة على رسوله محمد صاحب المعجزة و
القرآن

Sonu:

‘Ârif oldur ki bakmaya ğayra
Dā'imā Hâkḫ ile mu'âmil ola
Nefs-i noḳṣânın eyleye tekmil
‘İlmi ile hemîşe ‘âmil ola

7. Ankara Milli Kütüphane/ Nevşehir Ürgüp Tahsin Ağa İlçe Halk Kütüphanesi, 50 Ür 374

Mıktelebli, yeşil bezli mukavva cilt içerisinde. 200x135-160x85 mm boyutlarındadır. Çapa filigranlı kâğıda ta'lik hatla yazılmıştır. 141 varakta 21 satırdadır. Başında fihrist vardır. Fihristten sonra Tahsîn Ağa'nın vakfı olduğuna dair kayıt bulunmaktadır. Başlıklar, duraklar, cetveller kırmızı, Arapça ibareler kırmızı keşidelidir. Safer ayının 3. günü 1031 yılında (18 Aralık 1621) Muharrem b. Abdurrahmân tarafından istinsah edilmiştir.

Başı:

الحمد لله الذي خلق الانسان و علمه البيان و رفع طبقات العلماء فيما منهم
و جعلهم مالک العلم و العرفان و الصلوة على رسوله محمد صاحب المعجزة و البرهان

Sonu:

‘Ârif oldur ki bakmaya ğayra
Dā'imā Hâkḫ ile mu'âmil ola

Nefs-i noķşânın eyleye tekmil
‘İlmi ile hemîşe ‘âmil ola

8. BNE, Suppl. Turc. 1159

Muhammed bin Süleymân tarafından 15 Rebiülahir 1004 (18 Aralık 1595) tarihinde nesta‘lik hatla istinsah edilmiştir. Zahriyesinde yanlışlıkla “*Menâkıbu’l-ulemâ*” ve “Muhammed Sinâneddîn Yûsuf” isimleri kayıt edilmiş ve katalog kayıtlarına aktarılmıştır. Serlavhası tezhipli, cetvelleri yaldızlıdır. Başlıklar kırmızıdır. Mıklepli, şemseli, kahverengi ebrulu deri cilt içerisinde. 247 yaprak, 17 satırda ve 200x115 mm boyutlarındadır.

Başı:

الحمد لله الذي خلق الانسان و علمه البيان و رفع طبقات العلماء فيما بينهم
و جعلهم مالک العلم و العرفان و الصلوة على رسوله محمد صاحب المعجزة و
البرهان

Sonu:

‘Ârif oldur ki bakmaya ğayra
Dâ’imâ Hakk ile mu‘âmil ola
Nefsi noķşânın eyleye tekmil
‘İlmi ile hemîşe ‘âmil ola

9. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, TY 15

Şemseli mıklebli kahverengi meşin cilt içerisinde ta‘lik hatla 25 satırla yazılmıştır. 260x141 mm boyutlarındadır ve 121 varak hacme sahiptir. Manzum parçaları sütunlara ayrılmış yaldızlı cetvellidir. Serlevhası tezhiplidir. Başlıklar ve duraklar sürh mürekkeple yazılmıştır. Ahmed bin Sinân tarafından h. 1000 yılında Şaban ayında (Mayıs/Haziran 1592) istinsah edilmiştir.

Başı:

الحمد لله الذي خلق الانسان و علمه البيان و رفع طبقات العلماء فيما بينهم
و جعلهم مالک العلم و العرفان و الصلوة على رسول محمد صاحب المعجزة و
البرهان

Sonu:

‘Ârif oldur ki baĥmaya ġayra
 Dā’imā Hâĥĥ ile mu‘âmil ola
 Nefs-i noĥşânın eyleye tekmil
 ‘İlmi ile hemîşe ‘âmil ola

10. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, TY 470

202 varaġa 17 satırla, nesih hatla tahrir edilmiştir. İlk varaġı altın yaldızlı ve sûrh cetvellidir. Serlevhası çizilip boş bırakılmıştır. 212x130 mm ölçülerindedir. Başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Kimi özel isimler ve Arapça ifadeler 49b’ye kadar kırmızı keşidelidir. Bazı varaklar tamamen harekelenmiştir. Zencirekli, salbek şemseli, miklebli kahverengi cilt içerisindeydir.

Başı:

الحمد لله الذي خلق الانسان علمه البيان و رفع طبقات العلماء فيما منهم و جعلهم
 مالک العلم و العرفان و الصلوة علی رسوله محمد صاحب المعجزات و البرهان

Sonu:

‘Ârif oldur ki baĥmaya ġayra
 Dā’imā Hâĥĥ ile mu‘âmil ola
 Nefs-i noĥşânın eyleye tekmil
 ‘İlmi yile hemîşe ‘âmil ola

الهی بیا مرزان بنده را که گوید دعا یی نویسنده را

11. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, TY 557

25 satırla ve ta’lik hatla 117 yapraġa istinsah edilmiştir. Söz başları kırmızıdır ve metin cetvelsizdir. 208x137 mm ölçülerindedir. Nem lekeli ve kurt yeniklidir. Ahmed b. Mustafa el-Ustrûmcavî tarafından 6 Muharrem 1048 (20 Mayıs 1638) yılında istinsah edilmiştir.

Başı:

الحمد لله الذي خلق الانسان و علمه البيان و رفع طبقات العلماء فيما بينهم و
 جعلهم مالک العلم و العرفان و الصلوة علی رسوله محمد صاحب المعجزة و البرهان

Sonu:

‘Ârif oldur ki bakmaya ğayra
 Dâ’imâ Hâkık ile mu‘âmil ola
 Nefs-i noķşânın eyleye tekmil
 ‘İlmi ile hemîşe ‘âmil ola

12. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, TY 1349

152 yapraĝa ta’lik hatla 19 satırla yazılmıştır. 209x140 mm boyutlarındadır. Nem almış ve mürekkep lekelidir. Başlıklar, duraklar, keşideler, cetveller kırmızıdır. Manzum parçalar sütunlara ayrılmış ve çoĝu kez ayrıca cetvellenmiştir. Eser bitiminde fihrist bulunmaktadır. Siyah mukavva cilt içerisindeydir. 27 Cemaziyelevvel 987 tarihinde (22 Temmuz 1579) İlbasân’da istinsah edilmiştir.

Başı:

الحمد لله الذي خلق الانسان وعلمه البيان ورفع طبقات العلماء فيما بينهم وجعلهم
 مالک العلم والعرفان والصلوة على رسول محمد صاحب المعجزة والبرهان

Sonu:

‘Ârif oldur ki bakmaya ğayra
 Dâ’imâ Hâkık ile mu‘âmil ola
 Nefs-i noķşânın eyleye tekmil
 ‘İlmi ile hemîşe ‘âmil ola

13. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, TY 2487

230x133-159x79 mm boyutlarındadır. Suyolu filigranlı aharlı kâğıda ta’lik hatla yazılmıştır. Söz başları kırmızıdır. Serlevhası mihrabiye ve tezhipli olmakla birlikte sayfalar kırmızı cetvellidir. Şemseli ve mıklebli kahverengi meşin cilt içerisindeydir. Kurt yeniklidir. 138’de temellük kaydı, 1’de şahıs mührü bulunmaktadır. Temellük kaydında Abdülkerîm Çelebi İbn el-Kâdî el-Merhûm Muhammed Efendi (eş-Şehîr Bâzîrgâzâde) yazmaktadır. 138 yaprak hacminde 21 satırla yazılmıştır ve eser başında on sayfa fihrist ihtiva etmektedir. 1 Muharrem 1013 (30 Mayıs 1604) tarihinde Mahmûd bin Muhammed tarafından istinsah edilmiştir.

Başı:

الحمد لله الذي خلق الانسان و علمه البيان و رفع طبقات العلماء فيما بينهم و
جعلهم مالك العلم و العرفان و الصلوة على رسوله محمد صاحب المعجزة و البرهان

Sonu:

‘Ârif oldur ki bakmaya ğayra
Dâ’imâ Hakk ile mu‘âmil ola
Nefs-i noķşânın eyleye tekmil
‘İlmi ile hemîşe ‘âmil ola

14. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, TY 3790

21 satıra nesih hatla 112 varaĝa yazılmıştır. 192x113 mm boyutlarındadır. Baştan ve sondan eksiktir. Mıklebi taraklı, ebrulu, fersude cilt içerisinde. Eser 9. tabakadan sonra *Terceme-i Şakâ’ik-ı Nu’mâniyye* ile farklılıklar göstermektedir. 9. tabakanın 17. biyografisinden (Muhyiddîn el-Berdaî) sonra ek biyografiler yer almaktadır. Bu başlıkların çoĝu *Mecma’ul-eşraf*ta bulunmamakta ancak *Hadâ’i-ku’r-reyhân*’da bulunmaktadır. Ancak muhtevası *Hadâ’ik* ile birebir tutmamaktadır. Özellikle 109b’den sonra eser müsvette bir görünüme bürünmektedir. 110a’da satır sayısı 30’a çıkmıştır. Bu nüsha Hâkî’nin *Terceme-i Şakâ’ik* ve *Hadâ’ik* arasında bizzat kaleme aldığı bir müsvedde nüsha olabileceĝi gibi başka bir mütercim tarafından da eklenmiş olabilir. Son biyografi Nihânî’ye aittir.

Başı:

Şerh yazup ve sekiz yüz on dördinde hey’ete müte’allik Çaĝ-
minî’ye şerh yazup huṭbesinde terk-i vaṭan

Sonu:

Ba’zı aşhâbı katında faşih ü belîĝ ‘Arabî nazmı görülmüşdür.

روحہ اللہ روحہ و نور ضریحہ

15. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, TY 6200

169 varakta, 19 satıra, ta’lik hatla yazılmıştır. Vişne rengi meşin, salbekli, şemseli, zencirekli cilt içerisinde. Aharlı kâğıda yazılmış

olup söz başları kırmızıdır. 1a'da üç adet temellük kaydı vardır. 2a'da bazı beyitler yazılmıştır. Eser sonunda bazı beyitler ve fevaid türünden kayıtlar ihtiva etmektedir. 2a'da şahıs mührü bulunmaktadır. Boyutları 205x125-135x68 mm'dir.

Başı:

الحمد لله الذي خلق الانسان وعلمه البيان و رفع طبقات العلماء فيما بينهم وجعلهم
مالك العلم والعرفان والصلوة على رسوله محمد صاحب المعجزة والبرهان

Sonu:

‘Ârif oldur ki bakmaya ğayra
Dâ'imâ Hâkķ ile mu‘âmil ola
Nefs-i noķşânın eyleye tekmil
‘İlmi ile hemîşe ‘âmil ola

الهى بيا مرزان بنده را كه گوید دعا یی نویسنده را

16. Kayseri Raşid Efendi Yazma Eserler Ktp., Raşid Efendi

Eki 7984

154 yaprakta 21 satıra ta‘lik hatla yazılmıştır. Ölçüleri 204x127-134x74 mm'dir. Şemseli, salbekli, zencirekli, miklebli sertabı ve sırtı tamir görmüş meşin vişneçürüğü cilt içerisinde. Serlevhası müzehheb, cetvelleri altın yaldızlıdır. h. 994 (m. 1585) yılında istinsah edilmiştir.

Başı:

الحمد لله الذي خلق الانسان وعلمه البيان و رفع طبقات العلماء فيما بينهم و
جعلهم مالك العلم والعرفان والصلوة على رسوله محمد صاحب المعجزة والبرهان

Sonu:

‘Ârif oldur ki bakmaya ğayra
Dâ'imâ Hâkķ ile mu‘âmil ola
Nefsi noķşânın eyleye tekmil
‘İlmi ile hemîşe ‘âmil ola

17. Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi/ Burdur İl Halk Kütüphanesi, 15 Hk 794

Şemseli, dört tarafı tamir görmüş kahverengi meşin cilt içerisinde. Söz başları kırmızıdır. Çapa filigranlı kâğıda ta'lik hatla yazılmıştır. 210x145-145x80 mm boyutlarında, 168 varak hacminde olup 17 satır sayısı ile istinsah edilmiştir.

Başı:

الحمد لله الذي خلق الانسان و علمه البيان و رفع طبقات العلماء فيما بينهم و جعلهم مالك العلم و العرفان و الصلوة على رسوله محمد صاحب المعجزة و البرهان

Sonu:

‘Ârif oldur ki bakmaya ğayra
Dâ'imâ Hâkķ ile mu'âmil ola
Nefs-i nokşânın eyleye tekmil
‘İlmi ile hemîşe ‘âmil ola

الهی بیا مرزان بنده را که گوید دعا یی نویسنده را

18. Koyunoğlu Şehir Müzesi ve Kütüphanesi, 13206

253 varağa 12 satırda, ta'lik hatla yazılmıştır. 20x13 cm boyutlarındadır. Kahverengi deri cildi şemselidir ve mıkleti kopmuştur. Başlıklar kırmızı mürekkeplidir. Zahriyesinde tabakaların sayfa numaralarını gösteren fihrist bulunmaktadır.

Başı:

الحمد لله الذي خلق الانسان و علمه البيان و رفع طبقات العلماء فيما بينهم و جعلهم مالك العلم و العرفان و الصلوة على رسوله محمد صاحب المعجزة و البرهان

Sonu:

‘Ârif oldur ki bakmaya ğayra
Dâ'imâ Hâkķ ile mu'âmil ola
Nefs-i nokşânın eyleye tekmil
‘İlmi ile hemîşe ‘âmil ola

الهی بیا مرزان بنده را که گوید دعا یی نویسنده را

19. Manisa Yazma Eserler Kütüphanesi, 45 Hk 1368

Çaharkuşe koyu vişne meşinle, deffeleri desenli kâğıt kaplı, mık-
lebli, şirazesı dağınık mukavva cilt içerisinde. Arma ve taç filig-
ranlı 210x140 mm boyutlarındaki kâğıda 160x95 mm ölçüsünde
nesta'lik hatla 17 satırla istinsah edilmiştir. 177 varaktır. Müstensihî
İsmâil bin Halîl h. 1040 (m. 1629) tarihinde tahrir etmiştir. Eser
sonunda fihrist vardır.

Başı:

الحمد لله الذي خلق الانسان و علمه البيان و رفع طبقات العلماء فيما بينهم و جعلهم
مالك العلم و العرفان و الصلوة على رسوله محمد صاحب المعجزة و البرهان

Sonu:

‘Ârif oldur ki bakmaya ğayra
Dâ'imâ Hâkık ile mu'âmil ola
Nefs-i noķşânın eyleye tekmîl
‘İlmi ile hemîşe ‘âmil ola

20. Manisa Yazma Eserler Kütüphanesi, 45 Hk 5068

Mihrabiye ve serlevha mülevven tezhipli, yaldız cetvellidir. Söz
başları kırmızı, yaldız zencirekli vişne rengi meşin, mık-
lebli, aynı özellikle muhafazalı cilttedir. Mık-
lebi kopuk, yaprakları kurt yenik-
lidir. Baş ve sonunda Hacı Eyyüb'ün vakıf mührü bulunmaktadır.
203 yaprakta 211x130-145x71 mm ölçülerinde 19 satırla saykallı
ince abâdî kâğıda nesih hatla yazılmıştır.

Başı:

الحمد لله الذي خلق الانسان و علمه البيان و رفع طبقات العلماء فيما بينهم و جعلهم
مالك العلم و العرفان و الصلوة على رسوله محمد صاحب المعجزة و البرهان

Sonu:

‘Ârif oldur ki bakmaya ğayra
Dâ'imâ Hâkık ile mu'âmil ola
Nefs-i noķşânın eyleye tekmîl
‘İlmi ile hemîşe ‘âmil ola

الهی بیا مرزان بنده را که گوید دعا یی نویسنده را

21. Millet Yazma Eser Kütüphanesi, Ali Emîri Tarih 728

156 varakta 23 satırda ta'lik hatla istinsah edilmiştir. 180x150 mm ölçülerindedir. İstinsah tarihi h. 979 (m. 1571)'dir. Serlevhası mülevven tezhiplidir. Başlıkları kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Cetvelleri altın yaldızlıdır.

Başı:

الحمد لله الذي خلق الانسان و علمه البيان و رفع طبقات العلماء فيما بينهم و جعلهم
مالك العلم و العرفان و الصلوة على رسوله محمد صاحب المعجزة و البرهان

Sonu:

‘Ārif oldur ki bakmaya ğayra
Dā'imā Ḥaqq ile mu'amil ola
Nefs-i noqşānın eyleye tekmil
‘İlmi ile hemîşe ‘amil ola

الهی بیا مرزان بنده را که گوید دعا یی نویسنده را

22. Millet Yazma Eser Kütüphanesi, Ali Emîri Tarih 729

210x140 ve 150x100 mm ölçülerindedir. 165 yaprakta 17 satıra nesih hatla yazılmıştır. İstinsah tarihi h. 990'dır (m. 1582). Sırtı fer-sude kahverengi şemseli cilt içerisinde. Başlıklar ve derkenardaki biyografi isimleri kırmızıdır. Metin cetvelsizdir.

Başı:

الحمد لله الذي خلق الانسان و علمه البيان و رفع طبقات العلماء فيما بينهم و جعلهم
مالك العلم و العرفان و الصلوة على رسول محمد صاحب المعجزة و البرهان

Sonu:

‘Ārif oldur ki bakmaya ğayra
Dā'imā Ḥaqq ile mu'amil ola
Nefs-i noqşānın eyleye tekmil
‘İlmi ile hemîşe ‘amil ola

23. Selimiye Kütüphanesi, 22 Sel 546

160 yaprağa ve 19 satıra ta'lik hatla yazılmıştır. Kırmızı cetvel-lidir. Şemseli kahverengi cilt içerisinde. Zahriyesinde Saîd Girây

bin Saâdet'e ait temellük kaydı vardır. Serlevhasında mülevven tezhip ve besmele bulunmaktadır.

Başı:

الحمد لله الذي خلق الانسان و علمه البيان و رفع طبقات العلماء فيما بينهم
و جعلهم مالک العلم و العرفان و الصلوة على رسوله محمد صاحب المعجزة و
البرهان

Sonu:

‘Ârif oldur ki bakmaya ğayra
Dâ’imâ Hâkık ile mu‘âmil ola
Nefs-i noķşânın eyleye tekmil
‘İlmi ile hemîşe ‘âmil ola

24. Staatbibliothek zu Berlin, Ms Or Oct 2092

202 yaprakta, 21 satırda, nesta‘lik hatla, 200x120 mm kâğıda, h. 983 (m. 1575) yılında istinsah edilmiştir. Yeşil bordo mukavva cilt içerisindedir. İlk sayfası kırmızı cetvellidir. Sayfaları nem lekeli.

Başı:

الحمد لله الذي خلق الانسان و علمه البيان و رفع طبقات العلماء فيما بينهم
و جعلهم مالک العلم و العرفان و الصلوة على رسوله محمد صاحب المعجزة و
البرهان

Sonu:

‘Ârif oldur ki bakmaya ğayra
Dâ’imâ Hâkık ile mu‘âmil ola
Nefs-i noķşânın eyleye tekmil
‘İlmi ile hemîşe ‘âmil ola

الهی بیا مرزان بنده را که گوید دعا یی نویسنده را

25. Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya 3153

186 varak ve 19 satırdır. Ta‘lik hatla yazılmıştır. Boyutları 220x120-160x73 mm’dir. Ebrulu meşin cilt içerisindedir. Serlevhası tezhiplidir. Dervîş Mehmed Ahlâtî tarafından istinsah edilmiştir.

Birinci Mahmûd'a ait vakıf mührü bulunmaktadır. Manzum bölümleri ayrı cetvellidir. Başlıklar kırmızı mürekkepli Arapça ifadeler kırmızı keşidelidir.

Başı:

الحمد لله الذي خلق الانسان و علمه البيان و رفع طبقات العلماء فيما بينهم و
جعلهم مالك العلم و العرفان و الصلوة على رسوله محمد صلى الله عليه و سلم
صاحب المعجزة و البرهان

Sonu:

‘Ârif oldur ki bakmaya ğayra
Dâ'imâ Hakk ile mu'amil ola
Nefs-i noķşânın eyleye tekmil
‘İlmi ile hemîşe ‘âmil ola

26. Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi 2220

205x135-148x78 mm ölçülerindedir. Nesih hatla 21 satırla yazılmış olup 193 varaktır. Hicrî 989 (m. 1581) yılında istinsah edilmiştir. Serlevhası âdi müzehheplidir. İlk varağı kırmızı ve yaldızlı çift cetveli, diğer sayfaları kırmızı cetvellidir. Başlıklar kırmızı, derkenardaki biyografi isimleri siyah mürekkeple yazılmıştır. Manzum parçalar ayrıca cetvellenmiştir. Sonundan küçük bir kısım eksiktir. Miklepli, vişneçürüğü rengi meşin cilt içerisindeydir.

Başı:

الحمد لله الذي خلق الانسان و علمه البيان و رفع طبقات العلماء فيما بينهم
و جعلهم مالك العلم و العرفان و الصلوة على رسول محمد صاحب المعجزة و
البرهان

Sonu:

Mürûr u ‘ubûr idüp hicret-i nebeviyyenüñ tokuz yüz altmış sekizinde yine dârü's-salṭanaya

27. Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi 4518

Eserin serlevhasında *Hadâ'iku'r-reyhân* yazmaktadır ama eser *Terceme-i Şakâ'ik* ve Mecdî'nin tercümesinin çeşitli şekillerde

derlenmesinden meydana gelmiştir. İlk üç tabaka Hâkî'nin *Terce-me-i Şakâ'ik*'ine aittir. Bundan sonraki tabakalarda eseri derleyen çeşitli bilgileri birleştirerek biyografileri meydana getirmiştir. 381 varakta, 20 satırla, nesih hatla yazılmıştır. 202x145 mm ölçülerindedir. Birçok yerde derkenarlara çıkma yapıp bilgiler eklenmiştir. Müstensihî Muhammed bin Cafer'dir.

Başı:

الحمد لله الذي خلق الانسان و علمه البيان و رفع طبقات العلماء فيما بينهم
و جعلهم مالك العلم و العرفان و الصلوة على رسوله محمد صاحب المعجزة و
البرهان

Sonu:

عرصه كلشن فنا ديده ميوه روضه بتا

28. Süleymaniye Kütüphanesi, İzmir 456

Ta'lik hatla 202 varağa istinsah edilmiştir. Diğer tam nüshalarda bulunan manzum parça bu nüshada yoktur. Cetveller ve başlıklar sürh mürekkeple yazılmıştır. 17 satırdadır. Zahriyesinde Mehmed Saîd'e ait mühür, ilk sayfada Ahmed Efendi'ye ait başka bir mühür vardır.

Başı:

الحمد لله الذي خلق الانسان و علمه البيان و رفع طبقات العلماء فيما بينهم و جعلهم
مالك العلم و العرفان و الصلوة على رسوله محمد صاحب المعجزة و البرهان

Sonu:

Şeref-i muşâhabetleriyle müşerref olup tarîk-i şüfiyyede me'tâli-b-i 'ulyâya vâşilinden imişler. Pes zînet-i dünyâyı gözinden çıkarup mäsivâdan göz yummuşlar.

29. Süleymaniye Kütüphanesi, Kadızâde Mehmed Efendi 355

Divanî hatla 17 satırda istinsah edilmiştir. 212 yapraktır ve 210x145-145x80 mm ölçülerindedir. Şemseli meşin cilt içerisinde-dir. Başlıklar kırmızıdır.

Başı:

الحمد لله الذي خلق الانسان و علمه البيان و رفع طبقات العلماء فيما منهم و
جعلهم مالک العلم و العرفان و الصلوة على رسوله محمد صاحب المعجزة و البرهان

Sonu:

‘Ārif oldur ki bakmaya ğayra
Dā’imā Ḥaḫḫ ile mu‘āmil ola
Nefs-i noḫṣānın eyleye tekmil
‘İlmi ile hemîşe ‘āmil ola

الهی بیا مرزان بنده را که گوید دعا یی نویسنده را

30. Süleymaniye Kütüphanesi, Lâleli 2022

Ta‘lik hatla, 17 satırda, 203 yaprak kâğıda yazılmıştır. Serlevhası tezhipli ilk iki sayfa yıldız cetvellidir. Başlıklar ve diğer cetvel-ler kırmızıdır. Manzum parçalar ayrıca cetvelenmiştir. 200x120-128x64-70 mm ölçüsündedir. Zahriyesinde III. Mustafa’ya ait vakıf mührü vardır. Kılıflı, miklepli, dövme ve yıldız şemseli, yıldız zen-cirekli, vişneçürüğü rengi meşin cilt içerisinde.

Başı:

الحمد لله الذي خلق الانسان و علمه البيان و رفع طبقات العلماء فيما منهم و
جعلهم مالک العلم و العرفان و الصلوة على رسوله محمد صاحب المعجزة و البرهان

Sonu:

‘Ārif oldur ki bakmaya ğayra
Dā’imā Ḥaḫḫ ile mu‘āmil ola
Nefs-i noḫṣānın eyleye tekmil
‘İlmi ile hemîşe ‘āmil ola

31. Süleymaniye Kütüphanesi, Nuruosmaniye 3234

129 yaprakta 21 satırda ta‘lik hatla yazılmıştır. 199x131 mm ölçülerindedir. İlk iki sayfası yıldız cetvelli diğer sayfalar cetvelsizdir. Serlevhasında kitabın kimliğine dair bilgi mevcuttur. Başlıklar ve derkenar başlıkları sürh mürekkeplidir. Şirazesi dağınıktır. Zahriye-sinde III. Osman’a ait vakıf mührü vardır.

Başı:

الحمد لله الذي خلق الانسان و علمه البيان و رفع طبقات العلماء فيما بينهم
و جعلهم مالک العلم و العرفان و الصلوة على رسوله محمد صاحب المعجزة و
البرهان

Sonu:

‘Ârif oldur ki bakmaya ğayra
Dâ’imâ Hâkķ ile mu‘âmil ola
Nefs-i noķşânın eyleye tekmîl
‘İlmi ile hemîşe ‘âmil ola

32. Süleymaniye Kütüphanesi, Nuruosmaniye 3379

180x100 mm ölçülerinde 160 yaprakta, 21 satırla, nesih hatla istinsah edilmiştir. Serlevhası tezhipli cetvelleri yaldızlıdır. Başlıklar kırmızıdır. Sayfaları karışmıştır. Zayriyesinde III. Osman’ın vakıf mührü bulunmaktadır.

Başı:

الحمد لله الذي خلق الانسان و علمه البيان و رفع طبقات العلماء فيما بينهم
و جعلهم مالک العلم و العرفان و الصلوة على رسوله محمد صاحب المعجزة و
البرهان

Sonu:

‘Ârif oldur ki bakmaya ğayra
Dâ’imâ Hâkķ ile mu‘âmil ola
Nefsi noķşânın eyleye tekmîl
‘İlmi ile hemîşe ‘âmil ola

33. Süleymaniye Kütüphanesi, Yahya Tevfik 266

222x127-160x70 mm boyutlarındadır. 156 yaprağa, 21 satırda ta’lik hatla yazılmıştır. Serlevhası müzehheptir. Cetvelleri yaldızlıdır. Başlıkları kırmızı mürekkeplidir. Kurt yeniklidir. Sayfalarında karışıklıklar mevcuttur. Yer yer sah kayıtları vardır. Başındaki fihrist için açılan bölüm boş bırakılmıştır. Siyah meşin, şemseli, miklepli zencirekli cilt içerisindeydir. Yahya Tevfik Efendi Medresesi’ne ait vakıf

mührü bulunmaktadır. 1039 Rebiülahir'inde (Kasım/Aralık 1629) Muhammed Mustafa tarafından istinsah edilmiştir.

Başı:

الحمد لله الذي خلق الانسان و علمه البيان و رفع طبقات العلماء فيما بينهم و جعلهم مالک العلم و العرفان و الصلوة على رسوله محمد صاحب المعجزة و البرهان

Sonu:

‘Ârif oldur ki bakmaya ğayra
Dâ’imâ Hâkık ile mu‘âmil ola
Nefs-i noķşânın eyleye tekmil
‘İlmi ile hemîşe ‘âmil ola

**34. Süleymaniye Kütüphanesi/ Murâd Molla Kütüphanesi,
Hâmidiye 924**

Ta‘lik hatla 23 satırdadır ve 162 varak hacmindedir. 196x118-150x68 mm boyutlarındadır. Mustafa b. Hasan tarafından h. 1030 (m. 1620) yılında istinsah edilmiştir. Zahriyesinde I. Abdülhamid’e ait vakıf mührü mevcuttur. Mıklepli, dövme şemseli, sırtı vişnerengi kapakları açık kahverengi meşin cilt içerisindeydir. Serlevhası tezhipli ilk iki sayfasının cetveli ve duracakları yaldızlıdır. Eser eksik olarak istinsah edilmiştir.

Başı:

الحمد لله الذي خلق الانسان و علمه البيان و رفع طبقات العلماء فيما بينهم و جعلهم مالک العلم و العرفان و الصلوة على رسوله محمد صاحب المعجزة و البرهان

Sonu:

Edâ itmişler. Beyt:
Halk içinde mu‘teber bir nesne yok devlet gibi
Olmaya devlet cihânda bir nefes şîhhat gibi

35. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine Kitaplığı 1263

295x175 mm boyutlarındaki aharlı krem rengi 260 yaprak kâğıda, 14 satırda ta‘lik hatla istinsah edilmiştir. Şemseli, salbekli ve köşelikli vişneçürüğü deri cilt içerisindeydir. Başında mavi, kırmızı,

siyah ve yaldız mürekkeple yazılmış yaldız cetvelli fihrist bulunmaktadır. Serlevhası müzehheptir. Manzum kısımlar ayrıca yaldız cetvel içerisindedir. Eserde ulemâ, mutasavvıf ve sultanları ihtiva eden 49 adet minyatür bulunmaktadır. 17. yüzyılda istinsah edilmiştir. Sonuna ek olarak diğer tercümelerde ve nüshalarda yer almayan bir hâtime eklenmiştir.

Başı:

الحمد لله الذي خلق الانسان و علمه البيان و رفع طبقات العلماء فيما منهم و
جعلهم مالك العلم و العرفان و الصلوة على رسوله محمد صلى الله عليه و سلم
صاحب المعجزة و البرهان

Sonu:

‘Ârif oldur ki bakmaya ğayra
Dâ’imâ Hâkķ ile mu‘âmil ola
Nefs-i noķşânın eyleye tekmil
‘İlmi ile hemîşe ‘âmil ola

36. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Revan 1436

23 satıra ta’lik hatla yazılmıştır. 270x250-180x90 mm ölçülerindedir. 137 varak hacminde. Serlevhası tezhiplidir. İlk varağı yaldızlı cetvellidir diğer cetvelleri sürhtür. Şemseli, miklepli vişne-çürüğü cilt içerisindedir. Zahriyesinde III. Osman’ın vakıf mührü vardır. Başlıklar ve duracaklar kırmızıdır. Manzum parçalar bölünüp cetvellenmiştir.

Başı:

الحمد لله الذي خلق الانسان و علمه البيان و رفع طبقات العلماء فيما بينهم و جعلهم
مالك العلم و العرفان و الصلوة على رسوله محمد صاحب المعجزة و البرهان

Sonu:

‘Ârif oldur ki bakmaya ğayra
Dâ’imâ Hâkķ ile mu‘âmil ola
Nefs-i noķşânın eyleye tekmil
‘İlmi ile hemîşe ‘âmil ola

37. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Revan 1437

195x155-130x70 mm boyutlarındadır. Aharlı elvan kâğıda ta'lik hatla yazılmıştır. 170 yapraklı ve 23 satırlıdır. Mıktelepli ve şemseli vişneçürüğü deri cilt içerisinde. Başında es-Seyyid İbrâhim Hamdî'ye ait temellük kaydı ve şahıs mührü vardır. Şahıs mührünün altında I. Abdülhamid'e ait mühür bulunur. Derkenardaki biyografi başlıkları ve metindeki başlıklar kırmızıdır.

Başı:

الحمد لله الذي خلق الانسان و علمه البيان و رفع طبقات العلماء فيما بينهم
و جعلهم مالک العلم و العرفان و الصلوة على رسوله محمد صاحب المعجزة و
البرهان

Sonu:

‘Ârif oldur ki bakmaya ğayra
Dâ'imâ Hâkık ile mu'âmil ola
Nefsi nokşânın eyleye tekmil
‘İlmi ile hemîşe ‘âmil ola

38. Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar 63

202x116-136x64 mm ölçülerinde 195 ve 200 arası boş olmak üzere 200 varak hacminindedir. 21 satırda nesta'lik hatla aharlı kâğıda yazılmıştır. Mehmed bin Ali tarafından h. 1006 (m. 1597) yılında istinsah edilmiştir. Şemseli ve zencirekli vişneçürüğü fersude cilt içerisinde. Serlevhası tezhipli, cetvelleri yaldızlıdır. Duracak ve başlıklar sürh mürekkeple yazılmıştır.

Başı:

الحمد لله الذي خلق الانسان و علمه البيان و رفع طبقات العلماء فيما بينهم
و جعلهم مالک العلم و العرفان و الصلوة على رسوله محمد صاحب المعجزة و
البرهان

Sonu:

‘Ârif oldur ki bağmaya ğayra
 Dâ’imâ Hâkık ile mu‘âmil ola
 Nefsi nokşânın eyleye tekmi
 ‘İlmi ile hemîşe ‘âmil ola

39. Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesi, DYBZG 1277

260x155-155x80 mm ölçülerindedir. 164 yaprağa 19 satırda, ta’lik hat ile abadi kâğıda istinsah edilmiştir. Siyah bez kaplı şiraze-si bozuk mukavva cilt içerisindedir. Metin cetvelsizdir. Söz başları, başlıklar, duraklar, derkenardaki isimler kırmızı mürekkeplidir. Eserin ilk tabakası tamamen eksik olup ikinci tabakasındaki ilk biyografi de eksiktir.

Başı:

ازنیکده بر مدرسه بنا ایدوب جهت تدریس مزکور سیخه شرط ایدوب پس شیخ

Sonu:

‘Ârif oldur ki bağmaya ğayra
 Dâ’imâ Hâkık ile mu‘âmil ola
 Nefs-i nokşânın eyleye tekmi
 ‘İlmi ile hemîşe ‘âmil ola

2. Hadâî’ku’r-Reyhân Nüshası**1. Süleymaniye Kütüphanesi, Hâfız Ahmed Paşa 230**

Hicrî 996 (m. 1587) yılında istinsah edilmiştir. 215 varak olup nesih hatla 19 satırda yazılmıştır. 210x147-135x65 mm ölçülerindedir. Zahriyesinde ve ilk sayfasında Hâfız Ahmed Paşa’ya ait iki adet vakıf mührü vardır. Kurt yenikli, mıklepli, fersude vişneçürüğü cilt içerisindedir. Başında besmele, serlevha yoktur ve cetvelsizdir. Metnin bazı kısımları ve çoğu başlık, noktasız olarak istinsah edilmiştir. Kırmızı mürekkepli olan ve noktasız olan bazı başlıklara daha sonra siyah mürekkeple nokta eklenmiştir. 6-8 varakları arası karışmıştır. Eser bitiminden sonra yine aynı iki vakıf mührü ve son sayfada iki beyit bulunur. 26 Safer 996 (26 Ocak 1588) yılında Yûsuf ve

Ali tarafından musannif nüshasından istinsah edilmiştir. 107b'den 108'a geçişte hat değişmektedir.

Başı:

الحمد لله الذي خلق الانسان وجعلهم مالك العلم و العرفان و الحلوة محمد
صاحب المعجزة و البرهان و على اله و اصحابه

Sonu:

Ṭütîler gibi hep şeker yidiler
Bir münāsib isim gerek didiler
Aşlıdur çün *Şakā'îku'n-Nu'mān*
Buña dindi *Hadā'îku'r-reyhān*

3. Mecma'ul-eşrâf Nüshaları

1. Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi, EY 1308

280x254-160x90 mm boyutlarındadır ve 172 varağa 21 satırla nesih hatla istinsah edilmiştir. Zahriyesinde “Arkeoloji Müzele-ri Bibliyotek”, “Müze-i Hümayûn Kütübhânesi” ve Yümnî adında birine ait mühürler vardır. Serlevhasında besmele vardır. 149a'ya değin çoğu sayfa kırmızı cetvelli olmakla birlikte buradan sonra cetvel çekilmemiştir. Duracaklar ve biyografi başlıkları ve nazım şekli başlıkları sürh mürekkeple yazılıdır. Bazı biyografi başlıkların yanına derkenarda biyografi sahibinin meşhur ismi veya mahlası yazılmıştır. Arapça ifadeler kırmızı keşidelidir. Sah kayıtları mevcuttur. Sırtı ve sertabı tamir görmüştür. Mıklebi hatib ebruludur. 18 Rebiülevvel 1029 (22 Şubat 1620) tarihinde istinsah edilmiştir. Metinden sonra Hâleti Efendi, Dervîş Bülendî, Dürrî-i Bağdâd'a ait şiirler ve “Arkeoloji Müzeleri Bibliyotek” mührü vardır.

Başı:

الحمد لله الذي خلق الانسان و علم البيان و جعله مالك العلم و المعرفة
و العرفان و الصلوة على من خصه بالخلق العظيم و الحجج و البرهان و شرفه
بشرف النبوة و ايده بانزل القران و على اله و اصحابه و اولاده و على من تبعهم
الى يوم البر و الاحسان

Sonu:

Tûtiler gibi hep şeker yidiler
 Bir münāsib isim gerek didiler
 Aşlıdur çün *Şakā'iku'n-Nu'mān*
 Buña dindi *Hadā'iku'r-reyhān*

2. Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi, Y 506

258x142-185x85 mm boyutlarındadır. 202 yaprağa 21 satıra nesta'lik hat ile yazılmıştır. Sırtı ve köşeleri koyu kırmızı meşin, diğer tarafları lacivet vilineks kaplı şirazeli mukavva cilt içerisindedir. 12 Cemaziyevvel 1038 (7 Ocak 1629) tarihinde Hasan b. Mustafa el-Budunî tarafından istinsah edilmiştir. İç kapağında battal ebru süslemelidir. Serlevlasında adi tezhip vardır. İlk varağı yaldızlı mücedveldir. Diğer varaklar cetvelsizdir. Besmele bölümü boş bırakılmıştır. Derkenarlarında matlab türünden kayıtlar vardır. Kayıtlar Arapça, Farsça ve Türkçe olarak üç dilde tutulmuştur. Bu kayıtları tutan kişi 10 Zilkade 1204 (22 Temmuz 1790) tarihinde 201b'ye mütalaa kaydı eklemiştir. 192b'de başlıklar yazılmamıştır. Biyografi başlıkları, nazım şekli başlıkları ve duracaklar kırmızı mürekkeple istinsah olunmuştur. Sah kayıtları vardır. Başında ve sonunda Türk Tarih Kütüphanesi mührü vardır.

Başı:

الحمد لله الذي خلق الانسان و علم البيان و جعله مالك العلم و المعرفة
 و العرفان و الصلوة على من خصه بالخلق العظيم و الحجت و البرهان و شرفه
 بشرف النبوة و ايده بانزل القران و على اله و اصحابه و اولاده و على من تبعهم
 الى يوم البرّ و الاحسان

Sonu:

Tûtiler gibi hep şeker yidiler
 Bir münāsib isim gerek didiler
 Aşlıdur çün *Şakā'iku'n-Nu'mān*
 Buña dindi *Hadā'iku'r-reyhān*

C. ŞAKA'İKVE HÂKÎ'NİN TERCÜMELERİNDEKİ BİYOGRAFİLER

Terceme-i Şakâ'ik'ta toplam 313, *Hadâ'iku'r-reyhân*'da 422, *Mecma'u'l-eş-râfta* 385 adet biyografi bulunmaktadır. Herhangi üç tercümede de yer almayan biyografi sayısı 63'tür. Bunların tabakalara göre dağılımı şu şekildedir: Altıncı tabakaya kadar herhangi üç tercümede de yer almayan bir biyografi bulunmamaktadır. Altıncı tabakada 5 adet: 6/9- Mecdüddin Efendi, 6/20- İbnü'l-Midas, 6/26- Bahşâyiş Efendi, 6/30- İlyâs el-Hanefî, 6/37- Şeyh Pîrî Halîfe el-Hamîdî; yedinci tabakada 12 adet: 7/27- Ehaveyn Muhyiddîn Muhammed, 7/48- Muslihuddin Mustafa Efendi, 7/50- Dinkoz Efendi, 7/61- Arap Hekim, 7/67- Şeyh İbnü'l-Attâr, 7/76- Şeyh Muslihuddin el-İpsalavî, 7/77- Şeyh Muhyiddîn el-Kocavî, 7/78- Şeyh Süleyman Halîfe, 7/80- Şeyh Hoca Muhammed Pârsâ, 7/85- Şeyh Habîb el-Ömerî, 7/86-Şeyh Mesud, 7/88- Şeyh Sinân; sekizinci tabakada 8 adet: 8/63- Ömer el-Kastamonî, 8/64- Ali el-Kastamonî, 8/66- İbnü'd-Dellâk [Tellâkzâde], 8/70- Şeyh Muslihuddin es-Sirozî, 8/89- Şeyh Bedreddin Baba, 8/93- Şeyh İbnü'l-İmâm [İmâmzâde], 8/94- Şeyh Selâhaddin el-İznîkî, 8/95- Şeyh Bâyezîd Halîfe; dokuzuncu tabakada 20 adet: 9/27- Muhyiddîn Mehmed İbn Zeyrek, 9/31- Bahşî Halîfe el-Amâsî, 9/41- Abdullâh Hoca, 9/42- İbn Dedecik, 9/43- İbnü'l-Kaffâl [Kilitçizâde], 9/44- Sâdık Halîfe el-Manisavî, 9/49- Haydar Efendi, 9/50- Hızır Şah, 9/52- Hüd-hüd Bedreddin Efendi, 9/54- Şeyh Muslihuddin, 9/56- Şeyh Ebû Şâme, 9/59- Şeyh Muslihuddin İbn Hocaşâde, 9/60- Şeyh İbnü'l-Muallim [Muallimzâde], 9/61- Şeyh Nebî Halîfe, 9/62- Şeyh Muhyiddîn el-Esved [Kara Muhyiddîn], 9/63- Şeyh Lutfullah, 9/64- Şeyh Emîr Ali, 9/65- Şeyh Hızır Bey Çelebi, 9/68- Şeyh Abdüllatîf, 9/70- Şeyh Sohta Sinân; onuncu tabakada 18 adet: 10/20- Ece Halîfe, 10/25- Haydar el-Esved [Kara Haydar], 10/77- Muhyiddîn Mehmed [Hocazâde], 10/92- Ali el-Aydînî [Müfessir Ali Çelebi], 10/94- Câzim Hayreddin Efendi, 10/95- Bahşî Halîfe, 10/96- Câfer el-Menteşevî, 10/97- Dervîş Mehmed, 10/98- Mustafa bin Seyyidî el-Menteşevî [Ayızâde], 10/99- İbnü's-Şeyh eş-Şâzelî, 10/108- Pîr Mehmed, 10/111- Tabip Osman, 10/114- Şeyh Pîrî Halîfe el-Hamîdî, 10/118- Şeyh

Muhyiddîn el-İznîkî, 10/119- Şeyh İskender, 10/131- Şeyh Muhyiddîn el-Kağlavî [Kağlalı Muhyiddîn], 10/132- Şeyh Abdülgaflâr, 10/142- Şeyh Muslihuddin Mustafa.

Hem oransal olarak hem de adet olarak en çok biyografi çıkarılan tabaka dokuzuncu tabakadır. Mehmed Hâkî %25,7 oranında yani yaklaşık olarak dörtte bir oranında bu tabakadaki biyografileri hiç çevirmemiştir. Hâkî, sadece müstakil biyografi eklemesini son tabakada yani 10. tabakada yapmıştır. *Terceme-i Şakâ'ik* ve *Hadâ'iku'r-reyhân*'da eklediği biyografi 1 adet: Sultân Süleymân Hân; her üç tercümede eklenen biyografi 1 adet: Hüsâmü'd-dîn el-Üskübî; *Hadâ'iku'r-reyhân* ve *Mecma'ul-eşrâfta* eklenen biyografiler 2 adet: Yahyâ Çelebi (Muhyî'd-dîncik-zâde), Sîneçâk; *Terceme-i Şakâ'ik* ve *Mecma'ul-eşrâfta* eklenen biyografi 1 adet: Kâsım Çelebi Oğlu; sadece *Hadâ'iku'r-reyhân*'da olan biyografiler 2 adet: Deñiz Çelebi, Monlâ Uşûlî el-Vardârî (el-Mevlâ Uşûlî) sadece *Mecma'ul-eşrâfta* bulunan biyografiler 5 adettir: Yahyâ Çelebi bin Nürü'd-dîn el-Cemâlî, Ebû es-Su'ûd Efendi-zâde, 'Abdu'llâh Çelebi bin Pîr Aḥmed el-Ḳâzî, 'Alâ'ü'd-dîn 'Alî el-Hâverî (Hâverî Efendi), Şeyḥ Sinānü'd-dîn Yūsuf. Toplamda onuncu tabakaya 12 adet biyografi eklemesi yapılmıştır. Bu 12 biyografinin 8 tanesi *Mecma'ul-eşrâfta* bulunmaktadır ve bu açıdan en çok ekleme son tercüme ile yapılmıştır.¹

1 Tercümelerin mukayesesi hakkında geniş bilgi için bkz: Yazıcı, age, s. 220-343.

SONUÇ

Taşköprizâde'nin *Şakâ'ik*'ı telif etmesi Osmanlı Devleti'nin kurumsal yapılarının çoğunu tamamladığı, kendilik bilincini idrak ettiği, askerî ve siyasî manada güçlü olduğu, kendi tarihini tahrir ettiği XVI. yüzyılda gerçekleşmiş olması, mezkûr eserin dönemin ulemâsı tarafından hızlı bir şekilde benimsenmesine sebebiyet vermiştir. Bu benimseme; tercüme, telhîs, zeyl gibi yazım faaliyetleri ile birlikte Osmanlıların yıkılışına kadar süren bir serüven başlatmıştır.

Çalışmamız bu geleneğe ilk olarak eklemlenen mütercimlerden olan Muhtesibzâde Mehmed Hâkî-i Belgrâdî'ye aittir. Kâtiplik görevi yapmış olan, Arapça, Farsça bilen ve dönemin üstadlarından edebî eserler okuyan Hâkî'ye, bir topluluk içerisinde *Şakâ'ik* okunurken tercüme görevi tevdi edilmiştir. Hâkî, tercümesini gerçekleştirmeden önce eserin müellifi Taşköprizâde ile görüşmüş, ona yaptığı tercümelerden örnekler göstermiş, olumlu görüşlerini alarak tercümesine başlamıştır.

Mütercim, tercüme faaliyetini üç aşamada üç ayrı eser vücuda getirerek gerçekleştirmiştir ve bunların her birini ayrı ayrı kişilere sunmuştur. Tercümenin süreç içerisinde değişik kişilere sunulup üç ayrı tercüme üretilmesi, Hâkî'yi diğer *Şakâ'ik* mütercimlerinden ayırmaktadır. Ayrıca Osmanlı tercüme geleneğinde aynı eserin defalarca tercüme edilmesine sıkça tesadüf edilse de tek kişi tarafından üç farklı tercüme yapılması örneğine az rastladığımız bir durumdur.

İlk tercüme ettiği *Terceme-i Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye* adlı eseri Kanûnî'ye sunmuştur. Oldukça tutulan bu tercümenin tespit edebildiğimiz kadarıyla 39 nüshası mevcuttur. Muhtasar bir tercüme olan *Terceme-i Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye* 313 adet biyografi ihtiva etmektedir. Ayrıca bu tercümenin bir nüshası minyatürlerle süslenmiştir ve bu örnek Osmanlı döneminden elimizde kalan tek resimli ulemâ biyografisi olma hususiyetini taşımaktadır. Mütercim, üç adet biyografi ve 113 adet şiir eklemiş, bazı biyografileri kısaltmış, bazılarını ise genişletmiştir. İkinci tercüme Hâkî, *Hadâ'iku'r-reyhân* ismini vermiş ve Budin valisi Mustafa Paşa'ya eserini sunmuştur. Tespit edilebilen tek nüshasında mütercim 422 adet biyografiyi tercüme etmiştir.

128 adet şiir eklemesinde bulunmuş altı kişinin hâl tercümesini telif ederek eserine eklemiştir. Bu tercüme biyografi sayısı açısından en çok kişiyi ihtiva eden tercümedir. İki nüshasını bulabildiğimiz *Mecma'ul-eşrâf* adlı son tercüme h. 975 (m. 1567/68) yılında tamamlanmış ve dönemin sultanı II. Selim'e sunulmuştur. 385 kişinin hayat hikâyesine Hâkî, 146 tane şiir nazmetmiştir. Taşköprizâde'nin eserinde bulunmayan 8 kişinin hayatını *Mecma'ul-eşrâf*ta telif etmiştir. Telif edilen biyografilerin ortak özelliği, sonuncu tabaka olan Kanûnî devrinde yaşamış ulemâya ait olmasıdır. Başka bir deyişle mütercim kendi döneminde yaşayan âlimlerin hâl tercümesini edindiği bilgilerle telif etmiştir. Hâkî, *Şakâ'ik*'ta yer alan 63 kişinin hayat hikâyesini yaptığı tercümelerin hiçbirine dâhil etmemiştir ve bunlar umumiyetle kısa biyografilerdir. İlk beş tabakada her üç tercümeye de yer almayan bir biyografi bulunmamaktadır. Üç tercüme kıyaslandığında Hâkî'nin biyografi sayılarında ve sıralarında, verilen bilgilerde, eklenen şiirlerde değişik tercihlerde bulunduğu görülmüştür. Hâkî, biyografi telif ederek eserine eklemelerde bulunmuş, bazı biyografileri de genişletmiştir. Mezkûr genişletmeyi yerine göre hayal gücüyle, edindiği kaynaklarla ve edebî sâiklerle yapmıştır. Her üç tercümenin asıl maksadı insanlara bilgi verecek bir kaynak oluşturmak değil, okuyanların nasihat almasını sağlayacak, ahlâkını kemâle erdirecek, eskilerin hikâyelerinden dersler çıkaracak bir menakıp vücuda getirmektir. İkinci bir amaç ise ulemâ ve mutasavvıfların toplumun nezdindeki değerini yükseltmek ve korumaktır. Bu amaçları güden ifadeler ve yaptığımız çıkarımlara inceleme bölümlerinde değinilmiştir. Hâkî'nin umumiyetle biyografilerin sonuna eklediği şiirler de bahsettiğimiz amaçlara mutabık olarak basit ve anlaşılır bir Türkçe ile kaleme alınmıştır.

Yaptığımız çalışma ile birlikte *Şakâ'ik* geleneğinin önemli bir halkası olan tercüme geleneğine araştırmacıların eskiye nazaran daha fazla dikkat çekeceğini ummaktayız. İkinci bölümde gerçekleştirdiğimiz inceleme sadece filolojik cihetten gerçekleştirilmemiş, insanların, ilişkisel toplum hayatından dönem resimleri sunulmuş, hikâyelerden özet muhteva verilmiş, kişiye dair verilen bilgiler analiz edilmiş, eserler hakkındaki bilgiler kümelere

ayrılarak incelenmiştir. Değişik disiplinlere yer yer değinilerek edebî tetkik ile yetinilmemiş, mütercim ve müellifin niyeti okunmaya çalışılmıştır. *Şakâ'ik* tercüme kulliyatının neşrinin gerçekleşmesi mütercimlerin tercüme tekniklerinin ortaya çıkmasına, tercümelerin yapılış sebeplerinin tartışılmasına, dönemin sosyal, kültürel, iktisadî yapılarının aydınlatılmasına, metin-okuyucu ilişkilerinin açığa çıkmasına fayda sağlayacaktır. Yapılan neşirlere yapılacak ikincil çalışmalar, detaylı incelemeler ve mukayeseli okumalar filoloji, tarih, ilahiyat, bilimler tarihi, sanat gibi birçok disipline de kaynak olacaktır.

TENKİTLİ METİN TESİSİNDE DİKKAT EDİLEN HUSUSLAR

1. Arapça ve Farsça birleşik kelimelerin yazımı, terkiplerin oluşturulması ve eklerin metin içinde tutarlı olarak yer alması için İsmail Ünver'in "Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler" isimli makalesinin son neşri dikkate alındı.¹ Tabaka başlıklarındaki tüm karakterler kalın (bold) ve büyük harfle yazıldı. Biyografi başlıklarında kalın (bold) karakter kullanılmakla beraber isim ve lakaplardaki harf-i tarifler ayrılarak yazıldı. Tabaka başlığına örnek: **ṬABAḲA-İ ḤÂMİSE SELÂṬİN-İ ÂL-İ 'OŞMÂN'DAN QID-VE-İ SELÂṬİN-İ FERİDÜN-ÂYİN VE ZÜBDE-İ ḤAVÂḲİN-İ RÜYİ-ZEMİN ES-SULTÂN BİN ES-SULTÂN ES-SULTÂN MEḤEMMED ḤÂN BİN BÂYEZİD ḤÂN ḤÂZRETLERİ**

Biyografi başlığına örnek: **Ve mine'l-'Ulemâi'l-'Allâmeti fi-Zemânihi el-Âlimü'l-'âmil ve'l-Fâzîlü'l-kâmil el-Mevlâ Burhânü'd-dîn Ḥayder bin Maḥmûd el-Ḥ'âfi el-Herevî**

2. Biyografi başlıklarının yanında bulunan ve genellikle şahsın halk arasında anılan ismini belirten derkenarlar başlığın sonunda küme parantezi "{}" içinde yazıldı ve nüsha farklılıkları varsa aparatta gösterildi. Sah kaydı düşmek amacıyla yapılan derkenarlar metnin akışına uygun olarak metne dâhil edildi. Türk Tarih Kurumu nüshasındaki "fevaid" ve "matlab" türünden yazılan derkenar kayıtları metne dâhil edilmedi. Derkenar ve başlıkta geçmeyen ancak biyografide yer alan lakap ve isimler biyografi başlığının sonuna yine küme parantezi içinde eklendi. İsim ve lakap dışında biyografi içerisinde bir şair mahlası varsa yay parantez ile biyografi başlığının sonuna eklendi. Örnek: **el-Âlimü'l-'âmil ve'l-Fâzîlü'l-kâmil el-Mevlâ eş-Şehîr bi-Deli Birâder {Deli Birâder} {Dîvâne Birâder} (Ġazâlî)**

3. Manzumelerde noktalama işaretine yer verilmedi. Mensur kısımlarda noktalama işaretleri kullanıldı.

1 İsmail Ünver, "Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler", *Turkish Studies*, Volume3/6, Fall 2008, s. 1-46.

4. Sürh (kırmızı) mürekkeple yazılan biyografi başlıkları, manzum parçaları gösteren ibareler, mensur metne geçişi gösteren ibareler kalın karakterle yazıldı.

5. Varak numaraları köşeli parantez ile belirtildi. İki nüsha üzerinden kurulan metinde Türk Tarih Kurumu nüshasının varak numaraları normal köşeli parantezle ve “[T]” remziyle, Arkeoloji nüshasının varak numaraları “[A]” remziyle belirtildi. Örnek: Türk Tarih Kurumu, 506: [T 1b]; Arkeoloji Müzesi 1308: [A 1b]

6. Arapça ve Farsça manzum parçalar Arap alfabesi ile yazılıp dipnotta transkribe hâli ve çevirisi verildi. Diğer Arapça ve Farsça ibareler dilimizde kullanılan dua cümleleri gibi kalıplaşmış ifadeler değilse Arap alfabesi ile yazılarak çevirileri dipnotta verildi. Ayetler harekeli olarak dizildi. Diyanet İşleri Başkanlığı Meali’ndeki tercüme dipnotta gösterildi. Eğer ayetten kısmî iktibas var ise ayet mealinin tümü verilerek ilgili anlam kalın (bold) karakterlerle yazıldı. Örnek: Rahman sûresi 41. âyetten kısmî iktibas: “**Gü-nahkârlar simalarından tanınır**, perçemlerinden ve ayaklarından yakalanırlar.”

7. Diyalog cümleleri tırnak içerisinde verildi.

8. Farsçada bulunan vâv-ı ma’dûle (ّ) işaretiyle gösterildi.

9. Arapça ve Farsça kelimelerin imlasında *Kubbealtı Lugatı*’nın dijital sözlüğünden yararlanıldı: (www.lugatim.com). Metinde doğrudan kullanılmayıp yararlanılan dijital kaynaklar şunlardır: www.kamus.yek.gov.tr, www.almaany.com, www.kuran.diyanet.gov.tr, www.sozluk.gov.tr

10. Metin tamirleri ve dipnottaki bazı ek açıklamalar köşeli parantez “[]” ile yapıldı.

11. “Muhammed” adı “Rûm” topraklarında yaşayan şahısların isminde “Mehemmed” şeklinde okundu. “Arab ve Acem” diyarında yaşayanlar için “Muhammed” şekli tercih edildi.

12. Memlekete aidiyet bildiren ve Farsça “-i” ekini almış özel isimler Farsça terkip hâline getirildi. Örnek: Fahrü’d-dîn-i ‘Acemî.

13. Elif-i maksûre ile sonlanan kelimeler “â” şekliyle okundu. Örnek: Mûsâ, ‘Îsâ, müsemmâ.

14. İki aynı sessiz harfle sona eren Arapça kelimeler Türkçe sessiz harfle başlayan bir ek getirildiğinde sessiz harfin biri düşürüldü. Tamlama gereği sesli bir harfle bitişmedikçe şeddeli şekilde yazılmadı. Özel isimler bu kuraldan istisna tutuldu. Örnek: maḥalde, ‘avâmdan, ḥavâşdan, mevâdda; eşedd-i, mevedd-i; ḥâş u ‘âm, yu‘ad, ‘ad.

15. Nüsha farkları dipnotta aparatta gösterildi. Tenkitli metinde kullanılan iki nüshadan biri olan Türk Tarih Kurumu, 506 numaralı nüsha “T” harfiyle, Arkeoloji Müzesi, 1308 numaralı nüsha “A” harfiyle gösterildi. İlk bölüme makbul varyant alındı ve “:” işareti ile diğer varyantın bölümü ayrıldı. Makbul varyanta nüsha remizi konulmadı, ikinci varyanta remiz konuldu. Eğer varyantta kelime bulunmuyorsa “-“ işaretiyle gösterildi. Örnek: kılmışlar: kıilup A, Ḥ‘âce-zâde: Ḥ‘âce T, virûñ: -A, ile meyl: -T.

TENKİTLİ METİN

MECMA‘U‘L-EŞRÂF

Hâkî'nin Şakâ'ik Tercümesi

MECMA‘U’L-EŞRÂF

[T 1b] [A1b] *El-ḥamduli’llāhi’llezī* ﴿خَلَقَ الْإِنْسَانَ﴾¹ ve ﴿عَلَّمَهُ الْبَيَانَ﴾² ve *ce‘alehu mālīke’l-‘ilmi ve’l-ma‘rifeti ve’l-‘irfāni ve’ş-şalātu ‘alā-men ḥaşşahu bi’l-ḥulki’l-‘aẓīmi ve’l-ḥucceṭi ve’l-burhāni ve şerrefehu bi-şerefi’n-nubuvveti ve eyyedeḥu bi-inzālī’l-Ḳur’āni ve ‘alā ālihi ve aşḥābihi ve evlādihi ve ‘alā-men tebi’ahum ilā-yevmi’l-birri ve’l-iḥsān.*³ **Emmā ba’d:**

İftihārü’l-ahālī, muhtārü’l-mevālī, kıdvetü’l-müte’ahḥirīn, zübde-tü’l-mütebaḥḥirīn a’nī bihi el-mevlā el-fāzıl **Muşlihü’d-dīn** *‘aleyhi rahmetu’llāhi ilā-yevmi’d-dīn* eş-şehīr bi-Taşköprü-zāde *ce‘alehu’llāhu’l-hüdā ve’t-tukā zādehu* ḥazretleri fūnūn-ı feẓā’il ü ma‘arife evā’il-i ḥālden iştigāl idelden berü ṭab‘-ı laṭīf ve zihn-i şerīfleri tevārīḥe ve muḥāzarāta ma’il olmağın ‘ulemā-yı ‘izām ve meşāyiḥ-i kirām *ebḳāhumu’llāhu ilā-yevmi’l-ḳıyām* menākıbından kıssa-ı lā-yu‘ad ve hıssa-ı bī‘ad aḥzıyla gurer-i ma‘lūmāt ve dürer-i yād-dāştan ceyb-i cānları ve ‘atf-ı revānları müzeyyen olup ḥazīne-i derūn-ı leṭāfet-maḳrūnları memlū olmış idi. Eyle olsa bu serāy-ı sepeñ ve kāşāne-i pür-derd ü rencde fenānuñ ‘adem-i beḳāsın ve libās-ı vücūduñ fenāsın mülāḥaza iden esrāra vāḳıf aşḥāb-ı ma‘ārif,

Nazm: Şu kimse diridür dehr içre bāri
Ki sonunda ḳala bir yādgārı

Neşr:⁴ mefhūmuñ zevḳ idüp n’eylerse ider. Ḳuvvetine göre bir eşer [T 2a] ḳor gider. Pes müşārün ileyh mevlānā-yı siyādet-intimā āb-ı ḥayāt-ı ‘ilm ile neşv ü nemā bulaldan zemān-ı şebābdan āvān-ı şeybe deñlü -ki ḳalb-i rüşen-nihādın ve ḥāṭır-ı cenān-ābādın kıssa-ı ‘ulemā-yı şerefe ve ḥikāyāt-ı meşāyiḥ-i şāḥib-şerefe terḡib idüp ve şaḥā’if-i ḳalb-i vasī’leri⁵ ve levā’ih-i ḥāṭır-ı refi’leri ki nefā’isden pür [A 2a] idi- eşer olmağa bundan evlā

1 Rahman sûresi 3. āyetten iktibas: “İnsanı O yarattı.”

2 Rahman sûresi 4. āyetten iktibas: “Ona anlama ve anlatmayı öğretti.”

3 “İnsanı yaratan, ona açıklamayı öğreten, insanı ilim, marifet ve irfan sahibi kılan Allah’a hamd olsun. Allah’ın yüce ahlāka, delil ve burhana has kıldığı ve onu peygamberlik şerefiyle şereflendirdiği, onu Kur’an’ın nüzuluyula desteklediği salat olsun, ailesine, ashabına, evladına ve iyilik gününe dek onlara tabi olanlara rahmet olsun.”

4 Neşr: -T

5 vasī’leri: seri’leri T

ne ola diyü hacle-i hayâl ve minâşsa-i bâllerinde mestûr olan 'arâ'is-i ebkârı izhâr idüp bu bâbda bir kitâb-ı müsteṭâb te'lif idüp *Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye* ile nâmide kılmışlar idi. İttifâk bir gün bir meclis-i zîbâ ve bir maḥfil-i dil-güşâda mezḳûr olan kitâbdan birkaç faṣl ü bâb kıra'at olunup bu eşnâda sâmi'inden ba'zılar dirler ki luḡat-ı 'Arabîyye ile ülfetleri ve lisân-ı 'Arabî ile mûmâresetleri yoḡ idi. Eyitdiler ki: "N'olaydı bu şâhid-i müşḡîn-niḡâb ve bu dilber-i 'anberîn-burḡa' beyne'n-nâs Rûmî libâs ile cilve-nümâ olaydı." Terceme ḥod fi-zemâninâ maḡbûl didüklerinde mîr-i meclis ve şadr-ı maḡfil olan şâhibü'd-devle, âsmân-ı fazîletü'n hü mâ-pervâzı ve fihrist-i belâḡatü'n nûkte-perdâzı cümle-i luḡât yanlarında mertebe-i evveliyâtta olup tercemeye ihtiyâcları olmayup mücerred aşḡâb-ı iltimâsu'n mültemesleri ḡuşûle mevşûl olmaḡ-ıçün terceme emrin bu ḡaḡîre ḡavâle eylediler. Egerçi terceme bi-ḡasebî'ş-şûre emr-i sehldür. Ammâ fi-zemâninâ Türkî'de nezâket ü zarâfet kemâlde ve edâ-yı maḡşûd 'alâ-vechî'l-ma'hûd nihâyet-i şu'ûbetde çâşnî [T 2b] virüp kışşâ-perdâzlık tamâm işkâldedir. Bu emr-i müşkil ve kâr-ı mu'ḡil benüm emşâlüm lâl ü kelâlün kârı degûldür diyü her 'illet ki irâd itdüm. Muḡaddemât-ı müselleme ile red itdüklerinden ḡayrı be-herḡâl emr-i şerîflerine imtişâl lâzım olmaḡın sevḡ-ı kelâm ve siyâḡ-ı merâmda vâḡi' ḡuşûrda *el-memûru [ma'zûrun]*¹ dâmenine teşebbûş olunup maḡşûda şürû' olındı. *İnşâ'allâhu'l-Meliki'l-Allâm*. Evşâfın taḡrîr itdügüm nuḡabâ-yı 'izâmu'n ve fuḡalâ-yı fiḡâmu'n rûḡâniyyetlerinden istimdâd iderüm ki bu tarîḡ-ı daḡîḡde tevfiḡ refiḡ olup bu kâr-i nîk-encâm ḡayr ile ihtitâm bula ve bu dürer-i şehvârla pür-ḡulzüm-i ma'ârif ve baḡr-i leṡâ'if-i eslâfdan sâbîḡîn-i menâḡıb-ı eṡrâf olmaḡın *Mecma'u'l-eṡrâf* ile nâmide kıлінduḡı târîḡ hicretü'n ṡoḡuz yüz yetmiş beṡi idi ki e'âzım-ı selâṡîn-i [A 2b] 'Oṡmâniyân'dan şehriyâr-ı dâdḡer, pâdşâh-ı 'adl-ḡüster, İskenderü'z-zemân, Süleymânü'd-devrân, şeref-i zemîn ü zemân, bâsîṡü'l-emni ve'l-emân, muḡassim-i erzâḡ-ı cihâniyân, melâz-ı cemâhir-i İslâmiyân, ḡahramânü'l-mâ'î ve'ṡ-ṡîn, ḡalîfetu'llâh fi'l-arzîn a'nî bihi, es-sultân ibn es-sultân **Sultân Selîm Ḥân** bin sa'idü'l-ḡayât, şehîdü'l-memât Sultân Süleymân Ḥân.

1 "Memur ma'zûrdur."

Nazm: Şāhib-ķırān-ı dehrdür sulţān-ı ‘ālī-ķadrdür
 Feth ile nuşret yāveri devlet [ü] sa‘ādet hem-‘inān
 Şāhenşeh-i dīn ü düvel bī-mişl ü bī-şibh ü bedel
 Maķbūl-i Ḥayy-ı lem-yezel şāh-ı kerīm ü kāmran

Neşr: İsm-i sāmī ve nām-ı nāmīleri çār ḥarfdür. Zāt-ı pāklerinde ‘anāşır-ı erba‘a kemāl-i i‘tidālde olmağa [T 3a] delālet idüp “sīn” fıtrat-i ezeliyyede cümle-i saķāmetden selāmete dāl, “lām” kemāl-i ‘adāletden me’ḥūz, “yā” nihāyet-i heybete ve “mīm” evc-i sa‘ādetde kemāl-i saṭvet ü şalābetden kinā-yedür. Ḥaķķā budur ki hemānā nüşḥa-i pāk, şīr-i Ḥudā naķd-i vaķt-i ‘Aliyyü’l-Murtaẓā’dur.

Beyt: Bīşe-i ‘ālemde biz merd-i Ḥudā’ya irmişüz
 Ḥamdü li’llāh ölmedin şīr-i Ḥudā’yı görmişüz

Neşr: Vāhib-i Müte‘āl serīr-i ācāl ve taḥt-ı iclālde salţanat u ḥükümetle pāyidār kı lup eķālīm-i seb‘a serverleri ve rub‘-ı meskūn sipeh-sālārları rikāb-ı hümāyūnında birer ḥādīm-i ḥıdmet-güzār olup Ḥaķķ Te‘ālā mübārek sāyesin üzerimüzden ayırmāsın ve biz kılların ve du‘ācılarının bu hümā-yı ‘iz ü iķbālūn zıll-ı zālilinde muşṭazil olmaķdan ayırmāsın. *Bi-mennihi ve faẓlihi*.¹

1 “Onun ihsanı ve faziletiyle.”

ṬABAQA-İ ŪLĀ

EBU'L-FETH VE'N-NAŞR ES-SULTÂN 'OŞMÂN GĀZÎ 'ALEYHÎ'R-RAḤMETU VE'R-RİDVÂN DEVRİNDE VE SALṬANATI TĀRİHİNDE VĀKÎ' OLAN 'ULEMĀ- YI ZŪ-FÜNŪN VE MEŞĀYİḤ-İ REH-NÜMŪN BEYÂNINDADUR

Müşārün ileyh sultân-ı şāhib-ḥurūc tārīḥ-i nübüvvetüñ *şalavātu'llāhi* 'aleyhi ve selāmuḥu altı yüz toḳsan toḳuzunda salṭanat taḥtına 'urūc idüp perde-i istitârdan 'arz-ı didâr eyleyüp ḍarbet-i tiġ-i âbdâr ile feth-i eḳālīm ü diyâr itdügi tārīḥde

A'lemü'l-'ulemā ve Efḍalü'l-fuzalā Mevlânâ Şeyḥ Edebālî -Ḳuddise Sirruhu-ḥazretleri olup vilâyet-i Ḳaraman'dan zuḥûr idüp 'aşrında mevcûd olan ahālî-i şāhibü'l-lisândan [A 3a] tâḥşil-i 'ilm ü 'irfân eyleyüp zemân-i sehl ve ḳalilü'l-mehlde¹ akrânından derecâtla tefevvuk idüp müşārün ileyh bi'l-benân olur. Bunuñla ḳanâ'at gelmeyüp li-ecli't-taḥşil Mısr ve Şâm'a gi-düp [T 3b] 'ulemâ-yı 'Arab'dan taḥşil-i fünûn-ı edeb idüp uşûl ü fūrû'da ve ma'ḳûl ü meşrû'da ve eḥâdiş ü tefâsîrde bî-naẓîr 'âlim-i 'âlem olup yine vaṭan-ı me'lûfa rücû' eyler. Pes sultân-ı kâmrân ḥazretleri mevlânânuñ zühhd ü taḳvâsın ve 'ilm ü faẓl u kemâlâtın görüp eger meşâlih-i şer'iyyedür ve eger umûr-ı 'örfiyyedür tedbîr-i umûr-ı cumḥûrda cümleten mevlânânuñ zıkr-i şâbit ve re'y-i şâ'iblerine mürâca'at idüp da'imâ tedbîr-i münîrleriyle 'âmil olur. Mevlânânuñ cenâb-ı şehriyâr-ı kâmkâra taḳarrüb-i tâm ve ḳur-bet-i tamâm kesb itdügi beyne'l-ḥavâş ve'l-'avâm meşhûr olıcak ber-müci-b-i feḥvâ-yı² الناس على دين ملوكهم nâs-ı bî-ḳıyâs ziyâret-i mevlânâya istinâs idüp eṭrâf u eknâfdan şoḥbetine tâlib ve ḥıdmetine râġıb olurlar. Monlâ ḥazreti daḥı cevâbından müslimînüñ râġbetin görüp nâzilîn ü müsâfirîn içün bir 'âlî zâviye binâ eyler. **Sultân 'Oşmân** 'aleyhi'r-raḥmetu ve'l-ġufrân Ḥazretleri daḥı ziyâret ḥükmi ile zâviye-i mezkûrede aḥyânen beytütet-den ḥâlî olmayup aġleb-i evḳât muşâḥabet-i şeyḥle müşerref olurlar imiş.

1 ḳalilü'l-mehlde: ḳalilü'l-mahalde T

2 "İnsanlar meliklerin dini üzerinedir."

İttifāk bir gice yine sultān-ı celilü'l-'unvān hāzretleri muşāḥabet-i şeyḫ-i şeref-yābla müşerref olup bir miqdār muşāḥabetden sonra izz-i şerifleri ile ḫ'āba varurlar. Görürler ki māḥ-ı cihān-tāb-ı āsmān, rahş-ı seniyye-i şeyḫ-i şafā-baḥşdan çıkup gelüp kendü koyunlarına girer. Ol hâlde sürrelerinden bir şecere-i 'azīm biter. Sāyesi āfākı tutar. Ol şecer-i [T 4a] 'azīmün zıllında cümle-i 'ālem muşāzıl olup yir yir āb-ı revān nās-ı bî-kıyās üşüp içüp bakḫārlar bakārın, bostāncılar bostānın şıvadırlar.

Meşnevî: Görür ḫ'ābda şāh-ı 'ālî-maḫar
Girer koynına gökden inüp ḫamer
Biter sürresinden anuñ bir şecer
Ki çaḫ şāḫı saḫf-ı semāya irer
Tutar gökleri yirleri sāyesi
İrer yidi ḫat yirlere pāyesi

Neşr: Pādşāh-ı kāmḫār, 'ālem-i ḫ'ābdan bīdār olup gördüğü vāḫı'ayı 'ālā-vuḫū'ihî monlāya taḫrīr idüp taleb-i ta'bīr iderler. [A 3b] Monlā buyururlar ki: “Pādşāhum, beşāret olsun hāzretüñe ki saltanatda zirve-i 'ulyāya ve devlet ü ḫükümetde rütbe-i ḫuşvāya vāşıl olup evlāduñ ve evlād-ı evlāduñ baḫnen ba'de baḫnin, ser-tā-ser rüy-ı zemīne ve cümle-i arzine sa'ādet ü iḫbāl ve devlet ü iclāl ile pādşāh olsalar gerekdür ve bunlardan ba'zısı vāḫı'a muḫtezāsı üzre benüm el'ān mevcūde olan ḫızumdan vücūda gelse gerekdür. Bi-ḫükmi-ḫi ḫudāvend-i zevi'r-reşed ve'l-felāḫ el'ān sizlere nikāḫı itdüm.” didükde sultān-ı kāmḫār ta'bīrden ḫazḫ-ı firāvān idüp emr-i nikāḫı cānla ḫabūl idüp ol ḫızdan niḫe evlād-ı şāḫib-reşādı olur. Hāzret-i şeyḫ ol sinnde yüz yigirmisinde imişler. Tārīḫüñ yedi yüz yigirmi altısında fevt olup bir aydan sonra ḫızı daḫı fevt olur ki Sultān Orḫān'uñ vālidesidür. Üçinci ayda Sultān Ġāzī daḫı dārü'l-ḫurūrdan dārü's-sürūra rıḫlet iderler. *Raḫmetu'llāhi 'aleyh.*

Nazm: Geldi dünyāya ḫü Sultān 'Osmān
Oldılar emrine bende-i fermān
Eyledi şān'atını 'adl ile dād
Gitdi vü ḫodı cihānda eyü ad

[T 4b] Hâk anı ğarķa-i ğufrân itsün
Merķadin ravza-i rıdvân itsün

Mevâlıden Biri Daħı Feylesof u zû-Fünûn **Mevlânâ Tursun'dur** ki cümle-i funûnı eger maķbûl u meşrû'dur ve eger uşûl ü fûrû'dur merħûm u maġfûrun leh Şeyħ Edebâlî'den aħz itmişlerdür. Nefsinde zâhid ü 'âbid, rûz u şeb şâ'im ü sâcid müstecâbü'd-da've kimesne olup ba'de vefâtı'ş-şeyħ maķâmılarına ķâ'im olmuşlardır.

Mevâlıden Biri Daħı Kâra Hışârlu Mevlânâ Haţţâb'dur ki vilâyeti 'ulemâsından bir miķdâr taħşilden sonra Şâm'a gidüp 'ulemâsından eħâdiş ü tefâsîr kırâ'at idüp cümlesinde bî-naẓîr olup kemâle irgürdükdüden sonra bir miķdâr tefakķuh daħı idüp vilâyetine teveccüh ider. Vilâyetinde '*Ömer Nesefî Manzûmesi*' ne laţîf şerħ yazup ba'de'l-itmâm yedi yüz on yedisinde fevt olurlar.

Ve mine'l-Meşâyihî't-tarıķati fi-Zemânihi el-'Ârifu bi'llâh eş-Şeyħ Muħliş Baba

Mezkûr şeyħ, Karaman vilâyetinde neşv ü nemâ bulup Sultân-ı Ğazî Hażretleriyle küffâr-ı hâķsâr ve 'adüvv-i bed-kirdâr muħârebâtında aġleb-i evķât bilece bulunup müstecâb [A 4a] ü'd-da'avât, kerâmât u maķâmât şâhi-bi, 'aşrında ferîd, zemânında vahîd, mâlik-i taşarruf kimesne imişler.

Meşâyihden Biri Daħı 'Âşık Paşa bin Muħlis Baba'dur ki hâl-i hayât-larında Karaman vilâyetinde Kırşehri demekle meşhûr şehrde sâkin idiler. Vâlid-i 'azîzleri gibi bunlar daħı müstecâbü'd-da've olmaġla iştiħâr bulup mādâm ki ķayd-ı hayâtıda idiler, âstâneleri kıble-i tullâb ve mercî'-i¹ aşhâb u aħbâb olmuşdı. Eţvâr-ı 'arîfine ve maķâmât-ı sâlikîne uşûliyle vâķıf ve menâzile 'arîf, [T 5a] müşkilâtı kâşif nefis-i nefis olup Tûrkî dilde şûfiyye üslûbı üzre bir laţîf kitâb nazm idüp eţvâr-ı sülûkı anda derc idüp² 'ömr-i girân-mâyenüñ ekşerin itmâmına ġarc itmişler. Mezkûruñ mertebesi kitâ-bında îrâd itdüġi ġaķâ'îķ u daķâ'îķdan mefhûmdur.

Meşnevî: Âşık-ı pâķ çü 'Âşık Paşa
Eyledi defter-i 'ışķı inşâ

1 mercî': müreccaħ T

2 idüp: -T

Senün için niçe sükker ezdi
Yalıñuz şanma ki hâlin yazdı

Meşâyiğden Biri Dahı Şeyh ‘Elvân Çelebi’dür ki mezkûr ‘Âşık Paşa oğ-
lıdır. Amâsiyye kurbında bir nâhiyeden zühûr idüp huzûr-ı Hakk’a vuşu-
lu dahı nâhiye-i mezkûrede olmışdur. Taşköpri-zâde Hâzretleri “Mezkûr
şeyhün merkad-i münevver ve meşhed-i muṭahharların ziyâret itdüm.
Rûhâniyyetlerinden baña niçe hâl hâşıl oldu.” diyü rivâyet iderler. Mezkûr
şeyh, cezbe-i ‘azîme ve ‘alâka-i kavîyye şâhibi kimesne imişler.

**Meşâyiğden Biri Dahı Zâhiri Tâhir Bâtını Pâk u Müstaḥsen Şeyh Ha-
san**’dur ki ṭayy-ı maḳâmât idüp şâhib-i keşf ü kerâmât olmışdur. Bunlar
dahı kezâlik du‘âsı müstecâb, nefsi müsteṭâb kimesne olup belde-i Buru-
sa’ya qarîb maḥalde zâviyelerinde medfûn imişler.

ṬABAḲA-İ ŞÂNİYE

SELÂṬİN-İ ÂL-İ 'OṢMÂN'DAN SULTÂN ORḤÂN –ESKENEHU'LLÂHU FÎ-FERÂDİSÎ'L-CİNÂN- HAZRETLERİ DEVLETİNDE ZUHÛR İDEN 'ULEMÂ- YI KİRÂM VE ŞULEḤÂ-YI 'İZÂM BEYÂNINDADUR

Müşārün ileyh sultân-ı celilü'l-ḳadr ve'l-'unvân târiḥ-i hicretün yedi yüz yigirmi altısında taḥt-ı salṭanatı ve serîr-i ḥükûmeti vücûd-i şerîfleriyle müşerref kılop yed-i ḳâhire ve devlet-i bâhire ile pençe-i a'dâyı burup rûy-ı dehri ḳalâm-ı zulminden ḥalâş idüp envâr-ı [T 5b] Muḥammedî ile şaḥîfe-i rûzgârı [A 4b] münevver ḳılmışlardur.

Ve mine'l-'Ulemâi'l-'Allâmeti fi-Zemânihi el-'Âlimü'l-'âmil ve'l- Fâzîlü'l-kâmil el-Mevlâ Dâvûd el-Ḳayşerî

Mezkûr, kendü vilâyetinde 'aşrı 'ulemâsından bir miḳdâr taḥşîl-i 'ilm idüp andan li-ecli'l-iştigâl diyâr-ı 'Arab'a irtihâl idüp 'ulemâsından uşûl ü fîrû'ı ve ma'ḳûl ü meşrû'ı ḳırâ'at idüp 'ulum-ı 'aḳliyyede ve ma'ârif-i şüfiyyede mahâret-i tāmme taḥşîl idüp zemân-ı taḥşilde Şeyḥ-i Ekber Ḥazretlerinün *Füşûş*'ına şerḥ yazup ḳıkr olınan şerḥün evvelinde muḳaddeme vaz' idüp 'ilm-i taşavvufün cümle-i uşûlin anda derc idüp mezkûr muḳaddemeye *Matla'* nâmîde ḳılop muḳaddemede îrâd itdüğü taşarrufât-ı fâ'ika ve nikât-i râ'ikasından mezkûruñ uşûl-i şüfiyyede ve 'ulûm-ı 'aḳliyyede kemâl-i mahâretine erbâb-ı iz'ân muṭṭali' olur. Bu târiḥde pâdşâh-ı âlempenâh İznîḳ'de medrese binâ idüp cihet-i tedrisin şeyḥe ta'yîn iderler. Şeyḥ daḥı niçe müddet laṭîf dersler diyüp ḳavâbilden cemm-i ḡafîr terbiyeleriyle meḳâlib-i 'ulyâya vâsıl olup tekmîl-i 'ulûm u fûnûn iderler. Mezkûr, nefsinde âlim ü fâzîl, kâmil ü mükemmil, müfredât-ı 'dünyâdan âlim-i 'ulûm-ı Rabbânî ve ârif-i ma'ârif-i Şamedânî, vâsılinden bir vücûd-i şerîf imişler.

Ḳıṭ'a: Ḥazret-i Dâvûd a'nî Ḳayşerî
 Ḳıldı ihyâ rûḥ-ı Şeyḥ-i Ekber'i
 Ṭalibîne dürlü iḥsân eyledi
 Müşkilât-ı fenni âsân eyledi

Ve minhum el-Mevlâ el-‘Âlimü'l-‘âmil ve'l-Fâzılü'l-kâmil el-Mevlâ Tâcü'd-dîn

Mevlânâ-yı mezkûr ‘aşrında vâkı‘ ‘ulemâdan *Meṭâli‘* ve *Beyânü'l-ḥikme* nâm kitâblarun mü’ellifi Sirâcü'd-dîn el-Urmevî ḥıdmetlerinden ‘ulûm-i keşîre tahşîl idüp cümlesinde mertebe-i fazla irişüp fıkhdâ kezâlik mahâret-i tâm ve kudret-i tamâm ḥâşıl kılup [T 6a] beyne'l-ebrâr fazlla iştihâr bulur. Dâvûd-ı Kayserî fevt olduğda medresesine müderris olup müddet-i medîd ders diyüp zemânında vâkı‘ olan talebe ṭâ'ifesi ta'lîmi ile tahşîl-i fazl idüp vâşıl-ı murâd olurlar. Mevlânâ Şeyḥ Edebâlî'nün bir kızın mevlânâ-yı mezkûr ve bir kızın daḥı Mevlânâ Ḥayrû'd-dîn el-Ḳâzî alup ba'dehu mezkûr Ḥayrû'd-dîn vezîr-i sulṭân olup Ḥayrû'd-dîn Paşa dimekle meşhûr olurlar. Şikâtden mervîdür ki Sulṭân Orḡân Ḥazretleri İznîḳ'ı muḥâşara itdüklerinde ‘asâkir-i küffâr ba'zı cevânibde hücum kaçdına cem'iyet idüp sulṭân-ı kâmrân ḥazretleri [A 5a] tedârük-i küffâr-ı bed-kirdârdan ḥaberdâr olıcaḳ muṣṭarib olup ümerâdan Emîr Şâhîn Lâlâ ile meşveret iderler. Ḥîn-i meşveretde Şâhîn Beg pâdşâh ḥazretlerine eydürler ki: “Pâdşâhum, siz emr-i ḥişâriyi te'ḥîr eyleñ. Kâfir ğalebesinden buyurılırsa *bi-izni'llâhi'l-Meliki'l-Allâm* küffârın inhizâmından soñra ḥâşıl olan ğanâ'imi pâdşâh ḳulına bağışlarsa pâdşâh devletinde kâfire cevâb âsândur.” “Hemân fermân olınsun.” didükde şehriyâr-ı kâmkâr Mîr Şâhîn'ün cür'etinden ḥazlar idüp “Cümle ğanâ'im senün. Hemân sen daḥı ğayret ḳuşağını bürün ve râh-ı ğazâda cân u ser terk itmek gereksin.” diyü du'â-yı ḥayr ile icâzet virilicek Mîr Şâhîn daḥı ṭurna tellü, gözi ḳanlı şeh-bâzlarla cânib-i ‘adûya pervâz idüp,

Beýt: Ne deñlü çoğ olursa ördek ü ḳaz
Ṭağılur çünki Şâhîn ura pervâz

fehvasınca Mîr Şâhîn'ün hücumından ‘adû-yı zâğ perîşân olup şınup kaçup ḥadden bîrûn ve ‘adden füzûn ğanîmet ḥâşıl olur. Ḥazret-i sulṭân bu ḥâle peşimân olup [T 6b] mevlânâ-yı mezkûrdan ḳışsayı istiftâ iderler ve Emîr Şâhîn ile geḳen mâ-cerâyı i'lâm eylerler. Pes Mevlânâ Şâhîn Beg içün henüz rıḳ mıdur mu'taḳ mıdur diyü su'al iderler. Mu'taḳdır diyü cevâb virilicek

bi-ḥasebîş-şer' ḡanîmet anuñdur diyü ḥükm ider. Pes Emîr Şâhîn ol māl ile Burusa'da bir medrese ve Kirmâstî nâm ḡaşabada bir köpri ve bir zâviye binâ ider.

Kıṭ'a: Bu ne devlet durur ki şâhib-i māl
Furşat eldeyken ide fîkr-i me'âl
Rûz u şeb dürüşe 'ibādâta
Şarf ide ḡaşılını ḡayrâta

Ve minhum el-‘Âlimü'l-‘âmil ve'l-Fâzîlü'l-kâmil el-Mevlâ ‘Alî el-Esved eş-Şehir bi-Kara H'âce {Kara H'âce}

Mevlânâ-yı mezkûr uşûle müte'allîḡ *Muḡnî* nâm metni ve fûrû'a müte'allîḡ *Viḡâyê*'yi şerḡ itmişlerdür. Mezkûr, beyne'l-mevâlî “Kara H'âce” demekle meşhûrdur. Vilâyetinde taḡşîlden soñra bilâd-ı ‘Acem’e irtihâl idüp ‘ulemâsından ‘ilme iştîḡâl idüp taḡşîl-i küllî eyleyüp merâtib-i fazla irişüp yine vilâyetine gelüp bilâd-ı Rûm’a müteveccih olup geldükde fuзалâ-yı Rûm ile muşâḡabet idüp mâ-beynlerinde küllî i'tibâr bulup fazîlet-i tâmmesine şehâdet iderler. Bu eşnâda İznîḡ'de müderris olan Mevlânâ Tacü'd-dîn fevt olup mevlânânuñ fazlı [A 5b] pâdşâhuñ sem'-i şerîfine yetişmegin medrese-i mezkûreyi iḡsân iderler. *Viḡâyê Şerḡi*'n medrese-i mezkûrede te'lif idüp bî-nihâye müşkiller ḡal eylemişdür ki iḡşâdan bîrûn ve ḡadden efzûndur. Muşannif-i kitâb zıkr olınan şerḡi “İki cildde görüp müṡâlâ'a itdüm. Fevâ'id-i ‘uzmâ ḡaşıl itdüm.” diyü buyurmışlar. Ba'zı şîḡâtden mervîdür ki Mevlânâ [T 7a] Şemsü'd-dîn el-Fenârî mevlânâ-yı mezkûrdan kıra'at idüp lâkin mâ-beynlerinde münâferet ü muḡâlefet vâḡi' olmaḡın Şemsü'd-dîn mevlânânuñ ḡıdmetin terk idüp li-eclî't-taḡşîl Cemâlü'd-dîn el-Aḡserâyî ḡuzûrına gitmişler.

Ve minhum el-‘Âlimü'l-‘âmil ve'l-Fâzîlü'l-kâmil el-Mevlâ Ḥalîl el-Cenderî {Cenderlü Kara Ḥalîl}

Mezkûr, beyne'l-‘ulemâ “Cenderlü Kara Ḥalîl” demekle meşhûrdur. Mevlânâ ‘Alî el-Esved ṡalebesinden iken ḡâzî'l-‘asker olmuşdur. Evvelâ ḡâzî'l-‘asker bunlardur. Mervîdür ki bir gün sulṡân-ı kâmrân iclâl-i bî-kerân

ile seyrân iderek ‘Alî el-Esved hücreğine uğrayup ziyâret kaşd idüp içeri girdüklerinde mevlânâ-yı mezkûr namâz üze bulunup bir miqdâr bâb-ı hücrede tevaḥḫuf iderler. Talebeden ba’zı ḥâzırine “Biz dahı namâz kılmak dilerüz.” diyü buyururlar. Mevlânâ Ḥalîl imâm olup sultân-ı ‘âlî-şân iktidâ eyleyüp edâsı lâzım olan ne ise edâ iderler. Bu ḥâl üze mevlânâ, sultânun kudûmından haber alup istikbâlen hücreden taşra çıkup “Ḥayr maḥdem pâdşâhum!” diyü du‘â idüp ba‘dehu oturup muşâḥabete meşğûl olurlar. Eşnâ-yı kelâmda Sultân Ğâzî Ḥazretleri mollâya buyururlar ki: “Re‘âyâ ba’zı meşâlihde gelüp bize murâfa‘a iderler. Biz ise aḡleb-i evḳât ve ekşer-i sâ‘ât sefer üzreyüz. ‘Ulûm-ı şer‘iyyeye çendân ıttılâ‘ımız dahı yok. Ḥıdmet-i şerîfünüzde istifâde-i ‘ilm iden talebeden icâzetiñüzle birisin alup gidelüm. Yanımızca icrâ-yı aḥkâm eylesün.” didüklerinde talebe külliyyen¹ mevlânâyâ tazarru‘ idüp niyâz iderler ki ol teklifden ḥalâş eyleye. Sultân [T 7b] bu ḥâle vâḳıf olduğda “Siz hemân birin ta‘yîn eyleñ. Ben anı cebren alup giderüm. Meşâlih-i re‘âyâdur.” diyicek monlâ dahı sâlifü’z-zıkr Ḥalîl’i ta‘yîn iderler. [A 6a] Pes cebren alup giderler. Rivâyet iderler ki giderken yolda eşedd-i bükâ ile bükâ idüp taḥşil-i ma‘ârifden cüdâ düşdüğine te‘essüf idermiş. Rivâyetdür ki mevlânâ-yı mezkûr Sultân Ğâzî Ḥazretlerinün salṭanatı evâḫirinde Bilecük nâm kaşabada ḳâzî olup Sultân Orḫân İznîḳ’i feth itdükde İznîḳ’de ḳâzî olup soñra Burusa’ya ḳâzî olmuş. Ba‘dehu Sultân Murâd Ḥân serîr-i salṭanata cülûs itdüklerinde ḳâzî’l-‘asker eyleyüp ba‘dehu beglerbegi ve vezîr olmuş. Mezkûr, Şeyḫ Edebâlî akrabâsından olup ‘âḳıl ü kâmil, müşîr ü müdebbir, tedârük-i umûr-ı cumḥürda kâfi kimesne olup Ḥalîl Paşa dimekle beyne’l-ḥavâş ve’l-‘avâm iştiḥâr-ı tām taḥşil kılmışlar.

Kıṭ‘a:² Her ki ulaşa cihâna vezîr
Lâ’iḳ oldur ki ola Âşaf-rây
Meşveret ehli ola ‘âdil ola
Keh-rübâ gibi ola nükte-rübây

1 Bu kelime nüshalarda “külliyyeten” şeklinde okunacak şekilde imla edilmiştir. Metnin tümünde külliyyen şeklinde okunmuştur.

2 T’de mükerrer.

Ve minhum el-‘Âlimü'l-‘âmil ve'l-Fâzılü'l-kâmil el-Mevlâ Muḥşin el-Ḳayşerî

Fâzıl-ı mezkûr, Mevlânâ Mecdü'd-dîn el-Ḳayşerî'den kıra'at-ı 'ulûm idüp aḳsâm-ı 'ulûmdan fûnûn-ı keşîreye muṭṭalî olur. 'Ulûm-ı 'Arabîyye'de ve feḳâhetde merâtib-i fazla irişür. Ba'dehu Dârü'l-İslâm'dan Şâm'a irtihâl idüp 'ulemâsından eḥâdîs ü tefâsîr taḥşîl eyleyüp yine vilâyetine rücû ider. Geldükde fevt olur. Fenn-i fıḳḥa müte'allik laṭîf mü'ellefi olup ve nazmda fevḳâl-lḥad rûsûḫı olmağın ferâ'ize müte'allik mesâ'ili zibâ nazm idüp sonra dönüp şerḥ eyler. Fenn-i mezkûra müte'allik ḥaḳâ'ik u daḳâ'ikdan nesne ḳalmaz ki taḥrîr itmeye ve 'ilm-i [T 8a] 'arûzda *Şeyḥ Endülîsî Muḥtaşarı*'na şerḥ yazup tertibinde tamâm diḳḳatlar ve nihâyetde san'atlar ḥarc idüp fevâ'id-i keşîre derc eyler.

Ve mine'l-Meşâyiḫi't-tarıḳati fî-Zemânihi eṣ-Şeyḫü'l-‘arifu Bi'llâh el-Vâsılu ila'llâh Geyüklü Baba -Ḳuddise Sirruhu- {Geyüklü Baba}

Mezkûr şeyḫü'n ism-i şerîfleri ma'lûm olmayup laḳabları ile meşhûr olmuşlardır. “Geyüklü Baba” ile meşhûr olduklarına sebep ba'zılar: “Cins-i ḡazâl bunlara musaḥḥar idi. Aḫyānen rākib olurlar idi. Aña binâ'endür.” demişler. Ḥazret-i şeyḫü'n mevlidi bilād-ı 'Acem'den Hoy nām şehirde olup andan bilād-ı Rûm'a gelüp pâdşāḥ-ı 'âlem-penāḥ ile Burusa fethinde bile olup ḡazāla rākib imişler.¹ [A 6b] Fetḥ müyesser olduğdan sonra medîne-i Burusa'ya ḳarib maḥalde tavaṭṭun idüp anda fevt olmuşlar. Sulṭân-ı kāmran ḥazretleri üzerlerine ḳubbe vâz' eyleyüp el'ân ziyâretgāḥ olmuşdur. Şeyḫ-i mezkûr cezbe-i 'azîme ve kerāmât-ı kerîme şāḫibi, 'alāḳa-i dünyeviyyeden mu'tezil, Ḥaḳḳ'a müştāḡil vücûd-ı şerîf imişler. Aşlda cāmî'ül-menāḳıḳ Tâşköprü-zâde ḥazretleri “Mezâr-ı şerîflerin ziyâret itdüm. Baña üns-i 'azîm ḥâşıl oldu. Ḳabr-i müteberrikleri civârında ḳubbe görüp su'âl itdüm. Didiler ki emîr-i Germiyan evlādındandır. İmâreti terk idüp şeyḫe irâdet getirüp niçe müddet ḥıdmetlerinde olup terbiyeleriyle murâdları ḥâşıl olup vâşılinden olmuşlar.” Mervîdür ki ḥazret-i şeyḫü'n Sulṭân 'Osmân el-Ġâzî beglerinden Turğud Beg nām kimesne eḫıbbâsından olup şeyḫüḫet ḡalebe idüp seferden ḳalup Sulṭân

1 imişler: imiş A

Ġāzî izni ile şeyhü'n maḳāmına ḳarîb yirde temekkün ider. El'ân ol mekân Turgudili dimekle meşhûrdur ve emîr-i mezkûr vefâtı târîhine denlû şeyhü'n hıdmetine [T 8b] müdâvemet itmiş. Şehriyâr-ı zevî'l-iḳtidâr ḥazretleri daḥı şeyh-i ebrârdan olmaḡın bî-iḥtiyâr maḥabbet idüp şeyhü'n maḳāmına ḳarîb İnegöl nâm mevzî'i tevâbi'i ile şeyhe hibe idüp şeyh ḳabûl itmez. Buyururlar ki: "Eger dirhem ü dînâr ve eger mülk ü 'aḳârdan ümerâya ve selâtine sezâvârdur." Şehriyâr tekrâr ḳabûle iḳdâm idüp ibrâm iderler. Pes emrlerine imtişâlen odunluḡ diyü bir miḳdâr yir ḳabûl itmişler. Ḥazret-i şeyh tasavvufî Şeyh Baba İlyâs'dan aḥz idüp anlar daḥı Şeyh Ebu'l-Vefâ-yı Bağdâdî'den aḥz itmişler. Mervîdür ki bir gün sulṫân-ı kâmrân Orḡân, ḥazret-i şeyhden du'â iltimâs iderler. Şeyh buyurmuşlar ki: "Faḳîr sizden ḡâfil degülem. Ḳaçan bir ḥâcetü'n olsa beni da'vet eyle." Pes bir müddetten şoñra şeyh bir ağac çıkarp götürüp Burusa'ya gelür. Dârü's-salṫana'ya dâḥil olup bâb-ı sa'âdet-me'âbda dikmiş. Andan çıkup gitmiş. Şeyhü'n bu vaz'ı mesmû'-ı sulṫân-ı kâmrân olduḡda ḥazz-ı firâvân idüp ol şecer içün müstaḳil mürebbî dikmişler. El'ân ol şecere şecer-i murabbâ dirler.

Nazm: Bâġ-ı 'irfânda [A 7a] ey gönül cehd it
Dike gör ma'rifet nihâlini
Câh-ı dünyâya olmadı maġrûr
Şems-i 'ömrün bilen zevâlini

**Ve minhum el-'Âlimü'l-'âmil ve'l-Fâzîlü'l-kâmil eş-Şeyhu'l-'ârifu
Bi'llâh Şemsü'd-dîn Ḳaraca Aḡmed -Ḳuddise Sirruhu-**

Mezkûr, bilâd-ı 'Acem'de mülûk evlâdından olup cezbe yetişüp vilâyetin terk idüp bilâd-ı Rûm'a dâḥil olup Aḳḫîşâr ḳurbında temekkün olurlar. El'ân ḳabri daḥı anda olup ziyâretġâh-ı erbâb-ı ḥacât imiş. Mezârına varup ziyâret idüp du'â eyleyen merzâ şifâ bulup gider imiş.

**Ve minhum el-'Ârifu bi'llâh el-Vâsîlu ila'llâh eş-Şeyh Aḡî Evren
[T 9a] -Ḳuddise Sirruhu-**

Mezkûr şeyh, kezâlik müstecâbü'd-da've, kâşif-i keşf ü kerâmât, vâsîl-ı maḳâmât-ı âliyât, mükâşif kimesne imişler.

**Ve minhum el-‘Ârifu bi’llâh el-Vâşılı ila’llâh eş-Şeyh Mūsâ Abdâl
-Kuddise Sirruhu-**

Mezkûr şeyh, Sulţân Orhân hâzretleri ile Burusa fethine hâzır olup anda fevt olmuş. Cümle-i kerâmâtındandır ki âteş-pâresin penbe içinde nihân idüp bir kimesne ile Geyüklü Baba’ya gönderür. Şeyh gördükde bir kaş’a getürdüp içine süd koyup Şeyh Mūsâ’ya gönderür. Geldükde Şeyh Mūsâ bu hâlete fevka’l-had ta’accüb ider. Aşhâbından ba’zılar kažiyyenüñ keyfiyyetinden su’al itmişler. Şeyh Mūsâ buyurmuşlar ki Şeyh Geyüklü Baba bize galebe kaşd itmemişdür. Zîrâ bu leben leben-i gâzâldur. Teshîr-i hayvân, teshîr-i nebât dan şa’bdur.

Nazm: Her ki maķbûl-ı Hâķ olur âhîr
Cümle ‘âlem aña musahhâr olur
Ay u gün emrine olur me’mûr
Her¹ biri boynu baķlu çâķer olur

**Ve minhum el-‘Ârifu bi’llâh el-Vâşılı ila’llâh eş-Şeyh el-Meczûb
Abdâl Murâd -Kuddise Sirruhu-**

Mezkûr, Sulţân Orhân *‘aleyhi’r-raḥmetu ve’r-rıdvân* hâzretleriyle Burusa fethine hâzır olup anda fevt olmuş.

**Ve minhum el-Vâşılı ila’llâh eş-Şeyh el-Meczûb Dûĝlu Baba
-Kuddise Sirruhu-**

Mezkûr, Sulţân Orhân Burusa fethine hâzır olup hîn-i muhârebede ğuzât için ş u memzûc leben ihzâr idüp vaķt-i ‘ataşlarından mâ-beynlerinde taķsîm idermiş. Burusa’ya karîb cebel kurbında bunlar için bir mevzi’-i mu’ayyen vardır. Za’îrîn için ziyâretgâhdur.

1 T’de mükerrer.

ṬABAḲA-İ ŞÂLİŞE

ES-SULTÂN BİN ES-SULTÂN SULTÂN MURÂD ḤÂN ḤAZRETLERİ Kİ SELÂṬİN-İ ZEVİ'L-İKTİDÂR MÂ-BEYNİNDE ĞÂZÎ [T 9b] HÛNKÂR İLE İŞTİHÂR BULMIŞLARDUR

Anlaruñ devrinde zühûr iden [A 7b] ‘ulemâ-yı ahyâr ve meşâyih-i kibâr zikrindedür. Mezkûr hüdâvendgâr-ı şâhib-ıktidâr hicret-i nebeviyyenüñ yedi yüz altmışında taht-ı ‘adâleti ve mesned-i ma‘deleti teşrîf itmişlerdür.

Ve mine'l-‘Ulemâi'l-‘Allâmeti fi-Zemânihi el-‘Âlim el-Âmil ve'l-Fâzîlül-kâmil el-Mevlâ Bedrüd-dîn Maḥmûd el-Ḳâzî eş-Şehîr bi-Ḳoca Efendi {Ḳoca Efendi}

Mezkûruñ vilâyeti Sulṭânönî nâm mevzi‘de olup ‘aşrında vâkı‘ olan fuzâlâdan ‘ulûm-ı ‘Arabîyyeyi ve eḥâdîs ü tefâsîri, uşûl ü fûrû‘ı tettebbu‘ idüp mezkûr olan fûnûnuñ cemî‘sinde mâhir ve mübâḥaşeye kâdir olup ‘aşrında kemâl-i fâzîlla meşhûr olur. Sulṭân Murâd Ḥân Ḥazretleri Burusa kazâsın iḥsân idüp müddet-i medîd maḥmiye-i mezbûrede kâzî olur. Nefsinde selimül-kalb, kerîmü’n-nefs, aḥlâḳ-ı ḥamîde ile muttaşîf, kemâl mertebe munşif kimesne olmağın ḥavâş u ‘avâm maḥabbet-i tâm itmişler. Ḳatı pîr olmağın “Ḳoca Efendi” demekle meşhûrlardı. Mervîdür ki Sulṭân Murâd Ḥân oğlu Sulṭân Bâyezîd’e Germiyân Begi’nün kızın tezvîc murâd idindüklerinde gönderdikleri ümerâ-yı kirâma mevlânâyı re’s naşb itmişlerdi. Mevlânânun Muhammed nâm oğlu tevellüd idüp taḥşîl-i ma‘ârif üzre iken sinn-i şebâbda fevt olur.

Evşâf-ı Ḳâdî-zâde-i Rûmî¹ {Mûsâ Paşa} ‘Aḳabınca Mûsâ Paşa adlu oğlu tevellüd idüp kendü vilâyetinde bir miḳdâr taḥşîl-i ‘ilm idüp bu ḥâl üzre diyâr-ı ‘Acem’de ‘ilmün şît ü şadâsın işidüp taḥşîl için diyâr-ı ‘Acem’e müteveccih olur. Ammâ eḳâribe, mevzi‘-i ḳarîbe gider şüretin eyleyüp aşl maḳşûdın bildürmez. Hem-şîresi ḥâle vâḳıf olup diyâr-ı ḡurbetde taḥşîle mu‘âvenet için birâderi bî-ḥaber kitâbları içine bir miḳdâr mâl vaz‘ ider.

¹ Eser genelinde biyografi başlıklarının yanında derkenârda bulunan ve biyografisi verilen kişinin halk arasında anılan meşhur ismini veren bu ibâre A ve T nüshalarında başlık yanında olmayıp metin arasında derkenârda olduğu için metin içine alınmıştır.

[T 10a] Bilād-ı 'Acem'e vâsıl olduğda meşâyih-i Hırāsân'dan tahşil-i 'irfân idüp andan Mâverâ'ü'n-nehr'e irtihâl idüp 'ulemâsından tahşil-i 'ilm ü fazl eyleyüp cümle-i 'ulûm ü fûnûnda merâtib-i a'lâya vâsıl olur. Vilâyet-i 'Acem'de "Kâdî-zâde-i Rûmî" demekle meşhûr-ı âfâk olur. Seyâhat ile Semerkand pādşâhı Uluğ Beg bin Şâhruh bin Mîr Timur'un¹ hıdmet-i şerîflerine yetişüp muşâhabet itdüklerinde mezkûr mîr-i mükerrrem ü mu'azzam mevlânâ-yı mufahham hazretlerin cümle-i fûnûnda mâhir ve gösgötürkiye kâdir görüp muşâhabetden hazz-ı 'azîm kesb idüp ta'zîm ü tekrîm ile yanlarında alı koyup mevlânâdan kıra'at [A 8a] idüp çokluk ma'ârif tahşil idüp huşûsâ riyâziyyâta müte'allik 'ulûmda mahâret-i tâmmeye tahşil iderler. Mevlânâ-yı mezkûr sekiz yüz on beşi târîhinde fenn-i hendeseye müte'allik *Eş-kâl-i Tê'sîs*'i şerh idüp sekiz yüz on dördinde hey'ete müte'allik *Çağmînî*'ye şerh yazup hutbesinde terk-i vâtan idüp Semerkand'da iķâmetlerine i'tizâr idüp buyururlar ki:

Beyt: و لا عيب فيهم غير ان ضيوفهم
تلام بنسيان الاحبة والوطن²

Neşr: Câmî'-i menâkıb hazretleri şerheyn-i mezkûreyi vâlidümden kıra'at eyledüm. Vâlidüm Mevlânâ Mehemmed Taşköprü'den kıra'at eylemiş. Anlar dağı Mevlânâ Fetḥu'llâh-ı Şîrvânî'den kıra'at itmişler ki anlar aşl-ı şâriḥ-i fâzıldan kıra'at itmişler imiş. Şâriḥ-i fâzıldan mervîdür ki Seyyid Şerîf'den kıra'at idüp mâ-beynlerinde muvâfaķat müyesser olmayup terk-i kıra'at itmişler. Seyyid Şerîf bunların ḥaķķında ṭabî'atlarına riyâziyyât gâlebe itmişdür diyü buyurmuşlar. Şâriḥ-i fâzıl Seyyid Şerîf içün 'ulûm-ı riyâziyyede baña ta'lîme ve cihet-i ifâdeye kâdir degüldür dimişler. Ba'zı şikâtden mesmû'umdur ki *Çağmînîyye*'ye şerh yazduklarında [T 10b] Seyyid Şerîf hazretine îrâd itdükleri reddâtıdan ba'zısının naķl itdüklerinde kemâl mertebe maķbûlleri olup "Feyyâzda buḥl yok... Bir fendür, bir şahş müyesser ve musahḥar olmuş. N'eyleseker gerek?" diyü buyurmuşlar. Bundan sonra Seyyid Şerîf'ün *Mevâķîf*a yazdukları şerhi mü'tâla'a idüp çok maḥalle red yazmışlar. Lâkin yazdukların tahşîye

1 bin Mîr Timur: ibn Timur T

2 *Ve lâ-aybe fibim gayra enne duyüfubum/Tulâmu bi-nisyânî'l-eḥibbeti ve'l-vâtan* "Onların misafirleri dışında hiçbir ayıpları yoktur. Dostları ve vatânı unutmakla suçlanırlar."

itmeyüp ancak daħl itdükleri mevâzi'a kalem ile ħalka resminde işâret itmişler. Ol târîhde talebe tâ'ifesi yazdukları reddâta vuķûfla imtiĥân ider imiş. Ĥikâyet iderler ki ol târîhde Semerkand'da bir medrese var imiş. Hücerât-ı keşîreden mâ'-adâ dört güşesinde ders-ĥâneler var' imiş. Mevlânâ-yı mezkûr medrese-i mezkûrede olan müderrislerüñ re'si imiş. Ders zemânı olıcak evvelâ müderrisîn mevlânâ-yı mezkûrdan kıra'at iderler imiş. Mübâĥaşât-ı keşîre olunup mezâyâ-yı 'ilmiyyeden îķân u iz'ân üzre muşâĥabetler olunup maĥal ü mevâd ne ise bi't-tamâm ve'l-kemâl münkeşif olup ba'de tamâmi'd-ders mevlânâ menzillerine rücû' itdüklerinden sonra müderrisîn [A 8b] cā-be-cā ta'yîn olınan güşelerde oturup âdâb üzre ħullâba derslerin dirlermiş. Aĥyânen Uluĥ Beg daħı derse ĥâzır olup istimâ' iderler imiş. İttifâķ bu eşnâda Uluĥ Beg müderrisînden birin 'azl ider. Mevlânâ ol müderrisüñ meccânen 'azlin istimâ' idicek bir müddet dersden imtinâ' gösterürler. Uluĥ Beg şöyle zan eyler ki monlâ ĥazretinüñ mizâc-ı şerîflerinde inĥirâf olup dersden inşirâf aña binâ'en ola. Pes 'ibâdet ĥükmi ile mevlânânuñ ĥücesine gelürler. Şiĥĥatde göricek derse ĥâzır olmaduklarınıñ aşlından su'âl iderler. Buyururlar ki meşâyiĥ-i 'izâm ĥıdmetlerinde iken vaşiiyet itmişler idi ki menâşib-ı dünyeviyyeden 'azl târî olur nesneyi ķabûl itmeyem. [T 11a] Ben za'îf cihet-i tedrîsi 'azl ķabûl itmez bilürdüm. Şimdiki 'azli var imiş bildüm. Aña binâ'en i'tizâl itdüm dimişler. Uluĥ Beg mevlânânuñ bu nükte-âmîz ve ĥikmet-engîz kelimâtından müte'eşşir olup itdüğine peşimân olup ol müderrise iĥsân-ı firâvân ile manşibın ta'yîn ve muķarrer ķılup ve yedine muķarrer-nâme vaz' idüp yine monlâ ĥazretlerinden dürlü tazarru' ile derse ĥâzır olmaların tevaķķu' eyler. Min-ba'd daħı kimesneyi 'azl itmeyem diyü sevgend idüp hezâr i'tizâr idicek monlâ ĥazretleri daħı 'özrlerin ķabûl idüp derse meşĥûl olurlar. Bundan sonra Uluĥ Beg müteķaddimînüñ irşâdında ĥalel müşâhede idüp Semerkand'da mekân-ı raşad tertîb eyleyüp mezkûr emrûñ itmâmın Ġiyâşü'd-dîn Cemşîd'e sipâriş iderler. Bir miķdâr meşĥûl olduğdan sonra fevt olurlar. Ba'dehu monlâ ĥazreti meşĥûl olup anlar daħı ķable't-tamâm ķazâ-yı naĥb vâķi' olup ba'dehu Mevlânâ 'Alî Kūşcı tamâm iderler.

Kıt'a: Manşib oldur haķıķat añlar iseñ
 Şıfat-ı 'azle olmaya meşğul
 Yoħsa manşib mıdur ki bir iki gün
 Geçmedin fevrî olasin ma'zül

Ve minhum el-‘Ālimü’l-‘āmil ve’l-Fāzılü’l-kāmil el-Mevla’l-‘allāme eş-Şeyh Cemālü’d-dīn Muḥammed el-Aķserāyī -Ḳuddise Sirruhu-

Şeyh-i müşārün ileyh *rahmetu’llāhi ‘aleyh* İmām Faḥr-ı Rāzī neslinden-
 dūr. Zīrā Cemālü’d-dīn Muḥammed oğlıdur. Bu daḥı diğeri Muḥammed
 oğlıdur. Ol Muḥammed İmām Faḥrü’d-dīn oğlıdur. Evvelā bilād-ı Ka-
 raman’da Müselsele dimekle meşhūr medresede müderris olup mezkūr
 medresenün bānisi [A 9a] cihet-i tedrisi şol ehl-i fazla şart eylemişdi ki
Şihāḥ-ı Cevheri hıfzında [T 11b] ola. Bu ḥālet şeyh ḥazretlerinde mevcūd
 olmağın istiḥkāk-ı tām ile medrese-i mezkūreye müderris olmuşlar idi.
 Talebesi üç ṭabaķa idi. Ṭabaķa-i ednā ve ṭabaķa-i vusṭā ve ṭabaķa-i a’lā
 kılmışlardı. Bunlardan ṭabaķa-i ednā anlar idi ki mekân-ı cennet-nişān-
 larından derse revān olsalar rikāb-ı hümayūn ve civār-ı sa’adet-maķrūnla-
 rından giderken ifāde ve istifāde vāķi’ olurdu. Bunlara Meşşā’iyyin tesmiye
 itmişler idi. Bunlardan ṭabaķa-i vusṭā anlar idi ki revāk-ı medresede sākin
 idiler. Ḥukemā-yı ḳudemā ‘ādetince bunlara Revāķiyyin tesmiye itmişler-
 di. Dāḥil-i medrese olanlara a’lā diyü tesmiye itmişler idi. Evvelā rikāb-ı
 şeref-yāblarında olanlara şāniyen Revāķiyyin’e şālisen a’lāya tertib üzre
 derslerin dirler idi. Mevlānā Fenārī daḥı talebeden olup henüz cüvān-ı
 melihü’l-beyān sinninde ḥadāset olmağın Revāķiyyin’den idiler. Mervīdür
 ki ḥazret-i şeyhün kemāl-i fazlı ḳavābile ve ṭullāba nihāyet mertebe rağ-
 beti meşhūr-ı āfāk olup pes eṭrāf u eknāfdan insān-ı zevī’l-iz’āndan ṭālib-i
 ‘irfān olanlar ḥāk-i pāyine revān olup her sūdan şular gibi aķup gelmekde
 olup bu ḥāl diyār-ı ‘Acem’de Seyyid Şerif’ün mesmü’ı olup şeyhün ḥıd-
 metine ve ziyāretine ve taḥşil-i ‘ilm ü ma’ārif ve şevķleri ṭālib ve lezzet-i
 ‘ilmiyye ġālib olmağın ḥuzūr-ı şeyḥe cān u dilden rāğıb olup Rūm’a mü-
 teveccih olur. Ta’yin geldükde şeyhün *İzāḥ-ı Ma’ānī*’ye taḥrīr itdükleri
 şerḥ Seyyid Şerif’ün manzūrı olup ba’de’l-mütālā’a çendān maķbūlleri

olmayup şeyhün şüyü' ü şöret bulan fazilet-i tāmmesi huşuşında [T 12a] Seyyid'ün kalbinde rāsih olan i'tikād-ı tām naķş-pezīr olup şerh hāķķında ¹لحم البقار² buyururlar. Böyle² buyurduklarınınuñ aşlın ba'zı erbāb-ı beyān böyle beyān itmişdür ki fenn-i ma'ānide *İzāh* bir vāzih kitāb-dur. Kemāl-i vuzūhından ekşer-i mevāzi'unuñ şerhe ihtiyācı yokdur. Şeyh hāzretleri tahrīr itdükleri şerhde metni bi-elfāzihi tamām yazup elfāz-ı metnün bālāsın sürh keşide kılılmışlar imiş. Ke-ennehu cā-be-cā mā-beynlerinde vāķi' olan elfāz-ı şerh, lahm-ı baķar üzre siñek konmuş gibi olur. Eyle olsa Seyyid Şerif'ün Rūm'a teveccühinde [A 9b] refiķ-ı hem-ţarīķi ihmāl göricek şeyhün tahrīri, tahrīri gibi degüldür. Tahrīri vücuhla vāzih u rūşen ü müfiddür. Huşuşā nefis-i nefiselerinde bī-nazīr 'ālim-i 'azīzü'l-vücūd, şerifü'l-hāl, ziyāreti vācib kimesnedür diyü tekrār terġib itdüklerinde ol hāzrete yine şevķ-ı evvel ţārī olup 'azīmet idüp vilāyet-i Karaman'a gelürler. Geldüklerinde şeyh hāzretin fevt olmuş bulurlar. Mevlānā Fenārī'ye mülākāt idüp birbirinden etem ü ekmel iki şāhibü'l-fāzl şīr ü sükker gibi birbiri ile āmiziş idüp ittifaķen li-ecli't-taḥşil diyār-ı 'Arab'a müteveccih olurlar. Mısr'a gelüp mevāliden Şeyh Ekmel'den bir müddet tekmil-i 'ilm idüp şirketle oķurlar. Ba'de müddetin Seyyid Şerif yine diyārına gider. Mezķūr şeyh hāzretleri nefsinde vaşşaf, vaşfinda 'āciz, laţifü't-ţab', 'ulüvvü'l-himme, aḥlāķ-ı 'azīmeye maḥzar, dil ü dīni münevver, müfredāt-ı dünyādan ferid-i 'ālem ve vahid-i benī-Ādem, 'allāme-i zemān, müşkil-güşā-yı devrān olup iştigālleri hālinde *Keşşāf* a laţif hāşiye yazup ve *İzāh*'ı şerh-i vāzih idüp ve tıbbā müte'alliķ *Mucez* nām metne 'ilmiyle şifā ve derd-i derūna³ devā virür. [T 12b] Fevā'id-i keşireyi hāvi zibā şerh yazup leţā'if ü nefā'is derc itmişlerdür. Şeyh hāzretlerinin vefātı hicretün sekiz yüz hudūdundan evvelce olmaķdur. Zīrā Seyyid Şerif hāzretleri yedi yüz kırķında Cürċān'da vücūda gelüp sekiz yüz on altısında Rebī'ü'l-evvel'ün dördüncü günü civār-ı Hāķķ'a vāşıl olmuşlardır. Zāhir hıdmet-i şeyhe teveccühleri 'unfuvān-ı şebābda olsa gerekdür.

1 "Sığır eti üzerindeki karasinekler gibi."

2 Böyle: -T

3 derūna: derdine T

Meşnevî: Tâlib iseñ efendi ‘ilme eger
 Selef ahvâline gel eyle nazar
 Hıdmet-i ehle dürüşürler imiş
 Niçe yıllar sefer iderler imiş
 Kûl olurmuş ahâliye muṭlaḳ
 Zât-ı ‘ilm imiş i’tibâr ancaḳ
 Uçdı eflâke ‘ilm ü fâzıl u kerem
 Kalmadı i’tibâr ehline hem
 Kaldı ortada i’tibâr-ı vaḳâr
 Bir büyük cübbe bir kaba destâr

**Ve minhum el-‘Âlimü’l-fâzıl el-Mevlâ Bahâ’ü’d-dîn ‘Ömer bin
 Kutbü’d-dîn el-İznîkî**

Mezkûr, ‘âlim ü fâzıl u kâmil, zâhid ü müteverri’, faḳîh-i müteşerri’ ki-
 mesne olup zemânında vilâyet-i ‘Osmâniyân’da fetvâ bunlara müveffez imiş.

**Ve minhum el-‘Âlimü’l-fâzılü’l-kâmil el-Mevlâ İbrâhîm bin
 Muḥammed el-Ḥanefî**

Mezkûr, kezâlik ‘âlim ü fâzıl u kâmil, zemânlarında bunlar daḳı vilâyet-i
 İslâm’a müftî-i zemân [A 10a] imişler.

**Ve minhum el-‘Âlimü’l-‘âmil ve’l-Fâzılü’l-kâmil el-Mevlâ Necmü’d-
 dîn el-Ḥanefî**

Müşârün ileyh kezâlik ‘âlim ü ‘âmil, fâzıl u kâmil, uşûl ü fûrû’da bî-
 nazîr-i vaḳt olup ‘aşrlarında müftî-i zemân imişler.

**Ve minhum el-‘Âmilü’l-‘âmil ve’l-Fâzılü’l-kâmil el-Mevlâ Yâr ‘Alî
 eş-Şîrâzî**

Mezkûr, ‘ulûm-ı mütedâvileden ma’ḳûlâta ve meşrû’ata ḳâdir ve mü-
 teferri’âtıyla uşûl ü fûrû’da mâhir kimesne olup ‘aşrında müşkil-güşâ olup
 mürâca‘at idenlerün müşkilâtın kuvve-i fikriyye ile ḫal idüp mütesellî olup
 giderler imiş.

Kıt'a: Ne güzel nesnedür benüm şâhum
 Saña ide müraca'at insân
 Göresin luṭf ile mühimmâtın
 İdesin müşkilâtını âsân [T 13a]

Ve minhum el-‘Âlimü’l-‘âmil ve’l-Fâzılü’l-kâmil el-Mevlâ ‘Abdu’l-vâhid bin Muḥammed

Mezkûr, diyâr-ı ‘Acem’den gelüp Kütâhiyye Medresesi’nde müderris olup el’ân ol medrese mevlânâya nisbetle meşhûrdur. ‘Acem Medresesi demekle şâyî’dür. Mevlânâ-yı mezkûruñ ‘ulûm-ı edebiyede ve fûnûn-ı şer’iyyede vü aklıyyede kudret-i tâmmesi olup *Nukâye* nâm metni tamâm-ı neḳâvet üzre şerḥ idüp mühimmâtdan mesâ’il-i keşîre derc idüp târiḥüñ sekiz yüz altısında beyâz itmişler. Câmî-i menâkıb buyururlar ki mezkûruñ cümle-i ‘ulûmda müşâreketi olup hattâ Meḥemmed Şâh Fenârî nâmına ‘ilm-i uşurlâba müte’allik bir laṭif kitâb nazm itmişlerdür. Tamâm-ı belâgat u feşâhati müştehil zîbâ kitâbdur. Kendü ḥaṭṭ-ı şerîfleriyle görüp müṭâlâa idüp müstefid oldum diyü buyurmışlar.

Ve minhum el-‘Âmilü’l-‘âlim ve’l-Fâzılü’l-kâmil el-Mevlâ ‘İzzü’d-dîn ‘Abdu’l-laṭîf bin el-Melek {Firişte Oğlu}

Mezkûr, ümerâdan Muḥammed bin Aydın nâm beg ḥıdmetine mu’allim olup maḥmiye-i Tire’de müderris olup mezkûr medrese mine’z-zemânî’s-sâbık ile’l-âni’l-lâhık anlara izâfetle meşhûrdur. Mezkûr, ‘âlim ü fâzıl, cümle-i fûnûnda kâmil, ḥuşûşâ ‘ulûm-ı şer’iyyede şâhib-te’lif olup *Mecma’ul-baḥ-reyn’e* laṭif şerḥ yazup ‘ömr-i girân-mâye ḥarc idüp fevâ'id-i lâ-yuhşâ derc itmişdür. Beyne’l-‘ulemâ maḳbûldür. İmâm [Şâḡânî] kezâlik *Meşâriku’l-envâr*’ına laṭif ü rüşen şerḥ yazmışdur ki beyne’l-meşâriḳ ve’l-meḡarib bî-naẓîr-dür ve uşûle müte’allik *Menâr* nâm metne ta’likâtı olup envâr-ı ma’ânî ile münevver kılmışdur. Mezkûr metnün bundan müfid şerḥi yokdur. [A 10b] Câmî-i menâkıb buyururlar ki mevlânânuñ taşavvufa müte’allik bir risâlelerin gördüm, müṭâlâa itdüm. Fenn-i mezkûrda daḥı ḥazẓ-ı ‘aẓîm şâhibleri olduḡı ma’lûmum oldu. [T 13b] Mezkûr, li-ebin ve ümmin ḳarındaşı olup

Fazlu'llâh-ı Tebrîzî -ki Hurûfiyye aşhâbının re'sidür- anuñ mezhebine zâ-hib olmış. Fe-sübhâna'llâh! ﴿هَذَا مِلْحٌ أَجَاجٌ﴾¹ ve ²﴿هَذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ﴾

Nazm: Bu ne hâlet durur ne hikmetdür
Bir iken aşlı cümle eşyânûñ
Kimi zehr ü kimisi sükkerdür
Bunı zevk eyle varsa iz'ânûñ

**Ve minhum el-'Âlimü'l-'âmil ve'l-Fâzîlü'l-kâmil el-Mevlâ
Muhammed bin 'Abdu'l-la'tîf İbn el-Melek**

Mezkûr, 'aşrında fazlla meşhûr olup *Viķāye* nâm metne la'tîf şerh ta'hîr itmişlerdür. Ma'ârif-i şüfiyyeye kemâl mertebe duhûli olup ıstılâhât-ı şüfiyyeye müte'allik kitâb te'lîf idüp esrâr-ı İlâhiyye'den çok nesne derc idüp *Ravzatü'l-müttakîn* ile tesmiye itmişlerdür.

Ve minhum el-'Âlimü'l-'âmil ve'l-Fâzîlü'l-kâmil el-Mevlâ 'Abdu'r-rahmân bin 'Alî bin Ahmed el-Bisṭāmî -Ḳuddise Sirruhu-

Mezkûr, Bisṭâmiyyü'l-meşreb, Hanefiyyü'l-mezheb kimesne olup nisbet-i türâbiyyeleri Anṭakiyye nâm kaşabaya imiş. Nefsinde 'âlim [ü] 'âmil, fâzîl u kâmil, eḥâdîs ü tefâsîre ve uşûl ü fîrû'a 'âlim, iksîre ve ḥavâşş-ı hurûfa vuķûf bulmış, 'ilm-i fıkha vâķıf, fenn-i cîfrde rûsûḥları fevķa'l-ḥad imiş. Tevâriḥden lâ-yu'ad ve ḥikâyât-ı selefden bî'ad yâd-dâşt ve lâ-yu'ad ma'lûmâtı olup 'ulum-ı 'Arabîyye ve fûnûn-ı 'Acemîyye'ye mâlik 'ulemâ mâ-beyninde meşhûr olmayup mütedâvil olmayan gayr-ı müsta'mel fûnûna ıttılâ' murâd idinmegin pes 'ulûm-ı ğarîbeye mâlik kimesne tecessüsüne sefer idüp diyâr-ı 'Arab'a, vilâyet-i Maġrib'e varup gûşe-nişîn niçe kâmilîne mülâkât idüp muşâḥabetlerinden behredâr olup kimesne bilmeyüp ve yöresine uğramadığı fûnûndan çokluķ nesne taḥşîl ider. Pes ḥavâşş-ı hurûfa vuķûf ile ve esmâya iştîġâl ile taşarruf-ı 'azîm ve te'sîr-i ķavî kesb idüp buña mübtenî mevlânâ-yı mezkûruñ niçe rivâyât-ı 'acîbe ve ḥikâyât-ı ğarîbesi olup zîkründe ıtnâb-ı muḥîl ve taṭvîl-i muḥîl olmaġın terk olındı. [T 14a]

1 Furkan sûresi 53. âyetten kısmî iktibas: "Biri tatlı ve susuzluğu giderici, diğeri tuzlu ve acı olan iki denizi karışacak şekilde salıveren ve ikisi arasına bir engel, aşılmaz bir perde koyan O'dur."

2 Furkan sûresi 53. âyetten kısmî iktibas: "Biri tatlı ve susuzluğu giderici, diğeri tuzlu ve acı olan iki denizi karışacak şekilde salıveren ve ikisi arasına bir engel, aşılmaz bir perde koyan O'dur."

Mezkûr, Burusa'ya varduğda Fenârî ile muşâhabet idüp Fenârî bunlardan 'ulûm-ı keşîre taḥşîl iderler. Mevlânânun 'ilm-i cîfre ve vefke ve tevâriḥe müt'eallik teşânîf-i keşîresi vardur ki dâ'ire-i 'idâd ve mertebe-i ta'dâddan bîründür. [A 11a] 'İlm-i vefke ve âdâb-ı vifâka müt'eallik *Şemsü'l-âfâk* nâm kitâbı ḥod meşhûr-ı âfâkdur ve *Fevâ'ih-i Mekkiyye*'ye müt'eallik *Miskiyye* nâm kitâbları ki ecell-i muşannefâtındandır. Mezkûr kitâbda derc itdüğü fûnûn hezâra yetmezse mi'e-i kâmile den ziyâdesi muḥarrerdür. Mütâla'a idenlere ma'lûmdur. Vaḳtâ kim Burusa'ya dâḥil oldırsa âb u hevâsıyla imtizâc idüp nâsla istînâs itmegin temekkûn idüp bunda fevt olmuşlar. Buyurmışlar ki,

Beyt: فقير غريب أتى روم زائرا
دعي عبد الرحمن المقيم بروسه¹

Ve minhum el-‘Âlimü'l-‘âmil ve'l-Fâzîlü'l-kâmil el-Mevlâ ‘Alâ'ü'd-dîn er-Rûmî

Mezkûr, ṭabî'atı ḥiddetlü, zekî ve bahḥâs olup Sâdü'd-dîn-i Teftâzânî ve Seyyid Şerîf el-Cürcânî derslerine ve mübâḥaşelerine kerrât u merrât bi'd-defa'ât ḥâzır olup ol mecâlis ü maḥâfilde vâḳî' olan es'ileden evcibesıyla nefâ'is-i 'ilmiyyeden çok nesne ḥıfz eyleyüp buña binâ'en kimesne bunun ile muḥâdele ve mübâḥaşeye kâdir olmazdı. Bir risâle te'lif idüp risâle-i mezkûrede fûnûn-ı şettâya müt'eallik es'ile-i vâfire derc eylemişdür. Câmî-i menâkıb risâle-i mezkûre ceddüm ḥaṭṭıyla el'ân bende vardur diyü buyurmışlardır.

Ve minhum el-‘Âlimü'l-‘âmil ve'l-Fâzîlü'l-kâmil el-Mevlâ Fahrü'd-dîn er-Rûmî

Mezkûr, ḥâl-i şîḥhatlerinde Mudurnı nâm kaşaba sâkinlerindendir. Kendüler nefsinde 'âlim-i 'ulûm-ı Rabbânî, 'ârif-i ma'ârif-i Şamedânî, dünyâdan inḳitâ' ve ehlinden imtinâ' idüp ancak tekmîl-i nefse müştâḡil kimesne imişler. Şâḥib-i zühd ü taḳvâ, ücretle imâmet idenlere ihtiyâten [T 14b] iḳtidâ itmeyüp 'ibâdârda ücret mekrûhdur diyenler ḳavli ile 'âmiller imiş. Da'vet-i me'sûreyi ḥâvî bir kitâb-ı müsteṭâb yazup her 'ilmden münâsebetle

1 *Faḳîrun ḡaribun etâ Rûme zâ'irâ/ Du'îye 'Abdu'r-raḥmân el-muḳîm bi-Burusa.* "Garip bir fakir ziyaret için Anadolu'ya gelmişti. Bursa'da mukim olan Abdurrahmân diye anıldı."

haķā'ik u daķā'ik derc itmişler. Mezkûr kitâb mevlânâ-yı mezkûruñ cümle-i 'ulûmda şadâķat u mahâretine delil-i kâfi degül midür?

Beyt: N'idügün bildirür sözüñ şâhum
Yu'rafu'l-mücrimüne bi-simâhum¹

Ve minhum el-Âlimü'l-âmil ve'l-Fâzîlü'l-kâmil el-Mevlâ Ramazân Efendi

Mezkûr, 'aşrı 'ulemâsından taķşîl-i fâzîl-ı bî-kerân idüp Sulţân Bâyezîd Hân devrinde ķâzî'l-'asker olup ba'dehu fevt olmuş.

Ve minhum el-Âlimü'l-âmil ve'l-Fâzîlü'l-kâmil el-Mevlâ eş-Şehîr bi-Ahmedî (Ahmedî)

Mezkûruñ nisbet-i tñiyyesi Germiyân'a olup 'aşrı [A 11b] 'ulemâsından taķşîl-i 'ulûm² eyleyüp bir gün mezkûr ve Monlâ Fenârî ve Hâcî Paşa üçi ma'an ehlu'llâhdan bir şâhib-i keşf ü kerâmetün ziyâretine varurlar. Şeyh 'ayn-ı i'tibârla bunlara nâzar idüp evvelâ Ahmedî'ye hitâb idüp demiş ki: "Vâ hayfâ! 'Ömrüñi şî'rde zâyî' itmişsin." ve Hâcî Paşa'ya nâzar idüp buyurmuşlar ki: "Vâ esefâ! 'Ömrüñi tıb talebinde geçürmüşsin." Monlâ Fenârî'ye nâzar idüp buyururlar ki: "Beşâret olsun saña ki 'âlim-i 'ilm-i Rabbânî olursun" diyü buyurmuşlar. Ol 'azîz her ne ki buyurmuşlardur vâķi' olmuşdur. Mevlânâ Ahmedî ümerâ-yı şâhib-ihtîşâmdan Germiyân oğlunuñ muşâhibi olup mezkûruñ şî're rağbeti olmağın Ahmedî, mezkûruñ nâmına *İskender-nâme* nazm itmişdür. Şî're şu'ur vâsitâsıyla ve ba'zı ma'ârif ihâtasıyla mîr-i müşârün ileyh yanında muķarreb olup ekser-i ķaşâ'idin daķı bunlaruñ nâmına dimişlerdür. Dîvânında mezkûrdur. Lâkin eş'ârına muşâhabeti ğâlib ve semt-i [muķâvereye]³ râğıb, suķan-âferîn, nâdire-güy kimesne imişler. [T 15a] Mervîdür ki mevlânâ-yı mezkûr re'isü'l-büleĝâ, kıdvetü'l-fuşahâ Mevlânâ Şeyhî ile hem-ķücre, seferde ve hâzarda niķe müddet birbiriyle celîs ü münîs ü enîs imişler. Pes Ahmedî niķe kûşîş ü iķdâm ile *İskender-nâme*'yi itmâma irgürüp mîr-i kâm-yâbuñ meclis-i şerîf-i

1 Rahman sûresi 41. âyetten kısmî iktibas: "Günahķarlar simalarından tanınır, perçemlerinden ve ayaklarından yakalanırlar."

2 'ulûm: 'ilm A

3 Bu sözcük her iki nüshada "muķâvelâya" şeklinde istinsah edilmiştir. Kelimeyi sözlüklerde bulamadığımız için anlama mutabık olarak "muķâvereye" şeklinde metin tamiri yapılmıştır.

şeref-yâblarına iletüp manzûr-ı zurefâ-yı devrân olduğda ‘ulemâ-yı fuḥûl mâ-beyninde çendân maḳbûl olmayup ba’zılar “Bundan ise bir pâḳ ḳaṣîde ve birkaç ebyât-ı güzîde daḥı yeg idi.” diyüp ḳışsa, Aḥmedî’nün mesmû’ı olduğda kemâl-i ıztırâbdan bir niçe şeb ârâm-ı ḥ’âb itmeyüp Şeyḥî, Aḥmedî’nün infî’âlin ve inkisâr-ı bâlin müşâhede idüp su’âl itdükde mâ-vaḳa’ ne ise alâ-vuḳû’ihi taḳrîr eyler. Şeyḥî, bu emr-i sehldür diyü ol gice Aḥmedî nâmına bir pâḳ ve laṭîf ḳaṣîde diyüp Aḥmedî daḥı ḳaṣîdeyi beyâz idüp yarındası götürüp ‘arz itdükde zurefâ, ḳaṣîdeyi ve *İskender-nâme*’yi mülâḥaza idüp eydürler ki: “Bu ḳaṣîde-i belîga senûn ise kitâb ḡayruñdur ve eger kitâb senûn ise ḳaṣîde âḡaruñdur.” dirler. Monlâ Aḥmedî-i derdmend muḳâbeledede sükûtdan ḡayrı cevâba ḳâdir olmayup sükût ider. Cümle-i leṭâ’ifindendür ki mezkûr [A 12a] vaḳtâ kim Emîr Timur’uñ ḡıdmetine yetişüp naẓar-ı ‘âṭifeleriyle manzûr oldılsa Mîr Timur aşḡâb-ı suḡana mâ’il olmaḡın mezkûra ri’âyetler idüp aḡleb-i evḳât muşâḡabetinden ḡâlî olmazlar imiş. İttifâḳ bir gün ḡammâm şoḡbetin eyleyüp mu’âşeret üze iken Mîr Timur Aḥmedî’ye eydürler ki: “Şol âlât u esbâb ki el’ân mevcûd ve ḡammâm içün maḳṣûddur, her birin bahâya ṭutup a’lâ vü ednâya ḳuvvet-i başîret ile ḳıymet ta’yîn eyle, görelüm mubaşşırlıkda başîretûñ ne mertebedür.” diyicek mevlânâ daḥı “Bu ṭas buña deḡer ve bu [fûṭa] bu ḳadar filori ider.” [T 15b] diyü her birine miḳdârına göre bahâ biçer. Emîr Timur eydür ki: “Benüm içün daḥı ḳıymet ta’yîn eyle. Ammâ şöyle ki ba’zı cevânibi ri’âyet idüp artuḳ, eksük söyleyesin, maḳbûl degüldür; ḡaflet itme.” dirler. Aḥmedî daḥı Mîr Timur’a ser-â-pâ naẓar idüp seksen aḳçe ḳıymet ḳor. Mîr Timur eydür: “Bu ne ḡüne inşâfdur ve niçe ḳıymetdür!. Yalıñuz belümde [fûṭa] seksen aḳçe seksen aḳçe ider!..” dir. Dönüp Aḥmedî eydür: “Benüm daḥı ta’yîn-i ḳıymet itdügüm [fûṭa]dur, yohsa sen nefşüñde bucuḳ degmezsin!..” dir. Mîr Timur bu laṭîfeden ol ḳadar ḡaz eyler ki ḡammâmda mevcûd olan eger evânî-i sîm ü zerdür ve eger sâ’ir-i esbâb-ı mu’teberdür cümleten mevlânâya iḡsân eyler. Ḥaḳîḳatü’l-ḡâl bucuḳ ta’birinde ‘acîb kinâye ḳaṣd itmişdür.

Ḳıṭ’a: Olıḡemiş durur ezelden olur
Pâdşehler leṭâ’ife mâ’il
Cüz’î nesne ile küllî iḡsânı
Ḡaflet itme alursun ey ‘âḳil

**Ve minhum el-‘Âlimü'l-‘âmil ve'l-Fâzîlül-kâmil el-Mevla'l-‘allâme
Bedrüd-dîn Maḥmūd bin İsrâ'îl bin ‘Abdu'l-‘azîz {Kâzî-i Simâvna
Oğlu}**

Müşārün ileyh *rahmetu'llâhi 'aleyh* “Kâzî-i Simâvna Oğlu” demekle meşhûrdur. Babası bilâd-ı Rûm'dan Simâvna nâm ıal'ada kâzî iken vücûda gelmişdür. ıal'a-i mezkûrenün fethi mevlânânun vâlidı yedinde olup niçe müddet ol vilâyetde mîr-livâ dahı olmışdur. Ecdâdı âl-i Selcûk'dan Sulṭân 'Alâ'üd-dîn'ün ıarındaşı, oğlına vezîr dahı olup ıal'a-ı mezkûrenün fethi ve ḥazret-i şeyḥün velâdeti selâṭîn-i âl-i 'Osmân'dan Sulṭân Ğâzî Hünkâr zemânında vâkı' imiş. Ḥazret-i şeyḥ 'unfuvân-ı cüvânide babasından ıırâ'at idüp *ıur'an-ı 'Azîm*'i ḥıfẓ idüp ba'dehu Mevlânâ Şâhidî'den ıırâ'at idüp [A 12b] naḥv u şarf 'ilmin Mevlânâ Sinânü'd-dîn Yûsuf'dan okumuşlar. Ba'dehu vâlidinün 'ammi-zâdesiyle [T 16a] li-ecli'l-iştigâl Mısr'a intikâl idüp 'ulemâsından taḥşil-i külli idüp andan ıonya'ya gelüp Mevlânâ Fazlu'llâh'dan telemmüz itmişler. Feyzü'llâh'dan ıırâ'atla külli feyz alup naḥv 'ilmin ba'zı 'ulûm ile tekmi'l itmişler.¹ Dört ay ḥıdmetlerinde olup ba'dehu Feyzü'llâh fevt olıcaḳ Seyyid Şerîf-i Cürcânî ile mülâkât vâkı' olup ol târîḥde Melikşâh-ı Mantıḳî Kâhiriyye Medresesi'nde müderris imişler. Şirketen varup anlardan ıırâ'at itmişler. Ba'dehu Mübârek Şâh ile ḥac eyleyüp Mekke-i Müşerrefe'de Şeyḥ Zeyla'î ḥazretlerinden ıırâ'at itmişler.² Ba'dehu yine Kâhiriyye'ye gelüp yine şirketen Seyyid Şerîf ile Şeyḥ Ekmel'den ıırâ'at itmişlerdür. Birbirine nisbet ile iki ehl-i fazl çokluḳ meratib ıat' idüp fazilet-i tämme taḥşil iderler. Ol târîḥde Sulṭân Ferec bin Berkûḳ Mısr'a sulṭân imişler. Şeyḥün kemâl-i fazlını istimâ' idüp da'vet idüp ri'ayetler idüp şeyḥden ıırâ'at idüp fevâ'id taḥşil iderler. Ba'dehu şeyḥe cezbe-i İlâhiyye yetişüp meşâyiḥ-i Mısr'dan Seyyid Hüseyn el-Aḥlâtî'nün ḥıdmetine teşebbüs iderler. 'Ulûm-ı şüfiyyeyi tamâm taḥşil idüp mertebe-i irşâda irüp pes şeyḥ icâzet-nâme virüp irşâd için vilâyet-i Tebrîz'e gönderür. Mervîdür ki Emîr Timur ḥurûc idüp Tebrîz'e geldükde 'ulemânun ba'zı mesâ'ilde nizâ'ları ve muḥâlefetleri vâkı' olup muḥâkeme için mümeyyize muḥtâc olurlar. Şeyḥ Cezerî ḥazretleri 'ulemâ ortasında muḥâkeme idüp

1 itmişler: itmişlerdür T

2 itmişler: itmişlerdür T

faşl-ı huşûmet için mezkûr Şeyh Bedrüd-dîn hazretlerin münâsib görüp cümleten 'ulûm ü fûnûnda mahâret-i tâmmesin ve kudretin bilüp beyne'l-'ulemâ'i'l-'izâm mezâlik-ı aqdâm olan mesâ'il-i müşkile hallinde aşlâ tereddüd itmeyüp müşkil-güşâ olduklarına [T 16b] 'ilm-i şerifleri lâhik olmağın Emîr Timur'a 'arz iderler. Emîr Timur dağı meveddet-nâme ile âdemler gönderüp şeyhi i'zâz-ı tām ile da'vet idüp getirüp 'ulemānuñ hâlin i'lâm idüp mümeyyiz olmaların recâ iderler. Şeyh dağı icâbet-i da'vet idüp gelüp huzûr-ı sulţanda 'aqd-i meclis [A 13a] olınup mübâhâseye şürû' olınup münâza'un-fihâ olan mesâ'il-i müşkile ve mevâdd-ı gâmiẓa takrîr kılınup herkes murâdı ne ise edâ idüp şeyh dağı âdâb üzre muhâkeme idüp cümle-i 'ulemâ ve gösgötürî fuẓalâ hâk üzre kâzî olmağın hükmine râzî olup kemâl-i fazlına şehâdet idüp hâşılı vilâyet-i Fârs'da meyâdîn-i mübâhâşâtûñ fârisleri geçinüp mantık-ı ma'ârifde aşhâb-ı nuṭṭ u beyân olan ahâlî-i iz'ândan biri bu maḳûle küllî bahşlerde bir mâddede cüz'î muhâlefe-te kâdir olmayup cümle-i hükmi müsellemlü'l-kül olmuş. Mîr Timur şeyhe ihsân-ı firâvân iderler. Aşlâ mültefit olmayup ve himmeti çeşmine sîm ü zer zerze görünmeyüp cümlesinden dest-efşân olup Bidlîs nâm mevzî'e revân olur. Andan yine Mısr'a giderler. Yine şeyhleri Seyyid Hüseyn huzûrına gelürler. Ba'dehu Seyyid Hüseyn fevt olup şeyh halife olurlar. Altı ay anda olup andan seyâhat hükmiyle Haleb'e gelüp andan Konya'ya andan Şeyre'ye andan Sakız Cezîresi Begi olan şeyhi da'vet idüp önünde İslâm'a gelüp cümle-i müridlerinden olmuş. Andan şeyh Edrine'ye gelüp vâlideynin hayâtta bulup bir miḳdâr muşâhabet iderler. Ba'dehu evlâd-ı 'Osmân'dan Mûsâ Çelebi şeyh hazretlerin kâzî-i 'asker idinüp ba'dehu Bâyezîd Yıldırım Hân oğlu Sulţân Meḥemmed Hân karındaşı Mûsâ'yı katl idüp şeyhi ehliyle ve 'iyâliyle İznîk'de habs idüp ayda biñ akçe vazîfe ta'yîn eyler. Andan soñra [T 17a] habsden çıkup gidüp Mîr İsfendiyâr hıdmetine irişür. Kaşdı bu imiş ki geçüp bilâd-ı Tatar'a gide. İsfendiyâr Beg vâkıf olıcaḳ 'Osmânîler havfından şeyhe gitmege izn vermeyüp kendü yanında alıko-yup ba'dehu vilâyet-i Rûm'dan Zağra nâm mevzî'e gelüp bir miḳdâr anda iḳâmet ider. Pes ehibbâ-yı şeyh, şeyhün anda iḳâmetin istimâ' itmekle etrâf u eknâfdan ziyâret için gelürler. Bunlardan mâ-'adâ tâlib-i 'irfân olanlar şeyh hazretlerinin şît ü şadâsın işitüp ve şeyhün nefsinde cezbe-i tāmme

olmanın maḥbûbül-kulûb olup etrâfından ve cevâ nibden cezbe hükmiyle hıdmetine [A 13b] nüfûs-ı keşîre cem' olur. Eyle olsa ba'zı aşḥâb-ı ğarâz ﴿الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ﴾¹ ki qabâ-yı beḳâları mıḳraz-ı fenâ ile bürîde ve ḥil'at-ı nâm u nâmûsları pençe-i kaẓâ ile derîde ola. Şeyḥü'n aṣlâ melḥûzı degül iken ve salṭanat-ı dünyâdan mu'riz u câh u celâl i'tibârına mu'teriz iken ṭâlib-i salṭanat ve râġıb-ı mesned-i hükûmetdür diyü sulṭân-ı zemâna ve pâdşâh-ı devrâna ğamz iderler. Pâdşâh ḥabs emr idüp ba'de'l-ḥabs aḥvâlin teftîş buyurup mevâliden Ḥayder el-'Acemî bir ṭarîḳ ile ḳatline fetvâ virür. Emr-i şâhî ile ḳatlı olunur. Ba'zı müdevvenâtından icmâ'a muḥâlif ve zâ-hir-i şer'e muġâyir ba'zı nesne taḥrîr itmişler. Ġâlibâ rûḥâniyyet-i şer'dür ki cerîmesin çekdüirdi. Ḥâzret-i şeyḥü'n teşânîf-i keşîresi olup fıkḫa müte'allîḳ metn yazup *Leṭâ'ifü'l-işârât* ile nâmîde ḳılıp ba'dehu ṭullâba sühûlet murâd idinüp metni şerḥ idüp *Teshîl* ile tesmiye iderler. Bu metn ü şerḥi İznîḳ'de maḥbûs iken te'lif itmişlerdür. Ol ḳadar ḥaḳâ'ik ü daḳâ'ik derc itmişlerdür ki vaşfa gelmez ve beyâna sıġmaz. [T 17b] *Câmi'ül-fuṣûleyn* daḫı bunlaruñdur. Mezkûr kitâbında taṣarrufât-ı fâ'ika ve efkâr-ı râ'ikasından 'ulemâ vü fuẓalâ idrâkinde ḳaşır bedâyi' yazmışlardur ve *Maḳṣûd*'a şerḥ yazup *Unḳûdu'l-cevâhir* ad ḳomışlardur ve fenn-i şüfiyyede *Meserretü'l-ḳulûb* ve *Vâridât* daḫı bunlaruñdur. Bi'l-cümle ḥâzret-i şeyḥ, müfredât-ı dünyâdan 'allâme-i zemân ve müşkil-güṣâ-yı devrân olup zâhir ü bâtın riyâsetin câmi', 'âleme nâfi' kimesne imişler. Dâ'imâ kemâl-i riyâzet ve nihâyet-i ḳanâ'at üzre olup vilâyet-i Rûm'a böyle mirtâz vücûda gelmemişdür dirler. 'Ulûm-ı zâhirede ḥod bî-mişl olup Seyyid Şerîf-i Cürcânî ḥâzretleri -ki müsellemlül-kül ḳıdve-i 'ulemâ vü fuẓalâdur- mecâlis ü meḥâfilde şeyḥü'n fazîlet-i tâmmesine şehâdet idüp vaşfında mübâlaġa ider imiş.

Ve minhum el-Âlimü'l-'âmil ve'l-Fâzîlül-kâmil el-Mevlâ eş-Şehîr bi-Ḥâcî Paşa

Mezkûruñ nisbet-i türâbiyyesi Aydın vilâyetine olup ba'dehu Ḳâhi-riyye'ye intikâl idüp Şeyḥ Bedrüd-dîn ile şirketen Şeyḥ Ekmel'den ḳırâ'at itmişler. Mevlânâ-yı mezkûr, Şeyḥ Ekmel'ün fevḳa'l-ḥad maḳbûllerinden imişler. Bunlardan 'ulûm-ı keşîre tekmîl idüp ba'dehu Mübârek Şâh-ı

1 Tevbe sûresi 125. âyetten kısmî iktibas: "Kalplerinde hastalık olanlara gelince, bu onların (mânevî) kirlilerine kîr katmıştır ve onlar inkârcı olarak ölüp gitmişlerdir."

[A 14a] Mantıkî hıdmetine vâşıl olup ‘ulûm-ı ‘akliyyeyi anlardan kıra’at idüp anların hıdmetinde dahı kabûl-i tām ve maqbûliyyet-i tamām kesb itmişler. Ba‘dehu maraz ‘arız olup zarûret hükmiyle tıbbā müraca‘at lâzım gelüp ehlerinden kavânin-i tıbbî kıra’at idüp fenn-i mezkûrede dahı fâ’ik olup tabîb-ı hâzık olur. Hattâ zemânında bîmâristân-ı Mısr’uñ cümleten umûrî bunlara müfevvez imiş. Ümerâdan Mehemmed bin Aydın nâmına tıbbā müte‘allik bir kitâb tahrîr idüp ba‘de’t-tekmil *Teshîl* ile tesmiye kılmışlar. *Şifâ* nâm kitâbı mîr-i müşârûn ileyhûñ nâmına yazmışlardır. Fenn-i tıbbā iştiğâlinde muqaddem [T 18a] ‘allâme-i Râzî’nün *Şerh-i Me‘tâli*’üñ taşvîrâtına ve taşdikâtına *Hâşiyeyi Tahrîr* yazmışlar. Seyyid Şerîf *Hâşiyeyi Me‘tâli*’i, bunlardan soñra yazup hattâ ba‘zı mevâdda red iderler ve Beyzâvî hazretinün metn-i *Tavâli*’ine kezâlik hâşiyeyi tesvîd idüp taşarrufât-ı râ’ika-larından çok nesne derc itmişlerdir. Seyyid Şerîf-i Cürcânî hazretleri bunların dahı fazlına şehâdet iderler imiş.

Kıta‘a: ‘İlm-i edyân egerçi lâzımdur
Olma ebdândan dahı gâfil
Şihhat olmayıcağ begüm tende
İdebilmek ‘ibâdeti müşkil

Ve mine’l-Meşâyihî’-t-tarıkatî fi-Zemânihi el-‘Ârifu bi’llâh ve’l-Vâşılı ila’llâh eş-Şeyh Hâmid bin Mûsâ el-Kayserî

Mezkûr şeyh, meşâyih-i müte‘ahhîrinün kibârındandır. ‘Ulûm-ı zâhi-re vü bâtineye câmi‘, kerâmât-ı ‘aliyye ve ma‘kâmât-ı seniyye şâhibi olup evâ’il-i ‘ömrinde Burusa’da tavaṭṭun idüp etmekçilik şan’atın işleyüp hâsılı ḥabbâz-ı bî-enbâz olup ‘avâmmü’n-nâs bişürdigi nânı ânî kapışup çöreklerinde çiği olmaduğı-çün her kişi alurdu. ‘Ulemâdan Monlâ Fenârî bunlardan ‘ulûm-ı keşîre tahşil idüp fazilet-i tāmmesine şehâdet iderler idi. Sultân Bâyezîd Hân Burusa’da câmi‘ binâ idüp ba‘de’l-itmâm teberrüken câmi‘inde va‘za ibrâm iderler. Şeyh dahı sultân-ı zemânun emrlerine imtişâlen birkaç meclis va‘za iştiğâl iderler. Şeyhün enfâs-ı nefislerinde te‘şîr-i kavî olup zât-ı şerîflerinde cezbe-i kavîyye dahı olmağın ‘avâm istimâ’-ı va‘za izdiḥâm idüp pes şeyh ‘avâm müzâhimesinden bî-huzûr olup vaktine teşvîş havfin-dan Akserây’a sefer idüp Şeyh Erdebîlî [A 14b] hıdmetine mülâkât iderler.

Zâhiren bunlardan aḥz-ı ṭarîḳ idüp bâtinen şeyḥ-i sāmî Bâyezîd-i Bisṭâmî rūḥ-ı pür-fütûḥlarında müstefîz olurlar ve Ḥâzret-i¹ [T 18b] Ḥîzr'ın *'aley-hi's-selâm* muşâḥabeti bi-emr-i Ḥudâvend-i kâzâ vü ḳader bunlara muḳadder olup ol ḥâzretüñ âb-ı ḥayât-ı muşâḥabetlerinden sîr-âb olup behre-yâb olurlar.² Menḳûldür ki şeyḥüñ meredesinden biri kendü nefsi için bir ḳıṭ'a tarla ve şeyḥ niyyetine ḳıṭ'a-ı âḥar-ı zirâ'at ider. İttifâḳ mürîdüñ tarlası şöyle oñar biter ki dânesi hezâr ve ḥâşıl-ı enbâr olur. Şeyḥüñ tarlası oñmaz, belki dânesi bitmez. Bir gün şeyḥ ol zirâ'at şâḥibi mürîd ile tarla seyrin iderler. Şeyḥ “Ḳangısı benümdür?” diyü su'âl ider. Mürîd ḥicâbından ol ḥâsıl viren tarla için “Bu sizüñdür.” diyü cevâb virür. Pes şeyḥ-i maḡmûm nihâyet mer-tebe hümûm ḡalebe ider. Mürîde me'âl-i ḥâl-i şeyḥ ma'lûm olmayup [bir] gün münâsib-i kelâm ve sevk-ı merâm ile şeyḥe infî'allerinden su'âl eyler. Buyururlar ki “Ol benüm tarlamuñ çok bitdüḡi, benüm ḥod maḥâsinüm yok, günâhum çok, ke-ennahu ‘işyânum çokluḡına işâretdür. Aña binâ'en bu efkârdan dil-figâr olup mütezaccir olup nefsümden müteeffir oldum.” Ḥâzret-i şeyḥ medîne-i Akserây'da bu serây-ı ḡurûrdan dârü's-sürûra rıḥlet iderler. El'ân ḳabr-i müteberrikleri anda olup ziyâretḡah-ı erbâb-ı ḥacât ve ḥâcetḡah-ı aşḥâb-ı münâcât imiş.

Ḳıṭ'a: Ba'zı ḥâl içre ḥayret alsa seni
Eyle şâhum bulardan istimdâd
Bunlaruñ sözi müstecâb durur
Ḥâ'il olmaz³ bulara seb'-i şidâd

**Ve minhum el-‘Ârifu bi’llâh el-Vâşılı ila’llâh eş-Şeyḥül-kâmil
Şemsü'd-dîn Aḥmed bin ‘Alî el-Ḥüseynî el-Buḥârî -Ḳuddise
Sirruhu- {Ḥâzret-i Emîr Sultân}**

Ḥâzret-i şeyḥ, şâḥib-taşarruf, sultân-ı vaḳt, maḡzar-ı keşf ü kerâmât ve mâlik-i memâlik-i derecât-ı âliyât, ‘ârif-i zât u sıfât, ‘âlim-i *Kitâb* ve sünen-i Seyyid-i Kâ'inât olup vilâyetleri diyâr-ı ‘Acem'den Buḥârâ nâm şehirde olup [T 19a] şabâvet ‘âleminde ve tufûliyyet hengâmında bunlardan nice kerâmet zuḥûr idüp vilâyetde velâyetle meşhûr olurlar. Ba'dehu meşâyih-i

1 “ve ḥâzret” T’de mükerrer yazılmıştır.

2 olurlar: olur A

3 “olmaz” T’de mükerrer yazılmıştır.

‘izâmdan çok kimesnelerün hıdmetine yetişüp muşâhabetlerinden behredâr olup tarîkâta müte‘allik cümle-i maķâmât [A 15a] keşf ü kesble ma‘lûmları olur. Ba‘dehu vilâyet-i Rûm temâşası hâtıra olup bi-emri’l-Meliki’l-Müte‘âl ‘Acem’den Rûm’a irtihâl eyleyüp Burusa’ya gelüp hâtır-ı ‘âtırlarına âb u hevâ-sı hoş gelüp anda temekkün idüp Monlâ Fenârî hıdmetine mülâkât idüp anlardan ‘ulûm-ı keşire tahşil itmişler. Hattâ Sadrü’d-dîn-i Konevî hazretlerinin *Miftâhü’l-ğayb* nâm kitâbların hem yazup hem Mevlânâ Fenârî’den bi’t-tamâm kırâ‘at itmişler ve yine kendü haţt-ı şerifleriyle zâhırında icâzet-nâme yazmışlar. Cümle-i ahâlî-i Burusa Hazret-i Emîr’ün kerâmât-ı ‘ayâniyye vü ma‘neviyyesin müşâhede itmekle ne ez-muktezâ-yı âb u gil belki cân u dilden maḥabbet idüp kemâl-i maḥabbetlerinden mâ-beynle-rinde Emîr Sultân ile meşhûr olup bununla şöreti meşhûr-ı âfâk olur. Hâķikatde maḥmiye-i Burusa beyne’l-bilâd ğayret-i mînü-yı hurrem-nihâd ﴿لَمْ يُخَلِّقْ مِثْلَهَا فِي الْبِلَادِ﴾¹ mefhûmına mâ-şadaķ âb u hevâsinuñ leṭâfetinden sîret-i ‘âṭifet ve ḥaşlet-i şefkat ehline ḥâşşa lâzım olup a’yândan cemm-i ğafîre ri‘âyetleri mezkûr hazret-i şeyḫ gibi ve Zeyrek-zâde gibi hadd-i tevâtüre irmişdür. Zeyrek-zâde ma’zûl olduğda İstanbul’dan Burusa’ya geçüp fakr u fâķa kemâlde iken hem-civârı H’âce Ḥasan dimekle meşhûr bir tâcîr mevlânânuñ ḥâlin şorup “Acabâ harcuñuza ne kadar aķçe kifâyet iderdi ola?” demişler. “Yevmiyye yigirmi aķçe ‘âidem olsa kifâyet iderdi.” demiş. Mâdâm ki kayd-ı ḥayâtta imişler H’âce Ḥasan sâ’ir in‘âmından ğayrı yevmiyye yigirmişer [T 19b] aķçe vazîfe idüp her ay başında aķçenüñ a’lâsın intihâb idüp gönderürmiş. Ba‘dehu kıbel-i sultândan haber gelüp manşib iḥsânı içün da‘vet olındukda “Benüm sultânüm H’âce Ḥasan’dur.” diyü ḳanâ‘at idüp da‘vete icâbet itmez. Ol târiḫde ki ahâlî-i Burusa şaĝîr ü kebîr, ḳalîl ü keşîr Sultân Emîr ḥuzûrına maḥabbet idüp hıdmetine raĝbet itmişler idi. Sultân Bâyezîd Ḥân hazretlerinin kerîmeleri sultân, kerâmet-i² şeyḫe vâķıf olup zarûret ḥukmiyle maḥabbet idüp kendüyi şeyḫe tezvîce izn ü rızâ virüp şeyḫüñ mezkûreden niçe evlâdı olur. Pes kerâmât u maķâmât-ı Emîr şüyü’-ı tām ile şâyi’ olup müstecâbü’d-da‘ve ve şâḫib-taşarruf [A 15b] olduğı zâhîr olıcaķ ve nefis-i nefislerinde cezbe-i ḳaviyye fevķa’l-ḥad daḫı olmaĝın

1 Fecr sûresi 8. âyetten kısmî iktibas: **Ülkeler içinde benzeri yaratılmamış olan**, sütunlarla dolu İrem’e... [DİB mealinde 7. ve 8. âyetler birlikte verilmiştir.]

2 kerâmet: -T

selâtin-i âl-i 'Osmân her biri hubb-ı firâvân 'arz idüp hattâ 'azimet-i cihâd ve kaçd-ı düşmen-i bed-nihâd idüp ğazâyâ müteveccih olsalar evvelâ zâviye-i hâzret-i şeyhe mürâca'at idüp du'âsın alup şeyh dahı mübârek eliyle seyflerin bellerine bağlayup şafâ-yı himmetle gönderüp fütûhât-ı bî-nihâye ve nuşrethâ-yı bilâ-ğâyâ müyesser olup sâlimîn ü ğānimîn 'avdet iderlerdi. Mervîdür ki vaqtâ kim Emîr Timur 'asâkir-i bî-şümâr yağmacı Tatar ile medîne-i Burusâ'ya geldüklerinde tã'ife-i Tatar-ı bed-kirdâr ahâlîyi tamâm ıztırâr idüp qarârları firâra mübeddel olmalı olup bi'l-âhire cümleten cem' olup huzûr-ı Emîr'e gelüp istiğâse itdüklerinde buyurmuşlar ki "Birkaçuñuz varuñ 'asker-i Timur'a dâhil olup tecessüs eyleñ. Fülân şeklde bir na'l-bend kişisine buluşdukda bizden selâm ü du'â idesiz ve diyesiz ki sizden şimden girü irtihâl recâ ider." Pes Sulţân Emîr emriyle Burusa halkından ba'zı [T 20a] kimesneler varup ol şahşı bulup Emîr'ün selâmın ırgürüp murâdların iblâğ itdüklerinde ol kimesne hezâr i'tizâr ile Emîr'ün selâmın aldukdan soñra sem'an ve tã'aten İnşâ'a'llâh 'ale's-seher diyü haber virüp yarındası ol 'asker-i bî-pâyân ve leşker-i bî-kerân muqaddemi mu'ahharına qatlanmayup birbirin başarak mænend-i tîz-bâzâr-ı âyende târ u mâr olup tã'ife-i Tatar'dan ikisi bir yirde qarâr itmeyüp göçüp giderler. Sulţân Emîr'ün şâhib-taşarruf olup bu maqûle kerâmâtına had yokdur. Ğālibâ risâle-i müstaqille dahı itmişlerdür. Tarih-i hicretün sekiz yüz ikinci yılında ba'zılar otuz üçüncü yılında Burusâ'da fevt olup el'ân qabr-i cinân-âsâları meşhûr-ı âfâk ve ziyâretgâh-ı aşhâb-ı şevk ü iştiyâkdur.

Kıt'a:¹ Vâlî-i mülk-i vilâyet oluban Sulţân Emîr
 Kutb-ı âlem idi ol sulţân-ı 'âlî-menqâbet
 Rahmet-i Rahmân idi devrinde ol sulţân-ı dîn
 Bunca ululuğda kâr u bârı yine meskenet

**Ve minhum el-Ârifu bi'llâh el-Vâsîlu ila'llâh eş-Şeyh el-Hâcc
 Bayram el-Ankaravî -Kuddise Sirruhu- {Şeyh Hâcî Bayram Sulţân}**

Müşârün ileyh hâzret-i şeyh Ankara nâm kaçaba kurbında Çubuk Suyı yanında Şolfaşl dimekle meşhûr qaryede tevellüd itmişlerdür. Evâ'il-i 'ömrinde [A 16a] 'ulûm-ı şer'iyyeye ve 'akliyyeye şürû' idüp ikisinde bile

1 Kıt'a: // meskenet -T

meretebe-i fâzla yetişmişdür. Ba'dehu Anķara Medresesi'ne müderris olmiş-
lar. Ba'dehu cezbe-i İlâhiyye yetişür. Terk-i tedris idüp meşâyihden şeyh
Ĥâmid ĥazretlerinin vaşfından zâ'id menâķıbın işidüp ĥidmet-i şeriflerine
hezârân raĥbetle gelüp şeyh daķı mezkûruñ ķabiliyyetin görüp cânla sevüp
terbiyesiyle maķâmât-ı 'âliyye irişüp eķvâr-ı sülûke ve sübül-i menâzili-
ne vuķûf-ı külli taķřil idüp meretebe-i 'ayne'l-yaķîne vâşıl olur. Pes irşâda
me'mûr olup mübâşeret iderler. Enfâs-ı nefiselerinde te'şir-i ķavî olmaķın
ķavâbilden řâķibü'l-isti'dâd olanlar müddet-i sehilde terbiyeleriyle tayy-ı
maķâmât eyleyüp řâķib-i keşf ü şuhûd olurlar. [T 20b] Ĥazret-i řeyhüñ
kerâmât-ı 'ayâniyye vü ma'neviyyesi fevķa'l-ĥaddür. Aşırında kibâr-ı meşâ-
yihden olup ķuťbu'l-aķťâb daķı olmiřlardur diyü rivâyet iderler. Kařaba-i
mezkûrede fevt olup el'ân merķad-i münevverleri daķı anda olup erbâb-ı
zevķe ve ařķâb-ı iřķ u řevķe ziyâretgâh imiş.

**Ve minhum el-'Ārifu bi'l-Ĥaķķ ve'l-Vâřılı ile'l-Ĥayyi'l-muťlak eř-
şeyhül-kâmil 'Abdu'r-raĥmân el-Erzincânî -Ĥuddise Sirruhu-**

Mezkûr şeyh, şafıyyü'd-dîn-i Erdebili'nün ĥulefâsından imişler. Ba'de-
hu bilâd-ı Rûm'a müteveccih olup gelüp Amâsiyye ķurbında bir taĥ için-
de temekkûn itmişler. İttifaķ bir gün řeyhüñ eķibbâsından birķaķ kimesne
ziyâret ĥükmiyle gelüp ĥuzûr-ı şeyhde mihmân olurlar. şeyh müridlere
ta'âm için emr itdükde "Ařlâ nesne yoķdur maťbaĥda." diyü cevâb virürler.
Bu ĥâlde şeyh şavma'asından ķıkup görür ki birķaķ âĥûlar cem' olmiş şurur.
řeyh bunlara ĥiťâb ider. Eydür: "Ĥonucaĥum geldi. Ĥasbeten li'llâh nef-
sünüz ķangıñuz fedâ idersiz ki ķonuķlarum ziyâfet idem." dirler. Hemân
içlerinden bir âĥû seĥirdüp gelüp boynın uzadur. Ĥurbân idüp büryân idüp
ķonuķların ziyâfet ider.

Beýt: 'Ayn-ı 'ibretle naķar ķıl âdem iseñ eyle fehmi
Ne kerâmetler ķomiř durur¹ Ĥudâ insânda

Neşr: Mervîdür ki bir gün müridleri şeyhi kemâl meretebe maĥzûn görüp
infi'âllerinden su'âl iderler. Buyururlar ki: "şimdiye dek ta'ife-i Erdebiliyye
kemâl-i taķvâ ve pür-hüner ve ĥüsn-i 'aķide [A 16b] ve temyîz ile muttaşif-
lar idiler. El'ân ba'zısın řeyťân-ı řâķib-ĥizlân ıdlâl idüp mazĥar-ı řard u la'n

¹ ķomiř durur: ķomiřlardur T

oldılar. Aña bi-ḥuzûrum.” diyü cevâb virürler. Ba'dehu çok zemân geçmez ki tã'ife-i mezkûreden ba'zı meşâyihün dâläleti ve şeytaneti zâhir olur.

Kıt'a: Yâ İlâhî kemâl-i luṭfuñdan
 Şakla kullaruñı dâläletden
 Hâl ehli geçen ola bed-hâl
 Ne olur pes bu resme hâletden [T 21a]

**Ve minhum el-‘Ârifu bi’llâh el-Vâsılu ila’llâh eş-Şeyḥ Muḥyi’d-dîn
 Meḥmed eş-Şehir Beyne’l-meşâyih bi-Kâtib-zâde {Yazıcı-zâde
 Efendi Hâzreti}**

Mezkûr şeyḥ, Gelibolı’da sâkin olup tarîkatı Şeyḥ Hâcî Bayram’dan aḥz itmişlerdür. Hâlâ’ıḳdan munḳaṭı‘, ḥâṭırı müctemi‘, lisân-ı Türkî’de bir kitâb nazm idüp *Muḥammediyye* ile nâmîde kılmışlardır. Seyyid-i ‘âlemün menâkıbın ve evşâf-ı¹ laṭîfin derc itdükden sonra devr-i Âdem’dan berü veḳâi’yi taḥrîr idüp ma‘ârif-i şüfiyyeden bî-nihâye nefâ’is yazmışlardır ve Şeyḥ-i Ekber’ün *Füşûş*’ına ‘ale’l-icmâl câ-be-câ şerḥ yazup müşkilâtına müte‘arrız olmamışlar.

{Aḥmed-i Bî-cân Hâzreti}² *Envârü’l-‘aşîkîn* şâhibi Aḥmed-i Bî-cân bunların birâderleridür. Mezkûr kitâbda ma‘ârif-i zevkiyyeden çok fevâ’id yazmışlardır. Gelibolı’da Yazıcı Oğulları dimekle meşhûrlardur. İkinün dahı maḳâmâtı kitâblarından ma’lûmdur.

**Ve minhum el-‘Ârifu bi’llâh el-Vâsılu ila’llâh eş-Şeyḥ bi-Şeyḥi
 -Ḳuddise Sirruhu- {Mevlânâ Şeyḥi Çelebi}**

Mezkûr şeyḥ, bilâd-ı Germiyan’dan olup ‘unfuvân-ı cüvânîde Mevlânâ Aḥmedî’den telemmüz idüp ba’dehu ‘aşrı ‘ulemâsından taḥşil idüp taḥşil üzere iken şüfiyye semtine râğıb olup meşâyihden el-Ḥâcc Bayram ḥıdmetine ilticâ idüp anlardan aḥz-ı tarîkat iderler. Ba’dehu Kütâhiyye nâm şehir kurbında mütemekkin olup el’ân ḳabr-i müteberrikleri dahı anda imiş. Mezkûr şeyḥün nazma ḳudreti olup lâkin tarz-ı meşnevîde mahâretleri zâ’idü’l-vaşf olup nazm itdükleri *Husrev ü Şîrin*’den ma’lûmdur. Bundan evvel

1 ve evşâf: vaşşâf T

2 Başlık T ve Âda derkenârdadır.

Ahmedî *İskender-nâme* ki nazm itmiş idi, *Husrev ü Şirîn* zühür idicek aşlâ iltifât olunmaz olur. Hattâ ba'zı erbâb-ı nazm Ahmedî'ye "Bu kitâb nazmında bu miqdâr zahmet ki çekildi, bundan ise bir pâkçe kaşîde dahı yeg idi." dirler. Ahmedî bu sözden [T 21b] münfa'îl olup hâtırasın gice Şeyhî'ye nakl ider. Ol gice Ahmedî nâmına bir laţîf kaşîde peydâ ider ve Ahmedî'ye [A 17a] virür ve eydür ki: "Ol size ta'n iden eşhâşa murâd kaşîde ise kaşîdeñüz aluñ diñ." Pes Ahmedî kaşîdeyi alup yârân mâ-beynine iletüp "Benümdür, bu gice didüm 'ucâle-i leyldür." diyicek nuhsendler alup kaşîdeyi mülâhaza iderler ve eydürler ki: "Ne diyelüm? Ammâ şu kadar var ki eger bu kaşîde sizün ise, *İskender-nâme* sizün degüldür ve eger *İskender-nâme* sizün ise, bu kaşîde sizün degüldür!.." Şeyhî'nün mübârek gözleri ma'lûl olup sebel-i dîdeden sebîlin görmekte 'âciz imişler. Pes 'alilü'l-'ayn olanlara terahhumen bir kuhl peydâ idüp şatup şarf-ı ma'âş idermiş. Bir gün bir rûzgâr-dîde ve mihnet-keşîde şeyhden iki aqçe kuhl alur ve şeyhün gözlerini ma'lûl görür. Eydür ki: "Baña bir aqçelik kuhl kifâyet ider ve ol bir aqçelik sizün olsun. Gözleriñüze 'ilâc idesiz." dir. Ol şahşuñ bu laţîfesinden şeyh tamâm hâz idüp yârân ile muşâhabetde muţâyebe tarîkıyla zıkr iderler imiş.

Kıt'a: Luţf kıl her söze dehân açma
 Hübdur söz velî deminde gerek
 Ġayrıyı kı özün'e nâzır ol
 Her kişi kendü 'âleminde gerek

Ve minhum el-Ârifu bi'llâh el-Vâsılı ila'llâh Tapduk Emre -Kuddise Sirrihu-

Mezkûr, Şakarya nâm nehr kırbında bir köyde vücûda gelmişdür. Nâs-dan mu'tezil, tekmi'l-i nefse müştâğil, şâhib-i keşf ü kerâmât kimesne imişler.

Ve minhum el-Ârifu bi'llâh el-Vâsılı ila'llâh eş-Şeyh Yûnus Emre -Kuddise Sirrihu-

Mezkûr, Şeyh Tapduk Emre aşhâbından olup dâ'imâ maţbah-ı şeyhe hîme-keş imişler. Müddet-i medîd ve emedd-i ba'id mezkûr hıdmetde olup dâ'imâ eşcârûñ toğrusın kesüp getürüp yığarmış. Bir egri ağac getürmek

vâkı' olmamışdur [T 22a] diyü rivâyet iderler. Ba'zı muşâhabetde “Togrusın diyelüm, buraya egri şıgmaz.” diyü buyururlar imiş. Mezkûr, şâhib-i vecd ü hâl, dâ'imâ maḳâli Rabbânî-me'âlden hâlî olmayup öz hâline münâsib ve 'ışkına ve sırrına muvâfık ve kerâmât-ı 'âliye-i şüfiyyeye muṭâbık eş'âr-ı belâgat-şî'ârdan Türkî lisân üzre manzûmâtı çok vâkı' olmışdur. Nitekim şâyi'dür.

ṬABAḲA-İ RÂBİ'A

ŞÂH-I ŞÂHİB-MEHÂBET PÂDİŞÂH-I ZÎ-ŞEVKET ŞEHİRİYÂR-I FERİDÜN-FER KÂMKÂR-I BERK- SEYR ES-SULTÂN İBN ES-SULTÂN [A 17b] SULTÂN BÂYEZİD ILDIRIM HÂN 'ALEYHİ'R-RAḤMETU VE'R- RIDVÂN HÂZRETLERİ

Tārîḥ-i hicretüñ yedi yüz ʔoksan birinci güninde Ramazân-ı Şerif'ün dördüncü günü salṭanat u ḥilâfet taḥtına cülûs-ı hümayûn buyurduḳları 'aşr-da vâḳi' 'ulemâ vü fuḫalâ beyânındadır.

Ve mine'l-'Ulemâi'l-'Allâmeti fi-Zemânihi el-'Âlimü'l-'âmil ve'l-Fâzîlü'l-kâmil Ebu'l-Fezâ'il ve'l-Kemâlât Kâşifu Cemî'i'l-Müşkilât el-Mevlâ Aḥmed bin Ḥamza bin Muḥammed eş-Şehîr bi'l-Fenârî 'Aleyhi Raḥmetu'llâhi'l-Meliki'l-Bârî {Mevlânâ Fenârî Aḥmedî} {Fenârî}

Müşârün ileyh *raḥmetu'llâhi 'aleyh* “Fenârî” ile mülâḳḳab olmalarına sebeb beyân itmişler; ba'zılar buyurmuşlar ki mezkûrda ḡinâ kemâlde olup lâkin yine kemâl-i ictinâb u perhîze binâ'en kefâfları kedd-i yedlerinden olup fenâr şan'atın işler imiş ve ba'zılar Fenâr nâm ḳaryeden zuhûr itmişler, cihet-i tesmiye oldur dimişler. Mezkûr, faẓl u 'irfânda 'âlî-şân olup aḳrân u emsâlden imtiyâz degül belki 'aşrlarında bî-naẓîr imişler. Mevâliden Muḫyi'd-dîn el-Kâfiyeci bunların vaşfinda ol ḳadar mübâlaḡa itmişlerdür ki istimâ' iden müteḫayyir olur. Kezâlik fuḫalâ-yı 'Arab'dan Süyûṭî ve İbn Ḥacer, Fenârî için “Fünûn-ı 'Arabîyyet'de ve ma'ânide ve bedî' ü beyân-da bedî'ü'z-zemân olup 'ulûm-ı sâ'irede kezâlik mahâretleri [T 22b] zâ'idü'l-vaşfdur.” diyü şehâdet itmişler. Vilâyet-i 'Acem'de daḫı fazîlet-i tâmmе ile meşhûr olup ḥattâ Monlâ Câmî ḫâzretleri ba'zı risâlelerinde mevlâ'l-'âl-lâme diyü tavşîf itmişlerdür. Yedi yüz elli birinde vücûda gelüp 'Alî el-Es-ved'den aḫz-ı 'ulûm idüp ve Şeyḫ Cemâlü'd-dîn'den daḫı taḫşîl-i küllî idüp ba'dehu fuḫalâ-yı 'Arab'dan Şeyḫ Ekmel'den tekmîl-i funûn idüp ba'dehu bilâd-ı Rûm'a gelüp Sulṭân-ı Ġâzî mevlânânun kemâl-i faẓlın ma'lûm idünüp ḫaḳḳında envâ'-ı ri'âyet ve eşnâf-ı ḫimâyet mebzûl buyurup ve tedbîr-i umûr-ı cemâhîr-i re'âyâda re'y-i şaḳıb-ı şâḫibleri olmaḡın mertebe-i

vezâretde cümle-i meşâlih eger salţanata müte'allikdûr ve eger meşâlih-i müslimîndür ve mühimmât-ı re'âyâdur dâ'imâ bunlarla meşveretden hâlî olmayup bunların re'yi lâhik olmadın maşlahat görülmez imiş. Ba'dehu izn-i sulţân-ı kâmrân ile Haremeyn-i Şerîfeyn ziyâretine müteveccih olurlar. Vilâyet-i 'Arab'a dâhil olduklarında mevâlî-i [A 18a] 'Arab ile muşâhabet idüp mübâhase-i 'ilmiyye eyleyüp fuzalâ-yı 'Arab fazîlet-i tâmmesine şehâdet itmişler. Pes mezkûr, cümle-i memâlik-i Rûm u 'Arab u 'Acem'de fazîlet-i tâmm ile meşhûr olur ve devlet-i şehriyâr-ı zevî'l-iktidârda ol deñlü mâlik-i ni'met ve şâhib-i şervet imişler ki hacca müteveccih olduklarında esb ü esterden ve evânî-i sîm ü zerden ve esbâb-ı mu'teberden hâdim ü çâkerden mâ-adâ yüz elli biñ dînâr-ı kâmilü'l-'ayâr getürmüşler. Pes kemâl-i vüs'atle ve nihâyet-i kudret ü miknet ile hac idüp laţîf tavâflar ve şafâyla sa'yılar idüp ve mağdem-i şerîfleri ile Kuds-i Şerîf'i müşerref idüp enbiyâ vü evliyâ ziyâretin idüp tahşil-i rûhâniyyet iderler.

Beyt: ثواب روزه و حج قبول انكس برد
كه خاك ميكده عشق را زيارت كرد¹

Neşr: Ba'dehu tekrâr Kâhiriyye'ye vâşıl olduklarında yine laţîf [T 23a] cem'iyetler ve ra'nâ muşâhabetler iderler. Mevâlî-i 'Arab mevânâyâ küllî ri'âyetler idüp hıdmet-i şerîflerine teveccüh-i tâm ile müteveccih olurlar. Birkaç gün Kâhire'de olup yine mekânlarına 'azîmet idüp gelüp vâşıl olurlar. Sekiz yüz otuz üçüncü senesinde Anţakiyye yolından hacc-ı tekrâr idüp hacdan dönüp gelüp vaţanlarına dâhil ve akrabâyâ vâşıl olup çok geçmeyüp şehir-i Receb'de rahmet-i Raḥmân'a vâşıl olurlar. Mezkûr Hâzret-i Mollâ Fenârî 'aşrında henüz Koştançınıyye ve bilâd-ı 'Arab muhâlif yedinde olmağın dergâh-ı a'lâ ve ecell-i manşib u kazâ Burusa olup pes müşârûn ileyh cümleten memâlik-i 'Osmâniyye'ye müftî olup Burusa kazâsın Manastır Medresesi'yle bu üç manşıbı bir uğurdan mādâm ki kayd-ı hayâtda imişler mutaşarrıf imişler. Sulţân-ı zî-himmet ve ḥâkân-ı şâhib-şevket eyyâm-ı sa'âdetlerinde ol mertebe mu'azzez ve mükerrerem imişler ki kaçan eyyâm-ı cum'a olup câmi'e gitseler ta'zîmen ve tekrîmen önüne düşüp alup gitmek için a'yân-ı devlet ve erkân-ı hâzret şöyle cem' olurlarmış ki sa'âdet-hânelelerinden bâb-ı câmi'e varınca esvâk a'yân ile tolu ve ekâbir ile tobtolu olurmış.

1 "Aşk meyhanesinin toprağını ziyaret eden kişinin orucu ve haccı kabul olur."

Ğâşiyedâr ve hüdmetkâr hüd ihsâdan birün imiş. Pâdşâh hazretlerinin iltifât-ı tâmmesinden [A 18b] ber-mücib-i *en-nâsu 'alâ-dîni mulûkibim*¹ âstâneleri maţâf-ı a'yân-ı ze'vî'l-iktidâr ve merci'-i ahâlî-i rûzgâr olup hefte-de birer def'a vüzerâ-yı şâhibü's-şadr ve celîlül'l-kadr olanlar ziyâretin idüp mübârek elin öpüp du'âsın alurlar imiş. Mevâlînün hüd ekşeri telâmîzinden olup menâşıb-ı 'âlî-mutaşarrıfları fużalâ vü 'ulemâ rikâbında hüdmet itmegi cânlarına minnet bilürler imiş. Mevâliden Hâţib-zâde bunların bu rifâtına ve 'izz-i huzûr-ı sulţânda bu deñlü rağbetine fevķa'l-had hased idüp bir gün pâdşâh-ı 'âlem-penâh hazretlerine eşnâ-yı kelâmda dimişler [T 23b] ki: "Mevlânâ Fenârî'nün ecell-i mü'elleftü ve ekmel-i muşannefatı *Bedâyi'*"dür. Ben anı ednâ mütâlâ'a ile tezyîfe mâliküm. Yine anı her nesnesi âmâde, mâl u menâşıbı bizden ziyâde, ri'âyeti hüd fevķa'l-'âde sebebi ne idüğü bilinmedi." diyü kelimât itmiş. Pâdşâh-ı 'âlem-penâh hazretleri Fenârî'nün 'ulüvv-ı şânın ve merâtib-i fazlda 'unvânın ve bi'l-cümle 'aşrında vahîd ü ferîd olduğun iz'ân buyurup ve her ne deñlü ri'âyet olunursa zâtının taħammülün ve istihķâķın ma'lûm idindükleri ecden ve Hâţib-zâde bâb-ı hasedde bî-ihtiyâr oldukları daķı 'ilm-i 'âlem-ârâlarına mahfî olmamağın cevâbda sükût itmişler.

[Mısrâ']: دشمن چه کند چو مهربان باشد دوست²

Neşr: Monlâ Fenârî bu kadar kıdret ile ve sulţân-ı devrândan bu deñlü iltifâtla ki fî-zemâninâ ba'zı ma'ârif-i cüz'ıyyeye mâlik şahşâ ķıl-i sulţândan bi-vâsitin cüz'î iltifât olınsa dünyâya şığmaz ve hârice çıksa bir selâm virecek kimesne bulmaz olur. Mevlânâ Fenârî aşlâ tağyîr-i vaz' itmeyüp şânı rifat buldukça tevâzu'ı ziyâde olup dâ'imâ 'imâme-i şağîre ve şiyâb-ı haķîre geyüp ve ta'am ü şarâb cinsinde daķı dervîşâne vaz' üzre geçinüp me'kel ü melâbis cümleten fakîrâne imiş. Aşlın şorduklarında "Benüm ta'am ve libâsum belki cümle-i levâzımm kedd-i yedüme maķşüddür. Ancaķ bu miķdâra kifâyet ider." Ağleb-i evķât kazzâzlık işlerler imiş. Hâşılı dünyâ vü 'uķbâ ri'yâsetin câmî' vücûd-ı şerîf imişler. 'Ulûma kemâl-i iştiğâllerinde uşul-i fıķha müte'alliķ kitâb-ı müsteţâb [A 19a] te'lîf idüp mezkûr kitâbuñ itmâmına otuz yıl kûşîş idüp *Bedâyi'* ile nâmîde ķılıp mesâ'il-i uşul

1 "İnsanlar meliklerin dini üzerinedir."

2 "Dost merhametli olursa düşman ne yapar/yapabilir!"

ü fûrû' -ki fehm-ı muhîr ile ihâta olunur degüldür- mezkûr fenne müte'al-lik hâkâ'ik u dağâ'ıkdan ma'lûm degüldür ki bir mes'ele hâric alup derc itmemiş olalar. 'Aceb kitâb-ı laîfdir. [T 24a] Lâkin nâ-yâbdur ve sûre-i Fâtihâ'yı belâgat u feşâhat üzre hûb tefsîr itmişlerdür ve bir risâle-i laîfe ve makâle-i münife te'lif idüp fûnûn-ı mühimmeden mi'e-i kâmileye irişür fennûn aşlın ve mevzû'ın beyân idüp yine her fenne müte'allik hâkâ'ik u dağâ'ik ne ise münâsebetle beyân itmişler ve 'ulemâ-yı selef ü halef ki her biri birer fenne nisbet-i hâş ile ihtisâs idüp izhâr-ı mahâret idüp tahrîrât u ta'likât ki itmişlerdür. Her birine ğayr-ı mücâb i'tirâzât-ı kıaviyye ve irâdât-ı 'acibe yazmışlardur ki istihrâc ve iz'ânında 'uûl-i fuûl mütehayyirdür. Risâle-i mezkûreye *Enmüzecü'l-'ulûm* ile tesmiye kılmışlardur. Bu risâlenûn te'lifinde bu midâr şarf-ı madûrla oğulları Mehemmed Şâh hıfz idüp müstefid olmaların murâd idinmişler. Şikâtden mervîdür ki on kıt'a nazm itmişler ki her bir kıt'a fûnûndan bir fenne müte'allik imiş ve ol fennûn ismûn kıt'ada ta'miye idüp mu'ammâ tarîkıyla îma itmişler ve 'aşrında vâkı' olan 'ulemâyı imtiyhânen göndermişler ki mütâla'a ideler. Pes risâle bunlara vâsıl olup 'ulemâdan herkes cell-i himmetin ve külli kudretin şarf idüp niçe gün mütâla'alar ve mülâhazalar iderler. Murâd idindükleri fennûn ismin istihrâc degül belki birisi bu fûlân fendür diyü ta'yîne dahı mâlik olma-mış. Bu anda aldı ki mafî müşkilâtın bilüp, bulup âsân ideler. Ma'a-hâzâ risâle-i mezkûrenûn dîbâcesinde *عجالة يوم مما تبصرون* diyü buyurmuş-lar. Risâle-i mezkûreyi madûmları Mehemmed Şâh Çelebi şerh idüp ve esâmî-i fûnûnı ta'yîn eyleyüp elfâzât-ı maşşûdenûn mermüzâtın 'iyân ve müşkilâtın [A 19b] âsân itmişler. Bu hâk-i hâkîr ve müstemend-i fakîr sene ihdâ ve sittîn ve tis'a mi'ede İstanbul'da [T 24b] tahşil üzre iken mevâlîde olup ders-i aslî inen kıra'at olunmayup ağleb-i evâtımız fûnûn-ı cüz'iyye-ye maşrûf olup Helâkî'den *Mîhr ü Müşteri* -ki Muhammed 'Aşşâr-ı Tebrizî nazm itmişdür- bi't-tamâm kıra'at idüp bundan evvel Rûm illerinde olup fenn-i mu'ammâyla âşnâlık murâd idinüp merhûm Mu'ammâyî'ye uğra-yup mu'ammâdan çokluk nesne görilüp ihâta olunmuş idi. Mu'ammâyî-i merhûmda risâle-i mezkûre olup bu hâkîri imtiyhânen risâleyi çıkarup "Ben nazm itdüm, benümdür." didiler. Henüz bu hâkîr dahı risâlenûn aşlını

1 "Gördüklerinizden oluşturulmuş bir günlük karalamadır."

bilmez idüm. Anlaruñ i'tikâd idüp istihrâcına bezl-i maḥdûr idüp kemâl-i şu'ûbetinden müteḥayyir olup hele nice eyyâm ikdâm-ı tām idüp üç fennüñ ismini ta'yîn eyledüm. Meger Mu'ammâyî'de şerḥi daḥı var imiş. İkininüñ istihrâcında işâbet üzre olup birinde ḥaṭâ itmişüm. Risâle fi'l-vâkı' Mu'am-mâyî'nün bilüp istihrâcında bu deñlü ḥarc ki vâkı' olmuşdur, ancak Hudâ bilür, merḥûm Mu'ammâyî bu ḥaḳîrde olan ıztırâba 'âlim olup ba'dehu istiḥsânlar idüp ḳaḳıyyenüñ aşlın beyân itdiler. Ve yine mizânda vâkı' *Risâle-i Eşîriyye*'yi laṭîf şerḥ idüp ebkâr-ı efkârında leṭâ'if-i bî-şümâr taḥrîr idüp ḥuṭbesinde buyurmuşlar ki “Mezkûr şerḥe aḳşâr-ı eyyâmuñ şabâḥında şürû' idüp şâm irişmezden ihtitâm müyesser oldu.” Ve metn-i *Sirâciyye-i Ferâ'ize*'yi rûşen şerḥ idüp envâr-ı ma'ânî ile münevver ḳılmışlardır. Bunlaruñ vâlidî Şeyḥ Şadrü'd-dîn el-Konevî telâmizinden olup mü'ellefâtında *Miftâḥü'l-ğayb* nâm kitâbı bi't-tamâm ḥazret-i şeyḥden ḳırâ'at idüp dönüp maḥdûmları Fenârî'ye tefhîm-i tâmmı, müceb-i ta'lîm ile okudurlar. Ba'dehu Fenârî ḥazretleri *Miftâḥü'l-ğayb* ki ḳırâ'atıyla mevlânâya ḡaybiyyât, 'ayniyyât meşâbesinde olmuş idi, şerḥ taḥrîr eyleyüp [T 25a] azân-ı iz'ân işitmedük ezhân derkinde 'âciz daḳâ'ik derc itmişler ve icrâ-yı aḥkâm-ı Seyyidü'l-enâm'da ol mertebe imişler ki ta'bîre gelmez. Meşelâ bir gün pâdşâḥ ḥazretleri [A 20a] mevlânâ maḥzarında bir ḳaḳıyyeye şehâdet iderler. Şehâdetlerin¹ ḳabûl itmemiş. Sebebinden su'âl olındukda “Târik-i cemâ'atsiz devletlü pâdşâhum. Benüm ma'lûmumdur.” dimişler. Pes pâdşâḥ-ı sa'âdet-destgâḥ ḥazretleri hemân ol ân câmi' binâsına fermân iderler ve ol câmi'üñ bir ḡüşesin kendüler içün ta'yîn idüp artuk terk-i cemâ'at itmemişler.

Ḳıṭ'a: Ḥâkim oldur efendî ḳâzî hem
Ḥaḳḳı yirinde eyleye icrâ

Ol durur pâdşâḥ-ı 'âdil hem
Eylemeye muḥâlefet aşlâ

Niçe biñ rahmet ol şehenşâha
Bir sözün iki itmemiş ḳaṭ'a

Şad selâm olsun ol Hudâvend'e
*Ravvaḥa'llâhu rûḥahu ebedâ*²

1 şehâdetlerin: şahâdilerin T

2 “Allah, rûhuna ebedî rahmet etsin.”

Neşr: Ba'dehu Mollâ¹ Fenârî ile sulţân-ı kâmyâb mâ-beyninde şeker-âb vâkı' olup şîr ü şeker gibi âmîzişde iken nev'an bürüdet düşer. Pes cümle-i menâşıbın terk idüp Qaraman vilâyetine intikâl iderler. Sulţân-ı vilâyet-i Qaraman, mollânun kudûmından hazz-ı firâvân idüp yevmiyye kendülere biñ akçe ve talebesine beşer yüz akçe iderler ve bundan mâ-'adâ ihsân-ı firâvân idüp ri'ayetler eylerler. Mevâliden Ya'kûb el-Aşfer ve Ya'kûb el-Esved Qaramanlılar olup mollâdan şirketle okurlar. Mollâ hazretleri bu iki monlânun kendülerden telemmüz itdüğünden lezzet alup ba'zı ehîbbâya "Ya'kûbeyn bizden okudılar." diyü nakl idüp izhâr-ı mübâhât iderler imiş. Ba'de zemânin sulţân-ı kâmrân hazretleri mevlânâ vilâyetin koyup gitdüğine hazz itmeyüp nâdim olup Qaraman hâkimine mektûb [T 25b] gönderüp mevlânânun yine gönderilmesin iltimâs idüp ilhâh iderler. Monlâya dağı müstaķillen du'â-nâme gönderüp mâ-beynlerinde bu deflü hûķûķ-ı şâbite cüz'î nesne ile fâ'ika olmak münâsib degüldür dirler. Mektûb Qaraman sulţânına vâşıl olıcaķ yine mollâ² hazretlerin dürlü ri'ayetler ile Rûm'a gönderürler. Geldüklerinde yine muķaddemâ mutaşarrıf oldukları cümle-i menâşıbın ma'a-ziyâdetin teveccüh buyurup me'mûlinden ziyâde ve fevķa'l-'âde ri'ayetler iderler. Mevlânânun şüfiyye tarîķına dağı duķûli olup meşâyih-i kirâmdan el-Hâcc Bayram'dan ahz-ı tarîķ itmişler. Menķüldür ki talebe [A 20b] zümresinden muhaşşılın mevlânâ zemânına gelince heftede yevmi cum'a ve yevmü's-sülâşayı ta'tîl iderler imiş. Zemânında Sa'dü'd-dîn'ün mü'ellefâtı şâyi' olup şöhet tutup kırâ'atına tâlîb olurlar. Lâkin muşannefâtı henüz nâ-yâb olup bey' ü şîrâ tarîķıyla bulunmayup kitâbete muhtâc olur. Vaktde müzâyâķa olmağın mollâ hazretleri emriyle yevmül-i işneyni dağı ta'tîl iderler. Fî-zemâninâ mü'ellefât u muşannefât bî-had olup gâlibâ ağleb-i evķât ve eyyâm-ı ta'tîl hûķminde olduğına sebep budur. Mollâ hazretleri ma'ârif-i şüfiyyede dağı vâşıl-ı maķâmât-ı âliye olup âlim-i 'ilm-i Rabbânî ve vâķıf-ı esrâr-ı Şamedânî olup vâşılinden olmuşlardur. Mervîdür ki ol târiķde vezîr-i a'zam 'İvâz Paşa'nun mollâ hazretine 'adâvet-i nihâyetleri eksük olmayup eyle olsa monlâya şeyhûhet 'arîz olmağın mübârek

1 Mollâ: Monlâ T

2 mollâ: monlâ T

gözlerinüñ nûrına nev'an za'f u fütür tārī olup hattā şu mertebeye mü'eddi olur ki ğalebe-i sebelden tedārük-i sebîl itmez olurlar. Bu hâl 'İvaz Paşa'nun mesmû'ı olduğda eydürler ki: [T 26a] "Hele gözleri görmez olmuş. Ölümü dağı yakındır. Ölse hemân namâzın kılsağ." dirler.¹ Pes bu haber monlâ hâzretine irer. Buyururlar ki: "Ol bir bâtil-ı câhildür. Meyyit namâzın bilmez ve şerâ'itin anlamaz. İnşâallâhu'l-aliyyü'l-a'lâ ümîd-vârum, baña şifâ vire ve anuñ göñli gibi gözi dağı kör olup ba'dehu yiri gür ola ve namâzın ben kılam." Bu sözden sonra Semî' ü Başîr, monlânun başarına nûr ve göñline sürür virüp Pâdşâh-ı 'âdil 'ayn-ı 'İvaz'a mîl çeküp itdüğünün 'ivazın bulup ba'dehu vefât iderler.² Mollâ hâzretleri namâzına hâzır olurlar. Monlânun a'mâliğına sebep beyân iderler ki 'ulemânun lühûmını ki yir yimez bir haber vardır. Pes monlâ haberün sıdka kızbe ihtimâlınden bu maddede şübhe idüp dâ'imâ hâtıra olurmuş. Pes berây-ı def'-i hâtıra üstâdı olan 'Alî el-Esved ki fevt olalı bir niçe müddet olmuş idi. Anuñ mağberesin açdırur ki nazar ide. Pes mağbere açılıp nazarlari müte'allik olduğda çağ evvelki gibiter ü tâze müşâhede iderler. Egerçi [A 21a] niçe müddet mürür itmişdi. Bu hâl üzre ğaybdan hıttâb vârid olur ki gözünle görmeyince taşdığ itmedün. Allâh seni a'mâ eylesün. Bunuñ üzre zemân geçmeyüp a'mâ olmuş ve bi'l-cümle Mollâ Fenârî müfredât-ı dünyâdan selimü'l-ğalb, hâlimü'n-nefs, kerîmü's-şân, melihü'l-beyân şahib-'iz ü vağâr, fi'l-leyl ve'n-nehâr meşğül-i evrâd u ezkâr, mâ-melekin fuğarâya ve hayrâta şârif olup Burusa'da medrese ve câmi' binâ idüp kendüler dağı anda medfûn imişler. Fevt olduklarında sâ'ir-i mâldan mâ-'adâ on biñ mücelled kitâbı kalmış. Ammâ kendülerinüñ meyli 'ale'd-devâm riyâzât u 'ibâdâta ve Cenâb-ı Hâkğ'a münâcâta olup himmeti çeşminde sîm ü zer merâtib-i [T 26b] seng ü mederde imiş.

Kıta: Zî-sa'âdet şol ehl-i 'ilme k'ola
 Dâ'imâ 'ilmi ile ol 'âmil
 Çeşmini şarf ide 'alâ'ikdan
 Rağmetu'llâh ber-çünîn fâzıl

1 dirler: dir A

2 vefât iderler: fevt olup A

Ve minhum el-‘Âlimü’l-‘âmil ve’l-Fâzılü’l-kâmil el-Mevla’l-‘allâme Ebu’l-fazl ve’l-Fezâ’il Hâfızü’d-dîn Muhammed bin Muhammed el-Kerderî {Hâfızü’d-dîn Şâhib-i Fetâvâ-yı Bezzâzî} {Bezzâzî}

Mezkûr, beyne’l-‘ulemâ “Bezzâzî” ile meşhûrlardur. Fürü’a müte‘allik *Fetâvâ-yı Bezzâzî* bunlarındur. Uşûl ü fürü’da bî-naẓîr-i dehr olmağın mezkûr kitâbında haķā’ik u daķā’ikdan ol ķadar nefā’is cem‘ eylemişdür ki ‘uķalā müteħayyir olur ve kendülerün taşarrufât-ı hâşşalarına nihāyet olmayup mecmū’an kitâbında derc idüp ve mesā’il-i ğaribeden ‘uķalā ĥallinde ‘âciz leṭā’if-i bî-şümâr irād itmişdür ki selef ü ĥalefden kimesne mâlik olmamışdur ve zıkr olınan kitâbuñ taḥrîrinde ve üslûb-ı mütâla‘asında taşarruf-ı hâş ķaşd idüp anuñ üzerine yazmışdur. Bir kitâb daḥı te’lif idüp İmâm-ı A’zam ĥazretlerinin menâķıbın anda zıkr itmişdür. Meṭâlib-i ‘âliyeyi müştemil zibâ nüşhadur. Aşl-ı câmi‘-i menâķıb “Mezkûr kitâbı mütâla‘a itdüm. Külli-i fevā’id ‘âid oldı. Nüşḥa-i câmi‘adur. Cidden insāna ve aşḥâb-ı iz‘āna nâfi’dür.” diyü buyurmuşlar. Mezkûr, Rûm’a geldükde Monlâ Fenârî’nün iştiḥarları zemānı olup pes cem‘ olup niçe eyyām u leyāl muşāḥabete iştiġāl iderler. İki de ehl-i Ḥaķķ ve muşannif kimesne olmağın Monlâ Fenârî, Bezzâzî ĥazretleri kendülere fürü‘ u uşûlde ġalebe itdügüne muķir olup ve Mevlânâ Bezzâzî, Fenârî ĥazretleri ‘ulûm-ı ‘aķliyyede kendülere ġâlib [A 21b] olduġına mu‘terif olur. Bezzâzî sekiz yüz yigirmi sekizi Ramazân’ı-nuñ evāsıṭında vâsıl-ı Ḥaķķ olurlar. Mollâ Fenârî’nün fevti bunlaruñ fevtinden beş yıl şoñunda otuz üçinde vâķi‘ olur.

Κıṭ‘a: Şöyle bil kim kitâb-ı Bezzâzî
Fenn-i fıķḥ içre ḥoş mu‘ammâdur

[T 27a] Bunı her kim ki ide istiḥrâc
‘İlm-i fer‘ ile aşla binâdur

Ve minhum el-‘Âlimü’l-‘âmil ve’l-Fâzılü’l-kâmil el-Mevla’l-‘allâme Şâhibü’l-Ķāmûs Mecdü’d-dîn Ebü Ṭâhir Muhammed İbn Ya’ķûb bin Muhammed eş-Şîrâzî el-Fîrüzâbâdî {Mevlânâ Mecdü’d-dîn Ebü Muhammed Şâhibü’l-Ķāmûsi’l-luġa}

Mezkûr, nisbet-i şerîfin ba’zılar *Tenbîḥ* nâm kitâb mü’ellifi Ebî İshâķ eş-Şîrâzî’ye nisbet iderler. Ba’zılar şaḥâbe-i kirâmdan Ebî Bekr eş-Şiddîķ

neslindendir diyüp cümleten bu ma'nâyı taşdık itmişler ve kendüler dağı imzalarında kendülerin eş-Şiddikî diyü tavşif iderler imiş. Bilâd-ı Rûm'a dâhil olup sulţân-ı kâmrâna vâsıl olduĢda nitekim 'âdetleridir fevka'l-had ri'âyetlerine mazhar olmuş. Bundan aĢdem Mîr Timur dağı beş bin filo-ri ihsân idüp anuñla şark u Ģarb seyrânın itmiş. Ol târîhde meşhûr olan fuзалânuñ ekşerinüñ meclisine yetişüp tekmîl-i 'ilm ü faẓl idüp cümle-i 'ulûmda taḥşîl-i faẓl iderler. Eḥâdis ü tefâsîrde ḥuşûşâ 'ilm-i luĢatda bî-mişl ü bî-naẓîr imiş. KırĢdan ziyâde mü'ellefi olup zebân-ı Tâzî'de luĢat te'lîf idüp altı cild ider. Şoñra telḥîş eyleyüp iki cild eyleyüp *Ķâmüsü'l-luĢa* diyü nâmîde kılur. *Ķur'ân-ı 'Azîm*'e dağı tefsîr taḥrîr idüp *Buḥârî*'ye ve *Meşâriḳ*'e dağı kezâlik şerḥ yazmışlar. Mevlânâda ḳuvvet-i ḥâfîza tavşifden bîrûn olup mervîdür ki her şeb iki yüz satr ḥıfz itmeyince ḥ'âb vâḳî' olmaz imiş. 'Ulûm-ı Ģarîbeye ve fûnûn-ı 'acîbeye mâlik olup ve bî'l-cümle cümle-i fûnûna ıttılâ'da ve icâd u ihtirâ'da müfredât-ı 'aşrdan olup yedi yüz yigirmi ṭoĢuzunda bilâd-i Yemen'den [Zebîd] nâm şehrde vücûda gelüp ḳâzî iken sekiz yüz on yedisi Şevvâlî'nüñ yigirminci gîcesinde fevt olmuş. Şeyḫ İsmâ'îl-i Cebertî'nüñ türbesinde defn olunmuş. Mezkûr, şol ahâlî-i ma'rifetüñ birisidir ki [T 27b] cümle-i 'ulûma mâlik olduĢdan şoñra bir fenne nisbet-i ḥâş itmişlerdür ki aḳrânı ve emşâlî ol mertebeye irmek müyesser olmamışdur. [A 22a] Bunlardan birisi Şeyḫ Sirâcû'd-dîn el-Bulḳînî'dür ki mezâhib-i Şâfi'î'de feḳâhetde bî-naẓîrdür ve biri dağı Şeyḫ Zeynü'd-dîn el-'Irâḳî'dür ki fenn-i eḥâdisde tettebbu'ına ve iz'ânına aḳrânı ḥayrândur ve biri Şeyḫ Sirâcû'd-dîn bin el-Mülaḳḳîn'dur ki keşret-i teşânîfde fenn-i fıḳḥ u eḥâdisde kimesne da'iresine irmemişdür ve biri dağı Şemsü'd-dîn el-Fenârî'dür ki 'ulûm-ı 'aḳliyyeye ıttılâ'da vahîd-i dehr olup mişli gelmemişdür ve biri dağı Şeyḫ İbn 'Arefe'dür ki fıḳḥ-ı Mâlikîyye'ye tamâm ḳudretle mâlikdür ve 'ulûm-ı sa'îrede dağı müteferriddür. Biri dağı Şeyḫ Mecdü'd-dîn-i Şirâzî'dür ki 'ilm-i luĢatda yegâne-i 'aşrdur.

Ḳıṭ'a: Bunlar anlardır ki taḥşîl-i ma'ârif eyleyüp
Her ki maḳşûd-ı ümemdür yazuban derc itdiler
Rûz u şeb ḳalışdılar iḥyâ-yı dîn-i Ḥaḳḳ için
Bellerin büküp talebde 'ömrler ḥarc itdiler

**Ve minhum el-‘Âlimü’l-‘âmil ve’l-Fâzılü’l-kâmil el-Mevlâ
Meḥammed Şâh Çelebi İbn el-Mevlâ’l-‘allāme Şemsü’d-dîn el-
Fenârî**

Mezkûr, ‘âlim ü fâzıl ve fûnûnda kâmil, zekî ve baḥḥâş, cümle-i ‘ulûmda vâlidleri neye muṭṭalî‘ oldırsa bi’t-tamâm ıttılâ‘-ı tām ile muṭṭalî‘ olmuşlardır. Kuvvet-i zekâda ḥod vâlidlerine galebe muḳarrer idi diyü rivâyet iderler. On sekiz yaşında iken Burusa’da Sultāniyye müderrisi olmuş. Evvel dersinde cümleten Burusa ‘ulemâsı ve talebeden merâtib-i fazla yetişmiş kimesneler ḥâzirûn olup her biri fûnûn-ı müteferriḳaya su’âl idüp cümlesine aḥsen-i vücûh üzre cevâblar virüp pes cümleten fazîlet-i tāmmesine şehâdet itmişler. Mevâliden Fahrü’d-dîn el-‘Acemî mu’idleri imiş. Mervîdür ki talebesinden bir fışkla meşhûr dânişmendi olup ammâ eyülerden [T 28a] imiş. Bir ğamîz maḥalde mevlânâyı ilzâm eyler. Cevâb virmek ḳaşd itdükde bir miḳdâr te’emmül lâzım gelmeğin şiddet-i ğayretinden eşedd-i bükâ ile bükâ ider. İttifâḳ vâlidleri ol hâlde gelüp aḥvâle muṭṭalî‘ olup buyururlar ki “Oğul dirdük fâsîḳ ‘âlim olmaz. Bugün seni ilzâm iden fâsîḳ degül mi idi? Eger fâsîḳ eger ğayrı kimesneye ḥaḳâret ile nazaruñ aşlı yokdur ve lâ’iḳ dahı degüldür.” diyü buyurmuşlar. Mezkûr, sekiz yüz otuz toḳuzunda fevt olmuş.

Ḳıṭ‘a: [A 22b] Zâtuñ ile nazaruñ pāk eyle
İtme kimseye ḥaḳâretle nazar
Göñliñüñ sırça serâyın pāk it
Ḳo ne câ’iz ki şeh-i baḥrle berr

**Ve minhum el-‘Âlimü’l-‘âmil ve’l-Fâzıl el-Mevlâ Yûsuf Bâlî bin el-
Mevlâ’l-‘allāme el-Fenârî**

Mezkûr, ‘âlim-i muḥaḳḳıḳ, fâzıl-ı müdeḳḳıḳ olup ḳarındaşınıñ vefâtından şofra olduğı medreseye müderris olup ba’dehu Burusa’ya ḳâzî olup ḳâzî iken sekiz yüz kırḳ altısında fevt olurlar.

**Ve minhum el-‘Âlimü’l-‘âlim ve’l-Fâzılü’l-kâmil el-Mevlâ Ḥasan
Paşa İbn el-Mevlâ ‘Alâ’ü’d-dîn el-Esved {Mevlânâ Ḥasan Paşa}**

Mezkûr, evvelâ vâlidinden kırâ’at idüp ba’dehu Şeyḫ Cemâlü’d-dîn’den taḥşil itmişler ve Mevlânâ Fenârî ile cem‘ olup mervîdür ki bir gün Şeyḫ

Cemâlü'd-dîn talebesi hücerâtına nazar ider. Mevlânâyı görür ki ittikâ idüp müṭâlâ'a ider ve Fenârî'ye nazar ider. Görür ki oturmuş iki dizi üzre kitâbı önünde müṭâlâ'a ider ve kitâbın taḥṣiye ider. Evvelkisinün ḥaḳḳında “Merâtib-i fazla yetişmez.” ve Fenârî için “Eglenmeyüp taḥṣil-i fazl ider ve ‘ilmde ‘aẓimüş-şân kimesne olur.” dirler. Fi'l-vâḳi' didükleri gibi olup Mevlânâ Ḥasan Paşa *Merâḥ*'a şerḥ yazup ve naḥvden [T 28b] *Miṣbâḥ*'a *İftitâḥ* nâm şerḥi yazarlar. Nazar olınsa Monlâ Fenârî ile bunların mâ-beyninde bevn-i ba'îd vardır. Maḳâm-ı Fenârî a'lâdur.

Kıṭ'a: Sa'yüñe göre olursun âdemî
*Leyse li'l-insâni illâ mâ se'â*¹
 Aç gözüni fevt-i furşat eyleme
 Ğafleti terk eyleyigör dâ'imâ

Ve minhum el-Âlimü'l-âmil ve'l-Fâzîlü'l-kâmil el-Mevlâ Şafer Şâh

Mezkûr, fazlla meşhûr olup beyne'l-ulemâ cümle-i 'ulûma âlim, fenn-i feşâḥatda ve 'ilm-i belâgatda yed-i tûlâ şâhibi olup 'ulûmdan ma'kûl u menḳûl ve fûrû ü uşûl mâ-beynin cem' idüp cümlesinden mertebe-i fazla irüp ol 'aşruñ fuẓalâsından olur. Şemsü'd-dîn Fenârî 'ulûm-ı 'aḳliyyeye müte'alliḳ ba'zı mesâ'il-i 'asîre taḥrîr idüp mevlânâya ırsâl idüp cevâb-ı su'âl iderler. Mevlânâ daḥı cevâbların yazup ve ḥîn-i cevâbda te'eddüben *el-memûru ma'zûrun*² ile i'tizâr iderler ve yazdukları ecvibenün ḥuṭbesinde belâgat ḥarc idüp aḥsen-i tertîb ri'âyet idüp kelâma şöyle nizâm virür ki Fenârî nazar itdükde zarûri şevḳ târî olur. Taḥsînler [A 23a] ve âferînler iderler.

Kıṭ'a: Her ne yazsañ şaḳın edeb bekle
 İ'tirâf it ḳuşûruña yûri var
 El el üstindedür benüm şâhum
 İtme maḡrûr kendözün zinhâr

1 Necm sûresi 39. âyetten kısmî iktibas: “İnsan ancak çabasının sonucunu elde eder.”

2 “Memur mazurdur.”

Ve mine'l-Meşāyihî't-ṭarīkatī fi-Zemānihi el-ʿĀrifu bi'llāh el-Vāsilu ila'llāh eş-Şeyh Şihābü'd-dīn es-Sivasī Şümme el-Ayaşuluğī -Ḳuddise Sirruhu¹-

Hâzret-i şeyh için ba'zılar Sivas'dandır diyü nakl itmişler. Mebānî-i 'ulūmı ḥadāset-i sinninde kıṛā'at idüp ol 'aşr 'ulemāsından eyülerden tlemmüz idüp cehd-i belīg ve sa'y-i bī-dirīg idüp vücūhla aḳrānından imtiyāz ve tefevvuk kesb idüp cümle-i fende fazlla meşhūr olurlar. Ba'dehu şūfiyye ṭarīkına sālīk olup Şeyh Zeynü'd-dīn el-Ḥāfi hulefāsından eş-Şeyh Muḥammed'e [T 29a] yetişüp anlardan aḥz-ı ṭarīk idüp şeyhle Ayaşuluğ'a sefer idüp varduklarında ümerādan Aydın Beg anda vālī bulunur. Bunlara ḥadden birün ri'āyetler idüp mīr-i mezkūruñ ri'āyetine binā'en birkaç gün anda olurlar. Eglenmeyüp sekiz yüz seksen yılında fevt olurlar. Belde-i mezkūrede medfūn olup el'ān mezārları ziyāretgāh imiş. 'İlme iştiğālī hālinde *Ḳur'ān-ı 'Azīm*'e laṭīf tefsīr taḥrīr idüp *Uyūnü't-tefāsīr* ile nāmīde kıılurlar. El'ān *Tefsīr-i Şeyh* demekle meşhūrdur ve *Risāle-i Necāt* daḥı bunlaruñdur. Mezkūr risāleye nāzır olan şeyhūñ taşavvufda mahāreti ne mertebe idüğün ma'lūm idinür.

Ḳıṭ'a: Gel begüm çalış ṭuruş bil nefsūñi
Oḳumaḳdan bil ğaraż irfāndur
Şol ki insāniyyetin fehmi itmedi
Fi'l-ḥaḳıḳa bil anı ḥayvāndur

Ve minhum el-ʿĀrifu bi'l-Ḥaḳḳ ve'l-Vāsilu bi'l-Ḥayyi'l-Mutlaḳ eş-Şeyh Ḳuṭbu'd-dīn el-İzniḳī -Ḳuddise Sirruhu-

Mezkūr, 'ālim ü fāzıl, zāhid ü müteverri', tevellüdleri belde-i İzniḳ'de olup sinn-i şebāba irdükde 'aşrı 'ulemāsından kıṛā'at idüp cümle-i 'ulūmda merātīb-i fazla irüp ḥuşūşā 'ulūm-i şer'iyyede bī-naẓır olup fūrū'a müte'al-lik bir kitāb te'līf eyler. Ma'lūm degül ki şalāta müte'allik bir² mes'ele ḥāric ḳalmış ola. Şalāta müte'allik mesā'ili cümleten daḥı nice fā'ide-i müfide ile kitābında derc iderler. Mīr Timur Rūm'a geldükde mezkūr şeyhle cem' olurlar. Şeyh naşīḥaten Timur'a eydürler ki: "Size ol [A 23b] yegdür ki

1 Ḳuddise Sirruhu: -T

2 bir: bu T

Hakk Te'âlâ'nun¹ kulcağuzların katl itmekden ferâgat idesiz". Mîr Timur şeyhe cevâb virür ki: "Yâ şeyh! Nitekim 'âdet-i selâti'dür. Bu maḥalle kónup ḥayme vü ḥargāhum ve cā-be-cā bârgāhum kúrílsa, ḥayme bâbın şarkā itseler yazın ġarba tebdil olmış bulurun. Ata süvâr olsam önümce elli altmış [T 29b] nefer kimesne düşer. Anları benden ġayrı kimesne görmez. 'Aḡablarınca olup emrlerine imtişâl iderüm. Kendü re'yümle iş itmezem." Şeyh, Timur'un bu kelimâtın işidüp eydür ki: "Ḥayf ben seni recül-i âkıl zan iderdüm. Şimdi bildüm ki cāhil imişsin". Mîr Timur dimiş ki: "Baña cehl ıtlākı neden?" Şeyh dimiş ki: "Zirā ol senün önünce düşüp dā'imā şer ü fesāda rāh-nümā olanlar şeyāti'dür. Sen bunların ile iftiḥār idersün. 'Ālim olsañ şeyātin ile ehlu'llāh ve ricālül'-ġayb aḥvālin fark iderdün ve eh-linden ʔarīk-ı müstaḡimi sorup bilüp aña giderdün. Bu maḡüle ef'ale sevk olunduġun bilürsün. Bunun 'ākıbeti Allāh'un ḡahrına mazḥar olmaḡdur." diyüp ve şeyh sözi kaç' eyleyüp mā-beynlerinde ḥayran ve şerren daḡı nesne söylemeyüp bir birinden ayrılmışlar.

Kıt'a: Dā'imā kan dökdürüben 'arz-ı ifsād eylemeñ
 'Ākil iseñ bunı fehm it ḥalet-i şeytānidür
 Dest-gir ol pādşāhum al elin üftādenün
 Şefkat ü ḡilm ü teraḡḡum şüret-i Raḡmānidür

Ve minhum el-'Ārifu bi'llāh el-Vāşılı ila'llāh eş-Şeyḡ el-Ḥācc
Bektaş -Ḳuddise Sirruhu- {Sultān Ḥācī Bektaş Velī}

Mezkūr, cümle-i aşḡāb-ı kerāmāt olan evliyā'u'llāhdan olup ḡabr-i şerifi bilād-ı Türkmān'da imiş. Üzerinde ḡubbe vaz' olunup civārında laṡif zāviye daḡı olup a'lā ziyāretġāh imiş. Her ne ḡacet için olursa olsun şafā-yı derün-la varan kimesnenün ḡaceti maḡbül olmamaḡ ihtimāli yok imiş. 'Aşırında şāḡib-taşarruf, sultān-ı vaḡt, yegāne-i meşāyiḡ imiş. Aşḡāb-ı melāḡideden ba'zılar kendülerin bu ḡazrete nisbet iderler. Ḥāşā ve kellā kāziblerdür. Cümlesinden berī ve itdükleri isnādātuñ küllisinden 'aridür.

Beṡt: Ḥaḡīḡat rāhı içre Ḥızr-ı 'ālem ola yoldaşun
 Eger fehm itdün ise sırrını Sultān Bektaş'un

1 Te'âlâ'nun: Te'âlâ T

**Ve minhum el-‘Ârifu bi’llâh [T 30a] eş-Şeyh Muḥammed el-Küşterî
-Ḳuddise Sirruhu- [A 24a]**

Mezkûr, bilâd-ı ‘Acem’den Rûm’a gelüp Burusa’da tavaṭṭun idüp yine medîne-i mezkûrede vefât iderler. Cezbe-i ‘azîme şâhibi kerâmâta mâlik kimesne imişler.

**Ve minhum el-‘Ârifu bi’llâh el-Vâsılı ila’llâh eş-Şeyh Postîn-püş
-Ḳuddise Sirruhu-**

Mezkûr, ‘Acem’den Rûm’a gelüp Burusa’da mütemekkin olup cezbe-i ‘azîme şâhibi müstecâbü’d-da‘ve kimesne imişler. Sultân Murâd el-Ġâzî mezkûr şeyh için Yenîşehr nâm kaşabada bir zâviye binâ itmişler. El’ân kabr-i şerîfi ol zâviyede imiş. Ziyâretgâh imiş.

**Ve minhum el-‘Ârifu bi’llâh el-Vâsılı ila’llâh eş-Şeyhül-kâmil el-
‘Allâme eş-Şeyh Muḥammed bin Muḥammed bin Muḥammed bin
‘Alî bin Yûsuf el-Cezerî -Ḳaddesa’llâhu Ervâḥahum- {Ḥazret-i Şeyh
Muḥammed el-Cezerî}**

Ḥazret-i şeyhün ismi¹ Muḥammed, künyeleri Ebu’l-Ḥayr’dur. Târîhün yedi yüz elli birinci yılında Ramażân ayının yigirmi beşinde şenbe güninde vücûda gelmişdir. Yedi yüz altmış dördinci senesinde *Ḳur’ân-ı ‘Azîm*’i tamâm hıfz eyleyüp kıra‘at-i seb‘ayı bazı şüyûḥdan tekmiil itmişler. Ḥacca varup Ḥaremeyn-i Şerîfeyn ziyâretin eyleyüp Mısır’a uğrayup kurrâ ile muşâḥabet idüp kıra‘at-ı ‘aşer ve isnâ-‘aşer ve selâse-‘aşeri cem‘ eylemişler ve fuḫahâsından tefakḫuh idüp ve taḥşîl-i uşûl ü ma‘ânî vü bedî‘ ü beyân itmişler. Andan İskenderiyye’ye rıḥlet idüp aşḥâb-ı İbnü’s-selâm’a mülâkât idüp Şeyhül-İslâm Ebu’l-Fidâ İsmâ‘îl bin Keşîr’den ve Şeyh Ziyâ’ü’d-dîn’den ve Şeyhül-İslâm Bulḫînî’den iftâya mücâz olmuşlar. Ba‘dehu ekırrâ için cülûs idüp cemâ‘at-i keşîre bunlardan müstefid olmuşlar. Andan sonra târîhün yedi yüz toḳsan üçüncü senesinde Şâm’a kāzî olup bu eşnâda ba‘zı zalemenün ef‘âlinden muztarrü’l-aḫvâl olup itdükleri [T 30b] mezâlîme taḥammül idemeyüp terk-i kazâ idüp Rûm’a irtihâl itmişler. Yedi yüz toḳsan sekizinde dârü’l-mülk olan medîne-i Burusa’ya duḫûl idüp kıra‘at-i ‘aşeri anda tekmiil idüp cemm-i ğafir ve cem‘-i keşîr bunlardan bunlardan

1 ismi: ism T

müstefid olmuştur. Ba'dehu Mîr¹ Timur fitnesi zâhir olup medîne-i mezkûreye geldükde Mîr Timur şeyhi sekiz yüz beşinde Burusa'dan Mâverâ'ü'n-nehr'e alup gitmiş. Pes şeyh Keş nâm şehre ve Semerķand'a dâhil olup zıkr olınan şehirlerde cemâ'at-i keşîre bunlardan müstefid olurlar. Mîr Timur fevt olduğda [A 24b] sekiz yüz yedisinde bilâd-ı Mâverâ'ü'n-nehr'den gidüp Hôrâsân'a varup Herât nâm şehirde bir miķdâr ikâmet itmişler. Andan Yezd ve İşfehân'a ve Şîrâz'a varup talebeden ba'zısı seb'a ve ba'zısı 'aşere kıra'at itmişler. Şeyh şâhib-i Şîrâz Sulţân Mehemmed'e vardukda kerhen Şîrâz'a ve nevâhîsine kâzî naşb itmiş. Cenâb-ı Hakk'dan fetih müyesser olunca turup ba'de müddetin Başra'ya sefer itmişler. Andan Hicâz'a gitmişler. Medîne'de ve Ka'be'de bir miķdâr mücâveret itmişler. Medîne'de ikâmetleri hâlinde Şeyhü'l-Harem bunlardan kıra'at itmiş. Kıra'at-ı 'aşere müte'allik Neşr nâm kitâbı te'lif idüp iki cild itmişler. Mîr Timur şeyhi alup gitdukde Şerh-i Meşâbih'i anda te'lif idüp üç cildde derc itmiş. Hicretü'n sekiz yüz otuz üçünde medîne-i Şîrâz'da evvel-i Rebî'eyn'de vâsıl-ı Hakk olmuşlar. Medîne-i mezkûrede binâ itdüğü dârü'l-kurrâda dârü'l-karâra müteveccih olmuş. Cenâzesin götürmede hâş u 'âm ol mertebe izdiham itmişler ki ekser-i nâs pâ-mâl olup ve elleri irişmeyüp eli irişene teberrüken mes itmişler. Mevti cemi'-i 'âleme beliiye-i 'âmme olup eger eşrâf-ı kirâm ve eger hâş u 'âm bu yıl tamâm mezkûr içün mâtem-zede olmuşlar. Şeyhün iki oğlu olup ikisi dahı merâtib-i [T 31a] fazla irişmişler. Birinün ismi Muhammed bin Muhammed bin Muhammed eş-Şeyh el-Cezerî Ebu'l-fetih eş-Şâfi'î târihün yedi yüz yetmiş yedisinde Rebî'ü'l-âhîr'ün dördünde Dımışk'da fevt olmuş. Sekiz yaşında Kur'an-ı 'Azîm'i kavâ'idîyle hıfz idüp 'ilm-i kıra'atda bî-naẓîr olup andan tefakkuh idüp fenn-i mezkûra müte'allik mütünü'n ekserin hıfz idüp tefâsîr ü eḥâdisde kezâlik mahâret-i tammeleri olup 'aşrında vâkı' olan fuẓalâyı iftâya ve tedrîse ve nakl-i eḥâdisîe icâzet virüp kemâl-i fazlına şehâdet itmişler. Şeyh Şîrâz'da iken oğlu mezbûr Muhammed, Rûm'a sefer idüp gelüp tâ'undan fevt olmuş. Fevtleri ne maḥalde olduğu ta'yîn olunmamış. Bu 'abd-i fakîr Filibe nâm şehirde Meric nâm nehr kenârında Şihâbü'd-dîn Paşa 'İmâreti -ki vardur meşhûr 'imâretdür- anuñ dâhilinde mezkûr Şihâbü'd-dîn Paşa ve mevtâdan çok

1 Mir: -T

[A 25a] kimesne medfûn olup bir mezâr için “Şeyh Cezerî evlâdındandır. Seyâhat hükmiyle gelüp bunda fevt olmuş.” diyü rivâyet itdiler. Birisinün ismi dahı kezâlik Muḥammed bin Muḥammed bin Muḥammed bin Muḥammed eş-Şeyh Cezerî Ebu'l-Hayr. Hâzret-i şeyh bunun hakkında târîhün yedi yüz seksen toközünde Mısr'dan geldükde mütevellid olup hadâset-i sinninde 'ilm-i kırâ'atı tamâm hıfz idüp ba'dehu karındaşıyla Mısr'a gidüp *Şâtıbî* ve sâ'ir kırâ'ata müte'allik kütübi meşâyih-i Mısr'dan iz'anla okıyup mesâ'ilin zabt idüp mertebe-i fazla irüp andan Dımışk'a gelüp Buḥârî'yi bi't-tamâm istimâ' idüp ba'dehu Rûm'a dâhil olup sekiz yüz üçünci senesinde 'ulûm-ı kırâ'atı tekmil ider. Rûm'dan gidüp Keş nâm kaşabada bize mülâkât itdi. Şîrâz'a bilece gitdük. Kırâ'at-ı 'aşeri tekrâr kırâ'at idüp cümle-i kavâ'idi ile zabt u hıfz eyledi dimişler. [T 31b] Şeyhün bir oğlu dahı olup ismi Aḥmed bin Muḥammed bin Muḥammed bin Muḥammed el-Cezerî. Bunun için yedi yüz seksen senesinde Dımışk'da vücûda gelüp 'aşrî 'ulemâsından taḥşîl-i ulûm idüp tis'in târîhine varınca levâzımâtıyla *Qur'ân*'ı hıfz idüp hatm ile namâza¹ mâlik olmuş. *Şâtıbî*'yi ve kırâ'at-i 'aşere müte'allik kaşideyi dahı hıfz eyledi. Sâniyen yine kırâ'at-i 'aşeri iz'an ile kırâ'at idüp meşâyihden kırâ'ata mucâz oldı ve kırâ'ata müte'allik te'lîf itdügüm *Neşr ve Tayyibe* nâm kitâbları okıyup külliyyen hıfz idüp hâtır-nişân idindi. Andan Rûm'a gidüp Burusa'da Sulṭân Bâyezîd Hân Câmî'i'nde mütevellî oldı. Ba'de müddetin fitne-i Timur vâkı' olduğda risâlet tarîkıyla Sulṭân Nâşır'a gönderilüp zarûret hükmiyle bizden müfâraḡat eyledi. Ol Rûm'da, ben 'Acem'de tâ ol târihe deñlü kim sekiz yüz yigirmi yedisi senesinde bize sefer-i Hicâz naşib olup Rûm'a haber gönderüp da'vet eyleyüp gelüp Mısr'da bizümle mülâkât itdi. Ba'dehu hacca teveccüh idüp oğlumı Mısr'da kodum. Hacdâ rücû' idüp gelüp yine şemân senesinde tekrâr hac idüp oğlum Aḥmed ile bilece gitdük. Hac müyesser olduğdan soñra yine cemî'an diyâr-ı Mısr'a geldük. Andan [A 25b] ben diyâr-ı Acem'e gidüp ol, vilâyet-i Rûm'a, ehline ve 'iyâline müteveccih oldı. Şeyhün bunlardan ğayrı Ebu'l-Bekâ İsmâ'îl ve Ebu'l-Fazl İshâḡ nâm iki oğlu dahı olup ve Fâtıma ve Âişe ve Selmâ nâm üç kıızı dahı olmuş. Bunların cemî'i اناثا او ذكورا² 'ilm-i kırâ'atda mâhirler, mücevidler, mürettiller ve muḥaddişler imiş. Mezkr

1 “namâza” A'da mükerrer.

2 “Erkek olsun veya kadın olsun.”

şeyhü'n ebnâsından Mehemmed Ebu'l-Hayr Sultân Mehemmed Hân bin Murâd Hân devrinde Rûm'a sefer idüp Sultân Mehemmed Hân dergâhına yüz sürdükde pâdşâh-ı âlem-penâh şeyh-zâdenün kemâl-i fazlın müşâhede idüp [T 32a] ri'âyeten dîvân-ı âlîde nişâncı itmişler. Lâkin ba'zı tiryâkât isti'mâline mübtelâ olmağın mizâc-ı şerîfleri ihtilâl üzre imiş. Sultân Mehemmed Hân "Eger şeyh-zâde bu hâle mübtelâ olmasa vezâret virürdüm. Tedbîr-i umûr-ı cumhûrda şâfi, kâfi ve meşveret emrinde marîza şerbet-i fikriyyesi şâfi kimesnedür." diyü buyururlar imiş. Mezkûr şeyhü'n on yaşında kızçuğuzı olup levâzımâtı için otuz biñ filori ta'yîn itmişler ve bir sağır oğlu olup aña dahı otuz biñ filori vaşiiyet itmişler. Mevâliden 'Alî bin Yûsuf İbn Şemsü'd-dîn el-Fenârî vilâyet-i 'Acem'e li-eclî't-taḥşîl sefer idüp Şeyh Ebu'l-Hayr mezkûru'n kudûmın işidüp kızçuğuzın mezkûra vaşiiyet itmiş. Şeyh Ebu'l-Hayr fevt olduḡda vaşiiyetin ibkâ idüp kızın mezkûr Fenârî-zâde 'Alî Çelebi'ye virmişler. Şeyhü'n kerîmesinden 'Alî Çelebi'nün iki oğlu vücûda gelüp ikisi dahı merâtib-i fazla vâşıl olmuşlar. Mervîdür ki Şeyh Cezerî Mîr Timur ile Mâverâ'ü'n-nehr'e gitdüklerinde Mîr Timur 'azîm ziyâfet tedârûkin idüp 'ulemâyı külliyyen da'vet itmişler. Seyyid Şerîf-i Cürcânî ol târîḡde Semerkand'da müderris imişler. Pes Mîr Timur yesârın ümerâya ve yemînin 'ulemâya ta'yîn itmişler. Fî-zemâninâ merâtib-i yesârda dahı yir bulıvirmek kemâl-i 'asârdadur. Şeyh Cezerî'yi Seyyid Şerîf üzerine teḡaddüm itmişler. Seyyid Şerîf'e bunuñ teḡaddümü için güft ü gü itdüklerinde buyurmuşlar ki "Bir nefis-i nefîs [A 26a] ki *Kitâb* u sünnetden müşkili olsa Seyyid-i Kâ'inât'ın rûḡ-ı pür-fütûḡlarında müşkilleri âsân olup da'im meşvereti anuñla ola. Niçün teḡaddüm itmeye? Belki teḡaddümü vâcib [T 32b] ve ri'âyeti lâzımdur." Lâkin Seyyid Şerîf için Sa'dü'd-dîn üzerine teḡaddüm emr olunur. Mîr Timur eydür ki: "Ṭu-talum ki 'ilm ü fazlda müsâvîlerdür. Seyyid'de şeref-i nisbet vardur. Ri'âyeti lâzımdur." Sa'dü'd-dîn bu vaḡdan muḡberü'l-hâl ve mükedderü'l-aḡvâl olup bu ḡâtıra ile marîz olup çok geçmeyüp fevt olurlar. Monlâ Sa'dü'd-dîn, Tefâzân'da yedi yüz yigirmi ikisinde Şafer ayında vücûda gelüp otuz sekizinde on altı yaşında *Zencân*'ı şerḡ idüp yedi yüz kırık sekizinde *Telḡîş*'i şerḡ idüp elli yedisinde *Risâle-i Şemsiyye*'yi şerḡ idüp elli sekizinde Türkistân vilâyetinde Gülistân nâm mevzî'de *Tavḡîḡ* ile şerḡın

tahrîr iderler. Altmış sekizinde *'Aḳâ'id*'i şerhiyle te'lif iderler. Yetmişinde uşûle müte'allik *Muhtaşar*'a şerh yazarlar ve bi'l-cümle âhîr-i 'ömrine¹ ḳarîb zâhîr-i Semerḳand'da seksen toḳuzunda *Keşşâf*'a vâḳi' olan ta'likâtın beyâz idüp ba'dehu hicretüñ yedi yüz toḳsan ikinci yılında Muḥarrem ayınuñ yigirmi ikisinde Semerḳand'da fevt olup cenâzesin [Seraḥs] nâm şehirde alup gidüp sene-i mezkûre Cemâziye'l-ülâ'sınuñ toḳuzuncı günü çehârşenbe günü defn iderler. Bunlaruñ zuhûrı Seyyid Şerîf'den on sekiz yıl evvel olup bunlaruñ müddet-i 'ömri yetmiş yıl ve Seyyid ḥazretinuñ müddet-i 'ömrleri yetmiş altı yıl olur.

Ḳıṭ'a: Bunca nisbet ile ta'aşşub-ı tâmm
İkisi fevti ile oldı tamâm
Şanma insân sen anı bilgil ded
Ḳaplaya ḳalbi milketini ḥased
Başı göge irerse rifat ile
Şems-i 'âlem olursa şöhret ile
Kibrle 'ucb olursa fi'line zamm
'Ârif olan dimez aña âdem

Ve minhum el-'Ârifu bi'llâh el-Vâşılı ila'llâh [T 33a] eş-Şeyḥ Baba Nahḥâs el-Anḳaravî -Ḳuddise Sirruhu-

Mezkûr şeyḥ, el-Ḥâcc Bayram ḥulefâsından olup taşavvufi bunlardan aḥz itmişlerdür [A 26b] ve meşâyihden Es'ad Muşliḥü'd-dîn Ḥalîfe ve 'Ömer Dede el-Burusevî mezkûr Şeyḥ el-Ḥâcc Bayram aşḥâbından olup ikisi daḥı bunlardan tekmîl-i ṭarîḳat idüp terbiyeleriyle vâşıl-ı maḳâmât-ı 'ulyâ olup irşâda mücâz olmuşlar. Ba'zılar dimişler ki mezkûr Şeyḥ 'Ömer taşavvufi evvelâ Şeyḥ Ḥâmid'den görüp ba'dehu Şeyḥ el-Ḥâcc Bayram ḥıdmetine yetişüp vech-i meşrûḥ üzre ṭarîḳatı tekmîl itmişler.

Beýt: 'İd olur her bir günü şâmı olur Ḳadr ü Berât
Ḥâcî Bayram'ıñ ḥuzûrında ṭarîḳat aḥz iden

1 'ömrine: -T

Ve minhum el-‘Ārifu bi’llāh el-Vāşılı ila’llāh eş-Şeyh Luţfu’llāh -Kuddise Sirruhu-

Mezkûr şeyh, ümerâdan Emîr İsfendiyâr neslinden imişler. Vaţanları Balıkesri nâm kaşaba imiş. Rivâyetdür ki ol ‘aşruñ ekâbirinden¹ biri Ankarâ’da hammâm yapdurmış. Bir gün hâzret-i şeyh ol hammâmuñ binâsına nazar iderken ittifâk Şeyh el-Hâcc Bayram hâzretleri ol maħalden geçerken Şeyh Luţfu’llāh ile muşâhabet idüp Balıkesri’yi vaşf iderlermiş. Şeyh el-Hâcc² Bayram kaşabanuñ vaşfın işidicek ziyâretine ve temâşâsına râğıb olur. Şeyh Luţfu’llāh muķâbelede buyururlar ki “Mâni’ var ise def olınsun. Ba’dehu her kaçan buyurılırsa bilece gidelüm. Hıdmetler idelüm.” Şeyh Luţfu’llāh’dan luţf ile bu güftaruñ şudûrından Şeyh Hâcî Bayram tamâm hâz idüp buyururlar ki “Biz fuķarâdanuz. Bizde kuyûd neyler? Hemân buyuruñ gidelüm.” diyü ol hâlde kâķup giderler. Pes Şeyh Hâcî Bayram’uñ aşhâbı Şeyh Luţfu’llāh’a eydürler ki: “Şeyhüñ himmeti sizlere fevķa’l-haddür. Şöyle ki yanlarında hâlvete mürâca’at idesiz, bilâ-şek ü reyb cânib-i ğaybdan [T 33b] keşf ü küşûf müyesserdür.” Bunlar bu mükâlemede iken Şeyh el-Hâcc Bayram giderken bir miķdâr ârâm idüp ba’zı kâvâbile buyururlar ki “Şeyh Luţfu’llāh bizümle refiķ ü hem-ţariķ oldı. Münâsib oldur ki inşâ’a’llāh biz daķı maķşûdına vuşûlde taķşir itmeyevüz dirler.” Bu hâlde Şeyh Luţfu’llāh şeyhe karîb gelürler. Pes Şeyh Bayram hâzretine Hâķķ Celle ve ‘Alâ tecellî eyleyüp hâzret-i şeyh ol hâlde dönüp Şeyh Luţfu’llāh’a nazar eyler. [A 27a] Ol nazardan Şeyh Luţfu’llāh’a hâlât ‘arız olur ki envâr-ı İlâhiyye’ye ğarķ olup hemân atından inüp şeyhüñ ayağın ve rikâbın öpüp yine atına binüp bu hâletle belde-i mezbûreye vâşıl olduklarında hâzret-i şeyhe âb u hevâsı hoş gelüp anda bir zâviye binâ iderler. Bir müddet sâkin olup kalurlar. Şeyh Luţfu’llāh daķı riyyâzât ü mücâhedâta meşğûl olup şeyhüñ külli terbiyesine muķârin olup az müddetüñ içinde çok menâzil kaţ’ idüp murâda vâşıl olurlar. Ba’de zemânin şeyh yine Ankarâ’ya gidüp Şeyh Luţfu’llāh’ı li-ecli’l-irşâd bilâdında hâlîfe naşb eyler. Şeyh Luţfu’llāh emr-i şeyhe imtişâl ile irşâda iştiğâl idüp bu hâl üzere fevt olup vâşıl-ı Hâķķ olurlar.

1 ekâbirinden: ekâbirden T

2 el-Hâcc: Hâcc A

ṬABAḲA-İ ḤÂMİSE

SELÂṬİN-İ ÂL-İ 'OṢMÂN'DAN KİDVE-İ SELÂṬİN-İ FERİDÛN- ÂYİN VE ZÛBDE-İ ḤAVÂKİN-İ RÛY-I ZEMÎN ES-SULTÂN BİN ES-SULTÂN ES-SULTÂN MEḤEMMED ḤÂN BİN BÂYEZİD ḤÂN ḤÂZRETLERİ

Hicretüñ sekiz yüz on altıncı senesinde tahta cülûs itdükleri târîḥde vâkı' olan 'ulemâ-yı şâhibü's-şadr ve şuleḥâ-yı celilü'l-ḳadr beyânındadır.

Ve mine'l-'Ulemâi'l-'Allāmeti fi-Zemānihi el-Ālimü'l-āmil ve'l-Fāzılü'l-kāmil el-Mevlā Burhānüd-dīn Ḥayder bin Maḥmūd el-Ḥ'āfi [T 34a] el-Herevī

Mevlānâ-yı mezkûr, Sa'dü'd-dīn-i Teftāzānī telāmizinden 'ālim-i müdekkik ve fāzıl-ı muḥakkik şâhib-i te'lif ve mālîk-i taṣnīf 'aśrında vaḥîd ü ferîd kimesne imişler. 'Allāme-i Teftāzānī'nün *Keşşāf*a yazdukları şerḥe ḥāşiye yazup fāzıl-ı Cürċānī'nün üstādına irād itdüğü irādāta aḥsen-i vü-cūh üzre cevāblar yazmışlar ve *İzāḥ-ı Ma'ānī*'ye vāzıḥ u lâ'ih şerḥ yazup ve *Ferā'iz-i Sirāciyye*'yi kezālik laṭif ü rüşen şerḥ itmişlerdür. Mezkûr, nefsinde şâhib-i mürüvvet, ehl-i fütüvvet, taḳvāsı ġālib, zühd ü vera' semtine rāġıb kimesne olup hicretüñ sekiz yüz otuzuncı senesinde fevt olmuşlar.

Ve minhum el-Ālimü'l-āmil ve'l-Fāzılü'l-kāmil el-Mevlā Ya'ḳūb bin İdrīs bin 'Abdu'llāh el-Nigdi el-Ḥanefi {Ḳara Ya'ḳūb}

Mezkûr, beyne'l-mevālī “Ḳara Ya'ḳūb” demekle meşhûrdur. [A 27b] Nisbet-i türābiyyeleri bilād-ı Ḳaraman'dan Nigde nām ḳaşabayadır. Târîḥ-i hicretüñ yedi yüz seksen toḳuzunda vücûda gelüp 'aśrı 'ulemâ-sından okıyup taḥşil-i küllî idüp cümle-i fūnūn-ı 'Arabiyyet'de mahāret-i tāmme ile māhir olup uşûle ve fūrū'a uşûl ü fūrū'ıyla ḳādir olur. Ḥattâ te'lif ü taṣnīfe ḳudret gelüp *Meşābih*'e laṭif şerḥ yazup *Hidāye*'ye daḥı şerḥ taḥrîr iderler. Ba'dehu diyār-ı Şām'a ve Ḳāhiriyye'ye dāḥil olup yine mekânına rücū' idüp Lārende'de iḳāmet ihtiyār idüp hicretüñ sekiz yüz otuz üçünde fevt olurlar.

Ve minhum el-‘Âlimü'l-‘âmil ve'l-Fâzîlü'l-kâmil el-Mevlâ Ya'kûb el-Aşfer el-Karamanî

Mezkûr, ‘âlim ü ‘âmil, fâzîl u kâmil, cümle-i ‘ulûmda müşâreket-i tām-mesi olup zû-fünûn kimesne imişler. Muşannif-i fâzîluñ ceddlerinden menkûldür ki “Allāme-i Tefṭāzānī *Telvîḥ*’in bunlardan kırā’at itdüm ve fevka’l-ḥad müstefid oldum. Fâzîl-ı dehr idi.” diyü şehadet iderler imiş. Eger ta’līm ṭarīḫi ile veyā bir ḡayrī münāsebetle [T 34b] bir mes’ele zikr olınsa ol mes’eleye müte’allik külliyyen mes’ili nakl itmeyince mütesellî olmaz imiş. Medīne-i Burusāda Mevlānā Yegān ile baḥş-i firāvān idüp ba’zı ḡāmız maḥallere müte’allik işkālāt ‘arz eylemiş. Mollā Yegān fevka’l-ḥad istiḥsān idüp cevāba müteşaddī olmamışlar. Mevlānānuñ laṭīf resā’ili olup cümleden biri āyāt-ı kerīmeden ḳavluhu te’ālā: ﴿إِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا﴾¹ ve ḳavluhu te’ālā: ﴿وَيَقْتُلُونَ النَّبِيَّ بِغَيْرِ حَقٍّ﴾² āyeteyn-i mezkûreteyn beyninde vāki’ te’aruz def’inden imiş. ‘Ulemā-yı Mısr ile ḥuşûş-ı mes’eleda mübāḥaşeleri vāki’ olmağın risāle-i müstaḳille itmişler. Risāle-i mezkûrede münāsebetle ol deñlü ma’arif derc itmişdür ki kemāl-i fâzlına şehadetde kāfidür. Mezkûrda taşfiye-i bâṭın daḥı olup mervîdür ki Resûlu’llāh ḥazretin mübeşşerede görüp dimişler ki: “يا رسول الله لحوم العلماء مسمون فمن شَمَّها مرض و من اكلها مات vāki’ midür?” Buyurmuşlar ki: “يا يعقوب قل لحوم العلماء سموم”³

Kıṭ’a: Vārid olmuş durur ḥaberde şaḥīḥ
‘Ulemānuñ eti semûm durur

Her ki ide bu ḥālete inkār
Münkir ü bed-fi’āl şûm durur

Ve minhum el-‘Âlimü'l-‘âmil ve'l-Fâzîlü'l-kâmil el-Mevlâ'l-‘allāme Fahrü'd-dīn el-‘Acemī -Ḳuddise Sirruhu-

Mezkûr, kendü vilāyetinde taḥşîl-i [A 28a] ‘ilm idüp ba’dehu Seyyid Şerīf ḥıdmetine irişüp cümle-i ‘ulûmı anlardan aḥz iderler. Ba’dehu diyār-ı

1 Mü’min sûresi 51. āyetten kısmî iktibas: “Elbette biz, hem dünya hayatında hem de şahitlerin hazır bulunacağı günde **elçilerimize** ve inanmış kişilere **yardım ederiz**.”

2 Âl-i İmrân sûresi 21. āyetten kısmî iktibas: “Allah’ın āyetlerini inkār edenler, **haksız yere peygamberlerin canlarına kıyanlar** ve adalet isteyen insanları öldürenler var ya, onlara can yakan bir azabı müjdele!”

3 “Ey Allah’ın resulü! Âlimlerin eti zehirlidir. Kim onu koklarsa hasta olur, kim de yerse ölür. Buyurmuşlar ki: Yâ Ya’kûb! Şöyle de: Âlimlerin eti çok zehirlidir.”

Rûm'a müteveccih olup gelüp mevlâiden Mehemmed Şâh el-Fenârî müderris iken mu'îd idinmişler. Anlaruñ i'âdesinden mülâzım olduğdan sonra ba'zı medârise müderris olurlar. Sultân Murâd Hân devrinde müftî-i zemân olup yüz otuz akçe vazîfeye mutaşarrıf imişler. Her çend ki teraqqî ider olsalar kabûl vâkı' olmamış. "Baña bu miqdâr kâfidür. Ziyâdesi helâl degüldür." diyü buyururlarmış. Mezkûruñ cümle-i umûrda haqdan tecâvüzi olmayup akvâl-i kâzibeden ve erâcîf-i kelimâtdan taşaşşı-i tām [T 35a] üzre imişler. 'Aşrında vâkı' olan fuзалâdan H'âce-zâde bunlardan *Buhârî* kırâ'at idüp nakl-i eḥādîse icâzet almışlar. Mevlânâ-yı mezkûr nakl-i eḥādîse icâzeti Hayder-i Herevî'den alup anlar 'Allâme-i Tefṭāzānî'den mücâz imişler. Mevlânâ-yı mezkûr ile Sultân Mehemmed Hân mâ-beyninde kıssa-i ğarîbe vâkı' olmuştur. Rivâyet iderler ki ṭâ'ife-i Hurûfiyye-i dâllenüñ zu'mlarında re'is-i şâhib-temyîzi Fazlu'llâh-ı Tebrîzî imiş. Pes aşḥâbından ba'zı kimesne seyâhatle Mehemmed Hân hıdmetine gelüp ma'ârif-i muzahrafalarından bir miqdâr keşf iderler. Sultân bunlara meyl ider. Hattâ bir mertebeye varur ki sultân-ı kâmrân ḥazretleri ol fırka-i dâlleye kendü dârû's-sa'âdesinde mekân virüp rûz u şeb muşâḥabetlerinden müfâraḳat itmez olur. Maḥmûd Paşa bu ḥâle kemâl-i iğtimâm ile muğtem olur. Lâkin pâdşâha kemâl-i taḳarrüblerinden ṭâ'ife-i mezkûre için söz söylemege cür'et idemez. Pes zarûret ḥükmiyle bu ḥâl bir niçe müddet imtidâd bulur. Bi'l-âḥire Maḥmûd Paşa'nuñ qarârı ḳalmayup mevlânâya ḥâli i'lâm eyler. Pes mevlânâ ṭâ'ife-i mezkûrenüñ kelimâtın ve edille-i muzahrafâtın kendülerden istimâ' murâd idinür. Maḥmûd Paşa [A 28b] ile ittifâḳ eyler ki bunları ziyâfet için da'vet idüp mevlânâyı bir gûşede ihfâ eyleye ve bunlara dürlü ri'âyet ü rağbet 'arz idüp meyl-i küllî gösterüp mezhepleriyle mezheblenmek şeklin ḳurup mezheb ve meşreblerinden ne ise taḳrîr itdüre. Pes bu meşveret üzre Maḥmûd Paşa ziyâfet-i a'lâ tedârük idüp hafıyyeten bunlara 'arz-ı maḥabbet idüp da'vet eyler. Bunlar daḥı "Vezîre de duḥûl itdük!" diyü kesb-i ḥazẓ-ı firāvân idüp pes re'is-i müfsidîn sā'ir-i mülḥidîn [T 35b] ile gelüp oturup eşnâ-yı kelâmda re'is-i mülḥidîn olan beşş-i ma'ârif ḳaşd idüp kelimâta şürû' idüp ḳavânîn-i bâṭıla ve ḳavâ'id-i 'aṭıların hoş-edâ ile

takrîre başlar. Cümleten Mevlânâ Fahrü'd-dîn'ün mesmû'ı olur. Şu maḥal-le dek şabr eyler ki kelâmın kavı-i bi'l-hulûla iletür. Mevlânânuñ ziyâde şabra mecâli kalmayup hemân mekânından çıkup mülhid-i mezkûra ve tevâbi'ine evvelâ eşedd-i seb ile seb idüp ba'dehu ğâzab ile üzerlerine sürüp mülhid-i mezkûr toğrı pādşâhuñ serâyına kaçup mevlânâ-yı mezkûr 'akab-larınca segirdüp sultân-ı kâmrân huzûrında mülhid-i mezkûrı aḥz idüp bend itdürüp pādşâh hâzreti istiḥyâ'en aṣlâ nesne dimeyüp mevlânâ serây-ı sultâniden çıkup Yeni Câmî'e gelüp mü'ezzinlere şavt-ı a'lâ ile külliyyen 'ulemânun câmî'e cem' olmaları için tenbîh idüp 'ulemâ-yı zemân, hâş u 'âm cem' olup mevlânâ minbere su'ud idüp bunların mezâhib-i bâtilaların uşûliyle takrîr idüp bunların küfrine ve zendeḳalıklarına hükm idüp vücûb-ı katllerine fetvâ virür. Ba'dehu cümle-i 'ulemâ vü fuzalâ vü re'âyâ vü berâyâ Edrine'nün muşallâsına çıkup ta'ife-i dâlle dahı çıkarup re'islerin iḥrâk bi'n-nâr iderler. Rivâyet olunur ki mevlânâ-yı mezkûr âteşi kendü yakup hattâ âteşe şol kadar meşğûl olur ki mübârek lihyelerinden birkaç kıl yanar. Re'isleri¹ iḥrâkıdan soñra [A 29a] aşhâbın külliyyen katlı idüp icrâ-yı ḥaḳ itmişler. Mevlânâ-yı mezkûr icrâ-yı aḥkâm-ı Resûl'de mânend-i seyf-i meslûl, aṣlâ ḥaḳdan yüz döndürmeyüp erkân-ı İslâm'ın rûkn-i a'zamı imişler. Marâz-ı mevte marîz olduklarında mevâlidin 'Âli eṭ-Ṭûsî 'ibâdet için geldükde vaşîyyeti bu olmuş ki 'aşâ-yı şerî'ati zahr-ı 'avâmdan eksük itmeye, bundan [T 36a] artuḳ nesne vaşîyyet itmeyüp fevt olup Edrine'de defn itmişler.

Kıta: Âlim oldur ki ola 'ilmi ile ol 'âmil
Kesseler başını ayrılmaya kaç'a ḥaḳdan
Ḥaḳ sözi söyleyicek gelse muḳârin olsa
Birbirine düşürüp bakmasalar ırâḳdan

Ve minhum el-Âlimü'l-'âmil el-Fâzıl el-Mevlâ Bâyezîd eş-Şûfî

Mezkûr, 'âlim ü 'âmil, fâzıl u kâmil, tekmîl-i nefse mâlik, ṭarîḳ-ı Ḥaḳḳ'a sâlik kimesne olup Sultân Bâyezîd bin Meḥammed Ḥân'a mu'allim iken fevt olmuşlar.

1 re'sleri: re'slerin A

Ve minhum el-‘Âlimü’l-‘âmil ve’l-Fâzılü’l-kâmil el-Mevla’l-‘allâme Muhyi’d-dîn el-Kâfiyeci {Mevlânâ Muhyi’d-dîn Muḥammed el-Kâfiyeci}

Mezkûruñ metn-i *Kâfiye*’ye kemâl-i ta‘allukı olup keşret-i iştiğâli cihe-tinden “Kâfiyeci” ile mülakḥab olmışlar idi. Mezkûr, Süleymân oğlu Süleymân Sa’d oğlu Sa’d Mes’ûd-i Rûmî oğlu imiş. Yedi yüz seksen sekizi sene-sinde tevellüd idüp ‘ulûmdan mümkün olanı vilâyetinde taḥşil idüp ḵanâ‘at gelmeyüp pes seyâḥatle Şemsü’d-dîn el-Fenârî ve Burhânü’d-dîn Ḥayder ve Şeyḥ Vâcid ve şâriḥü’l-*Mecma’* Firişte-zâde ve Ḥâfîzü’d-dîn el-Bezzâzî bu cümleñün ḥıdmet-i şerîfleriyle müşerref olup her birinden ‘ulûm-ı bî-ğâye ve fûnûn-ı mâ-lâ-nihâye aḥz idüp ba‘dehu Ḵâhiriyye’ye dâḥil olup fuẓâlâsından kezâlik taḥşil-i ‘ilm ve tekmi’l-i fûnûn idüp ‘ulûm-ı ma‘ḵulâ-tuñ küllisinde ‘ulemâ-yı kibârdan olup fûnûn-ı kelâm u ma‘ânî ve bedî‘ ü beyân ve uşûl ü fûrû‘ ve mantıḵ u hey’et ü hendese bu cümlede aşlâ ḡubâr koymayup pāk ü şâf istiḥrâca mâlik olur. Kezâlik tefâsîr ü eḥâdişde yed-i ‘ulyâsı olup ba‘dehu te’lif ü taşnîfe şürû‘ idüp cümle-i ‘ulûma müte‘allik müdevvenâtı olup ‘ulûm-ı aḳliyyede müdevvenâtı ta’dâddan bîrûn imiş. Câmî-i menâḳıbdan mervîdür ki mezkûrdan muşannefâtıñuñ [T 36b] esâmîsin su’âl itmişler. Buyurmuşlar ki “Adede mâlik degülüm ve ekşerinüñ adın bilmezem.” [A 29b] *Ḵavâ'id-i İ'râb Şerḥi* ve *Şerḥu Kelimet-i Şehâde* bunlarıñdur. Ḥadîş ü tefâsîre müte‘allik muḥtaşarları olup buyurmuşlar ki: “Yazduḡum fennüñ muḥteri’i benem. Her birisi müstaḳil fendür.” Fâzıl-ı mezkûr i’tikâdiyâta râḡıb, şüfiyyûna ṭâlib, erbâb-ı eḥâdiş ü tefâsîre muḥibb, ehl-i hevâ ve bida‘ı sevmez, şedâ'id-i rûzgâra şabûr, kemâl-i vaḵâr ile vaḵûr, ‘âbid ü zâhid, şâm u seḥer müte‘abbid, dâ'imâ meyli fuḵarâya ve nazarı zu‘afâya olur. Necügize mâlik ise erbâb-ı istiḥḵâka bezl üzre imişler. Ol kadar baḥḥâş imişler ki keşret-i ma‘lûmât ve vefret-i yâd-dâşt daḥı olmaḡın kimesnenüñ bunuñla baḥşe mecâlî ve cür’et-i ḵîl ü ḵâlî yoḡ imiş. ‘Ulemâ-dan birisine “*Zeydun ḵâ'imun* ne terkîbdür?” diyü şormış. Muḵâbeleda “Bu maḵûle su’âl etfâl cinsine gerekdür.” diyicek buyurmuşlar ki “Mezkûr tertîbde ber-vefḵ-ı ḵâ'ide yüz on üç baḥş vardır. Mâ-'adâsı ṭursun henüz on

üçine ‘ulemâdan çok kimesne mâlik degüldür.” Câmî‘-i menâkıb buyururlar ki “Mevlânânun bahş-i istiñâyâ müte‘allık bir risâlesin gördüm. Risâle-i mezkûrede ol kadar nefâ‘is-i nefise ve dağâ‘ik-ı ‘ilmiyye derc itmişler idi ki âzân-ı iz‘ân işidüp ve ‘uyûn-ı a‘yân görmüş degül idi. Müṭâla‘a idüp fevâ‘id-i lâ-yuhşâ tahşil itdüm.” diyü buyurmuşlar. Hicretün sekiz yüz kırk toközün-da dârü’l-gurûrdan dârü’s-sürûra rihlet iderler.

Ve mine’l-Meşâyihi’-ṭ-ṭarîkati el-‘Ârifu bi’llâh el-Vâsılu ila’llâh eş-Şeyh ‘Abdu’l-laṭîf el-Ḳudsî -Ḳuddise Sirruhu -{Ḥazret-i Şeyh ‘Abdu’l-laṭîf el-Ḳudsî -Ḳuddise Sirruhu’l-‘azîz-}

Ḥazret-i şeyh ba‘zı kimesneye icâzet-i tāmme ihsân itdükde böyle eydürler imiş: “Abdu’l-laṭîf bin ‘Abdu’r-raḥmân bin Aḥmed Ğânim el-Ḳudsî el-Enşârî.” Târîhün yedi yüz sekseni Receb’inün yigirminci gicesi vücûda gelüp evvelâ ‘ulûm-ı zâhiriyyeye [T 37a] iştiğâl eyleyüp ba‘dehu şüfiyye ṭarîkına râğıb olup meşâyiḥden Şeyh ‘Abdu’l-‘azîz ḥazretlerinün ḥıdmet-i şerîfine vâsıl olup tekmil-i ṭarîkat idüp irşâda mucâz olmuşlar. Şeyh Zeynü’d-dîn el-Ḥâfî -ḳuddise sirruhu- Ḳuds-i Şerîf’i müşerref itdüklerinde istikbâl idüp nihâyet ikrâm u tekrîm¹ ve ğâyet tebcil ü ta‘zîm ile kendü ḥânesine da‘vet idüp miḥmân idinürler. Pes esrâr-ı İlâhiyye muşâḥabetine şürû‘ idüp birbirinün [A 30a] muḳârenet-i şeref-yâbıyla müşerref olup ṭarafeynden maḥabbet-i ‘azîme ve meveddet-i müstaḳîme peydâ olur. Vaḳtâ kim Şeyh Zeynü’d-dîn Ḥicâz seferin ta‘yîn itdiler, Şeyh ‘Abdu’l-laṭîf daḥı laṭîf diyü refiḳ ü hem-ṭarîḳ olmak murâd idinürler. Lâkin vâlideleri henüz ḥayâtta olup marîze olmağın vâlidelerin ḥıdmetinde olmağı râciḥ görüp buyururlar ki “Vâlideleri ḥıdmetinde olalar.” Ḥîn-i vedâ‘da Ḥudâ mevâni‘den ḥıfz iderse geldükde ḥuşûl-i murâda va‘de-i kerîme buyurup ba‘dehu menzil-i maḳşûda müteveccih olurlar.

El-ḳıssa: *Bi-‘avni’llâhi’l-Meliki’l-Âdil* Ka‘be-i Şerîfe’ye dâḥil olup sa‘y u şafâ ile ṭavâflar ve ziyâretler idüp ḥâşılı itmâm-ı menâsik-i ḥac idüp ḳurbân ve ıtḳdan mütemetti’ olup Mikât ve ‘Arafât aḥvâline ‘ârif olduğdan şoıra yine

1 tekrîm: mülkrîm T

Kuds-i Muḳaddes'e müteveccih olup gelüp bir vaḳt-i laṭîfde yine Şeyḥ 'Abdu'l-laṭîf'e mülâkât idüp ittişâl-i rûḥânî, cismânîye mübeddel olur. Pes Kuds'den Ḥorâsân'a ma'an revân olup geldüklerinde Şeyḥ Zeynü'd-dîn emr-i şerîfleriyle Şeyḥ 'Abdu'l-laṭîf ḥalvete girüp riyâzâta ve mücâhedâta iştiğâl ider. Ḥalvetden ba'de'l-ḥurûc yine Şeyḥ Zeynü'd-dîn izniyle Câm'a gidüp Şeyḥ Aḥmed-i Câmî mezârı üzre erba'îne cülûs idüp ḥalvetde vâḳî' [T 37b] olan keşf ü kerâmât ve aḥvâl ü maḳâmâtı, vuḳû'ı üzre mektûbla ḥuzûr-ı Şeyḥ Zeynü'd-dîn'e 'arz idüp âḥirü'l-emr âyetü'n-Naşr vârid olup ḥuzûr-ı şeyḥe inhâ itdükde irşâd-ı tâ'ata tâlîbîn için icâzet-nâme yazup imzâ-yı şerîfleriyle irsâl iderler. Şeyḥ 'Abdu'l-laṭîf ḥuzûrına icâzet-nâmenüñ vuşûlinden soñra irşâd-ı ḳavâbil için diyâr-ı Şâm'a dâḥil olup ba'dehu Rûm'a müteveccih olur. Vilâyet-i Ḳaraman'a dâḥil ve Ḳonya'ya vâsıl olduklarında vilâyet-i mezkûrede şeyḥe vâḳî' olan velâyetden ve kerâmetden böylece ḥaber virmişler ki: "Vaḳtâ ki Ḳonya'ya vâsıl oldum. Evvelâ Şeyḥ Celâlü'd-dîn-i Belhî mezârın ziyâret itdüm. فرأيت بدأ diyü buyurmuşlar. Ba'dehu Şeyḥ Şadrü'd-dîn mezârına vardum. Mezârı üzre şîbâk resminde nesne gördüm. Beni ol şebekeden etegümünden [A 30b] dâḥiline cezb itdi. Ba'dehu Şemsü'd-dîn-i Tebrîzî meşhedin ziyâret itdüm. Benden üzerine namâz ḳılmaḳ iltimâs itdi. Ben daḥı ḳıldum. Ba'dehu Burusa'ya müteveccih oldum. Seferüñ evvelki güninde at üzerinde beyne'n-nevm ve'l-yaḳaḫa işitdüm ki ḥâtîf-i ḡaybî eydür ki "[Mütenebbih] ve âgâḥ ol. Ârif-i bi'llâḥ niçe nüfûs senüñ için muntazır-ı râhdur. Bunlara mülâkâta himmet idüp yürümekde sür'at ve gelmekde diḳḳat eyle!" Egerçi bu ḥitâb-ı bi's-şavâbı işitdüm. Lâkin kim idügin bilmedüm. Pes iḳdâm-ı tām ve ihtimâm-ı tamām idüp şehr-i Şa'bân'un evâ'ilinde şehre vâsıl oldum. Şa'bân'un aşr-i âḥîrinden âḥir-i Ramazân'a dek 'ulemâdan bir cemâ'at ile ḥalvete dâḥil oldum. Ḥalvetüñ evvelki güninde işitdüm. Ḥâtîf-i ḡaybî dirdi ki "Bu bir cem'iyetdür ve bir laṭîf mu'âşeretdür ki 'âlemde bedeli ve dünyâda mişli yokdur." Bu cemâ'at-i şerîfe ve cem'iyet-i laṭîfe [T 38a] ḥaḳḳında iki beyt vâḳî' olmuştur ki bu iki beytden her kelimenüñ evvelinde vâḳî' ḥarf-i evvel ricâl-i kümmelüñ esmâsına işâret ve ol nüfûs-i nefisenüñ nâm-ı pâklarına beşâretdür.

1 "Çıplak bir beden gördüm."

Nazm: علا زين عزّي يا حباب مهجعا
 محبا علي نهج غلا نوع كونه
 عفا كل رسم سري متي عني
 كفاه جري بحر زهي حين عونه¹

Neşr: Bu iki beytten hâşıl olan esâmî-i merğûbe ve esmâ-yı maflû-beye bu vechle tertib virmişlerdür. ‘Abdu’l-laîf² şümme Zeynü’d-din el-Hâfî şümme ‘Abdu’r-raḥmân eş-[Şureysî]³ şümme Yûsuf el-‘Acemî şümme Ḥasan eş-[Şimşirî]⁴ şümme Maḥmûd el-İşfehânî şümme Nürü’d-din en-[Naṭanzî]⁵ şümme ‘Ömer es-Sühreverdi şümme Aḥmed el-[Ğazzâlî]⁶ şümme en-[Nessâh]⁷ İbn ‘Alî şümme Kerkân Ebî ‘Alî şümme Ebî ‘Oşmân el-Mağribî şümme Ebû ‘Alî el-Kâtib şümme Ebû ‘Alî [Rûzbârî] şümme Cüneyd el-Bağdâdî şümme Serî es-Seḳatî şümme Ma’rûf el-Kerhî şümme ‘Alî bin Mûsâ er-Rızâ şümme Mûsâ el-Kâzım şümme el-İmâm Ca’fer eş-Şâdık şümme el-İmâm Muḥammed el-Bâkır şümme el-İmâm Zeyn el-‘Âbidîn şümme el-İmâm Hüseyin bin ‘Alî. Mervîdür şüfiyye aşḫâbınuñ ve ʔarîkat er-bâbınuñ def’-i ʔarra ve celb-i nef’e mu’âvenet-i ihvân ve muḳâtele-i ‘udvân için iştiğâlleri ancak Şeyḫ ‘Abdu’l-laîf [A 31a] ḥazretlerinden şâdır olmışdur. Ve illâ ʔarîk-ı Zeyniyye’de buña cevâz ve icâzet yokdur. Ḥazret-i şeyḫ şüfiyye eṭvârında maḳâmât u merâtib beyânında bir kitâb te’lif idüp *Tuhfe* ile nâmîde kılmışlardur. Târiḫüñ sekiz yüz elli altısında Burusa ʔal’ası’nda

1 *‘Alâ zeynu ‘izzî yâ ḥubbâbu mehce’â/ Muḥibben ‘alâ neḥcin ğalâ nev’u kevnihî/ ‘Afâ kulle resmi sirri metâ ‘anâ/ Kefâhu ceryu baḥrin zehâ ħini ‘avnihi.* “Zeyn üstünlüğümü artırtı, varolan paha biçilmez bir sevgi yolu üzerindedir. Tüm izler silindiğinde sırrımı açıkladı. Zaten korunması gerektiğinde onu korumuş olmak şeref olarak ona yeterlidir.” Çeviride Muhammet Hekimoğlu’nun yaptığı tercümeden yararlanılmıştır. bkz: Taşköprülüzâde Ahmed Efendi, *eş-Şakâ’ıku’n-Nu’mâniyye fî-Ulemâi’d-Devleti’l-Osmâniyye*, TYEKB, İstanbul, 2019, s. 124.

2 Bu silsiledeki bazı isimler asıl metin ile farklılık göstermektedir ve tercümedeki kimi isimler yanlış istinsah edilmiş noktalar atlanmıştır. Asıl metine göre tamir yapılmıştır. Şakâ’ık’taki silsile şöyledir: “Abdüllatif el-Kudsi, Zeynüddin el-Hâfî, Abdurrahmân eş-Şureysî, Yûsuf el-Acemî, Hasan eş-Şimşirî, Mahmud el-İsfahânî, Nûreddin en-Natanzi, Ömer es-Sühreverdi, Necib es-Sühreverdi, Ahmed el-Gazzâlî, Ebû Ali en-Nessâc, Ebû Ali Kerkân, Ebû Osman el-Magribî, Ebû Ali el-Kâtib, Ebû Ali er-Rûzbârî, Cüneyd el-Bağdâdî, Serî es-Sakatî, Mâruf el-Kerhî, Ali bin Mûsâ er-Rızâ, Mûsâ Kâzım, İmam Ca’fer es-Sâdık, İmam Muhammed Bâkır, İmam Zeynelâbidîn, İmam Hüseyin bin Ali ve İmam Ali bin Ebû Talib” bkz: Taşköprülüzâde Ahmed Efendi, *eş-Şakâ’ıku’n-Nu’mâniyye fî-Ulemâi’d-Devleti’l-Osmâniyye*, TYEKB, İstanbul, 2019, s. 126.

3 Metinde “Mürsi”.

4 Metinde “Semesrî”

5 Metinde “Nuṭrî”

6 Metinde “‘Arâlî”

7 Metinde “Sâḫ”

Rebî'ül-evvel ğurresinde pençşenbe günü vefât idüp kendü zâviyelerinde medfûn imişler. Merķad-i münevverleri el'ân ziyâretgâh-ı erbâb-ı hâcât imiş.

Kıt'a: Şeyh 'Abdu'l-laţîf cânına
Raĥmetu'llâh ire revânına
Himmeti ire pādşāhumuza
Pādşāh-ı cihân-penāhumuza

**Ve minhum el-‘Ārifu bi’llāh el-Vāşılı ila’llāh eş-Şeyh [T 38b]
‘Abdu’r-raĥīm el-Merzifonī (Rūmī)**

Mezkûr, Merzifon nām kaşabada ‘âlem-i vücûda qâdem başup diyâr-ı ‘Arab’a sefer idüp Mısr’da Şeyh Zeynü’d-dîn’e mülâkât idüp muşâhabet-i şeyh-i şeref-baĥşla müşerref olup kemâl-i maĥabbetle maĥabbet idüp ma‘an medîne-i Hâf’a rihlet idüp menzil-i maĥşûda vâşıl olduklarında ĥazret-i Şeyh Zeynü’d-dîn yanında erba‘în çıkarup bunlardan telķin-i kelime-i tevĥîd eyleyüp ve ĥırķa-i mübâreklerin geyüp terbiyeleriyle maĥâmât-ı ‘ul-yâyâ vâşıl olurlar. Pes tekmîl-i tarîķ idüp şeyhden irşâda icâzet-nâme virilüp menâzil-i sâlikine müte‘allik *‘Avârifü’l-ma‘ârif* ve *A’lâmü’l-hüdâ* nâm kitâbları nakline ve rivâyetine dahı icâzet iĥsân iderler. Kezâlik *Veşâyâ-yı Kudsiyye* ile cümle-i mü’ellefâtı rivâyetine icâzet virüp irşâd için vatanları Merzifon’a göndermişler. Gönderdiklerinden soñra buyurmuşlar ki “Diyâr-ı Rûm’a âteş-i şevķ ve nâr-ı ışķ gönderdüm.” Vaķtâ kim Merzifon’a dâĥil oldılsa Sulţân Murâd Hân kaşaba-i mezkûrede vâķi ‘imâret zevâ’idinden yevmiyye sekiz aķçe vazîfe buyurmuşlar ve be-her sene on müd buğday ta’yîn itmişler. Şeyhden zıkr olınan ‘aţiyenüñ qabûl ve ‘adem-i qabûli su’âl olındukda “Yed-i vâĥideden bizüm için ni‘am-i muĥtelife iĥzâr olındı. Bunuñla nefsüñ aġzın bağlayup ferâġ-ı ĥâtırla ‘ibâdete sebep olur. Zârarlu nesne degüldür.” diyü buyurmuşlar. Şeyhden şudûr u zuhûr bulan keşf ü kerâmât ĥadden efzûn ve iĥşâdan biründür. Zebân-ı [A 31b] Türkî’de laţîf ebyâtı ve ĥarâreti müştehil kelimâtı vardır. “Rûmî” ile müteĥallişlerdür. Merzifon’da fevt olup el’ân mezâr-ı şerifleri [T 39a] kaşaba-i mezkûrede ziyâretgâh imiş.

Meşnevî: Maḥzen-i nār-ı 'ışkdur sîne
 N'eyler anda bürüdet ü kîne
 Eyle taḥşil-i nār nūra yetiş
 Vākıf-ı sırr olup sürūra yetiş
 Sîne kim anda 'ışk dāğı yok
 Beñzer ol ḥāneye ocağı yok
 Gele 'ışk âteşine per yaḫalum
 Şevk-ı dîdâra şu gibi aḫalum

**Ve minhum el-‘Ârifu bi’llâh el-Vâsılu ila’llâh eş-Şeyhül-kâmil
 ‘Abdu’l-mu‘tî {Şeyhü’l-Harem} -Kuddise Sirruhu-**

Mezkûr, Şeyh Zeynü'd-dîn hulefâsından olup bu üç beyne'l-meşâyiḥ 'abâdile-i selâse ile meşhûrlardır. Müşârün ileyh 'Abdu'l-mu'tî diyâr-ı 'Arab'da vücûda gelüp Mâlikiyyü'l-mezheb imişler. Pes Zeynü'd-dîn ḥuzûrına irişüp bunların ḥıdmetinde tekmi'l-i ṭarîk idüp irşâda mücâz olmuşlar. Ba'dehu Mekke-i Mu'azzama'da mücâvir olup "Şeyhü'l-Harem" diyü 'Arab u 'Acem içinde şöhret bulurlar.¹ Bunların kerâmât-ı 'ayâniyye vü ma'neviyyesi meşhûr-ı âfâk olup beyândan ve tavşifden müstağnidür. Mevlânâ Bedrü'd-dîn Maḥmûd es-Semerḳandî'den menḳüldür ki mezkûr Şeyh 'Abdu'l-mu'tî sinnde yüz yigirmisinde olup mübârek liḫyelerinde henüz beyâz zâhir degül idi. Meşâyiḥden Şeyh Zeynü'd-dîn'e ve H'âce 'Abdu'llâh'a ve Seyyid Kâsım Envâr'a buluşup muşâḫabetleriyle müşerref olup niçe şeref taḥşil itdüklerinden sonra fakîre ḥac müyesser olup Mekke-i Müşerrefe'de Şeyh 'Abdu'l-mu'tî'ye mülâkât itdüm. Mezkûr, şeyhi nâsdan ḫaṭ'-ı istinâs itmiş. Bu kadar pîrlükle riyâzât-i kavîyyeye münis müşâhede itmegin maḫabbet-i tāmme ile maḫabbet itdüm. Bir gün baña didi ki: "Şöyle işitdüm ki sen H'âce 'Abdu'llâh ḫazretlerin görmüşsin. El'ân yine görseñ bilür misün? Ben daḫı 'bilürüm' didüm. Buyurdılar ki 'El'ân ṭavâf üzredür. Var ṭavâf eyle.' Ben daḫı maṭâfa vardum. Gördüm ki fi'l-vâkı' H'âce 'Abdu'llâh ṭavâf eyler. Ben daḫı ṭavâfa meşgûl oldum. [T 39b] Bu taraftan H'âce 'Abdu'llâh ṭavâfdan ferâğatından sonra Maḫâm-ı İbrâhîm'e çıkup şalâta meşgûl oldılar. Vaktâ kim ben daḫı ṭavâfı tamâm itdüm. Maḫâm-ı İbrâhîm'e [A 32a]

1 bulurlar: bulur A

vardum. Edâ-yı şalâtdan sonra nazar itdüm. H'âce'den eşer görmedüm. Yine dönüp Şeyh 'Abdu'l-mu'tî'ye geldükde buyurdılar ki 'Ma'lûmum oldu ki 'Abdu'llâh hazretlerin bilürmişsin.' Ba'de müddetin Semerķand'a varup müsâfir oldum. H'âce 'Abdu'llâh hazretin ziyârete varduķda 'Mâ-cerâyı keşf itme şaķın!' diyü buyurdılar. Andan sonra yine Mekke-i Müşerrefe'ye 'azm itdüm. Geldükde gördüm ki Şeyh 'Abdu'l-mu'tî beyne'n-nâs kerâmât-la iştiḥâr bulup ḥıdmetine cevânibden raġbet idüp cem'-i 'azîm müşâhede itdüm. Beni gördükde buyurdılar ki 'H'âce 'Abdu'llâh ancaķ senüñ yanuñda meşḥûr oldu. Anlar beni beyne'n-nâs teşhîr eyledi." 'Abâdile-i selâşeden biri ki mezkûr Şeyh Zeynü'd-dîn el-Hâfî hazretidür. Egerçi diyâr-ı Rûm'a gelmemişdür, lâkin ¹ عند ذكر الصالحين تنزل الرحمة muḳteżâsınca teberrûken bi-zikrihi ve teyemmünen bi-vaşfihi menâķıb-ı şerîfesinden bir miḳdâr zikr olındı.

**Ve minhum el-Ârifu bi'llâh el-Vâşılı ila'llâh eş-Şeyḥ Ebü Bekr
Muḥammed bin Muḥammed eş-Şehîr bi-Zeynü'd-dîn el-Hâfî**

Bilâd-ı Ḥorâsân'da kaşaba-i Hâf'da hicretüñ yedi yüz elli birinde Re-bî'ül-evvel'üñ on beşinde vücûda gelmişler. 'Ulûm-ı zâhire vü bâṭınayî câmi', şer'-i şerîfi kemâliyle ri'âyet üzre olup ve ṭuruk-ı ṭarîķatı tekmiñ eyle-yüp ekmel-i kümmelinden olup şâḥib-i maķâmât-ı âliyât ve mâlik-i merâtib-i keşf ü kerâmât olur. Ṭarîķ-ı taşavvufi Şeyḥ Nürü'd-dîn 'Abdu'r-raḥmân el-Mısrî'den aḥz idüp beyne'l-bilâd irşâd için mücâz olmuşlardır.² Mezkûr Şeyḥ Nürü'd-dîn mektûblarında buyurmuşlar ki "Vaķtâ kim şeyḥ-i mezkûr Zeynü'd-dîn ḥalvete istiḥķâķ ve [vurûd]-ı vâridât-i ġaybiyyeye liyâķat taḥşîl itdilerse benümle Cenâb-ı Hâķķ ve Feyyâz-ı Muṭlak ortasında yedi gün ki ḥalvet-i ma'ḥûde var idi. Mezkûruñ [T 40a] ḥalvete duḥûline ve maķâmât-ı 'ulyâya vuşûline istiḥâre eyledüm. Hâķķ celle şânuhu ve behera burḥânuhu mezkûr eyyâm-ı seb'anuñ dördünci gicesi kendü kemâl-i luṭfından bâb-ı mûķâşefâtı ve ebvâb-ı keşf ü kerâmâtı cümleten Şeyḥ Zeynü'd-dîn'e keşf idüp cümle-i kıyûdât ve gösgötüri müşkilât bir uğurdan def olup eyyâm-ı seb'anuñ sonunda [A 32b] levâmî-i tevḥîd-i ḥaķîķî zuhûr idüp maķâm-ı cem'ül-cem'e vâşıl olurlar. Cenâb-ı Hâķķ'dan recâ-yı külli oldur ki bu

1 "Ancak salihlerin zikri anında rahmet iner."

2 olmuşlardır: olmuşlar A

hâlât-i ‘âliye ve kerâmât-ı sâmiyeyi zât-ı şeriflerinde beķâ-yı dâ'im ile bâķi idüp dâ'imâ etkıyâya imâm ve aşfiyâya muķtedi eyleye.” Hâzret-i şeyhden mervîdür ki: “Kitâb icâzeti aldudķan sońra Hırâsân’a sefer idüp icâzet-nâmeyi Bağdâd’da unuttum. Bir niķe müddetden sońra diyâr-ı Mıķır’a irtihâl idüp şeyh hâzretlerin fevt olmiş buldum. Hâlvetlerine girdükde ‘aynı ile virdükleri icâzet-nâmeyi yazılmış buldum. Mâ-beynde bunca müddet-i medîd ve zemân-ı ba’îd mürûr u ‘ubûr ide ve bâb-ı hâlvet dâ'imâ meftûh olup rûz u şeb hâlâ'îķ-ı pür-şûr u şağab ziyâretlerinde olup icâzet-nâmeyi ‘aynı ile bulup zâyî‘ olmaduķı huşûşâ icâzet-nâmeyi zâyî‘ idüp tekrâr icâzet-nâmeye muhtâc olup geldükde ‘aynı ile bulunduķı velâyet-i maķız ve kerâmât-ı bî-reybdür.” Ve yine hâzret-i şeyhden mervîdür ki: “Şeyhüm Şeyh Nürü'd-dîn hâzretleri mübârek tâcların fuķarâdan niķe zu'afâya geydürüp ba'dehu Bağdâd’a sefer itdükde faķîre ihsân itmişler idi. Bir kimesne ol tâci minnet ile benden aldı. Aşhâbımız içre şol mürüvvet ki olıgelmişdür, vir-memeķi münâsib görmeyüp virmiş idüm. İttifâķ ‘âlem-i h’âbda tâc önüme gelüp ağlayup tazarru‘ eyledi ki bir niķe [T 40b] ‘azîmü’ş-şân kimesneler beni geyüp anlaruń şerefiyle müşerref idem diyü bir bir nâm-ı şeriflerin zıķr eyledi. Şimdi sen beni bir hârabâtî fâsıķa virdüń, lâ'îķ mı didi. Ben daķı yarındası bir refiķüm ile ķalkup ol şaķş ki tâc virmiş idüm. Gördüm ki mest ü evgâr, ‘âlemden bî-hâber. Pes refiķüm varup tâci ol şaķşuń başından aldı. Dönüp gitdük.” Hâzret-i şeyh kıdve-i erbâb-ı tarıķat ve zübde-i aşhâb-ı hâķıķatdur. Hicretüń sekiz yüz otuz sekizinde şehr-i Şevvâl’üń ikinci gicesinde civâr-ı Hâķķ’a vâşıl olmişlar.

Ve minhum el-‘Ârifu bi’llâh el-Vâşılı ila’llâh eķ-Şeyh Pîr İlyâs el-Amâsî -Kuddise Sirruhu- {Hâzret-i Şeyh Pîr İlyâs el-Amâsî-Kuddise Sirruhu-}

Mezķûr, zemânınuń ferîdi ve ‘aşrınuń vaķîdi, fażl u ‘irfân ve ma’rifet-i bî-kerân ile müşârün ileyh bi’l-benân olup Amâsiyye nâhiyesinde mütemekkin imişler. [A 33a] Mîr Timur hurûc idüp vilâyet-i mezkûreye uğraduķda mezkûruń kemâl-i fażlın istimâ‘ itmekle ri’âyet idüp vilâyet-i Şîrvân’a gönderüp rüfeķâsına kifâyet ider vazîfe ta’yîn eylemiş. Pes mevlânâ vilâyet-i mezbûrede niķe müddet sâkin olup talebe tâ’ifesine ders idermiş. Vilâyet-i mezkûrede meşâyih-i kibârdan Pîr Şadrü'd-dîn-i Şîrvânî hâzretlerinin hıdmet-i

şerîflerine yetişüp emrleriyle hâlvat-i erba'îne cülûs idüp kavî riyâzâta meşgûl olmuşlar. Müşârün ileyh Şeyh Şadrü'd-dîn ümmî kimesne olmağın mevlânâyâ ba'zı evkâtda ve [fetret] tārî olup Şîrvân'dan yine vilâyetine gidüp on iki yıl mişkdarı riyâzet itmişler. Bu eşnâda vilâyet-i Horâsân'da Şeyh Zeynü'd-dîn hâzretinün şît ü şadâsın işidüp hıdmet-i şerîflerine teveccüh murâd idinür. Bu fikretde iken Hâzret-i Risâlet-penâh *şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem*¹ vâkı'asında “Yâ Baba İlyâs! Şadrü'd-dîn'e teveccüh eyle!” diyü emr iderler. Pes ol hâzretin emr-i âlileriyle [T 41a] yine Şeyh Şadrü'd-dîn'e müteveccih olur. Yakın geldükde Şeyh Şadrü'd-dîn aşhâbına “Bu gün Mevlânâ İlyâs gelüp bize vâşıl olmak üzredür. İstikbâl eyleñ!” diyü emr iderler. Varup istikbâl emrin yerine getirüp geldüklerinde hâzret-i şeyhün mübârek ellerin taqbil idüp ‘arz-ı ‘ubüdiyyet itdüklerinde buyururlar ki: “Yâ İlyâs! Nâsdan az kimesneye vâkı' olur ki mürşidi Hâzret-i Risâlet-penâh *şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem*² hâzretleri³ ola.” Pes Mevlânâ İlyâs şeyhün hıdmet-i şerîflerinde cân u dilden ikâmet idüp niçe müddet hıdmetlerinde kemâl-i riyâzât ve envâ'-ı ‘ibâdât u mücâhedâtta olurlar. Ba'dehu izn-i şerîfleriyle şıla-i rahm idüp bu eşnâda Şeyh Şadrü'd-dîn fevt olurlar. Mevlânâ İlyâs dahı kendü bilâdında irşâd üzre iken marîz olup Amâsiyye'de bir laîf bağçede fevt olur. Meşhûrdur ki mezkûr şeyh fevt olup ğassâl tene-şüya vaz' itdükde, ittifâk serîrün bir cânibi aşğa meyl eyler. Mey-yit iken serîrün bir cânibine yapışur ki düşmeye. Ğassâl ve âb-rîz ve nice şâhib-[temyîz] kimesneler ki anda hâzırlar idi, eylece müşâhede idüp mütehayyir olurlar. Mezkûr, Sevâdiyye [A 33b] nâm mevzi'de medfûndur.

Kıt'a: Hâkķ Te'âlâ'yı dâ'imâ zıkr it
 Bu ne hâlet durur begüm fikr it
 Evliyâda bunun gibi eţvâr
 Çok durur itme ki şakın inkâr

Ve minhum el-‘Ārifu bi’llāh el-Vāşılı ila’llāh eş-Şeyh el-‘Ārif Zekerıyyā el-Halveti

Mezkûr, Şeyh Pîr İlyâs aşhâbındandır. Şeyh fevt olduğda aşhâbı külliyyen “Kâ'im-mağâm ve nâ'ib-i menâb kim olmak gerekdür?” diyü Cenâb-ı

1 şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem: -A

2 şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem: aleyhi şalâtu'llāh A

3 hâzretleri: -A

Hakk'a teveccüh itdüklerinde Şeyh Zekerıyya'ya işâret vâkı' olur. Kemâl-i ri'yâzât ve mücâhedât üzre olup ma'ârif-i 'azîmeye mâlik kimesne imişler. Amâsiyye'de fevt olup kabır-i şerîfleri Serrâclar Mescidi civârında [T 41b] vâkı' olmuştur.

Ve minhum el-Ârifu bi'llâh el-Vâsılu ila'llâh eş-Şeyh 'Abdu'r-rahmân Çelebi bin el-Mevlâ Hüsâmü'd-dîn (Hüsâmî)

Mezkûruñ vâlideleri Şeyh Pîr İlyâs'ın kerîmeleri imiş. Tarîk-ı taşavvufî Şeyh Zekerıyyâdan ahz idüp kâ'im-mağâmları olmuştur. Vâlideleri Gümüş nâm kaşabadan olmağın Gümüşlü-zâde demekle mülakkaab imişler. Mezkûruñ ahvâl-i vâkı'âtda ve ta'bîr-i menâmâtda mahâret-i tâmmesi olup derd-keşîde 'âşık-ı şûrîde kimesne imiş. Vecd ü hâl istilâ idüp 'ışık u şevk galebe itdükde tesellî-i hâtır için laţîf gazeller diyüp Hüsâmî taḥallüş iderler imiş. Kabır-i müteberrikleri Amâsiyye şehrinde Ya'kûb Paşa Zâviyesi'nde imiş.

ṬABAḲA-İ SÂDİSE

SELÂṬİN-İ ÂL-İ 'OṢMÂN'DAN SULTÂN-I 'ÂLİ-CÂH HÂḲÂN-I 'ÂLEM-PENÂH ES-SULTÂN BİN ES-SULTÂN ES-SULTÂN MURÂD HÂN BİN MEḤEMMED HÂN 'ALEYHİ'R-RAḤMETU VE'R-RİD VÂN ḤÂZRETLERİ

Hicretün sekiz yüz yigirmi beşi senesinde serîr-i salṭanata cülûs itdügi târîhde vâkı' olan 'ulemâ ve meşâyih beyânındadır.

**Ve mine'l-'Ulemâi'l-'Allâmeti fi-Zemânihi el-'Âlimü'l-'âmil ve'l-
Fâzîlü'l-kâmil' el-Mevlâ Muḥammed bin Armağan eṣ-Şehir bi-
Monlâ Yegân**

Mezkûr, Yegân, zemânında fazîlla yegâne-i rûzgâr olup 'aşrı 'ulemâsından taḥşîl-i 'ulûm idüp ba'dehu Şemsü'd-dîn el-Fenârî'ye yetişüp anlardan taḥşîl eyleyüp fûnundan çok nesneye vâkıf olup mertebe-i fazla irişür. Pes Burusa'da ba'zı medârise müderris olup bu eşnâda Şemsü'd-dîn el-Fenârî fevt olup taşarruflarında olan menâşib-ı 'âliye külliyyen bunlara virilür. Sultân-ı zemân yanında mâlik-i fazl u 'irfân olmağla [A 34a] 'unvân-ı küllî taḥşîl idüp efḍal-i fuṣalâ olmağla iştihâr bulur ve kendü ḥüsn-i ihtiyârıyla ferâğat idince 'uhdesinde olan menâşib-ı 'âliyeye mutaşarrıf olup [T 42a] ba'dehu cümlesini terk idüp Hicâz'a sefer idüp andan yine² bilâd-ı Rûm'a gelüp sâkin olup menâşibdan nesne qabûl itmemişler. Mezkûr, nefsinde laṭîf-ü't-ṭab', kaviyyü'l-fehm lâkin kuvvet-i ḥâfızaları noḡşân üzre olup nisyânları gâlib imiş. Dâ'imâ kendü aşḥâbından muşâḥabete lâ'ik ve ṭab'-ı şerîflerine muvâfıq kimesnelerle mu'aşeretde olup aḡleb-i evkât nefâ'is-i nefise ve eṭ'ime-i lezîze bişürdüp dürlü dürlü ziyâfetlerle muşâḥabet idermiş. Mervidür ki mevlânâ-yı mezkûr Burusa'da kızî iken bir kıziyye hüküm itmiş.³ Evlâd-ı Fenârî hükmine râzî olmayup "Nâ-meşrû'dur!" diyü 'inâd itmişler. Pes 'inâd imtidâd bulup fesâda mü'eddî olmaḡ ihtimâli olıcaḡ 'ulemâ cem' olup aḡd-i meclis olunup kıziyye aslı ile görölüp ḥuşûmetdür, ref' olınsun dimişler. Ba'zılar evlâd-ı Fenârî'ye naşîḥat idüp "Fâzıl kimesnedür. Câ'iz ki

1 el-Kâmil: -T

2 yine: -T

3 itmiş: eylemiş T

bu huşûşda bir mahlaş tedârük itmiş ola. Şoñra size¹ ‘ulemâ mâ-beyninde hacâlet ü şermendegî haclet ve ser-efkendegî lâzım gele. Bu vaz’dan ferâğat evlâdur.” demişler. Naşîhat-pezîr olmayup elbette “Akd-i meclis olınsun.” demişler. Meclis olunup ‘ulemâ-yı zû-fünûn cümleten hâzîrûn olup pes evlâd-ı Fenârî yek-dil ü yek-zebân bir uğurdan dehân açup Mevlânâ Yegân’a: “Bu senûn itdügün hüküm, şer‘-i şerîfe ve *Kitâb*-ı münîfe muhâlefetdür. Bunûn aşlı nedür?” didüklerinde buyururlar ki: “İmâm [Züfer] hâzretleri müctehidinden midür degül midür?” Cümle-i ‘ulemâ-yı mâlikûr-reşâd, “Ecell-i aşhâb-ı ictihâddandur” diyü cevâb viricek yine Monlâ Yegân bunlara hitâb idüp demiş ki “Şol kavlı ki ben hüküm itdüm, mezkûr İmâm Züfer zâhib olmuşlardır. İtdüğüm hüküm mezkûruñ kavline muṭâbık ve mezhebine muvâfıkdur. Be-her-hâl tarîk-ı ‘inâda sâlik [T 42b] olup cebre mâlik olursañuz ibṭâl eyleñ!” diyicek evlâd-ı Fenârî cümleten mebhût olurlar.² Zârûrî sükût idüp birisinde yârâ-yı güftâr ve mecâl-i kıl ü kâl olmayup ser-efkende olmuşlar. Evlâd-ı Fenârî’nün ‘adâvetine sebep bunı nakl iderler ki Mevlânâ Fenârî kerîmesin [A 34b] bunlara tezvîc murâd idinüp Mevlânâ Yegân ise sâbıkada üstâdı olan kimesnenûn kızın almağa ‘ahd idüp ‘örf-i nâsda nâm-zed daḥı vâkı‘ olmağın red içün mecâl olmayup hadd-i zâtında nakz-ı ‘ahd münker daḥı olduğı sebebdan ‘özü beyân idüp qabûl itmemişler imiş. Ol ‘adem-i qabûl bu miqdâr küstâhî ve füzûle sebep olmuş.

Kıṭ‘a: Senden a‘lem begüm kimesne ile
Eyleme bahş ‘ucb ü kîne ile
Şol ki ululara ‘inâd eyler
‘İrzını yıkdurur fesâd eyler

Ve minhum el-‘Âlim ve’l-Fâzîlül-kâmil el-Mevlâ Meḥemmed Şâh Çelebi İbn el-Mevlâ Yegân

Mezkûr, ‘aşrı ‘ulemâsından taḥşîl-i faẓl u ‘irfân idüp cihet-i tedrîs ü kazâ-ya istiḥkâk-ı tamâm ve liyâqat-ı tām kesb itdükden şoñra ba‘zı medreseye müderris olup ba‘dehu Burusa’da Sulṭâniyye’ye müderris olup ba‘dehu Burusa’ya kâzî olup kâzî iken fevt olmuşlar.³

1 size: sen T

2 olurlar: olur A

3 olmuşlar: itmişler T

Ve minhum el-‘Âlimü'l-‘âlim ve'l-Fâzîlü'l-kâmil el-Mevlâ Yûsuf bin el-Mevlâ Yegân

Mezkûr, vâlidinden tahşîl-i fûnûn idüp merâtib-i fazla irüp istihkâkla Burusa'da ba'zı medârise müderris olup evâ'il-i *Telvîh*'e hâşiye tahrîr idüp henüz cüvân iken Firdevs bağın âşyân idinmişler.

Ve minhum el-‘Âlimü'l-‘âmil ve'l-Fâzîlü'l-kâmil el-Mevlâ Muhyî'd-dîn Mehemmed bin Beşîr

Mezkûr, kendü diyârından gidüp Burusa'da temekkün ihtiyâr idüp niçe müddet Sulţân Bâyezîd Hân Medresesi'nde ittihâz-ı mekân idüp tahşîl-i 'irfâna müdâvemet itmiş. Ba'dehu medrese-i mezkûrede [T 43a] mu'îd olup giderek müderris dahı olmuşlar. Hîn-i tahşilde Seyyid Şerîf'ün *Şerh-i Meţâli'e* tahrîr itdükleri hâşiye-i laţîfeye otuz altı kerre iz'ân u îkân üzre fuzalâ-yı mâlikü'l-beyândan kıra'at itmişler. Câmî-i menâkıb ki eccl-i fuzalâdur, buyururlar ki ceddüm hâşiye-i mezkûreyi mevlânâ-yı mezkûrdan bi't-tamâm kıra'at itmişler. Tettebbu'ları anuñla otuz yedi olmuş. Eyyâm-ı seb'anuñ cum'adan gayrısında terk-i ders itmeyüp sene-i kâmilede ancak iki bayram eyyâmında ders dimeyüp eyyâm-ı sa'irede aşlâ terk vâkı' olmaz imiş. Yanlarında fevt, ders-i mevte ber-â-ber müşîbet imiş. Medrese-i mezkûrede [A 35a] müderris iken fevt olmuşlar.

Kıt'a: 'İlmi tekml ise murâdun eger
Eyle ta'til günleri tahşîl
Okı yaz sür zemâ'imi dilden
Eyle hulkuñ maḥâmide tebdil

Ve minhum el-‘Âlimü'l-‘âmil ve'l-Fâzîlü'l-kâmil el-Mevlâ Şerefü'd-dîn İbn Kemâl el-Ḳırımî

Mezkûr, kendü diyârında cümle-i 'ulûmı tahşîl idüp huşûşâ 'ilm-ı fûrû'da Hâfızü'd-dîn el-Bezzâzî -ki 'ilm-i mezkûrda bî-nazîr ve uşulde bî-mişl *Fetâvâ-yı Bezzâzîyye* gibi kitâb tedvînine mâlik olmuşlardur- anlardan kıra'at idüp müddet-i keşîre hıdmetlerinde olup'ulûm-ı mütedâvilenüñ ekşerin tahşîl ü tekml iderler. Ḥattâ 'aşrınıñ ferîdi ve devrinüñ vahîdi olurlar. Vaḳtâ kim belde-i Ḳırım cevri zulmden ḥarâba müşrif oldıysa fuzalâ-yı

fezâ'il-me'âb ittifağ ile âfâka müteferriğ olup ol târîhde sulţân-ı Rûm'ıñ 'ulemâya rağbeti ve fużalâya mağabbeti cümle-i memâlik ü diyârda iştihâr bulmağın Rûm'a müteveccih olup geldükde pâdşâh-ı cihân-penâh mevlânâ-nuñ kudûmından âgâh olduğda vilâyetin terk idüp âstâne-i 'adâlet-me'âb ve 'atebe-i 'aliyye-i [T 43b] mürüvvet-intisâblarına ilticâ itdüğinden hâz eyleyüp envâ'-ı ri'âyete ve eşnâf-ı himâyete mağrûn olur ve bi'l-cümle mazhar-ı 'avâtîf-ı husrevânî ve manzûr-ı 'ayn-ı 'inâyet-i hâkânî olup me'mûlin-den ziyâde cümle murâdâtı hâzır u âmâde kılinup vefâtına deñlü devlet-i sulţân-ı 'âdilde ni'met-i vâfire ve şervet-i mütekâşire ile 'ıyş eyleyüp 'ilme iştiğâli hâlinde uşûle müte'allik *Menâr* nâm metne şerh yazup lâkin beyâza çığup meşhûr olmamış.

Ve minhum el-Âlimül-'âmil ve'l-Fâzılü'l-kâmil el-Mevlâ Seyyid Ahmed İbn 'Abdu'llâh el-Kırımı

Mezkûr, vilâyeti 'ulemâsından Mevlânâ Şerefü'd-dîn'den tahşil idüp şeref-i 'ilm ile müşerref olup Kırım harâb olıcak bilâd-ı Rûm'a sefer idüp gelüp ba'de müddetin Merzifon nâm kaşaba medresesinde müderris olmuş. Ba'dehu Dârü's-sâade İstanbul'a gelüp bi-çarîki't-tekâ'üd elli akçe ta'yîn olınur. Ba'dehu İstanbul'dan Edrine'ye müteveccih olup icâzet içün dergâh-ı pâdşâh-ı cihân-penâha varup gelsün diyü fermân olınup huzûr-ı sulţâna girdükde ve ol [A 35b] hasretü'l-mülûk olan pâdşâh-ı 'âdilün 'izz-i huzûrına irdükde muşâhabete meşğûl olup eşnâ-yı kelâmda Kırım nâm şehriñ hâli ve harâb olması ahvâli tezekkür olınup pes pâdşâh hazretleri buyurmuşlar ki: "Mesmû'imuzdur ki Kırım, şehir-i 'azîm olup hattâ elsine-i nâsdan bir kimesne şânının 'azametinden ta'bîr itmelü olsalar "Hemânâ Kırım kâzîsudur!.." dirler. Pes 'imâreti zemânında üç yüz kâzîsı ve altı yüz fetvâya mâlik kimesnesi var imiş." ve "Vâki' midür?" didüklerinde mevlânâ cevâb virmiş ki "Bu niğâmuñ âhirine ve intizâmuñ evâhirine du'âcuñ dahı yetişdüm. Buyurduğıñuz vâki'dür pâdşâhum." [T 44a] diyicek "Acabâ bu mağûle şehir-i ma'mûr ve cây-i sürûr ve râsih-bünyâduñ mertebe-i harâb-âbâddâ olması neden olmuşdur ve bu şüreti ne sebebeden bulmuşdur? 'İlmünüz lâhiğ olduğu üzere beyân eyleñ." diyü buyurduklarında cevâb virürler ki: "Şehir-i mezkûr tamâm derece ma'mûr olup ecnâs-ı nâs-ı bî-kıyâs ile memlû ve envâ'-ı hıref ile toptolu iken her ittışâlde, infişâlde, kemâlde ve zevâl hükmiyle bir

vezîr-i müzevvir ve zulm-güster peydâ olur. Ri'âyet-i bâlâ vü zîr ve himâyet-i şagîr ü kebîr itmeyüp hürmetsizlik itmez illâ 'ulemâya ve ihânet kılmaz. Meger ki şulehâya ve fuķarâya ma'a'l-ķışsa 'ulemâ-yı şer'e muķâlefete ve kendülere ihânete taķammül idemeyüp vezîr-i zâlimün dest-i cevrinden perâkende olup bî-ihtiyâr terk-i şehir ü diyâr iderler. 'Ulemâ hüd dâhil-i şehirde ķalb menzilesinedür. Ķalbe âfet irişse bedene sirâyet muķarrerredür. Eyle olsa 'ulemâdur cümleten ri'âyet ve himâyet veistirâhat istimâ' itdükleri yerlere ber-mücib-i fehvâ-yı ﴿أَرْضُ اللَّهِ وَاسِعَةٌ﴾¹ müteveccih olup giderler. Re'âyâ vü berâyâ ise 'ulemâya baēlu tã'ife 'aķablarınca re'âyâ dahı taēılır. Şehir der-harâb olur." Mevlânâ bu kışşayı rivâyet iderken pâdşâh hâzretleri Maķmûd Paşâ'yı da'vet idüp geldükde Ķırım şehrinün qadîmden bu resme ma'mûr iken harâb olmasına sebep zulm-i vezîr olduēın mevlânâya tekrâr taķrîr itdürürler ki Maķmûd Paşâ hişşe-pezîr ola. Pes Maķmûd Paşâ kinâyeye vâķıf olıcaķ aslâ tevaķķuf itmeyüp "Pâdşâhum küstâhlıķ olmasun. Ol vilâyetün [A 36a] harâb olmasına bâ'is sultân-ı dîn olan kimesne olmışdur. Bu huşûşda günâh pâdşâhuñ² ve suç pâdşâhuñdur. Sultân olanlar için hüd cümle-i hâlde qaķt-ı ricâl ile 'illet hüd münâsib degül. Ol maķûle zâlimün zulmine 'âlim olup yine istiḥdâm iden kimesne anuñ zulmine [T 44b] râzî olup vilâyetin zulmle harâb itdürmiş olur. Bi-ḥamdi'llâh pâdşâhum Maķmûd diyü nidâ itse der ü divârdan hezâr Maķmûd peydâ olur." Sultân Meḥemmed Hân³ hâzretleri i'tisâfdan dūr, inşâf ehli olmaēın Maķmûd Paşâ'nun kelimâtın ḥaķķa muvâfıķ ve vâķı'a muṭâbıķ olduēı ecilden taşdik idüp "Söz senüñdür Maķmûd." diyü buyurmuşlar.

Ķıṭ'a: Pâdşâh-ı cihân-penâh olan
Zerrece zulme olmaya râzî

Bilinür bulunur benüm şâhum
Ḥaķ Te'âlâ olıcaēız ķâzî

Mevlânâ-yı mezkûr iştiēâli hâlinde *Seyyid 'Abdu'llâh Şerḥi*'ne ḥâşiye yazmışlar ve *Şerḥ-i 'Aķâ'id*'i dahı taḥşiye itmişler ve *Telvîḥ*'e dahı lâ'ih ü vâzih

1 Zümer sûresi 10 âyetten kısmî iktibas: "De ki (Allah şöyle buyuruyor): "Ey inanan kullarım! Rabbinize karşı gelmekten sakının. Bu dünyada iyilik yapanlar iyilik bulacaklardır. **Allah'ın arzı geniştir.** Sabredenlere mükâfatları hesapsız verilecektir."

2 pâdşâhuñ: şâhuñ A

3 Hân: -T

hâşiye tahrîr idüp ba'dehu medîne-i İstanbul'da fevt olup anda medfûn imişler.

Ve minhum el-‘Âlimü'l-‘âmil ve'l-Fâzîlû'l-kâmil el-Mevla'l-'allâme es-Seyyid ‘Alâ'ü'd-dîn ‘Alî es-Semerķandî Seyyid ‘Abdu'llâh

Mezķûr, kendü vilâyetinde ‘ilm ü ma‘ârifî taķşîl ü tekmîl idüp cem‘-i ‘ulûmda merâtib-i fazla yetişüp ba'dehu şüfiyye semtine sâlik olup ba'zı meşâyihden tekmîl-i tarîkat iderler. Ba'dehu bilâd-ı Rûm'dan Lârende'de sâkin olup *ķur'ân-ı Aẓîm*'e Mücâdele sûresine varınca tefsîr tahrîr idüp dörd cild idüp kütüb-i tefâsîrdan fevâ'id-i bisyâr ve nefâ'is-i bî-şümâr in-tihâb idüp derc itdüğünden ğayrı kendü taşarrufât-ı hâşşasından daķı haylî nesne ilhâķ ider. Cümleten ‘ibârât-ı faşîha ve ma‘ânî-i belîğayı müştemil fevâ'iddür. Mütâla'a idenlere ma'lûmdur. Kâzî Beyzâvî hâzretlerine irâdât-ı keşireleri vardır. Rabb-i Celîl ‘ömr-i şavîl muķadder idüp müddet-i ‘ömrî yüz elliye irişdügi müttefaķun ‘aleyh; mi’eteyne tevâcüzde ihtilâf itmîşler.

Kıt‘a: Ne sa‘âdet durur bu ‘ömr-i şavîl
Ger muķârin olan ‘ibâdâta
Biñ yıl olursa da müfid degül
‘Ömr kim şarf ola fesâdâta [T 45a]

Ve minhum el-‘Âlimü'l-‘âmil ve'l-Fâzîlû'l-kâmil el-Mevla'l-'allâme Ebu'l-fezâ'il Şemsü'l-mille ve'd-Dîn Aķmed bin İsmâ'il el-Gürânî -Nevvera'llâhu Merķadehu- {Mollâ Gürânî Hâzretleri}

Müşârün ileyh *rahmetu'llâhi ‘aleyh* [A 36b] ‘ulûmdan uşûlde mâhir, fûrû'a müteferri'âtıyla ķâdir, şerîfû'n-nefs, ‘ulüvvü'l-himmet, meķîb [ü] vaķûr ve şabûr u şekûr kimesne olup kendü vilâyetinde taķşîl-i ma‘ârif-i külliyye ve tekmîl-i fezâ'il-i ķudsiyye eyleyüp andan Kâhiriyye'ye intikâl idüp anda evvelkiden fıkha izdiyâd buldurup ba'dehu ‘ulûm-ı ķırâ'ata meşĝûl olup zemân-ı sehlde cümleten zabt u hıfz eyleyüp ba'dehu tefâsîr ü eķâdişe meşĝûl olup fâzîl İbn Hâcer'den naķl-ı eķâdişe eşer-i tekmîl-i fûnünü't-tefâsîr ve'l-eķâdiş icâzet alup fużalâ-yı ‘Arab mevleviyyetine ve kemâl-i fazlına şehâdet idüp fazîlet-i tâmmesine muķir olurlar. Huşûşâ *Buhârî* nâm kitâbı rivâyeten ve dirâyeten hıfz idüp Kâhiriyye'de ders-i

‘âm eyleyüp merâtib-i fazla ırmış. ‘Ulemâdan çok kimesne kıra’at idüp mâ-beynlerinde huķûķ-ı isti’dâdî şâbit olup kemâl-i fazl-ı mevleviyyetine mu’terif olurlar. Mevlânâ Yegân Hicâz’a revân olup Hârameyn-i Şerîfeyn ziyâretin idüp Kâhiriyye’ye dâhil olduklarında Mevlânâ Gürânî muşâhabeti ile müşerref olurlar. Bunun kemâl-i fazlın ve ‘ulûm-ı mu’teberede bu mikdâr ihâtasın görüp nâsa nâfi’, vücûd-ı pür-menâfi’ görüp ibrâm-ı tām ve ikdām eyleyüp ve sultân-ı Rûm’uñ ‘ulemâ vü fuzalâ haķķında vâķi’ olan maħabbetin ve raġbetin naķl idüp bu cevâhir-i ma’ârif ki şandûk-ı seniyyeñüzde maħfûzdur, aña pādşâh-ı Rûm gibi kâmilü’l-‘ayâr harîdâr olmaz diyü zarûrî Rûm’a meyl itdürüp alup giderler. Ba’de zemânin gelüp huzûr-ı sultâna girüp ba’de’l-muşâfaķa “Yâ mevlânâ! Hârameyn-i Şerîfeyn’den baña ne maķûle hediye getürdün?” didükde buyurmuşlar ki: “Sa’âdetlü pādşâhum! [T 45b] Şu maķûle bir müfessir ve muħaddis, âlim ü fâzıl kimesne getürdüm.” Ya ķandadır?” diyü buyurduķlarında “Devletlü ħanum! El’ân âstâne-i ‘adâlet-‘unvâna gelüp ayaġıñuza yüz sürmege ve mübârek elinüz öpmeye mütevaķķıf [u] ħâzırlardur.” didüklerinde Monlâ Gürânî’ye icâzet virilüp huzûr-ı sultâna girüp pādşâh ħazretleri daķı “Mevlânâ ħoş geldünüz!” diyü ri’âyetler idüp¹ yanına alup muşâhabete meşġûl olurlar. Sultân-ı kâmrân mevlânânuñ ‘ulûmda kemâl-i ķudretin ve bu deñlü [A 37a] miknetin ve mahâretin ma’lûm idindükde Bursa’da ceddi Sultân Murâd Ĥân Medresesi’n virürler. Andan sonra Sultân Bâyezîd Ĥân Medresesi’ne getirürler. Ol târiķde Sultân Meħmed Maġnisa’da imârete mutaşarrıf imişler. Vâlidî pādşâh ħazretleri ta’lîm için niķe mu’allim gönderüp ħiķ birisinüñ sözine imtişâl idüp kıra’at vâķi’ olmamış. Pes pādşâh ħazretleri mü’eddib edib-i mehîb ister ki varup taħvîf idüp okuda. Mevlânâ Gürânî’yi ‘arz iderler. Ma’kül görüp mevlânâyı tenhâsına da’vet idüp Meħmed Ĥân’a mu’allim naşb idüp ve ħâl-i mâziyi ħikâyet idüp ve eline bir ‘aşâ daķı virür ki “Kaķan ki emrüne muħâlefet ide, bu ‘aşâyı muħkem let idesin.” Defa’atle tenbîh idüp ve “Bu ķaziyye, aķşâ-yı murâdımdur.” diyü mevlânâyı tazarru’lar idüp gönderür. Pes mollâ ħazretleri daķı müteveccih olup gelüp şeh-zâdeye mülâķât iderler ve buyururlar ki: “Babañ Murâd Ĥân beni saña gönderdi ve elüme

1 idüp: eyler T

bu ‘aşâyı virdi ve buyurdi ki ben seni okudam ve eger sen baña ‘inād u muhālefet iderseñ bu ‘aşā ile senün haqquñdan gelem; muhkem let uram.” Sultān Mehemmed Hān bu kelāmı işidicek kahkaha idüp güler. Mevlānā şeh-zādenün güldüğün göricek kemāl mertebe bî-ḥuzūr olup şeh-zādenün [T 46a] tabanın falakaya koyup muhkem let ider. Şeh-zādeye bir vechle ḥavf gelür ki min-ba’d ta’lîmden ibā itmeyüp müddet-i yesirde *Kur’ân-ı ‘Azîm*’i hatm eyler. Sultān-ı Ğāzî ḥuzûrına ḥaber vâşıl olıcaḡ hoş-ḥāl¹ ve mesrûrû’l-bāl olup mevlānāya emvāl-i ‘azîme gönderür. Ba’de müddetin salṭanat Mehemmed Hān’a iştiğāl idüp devletle serîr-i sa’adete cülûs itdüklerinde mevlānāya vezāret teklif ider. Qabûl itmez. Buyururlar ki: “Bāb-ı sa’adet-me’abuñda ḥıdmet iden ḥuddām anuñ içün küşîş iderler ki lâ’îḡ-ı şadr-ı vezāret ve sezāvār-ı ḥükûmet ol-duklarında vezîr olup sāye-i devletüñde ve zıll-ı ḥimāyetüñde ber-murād olalar. Vüzerā ğayrdan olıcaḡ qalbleri münḥarif olup umûr-ı salṭanat ve aḥvāl-i ḥükûmet muḥtel olur.” Pādşāh-ı kāmran mevlānāya istiḥsān idüp qāzî-i ‘askerlik teklif idüp tarîḡlerine münāsib olmağın qabûl iderler. Pes umûr-ı qazā vü tedrîse iştiğāl idüp birkaç günden soñra ba’zı qazā vü tedrîs [A 37b] vāḡı’ olur. Sultāna ‘arz itmeksizin virürler. Pādşāh ḥazretleri bu ḥāle nev’an muğber olup lâkin istiḥyâ’en izḥār itmeyüp vüzerā ile meşveret iderler. Fikr buña müntehî olur ki ḥātîr-ı şerîflerin cihet-i uḡrā ile tesellî idüp birkaç gün ğayrı ḥıdmet teklîf ideler. Bir gün pādşāh ḥazretleri buyururlar ki: “İşitdüm ki medîne-i Burusa’da vāḡı’ olan ceddüm Sultān Murād Hān evḡāfı muḥtel olup mütevellîler ḥarāb idüp umûr-ı evḡāf teftîş olunup görilmek lâzım olmışdur. Bir ehl-i Ḥaqq, ‘ādîl-i fāzıl kimesne olsa, varup görse ve bi’l-cümle bir kimesne olsa ki Ḥaqq’dan ğayra mâ’il olup bir cânibe sa’y idüp beni ve şāḥib-vāḡfı vebāle qoyma-sa.” didükde mevlānā ḥazretleri buyururlar ki: “Pādşāh emr iderse kendü nefsumle varup göreyin.” dirler. Pādşāh ḥazretleri: “Bu küllî maşlahat-dur. Cüz’î müddetde olmaz. Buña zemān gerekdür. Burusa qazāsın tevli-yetle [T 46b] bile virdüm.” diyü buyururlar. Pes monlā ḥazretleri emr-i sultāna imtişālen Burusa’ya irtihāl idüp varup umûr-ı qazā ve tevli-yete iştiğāl iderler. Bu eşnāda Burusa’da mühimmāt-ı mîriden bir ‘örfi qaziyye

1 ḥāl: el-ḥāl T

vâkı' olup bir çavuş emr-i sulţânî ile varup emrin sundukda emr-i şerîfde ba'zı şer'e muğâyir tekâlîf-i 'örfiyye olmağın mevlânâ bî-ḥuzûr olup pâ-dşahuñ emrin yırtup çavuşa muhkem let çalup kıovar. Pâdşâh-ı 'âlempenâh bu kıaziyyeden âğâh olıcağ kemâl mertebe bî-ḥuzûr olup mevlânâyı 'azl idüp mâ-beynlerinde münâferet vâkı' olur. Pes mevlânâ tevakkûf itmeyüp Mışır'a sefer ider. Ol târiḥde Sulţân Kıayıtbay Mışır'da sulţân imiş. Mezķûruñ kıudûminden kemâl mertebe ḥaz idüp dürlü dürlü ri'âyetler idüp ḥuzûr-ı sulţânda kıabûl-i tâm kesb idüp bir müddet devletinde âsûde-ḥâl ve müreffehü'l-aḥvâl geçinür. Ba'dehu Sulţân Meḥemmed Ḥân itdüğine peşimân olup sulţân-ı Mışır'a du'â-nâme ile çavuş gönderüp mevlânânuñ Rûm'a gönderilmesini iltimâs eyler. Sulţân-ı Mışır'a ḥaber vâşıl olıcağ eydürler ki "Benüm size ikrâmum ve ri'âyetüm ümîd-vârum ki anlardan noķşân üzre olmaya. Ba'de'l-yevm daḥı ziyâde ri'âyet ideyin. Bizi kıoyup gitme ve vilâyetimüz terk itme!" Muķâbeledede mevlânâ buyururlar ki "Pâdşâh-ı Rûm ile [A 38a] benüm mâ-beynümde ḥaķķ-ı übüvvet ü būnüvvet¹ vardur ve bu daḥı ma'lûmlarıdır ki bu dâ'îlerinüñ maḥabbeti kendülere cibillîdür. Da'vet idüp varulmaduğ taķdırce benden imtinâ' mülâḥaza itmezler; sizlerden bilürler. Mâ-beynde 'adâvet ḥâşıl olur. Bu faķîr, 'adâvete sebep olmış olurun." didükde Melik Kıayıtbay bu sözden ḥaz idüp sefer ḥavâ'icin tedârük emr idüp niçe tuḥaf-ı cemîle ve hedayâ-yı [T 47a] cezîle ile mevlânâyı diyâr-ı Rûm'a gönderür. Geldükde sulţân-ı 'âlî-şâna mülâķât idüp² cümle-i ğubâr tekrâr ikisininüñ daḥı levḥ-i ḥâtır-ı ḥurşîd-âşârlarından merfû' olup yine Burusa kıazâsın ihtiyâr iderler. Bir müddet anda icrâ-yı aḥkâm-ı şer'iyye idüp ba'dehu yevmî iki yüz aķçe vazîfe ile şeyḥü'l-İslâm ve müftî'l-enâm olur. Be-her şehr yigirmi biñ aķçe cev bahâ ve sene tamâmında kezâlik elli biñ aķçe cev bahâ daḥı ta'yîn olunur. Sâ'ir hedâyâ-yı marziyye ve cevârî vü ğılmân ḥod bî-ḥadü bî-pâyân ve bi'l-cümle sulţân-ı 'âlî-şân devletinde kâmrân olup *Kur'an-ı 'Azîm*'den Seb'u'l-Meşânî'ye *Ġâyetü'l-emânî* nâm tefsîr yazup şâhib-i *Keşşâf*'a ve *Beyzâvî*'ye ğayr-i mücâb ve îrâdât-ı kıaviyye yazmışlar ve *Buḥârî*'ye şerḥ yazup *Kevşer-i Cârî* ile tesmiye itmişler. *Şerḥ-i Kırmânî*'ye ve İbn Ḥacer'e reddât yazup *Kaşîde-i*

1 būnüvvet: -T

2 idüp: -T

Şatıbî'ye ve *Şerh-i Ca'berî*'ye dahil hâşiye yazmışlar. El'ân hâşiye-i mezkûre beyne'l-ahâlî gâyet maqbûldür ve 'ulûmdan tefâsîr ü eḥādîse ve kıra'ata ṭalib olanlar cemm-i gâfir ve cem'-i keşîr bunlardan müstefid olup mer-tebe-i fazla irüp mücâz olmuşlardır.¹ Mevlânâ-yı mezkûr tazîyî-i evkât itmeyüp da'imâ 'ibâdâta ve mücâhedâta ve evrâd u ezkâr u riyâzâta meşgûl imişler. Mervîdür ki talebesinden bir maqbûl dânişmend bir gice monlâ ile² beytütet vâkı' olur. Vaktâ kim ba'de'l-'aşâ 'işâ namâzın edâ eylediler; *Qur'an-ı Azîm*'ün evvelinden kıra'ata meşgûl oldılar. İcâzet buyurdılar; ben h'âb itdüm. Bîdâr oldum. Oğurlardı. Yine uyudum, uyan-dum, dinledüm. Ke-ennahu henüz kıra'ata ibtidâ itmişlerdür. Şevkle oğurlar. Sûretü'l-Mülk'e inmişler. Vakt-i fecre deñlü ḥatm-ı Qur'an itdi-ler. Baña bu ḥâl gâriḇ gelüp ba'zı ḥuddâmdan su'âl itdüm. Her şeb ḥâl bu minvâl üzredür [A 38b] diyü cevâb virdiler. Mezkûr, meḥîb, [T 47b] vaḳûr, ṭavîlül-kâme, şaḥîḥül-'aql, şâdıḳül-kavl, vüzerâya belki selâtine ve mülûk ü ümerâya cümleten ismi ile söyleyüp eger muşâfahada ve eger selâmda inḥinâ vâkı' olmazdı. Selâṭin ḥıdmetine ve ziyâretine ancak iki bayram günü varup tehniyet-i 'id iderlerdi. Sâ'ir eyyâmda varmaḳ vâkı' olmazdı, meger ki da'vet olunup icâzeten varılaydı. Şikâtden rivâyet olı-nur ki Sulṭân Meḥemmed Hân devrinde ittifâḳ bir gün bârân-ı bî-kerân yağup her sū seyl revân olup cereyân üzre idi. Pâdşâhdan monlâya ḥaber geldi ki yarınki gün teşrîf buyursunlar. Pes monlâ buyururlar ki: "Yarın dahil böyle olursa varmağa mecâlimüz³ olmaz. Zîrâ edüklerüm balçık olur." Çavuş ḥuzûr-ı sulṭâna 'aynı ile monlânun sözün 'arz eyler. Pâdşâh buyururlar ki: "Luṭf idüp gelsünler ve geldükde bizüm indigümüz yerde atdan insünler ve yanlarınca çavuşlar yürüyüp çamurdan şiyânet üzre ol-sunlar." Bu ḥaber varıcaḳ gülmişler. Ağleb-i evkât ve ekşer-i sâ'ât mev-lânâ-yı mezkûr sulṭân-ı kâmrân ile muşâḥabet üzre olup naşîhatden ve ḥikmet ü ma'rîfet naḳlinden ḥâlî olmazlar imiş. Mâ-beynlerinde niçe mülâṭafe ve dürlü dürlü muṭâyebe vâkı' olup lâ-tekellüfâne envâ'-ı laṭife olurmuş. Bir gün pâdşâh ḥazretleri buyururlar ki: "Yâ mevlânâ! Bu ne-dendür ki ḳuṭbül-'arifîn faḥrül-vâsılın Şeyḫ Vefâ ḥazretleri Monlâ

1 olmuşlardır; olmuşlardır ve T

2 ile: -T

3 mecâlimüz: mecâl T

Hüsrev'i ziyâret için vara; sizleri niçün ziyâret itmeye?" Cevâb virmişler ki: "Monlâ Hüsrev 'âlimdür, fâzıldur, ziyâreti vâcib kimesnedür. Ben dağı 'âlimüm. Ammâ benüm selâtin ile ihtilâţum vardır. Aña binâ'en beni ziyâret münâsib degüldür. Şeyh hazretleri 'arif-i bi'llâhdur. Bu huşuşda işabet itmişdür." Mevlânâ Gürânî -kuddise sirruhu- hazretleri-nün bu cevâbı nikât-ı belîğayı hâvî cevâb-ı laţîfdür. Mezkûr, akrân u emsâlinde kimesneye hıkd ü hased itmeyüp bir kimesneye [T 48a] kendüden a'lâ manşib virilse "Ol kimesnenün zâtı kâbil ve şânı mütehammil ve 'ilm ü fazlda bizden ziyâde imiş. Eger degül imişse Hakk celle şânuhu revâ görmezdi. [A 39a] Dağı ziyâdeler müyesser ola." diyü du'â iderler imiş. Hakk Te'âlâ rahmetin ziyâde eyleye ki tarîkat-i ehl-i şafâ ve fütüvvet-i ihvân-ı vefâ böyledür. Bir gün mevlânâ-yı mezkûr pâdşâh ile muşâhabet iderken mevlânâ buyurmuşlar ki: "Vaqtâ ki Mîr Timur kuvvet-i kâhire ile niçe memleketi zabt u hıfz itdi. Bir gün bir mühim maşlahata ulağ gönderürler ve emr ider ki eger yolda oğlum Şâhruh dağı olursa atına binüp fevrî haber getüresin. Pes firistâde bu menzilde Sa'dü'd-dîn'e râst gelür ki konmuş oturur. Atın almağa kaşd ider. Pes Sa'dü'd-dîn gâzab idüp ulağı huddâma tutdurup muhkem let urur. Bu haber Mîr Timur'un mesmû'ı olduğda haylî bî-huzûr olur. 'Oğlum Şâhruh dağı olursa katl iderdüm. Lâkin niçe kat idem. Bir şahş ki her memlekete ki varurum, benüm seyfümden muqaddem anuñ teşânîfi girmiş bulurum.' Eyle olsa benüm hod teşânîfüm el'ân Mekke'de ve Medîne'de okunur. Senün kılıcuñ henüz ol diyâra varmamışdır." Monlâ böyle diyicek pâdşâh buyururlar ki "Yâ mevlânâ! Senün teşânîfün Sa'dü'd-dîn mü'ellefâtına beñzer mi? Fuzalâ vü 'ulemâ Sa'dü'd-dîn'ün teşânîfini dürlü dürlü rağbetlerle yazup ve yazdurup ilden ile, vilâyetden vilâyete gönderürler. Senün teşânîfünî ancak sen okur yazarsun ve kendün yazup gönderürsün. Sa'dü'd-dîn ile ne münâsebet?!" didükde mevlânâ pâdşâhuñ bu laţifesinden dünyâlarca haz idüp pâdşâhuñ kemâl-i zekâvetine ve suhan-âferinliğine tahsînler ve âferînler idüp pes bu sa'âdetle 'ömr geçürüp hicretün sekiz yüz toksan üçinci senesinde İstanbul'da fevt olup vâsıl-ı Hakk olurlar. Vefâtı kışşası [T 48b] böyle olmuş ki ol sene ki

fevt olsalar gerek. Evvel-i bahâr ayı gelicek mevlânâ huddâma buyururlar ki İstanbul'da hâric bir laţîf câygâhda hayme vü hargâh vaz' ideler. Faşl-ı bahâr tamâm olunca ol câygâhda karar ide. Emriyle 'amel idüp bir laţîf murğzârda çadırlar kurup faşl-ı bahâr güzâr idüp nevâ-yı hezâr nevbetin tamâm idince anda olurlar. Tekrâr emr iderler ki kendü helâl mālından bir miqdâr akçe ifrâz idüp anuñla bir ra'nâ bağçe alup dâhilinde şafâ ile 'ıyş idüp [A 39b] şuffalar yapmasın buyururlar. Bunı dağı emrleri üzre idüp bir zîbâ bağçe iştirâ idüp içinde zîbâ köşkler ve ra'nâ kâhlar peydâ eyleyüp bağ-ı İrem'den nişâne bir zîbâ mekân iderler. Güz faşlın anda iderler. Hâzret-i mevlânâ bu câygâha girüp oturup vüzerâ her hefte ziyârete gelürler imiş. Bir gün şabâh namâzın edâdan sonra huddâma emr iderler ki mülki içinde bir hoş maħalde bir serîr vaz' ideler. Ânide iderler. İşrâk namâzın edâdan sonra kalkup ol serîrün üstine çıkup kıbleye müteveccih olup sağ câniblerine ittikâ itmişler ve buyurmuşlar ki: "İstanbul'da ne kadar kırâ'at-i Kur'an'a kıadir kimesne var ise küçük büyük gelsünler." Buyurdukları üzre nidâ ve tenbîh olunur. Hıffâz-ı şehir külliyyen gelüp oturup kırâ'at-ı Kur'an'a meşğûl olurlar. Vüzerâ haber alup külliyyen 'ibâdet ṯarîkıyla gelürler. Mevlânânuñ Dâvûd Paşa ile mâ-beynlerinde maħabbet kemâlde olup pes Dâvûd Paşa'ya rıkkat ṯarî olup bükâ galebe eyler. Hâşılı bî-ihtiyâr olup ağlar. Mollâ buyurmuşlar ki: "Yâ Dâvûd oğlancuğum, niçün ağlarsun?" Dimiş ki: "Hâzretiñüzde za'f görüp ağlarum." Buyurmuşlar ki: "Yâ Dâvûd oğlancuğum, kendü nefsiñi tedârük eyle. Ben dünyâya sa'âdetle geldüm. 'Aşşum عاش عيشة الاحرار¹ fehvasına muvâfık olup selâmetle geçindüm. Allâh buyurursa ihtitâmum dağı² مات ميتة الابرار² muktezâsına muţâbık olup [T 49a] hayr ile olsa gerekdür. Cümleñüz benden Bâyezîd'e selâm eyleñ ve diyesiz ki benüm namâzuma bi-nefsihi hâzır olsun ve benüm deynümi beytü'l-mâldan edâ eylesün ve beni kabre vaz' itmelü olduğda beni ayağumdan kabir içine çeküp düşürüp andan kabir içüne vaz' idesiz." diyü vech-i meşrûh üzre te'kid ile her birine naşihatla vaşîyyet itdükden sonra öyle namâzı vaḳti irişüp namâzı imâ ile kılup ba'dehu bir miqdâr geçüp "Aşr vaḳti oldu

1 "Hürlerin yaşadığı şekilde yaşamak."

2 "İyilerin öldüğü şekilde ölmek."

mı?” diyü birkaç defa su’âl idüp ‘aşr vakti olup mü’ezzin “Allāhu ekber” diyüp mollâ hazreti dahı “lâ-ilâhe illa’llâh” diyüp âhîr nefeslerin bunuñla hatm idüp vâsıl-ı Hâkķ olmışlar. Ba’dehu Sultân Bâyezîd Hân hazretleri namâzlarına hâzır olup bilâ-şuhûd seksen biñ iki yüz aķçe deynini edâ idüp ķabre vaz’ itmelü [A 40a] olduķda kimesne mübârek ayaklarına yapışup çekmege ķâdir olmayup būriyâ üzre vaz’ idüp andan içerü çekmişler. İstanbul hâķķına ol gün bir hâl olur ki şaĝîr ü kebîr feryâd ü fiĝân u nâleden mer-tebe-i helâke varmışlar. Ķabr-i müteberrikleri el’ân dâķil-i Ķoştanķınıyye’dedür.

Ķıř’a: Efâzıl zümresinüñ âb-ı rûyı Monlâ Gürânî
Aña meķşûf idi hâķķâ budur kim ‘ilm-i Rabbânî
Bilüp ķadrini ‘ilmün kimseye baş egmemiş ķař’a
Eger hâķķ üzre bir âdem dilerseñ varagör¹ anı

Ve minhum el-‘Ālimü’l-‘âmil ve’l-Fâzılü’l-kâmil el-Mevlâ Ħayrüd-dîn Ħızır Paşa

Mevlânânun nisbet-i türâbiyyesi Menteşe vilâyetine olup ‘ulûmdan ba’zısın kendü diyârında kış’a² idüp ba’dehu Mışr’a irtihâl idüp ‘ulemâ-sından on beş yıl miķdârı taşşıl-i ‘ilm eyleyüp andan vilâyet-i Rûm’a müteveccih olup geldükde mevâliden Mevlânâ ‘Alî eş-Tûsî’ye mülâķât idüp ba’zı mecâlis ü maĥâfilde ĥaylî mübâĥaşeleri vâķi’ olur. Ba’dehu on beş aķçe ile² Balat [T 49b] Medresesi’ne müderris olup mevlânânun fâzlı mesmû’-ı sultân-ı ‘âlî-şân olduķda mevlânâyı da’vet idüp Burusa’da Sultân Murâd Hân Medresesi’n elli aķçe ile virmişler. Ķabûl itmeyüp cevâb virmişler ki: “Benüm maşârifüm içün on beş aķçe kifâyet ider. Ziyâde olıcaķ vaķtüm teşvîş virür ve ferâĝ-ı ĥâtıruma noķřân gelür.” Mevlânâ dâ’imâ talebeye dersden hâlî olmayup ba’de tamâmi’d-ders merkebine binüp ferâcesin öñi-ne bağlayup kitâbın üstine vaz’ idüp mütâla’asın³ iderek bostânına gidermiş. Varup gelmede hâlî bu minvâl üzre olup mütâla’adan ayrılmaz imiş. Mezķür, târîĥün sekiz yüz elli üçinde vâsıl-ı Hâkķ olmışlar.

¹ varagör: var gör A

² ile: -T

³ mütâla’asın: mütâla’a A

**Ve minhum el-‘Ālimü’l-‘āmil ve’l-Fāzılü’l-kāmil el-Mevlā Muhyi’d-
dīn Meḥmed bin Kāzī-i Ayāsulūg {Ayāsulūg Çelebisi}**

Mezkûr, beyne’l-‘ulemâ “Ayāsulūg Çelebisi” demekle meşhûrdur. Nefsinde kavî-ṭabî‘at, zî-mehâbet, cümle evkâtını ‘ilme ve ‘ibādâta şârif, münkaṭı‘ ‘ani’l-ḥalâ’ık, mu‘tezil ‘ani’l-‘avâ’ık, Cenâb-ı Hakk’a teveccüh-i tāmmla müteveccih, tekmîl-i nefs idenlerüñ birisi imişler. Monlâ Yegân Ağrâs’da müderris iken anlardan kıra’at idüp Monlâ Yegân’dan sonra medrese-i mezkûreye Hâce-zâde ve Mevlânâ İyâs uğrayup anlardan dahı kezâlik kıra’at-i ‘ilm idüp cümle-i ‘ulûmda kesb-i mahâret idüp¹ [A 40b] İbn Sâ‘atî’nün metnine şerḥ yazup mezkûr kitâbda *Şerḥ-i Hidâye*’ye ğayr-i mücâb kavî ‘tirâzât irâd itmişdür ki müṭlâ’a iden itdügi diğkatde müteḥayyir olur.

**Ve minhum el-‘Ālimü’l-‘āmil ve’l-Fāzılü’l-kāmil el-Mevlâ’l-‘allāme
Hızır Beg bin Celâlü’d-dīn {Cerâb el-‘İlm} (Hızırî)**

Mezkûr, bilâd-ı Rûm’dan Seferîhişâr nâm kaşabada neşv ü nemâ bulup vâlidî medîne-i mezkûrede ḥâkim olmağ ḥükmiyle mebânî-i ‘ulûmı vâlidinden kıra’at idüp ba’dehu fuзалâdan Mevlânâ Yegân ḥıdmetine yetişüp ‘ulûm-ı aklıyye vü naklıyyeyi ve sâ’ir ‘ulûm-ı mütedâvileyi [T 50a] anlardan taḥşil ü tekmîl idüp ve kerîmelerin dahı alup niçe evlâd-ı şâhib-reşâdî² olur.

Ba’dehu belde-i mezkûrede müderris olup cümle-i ‘ulûma kemâl-i maḥabbet idüp şiddet-i taleble fûnûn-ı ğarîbe ve ‘ulûm-ı ‘acibeden fûnûn-ı mâ-lâ-yuḥşâ taḥşil eyler. “Mevlânâ Fenârî’den sonra ‘ulûm-ı ğarîbeye mâlik bunlardan a’lem ü efdâl vücûda gelmemişdür.” diyü rivâyet iderler. Mervîdür ki Sulṭân Meḥmed Hân’uñ evâ’il-i salṭanatında ‘ulûm-ı ğarîbede ve ma’ârif-i ‘acibede keşîrül-ıttılâ’ bir şahş gelür. ‘Ulemâ ile ḥuzûr-ı sulṭâna cem’ olduklarında cümleyi ilzâm u iskât eyler. Pes Sulṭân Meḥmed Hân bu hâle muğber olup buyururlar ki: “Şu benüm taḥt-ı ḥükûmetümde bir kimesne yok mıdur bu şahşa cevâb vire!” Mevlânâyı ‘arz iderler. Mezkûr, ol hâlde henüz cüvân olup ḥünkâr kulları şeklinde yürürlermiş. Pes emr-i pâdşâhî bu vechle şâdir olur ki ‘izz-i ḥuzûr-ı sulṭânda ol şahşla cem’ olup

1 idüp: bulup T

2 şâhib-reşâdî: şâhib-irşâdî T

mübâhâşe ideler. Pes ikisi ma'an gelüp dîvân-ı 'âlîde huzûr-ı pādşâhda cem' olurlar. Ol şahş bunları görüp şekline bakup henüz cüvân görüp tebessüm ider. Pes Hızır Beg pādşâh huzûrında hissîn cem' idüp ol şahş "Tebessüm maḥalli degüldür. Pādşâh-ı 'âlem-penâh huzûrudur. Su'âl eyle, cevâbuñ al!" diyü ta'rîzen kelimât idicek ol şahş dahı söze gelüp bir bir su'âlâtın idüp Hızır Beg dahı ol şahşuñ irâd itdüğü irâdâta âdâb üslûb¹ üzre laṭîf ü vecîh cevâblar virür. Ziyâdeye mâlik olmayup nevbet Hızır Beg cânibine gelicek on altı fen ki her biri aşlâ işidilmiş degül, her birinden birer su'âl ider. Ol şahş cümleye degül, tenhâ [A 41a] birine cevâba mâlik olmayup mülzem olur. Pādşâh ḥazretleri şiddet-i ʔarabından ve kemâl-i zevkından birkaç def'a kalkup oturup ḥazẓından semâ' eyler. Pes Hızır Beg'e iḥsân-ı [T 50b] firâvândan soñra Burusâda Sulṭân Murâd Ḥân Medresesi'n i'tâ ider. Laṭîf cem'iyetler idüp fuẓalâdan Mollâ Kestellî ve 'Alî el-'Arabî cem'iyette Ḥ'âce-zâde ve Ḥayâlî mu'idleri imiş. Bu cem'iyet vilâyet-i Rûm'da bir müderrise müyesser olmamışdur. Mevlânâ-yı mezkûr, cemî-i evkâtın 'ilm ü 'ibâdâta şârif, cümle-i 'ulûm u fûnûnda vâkıf, seri'ül-fehm, kavıyyül-hıfẓ, müstaḳîmül-'aql ve't-ṭab' kimesne olup 'ilme kemâl-i iştiğâlinde "Cerâbü'l-'ilm" ile mülakḳab imişler. Ba'dehu İstanbul fetḥ olındukda evvel ḳâzî bunlar olmışdur. Ḳâzî iken sekiz yüz altmış üçünci senesinde fevt olmuşlar. Mezkûruñ envâ-ı nazma ḳudretleri olmağın aḳâ'ide müte'alliḳ *Ḳaṣîde-i Nûniyye*'yi nazm idüp nazmında kemâl-i diḳḳatlar idüp ḳaṣîde-i mezkûreyi Mevlânâ Ḥayâlî laṭîf şerḥ itmişlerdür. *Ḳaṣîde-i Nûniyye*-i âḫarî nazm idüp *'Ucâle-i Leyleteyn* ile tesmiye itmişlerdür. Maṭla'ı budur.

Maṭla': لقد زاد الهوى في البعد بيني
و بين البين بعد المشرقين²

Nesr: Ḳaṣîdeyi tāmâm idüp pādşâha gönderür. Vâṣıl oldukda Mevlânâ Gûrânî ḥazır bulunup ḳaṣîdeye nâzar itdükde i'tirâz ider ki lafẓ-ı "zâde" lâzımdur. Müte'addî olmaz. Ma'nâdan müte'addî olmaḳ münfehîmdür. Pes emr-i pādşâh ile i'tirâzı zâhr-ı ḳaṣîdeye yazup yine nâẓıma gönderüp cevâb isterler. Nâẓımuñ i'tirâz manẓûrî oldukda taḥt-ı i'tirâza mucîben bu âyeti yazar:

1 üslûbı: üslûb T

2 *Leḳad zâde'l-hevâ fi'l-bu'di beyni/ Ve beyne'l-beyni bu'de'l-meşriḳayni.* "Ayrılık yüzünden sevgiliye olan özlemim doğu ile batı arasındaki özlem kadar oldu." Çeviri şuradan alınmıştır: Taşköprülüzâde, *Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye*, s. 166.

«فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزَادَهُمُ اللَّهُ مَرَضًا وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ»¹ Hâkika-tü'l-hâl cevâb olduğundan gayrı nükte-i belîğayı hâvidür. Ol târihte Hâcî Hâsan-zâde nâzımuñ talebesinden imişler. Kâziyyeyi işitdükde dimiş ki sulţānum cevâbda:

«إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ»²

İmānâ dahı bilece kayd olınsa dahı gökçek olmaz mıydı? Hızır Beg, Hâcî Hâsan-zâde'nün bu kelimâtından küllî hâz idüp âferinler itmişler. Ammâ aşl garâbet bundadur ki Gûrânî hâzretleri [T 51a] bu kadar fazl u 'irfân ile bir kelime ki te'diyesi günden izhâr ola, onlardan bu mağûle su'âl şâdır ola. "Sâ'ile mezheb olmaz." didükleri gibi kuvvet-i fikriyye ilhâkâ dahı lâzım degül gibi fehmi olunur. [A 41b]

Ve minhum el-‘Âlimü'l-‘âmil ve'l-Fâzîlû'l-kâmil el-Mevla'l-'allāme 'Alî et-Tûsî {Mevlānā 'Alî et-Tûsî}³

Mezkûr, ferîdül-'aşr ve vahîdû'd-dehr, 'allāme-i zemān ve müşkil-güşâ-yı devrân olup vilâyet-i 'Acem'de 'aşrî 'ulemâsından tahşîl-i fazl ü 'irfân idüp 'ulûm-ı 'aqliyye vü nakliyyeyi tekmi'l idüp 'ulûm-ı sa'irede mahâret-i küllî hâşıl kılup akrânından derecâtla tefevvuk idüp beyne'l-emşâl müşârün ileyh bi'l-benân olur. Bilād-ı Rûm'a geldükde Sulţān Murād Hân fazl u 'irfânın ma'lûm idinüp ri'âyeten Burusa'da babası Sulţān Mehemmed Hân Medresesi'n elli akçe vazîfe ile ihsân eyler. Sulţān Mehemmed Hân dârûs-salţana-i Kostañıniyye'yi feth idüp sekiz kilîsâyı ki medrese itmişler idi. Anuñ birin yüz akçe vazîfe ile mevlānâ-yı mezkûra ihsân iderler. İstanbul kırbında bir köy dahı şadağa idüp el'ân ol kıarye medrese izâfetle meşhûrdur. Ol sekizden birisin H'âce-zâde'ye virin. Mevlānā 'Abdu'l-kerîm'e virürler. Şemāniyye bunlaruñ muķābelesinde binâ olınmışdır. Ba'de zemānin ki Şemāniyye yapılup tamām olur. Ol kilîsâ medreselerinde olanları Şemāniyye'ye getirürler. Kenâ'isden mevlānâ-yı mezkûra virilen el'ân Zeyrek

1 Bakara suresi 10. ayetten iktibas: "Kalplerinde bir bozukluk vardır, Allah da onlardaki bozukluğu arttırmıştır. Yalan söylemeleri yüzünden, kendilerine acı veren bir azap da vardır."

2 Enfal suresi 2. ayetten iktibas: "Müminler o kimselerdir ki, Allah'ın adı anıldığında yürekleri titrer, kendilerine Allah'ın âyetleri okunduğunda bu onların imanlarını artırır. Onlar yalnızca rablerine güvenirlir."

3 Mevlānā 'Alî et-Tûsî: -T

Câmi'i didükleri mevzi'dür. Etrâfında kırk hücre olup cümlesinde talebe memlû imiş. Ba'zı ahyânda sultân-ı kâmrân ki maḥabbet-i fazl u 'irfân idiler, mevzi'-i mezkûra gelüp mevlânânun dersin dinler imiş. İttifâk bir gün şultân-ı celîlül-'unvân, ḥâkân-ı 'adîmü'l-miṣâl, melîḥü'l-beyân ḥazretleri ma'rifet-i Rabbâniyye fikri ile şevke gelüp devletle seyrân iderek mevzi'-i mezkûra gelüp [T 51b] talebe için ḥuzûr-ı şerîflerinde kırâ'at emr iderler. Pes mollâ ḥazretleri pâdşahuñ emrine imtişâlen ders için ta'yîn olınan mekânına cülûs idüp talebe âdâb ile gelüp derse meşğûl olurlar. Monlânun yemîninde pâdşâh-ı 'âlem-penâh ḥazretleri ve yesârında vezîr-i 'âlî-câh Maḥmûd Paşa câlis olup müstemî' olmuşlar. Seyyid Şerîf'ün *Şerḥ-i' Adud*¹ a yazdukları ḥâşiyeden kırâ'at itmişler. Pâdşahuñ derse ḥâzır olduklarından mevlânâya [A 42a] kemâl mertebe şevk ve nihâyet-i derece inbisât u zevk ṭarî olup daḳâ'ik ü ḥaḳâ'ikden münâsebetle ḳulaḳlar iṣitmedük fevâ'id-i 'uzmâ mezâyâ-yı 'ilmiyyeden cân u dile lezzet viren nefâ'is-i nefise naḳl itmişler ki şehriyâr-ı kâmkâr bi-iḥtiyâr olup kemâl-i şevk ve şiddet-i ṭarabdan semâ' idüp birkaç defa ḳalḳup yine oturmuş.

Ḳıṭ'a: Hey begüm hey bu dem ne ḥoş-dem imiş
Bu niçe pâdşâh-ı 'âlem imiş
Ne imiş bu mürüvvet ü iḥsân
Ne imiş ehl-i fazla bu 'unvân

Neşr: Ba'de tamâmî'd-ders mevlânâya istiḥsân-ı bi-ğâyeden soñra on biñ aḳçe ile bir ḥil'at iḥsân iderler ve talebeden her birine beşer yüz aḳçe in'âm buyururlar. Ba'dehu pâdşâh daḥı ḳalḳup gidüp mevlânâ daḥı yanlarınca bilece gidüp Mevlânâ 'Abdu'l-kerîm müderris olduğı medreseye uğramışlar. Henüz derse gelmişler imiş. Pâdşâh ḥuzûrında ders dimege iḳtidârı olmayup i'tizâr itmişler. Pâdşâh ḥazretleri aḡleb-i ahyân müderrisînün şugline niğerân üzre olup tefahḥuş üzre imişler. Ba'zı vaḳtde ki müderrisinden ba'zısına ṭariḳ üzre mülâḳât vâḳi' olaydı ba'de's-selâm luṭf eyleñ. Şuḡl üzre oluñ. Vilâyetimizde 'ulemâ çoḡalsun. 'İlm ziyâde olsun. Benüm ḥod maḳdûrum 'ulemâya maşrûfdur diyü buyururlar imiş. Pâdşâhdan bi'z-zât tenbîh şâdır olıcaḳ 'ulemâya küllî ḡayret gelüp [T 52a] diḳḳatler ile şuḡller iderler imiş.

1 Şerḥ: -T

Pâdşâh-ı ‘âdilün kemâl-i ‘adâletinde ve zıll-ı himâyetinde aşlâ bir ferdün haqqı zâyî‘ olmayup herkes şânına göre ri‘âyet olunmuş. Ba‘dehu mevlânâya Edrine’de Sulţân Murâd Hân Medresesi’n şadağa itmişler. Mevlânâ Rûm’dan bilâd-ı ‘Acem’e rihlet idicek Sulţân Mehemmed Hân ol medrese civârında bir medrese dağı binâ idüp elli akçe vazîfe ile virmişler. Hâlâ ol medreseler Çifte ile meşhûrdur. Mollâ Tûsî ve H’âce-zâde müderrisler iken emr şâdır olmuş ki İmâm Ğazâlî *Tehâfüt*’i ile hukemâ mâ-beyninde muhâkeme tarîkıyla bir kitâb yazalar. Haq kangı cânibedür? Delâ’il-i ‘akliyye ve berâhin-i nakliyye ile işbât idüp hüküm ideler. Pes ikisi dağı imtişâlen bi-emri’l-‘âlî ol emr-i ‘azîme şürû‘ iderler ve diğkat-i tām ve ictihād-ı tamām ile dört ayda H’âce-zâde altı ayda Mollâ Tûsî yazup [A 42b] beyâz itmişler. Mez-kûr olan kitâblar perde-i istitârdan ‘arz-ı didâr idüp mevalînün manzûr-ı olduğda cümleten mevalî ‘ale’t-tafşîl H’âce-zâde’yi tafđil idüp mü’ellefin Tûsî telîfinden tercîh itmişler. Pes aña binâ’en pâdşâhdan her birine onar bin akçe şıla buyurılıp H’âce-zâde’ye muraşşa‘ âlât ve müzehheb raht ile ziyâde bir katır ihsân olunmuş. Mevlânâ Tûsî’nün vilâyet-i ‘Acem’e gitmesine sebep bunu beyân iderler. Monlâ Tûsî Tebrîz’e varduğda Şeyh-i İlâhî hazretlerine ittişâl vâkı‘ olur. Meger Şeyh-i İlâhî mevlânânun telâmizinden imişler. Pes münâsebet-i sâbıka ve müddet-i şadıkağa binâ’en şeyh monlâ hazretlerin ba‘zı ra’nâ bostânlarda ziyâfetler itmişler. İttifâk bir gün bir mâ-yı cârî kenârında şöbet idüp bu eşnâda monlâya fikret ‘arız olup bir miğdâr gâvvâşvâr bihâr-ı fikrete ğark olurlar. Pes Şeyh-i İlâhî gelüp mülâtafetle “Efendüm ne¹ [T 52b] fikretdesin?” dirler. Cevâb virürler ki “Bilâd-ı Rûm temâşâsı ve menâşib-ı ‘âliye sevdâsı haşırum perîşân idüp olur olmaz efkâr-ı dil-figârda idüm. Hâlâ ol perîşânlıklar def² olup hâtır-ı huzûr huşûr itdi. Bilâd-ı Rûm³ arzûsı ve menâşib sevdâsı gönümünden, gözümünden çıkdı.” di-dükde. Şeyh-i İlâhî hazretleri dağı:

Beyt: دلا كدای و رندی زیادشاهی به
دمی فراغت خاطر ز هر چه خواهی به⁴

1 “ne” T’de mükerrer.

2 def: ref T

3 Rûm: -T

4 *Dilâ gedâyî vü rindî zi-pâdşâhi bih/ Demî ferâğat-ı hâtır zi her çi h’âhî bih.* “Ey gönül, dilencilik ve rintlik padişahlıktan iyidir. Bir an gönül ferahlığı, istediklerinden daha iyidir.”

Neşr:¹ Feḥvâsınca ‘âlem-i ferâğ lezzetin, müş‘ir ve tevekküllük leṭâfetin muzhir birkaç ḥâlet-âmîz kelimât ider. Şeyḥün kelimâtından monlâya bir ḥâl istilâ ider ki mağsiyyen ‘ale’l-vech düşüp bî-‘aql u bî-mecâl olup bir miḳdâr yatup ba‘de’l-ifâka bu ḥâlün ḥuşûlinden ve bu maḳâma vuşûlinden Cenâb-ı Mennân’a şükr-i bî-pâyân idüp Mâverâ’ü’n-nehr’e gidüp meşâyihden H‘ace ‘Ubeydu’llâh es-Semerḳandî ḥıdmetlerine irişüp terbiyesiyle ṭarîḳ-ı taşavvufî tekmiil idüp ḳaṭ‘-ı menâzil eyleyüp ‘ilm ü ‘amel riyyâsetin câmi‘, ḳuyûdât-ı dünyeviyyeye dâfi‘ insân-ı kâmil olup cümle-i murâdâtı ḥâsıl olup طریق المکاشفة بعد المجاهدة² mevlânâ ḥazretleri derse ve tedrişe iştigâlinde Seyyid Şerîf’ün *Şerḥ-i Mevâḳıf*’ın laṭîf taḥşîye idüp kezâlik *Şerḥ-i ‘Adud*’a ḥâşîye taḥrîr idüp ‘Allâme-i Teftâzânî *Telvîḥ*’in [A 43a] kezâlik taḥşîye iderler ve yine Seyyid Şerîf’ün *Keşşâf*’a olan ḥâşîyesine ḥâşîye taḥrîr idüp ebkâr-ı efkârından minâşsa-i ḥayâl ricâl-i kümmele duḥûl itmemiş daḳâ’ıḳ-ı daḳîḳa derc itmiş. *Ḥâşîye-i Meṭâli*’i daḥı zıhn-i pür-envârlarından ṭâli‘, şümûs-ı ma‘ânî ḥâvî kelimât-ı faşîḥe vü belîğa ile taḥşîye itmişler. Cümle-i müdevvenâtı ve gösgötüri mü’ellefâtı beyne’l-ahâlî maḳbûl ü müstaḥsen vâḳi‘ olup taḳrîrleri daḥı [T 53a] taḥrîrleri gibi vâzıḥ u rüşen, ceriyyü’l-cenân, ṭalîḳü’l-lisân, melîḥü’l-beyân muşâḥabetleri kemâl-i leṭâfet ü zarâfet üzre olup ekseriyyâ kelimât-ı ‘uzûbet-âmîzlerinde luṭf yüzinden laṭîf laṭîfeler ve zibâ nükteler ḳaşd iderler imiş.

Nazm: ‘Âlim-i ‘allâme Ṭûsî ḥazreti
Fazl ile bulmuşdı ḡâyet rif’ati
‘Ârif idi kâmil ü dânâ idi
Cümleten ‘ilm içre mevlânâ idi
Ḥaḳḳ Te‘âlâ rahmetin itsün ziyâd
Fâzıl u kâmil idi rüşen-nihâd

Ve minhum el-‘Âlimü’l-‘âmil ve’l-Fâzılü’l-kâmil el-Mevlâ Ḥamza Bâli el-Ḳaramanî

Mezkûr, kendü ‘aşrı ‘ulemâsından eḥâdiş ü tefâsiri ve uşûl ü fûrû‘ı ‘âlâ-vechî’l-kemâl tekmiil idüp cümlesinde merâtib-i fazla vâşıl olur. *Ḳâzî*

1 Neşr: -T

2 “Gayret gösterdikten sonra keşif yolunu, Allah bize ve size kolaylaştırın.”

Beyzâvî Tefsîri'ne kemâl-i belâgat üzre hâşiye tahrîr itmişler. El'ân bey-ne'l-'ulemâ risâle-i maḳbûledür. Mezkûr, kendü vilâyetinde hicretün toḳuz yüzinde fevt olmışlar.

Ve minhum el-‘Âlimü'l-‘âmil ve'l-Fâzîlü'l-kâmil el-Mevla'l-'allâme eş-Şehîr bi-İbn et-Temcîd

Câmi'-i menâkıb buyururlar ki vâlidümden mesmû'umdur ki mev-lânâ İbn Temcîd için 'aşrında ferîd ve devrinde vahîd kimesne idi diyü şehâdet iderler idi. Pes cihet-i fazlî meşhûr olmağın Sulṭân Meḥammed Ḥân'a mu'allim naşb olunup mu'allim iken fevt olurlar. Mezkûr, nefsinde kemâl mertebe müteşerri' ve zâhid ü müteverri', 'ilme iştiğâlleri hâlinde 'allâme-i *Beyzâvî Tefsîri*'n taḥşiye itmişler ve fûnûn-ı cüz'iyeden şi'r ü inşâ-da ve nazm u neşr ü mu'ammâda ḥaylî mahâretleri olup zebân-ı Fûrs'de ve Tûrkî'de nazımları daḥı var imiş.

Ve minhum el-‘Âlimü'l-‘âmil ve'l-Fâzîlü'l-kâmil el-Mevlâ 'Alâ'ü'd-dîn el-'Acemî

Mezkûr, kendü 'aşrında vâḳî' olan 'ulemâdan taḥşil-i 'ilm ü ma'rifet idüp [T 53b] ba'dehu Seyyid Şerîf-i Cürcânî ḥıdmetine irişüp müddet-i medîd müfâraḳat [A 43b] itmeyüp tekmi'l-i 'ulûm eyler. Andan bilâd-ı Rûm'a müteveccih olup Kaşṭamonî'ya dâḥil olur. Ol târiḥde belde-i mezkûrede İsmâ'îl Beg ḥâkim imiş. Mevlânânun 'ilm ü fazlın görüp fevḳâ'l-ḥad ri'âyetler idüp iḥsân-ı firâvân iderler. Bir miḳdâr ol diyârda olup andan medîne-i Edrine ârzûsı ve temâşası ḥâṭıra olup müteveccih olup Edrine'ye gelüp geldüklerinde ziyâret ḥükmîyle sulṭân-ı zemân Murâd Ḥân ḥazretlerinün mübârek ellerin öpüp ḥâk-i pâ-yi sa'âdet-baḥşlarına yüz sürüp vâşıl-ı dergâh-ı 'âlî ve bârgâh-ı müte'âlî olduklarında sulṭân-ı kâmrân mollânun muşâḥabetin ve fûnûn-ı ma'ârifet küllî duḥûl ü ḳudretin müşâhede itmekle ri'âyeten Burusa'da Sulṭân Bâyezîd Ḥân Medresesi'n yanınca niçe in'âm ile iḥsân iderler. Sulṭân-ı kâmrân aḡleb-i ahyân ehl-i 'irfân cem'iyyetin idüp mevâlî-i şâḥibü's-şadr ve ahâlî-i celîlü'l-ḳadr cem' olup küllî mübâḥaşeler idüp pâ-dşâh-ı 'âlem-penâḥ ḥüsn-i âdâbla istimâ' idüp kesb-i ḥazṣ-ı firâvân idermiş. Mevlânâ-yı mezkûr bu maḳûle cem'iyyetlerde 'ulemâya ḡalebe idüp diyâr-ı Rûm'da ve 'izz-i ḥuzûr-ı sultânda mu'azzez ü mûkerrem olur. Mevlânâ

mâlik-i taşnîf ü te'lîf olup Seyyid Şerîf'ün *Küçük Hâşiyesi*'n tahşîye idüp kezâlik *Hâşîye-i Metâli'*'i tahşîye idüp *Şerh-i Mevâkıf* a dahı ta'likâtı olup ebkâr-ı efkârından çok nesne tahrîr itmiş. Mezkûruñ cümle-i ma'ârifinden fazla laţîf ve bî-bedel kitâbeti olup zemânlarında zîbâ-nüvîsüñ re'si imişler. Şafha-ı rûzgârda böyle ra'nâ hat yazar kimesne gelmedi. Eger satır-nüvîslik-de ve eger gayrda bî-mişâl idi diyü rivâyet iderler. Câmî'-i menâkıb hazretleri vâlidlerinden mervîdür ki mezkûruñ hattıyla bir *Keşşâf* gördüm. Evvelâ luţfla tahrîr idüp sonra dönüp ikdâm u ihtimâm şarf idüp taşhîh itmişler. [T 54a] Levha-i 'aşr ve sahîfe-i dehrde ol ma'ûle bir *Keşşâf* olmaz. Olursa yine ol kadar olur. Hîn-i taşhîhde ol deñlü sanâyi' ve ol mertebe bedâyi' kaçd itmiş idi ki qalemle tahrîr ve lisân ile ta'bîr olunmaz. Hicretüñ sekiz yüz yetmişinde evâ'il-i saltanat-ı Mehemmed Hân'da vâsıl-ı [A 44a] Hakk olmuşlar.

Kıt'a: 'İlm ile fazl ile Mevlânâ 'Alî
Fâzıl-ı vâkt idi dehrüñ kâmilî
Kıdv-e-i 'irfân idi sırr-ı Hudâ
Raĥmetu'llâhi 'aleyh dâ'imâ

**Ve mine'l-Meşâyihi'l-Ârifin fi-Zemânihi el-Ârifu bi'l-Hakk
ve'l-Vâsıl bi'l-Hakkı'l-Muţlak eş-Şeyh Muşlihü'd-dîn Muştafâ
-Kuddise Sirruhu- {Debbâğlar İmâmı}**

Mezkûr, Edrine'de "Debbâğlar İmâmı" demekle meşhûrlardur. 'Ulûm-ı zâhireyi tekmîl idüp cümleten tahşîl itdükden sonra cezbe-i kavîyye-i İlâhiyye irişüp şüfiyye tarîkına sâlik olup anda dahı bir kâmil-i râsih ve tavd-ı şâmih olup Şeyh 'Abdu'l-laţîf el-Ėudsî hazretleri bunlaruñ haqqında bihâr-ı haqqıktan bir baĥr-ı zehĥâr ve cibâl-i şer'atdan bir cebel-i âsmân vaĥârdur. 'İlm ü 'amel riyyâsetin ve dünyâ vü âĥiret sa'âdetin câmî', 'azî-zü'l-vücûd, şerîfü'l-hâl kimesnedür diyü şehâdet iderlermiş. Dâ'imâ hayretde, 'al'e'd-devâm fikretde ġarîķ-ı deryâ-yı vahdet ve müstaġrak-ı bihâr-ı hayret imişler. Bunlaruñ rifât-i şânına bu dahı şâhiddür ki Şeyh İbnü'l-Vefâ gibi bunun emşâli 'azîzler terbiyeleriyle vâsıl-ı 'ayn-ı tahkîķ olmuşlardır. Mervîdür ki her şeb yüz rek'at namâz kılup her şefden sonra tecdîd-i vuzû' iderler imiş ve bi'l-cümle mâlik-i maĥâmât-ı âliyât, şâhib-i keş ü kerâmât

kimesne olup Edrine'de kazâ-yı naḥb vâkı' olup el'ân kabr-i müteberrikleri medîne-i mezkûrede ziyâretgâhdur.

Ve minhum el-‘Ârifu bi’lîlâh el-Vâsılı ila’lîlâh eş-Şeyḥu’l-‘Ârif Tacü’d-dîn İbrâhîm bin Bahşî Fakîh

Mezkûruñ nisbet-i tîniyyeleri vilâyet-i Manavgat’a [T 54b] olup Şeyḥ Pîrî Ḥalîfe ḥıdmetlerinde fevka’l-ḥad taḥşîl-i ma‘ârif itmişler. Şeyḥ ‘Abdu’l-laṭîf Konya’ya ziyârete geldüklerinde mezkûr Şeyḥ Tacü’d-dîn bilece imişler. Vaṭanlarına müteveccih olduklarında Şeyḥ Tacü’d-dîn’i yanlarında alıkoyp teklîf-i ḥalvet itmişler. Medîne-i Burusa’ya geldükde Tacü’d-dîn yine bile¹ olup terbiyeleriyle irşâda vâsıl olup Şeyḥ ‘Abdu’l-laṭîf fevt olduklarında ṭalibîn irşâd için ka’im-maḥâm naşb idüp ḥalîfe itmişler. Tâcücü’d-dîn daḥı umûr-ı irşâda meşğûl olup nüfûs-ı keşîre terbiyeleriyle merâtib-i a’lâya vâsıl olmuşlar. Mezkûruñ ṭullâb ḥaḳḳında ve ḳavâbil umûrında ihtimâm-ı tām ve iḳdâm-ı tamâmı olup bundan ḡayrı nefsinde [A 44b] cezbe-i tāmme daḥı olmaḡın şol mertebe cem‘iyyeti var imiş ki her şeb fuḳarâya yüz yigirmi kâse ta‘âm bahş olurmuş. Mezkûr, nâsdan münḳaṭı‘, ḥalâ’iḳdan mûmteni‘, dâ’imâ ḥalvetde ve rûz u şeb fikretde [imiş]. Aşḥâbından mervîdür ki vaḳthâ şeyḥ mâ-beyninde nâ-bedîd olup kimesne ḳanda gitdügün bilmeyüp pes yârân² eṭrâfa perîşân olup arayup Burusa’ya ḳarîb taḡ içinde tenhâ gûşelerde ‘ibâdetde bulurlar imiş. Dâḥil-i kûhda bir ḥoş câyḡah olup ekşer ol maḥalle varur imiş. Aña binâ’en Ḥ’âce Rüstem -ki Burusa’nuñ şâḥibü’l-ḥayr ‘aḡniyâsındandır- ol mevzi’de bir miḳdâr binâ itmiş. El’ân mesîredür. Medîne-i Burusa’da sâkin olduḡı zâviyeyi ve ‘ibâdet itdügü mescidi daḥı Şeyḥ ‘Abdu’l-laṭîf eḥibbâsından ‘Acem tâcirlerinden Ḥ’âce Bahşâyîş dimekle ma’rûf bir şâḥib-ḥayr kimesne binâ itmiş. Mezkûr Şeyḥ Tacü’d-dîn târîḥüñ sekiz yüz yetmiş ikisinde fevt olup Şeyḥ ‘Abdu’l-laṭîf civârında defn itmişler. Vefâtlarına ba’zılar böylece târîḥ dimişler.

Beyt: انتقل الشيخ و تاريخه
قدسك الله بسر رفيع³

1 yine bile: yine eyle T

2 pes yârân: püyân T

3 “Şeyḥ göçtü, tarihi ise Allah yüksek bir sırda seni mübarek kılsın ifadesidir”. Çeviri şuradan alınmıştır: Taşköprülüzâde Ahmed Efendi, *eş-Şakâ’iku’l-Nu’mâniyye*, s. 196.

**Ve minhum el-‘Ârifu bi’llâh ve el-Vâsılu ila’llâh eş-Şeyhu’l-Vâsıl
Hasan H’âce**

Mezkûr şeyh, Kâraşi vilâyetinden [T 55a] zühûr idüp meşâyihden Seyyid Aḥmed el-Buhârî hıdmetine vâsıl olup ba’de müddetin Seyyid Buhârî marîz olup aşhâb cem’ olup nâ’ib-i menâb huşûşunu işrâb iderler. Buyurmışlar ki: “Ben fevt olduğda Burusa’da fülân mevzî’de bir meczûb vardır. Aña varasız. Ol size yâ şarâhaten yâ delâleten hilâfet kimün ḥaḳḳıdır işâret itse gerekdür. Anuñla ‘amil olasız.” diyü vaşıyyet iderler. Pes şeyh fevt olıcak aşhâb cümle cem’ olup vaşıyyet itdükleri meczûbuñ mekânın bilüp bulup şeyh işâreti mücebince ‘arz-ı hâl iderler. Meczûb mağdûbu’l-hâl olup varan cemâ’ati kıovar. Tekrâr aşhâb ikdâm idüp varup şeyh ḥazreti vaşıyyetin âdâb üzre meczûba takrîr iderler. Luṭfla söylerler. Bu def’a meczûb ğazab itmeyüp aşhâba ḥiṭâb idüp eydürler ki: “Görmez misiz yâ aşhâb! ‘Arş-ı mecîde nazar eyleñ. El’ân Seyyid Aḥmed el-Buhârî câlis. Ḥasan H’âce hem-meclis. Altı yanında oturmuşdur.” dir. Remz ü imâyla cevâb virür. Pes aşhâb bilürler ki meczûbuñ işâreti Ḥasan H’âce’nün hilâfetinedür. Mezkûrı ḥalîfe idinüp hıdmetinde olurlar. Mezkûr, ‘âlim ü ‘ârif, [A 45a] câmi’-i cemî’ü’l-leṭâ’if ve’l-‘avârif, taḳî vü naḳî, kemâl mertebe müttakî, vefâtı târiḥine deñlü emri irşâda mübâşeret idüp irşâd üzre iken fevt olurlar.

Ve minhum el-‘Ârifu bi’llâh el-Vâsılu ila’llâh eş-Şeyh Velî Şemsü’d-dîn

Mezkûr, Ḥasan H’âce hulefâsından olup zâhid ü şâlih, vâ’iz ü nâsiḥ kimesne olup aġleb-i evḳât naşıḥat u ‘ibâdât üzre olup nâs-ı bî-kıyâs va’z u naşıḥatine müctemi’ olup müstemi’ olup müntefi’ olurlar imiş. Târîḳ-ı ḥaḳḳa râġıb câmi’-i menâkıb buyururlar ki mezkûruñ ḥaṭṭ-ı şerîfleriyle bir mecmû’alarına mâlik oldum. Leṭâ’if-i *Ḳur’ân-ı ‘Azîm*’den ve daḳâ’ik-ı eḥâdiş-i kıvîmeden ve kelimât-ı kıdsiyye-i erbâb-ı ‘irfândan zıkr olınan mecmû’ada [T 55b] ol deñlü leṭâ’if cem’ eylemişler idi ki kıabil-i ta’rif ü tavşîf degül. Mezkûruñ fûnûn-ı eḥâdiş ü tefâsirde kemâl-i fazlına ve ma’ârif-i Rabbânî’ye duḥûline ve ittılâ’ına bu mecmû’a mecmû’ası şâhid-i kâfidür. Benüm ‘ilmüm lâḥik oldu diyü şehâdet iderler imiş ve bu şehâdetlerin ‘aynıyla taḥrîr itmişlerdür.

TABAKA-İ SÂBİ'A

**DÜRRETÜ'T-TÂCİ'S-SULTÂNÎ, ZİYNET-İ VİLÂYET-İ
'OŞMÂNÎ, MUHİBB-İ 'ULEMÂ, MİVEDD-İ ŞULEHÂ,
MAKBÛL-İ DERGÂH, MES'ÛD-I BÂRGÂH-I HAYY-İ
MUṬLAQ, SEMİYY-İ SEYYİDÜ'L-KEVNEYN VE
HALİFE-İ BENİ'L-HÂFİKEYN, SULTÂN-I VÂLÂ-'ALEM,
HÂKÂN-I HAVÂKÎN-İ 'ARAB U 'ACEM, MÂLİK-İ
MEMÂLİKÜ'R-RÛM VE'T-TÛRK VE'D-DEYLEM, ES-
SULTÂN BİN ES-SULTÂN ES-SULTÂN MEHEMMED
HÂN BİN MURÂD HÂN *'ALEYHİ'R-RAḤMETU VE'R-
RIDVÂN* HÂZRETLERİ¹**

ki eḳālîm-i seb'a kâtibleri ilâ-yevmi'l-kıyâm evşâfın yazmağa kıyâm it-
seler bihâr-i luṭfından kaṭre ve hürşid-i birr ü ihsânından zerresin yazmağa
mâlik olmayalar. Müşârün ileyh sultân-ı deryâ-dil hicretün sekiz yüz elli
beşinci senesinde envâr-ı 'adâlet ve eşi'a-i âşâr-ı ma'deletleri ile rûy-ı zemîni
ve cümle-i arzîni tâbân u dırâşşân buyurdukları târiḥde vâkı' olan 'ulemâ-
yı zî-devletün ve şulehâ-yı şâhib-rifatün beyânındadır.

**Ve mine'l-'Ulemâi'l-'Allâmeti² fi-Zemânihi el-'Âlimü'l-'âmil ve'l-
Fâzîlü'l-kâmil Ebu'l-fezâ'il ve'l-Kemâlât el-Kâmilü'n-nih'rîr eş-Şehîr
bi-Monlâ Husrev {Mevlâ el-'Allâme Mollâ Husrev Hâzretleri}**

Bu kıssa meşhûr ve halk içinde mezkûrdur ki Sultân Murâd Hân hâl-i
hayâtında saltanatı [A 45b] terk idüp belde-i Mağnisa'ya gidüp oğlu Sultân
Meḥemmed Hân'ı tahta geçirüp³ velî-'ahd itmişler idi. Yine nedâmet gelüp
Dârûs-sa'âde'ye gelüp tahta geçmişler idi ve Sultân Meḥemmed'i yine bel-
de-i mezkûreye göndermişler idi. Sultân Meḥemmed evvelâ tahtına⁴ cülûs-ı
hümâyûn buyurduklarında Mollâ Husrev hâzretlerin kâzî'l-'asker naşb it-
mişler idi. Şofıra ki yine Sultân Murâd Hân [T 56a] tahta geçdi ve Meḥem-
med Hân mekânına göçdi. Cümle-i erkân-ı devlet ve a'yân-ı hâzret

1 Bu kelime T'de mevcut olmakla birlikte başlığa dâhil edilmemiştir.

2 el-'Ulemâ el-'Allâmeti: el-'Allâmeti el-'Ulemâ T

3 geçirüp: çekirüp T

4 tahtına: tahta T

İstanbul'da menâşbında alup Monlā Husrev şeh-zādeyi terk itmeyüp manşbın terk idüp bilece gitmişler idi. Sultān Mehemmed eşnā-yı kelāmda “Mevlānā, siz niün bizden mufāraat itmedüñüz? Göz göre manşıbdan ferāat eyledinüz.” diyicek buyururlar ki: “Devletlü şeh-zāde! Bir kimesne bir devletde velî-ni‘meti ile şirketde olup ‘ālem-i zev ve şuffe-i şafāda mu‘āşeretleri ma‘an olup hāl-i ‘azlde vefāsızlık idüp manşıb içün mufāraat münāsib-i hāl-i ‘arifān olmamağın mufāraatı mürüvvet görmedüm.” diyicek Sultān Mehemmed Hān mollānuñ ‘arifāne kelimātından kesb-i hazz-ı firāvān idüp taşsinler iderler ve buyururlar ki: “İnşā‘allāh devlet el virüp manşıb ayağā gelüp dāmen-i murāda dest-res müyesser olduğda ri‘āyet nice olur görile.” diyicek mollā hāzretleri dağı şeh-zādenün devām-ı devletine du‘ā vü şenā idüp menzil-i maşşūda müteveccih olurlar. Müşārün ileyh hāzretlerinin ism-i şerifleri Mehemmed olup vālidleri ümerādan imişler. Rūmiyyü’l-aşl olup ba‘de’l-İslām şeref-i imāret ile müşerref olıcak kerimesin ümerādan Husrev Beg nām kimesne tezvīc ider. Bu hāl üzre mevlānānuñ vālidleri fevt olup kendüler şağır alup Mīr Husrev’ün hacrında ve terbiyesinde neşv ü nemā bulurlar. Monlā Husrev diyü iştiyhārlarına sebep bunu zikr iderler. Mezūr, cümle-i ‘ulūmı Mevlānā Burhānüd-dīn Hayder-i Herrevi’den ki müftî-i zemān olmuşlar idi. Anlardan ahz itmişler. Merātib-i fazla irüp cihet-i tedris ü azāya istihāk-ı hāikī ile müsteħāk olduklarından soñra evvelā Edrine’de Şāh Melik Medresesi’ne müderris olurlar. Ol tārīhde birāderleri Halebiyye’de müderris imişler ve ol zemānda cāmī-i menāıb Taşöprü-zāde’nün cecdi Halebiyye’de bī-mānend [T 56b] dānişmend imişler. Pes müderrisleri fevt olmağın Mollā Husrev ve Taşöprü [A 46a]-zāde’nün cecdin mektüb-ı mergūblarıyla Fenārī-zāde Yūsuf Bālī hıdmetine göndermişler ki Burusāda Sultān Murād Hān Medresesi’ne müderris imişler. Monlā Husrev *Mutavvel Hāşiyesi*’n Şāh Melik’de müderris iken yazmışlar. İttifā bu eşnāda Seyyid Amed el-Kırımı Rūm’a gelürler. Monlā hāzretleri udūmların mübārek bād itdüklerinden soñra tesvīd itdükleri hāşiyeyi göndermişler. Nazar-ı şerifleri müte‘allik ola. Mollā Kırımı ki henüz Rūm’a gelmişler idi. Vücūd-ı şeriflerinde olan faziletlerin izhār aşd

idüp hâşîye-i mezkûreyi müţâlâ'a itdüklerinde çokluk mevâzi'ına reddât tahrîr itmişler. Zâhir ol 'aşrda Monlâ Husrev kelimâtın redde mâlik olıcak sâ'ir-i mevâliye ğalebe fe-bi't-ţariķi'l-ülâ böyle olsa mezkûruñ tahrîr itdüğü reddât şâyi' olup hattâ Mollâ Husrev'ün manzûrı olur. Pes Monlâ Husrev 'azîm ziyâfet tedârük idüp Mollâ Kırımî hâzretlerin da'vet idüp 'ulemâ vü fuţalâdan dağı hayli kimesne gelir. Eşnâ-yı muşâhabetde Monlâ Husrev'ün *Mutavvel Hâşiyesi* tezekkür olunup pes bu takrîb ile Monlâ Husrev ve Monlâ Kırımî'nün i'tirâzâtın 'ulemâya vâzih u rûşen takrîr idüp bir bir beyân idüp aslâ edâ-yı murâdda kuşur kıomazlar. Dönüp luţfla Monlâ Kırımî'ye "Vâķi' olan îrâduñuzda dağı fakîrûñ takrîrinden ziyâde murâd-ı şerîfuñüz var mıdır?" dirler. Mollâ Kırımî dağı "Me'âl-i maķâl ancak takrîrûñüzdür." diyüp Monlâ Kırımî i'tirâzâtında tamâm-ı kuvvet fehmi idüp ğayr-i mücâb mülâhaza iderken dönüp Monlâ Husrev her birisine âdâb üzere laţîf cevâblar virür. Cümle-i meclisde olan 'ulemâ cevâbların maķbûl ve müsellemler tutup taşînler iderler. Pes Monlâ Kırımî yazduğı i'tirâzâta hayli nâdim olup ve şermende olup vâķi' [T 57a] olan tahrîr ancak sebep-i muşâhabet olsun için olmuştı. Yohsa hâşâ ki gerçekten kelâm-ı şerîfuñüz reddi maķşûdumuz olmuş ola diyü i'tizâr iderler. Monlâ Husrev Melik Şâh Medresesi'nden şofra ba'zı medârise dağı müderris olup ba'dehu kâzî-i asker olurlar. Sultân Mehemmed şâniyen tahta cülûs buyurduklarında mevlânâ-yı mezkûra yevmiye yüz akçe vazîfe ta'yîn idüp İstanbul kâzîsı Hızır Beg fevt olduğda İstanbul kâzîsı hâşlarıyla ve Ğalaţa ve Üsküdâr kâzîliklarıyla bir gidüp Monlâ Husrev'e [A 46b] virürler ve 'ilme iştigâle sebep olsun için Ayaşofya Medresesi'n dağı ilhâķ iderler. Mâdâm ki müderris iderler, âdetleri bu minvâl üzere idi ki medresede olan talebe bi-ecma'ihim dahve-i kübrâda cem' olup monlânûñ sa'âdet-hânelerine varup ta'am yidükden şofra mevlânânûñ atı önünce düşüp medreseye gelince rikâbında yürüyüp geldükde cümleten rikâbına yapışup ta'zîmle indirüp âdâb-ı tamâm ile ders kıra'at olduğdan şofra yine cemî-i tullâb rikâb-ı şeref-yâblarına teşebbüs idüp esb-i sa'âdete devletle süvâr olduğdan şofra yine kimi ğâşiyedar ve hıdmetkâr ve kimi yanlarınca leţâfet-i güftârların istimâ' iderek gidüp

sa'adet-hânelerine getirürler idi. Mezkûr, uzun boylu, 'azîmü'l-lihye bu deflü rifat-ı şânla başında 'imâme-i şağire ve arkasında şiyâb-ı hâkîre ile kanâ'at idüp aşlâ zîb ü zînete ve devlet semtine iltifât itmeyüp dervîşâne vaz'dan tecâvüz itmezler imiş. Cum'a günü olup müslimîn ile pādşâh-ı rûy-ı zemîn câmi'e cem' olup Ayaşofya'ya geldüklerinde mevlânânun 'âdeti namâzı dâ'imâ mihrâb civârında edâ itmek imiş. Gelürken ta'zîmen halk cümleten kalkup istikbâl [T 57b] idüp selâmlayup mihrâba varınca yol iderler imiş. Şehriyâr-ı kâmkâr bunuñla iftiḥâr idüp vüzerâya nazar eyleñ. Monlânun 'arz u vaḳârın ve dervîşâne cübbe vü destârın zemânun Ebû Ḥanîfe'si ve devrânun Nu'mân'ı degül midür diyü buyururlar imiş. Mevlânâ-yı mezkûrda devlet-i şehriyârda mâl ü menâl çok. Cevâri vü¹ ğilmânun hesabı yok. Bu kadar kudret-i bî-kerân ve cevâri vü ğilmân var iken yine müṭâlâ'a-hânesin kendü süpürüp çerâğın kendü uyarurmuş. Tecemmülât-ı dehrî ve tezyinât-ı 'aşrî göze göstermeyüp dünyânun vaḳârından ve cümle-i i'tibârından geçüp murâdı ancak ri'âyet-i kulûb-ı insân ve rızâ-yı Hudâ-yı Mennân imiş. Bunca menâşib qabûlüne sebep ulu'l-emr iltimâsına binâ'en olup şalâḥ-ı 'âlem ve benî-Âdem maḳşûd idinürler imiş. Yoḥsa ne anun kendülerde bâr u bengâha ve manşib u câha ṭama' olup müvellâ oldukları menâşib-ı 'âliyede ṭaleb vâḳî' olmuş ola. Umûr-ı qazâ vü tedrîsden 'uhdele- rinde bu kadar mühimmât var iken yine kütüb-i selefden günde ikişer kâğıd yazarlar imiş. Vazîfe-i mu'ayyeneleri imiş. [A 47a] Kitâbları daḥı zât-ı nîk-nihâdları gibi bî-bedel ve bî-mişâldür. 'Aşrlarında zîbâ-nüvisün birisi imişler. Bu küşîşden daḥı ğarâzları kendülerden soñra ḥaṭṭ-ı şerîfleri ile ba'zı kütüb-i mu'tebere ḳalup ḥayr-du'âya sebep olmaḳ imiş. Vefâtlarından soñra ḥaṭṭ-ı şerîfleriyle Seyyid Şerîf'ün *Şerḥ-i Mevâḳıf*ı bulunur. Yüz filoriye satılır. Mervîdür ki Sulṭân Meḥemmed Ḥân ziyâfet tedârükin idüp Mevlânâ Gürânî'ye ḥaber gönderürler ki qanda câlis olmaḳ murâd olmaḳ idinürler. Mevlânâ cevâb virürler ki pādşâhum velî-ni'metüm, ziyâfetini dir bize lâ'îḳ oldur ki oturmayup ḥıdmet ideyüz. Pādşâh ḥazretlerine bu söz ḥoş gelüp cânib-i yeminlerin Monlâ Gürânî'ye yesârların Monlâ Ḥusrev'e

1 vü: -T

ta'yîn iderler. Monlâ Hüsrev bu vaz'a râzî olmayup huzûr-ı sulţâna mektûb yazmışlar ki pâdşâhum [T 58a] ğayret-i 'ilmiyye bunu iktizâ eyledi ki fakîr ol ziyâfetde hâzır olmayam. Bu mektûbı gönderüp henüz haberi gelmedin gemiye binüp Burusa'ya müteveccih olur. Geldükde Burusa'da bir medrese binâ idüp niçe müddet ol medresede ders dimişler. Ba'de zemânin Sulţân Meĥammed Hân itdüğü vaz'a peşimân olup hâdim ve mektûb gönderüp yine mevlânâyı ikrâm-ı tām ile Dârûs-sa'âde'ye da'vet eyler. İcâbeten gelüp pâdşâh ĥazretine mülâkât vâkı' olduĥda fetvâ manşıbın virüp evvelkiden ziyâde fevķa'l-'âde ri'âyetler iderler. Niçe müddet diyâr-ı İslâm'da müftî olup sulţân-ı 'âdil ve hümâ-yı zılluñ envâ'-ı ĥimâyetine maķrûn olmuşlar. İstanbul'da daĥı niçe maĥalde mescid binâ itmişlerdür. Cümle-i ĥâlde 'ilme iştiĥalden müfâraķat itmeyüp 'Allâme-i Teftâzânî *Muţavvel*'in evvelâ taĥşiyе idüp evvel-i mü'ellefleri bu vâkı' olmuşdur. Kezâlik *Telvîh*'e ve *Tefsîr-i Beyzâvî*'ye laţîf ĥavâşî taĥrîr itmişlerdür. Uşûle müte'allik metn ü şerĥ icâd idüp metne *Mirķâtü'l-uşûl* şerĥe *Mir'âtü'l-uşûl* nâmide ķılmışlardur ve fûrû'a müte'allik kezâlik metn ü şerĥ yazup *Dürer ü Gurer* ile tesmiye itmişlerdür ve mes'ele-i velâyetе müte'allik risâle-i laţîfe yazmışlardur ve bi'l-cümle-i mü'ellefatı gösgötüri muşannefatı şâyi' olup beyne'l-ahâlî ve'l-mevâlî maķbûl ü müstaĥsen vâkı' olmuşdur. [A 47b] İbtidâ-yı devlet-i selâţîn-i 'Osmâniyân'dan -ilâ-yevminâ hâzâ ki üç yüz yıl ķarıbdür- vilâyet-i Rûm-ı pâk-bûmda egerçi 'ulemâ-yı 'izâm ve fużalâ-yı fiĥâmdan çok kimesne zuhûr itmişdür. Lâkin bu üç nefer-i fâzıl-ı mu'teber-i ittifâķ-ârâ budur ki cümleden efđal u a'lem ve ekmel ü ekremdür. Biri mezkûr fâzıl u kâmil Monlâ Hüsrev'dür ve biri daĥı ebu'l-fâzıl ve'l-kemâlât Kemâlpaşa-zâde Aĥmed Çelebi Efendi'dür [T 58b] ve biri daĥı ĥâlâ şeyĥü'l-İslâm, müftî'l-enâm, ebu'l-fâzıl ve'l-cüd Ebu's-Su'üd Efendi *dâme 'uluvvuhu ve zâde sumuvuhu* ĥazretleridür. Ol iki 'ârif-i âĥâĥ ģarîķ-ı rahmetu'llâh olduklarınca Hâķķ celle şânuhu ve behara burĥânuhu ĥazretleri bunların vücûd-ı şeriflerin ve 'unşur-ı laţîflerin âfât u beliyyâtdan maĥfûz ķılup ĥadâ'ik-ı şerî'atı ve ĥıyâz-ı tarîķatı ķalb-i pâk-i kevşer-nihâdlarından cereyân ider. Âb-ı 'ilm ü ma'rifetleriyle reyyân idüp niçe yıllar 'ömr-i ĥavîl muķadder idüp ecsâm-ı 'âleme ve

ebdân-ı benî-Âdeme hayât-ı ebed müyesser itmiş ola. Mezkûr Monlâ Husrev târih-i hicretûn sekiz yüz seksen ikisinde evâhîr-i saltanat-ı Mehemmed Hân'da vefât idüp Burusa'ya geçürüp anda defn itmişler.

Meşnevî: Fâzıl u kâmil-i Monlâ Husrev
 Şems-i âfâk idi ol meh-i nev
 Hazret-i 'ilmi ri'âyet itdi
 Râst toğrı yolu tutup gitdi
 Bağlayup cân u dili mevlâya
 Bakmadı zerre kadar dünyâya
 İtdi fânîyi bekâ yolına terk
 Âlim olunca kişi böyle gerek

Ve minhum el-‘Âlimü’l-‘âmil ve’l-Fâzîlü’l-kâmil el-Mevlâ Hayrüd-dîn Halîl bin Kâsım el-Hâcc Şafâ

Fâzıl-ı mezkûr kıdvetü’l-ahâlî Taşköprü-zâde’nün icâzetinden imişler. Cedd-i a’laları Cengiz Hân muhârebesinde tebdîl-i mekân eyleyüp bilâd-ı ‘Acem’den Rûm’a sefer eyler. Gelüp Kaşamonı nâhiyesinde temekkün iderler. Cedleri ki gelüp vilâyet-i mezkûrede mütemekkinler idi, mezkûr, şahîbü’l-keşf ve’l-kerâmât ve müstecâbü’d-da‘avât kimesne imişler. Maḥmûd ve Aḥmed ve el-Hâcc Şafâ ve Kâsım nâm dört oğlu olup her biri ‘ilme meşgûl olur. Lâkin henüz cüvân iken fevt olmuşlar. Evlâdından mezkûr Hayrüd-dîn taḥşîl-i fazl idüp mebânî-i ‘ulûmı bilâdında taḥşîl idüp ba’dehu medîne-i Burusa’ya gidüp Mevlânâ Beşîr-zâde’den okıyup yine Edrine’ye gelüp [T 59a] Monlâ Husrev’ün birâderinden taḥşîl idüp ba’dehu Mevlânâ Fahrüd-dîn’den [A 47a] eḥâdiş ü tefâsîr tettebbu‘ idüp andan Burusa’ya gelüp Fenârî-zâde Sinânü’d-dîn -ki Sulṭâniyye müderrisi idi- anlardan taḥşîl-i ‘ilm idüp ba’dehu fuзалâ-yı zemândan yegân-ı devrân Monlâ Yegân hıdmetine yetişüp müddet-i keşîre hıdmetlerinde olup taḥşîl-i küllî idüp mertebe-i fazla irişüp ol târihde Kaşamonı’da İsmâ’îl Beg ḥâkim olup belde-i Kaşamonı’da Muzafferü’d-dîn Medresesi’ne müderris lâzım olup pes müşârün ileyh Mevlânâ Yegân hıdmetlerine mektûb gönderüp müderris iltimâs eyler. Mollâ Yegân daḥı talebesinden merķûm Hayrüd-dîn içün

talebemüzdendür, fâzıl u kâmilüdür, lâ'îk-ı menâşıbdur diyü şehâdet idüp gönderür. Vardukda cihet-i tedrisi otuz akçe ve ri'âyeten Küre-i Nuḥâs maḥşûlinden elli akçe tamâm seksen akçe vazîfe iderler. Bir niçe müddet mutaşarrıf olup şervet-i vâfire ve ni'met-i mütekâşire ile 'ıyş itmiş. Ba'de müddetin Sulṭân Meḥemmed Hân belde-i mezkûreyi İsmâ'il Beg elinden alup ol vilâyeti kabza-i hükûmetinde kıldukda mevlânâ-yı mezkûr Küre-i Nuḥâs maḥşûlinden ta'yîn olınan elli akçeden ferâğat itmişler. Sulṭân Meḥemmed Hân¹ vaḳtâ kim Şemâniyye'yi tamâm itdilerse Mevlânâ Ḥayrû'd-dîn'ün kemâl-i fazl u 'irfânı mesmû'ı olmağın Şemâniyye'nün birin anlara ta'yîn idüp da'vet itmişler. Da'vete icâbet itmemişler. Qabûl itmeyecek elinde olan medresesin daḥı alup ma'zûl iderler. Sulṭân-ı âdil buyururlar ki Mollâ Ḥayrû'd-dîn -ki ma'zûl oldu- be-her-hâl tâlib-i manşib olup âstâne-i âlem-maşire gelse gerekdür. Cebren alıkyoyup medrese vireler. Bu ittifaḳ mevlânânun ma'lûmı olıcaḳ min-ba'd der-i devlete manşib talebine gelmekden ferâğat ider. Eyle olsa mevlânânun² [T 59b] şehrinde olan eḥibbâsından aḡniyâ tâ'ifesi mevlânânun sefer itmeyüp ve manşib talebine varmaduğın 'adem-i ḳudretten mülâhaza idüp ve istiḳrâza ḥicâb ider. Fehm itmegin ba'zılar mâlından on biñ akçe ifrâz idüp alup gidüp nazarlarına iletduklerinde qabûl itmeyüp buyurmışlar ki "Şimden girü bize münâsib degüldür ki Ḥaḳḳ celle ve 'alâ ḳapusun manşib içün varup ḡayra 'arz-ı ihtiyâc [A 47b] idevüz." Ma'a-hâzâ şimdiki ḥâlüm manşibda olduğum ḥâlden derecâtla yegdür diyü va'z u naşihata meşḡul olup vilâyet aḡniyâsı kemâl-i maḥabbet ile maḥabbet idüp cümle-i levâzımını ḳadr-i kifâyeden ziyâde tedârük iderler imiş. Mezkûr, zıkr olınan medresede kırḳ yıl miḳdârı müderris olup 'ilm-i belâğatda ve fenn-i feşâhatda bî-mişl olup beyne'l-'ulemâ kemâl-i fazlla meşhûr imiş. Kezâlik uşulde ve fûrû'da ve eḥâdiş ü tefâsirde bî-naẓîr, müteşerri' ü mütedeyyin, zâhiri tâhir, bâtını pâk, melihû'l-beyân, talikû'l-lisân, fuḥşıyyâtdan kemâl-i ictinâbda olup cemî'-i 'ömrlerinde lisânlarına Ḥaḳḳ'dan ḡayrı nesne cârî olmayup dâ'imâ nâṭık-ı bi'l-Ḥaḳḳ, şâdiku'l-ḳavl, şahîḥü'l-'aḳl kimesne imiş. Ekser-i evḳât tilâvet-i Ḳur'ân'a şalât-ı nâfileye meşḡul olup çokluk i'tikâf iderler imiş. Câmî'ül-menâḳıb buyururlar ki fuзалâ-yı 'aşrdan Mevlânâ Ḥaṭîb-zâde Şeyḥ 'Abdu'r-raḥîm'ün

1 Hân: -T

2 "mevlânânun" T'de mükerrer.

hülefâsından 'Alî nâm şüfiden hikâyet eyler ki Şeyh 'Abdu'r-raḥîm İstanbul fethinden evvel merkebine binüp beni yanına alup varup İstanbul'a dâhil olduğda müşârün ileyh ruhbanlardan çok kimesne ile bahş idüp rûhâniyetleri ve cezbeleri hükmiyle kırk nefer miqdârı kimesne 'arz-ı İslâm idüp ve bunlar kendülerin ihtifâ üzere olup hattâ İstanbul fethinde bu kırk neferden altı nefer kimesne bulunmuş. Şeyh İstanbul'dan çıkup [T 60a] gitdükde Taşköprü nâm kaşabaya uğrayup yanında hıdmetkârı 'Alî'ye dimiş ki: "Yâ 'Alî! Bunda bir mütedeyyin ü müteşerri' ü müteverri', tarîkında Hâtem bir şahş-ı ekrem vardır. Bir 'azîz-i mükerrermdür. Muşâhabete 'adem-i liyâkatimüzden câ'iz ki biz za'îfden ictinâb ideler. Yohsa varup bir miqdâr ziyâret idüp taşdı' iderdük." diyü hâric-i hücrede bu ma'ûle nikât-âmîz kelimât idüp iştîdûr. Şeyhün kelimâtı Monlâ Ḥayrû'd-dîn'ün mesmû'ı olduğda bî-ihtiyâr kalkup şeyhi istikbâl eyleyüp, buluşup, görüşüp, şoruşup birbirine ḥadden efzûn ta'zîm ü tekrîm ile muşâhabete meşgûl olurlar. Bir miqdâr muşâhabetden sonra vedâ' idüp giderler. Monlâ Ḥayrû'd-dîn ba'zı eḥibbâya şeyh ḥazretleri bize şu üslûbla geldiler diyü nakl [A 49a] iderler imiş. Mezkûr, nefsinde selimü't-tab', muḥakḳık ü müdeḳḳık, taḳrîrinün leṭâfetinden ve kelimâtının melâḥatinden çok kimesne dersine ḥâzır olup, istimâ' idüp müteleziz olurlar imiş.

Kıt'a: Ey feşâhat iline mâlik olan
Dâd-ı ḥaḳdır saña rûşen taḳrîr
Mâlik olmaz niçeler iki söze
Sen idersün niçe biñ söz taḳrîr

**Ve minhum el-'Âlimü'l-'âmil ve'l-Fâzîlü'l-kâmil el-Mevla'l-'allâme
Muḥyi'd-dîn Muḥammed eş-Şehîr bi-Zeyrek {Monlâ Zeyrek}**

Mevlânâ-yı mezkûr evvelâ meşâyihden el-Ḥâcc Bayram ḥazretlerinden kırâ'at-ı 'ilm idüp zeyreklikle mülakḳab olduklarına bâ'îş bunlar olmuştur. Ba'dehu mevâlidin Hızır Şâh hıdmetine teşebbüs idüp cümle-i 'ulûm u fûnûnı anlardan aḥz idüp merâtib-i fazla irüp bunların şehâdetiyle Bursa'da Sulṭân Murâd Ġâzî Medresesi'ne müderris olurlar. Ba'dehu Sulṭân Meḥammed Ḥân İstanbul'ı feth eyleyüp sekiz kilisâ ki medrese itmişler [T 60b] idi. Birisin elli aḳçe ile mevlânâya tevciḥ buyurup Bursa'dan

getürmüşler. El'ân mevzi'-i mezkûr bunlara izâfetle meşhûrdur. Zeyrek Câmî'i dirler. Mevlânâ-yı mezkûrda kanâ'at fevka'l-had olup hattâ elli aqçe vazîfe-i mu'ayyenesi ki var idi. Yigirmi aqçesiyle kanâ'at idüp mâ-'adâsın Şeyh el-Hâcc Bayram fuqarâsına gönderürler imiş. 'İlme iştiğâlinen 'ibâdetle iştiğâlleri ziyâde imiş. Bâb-ı kanâ'atda ve 'ibâdetde hâlleri bu minvâl üzere iken bir gün pâdşâh-ı âlem-penâh huzûrlarında kendülere münâsib degül haţâen kelimât idüp Seyyid Şerîf üzerine da'vâ-yı rüchân ider. Sultân-ı kâmrân Zeyrek'ün bu sözinden çendân hâz itmeyüp belki bî-huzûr olup terk-i de'b bilüp buyururlar ki "Çünkü bu maqûle söz sözledün, bunun 'uhdesinden gelmek gereksin. Seyyid tursun hele. El'ân mevcûd olan mevâliden H'âce-zâde ile bahş eyle. Keyfiyyetün ve mâhiyyetün bundan ma'lûm olur." diyicek Zeyrek dağı bir sözdür söylemiş oldu, n'eyesün. Pes emr-i pâdşâha imtişâlen bahşe rızâ virür. Eyle olsa H'âce-zâde'nün burhân-ı tevhide su'âl ü cevâbı müstemil risâlâtı olup beyâz idüp sebep-i mübâhase olsun için Zeyrek'e irsâl idüp cevâb taleb iderler. Mevlânâ Zeyrek dağı cevâb yazar. Pes ba'de¹ ketbi'l-cevâb sultân-ı kâm-yâb [A 49b] huzûrına cem' olurlar. Mâ-beynlerinde muhakeme için Monlâ Husrev mümeyyiz ta'yîn olı-nup Maḥmûd Paşa ol târîhde vezîr olup maqâm-ı hıdmetde turlurlar imiş. Evvelâ H'âce-zâde takrîre başlayup dimişler ki: "Sa'âdetlü pâdşâha ma'lûm olsun ki benüm sözüm bu risâlede ancak burhânadur. Burhâna inkârdan nefsi müdde'ya inkâr lâzım gelmez. Rûḥ-ı kelâma vâkıf olmayup esâlib-i bahşe âlim olmayanlar câ'iz ki H'âce-zâde tevhide inkâr itmiş diyeler. Hâşâ benüm murâdum ancak takrîr itdügümdür." diyü murâdın edâ eyler. [T 61a] Muḥâbeleda Mevlânâ Zeyrek cevâb virüp mâ-beynlerinde mübâhâset-i 'azîme ve işkâlât-ı keşîre vâkı' olur. Yedi güne degin bahş imtidâd bulur. Faşl olunmaz. Pes sultân-ı kâmrân kıbelinden fermân-ı vâcibül-iz'ân şâdir olur ki her biri haşmının taḥrîrin yazup müṭâla'a idüp cevâb yazalar.² Mevlânâ Zeyrek benüm yanumda bu nüshadan gayrı nüsha yokdur dimişler. H'âce-zâde bende bir nüsha dağı vardur. Taḥrîrinün bir nüshasının Zeyrek'e virür. Zeyrek'ün taḥrîrinün şüretin yazınur. Yanında devît bulunmayıcaḡ Maḥmûd Paşa yanlarından [devîterin] çıkarup virürler. Pes H'âce-zâde kitâbete meşḡul olup sükût iderler. Pâdşâh ḡazretleri laṭifeten

1 ba'de: -T

2 yazalar: yaza A

H'âce-zâde'ye "Şakın Zeyrek'ün tahrîrin yañlış yazma." dirler. H'âce-zâde dañı "Devletlü pādşāhum. Ne qadar yañılsam kendü gālatından ziyāde olmaya." dirler. Pādşāh hāzretlerine bu laṭife gāyet hoş gelüp fevka'l-had istiḥsānlar itmişler. Yedinci gün H'âce-zâde'nün fazlı zāhir olup müfti'l-enām Monlā Hüsrev H'âce-zâde'nün galebesine hüküm idüp söz bunlaruñdur. Anlar mülzimdür diyü emr eylemişler. Eyle olsa pādşāh-ı 'ālem-penāh hāzretleri H'âce-zâde'ye ḥiṭāb idüp buyurmuşlar ki: "Ezelden olıgelmişdür, bir kimesne bir kimesneyi katl eylese soyğunı anuñdur. Ben şahidin ve monlā hāzreti şahiddür. Sen bu şahşı katl itdün. Medresesin saña virdüm." Pes ikisi dañı ma'an kılqup meclis-i sulṭāndan gitmişler. Mevlānā Zeyrek'ün eḥibbāsı cem' olup keyfiyyet-i mübāḥaşeden su'al itdüklerinde dimişler ki "Şālih-i Baḥıl oğlu tevḥīde inkār eyledi. Ben dañı başına şol [A 50a] mertebe dārb itdüm. Zārūrī tevḥīde ikrār eyledi. Hüsrev benüm dārbumı H'âce-zâde'nün başından def' için ḥayli dūrüşdi. Lākin kādir olmadı." diyü cevāb virdükden soñra artuq İstanbul'da tırmağa [T 61b] iktidārı olmayup Burusa'ya gitmiş ve anda temekkün itmiş. Medīne-i mezbūrede Ḥasan H'âce nām bir hem-civārı olup bir gün su'al itmiş ki: "Yā mevlānā! Yevmiyye kaç aqçe ḥarcıñuz olur?" "Yigirmi aqçe olur." dimiş. H'âce Ḥasan dañı "Senün ḥarcuña ben kefil[üm] ferāğ-ḥātır ile 'ibādetünde ol dimiş." Fi'l-vāқи' vefatı tāriḥine deñlü yigirmişer aqçeyi virürmiş. Ba'dehu Sulṭān Meḥammed Ḥān itdüğine nādım olup manşıb virmiş. Kabūl itmemiş. "Benüm sulṭānum H'âce Ḥasan'dur." diyü haber göndermiş. Mez-kūr, te'lif ü taşnif semtine şāri' olmayup ba'zı kütübi taḥşiye vāқи' olmuş. Cāmi'ül-menākıb buyururlar ki mevlānānuñ bir risālesin gördüm. Risāle-i mezkūrede ḥāşşa-i qarīhasından nāşī ve cevdet-i ṭabī'atlarından mütelāşī ḥayli nesne yazmışlar idi. Ol risāle, kemāl-i zekāsına ve fıtnatına şehādetde kāfidür. Lākin Seyyid Şerif'ün şānını taḥkīr itdüğü için kelimātunuñ cerīmesin çeküp 'azle müsteḥāk olmuş.

Kıṭ'a: Gün gibi rifat buluban irse başuñ göklere
 Key şakın ḥaddünden¹ artuq vā'a cūr'et eyleme
 Dā'imā merdān içinde eyleyüp da'vā-yı merd
 Düşmene irsün kaçup kendüñi 'avret eyleme

1 ḥaddünden: ḥadden T

**Ve mine'l-'Ulemâi'l-'Allâmeti fi-Zemânihi el-'Âlimü'l-'âmil
ve'l-Fâzîlül-kâmil el-Mevla'l-'allâme Muşliḥü'd-dîn Muştafâ el-
Kâmilü'n-nih'rîr eş-Şehîr beyne's-Şağîr ve'l-Kebîr bi-H'âce-zâde
{Mevlâ el-'Allâme Fâzîl H'âce-zâde} {H'âce-zâde}**

Fâzîl-ı müşârûn ileyh *rahmetu'llâhi 'aleyh* mevâlî içinde “H'âce-zâde” demekle meşhûrlardur. Mezîkûruñ vâlidî mütemevvil ve mâldâr tâ'ife-i tûc-cârdan imişler. Bir niçe evlâdı olup cümlesi nâz u ni'met ile perverde ve servet-i firâvânla âsûde H'âce-zâde mâ-beynlerinde felek-zede düşüp sâ'ir evlâdınun babalarından yevmî otuz akçe vazîfeleri var imiş. Bunlarun tîrîk-ı 'ilme sâlik olup babası şan'atın terk [T 62a] itdüğü için birer akçe imiş. Ol birer akçeyi dahı bîñ belâ ile virürmiş. İttifâk bir gün H'âce-zâde'nün vâlidî evlâdıyla meşâyihden Velî Şemsü'd-dîn ziyâretine [A 50b] varur. Hâzret-i şeyḥ nazar-ı i'tibâr ve başâr-ı başîret ile nazar idüp H'âce-zâde'yi şaff-ı ni'âlda şiyâb-ı ḥaḳîre geyüp erzâl ile câlis ve ḳarındaşları aḳmîşe-i fâḫire ve elbise-i nâdire geyüp yanlarında ḥıdmetkârlarla görüp vâlidlerine “Bunlar kimlerdür?” diyü su'âl iderler. “Evlâdumdur.” diyü cevâb viricek H'âce-zâde'yi sorarlar. “Ol dahı oğlumdur. Lâkin tîrîküm terk itdüğü için nazar itmez oldum.” dir. Hâzret-i şeyḥ babalarına ba'zî naşîhat itmek ḳaşd iderler. Lâkin görürler ki kelimât-i ḥikmet te'sîr idüp naşîhat-pezîr olur şahşâ beñzemez. Pes sükût idüp gider olduklarında tenhâca H'âce-zâde'ye baña yakın gel diyü işâret ider. Geldükde buyururlar ki “Şaḳın su'-i ḥâlün-den münfa'il ve ḳillet-i nafaḳadan perîşân-dil olma. Tîrîk senün tîrîkündür. İnşâ'allâh bir vaḳt ola ki senün şânuñ 'aẓîm olup ihvânun ḳulluḳ maḳâmında el ḳavuşurup ḳarşu turalar ve ḥıdmetün ideler ve babañ gibi degül, dahı a'lâ kimesneler yarıcuñ Allâh diyü maḳâm-ı 'ubûdiyyette tûrup rifatüne du'âlar ideler.” diyü tesellî idüp gönderür. Mervîdür ki mevlânâ-yı mezîkûr bir köhne gönlekden ziyâdeye mâlik olmayup iştirâ-yı kitâba ḳudreti olmayup evrâḳ-ı za'ife üzre dersin yazup okurmuş. Bu tîrîk ile taḫşîl-i 'ilm ü faẓl idüp Ayaşuluḡ-zâde ḥıdmetine yetişüp Ağrâs Mesresesi'nde bedî' ü beyân taḫşîlin idüp ba'dehu fuẓalâdan Celâl-zâde Hızır Beg ḥıdmetlerine yetişüp ol târîḫde anlar Burusâda Sulṫâniyye müderrisi olup anlara mu'id olurlar. Anlarun yanında 'ulûm-ı keşîre taḫşîl iderler ve bi'l-cümle H'âce-zâde'yi fevḳâl-'âde [T 62b] gûşîş ile tekmîl-i 'ulûm idüp üstâd-ı

şâhib-sedâdı mezkûruñ mertebe-i şebâbda fazlla, ‘ilmle bu deflü intisâb itdügün göricek akırânından ziyâde ri‘âyet idüp mezkûrdan “‘aql-ı selim” ile ta‘bîr iderler imiş. Ba‘zı talebe kaçan mesâ’il-i ‘ilmiyyede şübheñüz olsa “Evvelâ ‘aql-ı selime ‘arz eyleñüz.” diyü buyururlar imiş. Ba‘dehu Hızır Beg H‘âce-zâde’yi Sultân Murâd Hân dîvânına [A 51a] gönderüp menâşıbdan kazâ vü tedrise kemâl-i istiḥkākın bildirüp liyâkatına şehâdet iderler. Huzûr-ı sultâna vuşulda kemâl-i kabûl ile maḳbûlleri olup lâkin sefer üzre olmağın Kestel kazâsı mahlûl bulınup virilür. Sa‘âdetle seferden geldüklerinde Burusa’da on aḳçe ile Esediyye Medresesi’n şadaḳa itmişler. Altı yıl mütevâliyen mezkûr vazîfecikle geçinüp kemâl-i fakr u fâḳa ve nihâyet müzâyakada iken yine bir gün dersin terk itmeyüp belki şuglin ziyâde itmiş. Kıllet-i ḥarclıḳdan ḥıdmetkâr istiḥdâmına ḳudreti olmayup niçe müddet ḥücesinüñ ferrâşı ve öz nefsinüñ sebû-keşi olup ḥavâ’ic-i zarûriyyesine bi’z-zarûre kendüler mübâşeret iderler imiş. Yine bu ḥâletde *Şerḥ-i Mevâkıf*ı ta‘lîḳât u ḥavâşî ile ḥıfz idüp ḥâtır-nişân idinmişler. Ba‘de müddetin salṭanat Meḥemmed Hân’a intikâl itdükde ‘ulemâ, sultân-ı kâmrânuñ ‘ilme rağbetin ve ehline maḥabbetin müşâhede itmekle eşnâf-ı ‘ulemâ ve cemâhîr-i fuḫalâ eṭrâf u eknâfdan âstâne-i ‘adâletine ve ‘atebe-i ma‘deletine revân olup, her biri gelüp huzûr-ı sultân-ı kâmrâna vâşıl olup kimi mü’ellefât u muşannefâtın ve kimi risâlât u münşe’âtın şunup ve kimi kemâl-i pür-ḥubûrunda izḥâr-ı fazl u ‘irfân eyleyüp ve bi’l-cümle بما فيه كمالٍ شئ یترشح feḥvâ-sınca herkes nihâdında nihâde olan fazl u hünerin âşikâr idüp kimesnenüñ [T 63a] ḥaḳḳı zâyi‘ olmayup² iḳtidârı ḳadar ri‘âyet olunur. Devlet-i sultân-ı ‘âdilde cümle-i ‘ulemâ murâdına vâşıl olur. H‘âce-zâde ḥadden ziyâde fakra mübtelâ olup ḥavâ’ic-i sefere, esb ü estere mâlik olmamağın dergâh-ı ‘âlem-penâha ve bârgâh-ı felek-iştibâha gelmege bir yol bulımaz. Bi’l-âḥire bir ḥıdmetkâra mâlik olur. Meger ol ḥıdmetkârıñ sekiz yüz aḳçecüğü var imiş. Anuñ aḳçesin ḳarz ṭarîḳıyla alır, kendüsine ve ḥıdmetkârına ednâ bahâlu bârgircükler alup gelüp İstanbul’a dâḥil olur. Meger ol eşnâda pâ-dşâh-ı ‘âlem-penâh şa‘âdet ü iḳbâl ile medîne-i Edrine’ye irtihâl üzre imişler. Pes cenâb-ı vâlâ-‘azamet, bedr-i semâ-yı rifat Maḥmûd Paşa’ya buluşurlar. Maḥmûd Paşa H‘âce-zâde’ye hoş geldiñüz diyü me’mûlinden ziyâde

1 “Her kap içindekini sızdırır.”

2 olmayup: almayup T

ri'âyetler idüp [A 51b] gelmekde işâbet itdünüz. Ben sizleri pâdşâh hazretlerine söyleyüp terbiye fevka'l-had olmuşdur. Hâlâ beyne'l-ulemâ mübâhâse dahı vardır. Sen dahı bilece ol. Ol demdür ki herkes fazlın izhâr ve kudretin âşikâr ide ve bi'l-cümle biñ yılın başıdır, tedârük gerekdür diyüp H'âce-zâde'yi sultân huzûruna alup giderler. Gelüp sultân-ı 'âdil ve hümâ-zılluñ mübârek ellerin hezâr tebcil ile taķbîl idüp ve du'â vü şenâ idüp maķâm-ı 'ubûdiyyetde turlurlar. Bunlar kimlerdür diyü su'âl olındukda H'âce-zâde du'âcınuz bunlardur diyü cevâb virürler. Pes pâdşâh-ı cihân-penâh H'âce-zâde'ye hayr-maķdem diyü luţfla hitâb idüp ku'üd emr iderler. Pâdşâhuñ bir cânibinde Monlâ Zeyrek ve bir cânibinde Seydî 'Alî câlisler olup mevlânâ dahı mertebesine göre bir güşede ku'üd iderler. Pes ba'zı mübâhâse olup Seydî 'Alî, Mevlânâ Zeyrek'e ba'zı su'âl idüp anlar dahı cevâba müteşaddi olup mâ-beynlerinde mübâhâşât-ı keşire ve münâza'ât-ı şedideden soñra Mevlânâ Seydî çıkup giderler. Zeyrek ħalup sultân-ı kâmrân ile mübâhâşeye şürü' idüp [T 63b] hattâ şu mertebeye mü'eddî olur ki pâdşâh hazretleri "Ķîl ü ħâl ki idersün, cümleten ihtilâl üzredür. Ħâşılı sözün söz degüldür." diyü Zeyrek'e 'itâbla hitâb idüp Zeyrek dahı gidüp H'âce-zâde ħalur. Bir miķdâr muşâhabet iderler. Yine bunlaruñ ħaybetlerinde pâdşâh hazretleri her birinün kemâl-i fazl ve mevleviyyetlerine şehâdet ider. H'âce-zâde 'arz-ı 'ubûdiyyet idüp selâmlayup çıkup gider. Mekânına gelüp mübtelâ olduħı âlâmı ve cefâ-yı ħarħ-ı nâ-fercâmı ħâtıra idinüp eķâşî ve erâzil-i edânî ve cühhâl cümleten şuffe-i şafâda ve ħadîķa-i vefâda dürlü dürlü 'işretde kendü bu ħadar fazlla nikbetde olduħına müteħayyir olur. Ħattâ ħıdmetkârı dahı şimdiye deħin sultân meclisine irsem ben dahı mübâhâşeye girsem dirdün. İşte geldün huzûr-ı pâdşâha dahı girdün ve mübâhâşeye ve mücâdeleye dahı irdün. Eger senün dahı sâ'irler gibi 'ilmde ħudretün ve fazl u ma'rifetde mahâretün olsa sen dahı niçün mu'azzez ve mükerrerrem olmaya idün diyü bir cânibden¹ [A 52a] 'itâb idüp ħıdmet itmez olur. Vaķthâ bârħircüħüne bi-nefsihi ħıdmet idüp 'alefin ve yemin tedârük ider imiş. Bir ħün bir şecer-i 'âlî zıllında maħmûm u mahzûn otururken görür ki ħarşuda üç nefer-i mu'teber kimesneler "H'âce-zâde'nün meķanı ħandadır?" diyü sorarlar. Ba'zılar ħarşu şecer sâyesinde oturan anlardur diyü ħaber virürler.

1 cânibden: cânibde T

Pes üçi bile müteveccih olup gelüp H'âce-zâde'ye selâm virüp “H'âce-zâde siz misiz?” dirler. “Benem.” diyü cevâb virürler. Tekrâr “Şol H'âce-zâde siz misiz ki Esediyye müderrisi olup Zeyrek'i ilzâm itmişdür.” Tekrâr “Benem” diyü cevâb viricek hemân ol ân üçi bile atından inüp segirdüp mevlânânuñ mübârek elin öpüp “Haqq Te'âlâ mübârek itsün. Mu'allim-i pādşâh olduñuz!” diyü müjde iderler. Ol cāygāhda a'lâ bârgāhlar qurup tavile ile esb ü ester ve gūlām u çāker [T 64a] şeref-i nās, a'lâ libās ve esbāb-ı bī-kıyās ihzār idüp on bīn aqçe ceb harclığı bile andan bir niçe bīn aqçe-i diger, bir zībā at, muraşşā' raht ve ālātla binūñ diyü çekivirüp hıdmet içün me'mūr olanlar rikābın tutup ata bindürüp önine düşüp kimi gāşiyedār ve kimi hıdmetkār olup dergāh-ı şehriyār-ı zevi'l-ıktidāra getirürler. Bu vāqı'anuñ vukū'ında hıdmetkār h'ābdā olup H'âce-zâde üzerine varup h'ābdan bīdār itmek qaşd itdükde yatduğı yerde kıoya bir mikdār uyuyayın dir. H'âce-zâde eydür ki “Uyhudan gözüñ aç. 'Avn-i Hudā-yı Mute'al'de ahvāle nazar eyle. Evvelki hāle düşmenlerūñ beñzesin.” didükde “Ben senūñ hālūñ bilürin. Hemân uyķumu uçurma. Beni huzūrumdan geçürme.” diyicek tekrār H'âce-zâde “Be hey oğlan! Hele bir ân gözüñ aç! Soñra yine uyuyasın.” didükde gözin açar. Etrāfa bakar, görür. A'lâ çadırlar qurulmuş. Tavile ile atlar bağlanmış. Ğilmān 'ubūdiyyetde, huddām hıdmetde şermende olup mübârek ellerin öpüp i'tizār idüp sâ'ir hıdmetkār ile hıdmete mübāşeret ider. Hemân ol ân sekiz yüz aqçeyi yanınca niçe ihsān ile edā eyler. Ba'dehu cenāb-ı sulţāna vuşul bulup ta'lime meşgūl olur. Şarfa müte'allik [A 52b] 'İzzü'd-din Zencān yazduğı metni okudup aña laţif şerh yazup pādşāh-ı 'ālem-penāha kemāl-i taqarrüb ile kıurbet kesb idüp şöyle olmuş ki lahza ve sâ'at muşāḥabetde müfāraķat vāķi' olmaz imiş. Eyle olsa buğz u ḥasedūne beyne'n-nās mehdden laḥda sürer oligelmış marāz-ı 'arīzdur. Maḥmūd Paşa bunūñ kıurbetine fevķa'l-ḥad ḥased eyler. Bir gün eşnā-yı kelām ve sevk-ı merāmda “H'âce-zâde kâzī-i 'asker olmaķ ister pādşāhum.” diyü kelimāt eyler. Pādşāh ḥazretleri daḥı “İsterse n'ola. Ammā 'acabā [T 64b] bizüm muşāḥabetimüzden müfāraķatdan murādları ne ola?” dir, “Bilmezem pādşāhum.” diyü cevâb virür ve H'âce-zâde'ye gelüp “Pādşāh ḥazretleri size kâzī-i 'askerlik manşıbın virdi.” diyü kelimāt eyler. H'âce-zâde “Baña kâzī-i 'askerlik gerekmez.” diyicek Maḥmūd Paşa “Emr-i pādşāhī böyle cārī

olmuşdur. İmtisāl eylemez misün?” diyicek zarūrī kabûl eyler. Ol târîhde vâlidleri henüz hayâtda olup “Oğluñ kâzî-i ‘asker oldı.” diyü haber gelür. İnanmayup kâziyye ‘ale’t-tevâtür irişüp haber mütevâtir olıcak ‘ilm-i yakînî hâşıl idüp Burusa’dan oğlunuñ ziyâretine müteveccih olur. Yakın geldükde H’âce-zâde’ye haber olur. İstikbâl için süvâr olduğda a’yân-ı şehir ve fuzalâ-yı ‘aşr ve ‘ulemâ-yı dehr külliyyen hemvâr-ı süvâr olup, şehrdən çıkup niçe fersah yir gidüp mevlânânuñ vâlidleri mukâbeledde cemm-i ğafır ve cem’-i keşir envâ’-ı zib ü zînetle qarşu gelür. ‘Azîm cem’iyyet müşâhede idüp “Ne maķûle cemâ’atdür?” diyü su’âl itdükde eydürler ki “Oğluñdur, eţrafındaki kimi şehruñ a’yânı ve kimi eĥibbâsı ve vilâyetüñ ‘ulemâ vü fuzalâsı ve kimi kendüye müte’allik huddâmıdur.” didükde “Şimdi benüm oğlum bu mer-tebeye irdi mi?” diyü ta’accüb idüp Cenâb-ı Mennân’a şükr-i firâvân eyler. H’âce-zâde babasın gördükde maĥabbet-i bünüvvet ve şefkat-i übüvvet ğa-lebe idüp atdan inüp babası kendüñ evlâdıyla atından inüp oğlın öpüp қоçup dürlü dürlü i’tizârla ĥâlin şorup H’âce-zâde daĥı babasınıñ elin öpüp “Ĥaķîkatü’l-ĥâl benüm bu mertebeye irdüğüme [A 54a] bâ’iş yine siz olmuşsızdur ve eger sâ’ir qarındaşlarum gibi şâhib-i şervet ve mâlik-i ni’met olsam mâlla muġtenem olup şâhib-i câh-ı ‘âlî olmaz idüm.” diyü babasın teselli ider. Ba’dehu babasınıñ kudümın sulţâna ‘arz idüp duĥûle icâzet alup tuĥfe-i cemîle ve hedâyâ-yı cezîle ile varup sulţân-ı ‘âdilüñ elin öperler. İltifât-ı şâh-ı mu’azzam ile mu’azzez ü mükerrem olurlar. Ba’dehu H’âce-zâde vâlidin [T 65a] ziyâfet tedârük idüp ekâbir-i ‘aşr ve fuzalâ-yı dehr erkân-ı saltanat ve a’yân-ı devlet meclisine ĥâzır olup kendüler şâhibü’s-şadr¹ olup vâlidlerin yanlarına alup cümle-i ekâbir merâtibince cülûs idüp ekâbir izdiĥâmından qarındaşlarına oturacak yir bulunmayup maķâm-ı huddâm-da kıyâm itmişler. H’âce-zâde nazar-ı i’tibârla nazar idüp şeyĥüñ kerâmeti zâhir olur. İşâretleri bu imiş diyü Ĥazret-i Ĥaķķ’a şükr-i firâvân iderler. Ba’dehu kâzî-i ‘askerlikden ma’zûl Burusa’da Sulţâniyye Medresesi’ne müderris olurlar. Muşannif, vâlidlerinden naķl iderler ki H’âce-zâde medrese-i mezkûra müderris olduklarında otuz üç yaşlarında imişler. Buyurmuşlar ki “Mezkûr medresede itdüğüm ĥazır ne ta’lîm-i sulţânda ve ne kâzî-i ‘askerlikde itdüm. ‘İlimden ğayrı şey’e aslâ iltifâtum ve maĥabbetüm yokdur.”

1 şâhibü’s-şadr: şâhib-i şadr A

diyü buyururlar imiş. Ba'dehu Zeyrek'i mübâhâşede ilzâm idüp Zeyrek'ün yirine müderris olmuşlar. Ol medresede 'ilme kemâl-i iştiğâl ile meşğûl olup emr-i sultân-ı 'âlî-şân ile kitâb-ı *Tehâfüt*'ü anda tahrîr iderler. Andan Edrine'ye kâzî olup andan İstanbul'a kâzî olup icrâ-yı ahkâma meşğûl olurlar. Manşıb-ı kazâyı ancak imtişâlen bi'l-emr kabûl iderler imiş. Yohsa kendülerün nefsünde emr-i kazâ aslâ marâzileri degül imiş. Mevlânâ 'Îzârî'den menkûldür ki eger menâşıb-ı 'âliye ve merâtib-i seniyye mezkûra dâmen-gîr olmasa cemî'-i 'ulûm ü fûnûnda bir vechle mahâret ve bir tārîkle kudret izhâr iderlerdi ki şâhibü'n-nühâ ve ulu'l-ârâ olanlar mütehayyir olur. Te'lîf ü taşnîfinde bunlardan âsâr-ı 'azîme peydâ olup kütüb-i selef ve müdevvenât-ı halef kalup cümleye galebeleri muqarrer idi. Lâkin selâtin emrine imtişâlen tecâvüz münâsıb [A 53b] olmamağın zarûrî virdükleri menâşıba iştiğâl iderlerdi. Ba'dehu Sultân Mehemmed Hân Karamanî Mehemmed Paşa'yı [T 65b] vezîr idinüp mezbûr 'Alâ'ü'd-dîn 'Alî eṭ-Ṭûsî'nün telâmizinden olmağın H'âce-zâde'ye nisbet ve ta'aşşub idüp bir gün eşnâ-yı kelâmda sultân-ı 'âdil huzûrına H'âce-zâde İstanbul hevâsından şikâyet idüp "Hıfz itdüklerüm unuttum." diyü İznîk âb u hevâsın ve medrese vü kazâsın medh ider diyü nakl eyler. Pes sultân-ı kâmrân "Çünkü hazzı güşesidür, ikisin bile virdüm. Varsun birkaç gün imtizâc idüp kesb-i mizâc eylesün." diyü buyururlar. Böyle olıcağ gelüp H'âce-zâde'ye "Pâdşâh hâzretleri sizlere İznîk kazâsın virdi medresesiyle." diyü i'lâm eyler. Pes H'âce-zâde emre imtişâl idüp İznîk'e irtihâl eyler. Birkaç günden sonra kazâdan ferâğat idüp medrese ile kanâ'at eylerler.

Nazm: 'Âlim oldur ki ola ol kânî'
Ola tavrında hâzî' ü hâşî'

Devrimüzde bu ne 'alâmetdür
Yâ İlâhî ne güne hâletdür

Ehl-i 'ilmün birin disün maḥzâ
Bîñ kazâ olsa yok dimez kaṭ'â

Ger medâris durur ü ger ki kazâ
Bulsa hep kendinün ider farazâ

Gayrı qardaşın ańlamaz bilmez
Bu da muhtâcdur efendi dimez

Neşr: Sulţân Meḥemmed Ḥân vefâtına deñlü medrese-i mezkûrede müderris olurlar. Bir müddetden sonra pâdşahuñ ziyâreti hâtıra olup İstanbul'a gelürler. Henüz Meḥemmed Paşa vezîr olup ziyâret hükmiyle vezîrûñ serâyına gelürler. Ḥ'âce-zâde'nün telâmizinden Sirâcü'd-dîn ve Bahâ'ü'd-dîn ol târiḥde her biri Şemâniyye müderrisleri imiş ve Murâdiyye müderrisleri Mevlânâ Muşlihü'd-dîn mevlânânuñ rikâb-ı şeref-yâblarında râcîl olup vezîre bile gelürler. Vezîr Meḥemmed Paşa, Ḥ'âce-zâde'nün 'ulüvv-i şânın ve bu mertebe 'unvânın görüp huşûşâ mevâliden rikâbında niçe şâhibü'l-fazl kimesneler Meḥemmed Paşa kalkıp serây bâbına deñlü istiḳbâl idüp andan getirüp şadrına geçürüp kendüsi [T 66a] âdâbla karşıusunda câlis olmuşlar. Yanınca gelen fużâlâdan müderrisîn karşıu maḳâm-ı huddâmda kıyâm idüp bir miḳdâr muşâḥabetden sonra [A 54a] kalkıp selâmlayup yine müderrisîn rikâbına gelüp ta'ẓîm ü tekrîm ile atına¹ bindirüp önüne düşüp alup giderler. Vezîr Meḥemmed Paşa bu ḥâli görüp âh idüp "Çok cehd itdüm. Bu şahsuñ arzınuñ inkisârına müyesser olmadı. Bunun arzını menâşib ile degül 'ilm ü fazlla imiş." Ba'zılar rivâyet iderler ki Ḥ'âce-zâde'nün aşl bu târiḥde İstanbul'a gelmesine bâ'is vaktâ kim Vezîr Meḥemmed Paşa hużûr-ı şehriyâr-ı zevi'l-iktidârda Ḥ'âce-zâde'nün 'arzına inkisâr murâd idindi. Ḥaṭîb-zâde'de 'ilm ü fazl cihetinden ğalebe zan idüp Ḥ'âce-zâde ile bahşse terġib iderdi. Ḥ'âce-zâde'nün kışşa nev'an mesmû'ı olup ziyâreti bahâne idüp gelmiş idi. "Geldüklerinde evvelâ bizden telemmüz iden ehl-i 'irfân-ı yârân ile muşâḥabet-i 'ilmiyye itsünler. Murâd idinürlerse biz daḥı ırâḳda degülüz." diyü haber göndermişler idi. Ḥaṭîb-zâde bu haberden ba'zı mecâlisde "Ḥ'âce-zâde ḥâlâ efḍal-i fużalâ ve a'lem-i 'ulemâ geçinüp hużûr-ı pâdşâh-ı cihân-muṭâ'da bizümle bahşden imtinâ' itdi." diyü söyler. Ḥ'âce-zâde'nün mesmû'ı olup bahşı muḳarrer idüp İznîḳ'de ba'zı teşânîfî var imiş. Anı getürmek içün ḥâdim gönderür. Eyle olsa Ḥ'âce-zâde'nün mübâḥaşeye ḳudreti ve 'ilm ü fazlda mahâreti Sinân Paşa'nuñ ma'lûmı olup kalkıp Meḥemmed Paşa'ya varup eydür ki "Ḥaṭîb-zâde'nün 'arzına inkisâr virüp hużûr-ı ḥudâvendġârda şermende ve ser-efkende ḳılmaḳ maḳsûduñ mıdur degül midür?" dirler. "Degül." diyü cevâb viricek yine Sinân Paşa eydür ki "Devletlü paşa, imdi ma'lûm-ı şerîfiñüz olsun. Ḥ'âce-zâde'nün müṭâla'asın

1 atına: ata A

tekmil itdükden sonra eger Haṭib-zâde ve eger ğayr anuñla bir eḥad ve ‘ulemâdan [T 66b] bir ferd kıl ü kâle ve baḥs ü cidâle kâdir degüldür.” Haṭib-zâde’nün ‘arzına ḥalel gelmezden muḳaddem hemân bir ṭarikle İznik’e rihlete izn münâsib gibi gelür. Pes Meḥammed Paşa bu ḥâle dânâ olıcaḳ “H’âce-zâde’ye şimden girü İznik’e buyursunlar diyü pâdşâh emr eylemişdür.” diyü ḥaber gönderür. Bunuñ üzre zemân [A 54b] geçmeyüp Sulṭân Meḥammed Hân Firdevs bâğın âşyân idinür. Sulṭân Bâyezîd Hân pâdşâh olıcaḳ H’âce-zâde’nün kemâl-i fazlla iştiḥârı ma’lûmı olmağın ri’â-yet idüp yüz aḳçe ile Burusa’da Sulṭâniyye Medresesi’n virür. Ba’dehu Burusa’da fetvâ manşıbın daḥı virür. Ol târiḥde mevlânânuñ ayakları ‘illetden pâydâr olmayup sağ elleri şel olup cevâb-ı fetvâ ki vâkı’ olur. Şoluyla yazarlar imiş. Vâkı’ olan mes’ili maḥallinden görmeyince yazmayup mes’ele tekrâr vâkı’ olsa yine tekrâr görüp görmeyince olmazlar imiş. Ba’zı mes’il-i ğâmıza düşüp ‘ayni ile bulunmasa meslek-i re’ye sâlik olup ba’zı vücūh yüz gösterüp birisin kuvvet-i fikriyye ile terciḥ idüp cevâb yazsa vaḳt olurmuş ki ‘ayni ile mes’eleyi bulup kezâlik ḥâtıra lâ’ih olan vücūh daḥı bulunup terciḥ itdükleri ḳavl için huve’l-eşahḥ ve ‘aleyhi’l-fetvâ diyü muḳayyed bulurlar imiş. Câmî’ül-menâkıb ḥazretinüñ vâlidlerine bir gün mezkûr ḳazıyyeyi vech-i meşrūḥ üzre naḳl itmişler. Dimişler ki “Sulṭânüm buyurduğunuz ‘azîm mertebedür. Dâ’ire-i ictihâddur.” Buyurmuşlar ki: “‘Ulemâ vü fuḫalâ üzre bizüm daḥı fazlımız ancaḳ budur.” Yine câmî’ül-menâkıb ḥazretlerinin vâlidinden menḳüldür ki Seyyid Şerîf’ün *Şerḥ-i Muḥtaşar*’a yazduḳları ḥâşıyyeyi kırâ’at iderdük. Havâşş-ı zâtî mebhâşine irmişdük. Hîn-i kırâ’atda Seyyid Şerîf’e ba’zı i’tirâzât naḳl iderlerdi. Seyyid Şerîf’ün kelâmın mülâḥaza iderdük. Mevlânânuñ itdüğü i’tirâzı mülâḥaza iderdük. [T 67a] Ğâyet kuvvetde olmağın cevâba ḳudretimüz olmazdı. Kendüler daḥı buyururlar ki: “Ḥazret-i Seyyid ḥayâtda olup zıkr olınan uşûle ḥuzûrlarında taḳrîr olınsa bilâ-tevaḳḳufın ḳabûl iderlerdi” ve yine buyururlar idi ki “Zinhâr ve zinhâr şakınuñ. Benüm kelimâtumdan bu münfehim olmasun ki ben Seyyid Şerîf üzerine da’vâ-yı rüçḥân yâḥûd iddi’â-yı tesâvî eyleyem. Hâşâ vü kellâ! Anlar dâ’ire-i ‘ulyâda benüm üstâdumdur. Gösgötürî ‘ulûmı anlaruñ mü’ellefâtından aḥz itmişümdür. Anuñ mü’ellefâtından [A 55a] ğayrı kitâba ifâde ve istifâde yüzünden baḳmış degülüm. Ammâ şu ḳadar vardır ki anlar

şahîhü'l-mizâc olup menâşib-ı ecnebiyye ile imtizâc itmeyüp cell-i himmetleri ve cümle-i kudretleri tekmil-i 'ulûma maşrûf idi. Eger bize dahı anlar gibi menâşib-ı ecnebiyye dâmen-gîr olmayup ve mizâcımız şîhât-pezir olmuş olaydı inşâ'a'llâhu'r-Rahmân anlar gibi 'ilmde 'azîmü's-şân olmak muqarrer idi." Câmî'ü'l-menâkıbu'n vâlidinden menkûldür ki bir gün H'âce-zâde ziyâret hükmiyle Mehemmed Paşa'ya varur. Bir cânibde mu'allim-i sulţân Hayrû'd-dîn'i bulup bir cânibe kendüler câlis olup cenâheyn olurlar. Ba'de zemânin Efđal-zâde gelüp H'âce-zâde altında cülûsa te'ennüf u te'eddüf eyleyüp Hayrû'd-dîn'ün altı¹ yanında ku'ud ider. Hîn-i muşâhabetde Seyyid Şerîf'ün fazlı zıkr olunur. İkisi bile ittifâk iderler ki Seyyid'e "Su'âl vârid olmaz ve haţâ dahı şâdır olmamışdur. Ben mu'âraza idüp su'âl vâriddür. Beşeriyet hükmiyle haţâ dahı şâdırdur. Nihâyet kılllet üzre ola." didükde benüm sözüme ikisi bile eşedd-i inkâr ile inkâr idüp اطلب منك الدليل² didiler. Baña burhân lâzım olıcağ didüm ki Seyyid Şerîf *Şerh-i Mevâkıf*'da ve *Şerh-i Muhtaşar*'a yazduğı hâşiyede Sa'dü'd-dîn'e i'tirâzı olup hâşiyeye-i mezkûrede [T 67b] ve'l-hağ diyü muhâkeme itdüğü maħalde şarîh haţâ itmişdür. İkisi bile *Şerh-i Mevâkıf*'dan itdügüm nakle ikrâr idüp hâşiyeye-i mezkûrede nakle inkâr itdiler. Pes didüm ki "Benüm nüşhamda sağ şahîfede dördinci şatrdan sonra el'ân güyâ ki nazarumdadur." didükde vezîr-i mezkûr "Çünkü eyledür, hâşiyeyi getürsünler." didi. Bu ikdâmdan ğarazı bu ki bir tarikle baña ilzâm müteveccih ola. Pes hâşiyeye için âdem gönderdüm. Getürdüklerinde 'aynı ile bulup ikisine bile göstericek Hayrû'd-dîn sâkit ü mebhût olup İbn Efđal didi ki "Hâşiyede mektûb olan nefsi-emrî beyândur. *Şerh-i Mevâkıf*'da vâkı' olan i'tirâzdur." Böyle diyicek didüm ki "Nefsü'l-emr [A 55b] ki dirler ma'nâsı nedür?" didi ki "İki ma'nâsı vardır." Böyle didiğine bî-ihtiyâr olup güldüm. Didüm ki "Haţâ itdün. Cehlün ma'lûm oldu. Nefsi-emrün ma'nâsı birdür. Lâkin emreyne şâdıkdur. Sen mefhûm ile mâ-şadağ mefhûmuñ mâ-beynin fark itmezsin. Yine dönüp 'ilm ü fazl da'vâsın eylersün." Böyle diyicek İbn Efđal dahı sâkit olup mebhût oldu. Vezîr didi ki "Yâ mevlânâ! Sende dahı hiddet ü tehevvr var imiş." Ben didüm ki "Hiddetüm ve muhâlefetüm kelâm-ı bâtıladur. Hağğ söze ne sözüm vardır." Yine vezîr didi ki "Talebe ile dahı hâlün bu mıdur?"

1 altı: -T

2 "Senden delil ve beyan istiyorum."

Didüm ki “Talebeden biri bu maķûle söz söylese kitâb ile başına darb iderdüm, degül ki azar itmek.” Vezîr bî-ihtiyâr olup güldi. Ben selâmlayup çıkup girdüm. Yine nâķil-i mezkûrdan menķûldür ki Sultân Bâyezîd Hân pâdşâh olduķda Hôrâsân sultânı Hüseyn-i Bayķara’dan tehniye-i salţanat için elçi gelüp tuhaf-i bî-pâyân ve hedâyâ-yı bî-kerân getürdükde H’âce-zâde’nün fazlı meşhûr-ı âfâķ olmağın Hôrâsân’dan bir ‘ilm şûrîdesi ve ma’rifet bendesi H’âce-zâde’den kırâ’at ümîdine ve tahşîl recâsına mütevec-cih olup bî’z-zât Hüseyn-i Bayķara gibi ‘âlî-şân sultân [T 68a] Sultân Bâyezîd Hân’dan şahş-ı mezkûr için H’âce-zâde kırâ’atın iltimâs idüp şefâ’at itmişler idi ve Sultân Hüseyn cenâbından müstaķil H’âce-zâde’ye hediye-i marziyye dahı irsâl olunmış idi. Pes ol şahş monlâ hâzretleri ziyâfet idüp Seyyid Şerîf’ün *Şerh-i Muhtaşar*’a yazduğı hâşiyeden ta’rîf-i ‘ilmden kırâ’at ta’yîn olunmış idi. Zıkr olınan derse fâzıl Taşķöprü-zâde’nün vâlidî hâzır olup ol şahş kırâ’at emr olunup ben ve sâ’ir şürekâya aslâ kelimât itmeyüp hemân kırâ’at u takrîr ol şahş münhasır idi. Ders-i şânîde ol şahş bir i’tirâz itdi. Ben cevâb virdüm. Cevâbum maķbûl oldu. Tekrâr bir su’âl dahı itdi. Aña dahı cevâb virdüm. Kezâlik cevâbum maķbûl [A 56a] oldu. Üçinci i’tirâzda cevâbum maķbûl itmeyüp aşâğa okunsun buyurdılar. Derse meşğûl oldılar. İki satır hâşiyeden okunduķda ol cevâb ki şâlişen virmiş idük. Yine takrîr ile buyurdılar. Pes emrleri üzre i’âde itdüm. Pes ahsen-i ķabûl ile ķabûl idüp buyurdılar. “Seyyid Şerîf’ün fûlân ‘ibâreti ki vardur, Seyyid Şerîf ol ‘ibâretle ol su’âlün def’in murâd idinmişdi. Ol ‘ibâret senün cevâbuñı mü’eyyiddür.” Ders tamâm olup ķalkup girdük. Buyurmuşlar ki “Mütâla’ası benüm mütâla’ama muvâfıķdur.” Pes bu söz baña cemî’-i ‘ömrümde sebeb-i¹ iftiḥâr oldu. Mervîdür ki Hâķib-zâde’nün *Şerh-i Tecrîd*e yazduķları hâşîye şâyî’ olduķda monlâ hâzretleri taleb idüp bulup getürdügümüzde mütâla’a idüp çendân maķbûlleri olmayup Celâl’ü-dîn-i Devvânî hâzretlerinin *Şerh-i Cedîd*e yazduķları meşhûr olup kezâlik huzûr-ı şerîflerine getürdügümüzde ba’de’l-mütâla’a ta’accüb itdiler. Şikâtden mervîdür ki Mü’eyyed-zâde diyâr-ı ‘Acem’de ‘Allâme-i Devvânî ḥıdmetine varduķlarında “Baña Rûm’dan ne² [T 68b] tuḥfe getürdün?” didüklerinde “H’âce-zâde’nün *Tehâfût*’in getürdüm.” diyü nazar-ı şerîflerine vaz’ eylemişler. Alup

1 sebeb: -T

2 “ne” T’de mükerrer.

bir müddet müṭâla'a idüp buyurmuşlar ki "Allâh sizden ve bu kitâbuñ mü'ellifinden râzî olsun. Bu bâbda bir kitâb te'lîfi içün niyyet itmiş idüm. Eger bu kitâbı görmezden evvel itmiş olaydum rüsvâyî olurmuşum. Laṭîf itmişler." diyü buyurmuşlar. Monlâ ḥazretleri müftî oldukları târîḥde iki ayakları ve şağ elleri marîz olup ol ḥâlde Sulṭân¹ Bâyezîd Hân ḥazretlerinüñ *Şerḥ-i Mevâkıf*a maḥabbetleri olmağın ḥâşiye yazmak emr iderler. Mevlânâ-yı mezkûr i'tizâr idüp "Benüm *Şerḥ-i Mevâkıf*a vâkı' olan kelimâtumı Ḥasan Çelebi alup ḥâşiyesinde derc itmişdür. Ammâ emr iderlerse *Telvîḥ*'e yazduğum ḥâşiyeyi beyâz ideyin." Pâdşâh ḥazretleri mütesellî² olmayup beher-ḥâl *Mevâkıf*a yazmak gereklidür diyü tekrâr emr itdüklerinde emre imtişâl idüp iştigâl itdüklerinde *Şerḥ-i Mevâkıf*ı önlerinde yaşdık üzre vâz' idüp [A 56b] müṭâla'aya meşğûl olup istilâ-yı elem ve ğalebe-i marâzdan âḥar kitâb müṭâla'asına ḳudretleri olmayup ancaḳ *Şerḥ-i Mevâkıf*a nazâr idüp anuñ daḥi varaḳın taḳlîbe ḳâdir olmayup vaḳt-i ḥâcetde bir kimesne gelüp taḳlîb-i varaḳ idermiş. Lâ'ih olan ḥâtırayı şol elleriyle yazarlar imiş. Baḥş-i vücûda inince yazmışlar. Ol maḥalle geldükde ecel gelüp va'de yetişüp dârü'l-ğurûrdan dârü's-sürûra rıḫlet iderler. Tesvîd olınan müsveddeyi telâmizinden Mevlânâ Bahâ'ü'd-dîn beyâz itmişler. Anlar daḥı ol eṣnâda fevt olmuşlar. Mezkûr ḥâşiyenüñ soñ 'ibâreti ki müsvedde ol maḥalde ḳalmış. *Lâ-yetimmu'l-maṭlûb*³ 'ibâreti imiş. Mülâḥaza olınsa ḳazâyâ-yı ittifaḳıyenüñ ğarâ'ibindendür. Monlâ ḥazretleri Burusa'da fetvâ manşıbın mutaşarrıf iken târîḥüñ sekiz yüz ṭoḳsan üçi senesinde Sulṭân Bâyezîd Hân'ın evâ'il-i salṭanatında fevt olmuşlar. Seyyid Buḥârî civârında [T 69a] medfûn imişler. Müellefât u muşannefâtından *Tehâfüt*'leri meşhûr-ı âfâḳdur. Monlâ-zâde'ye daḥı bir miḳdâr taḥşiye vâkı' olmuş. Buyurmuşlar ki *Monlâ-zâde Ḥâşiyesi* ḳaşda muḳârin olmamışdur. Ancaḳ Veliyyü'd-dîn-zâde Aḥmed Paşa'nın birâderi Ebû Bekr Çelebi *Monlâ-zâde* ḳırâ'at iderlerdi. Ḳırâ'at itdükleri zemânda ba'zı maḥalle lâ'ih olan yazılup virilürdi. Bekr Çelebi cem' idüp risâle-i müstaḳille itmişlerdür. *Ṭavâli*"e daḥı şerḥ yazup *Telvîḥ*'e daḥı ḥâşiyeleri vardur ve kütüb-i mu'tebereden niçesine ta'likât ve ḥavâşisi olup lâkin istilâ-yı marâzdan beyâzı mümkün olmadı. Kendülerüñ vefâtından

1 Sulṭân: -T

2 mütesellî: -T

3 "İstenilen tamamlanıyor."

müş'ir ve ol maḳāma 'adem-i liyāḳatın mazhar imiş. Maḥmūd Paşa mektûbı gördüklerinde "Mevlânâ Ḥayālî, Ḥacî Ḥasan-zâde'nün keyfiyyet-i 'ilmiyyelerine vâḳıf degüller imiş. Ol maḳāma liyāḳat degül, elyaḳdur." diyü buyurmışlar. İttifâḳ bu eṣnâda İznîḳ Medresesi'nde Ḥaṭîb-zâde'nün fevti haberi gelüp Ḥaṭîb-zâde fuṣalâdan olmağın vefâtını pâdşâha 'arz iderler. Sultân Meḥemmed Ḥân mezkûruñ fevtine ḥaylî bî-ḥuzûr olup fâzıl kişi idi. Ḳā'im-maḳām olup ilerü gelecek ḳavâbilden bir vücûd-ı kâmil görüñ diyü emr eyler. Maḥmūd Paşa'nun ḥâtırına Ḥayālî gelüp lâkin ol eṣnâda 'arz eylemez. [A 57b] Tekrâr meclis olup divân olduḳda 'arz eyler. Sultân-ı kâmrân daḥı buyururlar: "Ol Ḥayālî degül midür? Yazduğı ḥâşiyede seni zıkr itmişdür." "Beli pâdşâhum oldur." diyicek "Ben daḥı bilürin. Ol kimesne ol medreseye lâ'ikdür." diyü ri'âyeten bir uğurdan yüz otuz aḳçe iḥsân iderler. [T 70a] Mevlânâ Ḥayālî daḥı Filibe'den İstanbul'a gelür. Pâdşâh ḥazretlerinüñ medrese iḥsân itdüğün Maḥmūd Paşa i'lâm itdükde "Ben bu yıl hacca niyyet eyledüm. Be-her-hâl ferâḡat itsem olmaz. Sefer lâzım olmuştur." diyicek Maḥmūd Paşa buyururlar ki "Hele emr-i pâdşâha imtişâlen bir miḳdâr varuñ. Medresede oluñ. Ba'de zemânin izn-i sultânla gidesin. Münâsib budur." didüklerinde Ḥayālî eydür ki "Eger Sultân Meḥemmed saltanatın ve Maḥmūd Paşa vezâretün daḥı virürse hacdan ferâḡat müyesser degüldür." diyü cevâb virür. Pes Maḥmūd Paşa kıışsayı pâdşâha 'arz eyler. "Niçün ibrâm itmedüñ?" didükde "İtdüm, lâkin eger Maḥmūd Paşa vezâretün daḥı virürse niyyet itdüm. Ferâḡat idemezin." diyü istiḥyâ'en saltanata müte'alliḳ itdüğü kelimâta müte'arız olmaz. Pes pâdşâh emr iderler ki Ḥayālî varup hac idüp gelince mu'id olan talebeye ders diye. Ḥayālî'dür geldükde medreseyi mutaşarrıf ola. Pes Ḥayālî bir nice mevâlî ile 'azm-i hac idüp varup ıṣḳât-ı farz eyleyüp geldükde medrese-i mezkûrede müderris iken fevt olurlar. Vefâtları târiḥünde henüz otuz üç yaşında imişler. Mevlânâ-yı mezkûr müddet-i 'ömrinde evḳâtın 'ilme ve 'ibâdâta şârif, pâyebelâḡat ve mâye-i berâ'atında ser-âmed-i cihân, yegâne-i zemân, mütâla'adan laḥza vü ân münfek olmayup dâ'imâ ḥaḳâ'ıḳ-ı 'ilmiyyeye müte'alliḳ biḥâr-ı efkâra ḡarîḳ imişler ve şebân-rûzı bir defa tenâvül vâḳi' olmamış. Anı daḥı cüz'i nesne ile ḳanâ'at iderler imiş. Şol mertebe naḥîf imiş ki aşâbi'den sebbâbe ile ibḥâmı taḥlîk idüp ḳolına tamâm ḥaḳḳa olup tolaşurmuş.

Mevlânâ Gıyâşü'd-dîn'den menķüldür ki iki yıl mıkđarı hıdmetinde olup kıra'at-ı 'ilm itdüm. Aşlâ bir ân hânde itdüğün görmedüm. Dâ'imü's-şamt, keşirü't-tefekkür [T 70b] [A 58a] kimesne ile tekellüm vâķi' olmazdı. Meğer ki ta'lim ü ta'allüm yâhüd mübâhâşe tarîķıyla kelimât-i 'ilmiyye ola. İttifâķ bir gün câmi'de H'âce-zâde ile cem' olup mübâhâşe-i 'ilmiyye iderler. H'âce-zâde'de bu kadar kıdret var iken ğalebe ider. Muşâhabet müfâraķata mü'eddî olup menzile geldüklerinde mübâhâşede hâzır olanlar “Bu gün H'âce-zâde'ye ziyâde¹ ğalebe itdünüz.” dirler. Muķâbelede “Şâlih-i Bahîl oğlın kitâbla başına urmaķ ķaşd itdüm. Lâkin mağlûbiyyetleriyle mütesellî oldum.” diyü hânde iderler. Hıdmetinde olanlar “Tebessümün ancak ol hâlde gördük.” diyü rivâyet iderler. Ammâ bu ol 'adem-i tebessüm degüldür ki turş-rûluķdan nâşî ola. Ancak hâtıraları ğayrı olmağın vâķi' olmaz imiş. H'âce-zâde'nün cedit Şâlih-i Bahîl ile mülâķķab olmağın bu iştiḥâra sebeb bu imiş. H'âce-zâde'den menķüldür ki “Ḥayâlî ile mâ-beynimüzde ğayret-i 'ilmiyye ol mertebede idi ki anuñ ğayretinden ve farḫ-ı fikretinden baña daḫı ğayret ol mertebe istilâ itmiş idi ki mülâḥaza-i 'ilmiyyeden ârâm u h'âb vâķi' olmazdı. Çak fevt olmayınca câme-i h'âbda istirâhatla h'âb müyesser olmazdı. Vefâtından şimden girü arķam üzre yaturam.” diyü buyurmuşlar. Ammâ H'âce-zâde ğalebesi Ḥayâlî'nün ḫayâline gelmeyüp muḫaķķak ğâlib-i muṭlak imişler. Mevlânâ Ḥayâlî şüfiyye tarîķına daḫı duḫûl idüp Şeyḫ 'Abdu'r-raḫîm-i Merzifonî Edrine'de Câmî'-i Cedîd'de kelime-i zikri telķin iderler imiş. Bu müddet-i sehlde *Şerḫ-i Akā'id*e ḫâşîye yazup ḫâşîye-i mezbûra kemâl-i icâz üzre mertebe-i elġâzda olup zemâne ezkiyâsını anuñla imtiḥân iderler. Beyne'l-ḫavâş maķbûldür. Güzel itmişdür. *Ḥâşîye-i Tahrîr* evâ'iline daḫı yazmışlardır. Üstâdı olan Hızır Beg'ün 'akā'id'e müte'allik nazmına laṭif şerḫ yazıp çok diķķatler [T 71a] idüp ḫaķā'ik ü daķā'ikdan fevā'id-i keşîre derc itmişdür. Câmî'ü'l-menâķıb, mezkûruñ ḫatṭıyla *Telvîḫ* gördüm. Kenârında kelime-i² laṭife-i daķā'ik-âmîzlerinden çok leṭā'if taḫrîr olunmuşdur. Kezâlik ḫatlarıyla *Tefsîr-i Beyzâvî* gördüm. Anuñ daḫı kenârında efķâr-ı laṭifesinden bisyâr ü bî-şümâr leṭā'if var idi ki her biri niçe fıkri bikri ḫâvî idi. Mezkûra [A 58b] 'ömr-i ṭavîl müyesser olmuş olaydı çok kimesneye te'lif ü taşnîfden uşandırup bunlardan kimesneden şâdır

1 ziyâde: -T

2 kelime: -T

olmamış âşâr-ı 'azîme peydâ vü hüveydâ olup cümle-i 'ulûm ü fûnûnda ve te'lîf ü taşnıfde 'azîmü's-şân ve Seyyid ve Sa'dü'd-dîn mânendi şâhibü'l-'un-vân kimesne olaydı.

Kıta: Müdekkik-ı 'ulemâ hazret-i Hayâlî'nün
 Haqîkat uymış idi ism ü resmî hâline
 Tahayyül itdügi fikret ile hayâlâtun
 Kimesne irmez idi haq budur hayâline

**Ve minhum el-'Âlimü'l-'âmil ve'l-Fâzîlü'l-kâmil el-Mevla'l-'allâme
 Muşlihü'd-dîn el-Şaştallânî {Mevlâ el-'Allâme-i Kestellî}**

Fâzîl-ı mezkûr 'ulemâ-yı Rûm'dan çok kimesneden taşşîl-i 'ilm eyle-yüp ba'dehu fuzalâdan Hızır Beg hıdmetine yetişüp taşşîl-i 'ulûm itmiş. Ol târîhde H'âce-zâde ve Hayâlî mu'îdler imiş. Ba'de müddetin menâşıba kesb-i istiḥkâk itdükdün soñra evvelâ Dimetoka'da müderris olup ba'dehu Meḥemmed Hân binâ itdügi Şemâniyye'nün birisi virilmiş. İḥâta vü ma'lûmât şol mertebe imiş ki vakthâ germ olup hâlât-ı 'ilmiyye galebe idüp eydürmüş ki: "Eger pâdşâh hazretleri sekiz medreseyi bir uğurdan iḥsân itse *inşâ'Allahü'l-Melikü'l-Kâdir* cümleye derse kâdir olurum." Mevlânâ-yı mezkûr bilâd-i şelâsedn üçine bile üçer kerre kâzî olur. Sulṭân Meḥemmed Hân¹ salṭanatı evâhirinde kâzî'l-'asker olur. Ol târîhe deflü kâzî-i 'asker bir imiş. Ol zemânda Şaramanî Meḥemmed Paşa vezîr olup Mevlânâ Kestellî kemâl-i istiḳâmet [T 71b] ve nihâyet-i diyânet ile muttasıf cümle-i aḥvâlde kavvâl bi'l-haḳ olup haḳdan tecâvüz itmeyüp levme-i lâ'imden ḥavf itmedükleri ecilden Meḥemmed Paşa bunlardan kemâl-i şıyânet² üzre³ imişler. Mevlânâdan ḥafıyyeten pâdşâha 'arz eyler ki vüzerâ-yı salṭanat erkân-ı devlet dört kimesne ola. Memâlik-i pâdşâhî ise nâ-mütenâhî yevmen-fe-yevmen ziyâde olmaḳda kâzî-i 'asker daḫı ikişer olsa biri Rûmili vilâyetine ve biri Anaṭolı'ya müḥimmât-ı kuzât ve müderrisîn ve sâ'ir meşâlih-i müs-limîn âsân vechle görölüp ve hem zînet-i dîvân-ı şâhî ve tertib-i erkân-ı şehensâhiye daḫı muvâfıḳ ve münâsib idi. Pes pâdşâh re'yin ma'kül [A 59a] görüp ve tedârükin maḳbûl görüp Rûmili vilâyetine yine Şaştallânî

1 Hân: -T

2 şıyânet: -T

3 üzre: üzre şıyânet üzre T

Anaṭolı semtine İstanbul¹ kâzısı olan Hâcc Hasan-zâde'yi ta'yîn eyler. Bu hâl Mevlânâ Kaştallânî'nün ma'lûmı olıcaḡ müşârekete râzî olmayup varan kimesneleri âzâr ider. Vezîr Meḡemmed Paşa tedbîr eyler ki bi-nefsihi varup mülâyemet ile söyleyüp irzâ eyleye. Ba'zılar dirler ki sizûn söziñüzden tecâvüz itmez. Ammâ şoñra şerrinden daḡı şıyânet gerek ve bi'l-cümle Meḡemmed Paşa varup ne dirse dir, râzî eyler. Yine maḡâmına gider. Hâcî Hasan-zâde kâzî'l-'asker olduḡda ṭalâka yemîn eyler ki şerîki ḡuzûr-ı pādşâhda vezîr ḡaḡḡında ne söylerse gelüp naḡl eyleye. Bunuñ üzre çok zemân geḡmez. Sultân Meḡemmed Hân Firdevs bâḡın mekân idinüp Sultân Bâyezîd Hân iclâl-i bî-kerân ile pādşâh olur. Pes Kaştallânî ma'zûl olup tekâ'üd ḡükmiyle yüz aḡçe ta'yîn olınup ḡalîl Paşa oḡlı Tacü'd-dîn kâzî-i 'asker ta'yîn olunur. Câmî'ül-menâḡıb ḡazretinûn vâlidlerinden menḡûldür ki mevâliden Muşannifek fevt olup 'ulemâ-yı zû-fünûn külliyyen cenâzesine ḡâzîrûn olup defninde bile olurlar. Ol târiḡde Mevlânâ Kestellî İstanbul [T 72a] kâzısı olup el'ân Sultân Selîm Hân Câmî'i olduḡı maḡalde olurlar imiş. Meyyitûn defninden şoñra her kişi menziline rücû' itdüklerinde Mevlânâ Kestellî yanında mevâliden Maḡnisa-zâde ile Kâḡî-zâde bulunur. Anlardan el-Hâcc eydür ki ol gice muşâḡabet ideler. Yarındası Muşannifek'ûn mezârına bilece gideler. Pes ikisi ma'an fîkr iderler. Be-her-hâl icâbet-i da'vet lâzım varıldıḡı taḡdîrce ekl-i ma'cûn muḡarrer böyle ittifâḡ iderler ki menzillerine varup yine geleler. Ma'cûn teklîfinde tenḡamuzda birer miḡdâr ifṭâr olınmışdur diyü i'tizâr idüp mübtelâ-yı ibrâm olurlarsa birer miḡdâr daḡı yiyeler diyü cüz'i nesne ile ḡalâş olalar. Bu meşveret üzre varup yine gelürler. Pes da'vet olınan gelüp merâtibince ḡu'üd idüp oturunca ber-vech-i mu'tâd ḡaḡḡıhi mâ-beyne gelüp mevlânâ vâfir ekl idüp ba'dehu Kâḡî-zâde'ye teklîf idüp ibrâm itdüklerinde odaya uğramaḡdan ḡaraḡ ekl-i ma'cûn idi. Ziyâdeye taḡammülüm yokdur diyü bi'l-izṭırâr kizbi iḡtiyar eyleyüp ḡalâş olurlar.² [A 59b] Dönüp Maḡnisa-zâde'ya teklîf itdükde ḡâtırını içün bir miḡdâr ifṭâr iderler. Kâḡî-zâde'den menḡûldür ki zıkr olınan meclisde bir müddet geḡüp ma'cûn yetişüp keyfiyyet-i varaḡû'l-ḡayâl ile pür-hâl olduḡlarında münâsebetle taḡrîr-i *Avârif ü Ma'arife* şürû' idüp bir miḡdâr 'ulûm-ı ḡikemiyyeden söyleyüp mezkûr fenne müte'alliḡ ol ḡadar daḡa'ıḡ naḡl eylediler

1 İstanbul: Sitanbul A

2 olurlar: olur A

ki görmüş ve işitmiş degül idim. Kezâlik ‘ulûm-ı şer‘iyyeye şürû‘ idüp ve uşûl ü fûrû‘ zıkr eyleyüp her birine müte‘allik mesâ’il-i ğarîbe vü ‘acîbeden âzân-ı ehl-i iz‘ân işitmedük ğarâ’ib zıkr eyleyüp ba‘dehu tevârihden ve muhâzarâtdan söyleyüp mesâmi‘-i ‘ulemâ istimâ‘ itmemiş kışaş u hikâyât ve nevâdir-i vâkı‘ât hikâye idüp ba‘dehu luġat-ı ‘Arabîyye ve fûnûn-ı edebîyyeden kelimât idüp đurûb-ı emşâl-i ‘Arab ve ‘Acem’den ra’nâ [T 72b] meşeller irâd idüp ve ğâhî belâġatda derece-i a’lâyı müştemil kaşâ’id-i ‘Arabîyye okıyup cümlemüz cân u dil ile müstemi’in olup hezâr-âferîn idüp inşâf itdük. Ešnâ-yı takrîrde şöyle ta’bîrde iken hoşkaya işâret idüp sebep-i tekellüm ve şetâret budur dirler idi. Monlâ Luţfî’den menkûldür ki Sinân Paşa vezîr iken anlaruñ talebesinden olup paşanuñ hâli bu minvâl üzre imiş ki leyâlî ve eyyâm-ı ta’îilde tedârük olunup mevâlî da’vet olunup laţîf cem‘iyyetlerle muşâhabetler iderler imiş. İttifâk bir gice Monlâ Kestelli ve Haţîb-zâde ve H‘âce-zâde ve Mollâ Luţfî cem‘ olup muşâhabetler iderler imiş. Monlâ Luţfî’nün yanında bir kimesne vâkı‘ olup muşâhabetler iderler imiş. Monlâ Luţfî muşâhabette dimiş ki: “Bir târihde baña bir marâz ‘arız oldu. Kan derledüm. Pirehenüm şıkıldılar. Kan çamladı.” Pes ol şahşa bu umûr ğarîb gelüp gülmiş. Civârında olanlar işidüp anlar dañı istigrâb idüp gülüşmişler. Monlâ Kestelli işidüp keyfiyyet-i tebessümlerinden su’âl itdükde mâ-cerâyı takrîr itmişler. Buyurmuşlar ki: “Bu ne istigrâb maħallidür. İnsâna ‘arız olan emrâzdandır. İbn Sînâ *Ķânûn*’ında fülân faşlda zıkr itmişdür.” diyicek H‘âce-zâde “*Ķânûn*’ı müţâla’a itdünüz mi?” dirler. Cevâb virürler ki: “Yalınuz *Ķânûn* [A 60a] degül belki İbn Sînâ’nuñ cümle-i mü’ellefâtuñ görüp müţâla’a idüp hatrâ *Şifâ*’yı mine’l-evvel ile’l-âhîr yedi def’a müţâla’a itdüm. Yedinci itdügüm müţâla’ada her maħalle her dânişmend-i evvel dersine itdüğü diğkati itdüm.” diyicek hâzîrûn cümleten ihâtasın ve diğkatin ta’accüb itdiler. H‘âce-zâde akrânından kimesneyi “mevlâ” lafzıyla tezekkür itmeyüp bunları her bâr “monlâ” lafzıyla zıkr iderlerdi. Dâ’imâ hakkında ħallâl-i müşkilâtdur. Müddet-i yesîrde ‘ulûm-ı keşîre hıfzına ve ihâtasına mâliklerdür. Lâkin beşerîyyet hükmiyle bir mes’elede ħaţâ eylese muşır olup ħaţâyı şavâb fehmi idüp [T 73a] rücû‘ müyesser degül imiş. H‘âce-zâde’den nağl olunur ki Meħemmed Paşa meclisinde bir mes’elede ħaţâ itdi. ħaţâyı bizüm cânibimizde isnâd idüp H‘âce-zâde ħaţâ itdi diyü ol i’tikâd üzre ħaldı.

Rücû‘ müyesser olmadı. Mezkûr, uzun boylu, naḥîfû'l-beden, aşferû'l-levn, ezrakû'l-'ayneyn, mütemevvil ü maldâr kimesne olup İstanbul'da câmi‘ ve medrese dahı binâ itmişlerdür. Mü'ellefâtından *Şerḥ-i 'Akâ'id*'e ḥâşiye yazup ekşer-i mevâzi'da Ḥayâlî'ye red itmişlerdür. 'Allâme Şadrü's-şerî'a nuñ *Muḳaddimât-ı Erba'â*'sına risâle yazmışlardır.¹ Mevâliden 'Alî el-'Arabî'nüñ *Muḳaddimât'a* taḥrîrin ekşer red kaşd itmişler. Mezkûr, aḡleb-i evkât derse ve każâya ve meşâlih-i fuḳarâ vü aḡniyâya meşḡul olmaḡın te'lif ü taşnîfe evkâtında müsâ'ade bulunmayup târîḥüñ toḡuz yüz birinde sulṭân-ı a'zam Süleymân Ḥân *'aleyhi'r-raḡmetu ve'l-ḡufrân* ḥazretlerininüñ 'âlem-i şehâdete geldüklerinden bir yıl soñra fevt olup Eyyüb-i Enşârî'de medfûn imişler.

Kıṭ'a: Kaşallânî ḥazreti keyfiyyet-i esrâr ile
 'Âlim-i 'ilm ü ma'ârif vâḳıf-ı esrâr imiş
 Bir zemân imiş ki 'ilmüñ müşterîsi var imiş
 Geldi vü geçdi taḡıldı bu da bir bâzâr imiş

Ve minhum el-'Âlimü'l-'âmil ve'l-Fâzılü'l-kâmil el-Mevla'l-'allâme Muḥyi'd-dîn Meḥammed eş-Şehîr bi-Ḥaṭîb-zâde {Mevlânâ Ḥaṭîb-zâde Efendi} {Ḥaṭîb-zâde}

Mezkûr mevlânâ beyne'l-'ulemâ “Ḥaṭîb-zâde” demekle meşḥûr olup mebânî-i 'ulûmı vâlidinden kıra'at idüp ba'dehu 'Allâme-i Tûsî ve Hızır Beg ḥıdmetine irüp ba'dehu İznîk'de müderris olup Şemâniyye'nüñ tamâmında birisine müderris olmuşlar. Ba'de müddetin ma'zûl olur. Mevlânâ Gürânî, Ḥaṭîb-zâde emrinde pâdşâha naşîḥat [A 60b] idüp yine manşib-ların muḳarrer iderler. Soñra pâdşâh nefis-i nefislerine mu'allim idüp bu hâlde Ḥ'âce-zâde ile baḡş da'vâsın eyleyüp pâdşâh “Kâdir misün?” didükde [T 73b] “Kâdirüm, ḥuşûşâ pâdşâh dergâhında bir miḳdâr ḥayyizüm ola.” didükde pâdşâh bu sözden münfa'il olup ta'lîmden giderüp yine medrese virmişler. Mevlânâ faşîḥü'l-lisân, melîḥü'l-beyân, baḡḡâs-i suḡan-dân kimesne olmaḡın 'ulemâdan nüfûs-ı keşîreye ḡalebe itmişler. Mezkûr, ancak zât-ı 'ilme nâzır olup devlet-i dünyâ çeşmi ḡatında zerre degül imiş. Mevlânâ Muḥyi'd-dîn el-Fenârî'den menḡûldür ki ḡarındaşları Şâh Efendi ile Ḥaṭîb-zâde'den oḡurken yüz aḡçe vazîfe ile müteḡâ'id itmişler. İttifâḡ 'id-ı

1 yazmışlardır: yazmışlar A

sa'id¹ irişüp Hâṭib-zâde didiler ki: "Tehniye-i 'id için pâdşâha bilece varalum. Anda sizi terbiye idüp mübârek ellerin öpesiz."² didi. Mez-kûr müddetde toḡsan aḡçe ile Efḡal-zâde müftî olup mecâlis ü maḡâfilde Hâṭib-zâde teḡaddüm iderler imiş. 'Id olıcaḡ Hâṭib-zâde Efḡal-zâde ma'iyyetle tehniye-i 'id için dīvân-ı 'âlîye müteveccih olurlar. Varduklarında ittifaḡ Efḡal-zâde vüzerâya selâm virüp Hâṭib-zâde'ye bu vaz' ḡabîḡ gelüp Efḡal-zâde'nün göḡsine urup dimiş ki: "Ülemâ 'ırzını pâymâl ve beni münkesirü'l-bâl itdün ki bu maḡûle cühhâla selâm itdün. Şabr itmek gerek idün. Nihâyet istiḡbâl iderlerse selâm virileydi. Sen maḡdûmsun. Anlar ḡâdimdür. Siyyemâ eşrafdan ḡasîb ü nesîb, fâzîl u lebîb olasın." Ma'a'l-ḡışşa ḡuzûr-ı sultâna dâḡîl olurlar. Pâdşâh bunları istiḡbâl eyler. Mevlânâ Muḡyî'd-dîn el-Fenârî barmaḡum ile 'ad itdüm. Yedi ḡadem ḡarşu geldi. Hâṭib-zâde aḡlâ³ egilmek ve taḡbîl-i yed vaz'ın göstermedi. Ancaḡ sâ'ire virdüḡi gibi selâm virüp el ucu ile muḡâhafa idüp Allâh mübârek 'idün mübârek ide pâdşâhum diyü tehniye-i 'id idüp bir miḡdâr oturup andan bizi tezekkür idüp [T 74a] terbiye idüp biz daḡı varup pâdşâhuñ elin öpdük. Her birimizde 'ilme şuḡlûñ ziyâde eyleñ diyü tenbih buyurup naḡîhatler idüp ba'dehu Hâṭib-zâde rücû' idüp yanına düşüp ḡıkup gitdük. Eḡnâ-yı kelâmda [A 61a] Efḡal-zâde didi ki: "Münâsib ol degül mi idi ki 'aḡîm pâdşâhdur. Mübârek ellerin öpesiz." Didiler ki: "Siz vâḡıf-ı ḡâl degülsiz. Pâdşâh-ı rûzgâra sebeb-i iftiḡâr bu yetmez mi? Hâṭib-zâde gibi fâzîlû'd-dehr ayaḡına varup mübârek bâd ide." Cemî'-i 'ömrinde selâṡîne ve vüzerâya varup gelmekte. Aḡvâli bu minvâlde idi. Bir gün Sultân Bâyezîd 'Alî el-'Arabî ile Hâṭib-zâde'yi ve 'ulemâdan ba'zı kimesneyi cem' idüp baḡş-ı rû'yete müte'alliḡ baḡş itdürür. Baḡş bir yerde müntehî olur ki Hâṭib-zâde'nün kelimâtına pâdşâh eşedd-i inkâr ile inkâr idüp ve mezkûre kemâl-i derece bî-ḡuzûr olup Hâṭib-zâde vâḡıf-ı ḡaziyye olup baḡş-ı rû'yete risâle yazup müdde'âsın edille-i ḡaviyye ile işbât idüp ḡuṡbesinde Bâyezîd ḡân ḡazretlerin tezekkür ider. Risâleyi vüzerâdan İbrâḡim Paşa ile gönderür. Pâdşâh risâleye mültefit olmayup eline daḡı almaz⁴ ve buyururlar ki: "Ol da'vâ itdüḡi kelâm-ı bâṡılı lisânıyla söyledüḡi

1 'id-ı sa'id: 'id-ı şerif T

2 öpesiz: öpün T

3 aḡlâ: -T

4 almaz: -T

yetmez. Risâle idüp yazup gönderdüğü ne edebsizliktür. Hemân risâlesiyle yüzine uraydı. Elbette ve elbette diyesin. Benüm vilâyetümden çıkup gitsün. Min-ba'd tırmasun.” Vezîr ise mütehayyır, pâdşahuñ sözün Hâṭib-zâde'ye di-mege hicâb ider. Hâṭib-zâde ise huzûr-ı sulṭânda i'tibârı var şanur. Câ'ize ve ri'âyet recâ ider. 'Adem-i ri'âyeti vezîrden şanup vezîrden bi-huzûr olur. Eydür ki: “Pâdşâhdan icâzet alıvır. Varayın Ka'be'de mücâvir [T 74b] olayın.” Vezîr görür olmaz. Kendü mālından on biñ akçe ifrâz idüp sulṭân kıbelinden diyü Hâṭib-zâde'ye gönderür. Bu eşnâda Celâlü'd-dîn-i Devvânî bilâd-ı Rûm'da ba'zı ehibbâsına mektûb gönderüp gûşe-i mektûbda evvelâ Hâṭib-zâde'ye selâm yazup ba'dehu H'âce-zâde'ye yazar. Hâṭib-zâde mektûbı işidüp istedüp alup vezîre gönderür ki “H'âce-zâde'nün benüm üzerüme fazlın anlarsun. Ma'a-hâzâ eyle degüldür. Bilâd-ı 'Acem'de dahı benüm fazlum anuñ üzrine meşhûrdur. Aña binâ'en Celâlü'd-dîn mektûb-ı mergûbında beni taḳdîm itmişdür.” diyü mektûbı vezîre gönderür. Nazarıñuz müte'allik olsun dir. Vezî-re haber [A 61b] ve mektûb-ı Hâṭib-zâde vâşıl olduğda eydürler ki: “Tuta-lum fâzıl ve cümleden kâmil imişler. Şimdi da'vâ-yı fâzıl ider kimesne yok ve el'ân bu hâle taşaddî dahı yok. Böyle iken elbette ve elbette ben fâzılın diyü cebren 'âleme i'tikâd itdürmek bu ehl-i 'ilme düşer hâl degül. 'İlm ü fazlla meşhûr-ı âfâk olup cümleye galebe idüp şeyhü'l-İslâm olmağa istiḥkâk bu bir dâdiş-i ḥaḳdur. Cebrî degüldür. Mektûba geldük, zıkrde taḳdîmden fazl u 'irfânda taḳdîm lâzım gelmez. Kendüler çün efdâl-ı fuzalâdur. Bu me's'ele ḥod mertebe-i evveliyyâtda meşhûr ola. Niçün gâflet ideler.” Bundan sonra çok geçmeyüp fevt olurlar. Vefâtları çokuz yüz birinde vâkı' olmuş. İştigâlleri hâlinde *Hâşiye-i Tecrid*'e hâşiye yazmışlardır. El'ân maḳbûl u mütedâvildür. Sulṭân Bâyezîd Hân emriyle evâ'il-i *Viḳâye*'ye şerḥ yazup itmâm-pezîr olma-mış. Rivâyet olunur ki oğulları olup kemâl-i fazlla meşhûr olur. Hattâ henüz tâzeligi hâlinde fazl ü 'irfânda mollâsından sebḳat itmiş idi diyü rivâyet ider-ler. Eyyûb-i Enşârî'de müderris iken kulları katl eylemiş. Hâṭib-zâde'nün bu muşîbetinden niçe müddet 'ilme iştigâle mecâli [T 75a] olmamış. Seyyid Şerîf'ün *Keşşâf*'a yazduğı hâşiye yazup kezâlik Seyyid Şerîf'ün *Şerḥ-i Muḥtaşar*'a yazduğı hâşiye yazmışlar. *Şerḥ-i Mevâkıf*uñ evâ'iline dahı hâşiye taḥrîr idüp Şâdrü's-şerî'a'nun *Muḳaddimât-ı Erba'a*sına kezâlik risâle taḥrîr itmişler.

Kıt'a: Vaz'ına bu fâzıl-ı dehrün hezārān âferin
 'İlm ü fazluñ haqqını haq bu ki icrâ eylemiş
 'İlm ü 'irfân 'arzını haqqâ şıyânet eyleyüp
 'Ayn-ı 'ibretle cihân bâğın temâşâ eylemiş

Ve minhum 'el-'Âlimü'l-'âmil ve'l-Fâzılü'l-kâmil el-Mevlâ 'Alâ'ü'd-dîn 'Alî el-'Arabî {Mollâ 'Arab el-Müftü}

Fâzıl-ı mezkûruñ nisbet-i türâbiyyesi nevâhî-i Haleb'e olup andan bilâd-ı Rûm'a gelüp Burusa'da Bâyezîd Hân Medresesi'nde Monlâ Gûrânî müderis iken dânişmend olup anlardan taḥşîl-i küllî itmişler. Câmî'ül-menâkıb-dan menkûldür ki mezkûr, Mevlânâ Gûrânî hıdmetinde ol mertebe maḡbûl olmuş ki buyururlar imiş: "Sen benüm yanumda Melikşâh-ı Manḡikî yanında Seyyid Şerîf meṣâbesindesin." [A 62a] Anlaruñ ḡalinden su'âl olındukda buyurmışlar ki: "Seyyid Şerîf *Şerḡ-i Meṭâli*"i on altı def'a kıra't idüp ḡanâ't gelmeyüp nefsinde muḡarrer itmiş ki varup muṣannifden okuya. Muṣannif ol târiḡde Herât nâm şehrde imiş. Seyyid Şerîf 'azm idüp ḡuzûr-ı muṣannife varur. Mülâḡât ider. Meger muṣannif-i pîr-i nâ-tüvân yüz yigirmi yaşına ırmış. Kaşları uzayup mübârek gözlerin örtmiş. İki eliyle kaşların gözi üzerinden giderüp Seyyid'e naẓar ider. Henüz cüvân görür. Eydür ki sen tâze cüvân ben pîr-i nâ-tüvân. Derse iḡtidârum yok. Eger *Şerḡ-i Meṭâli*"i benden kıra't murâduñ ise Mübârek Şâh'a var. Ol benden telemmüz idüp okumuşdur. Benden nice iṣitdi ise bî-ḡuşûr ta'lîme mâlikdür. Meger ol¹ [T 75b] târiḡde Mübârek Şâh Mısr'da imiş. Mübârek Şâh şâriḡuñ ḡulâmı olmağın cümleten 'ulûmı ta'lîm idüp ḡıfẓ itdürmiş. Pes Seyyid, şâriḡden mektûb alup Mısr'da Mübârek Şâh'a vâsıl olur. Mektûbı virürler. Buyururlar ki müstaḡil ders dirseñ aña mecâlimüz yokdur. Lâkin mücerred semâ' ile ḡanâ't idersek ṡalebe dersine ḡâzır ol diyü buyururlar. Seyyid daḡı bu ḡavle ḡâ'il olup ekâbir-zâdelerden birisine evâ'il-i *Şerḡ-i Meṭâli*"den ders ta'yîn iderler. Derse ḡıķıldukda Seyyid Şerîf daḡı ḡâzır olup işğâ eyler. İttifâḡ Melik Şâh ol medreseye mutṡasıl yerde olup evlerinden medreseye ḡapı var imiş ve diğerk medrese saḡnında ne-kim tekellüm olınsa iḡerü Mübârek Şâh'ın mesnedinden işidilürmiş. Güyâ ki yanında tekellüm

1 "meger ol" T'de mükerrer.

olınur. Seyyid Şerîf ise gündüzün ancak ıṣḡâ ider. Tekellüme icâzet yok, dün ğaribüñdür diyü gice medreseye çıkup devr idüp efkâr-ı laṭîfesinden lâ'ih olanı hâṭıra idinüp eydür ki şâriḥ böyle buyurur ve üstâd böyle buyurur. Ben daḥı böyle direm diyü naḫl eyler. Mübârek Şâh'ın mesmû'ı olup ıṣḡâ iderek Seyyid'ün laṭîf kelimâtından bir ḥâlet gelür ki istimâ ile olmaz. Şevḳinden semâ eyler. Yarındası Seyyid Şerîf'den i'tizâr idüp kıra'ata ve kelimâta izn virüp [A 62b] murâdı ne ise edâ idüp dürlü dürlü ri'âyetler eyler. *Hâşiye-i Meṭâli*¹ i ol şevḳle taḥrîr itmişler. Ba'dehu mevlânâ-yı mezkûr fuзалâdan Hızır Beg ḥıdmetine yetişüp anlardan daḥı 'ulûm-ı keşîre taḥşîl ider. Ba'dehu Edrine'de Dârü'l-ḥadîs'e mu'îd olup *Şerḥ-i Akâ'id* e ḥâşiyesin anda yazar. Ba'dehu Burusa'da Sulṭân Murâd Medresesi'nde müderris iken meşâyih'den 'Alâ'ü'd-dîn gelüp bir gün ziyâretle 'Alî el-'Arabî'nün evine varur. Kapu kapup kendüler kapuya gelüp şeyḫe [T 76a] mülâkât idüp ḥayr maḫdem diyü alup müṭâlâ'a-ḥânelerine iletüp muşâḥabete başlayup münâsebetle taṣavvufa duḫûl idüp ma'ârif-i şüfiyyeden şeyḫ, esrâr-ı İlâhiyye naḫl eyler. Mevlânâ 'Alî el-'Arabî şeyḫ'ün kelimât-ı ḫudsiyyesinden müncezib olup hemân ol ân terk-i tadrîs idüp şeyḫ'ün ḥıdmetin kemâl-i 'ubûdiyyetle ihtîşâr idüp tarîḫ-ı şüfiyyeye duḫûl ider.¹ Cibillet ü ḫilḫatlarında esrâr-ı şüfiyye iz'ânında kemâl-i ḫâbiliyyet ve farṭ-ı isti'dâdları olup siyyemâ cümle-i 'ulûmda mahâret ü ḫudretleri fevḫa'l-ḥad olmağın müddet-i yesîrede tarîḫ-ı taṣavvufi taḥşîl ve cümleyi tekmîl idüp irşâda mucâz olur. Müşârûn ileyh şeyḫde cezbe-i kemâlde² olduğı ecilden ḥavâş u 'avâm ḥıdmetine ve ziyâretine izdiḫâm idüp Sulṭân Meḥemmed Hân bu ḥâli iz'ân idicek salṭanat umûrına ihtilâlden ḥavf idüp şeyḫi memleketden iḥrâc emr ider. 'Alî el-'Arabî mu'ânede şeklin tutup ba'zı ḥusemâya ḫuşûmet idüp cevâb ḫaşd itdükde anı daḥı ma'an nefy 'ani'l-beled itmişler. Pes Burusa'dan Mağni-sa³ ya varup meger ol târiḫde Sulṭân Bâyezîd Hân oğlu Muştâfâ anda imâret zabṭ iderler imiş. Şeyḫle mülâkât itdükde maḥabbet idüp Mağni-sa'da olma-sı-çün babasından şefâ'at eyler. Belde-i Mağni-sa'da medrese alivirüp anda 'ilme ve 'ibâdâta meşğûl olup 'ilm ü 'amel riyâsetin cem' eylemiş. Mervîdür

1 ider: eyler T

2 kemâlde: -T

3 Kelime her iki nüshada da bazen "Ma'nisa" bazen "Mağni-sa" şeklinde imlâ edilmiştir. Metnin tamamında "Mağni-sa" şekli kullanılmıştır.

ki eyyâm-ı şayfda yaylağa çıkup yaylağda iken e'imme tâ'ifesinden ba'zı kimesne ziyârete gelürler. E'immeden birine mevlânâ hazretleri buyururlar ki: "Senden necâs râ'ihası gelür." Ol imâm koltuğın [A 63a] koyının yok-lar. İttifâk koynından bir risâle düşer. Meger Şeyh Bedrüd-din'ün *Vâridât*'ı imiş. Mevlânâ risâleyi eline alup nazar ider. İcmâ'a muhâlif nesne [T 76b] görüp buyururlar ki: "Ol gelen râ'iha bundan imiş. İhrâk bi'n-nâr eyle." İmâm muhâlefet ider. Yakmaz. Tekrâr "Yakmak gereksin. Saña andan hayr yokdur." diyü buyururlar. İmâmın eksigi olmaz. Bu eşnâda ırakdan bir âteş peydâ olur. İmâm nazar ider. Görse ki evidür yanar. Muhâlefete nâdim olur. Evine cân atar. Gelince cümle yanar ve yine mervîdür ki bir kimesne-nün evlâdından ancak bir oğlancuğı olup oğluna nefisinden artuğ mahabbeti olup ittifâk marâz-ı mühlik 'arız olur. Şöyle ki mevte muqarrer olur. Kalkup varup şeyhün ayağına düşüp yüzün sürüp tazarru' idüp ağlayup niyâz eyler ki Hakk'dan şîhhatin recâ idüp du'â eyleye. Şeyh halvet-i erba'inde olup marîzün üzerine gelmege kudreti olmayup oğlanın babası ibrâm-ı gâliz ile hâk-i pâyine gâltân olup giryân u süzân fevka'l-had tazarru' idicek şefkat idüp kalkup marîzün üzerine gelüp du'â eyler. Ol ânda şîhhat bulup şeyhle kalkup evden taşra gelür. Mezkûr, keşf ü kerâmât, makâm-ı 'aliyât şâhibi kimesne olup bu hâl üzre kazâ-yı nahb irüp Rabb'e vâsıl olurlar.

**Ve minhum el-'Âlimü'l-'âmil ve'l-Fâzîlü'l-kâmil el-Mevla'l-'arîf
'Abdu'l-kerîm el-Hayâlî {Mevlânâ Hayâlî 'Abdu'l-kerîm} (Hayâlî)**

Fâzîl-ı mezkûr, Sulţân Murâd Hân beglerinden Mehemmed Ağa kullarından imiş. Kezâlik Maḥmûd Paşa ve Mevlâ İyâs dahı mîr-i mezkûr¹ kullarından imişler. Henüz bunlar şağır iken vilâyetlerinden getirüp h'âce naşb idüp okudur. Ba'de zemânin bunlardan Maḥmûd Paşa'yı Sulţân Mehemmed'e gönderür. Sulţân Mehemmed dahı henüz şeh-zâde bilece neşv ü nemâ bulmuşlar. Nevbet-i saltanat Mehemmed Hân'a deġdükde Maḥmûd Paşa'yı vezîr idinmiş. Mevlânâ-yı mezkûr tahşîl-i 'ilm üzre kalup Mevlânâ 'Alî-i Tûsî'den ve Mehemmed Şâh el-Fenârî'den ve Mevlânâ Sinânü'd-din'den [T 77a] kırâ'at idüp cümle-i 'ulûmı tekmil itmişler. Ba'dehu ba'zı medârise müderris olup İstanbul [A 63b] fethinden sonra Şemâniyye'de müderris

1 mezkûr: mezkûrûn T

olmuşlar. Ba'dehu kâzî-i 'asker olup müftü olup müftü iken fevt olmuşlar. Mervîdür ki Mevlânâ Vildân ba'zı erbâb-ı 'irfân ile Maḥmûd Paşa'da cem' olurlar. Muṭâyebe tarîkıyla eydürler ki: "Ne 'acebdür benüm size maḥabbetüm fevka'l-ḥad iken 'Abdu'l-kerîm'i bizden ziyâde seversiz." Maḥmûd Paşa dimişler ki: "Kelâmuñuzda şâdıksız. Hem eyledür." Yine Mevlânâ Vildân dimişler ki: "'Abdu'l-kerîm elüñ alup cennete koyıcağ degül." Yine Maḥmûd Paşa dimişler ki: "Ben ol ḥâli Allâh'ıñ 'inâyeti ve hidâyeti olıcağ anlardan recâ itsem olur. Zîrâ ben kapucı başı iken şûrb-ı ḥamra mübtelâ idüm. Bir gice ḥadden ziyâde mest ü evgâr olup yarındası bîdâr olduğda "Abdu'l-kerîm Efendi geliyor' didiler. Pes 'ale'l-'acele odanüñ içinde olan âlât-ı ḥamrı tarḥ idüp muṭṭalı' olsun içün buḥûrlar itdüm. Ba'dehu geldiler. Bir miqdâr muṣâḥabetlerle müşerref olduğdan soñra gider olup yanlarınca bile çıkdum. Çıkdüğda tevaḥḫuf itdiler. Buyurdılar ki: 'Saña birkaç sözüm vardır. Bi-ḥamdi'llâh 'ulemâdansın. Pâdşâh dîvânında bu deñlü devletde ve rif'atdesin inşâ'allâhu'r-Raḥmân 'an-ḫarîbi'z-zemân vüzerâ-yı zî-şândan olmak muḫarrerdür.¹ Yâ zâtuña lâ'ik midür vezârete vâriş iken ümmü'l-ḥabâ'ış murdârı batnuña dökessin. Mezra'a-i ḳalbüñe ḥabâşet toḫmun ekesin.' Böyle buyurduklarında şol mertebe ḫicâb 'arîz oldı ki ez-pâ tâ-be-farḳ ḡarḳ-ı 'araḳ oldum. Hevâda nev'an bürüdet olmağın penbelü ḳaftân geymiş idüm. 'Araḳum ḳaftândan ṫaşra geldi. Pes enfâs-ı şerîfleri müte'essir olup ol mûriş-i ḳabâḫat ve mücib-i fezâḫat olan ḳabîḫden tâ'ib olmama sebep olup naşîhatinden südmend oldum. Nice maḥabbet itmemeyin didükde Mevlânâ Vildân [T 77b] buyurdılar ki 'Eyle olsa senüñ aña maḥabbetüñ vâcib imiş."

Ve minhum el-'Âlimü'l-'âmil ve'l-Fâzılü'l-kâmil el-Mevlâ Ḥasan bin 'Abdü's-şamed es-Samsûnî {Mevlânâ Samsûnlu-zâde}

Fâzıl-ı mezkûr, maḥabbet-i fuḳarâ, mevedd-i şuleḫâ mevâlî-i Rûm'dan ḳırâ'at idüp fuḫalâdan Monlâ Ḥusrev ḫıdmetine yetişüp 'ulûmdan uşûl ü fûrû'ı ve 'ulûm-ı 'akliyye vü nakliyyeyi cümle taḫşîl idüp [A 64a] ba'zı medârise müderris olup Şemâniyye'ye gelür. Ba'dehu Sulṫân Meḫemmed Ḥân'a mu'allim olup soñra kâzî'l-'asker olup ma'zûl olmuşlar. Tekrâr

1 muḫarrerdür: muḫarrer A

Şemâniyye'ye müderris olup andan İstanbul'a kâzî olmuşlar. Umûr-ı kâzâda selîmü't-tab', hâlimü'n-nefs, kemâl-i istikâmet ve nihâyet-i diyânet ile muttaşîf, müteşerri' ü mütedeyyin, 'ulûmda mütefennin¹ kimesne imişler. Cümle-i ma'ârifinden ziyâde hazz-ı nefise mâlik olup zîbâ-nüvislerün birisi imiş. Çok kitâb kitâbet idüp Sultân Mehemmed Hân'a *Şihâh-ı Cevherî* yazmışlar. İştigâlleri hâlinde *Mukaddimât-ı Erba'â*'ya hâşiye tahrîr idüp Seyyid'ün *Şerh-i Muhtaşar*'a yazdukları hâşiyeyi tahşiye itmişler. Târîhün sekiz yüz toksan birinde fevt olmuşlar.

Ve minhum el-Âlimü'l-âmil ve'l-Fâzîlül-kâmil el-Mevlâ Muhyî'd-dîn Muhammed bin Muştafâ bin el-Hâcc Hasan {Hâcî Hasan-zâde}

Fâzıl-ı mezkûr, huzzâk-ı aşrdan ebu'l-fazl ve'l-irfân Mevlânâ Yegân hıdmetine yetişüp bunların şehâdetleriyle evvelâ Dimetoka'da müderris olup ba'dehu Malğara²'ya müderris olup andan Gelibolu'ya kâzî olur. Kâzî iken Maḥmūd Paşa pādşâh hâzretlerine Hâcî Hasan-zâde fuzalâdandır. Pādşâh-ı âlem-penâhuñ 'inâyeti olursa medrese ihsân olunup ilerü gelicek kimesnedür diyü 'arz eyler. Pes Burusa'da Sultân Murâd Hân Medresesi ihsân olunup şugl emr olunur. Andan Burusa kâzâsın virüp andan Şemâniyye'ye getürüp Şemâniyye'den İstanbul'a kâzî olur. Andan [T 78a] Anaṭol'a kâzî-i 'asker olup ol yıl ki sekiz yüz seksen altısı târîhi idi, Sultân Mehemmed fevt olup Sultân Bâyezîd Hân pādşâh olup mevlânâyı manşibda ibkâ eyleyüp andan Rûmili'ne kâzî-i 'asker olup toktuz yüz on biri târîhine deñlü yigirmi beş yıl miḳdârı kâzî'l-'asker olup toktosan yaşında fevt olmuşlar. Mezkûr, uzun boylu, 'azîmü'l-lihye, ḥandân-rûy, ḥoş-ḥûy, kerîmü't-tab', hâlimü'n-nefs kimesne imişler. 'Ulûm-ı aḳliyyede ve şer'iyyede mahâret-i tâmmeleri olup câmi'ü'l-uşûl ve'l-fürû' imişler. Kâzî Beyzâvî hâzretlerinin En'am'a yazdukları mahalle hâşiye yazup *Mukaddimât-ı Erba'â*'ya kezâlik laṭîf hâşiye tahrîr itmişler. 'Allâme-i Devvânî ile [A 64b] Mîr Şadrü'd-dîn mâ-beyninde muḥâkeme idüp müstaḳîl kitâb itmişler ve fenn-i şarfa müte'allik bir kitâb yazup *Mizânü't-taṣrif* nâmide kılmışlar. Mezkûr, sultân-ı şâhib-kırân Sultân Selîm Hân'ın evâ'il-i saltanatında fevt olmuşlar.

1 mütefennin: mütefennin 'ulûmda T

2 Malğara: Mağlağra A

Beyt: Zemânında ‘aceb nefs-i nefis imiş Hasan-zâde
Cemî‘-i luṭf u ahlâk u şiyem zâtında âmâde

**Ve minhum el-‘Âlimü’l-‘âmil ve’l-Fâzîlû’l-kâmil el-Mevla’l-‘allâme
Ebu’l-fazl ve’l-Fezâ’il ‘Alî bin Muḥammed el-Ḳuşcı {Mevlânâ ‘Alî
el-Ḳuşcı}**

Fâzıl-ı mezkûruñ vâlidî Mâverâ’ü’n-nehr’den Sulṭân Uluğ Beg beglerinden şikâr-bâz-ı tıyûr cinsinden şâhîn ve balaban ve bâz terbiye itmegin “Ḳuşcı” ile meşhûr olmuşlar. Fâzıl-ı müşârün ileyh Semerḳand ‘ulemâsından taḥşîl-i ‘ilm eyleyüp ba‘dehu Ḳâzî-zâde-i Rûmî ḥıdmet-i şerîflerine müteşebbiş olup anlardan ‘ulûm-ı riyâzâtı tekmîl idüp müşârün ileyh sulṭân-ıñ ‘ilme kemâl-i maḥabbetleri ve rağbetleri olmağın bunlardan ‘ulûm-ı riyâziyyeden kıra‘at itmişler. Ba‘dehu hafıyyeten Kirmân semtine revân olup ‘ulemâsından [T 78b] taḥşîl-i küllî idüp *Şerḥ-i Cedîd*’i anda yazmışlar. Bir niçe müddet Uluğ Beg mevlânânıñ haberin alımayup ba‘de zemânın yine gelüp sulṭân ḥuzûrına vâsıl olup âḥar diyârda olduğına itizâr idüp mevlânânıñ ‘özri maḳbûl olup “Baña hediyye ne getürdün?” diyü buyururlar. “Eşkâl-i kameri ḥal umûrında bir risâle te’lif idüp getürdüm.” diyü tekrâr itizâr eyledüklerinde “Getür nazar ideyin. Ne maḳûle maḥalde ḥaṭâ itdün?” diyü buyurduklarında pes mevlânâ kâ’imen ‘ale’l-ḳademiyye ‘ale’l-fevr risâle-i mezkûreyi bi’t-tamâm kıra‘at iderler. Uluğ Beg mevlânânıñ ihâṭasın ta‘accüb idüp taḥşînler iderler. Ba‘dehu emvâl-i ‘azîme ḥarc¹ idüp raşad vaz‘ idüp ‘ulûm-ı riyâziyyede mâhir Ğıyâsü’d-dîn Cemşîd binâsına şürû‘ idüp ḳable’t-tamâm ḳazâ-yı naḥb vâḳı‘ olur. Andan Ḳâḍî-zâde-i Rûmî mübâşeret iderler. Anlar daḥı ḳable’t-tamâm dâḥîl-i dârûs-selâm olurlar. Pes mevlânâ şürû‘ idüp tamâm iderler. Raşaddan maḥşûlî müstakîl kitâb iderler. Uluğ Beg’üñ *Zîc-i Cedîd*’i diyü iştihâr bulur. Ba‘dehu vâḳı‘ olan taḥrîrlerin Uluğ Beg ḥazretine ta’lîm iderler. Bu ḥâl üzre Uluğ Beg fevt olup [A 65a] evlâdı mevlânânıñ ḳadrin bilicek bunlardan ḥalâş murâd idinüp iznleriyle Tebrîz’e gelüp Tebrîz’de² Uzun Ḥasan sulṭân imiş. Mevlânâya fevḳa’l-ḥad ta’zîmler ve tekrîmler idüp risâlet ṭarîḳıyla Sulṭân Meḥammed Ḥân’a gönderürler. Mâ-beynlerin muşâlaḥa idinürler. Sulṭân Meḥammed

1 “ḥarc” T’de mükerrer.

2 Tebrîz’de: -T

Hân monlâ geldükde kemâl-i ikrâm ve ta'zîm-i tamâm gösterüp ba'de'l-yevm zıll-ı zâlilleride müştâzıl olmaların ilhâh u ibrâm eyler. Pes sulţân-ı kâmrânun da'vetin icâbet idüp va'de-i kerîme müvâ'ade-i müstakîme iderler ki pâdşâhum risâlet emridür. Tamâm olup edâ-yı hıdmet-i lâzımeden sonra yüzler süreler. Pes yine monlâ hâzretleri [T 79a] Tebrîz'e müteveccih olup varup Sulţân Hâsan'a mülâkât idüp risâlet emri tamâm olduğdan sonra bu cānibden yine Sulţân Mehemmed Hân māl-ı firāvān ile çavuşlar gönderüp varup monlâya mülâkât idüp envā'-ı ta'zîm ve eşnâf-ı tekrîm ile her konda biñ akçe harcıla İstanbul'a getirürler. Geldüklerinde hediye tārîkıyla 'ilm-i hisâba müte'allik bir kitâb getirürler. Sulţân-ı kâmrân nāmına te'lif idüp *Muhammediyye* ile nāmide kılmişlar. Bir kitâb-ı nā-yâbdur. 'İlm-i hisâbda bundan latîf mü'ellef yokdur diyü rivâyet olunur. Ba'dehu Sulţân Mehemmed Hân Sulţân Hâsan'a muhârebe için gitdüklerinde monlâ hâzretleri bilece olup sefer üzre fenn-i hey'ete müte'allik yine Sulţân Mehemmed nāmına bir kitâb-ı müsteţâb tahrîr idüp 'Irâk fethinde denilmegin ismin *Fethiyye* dimişler. Seferden rücū'-ı pâdşâh-ı 'âlem-penâh 'adâlet tahtın menzilgâh idindükde monlâya Ayaşofya Medresesi'n ilhân idüp yevmiyye yüz akçe ta'yîn itmişler ve evlādına a'lâ manşiblar virmişler. Mervîdür ki seferden geldükde tevâbi'den yanlarınca iki yüz nefer miqdârı kimesne var imiş. İstanbul'a geldüklerinde 'ulemâ vü fuzâlâ emr-i hüdâvendgâr ile istikbâl eyleyüp H'âce-zâde¹ ol zemânda İstanbul kâzısı imişler. Mevâlî ile sefineye girdüklerinde eşnâ-yı muşâhabetde Timur Hân meclisinde 'Allâme-i Teftâzânî ile Seyyid Şerîf-i Cürcânî'nün bir meclisde mübâhaselerin zikr idüp cānib-i Teftâzânî'ye meyl göstermişler. H'âce-zâde dimiş ki: [A 65b] "Kâziyye buyurduğunuz üzredür lâkin ol maḥal bir târîḥde tezekkür olunup eyâ ḥaḳ ne cānibinde ola diyü bahş-ı mezkûrî 'alâ vechi'd-dikḳa müṭâla'a idüp cānibeynden vâḳi' olan kelimâtı ve tahrîrâtı mülâḥaza itdüm. Ḥaḳ Seyyid Şerîf elinde olduğu müṭâla'amda zâhir olup pes maḥall-i [T 79b] mezkûr tafşilen taḥḳîḳ olunup risâle-i müstakille itdüm. Hıdmet-i şerife irsâl olunup nazaruñuz müte'allik olsun. Cā'iz ki biz daḥı ḥaṭâ itmiş olamayavüz." diyü buyurup menzile vardukda risâle-i mezkûreyi gönderürler. Pes fâzıl Kūşcı, H'âce-zâde'nün risâlesin dikḳatle müṭâla'a idüp itdükleri

1 H'âce-zâde: H'âce T

muḥākeme qabûl-i tamâm ile maqbûlleri olup taḥsînler ve âferînler iderler. Ba'dehu Sulṭân-ı kâmrân ḥuzûrına mülâkât vâkı' olduğda "Ḥ'âce-zâde'yi nice bulduñuz mevlânâ?" diyü su'al iderler. "Rûm u 'Acem'de bî-naẓîr buldum." diyü cevâb virdüklerinde pâdşâh ḥazretleri "Vilâyet-i 'Arab'da kezâlik 'adîmü'l-miṣâl, şağîr ü kebîr yanında 'adîmü'n-naẓîrdür." diyü buyururlar. Mervîdür ki Mevlânâ 'Alî eṭ-Ṭûsî bilâd-ı 'Acem'e intikâl itdüklerinde 'Alî el-Ḳuşcı ile mülâkât vâkı' olur. 'Azîmetlerinüñ semtinden su'al itdüklerinde diyâr-ı Rûm'a diyicek eydürler ki: "Vilâyet-i Rûm'a ve ol pâk yevme duḥûl-i vuṣûl müyesser olup mevâlî ile muşâḥabet olındukda mevâliden Ḥ'âce-zâde demekle meşhûr bir küsec vardur. Bu serây-ı sepeñde genc-i ma'ârif ve şâhibü't-ṭâ'if olup cümle 'âlemün mechûlî anuñ bedâheten ma'lûmıdur. Anuñla medâr üzre olası." diyü vaşıyyet iderler. Mevlânâ 'Alî el-Ḳuşcı vaşıyyet-i mezküreyi qabûl idüp mezkûruñ dürer-i neşâ'ihîñ gûş-ı câna mengûş idüp ferâmûş itmeyüp Rûm'a gelüp birkaç def'a mütevâlî mevâlî vü ahâlî ile muşâḥabet vâkı' olduğda Ḥ'âce-zâde ḥuşûşında mevlânânuñ itdüğü naḳlî vâkı'a muṭâbık ve ḥârice muvâfık müşâhede idüp pes tedricle münâsebet ziyâde olup kerîmesin Ḥ'âce-zâde tezvîc ider. Ḥ'âce-zâde'nüñ kemâle irmiş kıızı olup 'Alî el-Ḳuşcı'nuñ Ḳuṭbu'd-dîn nâm maḥdûmlarına virürler. Mâ-beynlerinde qarâbet-i tämme ḥâşıl [A 66a] olup birbirine muḳârenetle rifat-i şânları [T 80a] muzâ'af olup 'alâ-rağmi'l-ḥussâd maḥabbetleri imtidâd bulup pâdşâh-ı 'âlem-penâh-ı sa'âdet-destgâh kıbelinden cânibîne ḥod iltifât u i'tibâr dâ'ire-i tekrâr u tezkârdan bîrûn olup müddet-i medîd ve zemân-ı ba'îd devlet ü sa'âdetle zindegânî idüp geçinürler. Mevlânâ-yı mezkûr iştiğâlleri ḥâlinde taḥrîr içün *Şerḥ-i Cedîd* tesvîd idüp zıkr olınan kitâbda 'arâ'is-i efkârından [ḥacle]-i ḥayâl-i ricâl ma'mûretü'l-ḳulûba girmez ve yöresine uğramaz ḥaḳâ'ik u daḳâ'ik derc iderler ve 'ilm-i hey'ete ve hendeseye müte'allik *Muḥammediyye* ve *Fetḥiyye* nâm iki laṭîf risâle daḥı taḥrîr iderler, nitekim zıkr olındı ve fenn-i şarfa metn yazup *Unḳüdü'z-zevâhir* ile nâmîde kılmışlar ve mebâhiş-i mehre bir risâle yazup Seyyid Şerîf'ün *Ḥâşîye-i Metâli'*e yazduğı ḥâşiyede mihr ḥuşûşında vâkı' olan kelîmâtın taḥḳîḳ itmîşler ve fûnûn-ı 'adideye müte'allik yigirmi metn yazup bir cilde derc idüp cümle-i 'ulûmı şâmil olmağın *Maḥbûbü'l-ḥamâ'il* ile nâmîde

kılmışlar.¹ Seferde ve hâzarda dâ'imâ hıdmetkârlarından bir a'lâ cüvân hırz-ı cân idinüp zıkr olunan kitâbı hamâ'ilvâr-ı hemvâr yanında getürmüş. Aşlâ yanından ayırmayup vakthâ şevk-ı 'ilmiyye gâlib olduğda oğlanuñ yanından alup bir miqdâr mü'tâlâ'a idüp niçe hazz-ı rûhânî kesb itdükden soñra cümle-i 'ulûmî şâmindür diyü mezkûr kitâb ile izhâr-ı mübâhât idüp oğlana hıfzında ve getürmesinde dâ'imâ tahâret üzre olmak emr iderler imiş. Mevlânâ İstanbul'da fevt olup Eyyüb-i Enşârî'de medfûn imişler.

Kıt'a: Gözin çün yumdı bu bâğ-ı fenâdan fâzılı Kuşcı
Açup per bâz-ı rûhı irdi ol dem âşyanına
Çün ol 'allâme-i 'âlem civâr-ı Hakk'a yüz tutdı
İşidenler didi biñ şevk ile rahmet revânına [T 80b]

Ve minhum el-'Âlimü'l-'âmil ve'l-Fâzîlül-kâmil el-Mevlâ 'Alâ'ü'd-dîn 'Alî bin Muḥammed bin Mes'ûd bin Maḥmûd bin Muḥammed bin Muḥammed bin Muḥammed bin 'Amr eş-[Şâhrûdî] el-Bistâmî el-Herevî er-[Râzî] el-'Amrî el-Bekrî {Mevlânâ Muşannifek Efendi} {Muşannifek}

Fâzıl-ı mezkûr "Muşannifek" demekle meşhûr imişler. Muşannifek'de kâf taşğîr içündür. Henüz [A 66b] tâzeligi zemânından te'lîfe meşğûl olmağın Muşannifek dimişler. Mezkûr, İmâm Faḥrür-râzî evlâdındandır. Hicretüñ sekiz yüz üçüncü senesinde tevellüd idüp sekiz yüz onuncı yılında қарındaşı ile yedi yaşında iken Herât'a tahşîl için müteveccih olur. Sekiz yüz yigirmi üçüncü yılında yigirmi yaşında iken *Şerḥ-i İrşād* ı te'lîf eyler. Yigirmi beşinci yılında -ki yigirmi iki yaşında olur- fenn-i nahve müte'allik *Mişbâḥ*'a müte'allik şerḥ yazup yigirmi altıncı yılında *Âdâb-ı Bahs*'e şerḥ tahrîr itmişler. Yigirmi sekizinci senesinde *Lübâb*'a şerḥ yazmışlar. Otuz ikincide -ki yigirmi toқuz yaşındadır- *Muṭavvel*'e ḥâşiye yazup otuz dördüncü yılında Sa'dü'd-dîn *Şerḥ-i Miftâḥ*'ına şerḥ yazmışlar. Otuz beşinde *Telvîḥ*'e ḥâşiye yazmışlar ve hem sene-i mezkûrede *Ḳaşıde-i Bürde*'ye ve İbn Sînânuñ *Rûḥiyye Ḳaşıdesi*'ne şerḥ yazmışlar. Otuz toқuzuncı yılında Herât'a 'azm idüp *Vikâye*'ye şerḥ yazmışlar ve *Hidâye*'yi kezâlik şerḥ itmişler. Yine sene-i mezkûrede ehl-i 'irfân için *Ḥadâ'ik-ı İmân* nâm kitâbı yazmışlar. Sekiz

1 kılmışlar: қılıp A

yüz kırk sekizinde diyârına müteveccih olup hamsin senesinde Beğavî'nün *Meşâbih*'ine hazret-i risâlet *şalla'lâhu 'aleyhi ve sellem* vâkı'alarında işâret itmenin şerh yazmışlar ve yine sene-i mezkûrede *Şerh-i Miftâh*'a hâşiye yazup ve *Hâşiye-i Metâli*'i dahı taḥşiye itmişler ve Faḥrî'l-İslâm Pezdevî'nün uşûle yazdukları kitâbuñ [T 81a] ba'zı mevâzi'ın şerh itmişler. Elli altıncı senesinde *Keşşâf*'a şerh yazup sene-i mezkûrede lisân-ı Fûrs üzre *Envâr-ı Ahdâk* nâm kitâbı yazmışlar ve *Hadâ'ikü'l-îmân* ve *Tuhfetü's-selâtin* nâm kitâbları dahı sene-i mezkûrede dimişler. Vüzerâya naşîhati ḥâvî Maḥmûd Paşa nâmına sekiz yüz altmış birinde yine zebân-ı Fûrs'de *Tuhfetü'l-Maḥmûdiyye*'yi yazmışlar. Ba'dehu niyyetleri ve 'azîmetleri buña muḳarrer olmuş ki te'lifinden ferâğat ideler. Bu târiḥde sinleri elli sekize yetmiş imiş. Mevlânâ'nun mezkûr olandan gayrı mü'ellefâtı olup cümleden biri lisân-ı Fûrs üzre *Kur'ân-ı Azîm*'e laṭif tefsîr taḥrîr itmişler [A 67a] ve yine *Şerh-i Şemsiyye*'ye zebân-ı Fûrs üzre şerh yazmışlar ve *Şadrü's-şerî'a*'ya ve *Şerh-i Akâ'id*'e dahı hâşiyeleri var imiş. Mevlânâ cümle-i 'ulûm-ı edebiyeyi Celâlü'd-dîn Yûsuf el-Evbehî'den aḥz idüp taḥşil itmişler. İmâm Ebû Ḥanîfe mezhebine müte'allik mes'âili İmâm Faṣîḥü'd-dîn Muḥammed bin Muḥammed'den kırâ'at itmişler. Ba'dehu bilâd-ı Rûm'a gelüp Konya'da müderris olmuşlar. Ba'dehu mevlânâya şamem 'arız olup İstanbul'a gelüp Maḥmûd Paşa'ya buluşup pâdşâha fazlın 'arz idüp terbiye eyleyüp seksen akçe tekâ'üd ḥükmiyle vazîfe alıvırmış. Mezkûruñ şüfiyye ṭarîkına dahı duḥûlî olup meşâyihden Zeynü'd-dîn el-Ḥâfî hazretlerinin ba'zı ḥulefâsından tekmil-i ṭarîkat idüp 'ilm ü 'amel ve zâhir ü bâtın ri'yâsetin cem' eylemişler. Mezkûr, nefsinde şâḥib-i 'iz ü vaḳâr ve perhîzkâr kimesne olup başlarına şüfiyye tâcın ge-yüp arḳalarına ḳabâ-yı 'abâ geyerler imiş. Bir gün Maḥmûd Paşa meclisine ziyâret ḥükmiyle gelüp ittifâk mevâliden Ḥasan Çelebi dahı anda bulunur. Eṣnâ-yı kelâmda Ḥasan Çelebi, Muşannifek ve muşannefâtın zıkr eyler. [T 81b] Maḥmûd Paşa'ya dirler ki: "Anuñ ekşer-i kelimâtına red yazmısumdur. Ğalebüm muḳarrerdür. Yine anuñ 'âidesi bizden ziyâde." diyicek Maḥmûd Paşa dönüp "Muşannifek hazretlerin bilür misiz?" dirler. "Bilmezem." didüklerinde "Bunlardur." diyü işâret iderler. Pes Ḥasan Çelebi'ye tamâm ḥaclet 'arız olur. Maḥmûd Paşa, Ḥasan Çelebi'nün ḥâline muta-faṭtın olup buyururlar ki: "Bî-ḥuzûr olmañ. Şammı şu mertebededür ki aṣlâ

nesne istimâ'ına mâlik degüldür.” Mevlânânun kitâbetde nihâyet mertebe sür'atı olup bu kadar işğâl ile yine mü'ellefâtından yevmiyye bir cüz' kitâbet iderler imiş. Her gün yine talebeye ders demekden hâlî olmayup mevâzi'-i müşkile vâkı' olduğda tahrîr idüp hâllinde tafşil iderler imiş ki talebeye iz'ân âsân ola.

Ve minhum el-‘Âlimü'l-‘âmil ve'l-Fâzılü'l-kâmil el-Mevlâ Sirâcü'd-dîn ‘Ömer-i Halebî

Mevlânânun nisbet-i tîniyyesi Haleb'e olup Timur Hân gelüp vilâyet-i Haleb'i talan itdükde mevlânâyı Mâverâ'ü'n-nehr'e alup gitmiş. Anda vardukda vilâyet-i mezkûre 'ulemâsından tahşil-i bî-pâyân [A 67b] idüp Sultân Murâd Hân devri olup Rûm'a geldükde mevlânâya sultân-ı zemân ihsân-ı firâvân idüp Sultân Mehemmed'e mu'allim naşb itmişler. Ba'dehu medîne-i Edrine'de Sirâciyye Medresesi'n virüp el'ân medrese-i mezkûre mezkûr müderrise intisâb ile meşhûrdur. Mezkûr, fâzıl u kâmil kimesne olup *Muṭavassıf*'a laṭîf hâşiye tahrîr idüp el'ân beyne't-talebe mu'teberdür ve Seyyid'ün *Hâşiye-i Tevâli*'ine dahı hâşiye tahrîr idüp medrese-i mezkûre de müderris iken Mehemmed Hân'ın devleti evâ'ilinde fevt olmuşlar.

Ve minhum el-‘Âlimü'l-‘âmil ve'l-Fâzılü'l-kâmil el-Mevlâ Dervîş Muhyî'd-dîn Mehemmed bin Hızır Şâh {Mevlânâ Dervîş Mehemmed Efendi}

Mevlânâ-yı mezkûr Burusa'da Sultânîyye müderrisi iken muşannif-i risâlenün [T 82a] babaları mezkûr medresede¹ mevlânânun dânişmendi olup kemâl-i fazlın ve nihâyet-i zühd ü takvâsın ve ahlâk-ı hamîde ile ittîşâfın naql iderler imiş. İsmi müsemâyâya muṭâbık, evzâ'ı dervîşâna muvâfık mübârek başlarına şemle ve arķalarına dâ'imâ kabâ-yı 'abâ geyüp medreselerine ve evlerine mâşiyen varup gelüp merkebe süvâr olmadan belki cümle-i i'tibârdan geçüp ancak tekmi'l-i nefis üzre imişler. Muşannifün vâlidlerinden menķüldür ki Sultân Mehemmed Hân, Uzun Hasan muhârebesinden 'avdet idüp sa'âdet ü iķbâl ve rif'at ü iclâl ile dârü's-sa'âde-i medîne-i Burusa'ya ta'yîn geldüklerinde mevlânâ merkebçüğine binüp şâh-râh-ı a'zam -ki pādşâh mürûr itse gerekdür- bir güşesinde tûrup

1 mezkûr medresede: medrese-i mezkûrede A

sâ'ir müslimîn ile pādşāh-ı rûy-ı zemîni selâmlayup dönüp girdüklerinde Sultân Mehemmed Hân hâzretleri -ki dâ'im mübârek tekellümleri cehr üzre imiş- Maḥmūd Paşa'ya ḥitâb-ı müsteṭâb idüp “Şol bizi fülân mevzi'de selâmlayan Monlâ Dervîş Mehemmed degül midür?” dirler. “Belî pādşāhum.” diyicek “Var imdi sür'atle mevlânânun 'aḳabından iriş. Luṭfla bizüm cānibimizden ḥālîn şorup iltimās eyle ki bizi ḥayr du'adan unutmasunlar.” Ve yine menḳûldür ki mevlânâ-yı mezkûr müstecâbü'd-da' ve olmağla meşhûr olup ve 'âdet-i mu'tâdesi bu imiş ki mübârek başların yılda bir kerre [A 68a] tırâş iderler imiş ve tırâş içün yevm-i 'âşûrâyı ta'yîn eylemişler imiş. Niçe sâl bu minvâl üzre 'amel idüp taḥallukda 'âdet-i mu'tâddan taḥallûf itmemişler ve tırâş günü 'avâm izdiḥâm idüp saçın yire düşürmeyüp alup saçı şağışı ḥasteler devâ olurmuş. Ekser-i evḳât serîrine cülûs idüp mübârek saçınızdan birkaç ḳıl virün¹ diyü tazarru' [T 82b] idenlere bî-tevaḳḳuf ḳoparup virürler imiş. Mevlânânun cümle-i kerâmâtındandır ki medresede bir kimesnenün kitâbı žâyî' olur. Mevlânâ buyururlar ki medresede ne ḳadar talebe var ise cem' olup ḥuzûrına geleler. Geldüklerinde bunlara ez-pâ tâ-be-ser bir bir naẓar idüp birisine kitâbı getür dirler. Ol kimesne inkâr eyler. Talebeden ḥâzîrûn ol şahşun eylugin bilüp şalâḥ-ı ḥālîne i'timâden vâḳi' olan isnâdı istib'âd iderler. Bu ḥâlde mevlânâ ba'zılara emr eyler ki varuñ ḥücre sin yoḳlañ. Varup arayup bulup getürürler. Pes ol şahşâ yine luṭfla ḥitâb idüp “Bir ḳaẓiyyedür ğaflet ile vâḳi' olmuş, tevbe eyle bir daḥı itmeyesin.” diyü buyurur. Ol şahş hezâr ḥaclet ve şermsârî ile itdügine nâdim olup tevbe eyler. Mevlânânun lisânlarında nev'an lüknet ve tekellümlerinde sıḳlet olup meḥâric-i ḥurûfi edâda 'usretleri olmağın aşlâ imâmet itmeyüp şân-ı Ḳur'an'ı fevḳa'l-ḥad şıyânet üzre imişler. Bir gün saṭḥ-ı bâma çıkup inmek üzre iken düşüp fevt olmuşlar.

Ḳıṭ'a: 'Irzuñı şaḳla âdem iseñ eger
 İtme rüsvey-i 'âmm kendözünü
 Alnı açık gezer iken şāhum
 Ki şaḳın itme müttehem özünü

1 virün: -A

**Ve minhum el-‘Âlimü'l-‘âmil ve'l-Fâzîlü'l-kâmil el-Mevlâ İyâs
{Mevlânâ İyâs}**

Mevlânâ-yı mezkûr mevâliden Ayaşuluğî hizmetine yetişüp H'âce-zâde ile şirketen kırâ'at itmişler. Ba'dehu Sultâniyye müderrisi Hızır Beg'den tek-mîl-i fûnûn eyleyüp bu eşnâda cezbe-i İlâhiyye yetişüp terk-i kazâ vü tedrîs idüp meşâyih'den Şeyh 'Abdu'l-la'tîf-i Kudsî hulefâsından Şeyh Tâcü'd-dîn hizmetine yetişüp tarîkîn 'alâ-vechî'l-kemâl bunlardan tek-mîl idüp irşâda mücâz olmuşlar. Andan halk'dan 'uzlet-i küllî eyleyüp Burusa'da [A 68b] sâkin olup Allâh'ın rahmetine vâsıl olunca bâkî 'ömrünü 'ilme [T 83a] ve 'ibâdâta şarf eylemiş. Mezkûr, ağıleb-i evkât ve ekşer-i sâ'ât kütüb taşhîhine meşgûl olup hattâ taşhîh'de ihtimâm-ı tām iderler imiş. Mütâla'a itdüğü kütübün etrâfın la'tîf ü müfid havâşî ile tahşîye idüp barmağ başacak yir kırmazlar imiş. Şikâtden menkûldür ki meşâyih'den biri kendü şeyhiyle Hicâz'a sefer iderler. 'Arafât'a varduklarında şeyh yanınca giden refîkine eydür ki: "Kıtbü'z-zemân olan 'Arafât'da elbette imâmu'n şağına tura gelmiştir. Nazar ile kıtb kimdür ma'lûm idinesin. Nazar itdüm. Gördüm ki Burusalı Mevlânâ İyâs'dur. Ol senede hod Mevlânâ İyâs hazretlerin Burusa'da alıkomış idük. Pes dönüp şeyhe haber virdüm. Şeyhüm dağı beni taşdıķ eyledi. Vaķtâ kim umûr-ı hacı tamâm idüp hacdan dönüp Burusa'ya geldük, Burusa halkı bizi istikbâl eyledi. Eşnâ-yı maķâl'da bunlardan biri su'âl idüp 'Arafât'da kıtb-ı 'âlem kimdür gördünüz mi didi. Ben dağı cevâb virüp el'ân sizün şehrinüzde sâkin Mevlânâ İyâs'dur didüm. Ol gice bir vechle marîz oldum ki mevte karîb oldum. Şöyle ki güçle halâş oldum. Yarındası olduķda şeyhle Mevlânâ İyâs ziyâretine varduķda baña ğazab ile nazar idüp bu kimdür didi. Şeyhüm dağı cevâb virince buyurdılar ki bu benüm sırrumı şâyi' itdi. Bu gice Allâhu Te'âlâ'ya tazarru' itdüm ki bunun rûhın kabz eyleye. Hazret-i Muhammed'ün *şalla'llâhu aleyhi ve sellem* rûh-ı şerîfleri şefî' oldu. Bildüm ki evlâdındandır. Andan sonra naşîhat idüp ifşâ-yı sır haķar-ı 'azîmdür. Min-ba'd bu maķûle vâz' eyleme. Perhîz eyle didiler."

Kıt'a: Dir iseñ kim serün selâmet ola
İtme sırruñ kimesneye izhâr
Yum şâdef gibi ağızuñı güş ol
Zâyi' olmaya tâ dürr-i şehvâr

[T 83b] Ve minhum el-‘Âlimü’l-‘âmil ve’l-Fâzılü’l-kâmil el-Mevlâ Hayrû’d-dîn Hızır eş-Şehîr bi-H’âce Hayrû’d-dîn { H’âce Hayrû’d-dîn}

Mezkûr, Sulţân Mehemmed’e mu‘allim olup cümle-i ‘ulûmı ‘aşrı ‘ulemâsından Celâlü’d-dîn-zâde Hızır Beg’den ahz eyleyüp müddet-i keşîre hıdmetlerinde olmuşlar. Ba‘dehu ba‘zı medârise müderris olup [A 69a] yine tekrâr mu‘allim-i sulţân-ı kâmkâr olur. Fevka’l-had mütemevvil ü maldâr olmağın İstanbul’da câmi‘ ve medrese binâ itmişler. Mevlânâ; fâzıl, muta-faţţın, muşâhabeti lezîz, ‘ilmden mütelezziz, zarîfû’t-tab‘, hâlimü’n-nefs ki-mesne olup Sulţân Mehemmed Hân’uñ evâhir-i salţanatında fevt olmuşlar.

Ve minhum el-‘Âlimü’l-‘âmil ve’l-Fâzılü’l-kâmil el-Mevlâ Hamîdü’d-dîn İbn Efdalü’d-dîn el-Hüseynî {Efdal-zâde Efendi} {Efdal-zâde}

Fâzıl-ı mezkûr “Efdal-zâde” demekle meşhûrdur. Nefsinde mütedey-yin ve perhîzkâr, şedâid-i rûzgâra şayyâd kimesne olup evvelâ vâlidinden taḥşîl-i ‘ilm eyleyüp ba‘de müddetin Mevlânâ Yegân hıdmetine vâşıl olup bunlardan tekmi’l-i ‘ilm ü ‘irfân itmişler. Ba‘dehu istiḥkâkla Burusa’da Sulţân Murâd Medresesi’ne müderris olup Sulţân Mehemmed’uñ evâil-i salţanatında medreseden ma’zûl olup İstanbul’a gelmişler. İttifâk sulţân-ı kâmrân Mehemmed Hân ba‘zı ahyânda ğilmân ile şehri seyran itmek ‘âdet-leri imiş. Bir gün bir maḥalleden güzerân üzre iken Efdal-zâde’ye râst ge-lür. Mevlânâya bir cânibe şapmağa mecâl olmayup atından inüp edâyla turup pâdşâhı selâmlar. Pes pâdşâh at başın çeküp “Siz Efdal-zâde degül misiz?” dirler. “Belî pâdşâhum.” diyü cevâb viricek “Yarın dîvâna gelesiz.” diyü tenbih idüp geçüp giderler. Yarındaşı Efdal-zâde pâdşâhuñ emri üzre dîvâna varur. Girüp vüzerâya selâm virüp geçüp otururlar. Vüzerâ pâdşâha giricek “Efdal-zâde dîvâna gelse gerek idi. Geldi mi?” dir. “Geldi pâdşâhum.” didüklerinde “Bursa’da babam Murâd Hân Medresesi’n [T 84a] elli akçe ile virdüm ve kifâyet miḳdârı maṭbahdan ğalle virilsün.” diyü fer-mân iderler. Pes vüzerâ mevlânâya pâdşâhuñ iḥsânın takrîr iderler. Mevlânâ daḥı nitekim ‘âdetdür, pâdşâhum mübârek ellerin öpmege geldüklerinde buyurmuşlar ki “Ben senden ğâfil degülüm. Hemân suğl üzre olmak gerek-sin.” diyü te’kîd ile tenbih iderler. Mevlânâya pâdşâhun ‘alâ-vechi’d-dikḳa

tenbihinden mevlânâya¹ bir ğayret gelür ki keşret-i iştiğâlden saçı sakalı dökilüp hattâ ba'zı a'dâ mezkûruñ [A 69b] bu hâlin görüp marâz-ı hâ'il isnâd iderler. Müddet-i iştiğâlde Ekmelü'd-dîn *Hidâye*'ye itdüğü i'tirâzâtun cümlesine laţif ü vecih *Ecvibe* tahrîr iderler. Ba'dehu Şemâniyye'den birisin ihsân iderler. Andan ğazâya müteveccih olurlar. Pes İstanbul'da 'azîm tâ'un olup külliyyen mevâlî eţrâfa çıkup mevlânâ dahı evlâdıyla qaraya çıkup yine pādşāhuñ vaşiiyeti hâtırından çıkmayup eyyâm-ı mu'tâdede derse müdâve-met idüp bir gün terk vâkı' olmamış. Sultân-ı kâmrân ğanâ'im-i bî-pâyân ile seferden 'avdet itdüklerinde Efđal-zâde'den menķüldür ki istikbâl eyledük. Beni gördükde yanlarına da'vet idüp buyurdılar ki benüm vaşiiyetüm ri'â-yet idüp dersün fevt itmeyüp sen saña lâzım olanı itmişsin. İnşâ'allâh bize lâzım olanda dahı kuşur olunmaya diyü² buyurup getürdükleri ğanâ'imden 'ulemâya birer esîr ve baña ikisini gönderdi. Andan sonra İstanbul kazâsın virdi. Mevlânâ bir niçe müddet kâzî olup müftî iken Sultân Bâyezîd Hân devrinde toköz yüz sekizinde fevt olmuşlar. Mevlânânuñ umûr-ı kazâda sîret-i hasenesi hâric 'anî'l-vaşf olup mâlik-i tab'-ı selîm ve vaķûr u hâlim, kuvvet-i ğazabiyyeyi sâkin kılmış kimesne olup aşlâ ğazabdan nesne kalmamış idi. Mervîdür ki bir gün meclis-i kazâda kazâya [T 84b] istimâ' iderlerdi. İttifâķ bir 'avret ile bir şahş huşûmet ider. Hâķ recül cânibine olmağın kâzî ol cânibe hüküm eyler. 'Avret yüzşüzlük idüp ba'zı zebân-dırâzî ider. Mevlânâ sabr idüp aşlâ ğazabından nâşî kelimât itmeyüp bi'l-âķire eydürler ki: "Be hey 'avret! Ya'nî şöyle midür sen zebân-dırâzî itmekle beni dahı kendüñe tâbî' kıilup nâ-ma'ķûl söyledesin. Ol mutaşavver degüldür. Benden şâdir olmaz." demişler. Câmî'ül-menâķıb üstâdları Mevlânâ Muħyî'd-dîn el-Fenârî'den nakl iderler ki bir niçe müddet mevlânâdan kırâ'at itdüm. Eger 'ulûm-ı şer'iyye ve eger 'akliyyeye müte'allîķ mesâ'il olmazdı ki hâţır-nişânları olmaya. Kuvvet-i hâ-fıza kemâlde olmağın cümleyi hıfz eylemişler idi. Kütüb-i 'ulûm-ı mühimme vü mütedâvile cümleten zâyî' olsa hâţır-ı vekķâd [A 70a] ve zihn-i nakķâd-larından yazılmaķ câ'iz idi ve mümkün idi. Hâl-i iştiğâlde İsfahânî'nün *Şerh-i Tevâlî*'ine hâşiyeye-i mergûbe tahrîr itmişler. El'ân maķbûl u mütedâvîldür. Kezâlik Seyyid Şerîf'ün *Şerh-i Muħtaşar*'a yazduğı hâşiyeye hâşiyeye yazmışlar. Ol dahı maķbûl u mergûbdur.

1 Kelime A ve T'de bulunmakla beraber cümlede gereksizdir.

2 diyü: diyüp T

Beyt: 'Ulemâ efdalı hâkkâ bu ki Efdal-zâde
Hiddet ü hışm ü gâzabdan idi kalbi sâde

**Ve minhum el-‘Âlimü’l-‘âmil ve’l-Fâzılü’l-kâmil el-Mevlâ Sinânü’d-
dîn bin Hızır Beg İbn Celâlü’d-dîn {Sinân Paşa}**

Fâzıl-ı mezkûr ‘aşrında efdal-i fuzalâdan olup ‘ulûm-ı ‘aqliyyeye vü naqliyyeye kemâl-i ıttılâ’ı ve hüsn-i tettebbu’ı olduğundan gayrı zekâvet ü feţânet fevka’t-ta’bîr olup zihninüñ hiddetinden ve tab’ınuñ kuvvetinden tab’-ı şerîflerine şükûk u şübehât ağıleb-i evkât istilâ üzre imiş. Bu sebebden tahkîke çendân mültefit degüller imiş. Vâlidleri bu hâllerine münfa’il olup vakthâ melâmet iderler imiş. Bir gün vâlidıyla bir tabağ içinde yaḥnî yirler imiş. Eşnâ-yı kelâmda mevlânânuñ şükûk u şübehât üzre olmasına [T 85a] müte’allik kelimât olunur. Vâlidî ta’rîzan dimiş ki: “Ğalebe-i şükûkdan bir mertebeye varmışsın ki yanufda câ’izdür ki şu ta’âm yidüğümüz tabağ bakırdan olduğına şübhe idesin.” Vâlidleri böyle didükde “Niçün câ’iz olmayı? Havâs için ḥod ğalat-ı muḳarrer.” dimişler. Vâlidleri bu sözden kemâl-i derece bî-ḥuzûr olup tabağla başlarına urmuşlar. Vâlidleri fevt olduğda yigirmi yaşa ḳarîb imişler. Pes Sultân Meḥammed Ḥân Edrine’de medrese virüp şoñra dârü’l-ḥadısi virmişler. Ba’dehu nefslerine mu’allim idüp muşâḥabetlerinden ḥaz itmegin bir ân müfâraḳat itmeyüp leyl ü nehâr hemvâr muşâḥabetde imişler. Mevâlî-i ‘Acem’den ‘Alî el-Ḳuşcı diyâr-ı Rûm’a geldükde Sultân Meḥammed Ḥân Sinân Paşa’ya ‘Alî Ḳuşcu’dan ‘ulûm-ı riyâziyye tahşili için terġib itmişler. Pes Sinân Paşa Mollâ Luṭfî’yi gönderüp, Monlâ Luṭfî varup okıyup gelüp Sinân Paşa’ya ta’lîm ider imiş. Bu tarıḳla Sinân Paşa ‘ulûm-ı riyâziyyâtı tekmiḻ eyler. Sultân Meḥammed Ḥân emr-i vâcibü’l-‘iz’ânlarıyla *Ḳâdî-zâde-i Rûmî Hâşiyesi*’ne ḥâşîye tahrîr iderler. Ba’dehu Sultân Meḥammed Ḥân Sinân Paşa’yı vezîr idinüp muşâḥabet-i ferâḥ-fezâsiyla ve kelimât-ı [A 70b] tarḥ-nidâsiyla pâdşâḥ ḥazretlerin şöyle cezḃ ider ki pâdşâhuñ bir ân müfâraḳata mecâlleri olmayup muşâḥabetlerine âlüfte vü firifte olurlar. Bu eşnâda pâdşâḥ ḥazretleri ḥâfız-ı kütüb olmaġa ehl-i ‘ilmden kimesne murâd idinürler. Sinân Paşa Monlâ Luṭfî’yi terbiye iderler. Zıkr olınan ḥıdmete liyâḳatın ve cümle-i fûnûnda farṭ-ı mahâretin ve suḥanverlikde feşâḥatın ve belâġatın ‘arz iderler. ‘Arzları maḳbûl-i cenâb-ı ḥudâvendġâr-ı kâmkâr olup pes Mollâ

Luṭfî ḥâfız-ı kütüb ta'yîn olunup kufl-i hıızâne-i kütüb yedine teslim olunur. Mollâ Luṭfî [T 85b] bu hıdmet sebebi ile gözler görmedük kitâba mâlik olup 'ulûm-ı 'acibe ve fûnûn-ı ğarîbe mü'tâlâ'asın idüp fevâ'id-i lâ-yuḥşâ zabt u ḥıfz eyler. Ba'de müddetin Sinân Paşa ile sulṭân-ı vâlâ mâ-beyninde münâfareti mücib ve nefreti mûriş kâziyye vâkı' olup 'azline ve ḥabsine sebeb olur. 'Ulemâ-yı 'aşr ve fużalâ-yı dehr Sinân Paşa'nuñ ḥabsin istimâ' idüp cümleten cem' olup dīvâna gelüp Sinân Paşa'nuñ bu maḥûle zecre istiḥkâkından istifsâr idüp ıtlâk olunmasın iltimâs iderler. Olmazsa cümlemüz kitâblarımız iḥrâk bi'n-nâr idüp vilâyetünde karar itmeyüp firâr iderüz diyü kelimât itdüklerinde Sinân Paşa'yı ḥabsden çıkarup 'ulemâya teslim ider. 'Ulemâ bir miqdâr sâkin olduklarından sonra Sivriḥişâr kâzâsın virüp memleketden iḥrâc emr eyler. Sinân Paşa daḥı çıkup gidüp İznik'e vâsıl olduğda 'aḫabından bir ṭabîb gönderüp ve bir şerbet virür ve buyurur ki: "Sinân'ın aklı ve dimâğı muḥtel olmuştur. Her gün bu şerbetden içürüp ellişer degnek urasın." Pes ṭabîb Sinân Paşa'nuñ ardından irüp emri pādşâhi böyledür diyü her gün şerbet içürüp ellişer degnek let urur. Mezḳûr ḥâl, mevâliden Hüsâmü'd-dîn'ün ma'lûmı olup pādşâhuñ bu vaz'ına kemâl mertebe müte'ellim olup mektûb gönderür ki pādşâhum yâ bu zulmi ol kişiden ref eyle yâ memleketden çıkup gitmemüz muḳarrerdür. Pādşâh ol [A 71a] kişinün mektûbı muḫâlefetin münâsib görmeyüp varsun kâzîliği Sivriḥişâr'da otursun diyü emr eyler. Mevlânâ daḥı çâr u nâ-çâr bi'l-ıztırâr kâbet-i bisyâr ve nekbet-i bî-şümâr ile,

Mısrâ': Cevri çün sulṭân ider aşşı nedür feryâddan

Neşr: Nüktesince belâya şabr [T 86a] idüp varup menzilde bunun üzre çok geçmeyüp Sulṭân Meḥemmed fevt olup Bâyezîd Ḥân pādşâh olur. Sinân Paşa'nuñ 'ilm ü fazlı ma'lûm-ı şerîfleri olmağın yüz açke ile Edrine'de Dârü'l-ḥadış'i iḥsân iderler.

Beyt: الا لا تحزنن اخ البلية
فللرحمن الطاف خفية¹

Sinân Paşa daḥı ḥâlık-ı kevn ü mekâna şükr-i bî-pâyân idüp derse meşḡul olur. *Şerḥ-i Mevâkıf* un faşl-ı cevâhire müte'allik mebâḥişine ḥâşiye yazup

1 Elâ lâ-tahzenenne aḫâl-beliyyeti/ Feli'r-Raḥmâni elṭâfi ḥafıyyeti. "Ey belâya uğramış kişi. Hüznlenme. Gözünü aç! Rahmânın gizli lütufları vardır."

Seyyid Şerîf'e i'tirâzât-ı keşîre îrâd iderler. Hattâ ikişer satırda üçer dörder i'tirâz vâkı' olur. Pes Seyyid Şerîf cümle-i 'ulûmda zî-şân ve refî'ül-'unvân kimesnedür. Bu kadar es'ilenün aklı yokdur. Aşhâba intiḥâb emr iderler ve icâzet virürler. Göreler şol ki mücâbdur, ıskât idüp ba'zı kıvî söz ki olur. Anı ibkâ ideler. El'ân mevcûd olan ol intiḥâb olınandır. Mevlânânun Türki dilde daḥı kitâbları olup birisi Cenâb-ı Hakk'a külliyyen münâcât olup selis ü rûşen ve belîğ ü müstaḥsen laṭîf kitâbdur. *Menâkıb-ı Evliyâ* daḥı yazmışlardur. Fî-nefsi'l-emr şüfiyye semtine rağbetleri ziyâde olup aḡleb-i evkât meşâyihle muşâḥabet idüp cemî'-i umûrda zâhiren ve bâtinen bunlardan istimdâd üzre imişler. Huşûşâ Şeyḥ İbnü'l-Vefâ ḥazretlerine 'ubûdiyyetleri ve meveddetleri fevka't-tahrîr ve't-ta'bir olup ekseriyyâ ḥıdmet-i şerîflerinden ḥâlî olmazlar imiş. Mervîdür ki Şeyḥ İbnü'l-Vefâ ḥazretleri Ḥanefiyyü'l-mezḥeb iken besmelede cehr iderler imiş. Bu ḥâl 'ulemânun ma'lûmı olup Mevlânâ Gürânî İstanbul mevâlîsin cem' eylemiş ki bir câmi'de cem'iyet idüp [T 86b] şeyḥi da'vet idüp bu vaz'dan döndüreler. Pes 'ulemâ cümleten cem' olup Sinân Paşa'ya tevaḡḡuf eylerler. Sinân Paşa gelüp cem'iyetün sebebin şordukda i'lâm iderler. [A 71b] Pes Sinân Paşa eydür: "Ol şahş ki da'vet idersiz, geldükde mezkûr me's'elede benüm ictihâdım bunuñ üzredür dirse ne cevâb virürsüz?" Mevlânâ Gürânî "Şimdi Şeyḥ Vefâda bu mertebe var mıdır ki?" didükde Sinân Paşa buyurmuşlar ki: "Ḥazret-i şeyḥ *Kur'ân-ı Azîm*'i bütûn seb'asıyla kırâ'ata mâlikdür. Kıvâ'id-i uşûl üzre şerâ'it-i ictihâda 'âlimdür." Dönüp Mevlânâ Gürânî Sinân Paşa'ya: "Sen bu mertebeye şehâdet ider misün?" didükde: "Şehâdet iderüm. Benüm ta'rîf ü tavşîfûmden ziyâde 'âlim-i 'ilm-i Rabbânî bir 'azîz ü şerîf vücûddur. Vaşfında kıaşîrum." diyicek Mevlânâ Gürânî "Bir kimesnenün bunlar gibi şahidi ola ve kendüleri nefsinde böyle şerîfü'l-ḥâl kimesne ola, mu'arazânun aklı yokdur. Buyurun maşlahatuñuza." diyü 'ulemâya icâzet virür. Kalkup giderler. Mevlânâ Sinân Paşa faẓl u zekâ ile meşhûr olduğundan ḡayrı şehâ vü 'aṭâda bir mertebe imiş ki vâşîf vaşf itse ḥadd-i tekẓîb irişür hattâ fevt olduğda teşḥîn-i mâ' içün aḡçesi bulunmamış. Hicretün sekiz yüz toḡsan birinde Edrine'de fevt olmuşlar.

Kıṭ'a: Ne güzel nesnedür begüm iḥsân
Ola vâfir yanuñda mâl ü menâl

İdesin dürlü dürlü ihsânı
Ola sâyeñde niçeler hoş-hâl

**Ve minhum el-‘Âlimü’l-‘âmil ve’l-Fâzîlü’l-kâmil el-Mevlâ Ya‘kûb
Paşa İbn el-Mevlâ Hızır Beg bin Celâlü’d-dîn {Ya‘kûb Paşa}**

Mezkûr, ‘âlim ü fâzîl, ahlâk-ı hamîde ile muttaşîf Burusa’da Sulţâniyye Medresesi’ne müderris olup andan Şemâniyye’ye gelüp ba’dehu Burusa’ya [T 87a] kâzî olmuşlar. Hîn-i iştiğâlde *Şadrü’s-şerî‘a*’ya hâşiye yazup taşar-rufât-ı fâ’ikasından haķā’iķ u daķā’iķ derc itmişler.¹ El’ân beyne’l-‘ulemâ maķbûl u mütedâvildür. Sekiz yüz çoksan birinde fevt ve vâşıl-ı Haķķ olmuşlar.

**Ve minhum el-‘Âlimü’l-‘âmil ve’l-Fâzîlü’l-kâmil el-Mevlâ Aḥmed
Paşa İbn el-Mevlâ Hızır Beg bin Celâlü’d-dîn {Aḥmed Paşa}**

Mezkûr, ‘âlim ü fâzîl, selîmü’ṭ-ṭab‘, ḥalîmü’n-nefs, muḥibb-i ‘ulemâ vü fuķarâ olup kırķ aķçe ile bir müddet Şemâniyye’de olup ol ḥâlde sinnleri yigirmiden nâķış² imiş. Qarındaşları Sinân Paşa vezâretten ma’zûl olduķ-da qarındaşı mezkûrî daḥı ‘azl itmişler. Ba’de müddetin қаzâ-yı [A 72a] Üsküb ile medresesin virmişler. Sulţân Bâyezîd Hân pādşâh olduķda Edrine’de Çifte birin virüp ba’dehu Şemâniyye’ye getürmişler. Andan yüz aķçe ile Burusa’da fetvâ manşıbın virmişler ve Burusa qurbında bir köy daḥı virmişler imiş. Bu ḥâlde iken çokuz yüz yigirmi yedisinde fevt olmuşlar. *Raḥmetu’llâhi ‘aleyh*.³

Ve minhum el-‘Âlimü’l-‘âmil ve’l-Fâzîlü’l-kâmil el-Mevlâ Şalâḥü’d-dîn {Mevlânâ Şalâḥü’d-dîn}

Fâzîl-ı mezkûr ba’zı medârise müderris olup bir müddet Sulţân Bâyezîd Hân’a mu’allim olmuşlar. Şeh-zâde ol ḥâlde *Şerḥ-i Akā’id* okurlar imiş. Aña binâ’en hâşiye yazmışlar. Ba’dehu ḥikmete müte’alliķ *Mevlânâ-zâde*’ye şürü’ itmişler. Aña daḥı hâşiye yazmışlar. İkisi daḥı mütedâvildür. Mezkûr, nefsinde şalâḥ ile pîrâste ve zühd ü ‘afâfla ârâste olup Sulţâniyye’de müderris iken fevt olmuşlar.

1 itmişler: eylemişler A

2 nâķış: nâķız T

3 Raḥmetu’llâhi ‘aleyh: -T

Ve minhum el-‘Âlimü’l-‘âmil ve’l-Fâzîlû’l-kâmil el-Mevlâ ‘Abdu’l-kâdir

Mezkûr, Hamîd ilinden İspârtâ nâm kaşabadan zühûr itmişlerdür. ‘Aş-
rında vâkı‘ olan ekâbir-i fużalâdan ‘Âlî eţ-Ṭûsî hıdmetine yetişüp Hayâlî
ile şirketen kıra‘at [T 87b] idüp okumuşlar. Ba‘de müddetin menâşıba
istiḥkāk taḥşîl itdükden soñra liyâkatla ba‘zı menâşıb zabt idüp ba‘dehu
Sultân Meḥemmed’e mu‘allim olmuşlar. Sultân-ı kâmrânda erbâb-ı ‘irfâna
maḥabbet cibillî olmağın ve mezkûr, nefsinde muşâḥabeti laṭîf olup suḥan-
dân olup erbâb-ı beyândan olmağın pâdşâh ḥazretine küllî taḳarrüb taḥşîl
ider. Bir mertebeye mü’eddi olur ki bir ân sultân-ı ‘âlî-şân bunlarsız olmaz
olur. Pes Maḥmûd Paşa bu ḥâle fevka’l-ḥad ḥased idüp ittifâk bir gün pâ-
dşâh-ı ‘âlem-penâh ḥazretleri mevlânâyı da‘vet iderler. Mizâclarında nev‘an
inḥirâf u ıztırâr olmağın gelmekde i‘tizâr iderler. Bu ḥâl üzre mevlânânun
muşâḥabetlerinden ba‘zısı dirler ki mizâc-ı şerîfünüzde inḳıbâz def‘i için
ba‘zı yârân fülân bâğçededür. Varılsa olmaz mı? Cā‘iz ki tebdîl-i hevâ ile
ḥâtır-güşâde olayduñuz diyü ibrâm idüp terğîb iderler. Bunlaruñ içdâmına
ve iltimâsına binâ‘en ḳalkup varmış. Rivâyet iderler ki [A 72b] meger ol
şahş bu kışşayı Maḥmûd Paşa meşveretiyle idüp varup ol ḥâlde ḥaber eyler.
Paşa daḥı pâdşâha mevlânâ muşâḥabetiñüze gelmege ta‘allül ider. El’ân şeh-
oğlanıyla fülân bâğçede imişler diyü ğamz eyler. Pâdşâha tamâm yakîn gel-
meyüp tekrâr tecessüs itdürür. Ğaraż itdükleri gibi bulunur. Hemân ol ân
‘azl idüp min-ba‘d yanına getürmez. Pes mevlânânun İstanbul’da ṭurmağa
mecâlî olmayup çıkup gider. Çok zemân geçmez fevt olur.

Kıṭ‘a: Gitdi mevlânâ egerçi âstân-ı şâhdan
Gitdi âḥir derd ile Maḥmûd’a daḥı ḳalmadı
Eyle itdüklerün bir bir bulursun sen daḥı
Ḳanğı ḥâsid var durur andan felek dâd almadı

Kıṭ‘a: Pâdşâh-ı cihân ile şöḥbet
Yok durur bundan özge bir lezzet
Bunlaruñ [T 88a] ḥâtırı olur nâzik
Ki şaḳın kızbe eyleme cür’et

**Ve minhum el-‘Ālimü’l-‘āmil ve’l-Fāzılü’l-kāmil el-Mevlā ‘Alī bin
Yūsuf bin el-Mevlā Şemsü’d-dīn el-Fenārī**

Fāzıl-ı mezkûr ‘ilme kemâl-i hırşından kendü vilâyetinde tesellî hâşıl itmeyüp li-eclî’t-taḥşîl tebdîl-i mekân idüp Buḥārâ’ya ve Semerḳand’a çıkup ‘ulemâsından taḥşîl-i küllî, şuḡl-i ‘azîm ider. Ba‘dehu bilâd-ı Rûm’a gelüp Monlâ Gûrânî ile muşâḥabet ider. Pes Monlâ Gûrânî mezkûruñ cümle-i ‘ulûmda kemâl-i ḳudretin ve farṭ-ı mahâretin ma‘lûm idinüp pâdşâha ‘arz idüp kemâl-i fazlına şehâdet ider. Pâdşâh ḥazretleri Burusa’da Manastır Medresesi’n iḥsân ider. Ba‘dehu altmış akçe ile Murâd Ḥân Medresesi’n virürler. Ba‘dehu Burusa’da ḳâzî olup andan ḳâzî’l-‘asker olurlar. Ḥaylî müddet ḳâzî’l-‘asker olup ‘ulemâ himmet-i ‘aliyyesiyle üç şerefe şu‘ûd idüp ḳâzî-i ‘askerliği zemânı beyne’l-‘ulemâ târîḥ olur. Andan ma‘zûl olup yevmiyye elli akçe vazîfe ve be-her sene cev bahâ on biñ akçe ta’yîn olunur ve iki oḡlı olup birine elli ve birine kırk akçe iderler ve İnegöl ḳazâsın daḡı virürler. Sultân Bâyezîd pâdşâh olduḡda yine Rûmili’ne ḳâzî-i ‘asker ider. Sekiz yıl miḳdârı olup yine ma‘zûl olur. Yetmiş akçe bi-ṭarîḳi’t-teḳâ‘ud ta’yîn iderler. Dâ’imâ yine şuḡl üzre olup bir gün dersi fevt itmezler imiş ve ‘ilme kemâl-i iştigâl ile [A 73a] ḡ‘âb itmeyüp ḡ‘âb itmelü olsa kitâb ellerinde bir miḳdâr divâra ṭayanup ḡ‘âb iderler imiş. Firâş üzre yatmak vâḳi‘ olmaz imiş. Bu miḳdâr iştigâl ile te’lîf ü taşnife mültefit olmayup ancak *Kâfiye*’ye şerḥ yazup ve ‘ilm-i ḥisâba müte‘allik bir risâle daḡı yazmışlar. Mezkûr, ‘ilm-i riyâziyyât-da [T 88b] ve uşûl ü fûrû‘ u ma‘ḳûlâtta mahâret-i tâmmeleri ve şûfiyye ṭarîḳına daḡı duḡûlî olur. Şeyḡ Ḥâcî ḡidmetlerine yetişüp anlaruñ terbiyesiyle vâsıl-ı murâd olmuşlar. Mevlânâ-yı mezkûr aḡleb-i evḳât şamt üzre olup lâkin selâṭin añılsa bunlara müte‘allik laṭîf ü ra’nâ ḡikâyeler naḳl idüp naḳlinden mütelezziz olurlar imiş. Bir gün “Selâṭin-i rûzgârla bu miḳdâr-la muşâḥabet itdünüz. Bu lezâ’izün ḳanḡısından ḡazṣıñuz olmuşdur?” diyü su‘âl itmişler. Buyurmuşlar ki: “Bir gün Sultân Meḡammed Ḥân ḡazretleriyle eyyâm-i şitâda sefer itdük. Vaḡthâ atdan indüklerinde bir seccâde vaz‘ olunup ḡaymeler dikilince üzerinde oturlardı. Ḳaçan oturmak ḳaşd itseler bir ḡidmetkâr ayaklarından çizmelerin çıkarınca bir şaḡşa ṭayanurlardı. Bir gün ṭayancak kimesne bulmayup baña ṭayandılar. Bu lezzet cemî‘-i ‘öm-rümde ḡâṭırumdan gitmedi.” diyü buyururlar imiş. Bir laṭife-güy kimesne

olup dâ'imâ muṭāyebâta ma'iller imiş. Mervîdür ki bir gün eyyâm-ı şayf-da Bâyezîd Hân hazretleri yaylak seyrin idüp mevlânâ dahı çıkar. Bir gün şalât-ı 'asrı kılurken meger gâyet ıssı gün imiş. Şemse nazar idüp aşhâba hitâb idüp dimişler ki "Şems ıssıdan şöyle olmuştur ki bizceleyin harekete mecâli yok." dirler ve bir gün yaylakda nazarına laṭîf qar¹ getirürler. Qara² nazar idüp yârân hemân "Aḡ beñizlü, ṭabî'ati bârid maḥbûba beñzemez mi?" diyü buyurmışlar. 'Ömrlerinüñ âhirinde yârâna "Cenâb-ı Haḡḡ'dan cümle-i murâdum ve maḡşûd-ı fu'âdum maḡşûldür. Üç ḡacetüm dahı vardır. Evvelâ kendü ḡanemde fevt olmaḡ. İkinci marâzum mümted olmaḡ. Üçünci îmân ile ḡatm olmak. Ümîd-vârum ki Hazret-i Haḡḡ'dan bu murâdâtum dahı ḡaşıl olup vâşıl-ı [T 89a] murâd olam." diyü buyururlar. Mervîdür ki ḡanelerinde fevt olup ve şalât-ı zuhra âbdest alup ezân-ı 'aşrda fevt [A 73b] olmuşlar. Üçünci murâdı dahı maḡbûl olmaḡdur. İnşâ'allaḡu te'âlâ. Hicretün ṭoḡuz yüz üçünde fevt olmuşlar.

Ve minhum el-‘Âlimü’l-‘âmil ve’l-Fâzîlû’l-kâmil el-Mevlâ Ḥasan Çelebi İbn Meḡammed Şâḡ bin el-Mevlâ el-Fenârî

Fâzîl-ı mezkûr ‘ilme ve ‘ibâdâta kemâl-i şuḡlle meşḡûl imişler. Fâzîl-ı le-bîb ve hasîb ü nesîb iken dâ'imâ şiyâb-ı ḡaḡîre ve ‘imâme-i şaḡîre ile kemâl-i tevâzu‘ından cemî‘-i zemânda ata binmek vâḡî‘ olmamış. Edrine’de Ḥalebiyye Medresesi’ne müderris olmuşlar. Sulṭân Meḡammed zemânı Fenârî-zâde’nün ḡâzî-i ‘askerligi evânı olup bir gün ḡâzî-i ‘askere varup dimişler ki: "Pâdşâhdan icâzet alıvir. Mışr’a varup *Muḡni’l-lebîb* nâm kitâbı bilür bir ‘âlim var imiş. Andan okıyup yine gelüp gidem." Pâdşâḡa ‘arz itdükde buyumışlar ki: "Ol mürâyînün dimâḡı muḡtel olmuştur." Pes Mışr’a varup ol kitâbı bi-tamâmihi okıyup ve İbn Ḥacer telâmîzinden *Buḡârî* okıyup andan ḡac idüp andan yine bilâd-ı Rûm’a gelüp *Muḡni’l-lebîb* nüḡşasın sulṭân-ı kâmrâna hediye gönderür. Gördüklerinde ḡatır-ı şerîflerinde olan tekeddür gider. İznîḡ Medresesi’n virüp andan Şemâniyye’ye getirür. Müderris iken ḡücre-sinün birisinde sâkin olup başında şemle, arḡasında ‘abâ ḡabâ geyer, evḡatı cümle câmî’de edâ idermiş. Ba’de müddetin Sulṭân Meḡammed fevt olup Bâyezîd Hân taḡta geçdükde vazîfelerin yevmiyye seksen aḡçe idüp vefâtları

1 qar: ḡâd A

2 Qara: Ḳâda A

tārîhine deñlü mutaşarrıf olmışlar. ‘İlme meşğul iken *Muṭavvel* e ve *Şerh-i Mevâkıf* a ve *Telvîh*’ e havâşi taḥrîr itmişerdür. El’ân beyne’l-‘ulemâ maḳbûl u mütedâvildür. Mevlânânun cümle-i vâkı’atındandır ki bir gün mu’idîn da’vet ider. Hücra kapusına geldükde rikḳatle ağlamak işidür. [T 89b] İçerü girdükde görür ki ancak müderris daḥı kimesne yok. Sebeb buña ne ola diyü su’âl itdükde dimişler ki “Nişfü’l-leylde bir ḥâtıra oldı ki üç ay miḳdârı olmış. Zârar-ı dünyevîden nesne vâkı’ olmamış. Pes ol zarar âhirete müterettib ola diyü ḥavf idüp anun için ağlardum. Şimdi senden evvelce ḥaber geldi ki bir gulâm bir ḳatıra binüp ḥıdmete giderken düşüp saḳat olmış. Pes Allâh’a şükr idüp ol gulâmı âzâd itdüm.” diyü buyurmuşlar. [A 74a]

Ve minhum el-‘Âlimü’l-‘âmil ve’l-Fâzılü’l-kâmil el-Mevlâ Muşliḥü’d-dîn İbn el-Mevlâ Hüsâmü’d-dîn

Mezkûr, ‘aşrı ‘ulemâsından ḳırâ’at idüp ba’zı medârise müderris olup ba’dehu Burusa’da müderris olup soñra müftî olmışlar. ‘İlme iştiğâllerinde *Telvîh*’ e ḥâşîye yazup *Şadrü’ş-şerî’a* ya ḥâşîye yazup fenn-i inşâda kemâl-i mahâretleri olmağın eḥibbâya gönderdükleri mürâselâtı cem’ idüp risâle itmişler. Mezkûr, cemî’-i ‘ulûm-ı edebiyyede ve şer’iyyede ve ‘aḳliyyede mâ-hir olup ṭarîḳ-ı şüfiyyede daḥı ḥazḳ-ı ‘azîmleri var imiş.

Ve minhum el-‘Âlimü’l-‘âmil ve’l-Fâzılü’l-kâmil el-Mevlâ Kâsım eş-Şehîr bi-Kâdî-zâde

Mezkûr, ‘aşrı ‘ulemâsından ḳırâ’at idüp ba’dehu fuḳalâdan Hızır Beg ḥıdmetine irişüp anlardan taḥşîl-i külli eyleyüp mebânî-i ‘ulûmı kemâl-i te’sîs ile taḥşîl eyleyüp lâ’iḳ-ı ḳazâ vü tedrîs olıcaḳ ba’zı medârise müderris olup andan Şemâniyye’ye gelüp andan Burusa’ya ḳâzî olup andan ma’zûl olup tekrâr Şemâniyye’ye ‘avdet idüp Bâyezîd Hân pâdşâh olduğda mezkûra Burusa ḳazâsun virüp ḳabûl itmeyicek kerhen göndermişler. Mezkûr, cümle-i ‘ulûma ḳudret-i şâmilesi ve miknet-i kâmilesi olup umûr-ı ḳazâda şâhib-sîret-i ḥase-ne, istikâmetde şerîḥa-i mu’âdil ‘âlim ü fâzıl olup ḳazâsı [T 90a]¹ müddeti beyne’l-enâm târîḳ olup ḳâzî iken sekiz yüz toḳsan toḳuzunda fevt olmışlar.

1 T nüshasına varak numarası verilirken [90a] sahifesi art arda iki kere yazılmıştır. Bu sebeple T nüshasında neşirde verdiğimiz varak numarası ile yazmada bulunan numara arasında bir varaklık bir fark bu kısımdan sonra devamlı yer alacaktır.

Kıt'a: Kâzî oldur ola Hüdâ râzî
 Cümle-i hâlde 'adâlet ide
 İde haşmını tesviye dâ'im
 İkisin bir göre diyânet ide

**Ve minhum el-Âlimü'l-'âmil ve'l-Fâzılü'l-kâmil el-Mevlâ Muhyî'd-
 dîn Muhammed eş-Şehîr bi-İbn Mağnisa {Mağnisa-zâde}**

Fâzıl-ı müşârün ileyh 'aşrında vâkî' olan 'ulemâdan tahşil idüp ba'dehu fâzıl 'Allâme Monlâ Husrev hıdmetine yetişüp Ayaşofya'da müderris iken mevlânâ hıdmet-i şeriflerinde olup hücreşi tabaka-i a'lâda olup ez-şâm tâ-seher çerâğı yanarmış. Sulţân Mehemmed dâ'imâ dârü's-sâdelerinde görüp şorarlarmış. Pes Monlâ Husrev bir gün muzâflarından ol hücrenün şâhibin şorar. Mağnisa-zâde diyü haber virürler. Ma'lûmları oldukça yine münâsebetle pâdşâha i'lâm iderler. Ba'de müddetin Maḥmūd Paşa Medresesi binâ olındukda [A 74b] medrese tamâm olup pâdşahum kime ihsân ider diyü 'arz itdüklerinde Monlâ Husrev dânişmendlerinden olup şabâha çerâğın çıkaran Mağnisa-zâde'ye virdüm diyü buyurur. Mağnisa-zâde daḥı laṭif cem'iyet tedârük eyleyüp evvel dersine üstâd-ı şâhib-sedâdı Monlâ Husrev ve Haṭîb-zâde ve 'ulemâdan cemm-i gâfir hâzîrûn olurlar. Ba'de tamâmi'd-ders Monlâ Husrev buyururlar ki: "Vilâyet-i Rûm'da iki ders gördüm. Birisi Mehemmed Şâh Fenârî'nün evvel dersi ve birisi daḥı el'ân hâzîr olduğumuz." Andan Şemâniyye'ye gelüp ba'dehu İstanbul'a kâzî olmuşlar. Andan kâzî'l-'asker olmuşlar. Pes bu eşnâda ittifaḥ sulţân-ı şâhib-'adl u dâd Rûmili'ne cihâd niyyetine 'azîmet iderler. Nitekim 'âdetdür, cümle-i mevâlî ve ehli ile pâdşâh hazretlerin du'â vü şenâ ile gönderdi. Çıkduḥda sulţân-ı kâmrân ile Mağnisa-zâde hem-'inân olurlar. Muşâhabet iderken bir 'Arabî beyt [T 90b] tezekkür olunur. Ma'nâsın şorarlara. Mağnisa-zâde menzile vardukda mülâhaza idüp cevâb virem dirler. Böyle diyicek pâdşâh hazretleri "Bir beyte daḥı ne tefekkür gerek?" diyü vüzerâya Sirâcü'd-dîn da'vet olunmasın emr ider ki ol hâlde nişâncı paşa imişler. Hâzîr oldukça pâdşâh ol beyti Sirâcü'd-dîn'e daḥı su'âl eyler. Pes Sirâcü'd-dîn bilâ-tevaḥḥuf laṭif ü rüşen 'ibâretle ma'nâsın taḥrîr ider ve ḳanḳı şâ'irüñdür ve bahri ne bahrdür ve ne maḳûle ḳaşıdedendür diyü beytün siyâḳın ve sibâḳın cümleten beyân

eyler. Sultân Mehemmed Hân dönüp İbn Magnisa'ya işte 'âlim ü fâzıl olı-
cağ nâmında olan böyle müstaḥzır ve her me's'elede ḥâzır gerek. Huşûşâ
mevleviyyet mertebesinde olan 'ulemâ cümleyi câmi' ve göstörürü fûnûnı
mütetebbi' olmayup müşkilât ḥallinde kâfi ve şâfi olmayıcağ kuru mevle-
viyyetle iştiḥârı neyi¹ müfid olur. Böyle buyurdıklarından Mağnisâ-zâde'ye
Semâniyye'den birisin virüp şuğl emr iderler. Bunun üzere müddet-i keşire
mürûr idüp bu mâ-beynde Mağnisâ-zâde ğayret ile cümle-i fûnûnı teteb-
bu' iderler. Pes yine medreseden vezâret virürler. Ba'de zemânin vezâretten
[A 75a] ma'zûl olup yevmiyye iki yüz akçe ta'yîn iderler. Sultân Bâyezîd
Hân tahta geçdüklerinde yine kâzî-i 'askerlik virilüp kâzî-i 'asker iken fevt
olurlar. Mezîkûruñ meyli dâ'imâ riyâsete ve dünyevî devlete olmağın te'lif ü
taşnîf semtine mültefit olmamışlar.

Kıṭ'a: Devlet-i dünyâ 'aceb ḥâlet durur
Âḥiret semtini hep unutturur
Sîm ü zer taḥşîline terğib ider
Âḥiret işğâli ḥâtırdan gider

**Ve minhum el-'Âlimü'l-'âmil ve'l-Fâzılü'l-kâmil el-Mevlâ
Hüsâmü'd-dîn bin Ḥasan bin Ḥâmid et-Tebrîzî eş-Şehîr bi-Ümmü
Veled {Ümmü Veled}**

Fâzıl-ı mezîkûr "Ümmü Veled" ile mülakḥab olmasına sebep Faḥ-
rû'd-dîn-i 'Acemî'nün ümmü veledin tezevvüc itdükleri çün imiş. [T 91a]
Mezîkûr, ba'zı medârise müderris olup tedricle Şemâniyye'ye gelüp mev-
lânânun şalâḥ-ı nefsi ve selâmet-i fıtratı ve şafvet-i 'akîdeti olmağın Sultân
Mehemmed ri'âyet ider murâd idinüp manşıbın 'azl vâkı' olmamış. Mezîkû-
ruñ evlâdından menḫûldür ki pâdşâh-ı 'âlî-câḥ vakthâ Sultân Eyyûb ziyâ-
retine giderken evimüz önünden uğrar geçerci. Vâlid dâ'imâ selâmlayup
şerbet ihzâr iderlerdi. Pes pâdşâḥ ḥazreti neşât-ı tamâmla 'arz-ı inbisât
idüp şafâ-yı ḥâtırla "Va'llâhi ben bu şerbetden vâfir içeyin." diyü buyurup
mübârek elleriyle vâlidüñ elinden tası alup ḥazzla nûş idüp tamâm ḥaz
itdük diyü laṭife idüp devletle geçüp giderlerdi. İḥsân-ı ḥassân-ı bî-kerân
iderlerdi. Bir gün sultân-ı şâhib-saṭvet cihâd niyyetine 'azîmet idüp 'ulemâ

1 neyi: neni T

vü fuzalâ daḥı rikâb-i şeref-yâblarında ve ‘asâkir-i nuşret-me’âsir daḥı kıl, kıl, fevc fevc tuḡ-i şâhî ve sancaḡ-ı pādşâhî daḥı hezârân zîb ü zînetle ser-efrâz ve mümtâz âsmân-pâye kılunup ‘aḡablarınca bir niçe çift şûrnâ vü ṭabl u naḡḡâre ḡarb olunup şît ü şadâsı kim ṭas-ı felege ṭanîn şalmışdı, bu eşnâda ‘ulemâdan ba’zısı su’âl iderler ki mü’minîn olanlara *Ḳur’ân-ı ‘Azîm*’de: *﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا آمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي نَزَّلَ عَلَى رَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي أَنْزَلَ مِنْ قَبْلُ وَمَنْ يَكْفُرْ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا﴾*¹ buyurılıp pes îman ile emr olunmaḡa ḥikmet nedür. Sulṭân Meḥemmed Hân ḥazretleri su’âle mutafaṭṭın olduklarında dönüp mevlânâ-yı [A 75b] mezkûra luṭfla ḥiṭâb idüp buyururlar ki *أيها العجمي بين الحكمة بما فيه*² dimişler. Mevlânâ daḥı dimiş ki: “Devletlü pādşâhum. Bize cevâb virmek lâzım degül. Ḥalefîmüzde ṭabl cevâb viriyor. Fehm gerek dirler.” Pes pādşâh ḥazretleri “Niçe cevâb virür yâ mevlânâ!” diyü buyurıcak dirler ki “Düm düm dir. Ya’nî³ [T 91b] îmâna getirün. İmânıñuz üzre dâ’im oluñ. Ya’nî şâbit oluñ.” Sulṭân Meḥemmed Hân mevlânânıñ bu nükte-âmîz cevâbına hezârân istiḥsân idüp iḥsân-ı firâvân iderler. Mevlânâya bu kadar faẓlla önünce delil olmasa medresesine varımaz imiş. Vaḡthâ medresesin yañılıp ḡayrı ders-ḡâneye girermiş. Bir gün Sulṭân Meḥemmed Hân’uñ mübârek ellerin taḡbîl için varırlar. Hîn-i taḡbilde mübârek ellerin döndürüp aya-ların ṭutarlar. “Neye işâret itdüm bildün mi?” dirler. “Bildüm pādşâhum. Ayaşofya Medresesi’ne işâret eylediñüz. Zîrâ Ayaşofya luḡat-ı Yunanî’de şol mevzi’üñ ismidür ki medrese vâḡi’ olmuşdur ve yine aya, râḡenuñ ismidür ki el⁴ ayasıdur.” Pes medrese-i mezkûreyi yanınca niçe iḥsânla virürler.

Ve minhum el-‘Âlimü’l-‘âmil ve’l-Fâzîlü’l-kâmil el-Mevlâ Bahâ’ü’d-dîn bin Şeyḡ el-‘Ârif Luṭṭu’llâh

Mezkûr, ‘aşrı ‘ulemâsından kırâ’at idüp ba’dehu H’âce-zâde’ye yetişüp i’âdesinden mülâzım olmuşlar. Ba’dehu ba’zı medârise müderris olup tedric-le Şemâniyye’ye gelürler. Ba’dehu terk-i tedrîs idüp nâsdan i’tizâl idüp nefsi

1 Nisa suresi 136. ayetten iktibas: Ey iman edenler! Allah’a, peygamberine, peygamberine indirdiği kitaba ve daha önce indirdiği kitaba iman edin. Allah’ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve âhiret gününü inkâr eden kimse iyice sapmıştır.

2 “Ey Acemi! İçindeki hikmetleri açıkla!”

3 “ya’nî” T’de mükerrer.

4 el: -T

manşıbdan ma'zül olmazdan evvel manşıbı nefsinden ma'zül idüp meşğül-i bi'l-Haqq olup Balıkesri'de temekkün iderler. Ba'dehu Bâyezîd Hân emri şeriflerine imtişâlen Edrine'de Sulţân Bâyezîd'e müderris olurlar. Bu hâlde iken sekiz yüz toksan beşinde fevt olup vâsıl-ı Haqq olurlar.

Târîhu li-fevtihi: فقدنا بهاء الدين فاضل عصره
فقلنا لتاريخ ترحم له ربِّي¹

Neşr: Mervîdür ki bir gün Edrine'de bir meczûba râst gelür. “Yâ mev-lânâ! Emrüni tedârük eyle. Vaqt-i rahîldür.” dirler. Evlerine geldükde meczûbuñ kelimâtından mütenebbih olup vaşıyyet eyleyüp yedinci gün âhi-rete intikâl itmişler.

Ve minhum el-‘Âlimü'l-‘âmil ve'l-Fâzılü'l-kâmil el-Mevlâ Sirâcü'd-dîn [T 92a]

Mezkûr, ‘aşrı ‘ulemâsından [A 76a] kırâ’at idüp ba'dehu H'âce-zâde hıdmetlerine yetişüp tahşil-i küllî ile tadrîs ü kazâya kesb-i istihkâk itdüklerinde şehâdetleriyle ba'zı medârise müderris olup Şemâniyye'ye meşğül olurlar. Ol târîhde Şemâniyye'nün biri fuzalâdan Kestellî'ye virilmiş idi ki Mevlânâ Sirâcü'd-dîn sevâbık-ı eyyâm u 'avâmda Mollâ Kestellî'den telem-müz itmişler idi. Sirâcü'd-dîn, Şah'n'a geldükde hâlleri bu minvâl üzre idi ki her bâr derse geldüklerinde Kestellî hâzretleri² dahı derse gelmiş olsalar bir dânişmend naşb iderdi. Kestellî çıkup gider olduğda gelüp haber iderdi. Dersi koyup rikâbına yapışup³ ata bindirüp gönderürdi. Mâdâm ki Kestellî derse hâzır olurdu, Sirâcü'd-dîn bu minvâli ri'âyet idüp terk itmedi. Mezkûr, nefsinde cümle-i ‘ulûm ü fûnûna kâdir, ‘ulûm-ı cüz'iyyeden şi'r ü inşâda ve nazm ü neşr ü mu'ammâda mâhir, belâgat ü feşâhatde bî-nazîr ve inşâ-yı mekâtibde ve kitâbet-i ahkâm ve evâmir-i sulţânîde mânend-i h'âce-i cihân, mâlik-i memâlik-i 'irfân olmağın Sulţân Mehemmed Hân divân-ı ‘âlîde tevķî'-i refî' hıdmetine naşb itmişlerdi. ‘Unfuvân-ı şebâbda ve ‘unvân-ı cüvânîde fevt olup kemâl-i fazl u 'irfân ile ârâste olduğu ecilden bu hâlde fevti ‘ulemâ vü fuzalâyâ muşîbet-i ‘uzmâ oldu.

1 “Asrının fâzılı Bahâüddîn'i biz kaybettik. Onun için ‘Rabbi ona merhamet etti’ tarihini söyledik.”

2 hâzretleri: -T

3 yapışup: yetişüp A

Beyt: Menâhî ile âlûde iken bu deyr-i fânîde
Ne müşkildür ölüm haqqâ budur devr-i cüvânîde

**Ve minhum el-‘Âlimü’l-‘âmil ve’l-Fâzîlû’l-kâmil el-Mevlâ Muhyî’d-
dîn Mehemmed eş-Şehir bi-İbn Küpelü**

Mezkûr, ‘aşrı ‘ulemâsından telemmüz idüp feţânet ü zekâvetde ve fehm ü firâsetde ‘adimü’n-naẓîr olmağın giderek fazlla iştihâr bulup ba‘zı menâşib taşarruf idüp ba‘dehu Sultân Mehemmed Hân kâdî’l-kuḍât manşibın virmişler imiş. Karaman [T 92b] vilâyetin sultân-ı kâmrân fetḥ itdükden soñra ma‘zûl olup kezâlik Maḥmûd Paşa daḥı ma‘zûl olurlar. Târîḥ-i hicret sekiz yüz yetmiş ikisinde imiş. İki kız karındaşı olup birisin mevâliden Sinân Paşa alup Mehemmed Çelebi nâm maḥdûmları mütevellid olup mertebe-i fazlla irüp Maḥmûd Paşa Medresesi’ne müderris olur [A 76b] ve birisini Süleymân Çelebi bin Kemâl Paşa alup ‘âlimü’d-dehr ve fâzîlû’l-‘aşr Kemâl-paşa-zâde bunlardan mütevellid olur.

**Ve minhum el-‘Âlimü’l-‘âmil ve’l-Fâzîlû’l-kâmil el-Mevlâ Muhyî’d-
dîn Mehemmed eş-Şehir bi-Mevlânâ Vildân {Monlâ Yegân}**

Mezkûr, ‘aşrında vâkı‘ olan aşḥâb-ı beyândan taḥşîl-i fazl u ‘irfân idüp akrânından tefevvuḥ idüp naṭ‘-ı ‘ilmde ferzâne ve yârân içinde yegâne olmağla “Monlâ Yegân” ile meşhûr olurlar. Evvelâ Gelibolı’ya kâzî olur. Vezîr Maḥmûd Paşa mollânun berâ’atin ve cümle-i fûnûna ḳudretin ma‘lûm idinüp pâdşâha envâ‘-ı terbiye ile ‘arz eyler. İstanbul’a da‘vet iderler. Geldükde zemâne kâdî’l-kuḍât olan ehl-i fazla maraẓ ‘arız olup mevlânâ-yı mezkûrı ba‘zı ḳazâyâ ‘arzında ḳâ’im-maḳâm ve nâ’ib-i menâb idinür. Ba‘zı mühimmât içün ḥuzûr-ı sultâna girüp ‘arz eyledükde pâdşâh ḥazretleri mevlânânun âdâb üzre kelimâtın ve meşâlihde başiretin ve zekâvetin görüp cümle-i evzâ‘ u etvârı pesendide ve umûrdide olmağın ‘ayn-ı ‘inâyetlerine ve luṭf-ı himmetlerine mazḥar olup Burusa’da Murâd Hân Medresesi’n iḥsân iderler. Ba‘dehu Burusa ḳazâsın virürler. Andan kâzî’l-‘asker iderler. Ba‘de müddetin ma‘zûl olurlar. Sultân Bâyezîd taḥta cülûs buyurduḳlarında yine kâzî-i ‘asker iderler. Kâzî-i ‘asker iken fevt olurlar. Mezkûr, umûr-ı ḳazâda ve mesned-i hükûmet ü imzâda kemâl-i istikâmet ve nihâyet-i diyânetle mevşûf ve beyne’n-nâs nihâyet-i ‘adl ile ma‘rûf olup ‘adl ü inşâfda [T 93a]

mū-şikâflıklar idüp kılı kırk yarar, haqqı bātıldan seçer ‘arif kimesne imişler. Mervîdür ki kâzî-i ‘asker iken pādşâh kullarından biri Edrine’de edebden hâric vaz‘ idüp nâ’ib-i maḥkeme men‘ itmek için huddâm gönderüp imtinâ‘ itmeyicek bi-nefsihi atına binüp vardukda nâ’ibi muḥkem let iderler. Nâ’ib daḥı keyfiyyet-i mâ-cerâyı ve itdükleri zulm ü nâ-sezâyı pādşâha ‘arz eyler. Pādşâh ḥazreti taḥkîr-i şer‘-i şerîf ve ihânet-i maḥfil-i münîf itdigi-çün bilâ-tevaḥḫuf katline emr iderler. [A 77a] Vüzerâ şefâ‘at eylerler. Şefâ‘atleri mü‘eşşir olmaz. Pes ğulâmuñ ḥalâşını mevlânâya ḥavâle ider ki mevlânâ daḥı nâ’ibü’ş-şer‘ olan meclisinde kıyâm itmekle ve mesnedinden ḳalkup gitmekle rütbe-i ḳazâdan düşdi. Mazrûb olduğı ḥâlde meclis-i şer‘de degül idi ki taḥfîf-i şer‘ bulunaydı ḳatl lâzım gelmez diyü pādşâha ‘arz ider. Pādşâh daḥı sâkit olur. Andan ol ğulâm İstanbul’a gelüp vüzerâ şefâ‘at ṯarîkıyla ḳalkup pādşâhuñ elin öpdürürler ve suçın ‘afv için niyâz iderler. Pādşâh ḥazretleri daḥı şefâ‘atleriyle ḳatlinden geçer. Elin te’dib lâzımdur diyü ḳalkup kendü mübârek eliyle ol ğulâmı ḳarb-ı şedîd ile ḳarb ider. Ḥattâ niçe müddet şâhib-firâş olup mu‘âlece ile ḥalâş bulur. Ba‘dehu Sulṫân Bâyezîd Ḥân’a vezîr olur. Mâdâm ki ḳayd-ı ḥayâtta imiş, benüm vezâretüme sebep Sulṫân Meḥemmed Ḥân’uñ te’dibi oldı diyü du‘âlar idüp zemân-ı vezâretinde Dâvûd Paşa dimekle meşhûr imiş.

Beit: Niçe mecnûnı uşladur ḳarbı
Ne ‘aceb nesnedür begüm te’dib

Ve minhum el-‘Âlimü’l-‘âmil ve’l-Fâzîlû’l-kâmil el-Mevlâ Ahmed Paşa bin el-Mevlâ Veliyyü’d-dîn el-Ḥüseynî {Meşhûr Olan Ahmed Paşa} (Ahmed)

Müşârün ileyh ‘aşrında vâkı‘ olan fuzalâdan taḥşîl-i fazl [T 93b] u ‘irfân idüp cümle-i ‘ulûm u fûnûnda merâtib-i fazla irüp zû-fûnûn olup feylesûf-ı vaḳt olurlar. Burusa’da Sulṫân Murâd Ḥân Medresesi’ne müderris olup andan Edrine’ye kâzî olup ba‘dehu kâzî’l-‘asker olmış. Andan Sulṫân Meḥemmed Ḥân nefsi-i nefislerine mu‘allim eyleyüp muşâḥabetlerinde kemâl-i lezzet ve edâlarında fevḳâl-ḥad leṯâfet olmağın ve pādşâh-ı âlem-penâh ḥazretleri ‘ulemâya ḥubb-ı cibillî ile muḥib olmağın mezkûra meyl-i küllî

ile meyl¹ idüp şöyle olmuş ki bir ân muşâhabetden müfârakat itmezler imiş. Mez-kûr, nefsinde zarîfû'ṭ-ṭab', laṭîfû'l-fehm, suḥan-dân, nükte-dân, şî'rûn envâ'ına kâdir, nazm ü neşrde mâhir, 'aşırında sulṭân-ı şî'r olup feşâhatleri belâgatlarına gâlib imiş. Dâ'imâ ra'nâ gazeller ve zibâ kaşîdeler diyüp ve 'Arabî ve Türkî ve Fârisî kaşâ'id kırâ'at [A 77b] itdürüp kemâl-i şevk ü zevk hâsıl idüp istimâ'ında semâ' eyleyüp mütelez-ziz olurlar imiş. Hattâ muşâhabetlerinden fikâk ve laḥzaten infikâk derûn-ı tâbnâklerine elem virüp her hâlde ittişâl murâd idinmegün vezâret virürler. Mevlânânun maḥ-bûbü'l-kulûb-ı ser-âmed-i maḥbûba ve ra'nâ cûvâna dikkatla nazarda ihtiyârı olmaduğı sebepten bunlardan pâdşâh-ı 'âlem-penâh ḥazretlerinün nazarında âyîne-i ṭab'-ı rûşen-nihâdlarına keder virür nesne şâdir olup pes vezâretten 'azl olunup müddet-i medîd maḥbûs² ve ḥalâş u menâşdan me'yûs olup şoñra *Kerem Kaşîdesi*'n inşâd idüp ma'ânî-i belîğa îrâd eyleyüp dürlü dürlü tazarru' ile ma'fûv olmasın tevaḥḫu' eyler. Şehriyâr-ı zevi'l-iḫ-tidâr kaşîdeden fevka't-ta'bir ve ḥâric 'anî't-taḫrîr kesb-i ḥaz idüp ḥabsden ıtlâk idüp Burusa imâretin iḥsân iderler. Mez-kûr, şerîfû'n-neseb, [T 94a] kavîyyü'l-ḥaseb, refî'ü'l-kadr, zî-şân, 'ulüvvü'l-himme, şehâda vü 'atâda 'adî-mü'n-naẓîr kimesne olup cemî'-i 'ömrinde tezvîc ü tezevvüc vâkı' olmayup ancak teferrüc-i didâra kâni' Mesîḥ-kirdâr tecerrüd ihtiyâr idüp mîr-i mücceredân imişler. Ba'zılar mübtelâ-yı 'iffet³ idi diyü rivâyet iderler. Cemî'-i 'ömrlerinde lezzet-i cimâ' ne idügin bilmeyüp ve ol semtten ḥaz almayup cümle-i a'mâr-ı rûzgârı bu minvâl üzre güzerân itmiş. Bir gün mevâliden bir zî-şân kimesne ile hem-'inân olup seyr iderken eşnâ-yı kelâmda lezzet-i cimâ' tezekkür olunur. Anlardan cimâ'uñ lezzetin su'âl iderler. Anlar daḥı eydürler ki: "Şimdi 'asel ki bir lezîz nesnedür, lezzetin taḫrîr ve şânından ta'bir ile bilmek murâd olınsa müyesser degüldür. Mâdâm ki kuvvet-i zâ'ika ile zevk olunmaya, bu daḥı eyledür. *Men lem yezuk lem-ya'rif*'⁴ nüktesince zevk itmeyen bilmez ve bu 'aselden tatmayan lezzetine daḥı irmez diyü cevâb virürler." Dönüp Aḥmed Paşa eydür: "Ben cemî'-i 'ömrümde lezzet-i cimâ' ne idügin bilmezem." dimişler. Pes ol muşâhabetleri laṭîfeten lezzetin

1 ile meyl: -T

2 medîd maḥbûs: medidle ḥabs T

3 'iffet: 'anet T

4 "Tatmayan bilmez."

bilmedigünüz ne cânib idügi ma'lûm oldu sulţânüm dimişler.

Kıṭ'a: Şu'arâ zümresinün kıdvesi Aḥmed Paşa
 Aña mekşûf idi şan'at-ı şî'r ü inşâ
 Niçe müddet oluban şâh-ı cihândâra karîb
 Niçe dem itdi şafâ sürdi hemîn keyfe yeşâ
 Şimdi gör ḥâk-i mezelletde nedür [A 78a] aḥvâli
 Devlet ol kişiye dünyâda eyü adı kıla

**Ve minhum el-‘Âlimü'l-‘âmil ve'l-Fâzîlül-kâmil el-Mevlâ İbrâhîm
 bin Ḥalîl bin İbrâhîm bin Ḥalîl' {İbrâhîm Ḥalîl}**

Fâzıl-ı mezkûruñ cedd-i a'lâsı ki Ḥalîl'dür, Devlet-i 'Osmâniyân'da ev-velâ kıâzi'l-asker bunlar olmuşlar. Vâlidî Ḥalîl Paşa Sulţân Murâd Ḥân'a vezîr olmuşdur. Sulţân Meḥemmed Ḥân taḥta [T 94b] cülûs buyurduklarında ḥabs idüp cemî'-i mâlın alup maḥbûs iken fevt olmuşlar. Mezkûr İbrâhîm Paşa ol eşnâda Edrine kıâzîsı imiş. Anı daḥı ihâneten 'azl eyler. Pes der-i devletden dūr ve âstâne-i şa'âdetden mehcūr olmaḡla ibtihâl ü ibtizâl ile merâtib-i erzâle irüp ḥattâ bir mertebeye tenezzül itmiş ki² 'ulemâdan ba'zı kimesnenün talebesinden olmaḡ fikr itmiş. Pâdşâhdan ḥavfdan kimesne kıabûl itmemiş. Ba'dehu Burusa'da Sulţân Murâd Ḥân 'İmâreti'ne mütevellî olup meger ol târiḥde Kırmâstî Burusa'da ḥâkimül-vaḡt imişler. Mezkûrî teftiş idüp 'arz eyleyüp tevliyette 'azl idüp envâ'-ı ḥâḡâret u cefâ itmiş. Ba'dehu zarûret ḥükmiyle Burusa'da muḡtesib olup ḥıdmetkâra kıâdir olmayup bunca devletde ve bu deñlü sa'âdetde iken bârgîrin kendü eyerler imiş. Bir gün kemâl mertebe muḡtarib olup bi'l-âḡire ayrıḡ çâre bulmaz. Cümlesin terk idüp meşâyihden Ḥâcî Ḥalife ḥıdmetine varup fuḡarâ silkine münselik olup ḥattâ ba'zı a'dâsı cünûn 'arız oldu diyü pâdşâha i'lâm iderler. Bu ḥâl üzre birkaç gün mürûr ü 'ubûr idüp bir gün şeyḡ ḥıdmetinde olduḡı eḡıbbâsıyla ve fuḡarâsıyla Burusa yaylaḡına çıkarlar. Şeyḡün bir feresi var imiş. Žâyi' olmadan ḥavf idüp boynına ceres vaz' itmişler imiş.

1 T ve A'da derkenâr: İbrâhîm Paşa.

2 Metinde: "mertebeye ırmış ki" şeklinde geçmekle beraber her iki nüsha derkenarında "tenezzül itmiş" şeklinde ibare bulunmaktadır. Düzeltmenin yapılacağı yer iki yazmada da işaretlenmediği için Ahmed Paşa 230 numaralı yazma yardımı ile düzeltme yapılmıştır. *Hadâ'iku'r-reyhân*'da ibare şu şekildedir: "'azl idüp ḥattâ bir mertebeye tenezzül itmiş ki 'ulemâdan ba'zı kimesnenün talebesinden olmaḡ fikr itmiş" bkz: Hâkî, *Hadâ'ik*, Ahmed Paşa 230, vr. 88b.

Şeyh ba'zı huddâma emr ider ki “İbrâhîm’e tenbîh eyleñ. Bârgirümi arayup bulup üstine binsün ve boynından ceresin gidermesün. Çak benüm önüme gelsün.” Pes fuçarâdan ba’zılar şeyhün emrin mezkûra i’lâm iderler Ol hâle kâ’il ve şeyhün emriyle ‘âmil olup bârgiri hılâl-ı eşcârda bulup üstine binüp huzûr-ı şeyhe gelür. Şeyh dahı önünde kâlî cinsinden nesne döşeyüp gelün oturuñ diyü teklif iderler. İbrâhîm Paşa dahı oturur. **[T 95a]** Şeyh eydür ki: “Yâ İbrâhîm! Yarınki gün İstanbul’a git. Lâkin **[A 78b]** Sulţân Bâyezîd’den gâfil olma.” dirler. Pes şeyhün elin öpüp vedâ’ ider. Râvî, İbrâhîm Paşa’dan rivâyet ider ki İstanbul’a dâhil olduğda yol üzre Sulţân Mehemmed Hân hazretlerine râst geldüm. Atıdan inip yoluñ bir güşesinde tırdum. Selâmladum. Faķîri bilüp “Sen Hâlîl Paşa oğlı degül misün?” didiler. “Ne’am pādşâhum.” diycek yine buyurdılar ki “Bi-hamdi’llâh cününüñ zâ’il olmış. Yarın dîvâna gel.” Buyurdukları üzre dîvâna vardum. Vüzerâ huzûr-ı sulţâna girdüklerinde “Hâlîl Paşa oğlı geldi mi?” diyü su’âl itmiş. “Geldi.” dimişler. “Varuñ şoruñ. Ne maķûle manşib ister.” diyü buyurmuşlar. Ba’de’s-su’âl Amâsiyye kazâsın iltimâs itmiş. Tekrâr su’âl itmişler. Tekrâr yine¹ Amâsiyye ile cevâb viricek yine pādşâh hazretleri buyurmuşlar ki “Tamâm ‘âlim oldum ki kayd-ı cünündan hâlâş bulmuş. Eger dahı a’lâ manşib dilese virürdüm ve cümle-i murâdına ırgürürdüm. Ammâ hâlâ murâdın virdüm.” diyü buyurmuşlar. Mevlânâ dahı Hâķķ’a şükr idüp manşiba gider. Manşıbına varup vâşıl olduğda bir gice h’âbda görür ki Sulţân Bâyezîd Hân file binüp mevlânâyı ardına alır. Yarındası Sulţân Bâyezîd Hân hıdmetine varup taķbîl-i yed itdükde buyururlar ki: “Yâ Mevlânâ! Bilürüm ki sen manşıbı baña mülâķât içün alduñ. Hâķķ Te’âlâ baña devlet virürse senüñ hâķķuñda kuşûr itmeyem.” diyü va’de-i kerîme buyururlar. Bunuñ üzre çok geçmeyüp Sulţân Bâyezîd Hân pādşâh olur. Mevlânâya ehl ü ‘iyâlin İstanbul’a intikâl emr eyler. Geldükde Kaştallânî’yi ‘azl idüp Rümilî’ne kâzî’l-’asker iderler. İbrâhîm Paşa kâđî’l-kuğât olıcak -Mevlânâ Kirmâstî ki tevliyetinden ‘azline sebep olup envâ’-ı cevır ü cefâ itmişdi- tehniye-i manşib **[T 95b]** içün zarûrî gelmek lâzım olıcak hezâr haclet ü şermsârî ve nihâyet-i şermendeğî nigûsârî ile gelürler. Pes İbrâhîm Paşa aslâ mâ-cerâ-yı güzêşteden işrâb itmeyüp Kirmâstî’ye bir vechle ri’âyet ider ki dahı bedter şermende olur. Ba’dehu

1 Tekrâr yine: Yine tekrâr T

Sulţān Bāyezīd mevlānāyı vezīr-i a'zam idinüp cümle-i umūr-ı memālik mahrūsayı mezkūra tefvīz eyler. Mezkūruñ eger vezāretde ve eger umūr-ı kazāda ve tedrisde sīret-i ḥasenesi ve 'ādet-i marziyyesi fevķa'l-ḥad olmağın kāzī-i 'askerligi [A 79a] zemānı ve vezāreti evānı beyne'l-enām tāriḥ olup 'ulemā himmet-i 'aliyyesi ile üç rıfate 'urūc idüp ve re'āyā vü berāyā kemāl-i ri'āyet ve nihāyet-i şefķatinden āsūde olup zemānunda pelīd-nihād zaleme-nün köki kesilmiş ve erbāb-ı fitne vü fesāduñ oķı atılmış yayı yaşılmış idi. Şahāvetde ḥod 'adili ve luṭf ü 'aṭāda mişli gelmeyüp İstanbul fuķarāsından altı yüz nefer kimesne her rüz gelürler, maṭbahından ṭa'am alurlar imiş. Vefāt itdüklerinde ḥazīnesinde ancak sekiz biñ aķçe bulunmuş.

Kıṭ'a: Kışınūñ nāmını unutturmaz
 Ne güzel nesnedür begüm iḥsān
 Gitdi ḥātem efendi biñ yıldur
 Nāmı dillerde tāzedür el'ān

Ve minhum el-'Ālimü'l-'āmil ve'l-Fāzılü'l-kāmil el-Mevlā Muşliḥü'd-dīn Muştafā bin Evḥadü'd-dīn el-Yārḥişārī

Mezkūr, zī-şervet 'ālī-himmet kimesne olup kendü 'aşrı 'ulemāsından kırā'at idüp ba'dehu Ḥ'āce-zāde ḥıdmetine yetişüp andan ba'zı medārise müderris olup andan Şemāniyye'ye gelüp andan İstanbul'a kāzī olur. On yıl miḥdārı kāzī olup kāzī iken fevt olmuşlar. Mervīdür ki mezkūra İstanbul kazāsın virdüklerinde qabūl itmeyüp vūzerā ibrām iderler. Mü'eşşir olmaz. Sulţān Bāyezīd Ḥān'a 'arz iderler. Buyururlar ki: "Ben mevlānāya kendü elümle kāğazını¹ yazayın." [T 96a] Yazarlar ki "Ben bilürin ki siz bu kazāya müsteḥaķ ve cümleden eḥaķ u elyaksız. Bunı daḥı bilürin. Eger bu kazāyı senden ğayrı kimesne virürsem ve bu mesned-i manşiba nā-sezā kimesne getürürsem Ḥudā'ya 'aşı olmuş olurun. Saña teferru' iderüm ki qabūl idesin ve rāḥ-ı şavāba giresin." Pādşāhdan bu maḥūle ibrām olıcaķ imtişālen qabūl itmişler. Mezkūr, uşūl ü fūrū'da ve eḥādīs ü tefāsirde ve cümle-i 'ulūm ü fūnūnda fazīlet-i tāmmesine cümleten mevālī şehādet iderler imiş ve icrā-yı aḥkām-ı seyyidü'l-enām'da ve iḥyā-yı senen-i sünen-i resūlde hemānā sey-fi meslūl olmağın zalemenūñ yanında aşlā vūcūdı yoğ imiş. Zemānında

1 kāğazını: kāğaz A

kimesnenün hadd-i şer'den tecävüze kudreti olmayup kâzî iken toköz yüz on birinde fevt olup İstanbul'da binâ itdügi mescidi haremde defn itmişler.

Ve minhum el-‘Âlimü'l-‘âmil ve'l-Fâzîlül-kâmil el-Mevlâ Veliyyü'd-dîn el-Karamânî Vâlid-i Merhûm Nizâmî eş-Şâ'ir

Mezkûr, şu'arânuñ [A 79b] şîrîn kelâmı Mevlânâ Nizâmî'nün vâlid-leridür. Kendü bilâdında taḥşîl-i 'ilm ü ma'ârif eyleyüp 'ulûm-ı nâfi'adan eḥâdiş ü tefâsîrde bî-naẓîr olup ahyânen nâsa naşîḥat ve naql-i kelâm-ı ḥikmet iderler imiş. Vaḳthâ vecd ü ḥâl istilâ idüp hattâ minberden suḳûṭ u ḥübûṭ vâki' olurmuş. Mevlânâ Nizâmî henüz cüvân iken bâğ-ı cinânı âşyân idinüp vâlidî bu muşîbetden dâ'im giryân u sûzân olup vaḳt olur eşnâ-yı va'zda ba'zı muḥarrik ü müşevvik kelimâtın ve ebyâtın okıyup pes gâlebe-i sûz u güdâzdan eşedd-i bükâ ile bükâ idüp meclisde olan müslimîne bir ḥâlet ṭârî olurmuş ki bir uğurdan feryâd u fiğân peydâ olurmuş. Bu ḥarâretle dünyâdan rıḥlet iderler. Merhûm Nizâmî'nün henüz sinn-i şebâbda gâzeliyyâtı meşhûr-ı âfâḳ olup sultân-ı kâmrân Meḥemmed Hân ḥazretlerinün [T 96b] mesmû'-ı şerîfleri olduḳda gâzellerinden ḥazz-ı tamâm buyurduḳları ecilden ri'âyet içün emr-i şerîf gönderilüp dergâh-ı 'âlem-i maşîre da'vet olunmuşlardı. İmtişâlen bi'l-emrî'l-'âlî gelürken yolda fevt olurlar. Pâdşâh ḥazretlerinün ma'lûm-ı şerîfleri olduḳda Nizâmî'nün fevtine kemâl mertebe maḥzûn olmuşlar.

Ve minhum el-‘Âlimü'l-‘âmil ve'l-Fâzîlül-kâmil el-Mevlâ eş-Şehîr bi-Meliḥî {Mevlânâ Meliḥî 'Ayyâş¹} (Meliḥî)

Mezkûr, Aydın vilâyetinden peydâ olup 'aşrî 'ulemâsından kırâ'at idüp evâ'il-i şuglinde diḳḳat-i 'azîme eyleyüp taḥşîl-i fazl idüp beyne'l-aḳrân müşârün ileyh bi'l-benân olur. Ba'dehu bilâd-ı 'Acem'e gidüp 'Abdu'r-raḥmân el-Câmî ḥazretlerine mülâḳât idüp anlarla şerîk olup bir müddet taḥşîl iderler. Andan yine Rûm'a gelüp İstanbul'un henüz evvel-i fetḫi olmağın sâkin olur. Andan Herât'a düşüp idmân-ı ḥamra mübtelâ olur. Mezkûruñ *Sıḥâḥ-ı Cevherî* bi't-tamâm ḥıfzında imiş. Şürekâdan ve ḡayrdan luğatda müşkili

1 “Mevlânâ Meliḥî Ayyâş” ibaresi sadece A'da bulunmakla beraber “Ayyâş” kelimesi başka bir hatla ve deḡişik bir mürekkeple yazılmıştır.

olanlar mürâca‘at itdüklerinde laţîf hâl idüp ‘aynı ile Cevheri’nün ‘ibâreti budur diyü naql idermiş. Mervîdür ki bilâd-ı ‘Acem’de bir kimesne Câmî ziyâretine varur ve Rûm’a giderüm dir. Pes Câmî, mü’ellefâtından bir risâle virür ve buyurur ki: “Rûm’a vardukda Mevlânâ Melihî kanda ise şorup anlarla şerik olmışuzdur. [A 80a] Bu risâleyi bizden hediye viresin.” dir. Ol şahş Rûm’a gelüp İstanbul’a dâhil olup Melihî için mekânın şordukda harâbâtda haber virürler. Pes arayarak mest ü evgâr hâne-i hammârda bulur. Monlâ Câmî’nün selâmın îşâl idüp risâleyi şunar. Mevlânâ Melihî alup risâleye nâzır olup bükâ-yı şedîd ile bükâ idüp eydür ki: “Kazâ vü kader anuñ yolın kerâmata ve benüm yolum harâbâta sevç eylemiş. Benüm sū’-i hâlûme ve kabîh efâlûme lâ’ik degüldür ki bu maķûle risâleye nâzır olam.” diyü hezâr tebcil ile taķbîl idüp yine risâleyi [T 97a] mürsile teslim ider. Sultân Mehemmed bunuñ hamra idmânın erbâb-ı dîvândan iz‘ân idinüp şâyed ki hidâyet-pezir ola diyü şehrde olan mey-hânegilere nidâ vü tenbîh olunur ki Melihî’ye hamr virmeyeler ve yevmiyye hûzâne-i ‘âmireden on beş akçe vireler. Her kim hamr virürse veyâ içirürse katl ideler diyü te’kid ile tehdîd iderler. Şarâb bulmıyacak bir müddet şalâhla geçinür. Bir gün yine kemâ-kân sekrân görüp Sultân Mehemmed Hân’a ‘arz iderler. Hemân ol ân buldurup hûzûr-ı sultâna ihzâr iderler. Ağzın koķarlar. Râ’iħa-i hamr yok. Pâdşâh hâzretleri “Ağzuñda râ’iħa yok. Bu hâlet nedendür? Toğru söyle!” diyü buyurduķlarında cevâb virür ki: “Sa‘âdetlü pâdşâhum! Bâde-i nâbdan hâşıl olan mestânelik ‘âlemin ârzü idüp pes havfdan içmege ise mecâl yok. Zârûrî ihtikân itdüm.” diyicek sultân-ı ‘âlî-şân bu hâle hayrân olup bî-ihtiyâr gülüp Melihî’ye ihsân-ı firâvân idüp min-ba’d şûrbine müte‘arrız olmazlar. Pes Melihî yine kemâ-kân

Beýt: Şarâb-ı nâb didüğün nedür nenün emidür
İçüp içüp kişi mest ü melâmet olmayacak

diyü ‘işrete meşğûl olup harâbâtda fevt olur.

Kıt‘a: Hidâyet hüdhüdi olmazsa hâdî
Bulırmazmış kişi râh-ı reşâdî
Olup ma‘mûresi anuñ harâbe
Olurmuş menzili dârü’l-harâba

Ve minhum el-‘Âlimü'l-‘âmil ve'l-Fâzılü'l-kâmil el-Mevlâ Yûsuf bin Hüseyn el-Kirmâstî {Kirmâstî-zâde}

Mezkûr, ‘aşrı ‘ulemâsından mebânî-i ‘ulûmı tahşil eyleyüp ba‘dehu H‘âce-zâde hüdmetine yetişüp bunlardan tahşil-i ‘ilm ü ‘irfân eyleyüp cihet-i tedris ü kazâya istihkâkına şehâdet [A 80b] itdüklerinde ba‘zı medârise müderris olup tedricle Şemâniyye’ye gelür. Andan Burusa’ya [T 97b] andan İstanbul’a kâzî olur. Üslûb-ı kazâda ve hüküm ü imzâda bî-nazîr olup ve icrâ-yı şer‘-i şerîfde ve faşl-ı huşûmetde ve bâb-ı istikâmetde seyf-i ka‘ olup levme-i lâ’imden havf itmez kimesne imişler. Mervîdür ki bir gün tenhâlarında olan vaz‘la ve ‘imâme-i şağîre ve şiyâb-ı hâkîre ile mescide giderler. Mescidden hurûcda Vezîr İbrâhîm Paşa’dan hâdim gelüp ba‘zı meşâlih-i müslimîn içün da‘vet iderler. Bulundukları vaz‘la varmak münâsib olmayup tebdîl-i şûret kaşd itdüklerinde mescidden tebdîl-i hâtırâ olmağın ol hâlde varmışlar. Vezîr keyfiyyet-i hâlden su‘âl itdükde hüdmet-i Hâlık’a bu hey‘et ile hâzîr olup bu cânibe gelmede tebdîl-i şûretde mescidden rüchân râ‘ihâsından havf itdüm. Bu vaz‘la geldüm diyü i‘tizâr idüp cevâb virürler. Vezîr bu sözden hazz-ı firâvân idüp çaķ huzûr-ı sultâna i‘lâm iderler ve bi’l-cümle müşârün ileyh ṯarîkinüñ eri ve etkıyânuñ biñde biri bir vücûd-ı şerîf imişler. *Şerh-i Muṭavvel* e ve *Vikâye*’ye laṭîf şerḥ yazup uşûl-i fıkḥda *Vecîz* nâm muhtaşar daḥı bunlaruñdur ve fenn-i ma‘ânîye laṭîf mü‘ellefleri olup lâkin meşhûr olmayup çokuz yüz tamâmında fevt olup Sultân Meḥemmed Câmî’i kurbında binâ itdüğü mektebde medfûn imişler.

Ve minhum el-‘Âlimü'l-‘âmil ve'l-Fâzılü'l-kâmil el-Mevlâ Ümmü'l-Eşref {Eşref-zâde}

Mezkûr, mevâlî-i ‘izâmdan H‘âce-zâde’den ve Mevlânâ ‘Alî eṭ-Ṭûsî’den tahşil-i ‘ulûm idüp ‘Alî-i Ṭûsî i‘âdesinden mülâzım olmuşlar. ‘Alî-i Ṭûsî bu deñlü fazlla ḥallinde ‘âciz olduğı mesâ‘ili mezkûra ‘arz itdüklerinde bilâ-terreddüdin ḥal idermiş. Mezkûr, cümle-i ‘ulûm ü fûnûnda ve gösgötürî ‘ulûm-ı mütedâvilede ‘inâyetu’llâh ile şöyle olmuş ki cümleten müşkilât yanında evveliyyât mertebesinde olup ser-ḥadd-i keşf ü kerâmâta irmişler [T 98a] imiş. Bu eṣnâda ba‘zı şüfiyyûna mülâkât idüp ellerinden ḥalâş müyesser olmayup cebren seyâḥate alup gidüp bu ḥâl üzre fevt olmuşlar.

Ve minhum el-‘Âlimü’l-‘âmil ve’l-Fâzîlû’l-kâmil el-Mevlâ ‘Alî el-Mensûb [A 81a] ile’l-Fenârî

Mezkûr, mevâliden Monlâ Tûsî’den tahşîl-i fazl u ‘irfân eyleyüp ba‘dehu ba‘zı medârise müderris olup andan Şemâniyye’ye gelüp andan Burusa’ya kâzî olur. Andan Anaṭolî vilâyetine kâzî’l-‘asker olur. Andan ma‘zûl olup tekâ‘üd hükmiyle seksen akçe vazîfe iderler. Mezkûr, fazîlla meşhûr olup *Şerh-i Miftâh*’a hâşiye yazmışlardır.

Ve minhum el-‘Âlimü’l-‘âmil ve’l-Fâzîlû’l-kâmil el-Mevlâ Sinânü’d-dîn Yûsuf eş-Şehîr bi-Kara Sinân

Mezkûr, huzzâk-ı ‘aşrdan tahşîl-i ‘ulûm u fûnûn idüp cihât-ı tedris ü kazâya kesb-i istihkâk itdükden sonra ba‘zı medârise müderris olup müderris olduğu medârisde şugl-i tām idüp ‘ulûm-ı ‘Arabiyye’de ve edebiyede tahşîl-i mahâret-i tāmme ider. *Merâh*’a şerh yazup ve fenn-i şarfa kezâlik bundan mâ‘adâ risâlâtı olup ve *Çağmîni* nām hey’ete müt’eallik metne şerh yazup ve *Şadrü’ş-şerî‘a*’ya kezâlik ta’likâtı var imiş.

Ve minhum el-‘Âlimü’l-‘âmil ve’l-Fâzîlû’l-kâmil el-Mevlâ Şemsü’d-dîn Ahmed el-Aydîni {Şâhib-nağme}

Mezkûruñ nisbet-i tîniyyesi Aydın vilâyetine olup evvelâ ‘ulemâ-yı Rûm’dan kıra‘at idüp andan bilâd-ı ‘Acem’e gidüp ‘ulemâsından tahşîl eyleyüp andan vilâyet-i ‘Arab’a rihlet idüp fuзалâsından tahşîl-i ‘ulûm ü fûnûn idüp hâşılı ‘ilm-i belâğatda ve feşâhatda ve mûsikârda tamām iştihâr bulur. Rûm’a geldükde âvâzı âvâzesi Sulṭân Meḥemmed Hân’uñ mesmû‘ı olduḡda da‘vet iderler. Muşâḡabet idüp dinleyüp bir bahâne ile pâdsâh-ı ‘âlem-penâhuñ muḡarriblerinden olur. Pes kemâl-i ḡurbetde ve nihâyet mertebe ‘izzetde iken mezkûrdan vaz‘-ı nâ-ma‘kûl [T 98b] ve bir fi’l-i ġayr-ı maḡbûl şâdir olup ḡidmet-i sulṭândan dūr ve ḡurbından mehcûr olur. Andan Burusa’ya gelüp ḡücresinde sâkin olup ḡâline meşġûl olur. Faḡr ġalebe itdükçe ḡücresinde çıkup ḡâricde gördüklerinde erbâb-ı naġme başına üşüp naġamâtta ba‘zı müşkilâtıdan su‘âl itdüklerince ḡâl idüp ve niçe kavâ‘id aḡz itdükden sonra tâlibler birer mikḡâr ḡarchlık virürler imiş. Anuñla ġeçinürmiş. Sulṭândan mufâraḡatla dimâġına ḡalel gelüp vaḡthâ divâne-i [A 81b] vaḡt ve şûride-reng olup ḡalt-ı kelâm vâḡi‘ olurmuş. Yine

bu hâl ile eger 'Arabî ve eger Fârisî ve eger Türkî laţîf çaşâ'id demekden hâlî olmayup ekâbire irsâl eylermiş. Muķâbeledede ri'âyetcük iderlermiş. Her çaşı-de -ki nazm idermiş- müţâla'a olunup taşhîf olınsa evvelden âhire hicv hâşıl olurmuş. Mezkûruñ 'ilm-i edvârda ve mûsikâra müte'allıķ ba'zı mü'ellefâtı olup ahâlî-i nağme mâ-beyninde cümleten maķbûldür. Fevleri toķuz yüzi hudûdında vâķi' olmuşdur.

Beyt: Kişiyi 'aķldan ider bîrûn
Pâdşâh-ı zemân ayrılıķı

**Ve minhum el-‘Âlimü’l-‘âmil ve’l-Fâzîlü’l-kâmil el-Mevlâ Şemsü’d-
dîn eş-Şehîr beyne’l-‘Ulemâ bi-Ķaraca AĶmed {Ķaraca AĶmed}**

Mezkûr, “Ķaraca AĶmed” demekle meşhûrdur. Ba'zı medârise müderris olduķdan sonra Burusa'da Sulţân Murâd el-Fenârî Medresesi'ne müderris olur. Müderris iken sekiz yüz elli dördinde evâsıt-ı Şa'bân'da fevt olurlar. Mezkûr, cemî'-i evķâtın 'ilme şarf idüp şiddet-i ictihâd u ictihâdda imtidâd ile cümle-i 'ulûm-ı mütedâvilede merâtib-i fazla irüp muhtaşarâtdan kütüb-i mu'teberenüñ ekşerine hâşîye yazup beyne't-ţalebe meşhûr u mütedâvildür. Ta'dâda ihtiyâc yoķdur.

**Ve minhum el-‘Âlimü’l-‘âmil ve’l-Fâzîlü’l-kâmil el-Mevlâ
Muşlihü'd-dîn Muşţafâ eş-Şehîr bi'l-BaĶli'l-AĶmer**

Mezkûr, 'ilme vü ma'rifete kemâl-i derece ħariş olup [T 99a] ve ţalebe emrinde ihtimâm u iķdâmları ħod fevķa'l-ĥad imiş. Rûz-merre kütüb-i mu'tebereden on kitâbdan ders dirler imiş ve ţalebeden birinüñ zehresi yoĶ imiş ki bir gün derse ħâzır u öz vaktine nâzır olmaya. Ţalebeden birisi iki yıl ĥıdmetlerinde oldum. Şiddet-i ihtimâmlarından ve diķķatlerinden bir gün dersi terk itmege kâdir olmadum diyü rivâyet idermiş. Eger 'ulûm-ı 'aķliyye ve eger naķliyyedür ve eger uşûl ü fûrû'dur müteferri'âtıyla cümleten bi-elfâziĥâ ĥâtır-nişânları olup maĥfûzları imiş. Bir gün bir mes'eleda ţalebe 'inâd itmişler. Buyırmışlar ki *Maķşûd'dan Keşşâf-ı Zemahşerî*'ye varınca ţalebe mâ-beyninde mütedâvil olan mesâ'il cümleten elfâziyla ĥâtırumdadur. Münâza'un fihâ olan [A 82a] mes'ele birisinde yoķdur diyü buyırmışlar. Burusa'da Manastır nâm medresede müderris iken Sulţân Meĥammed Ĥân Edrine'de medrese-i cedîde iĥsân itmişler. Hemân ol gün

yine Şemâniyye'den biri hâl olmuş. Pâdşâh hazretleri mevlânâya bir gün Şemâniyye'den hâl olan medreseyi virdüm diyü fermân-ı celilü'l-'unvân şadır olur. Vüzerâdan bir gün Edrine'de medrese virildi. Pâdşâh hazretleri müsteħaḳdur. Nesne lâzım gelmez diyü buyırmışlar. Bâyezîd Hân hazretleri cülûs-ı hümâyûn buyurduklarında Edrine'de binâ itdükleri medreseyi ri'âyet için virmişler. Müderris iken anda¹ fevt olmuşlar. Mezḳûrda cesâmet ol mertebe imiş ki degme at götürmeyüp vefâtında sekiz nefer kimesne götürmekde 'âciz olmuşlar.

Ve mine'l-Meşâyihî't-ṭarîḳati fi-Zemânihi el-Ârifü'l-Muḥaḳḳıḳ eş-Şeyḫü'l-Vâşılü'l-müdeḳḳıḳ el-Kâmilü'l-mükemmil eş-Şeyḫü's-Şehîr bi-Aḳşemsü'd-dîn -Ḳuddise Sirruhu- {Şeyḫ Aḳşemsü'd-dîn}

Şeyḫ-i müşârûn ileyh *rahmetu'llâhi 'aleyh* Dımışk'da tevellüd idüp henüz şabî iken vâlidleriyle Rûm'a gelüp 'ulûm-ı zâhireye iştiğâl idüp sehl müddetde tekmîl-i cümle-i fûnûn idüp 'Oşmancık medresesine müderris olurlar. Lâkin şüfiyye ṭarîḳına [T 99b] dahı kemâl mertebe maḥabbetleri olup ba'zılar meşâyihden Şeyḫ Hâcî Bayram hıdmetine gitmege iḳdâm iderler imiş. Lâkin Şeyḫ Hâcî Bayram erâmil ü eytâm için erbâb-ı istiḥḳâḳ ḥaḳḳında devr-i esvâḳ itdüğü ma'lûmı olmağın bu vaz'dan kaçup Şeyḫ Zeynü'd-dîn el-Hâfî hazretlerinin kerâmâtın ve maḳâmâtın istimâ' idüp terk-i tedrîs idüp anlara müteveccih olurlar. Haleb'e geldükde rü'yâda görürler ki gerdelerinde bir zencîr ucu Şeyḫ Hâcî Bayram elinde. Vâkı'adan bîdâr olup bir miḳdâr ğarîḳ-ı baḫr-ı efkâr olurlar. Pes feyz, el-Hâcc Bayram semtinden işâret olıcaḳ 'azm idüp belde-i 'Oşmancığ'a gelürler. Ba'dehu el-Hâcc Bayram hıdmetine girerler. Geldükde şeyḫ hazretin müridleriyle ḥaşâd üzre bulurlar. Şeyḫ bunları görüp aslâ mültefit olmayup hıdmetine meşğûl olur. Bir müddetden ṭa'âm ihzâr olunup fuḳarâya tevzî' olunur [A 82b] ve bir miḳdâr kilâba dahı dökilüp ṭa'ama şürü' iderler. Ṭa'ama şürü'da kezâlik şeyḫ cânib-i Şemsü'd-dîn'e aslâ iltifât itmeyüp iğmâz-ı 'ayn buyururlar. Pes Şeyḫ Şemsü'd-dîn varup kilâbla bilece ṭa'ama oturup rîze-i ṭa'amdan ekl şeklin ider. Şeyḫ Hâcî Bayram sırran Şemsü'd-dîn'ün ḥâlin görüp kilâbla ṭa'ama oturduğun göriceḳ bî-ârâm olup: "Yâ küsec! Gel benden yaña." diyü

1 anda: -T

hiṭâb iderler. Pes segirdüp gelüp mübârek ellerin öpüp i'tizâr eyleyüp otururlar. Ba'de müddetin huzûr-ı şeyhde kırbet-i tâm tahşil idüp terbiyesiyle vâsılinden olup zemân-ı sehl ve kâlilü'l-mehlde tekmil-i ʔarîk eyleyüp cümle-i murâdâta vâsıl olur. Hâzret-i şeyh ʔabîb-i ervâh olduğı gibi ʔabîb-i ebdân olup 'ilm-i edyânda fazîlet-i tāmme şâhibi olduğınlayın 'ilm-i ebdânda kezâlik mahâret-i kāmileleri olup fenn-i mezkûra müte'allik müfid taşânîf-i şerîfeleri vâkî' olmuşdur. Seyrle eṭrâfa çıkkdukda nebâtât zebân-ı hâlle ben fülân derde devâyın [T 100a] ve ben fülân maraza şifâyın diyü söylerler imiş. Sulṭân-ı şâhib-şevket Meḥemmed Hân İstanbul fethine 'azîmet buyurdıklarında İstanbul fethi ki ḥasretü'l-mülûk olup izz-ni Hakk ile bunlara müyesser olmuşdur. Pes bu sefer-i zafer-reh-ber vâkî' olduğı târîhde mezkûr şeyh ḥazretleri ve meczûbından Ak Bıyık müstecâbü'd-da've olmağla meşhûr olup ḥazret-i şeyhün ḥod kerâmât-ı 'ayâniyye vü ma'neviyyesi eṭher mine's-şems idi. Sulṭân-ı kâmrân bu 'azîzlerün seferde bile olmaların maḳşûd idinüp da'vet için vüzerâdan Veliyyü'd-dîn-zâde Aḥmed Paşa'yı göndermişler idi. Aḥmed Paşa daḥı emr-i pâdşâhla müteveccih olup varup da'vete me'mûr olduğı 'azîzlere mülâkât idüp da'vet itdükde Şeyh Ak Bıyık meslûbü'l-'âkl, recül-i meczûb olup anlardan feth'e müte'allik kelimât şudûr itmeyüp lâkin Akşemsü'd-dîn ḥazretleri Aḥmed Paşa'ya "İnşâ'allâh 'asâkir-i müslimîn kâl'aya daḥve-i kübrâda fülân mevzi'den daḥil olup pâdşâh murâdına vâsıl olup feth müyesser olur ve pâdşâh kâl'aya duḥûl itdükde sen daḥı yanında bile bulunursun." diyü ḥaber virmişler idi. Mervîdür ki pâdşâh-ı 'âlem-penâh 'asker-i bî-şümâr ile gelüp kâl'ayı muḥâşara idüp [A 83a] niçe gün ceng ü cidâl u ḥarb u kıtâl idüp eyle olsa pâdşâh ḥazretleri şeyhün ta'yîn itdükleri vaḳte nâzırlar idi ve bunu daḥı bilürlerdi ki virdükleri ḥaber-i şâdıkdur ve vukû'ı muḥaḳḳaḳdur. Pes ol vaḳt-ı mu'ayyen gelüp irişüp geçmelü olup feth-i mübîn müyesser olıcaḳ pâdşâha ḥavf-ı 'azîm istilâ idüp bî-iḥtiyâr cānib-i şeyhe müteveccih olurlar. Meger ḥazret-i şeyh daḥı cānib-i Fettâh'dan feth recâsına müteveccih olup bâb-ı ḥatmede ḥuddâmdan kimesne naşb itmişler idi ki ḥâricden kimesne gelüp şeyhün vaḳtine teşvîş virmeye. Şehriyâr-ı zevi'l-iḳtidâr [T 100b] bî-iḥtiyâr olup ḥaymenün bir cānibin kaldurup nâzar iderler. Görür ki şeyh mübârek başın açmış. Şaçların perîşân itmiş. Yüzin secdeye vâz' idüp inleyüp ağlayup hezârân-ı hezâr

tažarru' u zārī vü iftikārla feth ü fütüh taleb ider. Hemân ol ân mübârek başların yerden qaldurup şıçrayup el-ḥamdü li'llâh feth müyesser oldu dirler. Pes pādşâh qal'a cānibine nazar ider. Görür ki 'asker-i muẓaffer-fer bir uğurdan qal'aya duḥûl idüp âvâz-ı tekbîr ü tehlîl 'âlemi tıtmış. Kendüler turdukları maḳâmdan şükr-güyân olup qal'aya revân olup mâh-ı tâbân etrâfında vâḳi' olan encüm-i bî-kerân gibi mübârizândan 'asâkir-i bî-pâyânla tekbîr ü tehlîl ile qal'aya dâḥil olurlar. Yanlarına nazar itdükde Veliyyü'd-dîn-zâde'yi bile görüp şeyḥün kerâmâtı zâhir olur. Pes pādşâh buyururlar ki "Bi-'avni'l-Meliki'r-Rabbânî ḥâlâ vâḳi' olan feth-i ḥâḳânî kimesneye müyesser olmayup baña muḳadder olup el'ân ki vâḳi' olmuştur. Aşl güşe-i ḥazzum feth ü fütühâ degüldür. Belki zemānumda şu maḳûle veliyy-i zî-ḥikmet, şâḥibü'l-keşf ve'l-kerāme, 'azîmü's-şân kimesne zuhûrînadur." dir. Şeyḥün ziyâretine ḥaymesi semtine müteveccih olurlar. Pādşâh geldükde şeyḥ bir cānibine ittikâ itmiş bulınup pādşâha kıyâm degül belki toḡrulup daḥı oturmayup ancak "Gelün buyuruñ pādşâhum." dimişler. Pādşâh daḥı gelüp şeyḥün mübârek elin öpüp bir miḳdâr muşâḥabetden soñra "Huẓurıñuzdan bir kavî ḥâcetüm vardır." dimişler. "Ol nedür, ne maḳûle ḥâcetdür?" diycek buyurmışlar ki: "Du'âñuz berekâtında feth-i mübîn müyesser olup vâşıl-ı murâd olduḳ. 'Acebâ zâhirimüz ta'mîrine iḥsân [A 83b] itdügünüz gibi bātınımız semtin ta'mîre daḥı terbiyeñüz dirîḡ itmeyüp sa'ir-i mürebbâlarıñuz gibi birkaç gün ḥalvet buyurup terbiye itseñüz olmaz mı?" dimişler. Pes şeyḥ rızâ vormeyüp "Münâsib degüldür!" diycek tekrâr ibrâm idüp iḳdām eylemişler. Yine şeyḥ "Olmaz, mümkün degüldür!" diycek [T 101a] dönüp pādşâh ḥazretleri bî-ḥuẓur olup eydürler ki "Eger biri Etrāk-ı bî-idrākdan olsa bir söz ile ḥalvete koyup erba'în buyurur idiñüz. Bizüm anlar ḳadar liyâḳatimüz yok mıdır?" didüklerinde şeyḥ buyururlar ki: Size lâzım olan fuḳarâya ve zu'afâya şefḳat ve re'âyâ vü berâyâ ḥuşuşında 'adâletdür. Siz ḥalvetden lezzet alıcaḳ salṭanat-ı 'âlem ve devlet-i dünyâ¹ göziñüzden çıkup pādşâhlıḳdan ferâḡ gelüp pes umûr-ı salṭanat ḥalel-peẓîr ve rûzgâr fitne-gîr olup ben ḳıbel-i Ḥaḳḳ'dan mu'ateb olup 'âlemün bozulmasına sebep olurun. Ḥaḳḳ Celle ve 'Alâ sizi tedârük-i umûr-ı re'âyâ ve meşâliḥ-i berâyâ içün naşb eylemişdür. Var maşlahatuñda

1 dünyâ: -T

ol.” didükde pâdşâh hazretleri şeyhün sözün cân u dille kabûl idüp vedâ’ iderler ve iki biñ filori gönderürler. Kabûl itmeyüp yine işâl iderler. Sultân Mehemmed Hân huzûr-ı şeyhden çıkdukdâ Ahmed Paşa’ya “Şeyh bize kıyâm itmedi. Hâtırum tamâm müte’essir oldı.” dimişler. Pes Ahmed Paşa dimişler ki: “Pâdşâhum, hakîkatü’l-hâl şeyh hazretleri mürebbîdür. Bu feth ki ile’l-ân selâtin-i zemândan kimesneye virilmeyüp size virilmişdür. Şeyh şânıñuzda nev’an gurûr-ı sürûr görüp şe’âmetin def için ri’âyetde fütûr ve kıyâmda kuşur gösterdi. Ke-ennehu bi-tarîkı’l-işâret buyurmuşlardur ki dünyâ salţanatı ve rifati naķddür. Ziyâde olursa nesneye mâlik oldum diyüp kendüñe rifat-i şân u ‘unvân virüp ululanma ki soñı fenâ ve âhiri he-bâdur.” Pes şehriyâr-ı kâm-gîr, takrîr-i vezîr-i şâhibü’t-tedbîr ile tamâm mütesellî olup hazret-i şeyhe tekrâr hezâr tazarru’ u i’tizârla haber gönderdiler ki Ebî Eyyûb-i Enşârî -ķuddise sirruhu- hazretlerinin mezâr-ı şerifleri ve merķad-i münîfleri ne maħaldedür delâlet buyurular. Pes şeyh icâbet buyurup ata binüp Ebî Eyyûb-i Enşârî hazretlerinin kabri olduğı mevzi’e gelürler. Şeyh buyururlar ki: “Ben bu mevzi’de [T 101b] vaķthâ nûr müşâhede iderin. Kabr-i müteberriklerin burada añların.” dirler. Pes laħzaten tevec-cüh buyurup [A 84a] bir zemân fikretten soñra eydürler ki: “El’ân merķûmuñ rûķ-ı şerifleri teşrif buyurup tehniye-i feth itdiler ve cesed-i rûķâniy-yelerin bu mevzi’de olduğına işâret itdiler.” diyü ol maķâm-ı mu’ayyeni pâdşâha ta’yîn iderler. Tekrâr şehriyâr-ı kâmkâr buyururlar ki: “Her ne ki buyurdıñuz ‘ayn-ı haķ ve şıdķa mâ-şadaķdur. Lâkin küstâhâne mültemes oldur ki bu mevzi’de olduklarına nişâne buyurıla ki sebeb-i itmi’nân-ı ķal-b-i nâ-tüvân ola. Pes şeyh sâ’aten müteveccih olup buyururlar ki: “Şol mevzi’ ki kabrûñ semt-i re’sidür. Bir miķdâr kazılsun. Bir mermer zâhir olsa gerekdür. Ol mermer üzre ‘İbrânî lisânı ile ol hazretün bu maħalde medfûn olınduğı yazılmışdur.” diyü ‘aynı ile ol mektûb olan haķtı daħı takrîr iderler. Pes ol maħal kazılıp bir mermer zâhir olur. Buyurduķları haķ ‘aynı ile ol mermerde mektûb bulınur ve ol mektûb olan haķtı ehline oķudurlar. Fi’l-vâķi’ Ebî Eyyûb-i Enşârî hazretlerinin ol maħalde medfûn olduğı ma’lûm olur. Sultân Mehemmed Hân bu hâlete vâlih ü hayrân olup bir hâl tayerân eyler ki meslûbü’l-aķl olup kendüden gider. Şeyh nigerân olup “Kendüñi cem’ eyle yâ Mehemmed!” dimese mağsiyyen ‘ale’l-vech düşmek muķarrer

idi. Hemân ol ân kûbbe binâsına fermân olunup mübâşeret olunur. Çok zemân geçmeyüp cāmî' ü hücerât yapı olup tamâm olur. Pes sulţân-ı kâmrân şeyhe ehibbâsıyla ol maḳâmda olmaḳ iltimâs iderler. Qabûl itmeyüp vaţan-ları ki mekân ittiḥâz itmişler idi, 'azîmete icâzet taleb iderler. İcâzet virilüp varduḳlarından sonra eglenmeyüp rahmetu'llâha vâsıl olurlar. [T 102a] Hâzret-i şeyhü'n taşavvufa müte'alliḳ laţîf risâleleri olup *Risâle-i Nûr* ile nâmîde kılmışlar ve tıbbâ müte'alliḳ kitâb te'lîf idüp insâna nâfi' havâşş-ı eşyâyı anda derc itmişler. Mervîdür ki şeyhü'n evlâdından **Nûrî'l-Hudâ** nâm meczûb oḒlu var imiş. İttifâḳ bir gün ümerâdan bir küsec kimesne ki aşlâ yüzinde müdan eşer yoḒ imiş. Şeyhi ziyârete gelür. İttifâḳ huzûr-ı şeyh-de câlis iken meczûb oḒlu taşradan iḳerü girüp ol şahşu'n yüzine bakup istiḡrâb idüp ve bi'l-cümle kûsenü'n şaḳalına güler. Şeyh bi-huzûr olup oḒlın kaḳıyup kıvar. İttifâḳ ol [A 84b] kimesne şeyhe vedâ' idüp taşra çıḳduḳda meczûba râst gelür. Eydür ki: "İster misü'n şaḳalu'n gelsün?" dir. Ol beg daḳı du'â eyle diyü tazarru' iderler. Hemân cüvân meczûb aḒzı yarından alup ol şahşu'n yüzine sürer. Ol kimesnenü'n zîbâ siyâh¹ şaḳalı biter. İstanbul'a dâhil olup ekâbir huzûrına varduḳda mâ-cerâ-yı şaḳaldan su'al olınduḳda meczûbla geḳen kıl ü ḳâlî² naḳl ider. Sâmi'in müteḫayyirîn olup kışsa uzayup huzûr-ı sulţâna irişüp ol şahşı da'vet idüp mâ-cerâsın söyledür. Pes ol meczûb nâmına sulţân-ı kâmrân evḳâf-ı keşire binâ ider. El'ân daḳı evḳâf-ı mezkûreyi evlâd-ı şeyh mutaşarrıflar imiş.

Ḳıṭ'a: Mazhar-ı sırr-ı Hudâ a'nî ki Akşemsü'd-dîn
Rütbet-i 'âlî ile olmış idi Hâḳḳ'a ḳarîn
Gele rûḫâniyyetinden idelüm istimdâd
Himmeti ḫâzır u nâzır ola tâ yevmü'd-dîn

Ve minhum el-'Ârifu bi'llâh ve'l-Vâsılı ila'llâh eş-Şeyḫ İbrâḫîm bin Hüseyn bin eş-Şarrâf es-Sivasî (Âşık)

Şeyh-i müşârün ileyh evvelâ Ḳonya'da Mevlânâ Ya'küb'dan taḫşîl-i 'ilm idüp ba'zı medârise müderris olduḳdan sonra cezb-e İllâhiye yetişüp terk-i tedris idüp Şeyh Akşemsü'd-dîn'e müteveccih olurlar. Ol târiḫde [T 102b]

1 siyâh: siyeh A

2 kıl ü ḳâlî: mâ-cerâyı T

hâzret-i şeyh Begbâzârı nâm kaşabada irşâda meşgûl olur imişler.¹ Huzûr-ı şeyhe girdükde görür ki nâs-ı bî-kıyâs üşüp ba'zı emrâz-ı bedeniyye için 'ilâc taleb iderler. Bunların teferruğundan sonra şeyh buyururlar ki: "Bir ehad gelmez ki emrâz-ı kalbiyyeden ve rûhiyyeden 'ilâc taleb ide." Hemân mezkûr Şeyh İbrâhîm tekaddüm idüp eydürler ki: "Hâkîr Kayseriyye'de müderris idüm. Kâlbümde merhem kabûl itmez hemm-i 'azîm peydâ oldu. Aña müdâvâ için geldüm." dirler. Hâzret-i şeyh "Hediyye-i yegâne getürdüñ." dirler. "Kemâl mertebe mübtelâ-yı fakrüm. Yüz qaralığı ile kalb qaralığından gayrı nesneye mâlik degülüm." diyicek hâzret-i şeyh bu sözden mütebessim olup hemân ol ân halvet emr iderler. Pes ol şeb ihyâ eyleyüp 'ibâdet itdüm. Yine bu mertebe iken dört yüz vâkı'a gördüm. Şabâh olup elüme kalem alup evâ'il-i vâkı'âta işâret itdüm. Nisyanı gâlib kimesne idüm ki aşlâ hâtırımda nesne tûrmazdı. Pes bu hâli şeyhün rûhâniyyeti anladum. Pes fi'n-nehâr ve'l-leyl 'ibâdâta iştigâl itdüm. Şeyhün aşhâbından ba'zılar halvete me'mûr olup şeyh kıbelinden dâ'imâ me'kûl ü meşârib gönderilüp fakîr bu hâli görüp [A 85a] bunca müddetden hayvânâtdan perhîze mecâl yoğ idi. Bârî mahallidür diyü et'ime yolın sed idüp geleni red itdüm. Nefsi² ta'âmdan izâle ile vâkı'âta kudret gitdi. Şeyh hâlüme mutfatın. Hıdmet-kâr ile haber göndermiş ki vaz'-ı sâbık lâhika muvâfık olmamak münâsib degül. Senün tabîbüñ olan tîmârün ve 'ilâcuñ üslûbın bilür. Hemân ta'bîr vaz' itme. Hilâf semtine gitme. Pes yine emrleri üzre oldum. Tarîk-ı hilâfa gitmedüm. Ne ki geldi red itmedüm. Halvetün yedinci sekizinci giceleri gelüp leyle-i Berât dahı geldi. Nefsüm nohûdı ve büberi vâfir pilâv arzû itdi. [T 103a] Ol gice şeyh beni da'vet eyledi. Vardukda gördüm. Ol hâtıra olan ta'amı ihzâr itmişler. Önüme vaz' idüp elbette yimek gereksin diyü içdâm eyledi. Ben dahı kâsede olanı bi't-tamâm ekl idüp ba'dehu halvetden hurûc emr eyledi. Mezkûr şeyhün hâli dâ'imâ bu minvâl üzre idi ki evvelâ nehârlarda hıdmet ve leylide ihyâ emr iderdi. Tarîkden bir güşe fetḥ olunca bir güşe fetḥ olındukda halvet buyururlardı. Ağleb-i evkât ve ekser-i sâ'ât şeyhe hâlât ârîza olup vaqt olur öz oğulların bilmeyüp bu kimdür diyü sorarlardı. Gülşen-i kalblerinde ve gülzâr-ı derûnlarında şükûfte-i ma'ârif güllerin ve esrâr goncaların yazup bir kitâb idüp *Gülzâr* ile nâmîde kılmışlardır.

1 imişler: imiş T

2 Nefsi: nefis T

Kayseriyye'de irşâd üzre iken hicretüñ sekiz yüz seksen yedisinde fevt ol-
mışlar.

Kıt'a: Gül-i gülzâr-ı şafâ hazret-i Şeyh İbrâhîm
Ki aña berd ü selâm olmuş idi nâr-ı cahîm
Umarın bunlaruñ âb-ı ruhına ey Hâkî
Biz siyeh-rûlara rahm ide Hudâvend-i Qadîm

**Ve minhum el-‘Ârifu bi’llâh el-Vâsılı ila’llâh eş-Şeyh Hamdu’llâh
bin Akşemsü’d-dîn {Hamdî Çelebi} (Hamdî)**

Mezkûr, şeyh beyne’l-meşâyiḥ “Hamdî Çelebi” demekle meşhûrdur. Akşemsü’d-dîn’ün küçük oğludur. Nâsdan mu‘tezil, tekmîl-i nefse müstağil, nazmuñ envâ’ına kudretleri ve fûnûn-ı keşîrede mahâretleri olup hâşşaten meşnevîde ‘adîmü’n-nazîr olup *Yûsuf u Züleyhâ* ve *Leylâ vü Mecnûn* nazm itmişler. *Yûsuf u Züleyhâ*’ları gâyet hoş-âyende, bî-bedel nazımdur. Egerçi ekser-i ebyâtı şeyhü’s-sâmî [A 85b] hazret-i Câmî’den tercemedür. Kendü taşarrufât-ı hâşşası dahı vâkı’ olmuşdur. Mezkûr kitabuñ vaşfinda buyur-
mışlardır.

Kıt'a: Şevk virür okınsa ehl-i dile
Hamdî’nün *Yûsuf u Züleyhâ*’sı

[T 103b] Bî-tereddüd cilâ virüp giderür
Gönül âyinesindeki pâsı

**Ve minhum el-‘Ârifu bi’llâh el-Vâsılı ila’llâh eş-Şeyh Sa’du’llâh bin
Akşemsü’d-dîn**

Mezkûr şeyh, merḥûm Akşemsü’d-dîn’ün büyük oğludur. ‘Aşrında vâkı’ ‘ulemâdan taḥşil-i ‘ilm ü fazl eyleyüp ba‘dehu fuzalâdan ‘Alî eṭ-Ṭûsî hıd-
metine yetişüp müddet-i keşîre hıdmetlerinde taḥşil-i küllî eyleyüp hattâ üstâdî olan fâzıl eṭ-Ṭûsî kemâl-i fazlına şehâdet ider. Şoñra cezbe-i İlâhiy-
ye yetişüp babası tarîkına sâlik olup ḥaylî müddet ka’im-maḳâmları olup fevt olmuş. Hazret-i şeyhüñ Fazlu’llâh nâm bir oğlu dahı olup ‘ilm ü fazl-
dan ḥazz-ı ‘azîm kesb itdükden şoñra şüfiyye tarîkına sâlik olup merḥûm şeyhüñ ekber-i aşḥâbından Şeyh Hamza-i Şâmî hıdmetine irişüp anlaruñ yanında maḳâmât-ı ‘âliyeye vâsıl olur. Mervîdür ki Akşemsü’d-dîn ḥâl-i

hayâtında bir gün Şeyh Şâmî oğlu Fazlu'llâh'ı bile alup hammâma giderler. Hammâmdan çıktıkda hâzret-i şeyh Şemsü'd-dîn'ün yanında kürk var imiş. Oğlu Fazlu'llâh henüz ma'sûm imiş. "Kalk oğul. Şol kürk ile şeyhîñüñ arkasın ört." diyü buyurmuşlar. Meger bu hâlete işâret itmişler imiş. Şeyhüñ evlâdından biri Emru'llâh'dur ki 'ulemâ-yı 'aşrdan fâzıl Hayâlî hıdmetinde tahşîl-i fâzıl idüp hâzret-i şeyhüñ vefâtından sonra Mevlânâ Emru'llâh'uñ yedinde vakf-ı meşrûtları olup vezîr elinden alup taleb içün âstâneye vardukda iskât kaşd idüp Karamanî Mehemmed Paşa Burusa'da emîr-i necât tevliyetin virür. Ba'dehu Burusa'da Murâd Hân evkâfına mütevellî olur. Ba'dehu [nıkrîs]¹ 'arîz olup hareketden kalup müddet-i medid kötürüm olup sonra elli akçe vazife iderler. Müşârün ileyh Emru'llâh babam şeyhüñ vaşıyyetin tutmadum. Baña bu nekbet andan 'arîz oldu diyü ağlayup söyler imiş. Meger şeyh kazâdan ve tevliyetden ve bunların emşâli manşıbdan nehy itmiş imiş. Tarihüñ tokuz yüz [A 86a] on tokuzunda [T 104a] fevt olmuş.

Ve minhum eş-Şeyhu'l-'arifu bi'llâh el-Vâsılı ila'llâh el-Kâmilü'l-mükemmil eş-Şeyhü'l-ecel eş-Şeyh Muşlihü'd-dîn eş-Şehir bi-İbn el-Vefâ -Kuddise Sirruhu- {Şeyh İbn el-Vefâ} (Vefâ)

Şeyh-i² müşârün ileyh tarîk-ı taşavvufî Edrine'de evvelâ kutbü'l-'arifîn Debbâğlar İmâmı Muşlihü'd-dîn'den ahz itmişler. Bunların emriyle ve izniyle Şeyh 'Abdu'l-laîf el-Kudsî hıdmetlerinde vâsıl olup tekmil-i tarîkat idüp irşâda mücâz olmuşlar. Hâzret-i şeyh cemî'-i 'ulûm-ı zâhire vü bâtınayı câmi', 'ulûm u fûnûnda kudretleri fevka'l-had, mahâretleri lâ-yu'ad, her neye şürü' itdilerse anda taşarrufât-ı fâ'ikaları olup cümle-i müşkilât yanlarında merâtib-i evveliyâtında imiş. Huşûşâ fûnûn-i cüz'iycede küllî kudretleri ve miknetleri olup fenn-i fıkha vukûfları hâdden ziyâde imiş. Bunuñ sebebi ile taşarrufât-ı 'azîmeye mâlik imiş ve 'ulûm-ı müsşikide ve şî'r ü inşâda ve nazm u neşr ü mu'ammâda kezâlik 'adîmü'n-nazîr imişler. Dâ'imâ nâsa istinâsdan ictinâb idüp havâş u 'avâm ziyâret emrinde ne deñlü izdiham itse vakt-ı mu'tâdlarından gayrıda hârice kadem kıomazlar imiş. Zînet-i dehre ve ekâbir-i 'aşra aslâ mültefit olmayup Sulţân Mehemmed

1 Kelime "نقریض" şeklinde imla edilmiştir.

2 Şeyh: -T

Hân ve Bâyezîd Hân niçe def'a cem' olmak murâd idinmişler. Rızâ virme-
miş. Fevt olduğda Sulţân Bâyezîd Hân cenâzesine hâzır olmuşlar ve cemâl-i
şerîflerine iştiyâkları fevka'l-had olmağın müşâhede için keşf-i vech emr
itmişler. Nâ-meşrû'dur didüklerine mültefit olmayup açdurup bakmış.
Kemâl-i celâl üzre müşâhede idüp dehşet itmişler. Hâzret-i şeyhden cümle-i
kelimât ki şâdır olurmuş, ekserî hikmet-engîz ve nükte-âmîz olup maḥallin-
de ra'nâ laṭîfelerine nihâyet yokdur. Bir gün bir kimesne demiş ki: "Sulţâ-
num! Sizüñ için fülân kimesne kâfir didi." Buyurmuşlar ki: "Biz anlara
müselmân diyelüm. Câ'iz ki huzûr-ı [T 104b] Hâk'ke'da ikimiz dahı yalan
çıķavuz." 'Ulemâdan birisi: "Manşûr'un 'ene'l-hâk'ke' didüğü için ne buyu-
rursun?" demiş. "Yâ neylesün? Ol 'ârif kendüye ene'l-bâṭıl dimegi nefsi-
ne lâ'ik görmedi." demiş. Te'emmül [A 86b] olınsa ikisi dahı 'aceb belâğat üzre
cevâblardur. Hâzret-i şeyh Hânefiyyü'l-mezheb olup lâkin şâlâtda besmele-i
cehr iderler imiş. 'Ulemâ ḥalt-ı¹ mezheb münâsib degüldür diyü cem' olup
men' eylemek murâd idinmişler. Mevlânâ Sinân Paşa cevâb virüp "Eger
ol kimesne bu me'selede benüm ictihâdum bunuñ üzredür dirse ne cevâb
virürsüz?" demiş. 'Ulemâ demişler ki "Şeyhde merâtib-i ictihâd var mıdır?"
Sinân Paşa demiş ki "Şeyhde şerâ'it mevcûd olduğından ğayrı seb'a-i buṭün
ile *Kur'ân-ı Azîm*'i tefsîre mâlikdür. Fazlına ve 'ilmine nihâyet yokdur. Ben
bu ḥuşûşa şehâdet iderin." Pes cümle-i 'ulemâ bir kimesnenün bu maḳûle
ehlül-fazl şâhidi ola. Siyyemâ fazlına nihâyet olmaya. Anuñla nizâ' münâ-
sib degüldür diyü rücû' itmişler. Şeyhün cümle-i menâkıbındandur ki Şeyh
Muşliḥü'd-dîn Kocевî İstanbul'a geldükde şeyh müridlerin istikbâl için
gönderür. Varup karşılayup cümleten elin öperler. Meger şeyhün 'âdeti bu
emiş ki bir kimesne elin öpse elin yurmuş. Pes Şeyh Vefâ fuķarâsı el öp-
dükde -Şeyh Veliyyü'd-dîn ki şeyhün cümle-i müridlerindendür- sâ'irler² el
öpdükde elin yumuş. Veliyyü'd-dîn öpdükde³ yumamış. Veliyyü'd-dîn'e bu
hâlden nev'an ğurûr gelüp şeyhe geldüklerinde sâ'ir qarındaşlarımız el öp-
dükde elin yudı. Ben öpdükde yumadı diyü naḳl ider. Pes hâzret-i şeyh
Veliyyü'd-dîn'ün ğurûrına mutafaṭṭın olup buyurmuşlar ki: "Ol müslümâ-
nuñ eline senün elüñden yetişen kerâhet yumaḳla gitmez. Belki kaṭ'ı vâcib

1 ḥalt: -T

2 sâ'irler: sâ'ir T

3 öpdükde: -T

olmuşdur.” Şeyh Velîyyü'd-dîn bu laṭife-i leṭâfet-âmîzden kemâl-i ḥaṣ alup bâb-ı taṣavvufî şeyhü'n bu sözinden feth itdüm. Mezḳür kıṣṣa-ı râḥeden baña hezâr istirâhat-ı [T 105a] ma'nevî el virdi diyü naḳl idermiş. Bir kimesne şeyhle eṣnâ-yı muṣâḥabetde “Bu gün şehre bir pehlivân geldi. Şu maḳûle aḡar taşı ḳaldırur.” dimiş. Şeyh buyurmuşlar ki: “Pehlivân ise âb-dest ibriḡin ḳaldursun. Zirâ âb-dest ibriḡin ḳaldurmada dâ'imâ nefse muḡâlefet var. Taş ḳaldurmada ḡazz-ı nefis var. Zâhir budur ki nefse muvâfaḳatdur. [A 87a] Muḡâlefet müṣkildür.” Cümle-i leṭâ'ifindendür ki fuḳarâsından deryâ-yı ma'ârifün ḡavvâsı Deñiz Dede bir gün su'âl eyler ki: “Sultânüm! Fir'avn'ın imânı ḡaḳḳında ne buyurursız?” Buyururlar ki: “İkimüzden daḡı imânı muḡkem ve i'tiḳâdî müstaḡkemdür. Zirâ Şeyh-i Ekber gibi şâhidi vardur ki vâḡid ke'l-elfdür. Belki senünle benüm ḡaḳḳumda kimesne imân ile gitdi dimez ve risâleler yazup ḡükm eylemez. ḡuṣûṣa benüm küffâr-ı ḡâksâr elinde giriftâr olduḡumuñ aṣlı ve bâb u faṣlı budur ki ittifaḳ deryâ yüzinde giderdük. Ol ḡazretün Fir'avn için imânla gitdi diyü itdüḡi ḡükm ḡâtıra olup zâhire muḡâlefeti ve 'adem-i muṭâbaḳatı olduḡı için ṭabî'atümde inkâr şüreti semt-i iḳrâra ḡalebe eyledi. Bu ḡâtırada iken eglenmeyüp giriftâr oldum. Elümde ayaḡumda bend-i girân, gerdenümde selâsil-i hicrân niḡe müddet eṣîr-i ḡayd-ı Fireng-i nâ-merdler elinde vâlih ü dil-teng olup bir gice 'âlem-i ḡ'âbda ol ḡazret-i kerâmet-me'âb ḳibelinden daḡı münkir misün ve ḡilâfî işbâta ḳâdir misün diyü 'itâbla ḡiṭâb olınup bîdâr olduḡda me'selenün ḡaḳıḳatı ve ṣer'-i ṣerife muṭâbaḳatı keṣf olup inkâr zâ'il olup hemân bu keṣf ü küṣûf ve ḡaḳıḳat-i ḡâle vuḳûf ki el virdi. Eglenmeyüp bi-iznillâḡ ḡalâṣ oldum.” ḡazret-i şeyh ḡacca giderken giriftâr olup eḡibbâsından Emîr İbrâḡim Beg bin Ḳaraman kâfirden bahâ ṭarîḳıyla ḡıḡarup İstanbul'a gelüp mutavattın olup irşâd üzre iken târiḡün sekiz yüz ṭoḡsan [T 105b] altısında fevt olup câmi'lerinde medfündür. Vefâtlarına “İlâ ṣaḡmeti rabbiḡi” târiḡ vâḳi' olmuş.

Ḳıṭ'a: Ḳıdve-i 'arifân İbn Vefâ
 Menba'-i vâridât-ı Sübhânî
 Aña rûṣen levâmî'-i tevḡîd
 Aña meḡṣûf sır-ı Sübhânî
 Yâ İlâḡi be-ḡaḳḳ-ı 'irfâneṣ
 Hem be-ḡaḳḳ-ı ḳabûl-i Yezdânî

Yedi iklîme şehriyâr eyle
Dünye turdukça Şeh Selîm Hân'ı

Ve minhum el-‘Ârifu bi’llâh el-Vâsılı ila’llâh eş-Şeyhü'l-‘ârifü'l-kâmil Hâcî Halîfe -Kuddise Sirruhu- {Şeyh Hâcî Halîfe}

Mezkûr şeyhün nisbet-i türâbiyyesi Kaşamonı'ya olup evvelâ ‘ulûm-ı zâhireye iştigâl idüp [A 87b] tekmilden sonra şüfiyye tarîkına teşebbüs idüp Şeyh Tâcü'd-dîn hizmetine vâsıl olup terbiyesiyle tekmil-i tarîkat eyleyüp ma‘ârif-i ‘ulyâya ve merâtib-i a‘lâya vâsıl olup irşâda mucâz olur. Ba‘de müddetin kâ'im-makâm-ı Şeyh Tâcü'd-dîn olur. Mezkûr, ‘ulûm-ı zâhire vü bâtınayı câmi‘ ta‘bir-i menâmât ve takrîr-i vâkı‘âtta zâ'idü'l-vaşf, mazharü'l-hayrât ve ma‘denü'l-berekât, mürebbiyyü'l-fuکارâ ve'z-zu‘afâ, tarîkinün vahîdi, aşrının feridi, latîf ve cesîm ve besîm her bir sözinde hezâr nükte vü hikmet münderic bir vücûd-i şerîf imişler. Tarihün sekiz yüz toksan dördinde fevt olup şeyhi zâviyesinde medfûn imişler.

Kıt‘a: Vâsıl-ı kurb-ı Hudâ hazret-i şeyh
Kıdve-i zümre-i ehl-i tahkîk
Bunların yüzi şuyına yâ Rab
Eyle ben bendeñe tevfiķi refiķ

Ve minhum el-‘Ârifu bi’llâh el-Vâsılı ila’llâh el-Kâmilü'l-mükemmil eş-Şeyh Sinânü'd-dîn el-Ferevî {Şeyh Sinân-ı Ferevî}

Mezkûr, Şeyh Tâcü'd-dîn hulefâsından olup zühd ü takvâda zâ'idü'l-vaşf olup perhîz ü zühd ü vera‘da meşâiyih içre bî-naẓîr imiş. Menķüldür ki mezkûr şeyh bir gün fuکارasıyla Burusa'ya ‘azm idüp vardukda Şeyh el-Hâcc Halîfe hânesinde mihmân olur. Şeyh Hâcî Halîfe Şeyh Sinân'ın kemâl-i zühd ü takvâsın bilüp muқaddemâ ma‘lûmları olmağın külliyyen fuکارâsına [T 106a] te‘kid ile tenbih eyler ki mādām ki şeyh mihmânlarıdır, cümle-i evzâ‘da perhîz üzre olalar ve âdâb-ı tarîkına bi-vechin mine'l-vücûh muhâlefet itmeyeler. İttifâķ meger ol eşnâda Şeyh Hâcî Halîfe fuکارâsından biri bir tâcirün kızın alır. Ol tâcir daķı dervîşe şûf cinsinden kaftân ihsân ider. Dervîş daķı kaftân üzerinde şeyhün ikisi ma‘an muşâhabetde iken muқâbelelerine gelir. Şeyh Sinân gâzaba gelüp Şeyh Hâcî Halîfe'ye:

“Niçün fuḳarâ emrinde ihmâl idersiz. Bu maḳûle vaz‘a rızâ virürsiz. Fuḳarâ aḡniyâ libâsın geymek münâsib midür?” diyü ḥaylî teşnî‘ idüp Hâcî Hâlîfe: “Şâhib-câme ḳayın atasıdır. Hâṭırın ri‘âyet ḳaşd idüp geymişdür.” diyü i‘tizâr ider. İ‘tizâr müfid olmayup bi‘l-âhire ḳaç varup ḳıḳarup dervîşâne libâs geyüp tebdil-i câme itmeyince sâkin olmaz.

Kıṭ‘a: [A 88a] Lâ’iḳ oldur bu dâr-ı fânide
Her kişi vaz‘ını ri‘âyet ide
Bile ḥaddın tecâvüz eylemeye
‘İrzını şaḳlâya şiyânet ide

**Ve minhum el-‘Ârifu bi‘llâh el-Vâsılu ila‘llâh eş-Şeyhül-kâmil
Muşlihü’d-dîn el-Ḳocevî {Şeyh Muşlihü’d-dîn Ḳocevî}**

Hâzret-i şeyḥ kemâliyle müteverri‘ ve fevḳa’l-ḥad müteşerri‘ ve perhîz-kâr ve ictinâbda nihâyetde olup mervîdür ki bir miḳdâr ḡalle berây-ı daḳıḳ, aşḫâbdan birkaç refîḳ-ı şâhib-tedḳıḳ ile âsyâba gönderür. Eglenmeyüp öḡütüp gelürler. Sür‘atle geldüklerinüñ sebebin şorar. Eydürler ki: “Ba‘zı nâs, şeyḥ maşlaḫatı muḳaddemdür diyü evvelce nevbet virdiler. Aña binâ‘en maşlaḫat tamâm olup geldük.” didüklerinde şeyḥ haberden muṣṭarib olup “Bunuñ ekli câ‘iz degüldür. Âdem degül bil ki kilâb yimek daḫı münâsib degüldür.” diyü evinüñ bir ḡüşesinde ḳuḳur ḳazup unı içine döker. Şeyḥün [T 106b] evlâdından biri naḳl eyler ki henüz ‘unfuvân-ı cüvânide şeyḥle ḥacca gitdüm. Eşnâ-yı seferde Câmî‘-i Benî Ümeyye‘de i‘tikâf itdiler. Uzun giceler ḥ‘âb itmeyüp ‘ibâdetden bir ân ḥâlî olmayup aşlâ ekl ü şürb vâḳi‘ olmazdı. Nice vâḳi‘ olsun? Bir dem ‘ibâdetden ferâḡat itmezlerdi ki ekl ü şürbe müte‘allîḳ nesne ideler. Bir gün buyurdılar ki: “Oḡul! Bitden¹ ḡâyet bî-ḥuzûrum.” Aña binâ‘en mübârek arḳalarından ḡönleklerin ḳıḳardum. Bir ḥâlete irmiş ki ḳırmaḡa mecâl yok. Hele bârî Ḳicâz‘a varduḳ. Aşḫâbına birkaç aḳçe virüp ḥavâ‘ice şarf idüñ diyü vaşiiyet idüp gitdi. İki ay ḳanda olduḡın bilmedük. Geldüklerinde evvel-i nazarda bilmedüm ḥurşid-i envâr gibi mübârek didârları münevver olup ḡalebe-i cemâl ü celâlden kimesne-nüñ yüzlerine baḳmaḡa ṭâḳatı yoḡ idi. İstanbul‘da olduḳlarında vüzerâ aḡleb-i evḳât ziyârete geldüklerinde vâḳi‘ olan mezâlimi yüzlerine urup i‘tizâr

1 Bitden: Kehleden T

itdüklerince dahı bedter âzâr idüp her biri hezâr hicâb ile elün öpüp kâlkup giderlerdi.

Kıt'a: Ehl-i Hâk budur zemânede kim
İtmeye havf levmi-lâ'imden
Zâlimün zulmini yüzine ura
İtmeye havf zulm-i zâlimden
Kimi korkar kimisi de utanur
Kimi ma'hcûbdur meğanimden
Fu'karânun nice olsun ahvâli
Yâ nice kırtula mezâlimden [A 88b]

Ve minhum el-Ârifu bi'llâh el-Vâsılı ila'llâh el-Kâmilü'l-mükemmil' eş-Şeyh 'Abdu'llâh el-İlâhî -Kuddise Sirruhu- {Şeyh-i İlâhî}

Şeyh-i müşârün ileyh hazretlerinün mevlid-i şerifleri Samsün nâm kaşabadur. 'Ömrinün evâ'ilinde 'ulûma iştiğâl eyleyüp medîne-i İstanbul'da Medrese-i Zeyrek'de sâkin iken mevâliden 'Alî e't-Ṭûsî ile diyâr-ı 'Acem'e gidüp Kirmân'a varup bir miqdâr sâkin olur ve 'ulemâsından tahşil-i fazl u 'irfân eyler. Ba'dehu cezbe-i İlâhiyye [T 107a] irüp dâ'ie-i terk galebe idüp mâlik olduğu kitâbların cem' idüp gâh igrâk ve gâh ihrâk kaşd idüp tereddüd üzre iken bu eşnâda bir fa'îrül-hâl kimesne çıka gelüp hâtırasın ma'lûm idindükde "Cümlesin şat. Şemenin taşadduk eyle ve bu kitâbı hıfz eyle. Saña müfiddür." dirler. Meger ol kitâbda menâkıb-ı meşâyih² var imiş. Ol kimesnenün vaşiyeti ile 'âmil olup ba'dehu Semerķand'a 'azm ider. H'âce 'Ubeydu'llâh es-Semerķandî hıdmet-i şeriflerine vâsıl olup anlarun yanında tekmi-l-i tarikat idüp ba'dehu işâret-i h'âce ile Buḥārâ'ya gider. Şeyh Bahâ'ü'd-dîn hazretlerinün mezâr-ı şeriflerinde i'tikâf idüp rûhâniyyetlerinden füyûzât-ı nâ-mütenâhî ahz ider. Vakthâ kabır şak olup h'âce mütemeşşil olup menâmâtın ta'bîr vâkî' olurmuş. Ba'dehu yine Semerķand'a 'azm idüp H'âce 'Ubeydu'llâh ile müşerref olur. Andan icâzet-i şerifleriyle Rûm'a müteveccih olur. Herât'a uğrayup şeyh-i sâmi 'Abdu'r-raḥmân el-Câmî ile

1 mükemmil A'da mükerrer.

2 meşâyih: şeyh T

müşerref olup andan vağanına gelüp irşâda meşğûl olup maķâmât u kerâmâtı âfâķa meşhûr olur. Tâlib-i ma'ârif-i ķudsiyye olan tullâb cevâniben gelüp terbiyesiyle nüfûs-i keşîre behremend olurlar. Şeyhü'n şît ü şadâsı İstanbul ekâbirine yetişüp iştîyâķlar ve maķabbetler 'arz eyleyüp da'vetler iderler. Aşlâ mültefit olmayup irşâda meşğûl olur. Sultân Mehemmed Hân vefâtına deñlü maķâmında olup fiten zuhûrında İstanbul'a gelüp sâkin olurlar. Pes izdiķâm-ı havâş u 'avâm ve ziyâret-i a'yân u ekâbir tullâba teşevvûş-i hâtır virüp bu hâlden şeyh hâz itmeyüp bir tenhâ gûşeye [A 89a] intikâl ve diyâr-ı âhara irtiķâl tedârük ider. Lâkin bir cânibe muķarrer itmez. Ol târiķde ümerâ-yı zî-şândan Aķmed Beg el-Evrenosî Âstâne-i Sa'âdet'de bulunup [T 107b] şeyhe mülâķât idüp kemâl-i maķabbetle maķabbet iderler. Hâzret-i şeyh dahı ol mîr-i mûkerremü'n kendülere tamâm-ı muşâfât üzre maķabbetlerin ma'lûm idinüp şeyh hâzretleri ķıbelinden dahı mezkûra raġbet-i nihânî peydâ olup ittifaķ bir gün ešnâ-yı kelâmda vilâyetleri Vardar nâm diyârı yâd idüp ol vilâyetü'n aġniyâsın ve ehl-i derûna maķabbet-i bî-ķiyâsın zıkr idüp şeyhi vilâyetlerine da'vet iderler. Da'vetlerin icâbet idüp gelüp Vardar'da sükûn-ı ihtiyâr iderler. Mezkûr şeyhe sükûn ü vaķâr ve cem'iyet-i hâtır-ı kerâmet-âşâr şöyle el virmiş idi ki havâş u 'avâm ziyâret içün ne deñlü izdiķâm itseler yine huzûr-ı tām üzre olup vaķtlarına ve nihâdlarına aşlâ teşevvûş ü tefriķa ķarî olmayup aġleb-i evķât tullâbu'n hâtırası def'ine iltifât üzre idiler. Bir gün meclis-i şerîflerinde Şeyh İbnü'l-Vefâ añılıp ahlâķ-ı hasenesinden a'lâ vü ednâ ve ednâ vü a'lâ kim gelürse vaķt-i mu'tâdeden ġayrda şaşra çıķmazlar ve kimesneye buluşmazlar dinildükde hüsn-i hulķ üzre huzûr ihtiyâr eylemişlerdür diyü buyurmuşlar. Şeyh Muşlihü'd-dîn Tavîl -ki aķrânında bî-'adîl şeyh-i celîlül'-ķâdrdur- anlardan mervîdür ki bir gün ba'zı aşķâb ile hâzret-i Şeyh-i İlâhî meclis-i şerîflerinde câlis idük. 'Âbid Çelebi ki terk-i ķazâ idüp şeyhü'n fuķarâsından olmuş idi. Şeyh sırran mezkûr 'Âbid Çelebi'ye ba'zı söz söyledi. Pes 'Âbid Çelebi bir semte baķup ta'accüb idüp tebessüm eyledi. Şeyhü'n kelimâtından ve 'Âbid Çelebi'nün tebessüminden şordum. 'Âbid Çelebi eyitdi ki: "Şeyh baña didi ki miķrâbdâ imâm olan Nürü'd-dîn Hâlif'e'ye nâzar eyle. Ben dahı nâzar itdüm. Râhib şeklinde görüp tebessüm itdüm." 'Âbid Çelebi'den bu kışşâ iştîdükde bu söz baña kemâlinde [T 108a] ıztırâb virdi ve şeyh bu sözi âhara

dimeyüp 'Âbid Çelebi'ye didüğünün aslı nedür bî-ārām olup şeyhden su'âl itdüm. Buyurdılar ki ol şekl mevlânânun dînî şüreti degüldür. Bize inkârî şeklîdür ve 'Âbid [A 89b] Çelebi'ye ifşânun aşlı budur ki meşârib-i nâs muhtelifedür. Meşelâ şıbyân-ı 'avâm çarbla ve şıbyân-ı havâş luftla ta'lîm olunur. Ben aña bu kadar ifşâ itdüğüm tarîka maḥabbet itdürmekdür. Luftla ta'lîmdür. İtmesem terk-i tarîk itmek câ'izdür. Şeyhün menâkıbındandır ki Vardar'da 'acâ'izden biri gelüp eydür ki: "Sulṭānum! Menāmumda dıfda' şeklinde olmışam. Siz beni eyle görürsüz. Ta'bîri nedür?" diyü su'âl itdükde şeyh ḥazretleri: "Bu düşden saña zarar yokdur. Ḥayrdur." diyü cevâb virür. Kanâ'at itmeyüp gitmez. Görür ki kurtuluş yok buyururlar ki: "Ḥâtün kişi hîç kimesneyi ziyâfet tedârük itdün mi idi?" Eydür: "Belî, sizün aşhâbıñuzu ziyâfet itmek murâd idinmiş idim. Mânî' oldı. İtmedüm." dir. Pes şeyh buyururlar ki: "Bu vâkı'a anuñ şüretidür. Vâkı'a gâh olur lafzından me'hûz olur. 'Dıf' ziyâfetden 'da' terkdendür. Ziyâfet ideyin dimişsin. Terk itmişsin. Ol şüretdür ki görindi." dirler. 'Acüz müteselliye olup girmiş. 'Âbid Çelebi'den menkûldür ki bir niçe müddet ḥazret-i şeyhde olup nesne fetḥ olmamış. Aña binâ'en Şeyh Muḥyi'd-dîn el-İskilibî ḥıdmetine gitmek ḥâtırası olup pes 'Âbid Çelebi eydür ki: "Bu ḥâtıra üzre câmi'de namâz kıldum. Ba'de's-şalât şeyhe mülâkât itdüm. Buyurdılar ki ben seni namâzda Şeyh Muḥyi'd-dîn el-İskilibî şeklinde gördüm." Şeyhden bu sözi istimâ' itdükde fevka'l-ḥad şermende olup hezâr i'tizâr ile mübârek ellerin öpüp ba'de'l-yevm kemâl-i inkiyâd ve't-tâ'at üzre ḥıdmetlerine muvâzebet itdüm. [T 108b]

Maṭla': Âzâdelik maḥâmına irmek ise murâd
Bekle yirüñi serv gibi ey sehî-nijâd

Neşr: Ḥazret-i şeyh Vardar'da mādām ki sâkin idiler ol vilâyetün a'lâsı ve ednâsı ve fuḫarâsı ve aḡniyâsı كان او ذكورا¹ şeyhe kemâl-i maḥabbetle maḥabbet idüp kavâbilden ve tâlibînden lâ-yu'ad ve lâ-yuhşâ kimesneler terbiyesiyle meleke-i isti'dâda ve dâ'ire-i irşâda irişüp maḥâmât-ı a'lâya vâşıl olurlar. İrşâd üzre iken hicretün sekiz yüz tokşan altısında Sulṭân Bâyezîd Ḥân salṭanatı evâ'ilinde kaşaba-i mezkûrede medfûn [A 90a] olup merḥûm Aḥmed Beg üzerine ḳubbe binâ itdürüp kendüler daḡı civârında medfûndur. Bu ḥaḳîr ziyâret itdüm.

1 "Erkek olsun veya kadın olsun."

Kıt'a: Mükâşif-i hazret-i Şeyh-i İlâhî
 Kerâmâtına var bîn bîn güvâhı
 Anuñ yâ Rab kerâmâtı haqıyçün
 Emîn eyle haţâdan pādşâhı

Veşâyâ-yı Kudsîyye-i Hazret-i Şeyh

Câmi'ül-menâkıb Taşköprü-zâde hazretlerinin meşâyih-i kirâma ragbetleri ve maḥabbetleri fevka'l-had ve't-ta'bîr olup belki aşl bu kitâbuñ te'lîfine bâ'is ¹ تنزل الرحمة عند ذكر الصالحين nüktesi mücebince meşâyihüñ zıkrin idüp ve anlaruñ maḳâmât-ı câmi'-i hâlât-ı şerîfesin taḥrîrdür. Huşûşâ kendülerüñ tâ'ife-i mezbûreden Nakşbendiyye semtine nisbet-i tammeleri olup ol tarîka müte'allik meşâyih-i celîlü'l-kadrden ba'zı ekâbirüñ zıkrin itdükleri ecilden tarîk-ı ma'hûda muvâfık ba'zı fevâ'id naql eylemişler. Buyurmuşlar ki aşl-ı re'sü't-tarîk H'âce Bahâ'üd-dîn-i Nakşbendî ki ismleri Muḥammed bin Muḥammed'dür. Mez-kûr şeyh -kuddise sirruhu- aşhâb-ı fâzıl u kemâlden Emîr Seyyid Külâl'den aḥz-ı tarîk idüp anlara telkîn-i kelime-i tevḥîd itmişler ve Şeyh 'Abdu'l-halîk el-Gücdüvânî mezâr-ı şerîflerinde müddet-i medîd i'tikâf idüp rûhâniyyetlerinden füyûzât-ı nâ-mütenâhî aḥz idüp [T 109a] mertebe-i irşâda ve derece-i reşâda irmişlerdür. Mez-kûr şeyh hazretlerine tarîkından su'âl itmişler ki mevrûş mıdır yâ muktebes midür? Buyurmuşlar ki ² جاذبة من جذبات الله توازي عمل الثقلين bu mefhûmdan aḥz-ı tarîk itmişdümdür ve me'âl-i tarîkden su'âl itmişler. Buyurmuşlar³ ki *el-halvetu fi'l-keşreti* ya'nî kişinüñ zâhiri ḥalqa ve bâtını Ḥaḳḳ'a olmaḳdur. Ḥaḳḳ Celle ve 'Alâ buyurmuşdur. Eger ticâretdür ve eger bey' ü şirâdur ve eger sâ'ir meşâlih-i dünyeviyyedür mâdâm ki gönül Ḥaḳḳ'a meşğûl ola, zarar virür degüldür ve 'ibâdât naḳddür. Keşret üzre olursa ḳalb ki taşfiye kesb idüp mâ'il-i Hudâ olmaya müfid degüldür. Hazret-i şeyhüñ tarîk-ı zikri ḥafî olup H'âce 'Abdu'l-halîk el-Gücdüvânî 'amelde 'azîmet itmişlerdür diyü buyururlar imiş ve câriye vü gulâm cinsinden nesne istiḥdâm itmeyüp 'abd-i seyyid olmaḳ münâsib degüldür dirler imiş. Ba'zılar silsilelerinden [A 90b] şormuşlar.

1 "Salihlerin zikri esnasında rahmet iner."

2 "Allah'ın bir cezbesi dünya ve ahiret halkının (veya insan ve cinlerin) amellerine denktir."

3 Buyurmuşlar: -T

Mısrâ': از سلسله کسی بجایی نرسد¹

Nesr: diyü cevâb virmişler. Dâ'imâ nefsü'n mekâ'idinden ve mekârihinden kemâl-i ittikâ emr idüp mādâm ki kişi mekâ'id-i nefse 'âlim olup ve anuñ def' semtin tedârük idüp ictihād itmeye, ehl-i ʔarîkat olup vâsıl-ı Hâzret-i Hâkk olmak müyesser degüldür diyü vaşıyyet iderler imiş ve bi-züm ʔarîkimüzde aşl maqşûd nefy-i vücüddur. Cümle-i a'mârda terk-i ihtiyâr gerekdür ve halvet şöhetdür. Şöhret ise âfetdür. Aşl haqqa kurbet ve maqâm-ı vahdet keşretde mu'teberdür ve cemî'-i zemânda şer'-i şerife inkiyâd ve cümle-i umûrda şer'iate hüsn-i muṭâbaqat lâzımdur ve uşûl-ı ʔarîk-ı şuhûda 'âlim bir kâmil-i mükemmil vücûduñ şöhetine irüp behredâr olmak dileyen mādâm ki bir kimesnede zikr olınan vaşıyyetleri mevcûd bula, laṭîf ü 'âlâ andan nesne hâsıl olmaz. Bir gayrısın göre. Hâzret-i şeyhüñ kelimât-ı qudsiyyesinden [T 109b] ṭalibîne bu miqdâr ile iktifâ olındı.

Ve minhum el-Ârifu bi'llâh el-Vâsılı ila'llâh el-Kâmilü'l-mükemmil eş-Şeyh 'Ubeydu'llâh es-Semerḳandî -Ḳuddise Sirruhu- {Şeyh 'Ubeydu'llâh}

Şeyh-i müşârün ileyh Şâsî vilâyetinden Taşkend nâm şehrde vücûda gelmişlerdür. Nisbeleri şahâbeden 'Ömer bin el-Haṭṭâb cenâbına irişürmiş. Şöyle meşgûl-i zât-ı Hâkk imişler ki buyururlarmış ki cemî'-i zemânında Hudâ'dan gâflet vâқи' olmadı. Meger ol dem ki on yaşında var idüm. Mu'allime giderken na'leynüm balçığa batup keşret-i vahlden ihrâc idince ıztırâbdan ol ânda nev'an gâflet vâқи' oldu. Buyururlar ki 'unfuvân-ı cüvânide taḫşîl-i ma'rîfet ve tekmîl-i 'ilm hâṭırası olup Nizâmüd'd-dîn-i Hâmûş hıdmet-i şerîflerine gitdüm. Ol târiḫde Semerḳand'da Uluğ Beg Medresesi'ne müderris idiler. Mevlânâ Nizâm istiğrâk u cezbisi istimâ' ile ma'lûmum olmuşdı. Vardukda medresede ders üzre buldum. Medresenüñ bir güşesinde şâmit olup câlis oldum. Ba'de'l-ferâğ naṣar idüp buyurdılar ki "Niçün şâmitsin?" Biz cevâb virmezden evvel buyurdılar ki "Şamt ikidür. Birisi 'âlem-i beşeriyyetde keşret-i [A 91a] kelâmdan şamtdur. Ol mübârekdür. İkinci ki mücerred şamtdur, ol şâhibine mekrdür. Pes bunlardan niçe zemân 'ilm ü faẓl ve beyân-ı taḫşîl eyledüm. Ba'dehu meşâyiḫden daḫı

1 Ez-silsile kesî be-câyî ne-resed. "Kimse, silsileyle bir yere varamaz."

kâmil ü mükemmil vücûduñ hıdmetine yetişüp ve bi'l-cümle mertebe-i irşâda idüp kerâmât u maķâmât ile meşhûr-ı âfâķ olur.” Şeyhün cümle-i kerâmâtındandır ki Semerkand'da bir gün yevmü'l-ķamîs imiş. “Atumı eyerleñ!” diyü aşhâbına hıķâb ider. Pes ata binüp ba'zı aşhâb yanına düşüp şehrden taşra giderler. Aşhâbına “Siz şehr ķurbında tevaķķuf eyleñ!” diyü emr idüp kendüler Deşt-i ‘Abbâs nâm şahrâya müteveccih olurlar. Aşhâb-dan biri ‘akablarınca gider. Pes hâzret-i şeyh [T 110a] bir miķdâr gidüp miyân-ı şahrâda atların cevânibe sürüp segirdüp gâh ġâ'ib gâh zâhir olurlar. Birķaç sâ'atden sonra dönüp gelürler. Aşhâbından ba'zılar su'âl iderler. Buyururlar ki “Sulķân-ı Rûm Meķammed Hân üzerine bî-ķıyâs kâfir gelüp kefare-i fecere hâdden bîrûn olmaġın bizüm cânibimizden istimdâd eyledi. Bi-izni'llâh anlara mu'âvenet içün vardum. Bi-ķamdi'llâh müslimîn ġâlib ve müşrikîn maġlûb oldu.” diyü haber virürler. H'âce Meķammed Ķâsım'dan mervîdür ki babam ‘Abdu'l-hâdî Rûm'a çıķup Sulķân Bâyezîd Hân'a mülâķât itdükde eşnâ-yı kelâmda babamdan H'âce ‘Ubeydu'llâh şeklin şorarlara ve atınun levninden ve evzâ'ından¹ ve etvârından su'âl iderler ve daķı buyururlar ki: “Babam sulķân, küffâr-ı bed-kirdâr ile muķârebe içün müteveccih olup ġalebe zan eyleyüp H'âce ‘Ubeydu'llâh es-Semerkandî'den istimdâd iderler. Ol hâlde hâzret-i şeyh fûlân şeklde ve atları fûlân levnde hâzır oldılar. Baña hıķâb eyledi: ‘Yâ Sulķân Meķammed hâvf eyleme!’ Ben de didüm ki nice hâvf itmeyeyin. Küffâr bî-şümârdur. Ben eyle didükde baña nâzar eyle didi. Baķdum. ‘Asâkir-i bî-ķerân gördüm ki haddi ve haşrı yok. Bunlar saña mu'âvenet içün gelmişlerdür. Hemân ķarşudaki depenün üstine çıķ. Üķ kerre ķabluñ çal. Ķomañ diyü yürüyüş emr eyle. Andan baña ķavî cür'et hâşıl olup buyurduġı üzre itdüm. H'âce [A 91b] ‘Ubeydu'llâh'ı gördüm. Üķ dört defa kâfire at şalup hâmler eyledi. Bu eşnâda bir uğurdan ân-ı vâhidde ‘asker-i küffâr fırâr idüp münhezim oldu. Vüzerâ ‘Ubeydu'llâh hâzretlerin görmeyüp benüm kelimâtum hayretümden şandılar.” Böyle vâķi' oldu diyü haber virürlerdi. Fi'l-vâķi' evşâf-ı hâzret-i şeyh böyle midür didükde babam daķı eyledür pādşâhum diyü taşdik eylemiş. Fi'l-hâķiķa buyurduķları [T 110b] gibi imiş. Şeyh hâzretleri istiġrâķda mâsivâya aşlâ şu'ûrı olmayup mülâhazadan ve fikretten hâlî degüller

1 evzâ'ından: evzâ' A

imiş. Hâkîkât-i tevhîd külliyyen kalbi mâsivâdan tahlîş ü tefrîddür diyü buyururlar imiş. Târîhü'n sekiz yüz toksan beşinde fevt olup zâhir-i¹ Semerkand'da medfün imişler.

Kıt'a: 'Ubeydu'llâh sultân-ı tarîkat
Velâyet-kân-ı burhân-ı hâkîkat
Biḥâr-ı vahdete müstağrak idi
Aña mekşûf idi esrâr-ı² vahdet

**Ve minhum el-Ârifu bi'llâh el-Vâsîlu ila'llâh eş-Şeyhü's-sâmî
Mevlânâ 'Abdu'r-raḥmân el-Câmî -Ḳuddise Sirruhu'l-'azîz-
{Mevlânâ Şeyḥ Câmî} {Îmâmü'd-dîn} {Nürü'd-dîn}**

Müşârün ileyh şeyḥ, meşâhîr-i fużalâ-yı 'Acem'den şerîfü'n-neseb, qaviyyü'l-ḥaseb, 'azîmü's-şân, nâdirü'l-aqrân kimesne imişler. Laḳabları "Îmâdü'd-dîn" ve "Nürü'd-dîn" olup târîhü'n sekiz yüz on yedi yılında Şa'bân ayında yigirmi üçüncü gününde işâ vaktinde envâr-ı velâdetleriyle Câm şehrin münevver kılınırlar. Neseb-i şerîfleri kıdvetü'l-e'immeti'l-müctehidîn Îmâm Muḥammed-i Şeybânî'ye irişürmüş ki mezheb-i Îmâm-ı A'zam'da e'âzım-ı erbâb-ı icthâddan imişler. Anlardan dahı birkaç atadan Hürmüz-i Şeybânî'ye muttaşıl olurmış ki 'Ömer bin Ḥaṭṭâb zemânında şeref-i İslâm ile müşerref olup melik-i Bağdâd-ı Âdem-âbâd imişler. Aşl vâlidlerinü'n ismi Nizâmü'd-dîn Aḥmed-i Deştî ve ceddlerinü'n ismi Şemsü'd-dîn Muḥammed imiş. İşfehân şehrinde Deşt nâm mahallede sâkin iken ba'zı havâdiş muktezâsıyla Deşt'den çıkup seyr-i küh u deşt iderek eyyâmla Câm'a gelüp anda umûr-ı kazâyâ ve fetvâya meşgûl olurlar. Câm sâkinlerinden Kıvâmü'd-dîn Muḥammed kerîmelerin fuḳahâ-yı âli-şânından Şerefü'd-dîn Ḥacî Şâh'a tezvîc idüp pes Şerefü'd-dîn'ün kerîmesi olup [A 92a] [T 111a] Câmî ḥazretlerinü'n ceddî 'aḳd-i nikâh iderler. Andan vâlidleri Nizâmü'd-dîn Aḥmed vücûda gelüp ba'dehu Ḥâḳân Şâhruḥ Mîrzâ Sulṭân-ı Ḥorâsân varup 'Irâḳeyn fethin itdüğü târîhde Mevlânâ Câmî vücûda gelüp nitekim zîkr olındı. Bir müddetden soñra vâlidleri ile vilâyet-i Herât'a gelüp Nizâmiyye Medresesi'nde müsâfir olurlar. Mevâlî-i 'Acem'den Mevlânâ

1 zâhir: -T

2 esrâr: sır ile T

Cüneyd ol târîhde 'Amr ü Zeyd dimeyüp talebeye terbiyede ve ta'limde kemâl mertebe dikâatleri ve sa'yıları olmağın cevânibden talebe tahşil için gelürler imiş. Mevlânâ Câmî henüz dağı tâze olup metn-i *Telhîş* kıra'atına meylleri olur. Mevlânâ-yı mezkûrdan birkaç ders okıyup hâz idemeyüp pes sulţânü'l-muḥakkıķîn Seyyid Şerîf'ün ekmel-i telâmîzinden H'âce 'Alâ'üd-dîn es-Semerķandî ol târîhde 'allâme-i zemâne imişler. Anlaruñ fazlın istimâ' idüp tahşil için müteveccih olurlar. Varduklarında kırk günde müṭâla'asın 'Alâ'üd-dîn es-Semerķandî müṭâla'asından terakķî itdürüp ba'dehu yine efâzıl-ı 'Acem'den Sa'dü'd-dîn et-Teftâzânî telâmîzinden Şihâbü'd-dîn Muḥammed-i Câmî -ki kemâl-i fazlla meşhûrlar idi- anlardan kıra'at idüp anlardan dağı hâz itmeyüp Semerķand'da Kâḍî-zâde-i Rûmî'nün şit ü şadâsın işidüp anlara dağı 'azîmet idüp gelüp kıra'at iderler. Ders-i evvelde bir ğâmîz maḥalde münâza'aları olup münâza'ât-ı şedîde ve muḥâşamât-ı 'adîde geçüp soñra monlâ ḥazretleri sözlerinden ve müṭâla'asından rücû' idüp Câmî'nün müṭâla'asın kabûl idüp tahsînler ve âferînler itmişler. Fetḥü'l-lâh-ı Tebrîzî ki Mîrzâ Uluğ Beg divânında şadr-ı şadâretde olup fużalâdan imişler. Anlardan menķüldür ki Kâḍî-zâde-i Rûmî Semerķand'da bir gün bir 'azîm iclâs eyler. Nâs-ı bî-kıyâs cem' olur. Mevâlî-i Semerķand'dan ve 'ulemâdan kimesne ḳalmaz ki [T 111b] anda ḥâzır olmaya. Monlâ ḥazretleri kendüler mîr-i meclis olup ḥîn-i muşâḥabetde ve eṣnâ-yı kelâmda 'aşruñ kabîl cüvânlarından ve şâḥib-ṭab' da'îre-i meleke vü isti'dâda irmiş talebeden söylenür. Şadr-ı meclis monlâ buyurur ki: "Semerķand binâ olaldan berü kavâbil cinsinden Câmî gibi ma'rîfet câmından [A 92b] zevḳ almış bir laṭîfü'l-meşreb cüvân, Âb-ı Âmûdan Semerķand'a geçüp ne gelmiş ve ne gelecekdür. Bu ḥâletde ki henüz tâze cüvândur. Ol ḳadar ḳudret ve taşarruf ve cevdet-i ṭab'at vardır ki cânib-i Feyyâz'dan kimesneye feyz olunmamışdur." diyü şehâdet iderler. Mezkûr Monlâ Kâḍî-zâde ol târîhde hey'ete müte'alliḳ *Çağmîni* nâm metni telhîş eyleyüp ve şurrâḥdan Seyyid Şerîf ve Nizâmü'd-dîn ki fużalânuñ şürûḥına reddât-ı ḳaviyye tahrîr idüp laṭîf kitâb itmişlerdür. Monlâ Câmî müṭâla'a idüp aṣlâ Kâḍî-zâde yöresine uğramaduk eḳâr-ı daḳîḳa ile ekşer-i mevâzi'ın red ider. Soñra ḥaḳḳ-ı üstâdiyye ḥâtıra olup ferâğat itmişler. Bu târîhde 'Alî el-Ḳuşcı -ki eḳḍal-i fużalâdan *Şerḥ-i Cedîd* şâḥibidür- fenn-i hey'ete nisbet-i ḥâşları var imiş. Pes ta'bîr-i

vaz' ve tebdil-i şüret idüp bir cem'iyete hâzır olur ki mevâliden niçe kimesne ve Monlâ Câmî hâzırlar imiş. Mezkûr 'Alî el-Ğuşcı ki fenn-i hey'etde kemâl-i rüsûhı olup dağā'ıķine 'âlim idiler. Mezkûr fenne müte'allik ba'zı dağā'ıķ zıkr idüp ehl-i hey'ete hâllinde 'âciz ba'zı mes'ele zıkr ider ve bir bir su'âl eyler. Sâ'ırlar sâmi' olup Monlâ Câmî cevâba müteşaddı olup her birine âdâb üzre ma'kül u müvecceh cevâblar virür ki 'Alî el-Ğuşcı bu kadar mahâretle mütehayyir olur. Aşhâbına dimiş ki: "Şimdiye dek enfâs-ı kudsiyyeye inkârda idüm. Şimdi bildüm ki var imiş ve muğarrer imiş." Bundan sonra Mollâ Câmî şüfiyye tarîķına mahabbet idüp meşâyih-i kirâmdan Sa'dü'd-dîn el-Kâşğirî [T 112a] hıdmet-i şerifleriyle müşerref olup bunlardan telkîn-i kelime-i tevhîd idüp ba'dehu 'Abdu'llâh es-Semerķandî hâzretlerine yetişüp anlara intisâb-ı tām idüp terbiyeleriyle merâtib-i a'lâya vâşıl olurlar. Hâşılı 'ulûm-ı zâhire vü bâtına riyâsetin cāmî' olup merâtib-i irşâda vücûh ile kesb-i istiḥkāk idüp kerâmât-ı 'ayâniyye vü ma'neviyye ile meşhûr-ı âfâķ olurlar. Hâzret-i Sultân-ı A'zam Bâyezîd Hân hâzretleri cevâ'iz-i seniyye ve hedâyâ-yı marziyye gönderüp hezâr ta'zîm ü tekrîm ve tevķîr ü tebcil ile Rûm'a da'vet eylerler. Monlâ daḥı emr-i pâdşâh-ı 'âlem-penâha [A 93a] imtişâlen Ḥorâsân'dan Rûm'a irtiḥâl idüp Hemedân'a gelürler. Hıdmet için irsâl olınan çavuşa buyururlar ki: "Pâdşâh-ı 'âlem-penâh emrlerine imtişâl idüp bu maḥalle deñlü geldük. Şimden sonra zeyl-i i'tizâra teşebbûş idüp şehriyâr-ı zevî'l-iķtidârdan iltimâs iderüz ki bu güşede du'âlarına meşğûl olavuz. Vilâyet-i Rûm'a duḥûle mecâl ü ĳudret, irtiḥâl ü in-tikâl yokdur." Ḥuşûşâ arz-ı vebâyî imiş. İmtizâc müte'assirdür diyü 'özü idüp ĳalurlar. Mevlânâ Muḥyi'd-dîn el-Fenârî vâlidlerinden naķl eyler ki Sultân Meḥemmed Hân devrinde 'ulemâ-yı Rûm mâ-beyninde vâlidleri ĳâzî'l-'asker iken 'ilm-i ḥaķıķata müte'allik mebâḥiş-i vücûddan bir mes'e-lede nizâ' vâķi' olup nizâ'-i mütemâdî olur. Mevâliden kimesne faşl-ı ḥuşû-mete ĳâdir olmayup bir cevâb-ı şâfi virür mümeyyiz lâzım olur. Lâkin mevâlî-i Rûm'dan kimesne taḥķıķına ĳâdir olımaz. Sultân Meḥemmed Hân bu hâle tamâm mertebe bî-ḥuzûr olur. Pes ĳâzî-i 'asker¹ 'arz eyler ki bu mes'eleyi Rûm'da ḥal ider kimesne yokdur. Meger mâdde-i muḥâlefet 'aynı ile yazılıp vilâyet-i 'Acem'de Monlâ Câmî'ye gönderile. Anlardan ĳayrı bir

1 ĳâzî'-i asker: ĳâzî T

vücüd dağı münâza'un fihâ olan bahş-i vücûdda [T 112b] temyîze ve faşl-ı hükümete mâlik degüldür. Pes Sulţân Mehemmed Hân emri ile zıkr olınan mağall, tafşili ile yazılup muhâlifinüñ ve huşemânuñ tahtırleri cümleten derc olınup çavuş eline virilüp hedâyâ-yı firâvân ile irsâl olunur. Vuşul buldukda Monlâ Câmî hazretleri bahş ne ise mine'l-evvel ile'l-âhîr ve me'âl-i mağâlden bâtın u zâhîr cümleten tahtır idüp müstaķil risâle idüp 'unvânında Sulţân Mehemmed Hân hazretlerinüñ teberrüken ve teyemmünen ism-i şeriflerin ve nâm-ı nâmilerin zıkr idüp gönderürler. Rûm'da gelüp sulţân-ı celilü'l-kâdra vâşıl olup nazâr-ı 'âlileri müte'allik olduğdan sonra mevâlîye 'arz iderler. Cümleten görüp müţâla'a idüp risâle-i mezkûra kabûl-i tām ile mağbûlleri olup ve tavâ'if mâ-beyninde faşl-ı huşûmet tarîķıyla itdügi hükme gösgötürî râzî olup [A 93b] hûsn-i kabûl ile kabûl iderler. El'ân risâle-i mezkûre mevâliden ba'zı kimesnede vardır ve bi'l-cümle mezkûruñ cümle-i 'ulûm ü fûnûnda kudretleri zâ'idü'l-vaşf olup lâkin nazma rağbetleri ve şî'r ü inşâya mûmâresetleri ziyâde olmağın üç kıt'a divân tertib idüp her birine müstaķil ism virmişlerdür ve *Kâfiye*'ye bî-bedel ve laţif şerh yazup şürûh-ı kâfiyede olan fenn-i naḥve müte'allik fevâ'idî icâz üzre derc idüp kendü taşarrufât-ı fâ'ikalarından çok nesne ilhâķ idüp bî-bedel kitâb itmişlerdür ve *Qur'an-ı Azîm*'e tefsîr tahtırine şürû' idüp lâkin eglenmeyüp fevt olmuşlar. Eger itmâmı müyesser olmuş olaydı cümle-i müfessirine ğalebe muķarrer idi. Birkaç cüz'i ki yazmışlardır, ğâyet bî-naẓîr itmişlerdür. Müţâla'a idenlere ma'lûmdur ve *Şevâhidü'n-nübüvve* ve *Nefehâtü'l-üns* ve *Silsiletü'z-zeheb* nâm kitâbları bî-bedel kitâblardur. Tamâm-ı ḥamseye cevâb yazduklarından mâ'adâ iki kitâb dağı nazm idüp [T 113a] *Heft Evreng* ile nâmîde kılmışlardır. Kırk kıt'adan ziyâde mü'ellefi vardır. Cümlesi beyne'l-ahâlî kemâl-i kabûl ile mağbûl ü mütedâvildür ve zemân-ı irşadlarında bunlardan vâķi' olan kerâmât bî-nihâyedür. Vefâtlarından sonra ba'zı ehl-i 'irfân-i yârân bir bağğcede cem' olup muşâḥabet iderler iken Nehîķi nâm bir şahş olup hazret-i şeyḥe münkir imiş. Şeyḥüñ müdevvenâtından ve divânlarından mâ-beynde bir niçe kitâb var imiş. Pes yârân, şeyḥüñ ma'ârifine müte'allik mevâddan bahş iderler. İttifâķ içlerinden bir nâzik eydür ki: “Şeyḥ -rahîmehu'llâh- el'ân vefâtta Nehîķi ḥayâtta ve bunlaruñ inkârı ise kemâ-kân ittifâķ-ı yârân ile divânlarından tefe'ül idelûm görelûm. Şeyḥ

‘aleyhi’r-raḥme cevâbda ne buyururlar?” Pes feth-i divân iderler. *Kaşıde-i Şeybiyye*’de bu beyt gelür.

Beyt: پرست کوش من از سیحه ملک چو مسیح
کجا تشووش خاطر دهد نهیق خرم¹

Neşr: Ol şahş şermende olup bu fâl, beyne’l-enâm rûzgârda meş-hûr olur. Şeyh Câmî’nün kerâmâtı çok ve bunlardan şadır olan nevâdire [A 94a] ‘ad yokdur. Kemâliyle ittılâ‘ murâd idinen fuzalâ-yı ‘Acem’den Hüseyin Vâ‘iz-i Kâşifî’nün *Aynü’l-ḥayât* nâm kitâbın mü’tâlâ’a itsün. Tercemede ki ba’zı fuzalâ-yı ‘Acem evşâfın taḥrîrde aşla ki muḥâlefet vâkı‘ olmuştur. Bu ḥaḳîr, taḥrîr-i menâkıbda mücerred istimâ‘ ile ḳanâ‘at itmeyüp belki fuzalâ birbirinün evşâfın yazdukları maḥalden görüp ‘aynın naḳl itdüm. Mîr ‘Alî Şîr vezîr iken dâ‘iye-i terk ğalebe idüp cümleyi bu uğurdan selb idüp câh u celâlden i’tizâl idüp Monlâ Câmî’nün ḥıdmet-i şerifine gelüp irâdet götürürler ve terbiyeleriyle maḳâmât-ı a’lâya vâşıl olurlar. *Lema’ât Şerḥi*’nün ve *Şevâhidü’n-nübüvve*’nün ve *Nefehâtü’l-üns*’ün te’lifine [T 113b] bunlar sebep olmuşlardır. Şeyḥün ‘âlem-i ṭufûliyyetden vefâtına deñlü vâkı‘ olan ḥâlâṭın ve maḳâmâtın beyân idüp ve mâ-beynlerinde cârî olan mürselâtı mufaşşal u meşrûḥ zıkr idüp müstaḳil risâle idüp *Ḥamsetü’l-müteḥayyirîn* ile tesmiye itmişlerdür ve ḥazret-i şeyḥün maḳâmât u kerâmâtın anda derc itmişlerdür. Laṭîf risâledür. Ḥazret-i şeyḥ târiḥün sekiz yüz toḳsan sekizinde Sulṭân Bâyezîd Ḥân’uñ evâsıt-ı salṭanatında fevt olup Mîr ‘Alî Şîr henüz ḥıdmetlerinde olup vefâtlarında terci‘-i bend üslûbiyla merşîye diyüp târiḥin bu beytde derc itmişlerdür.

Târiḥ: کاشف سرّ الهی بود بی شک زان سبب
کشف تاریخ وفاتش کاشف سرّ اله²

Li’l-mütercim: Menba‘-i sırr-ı Hudâ ḥazret-i Monlâ Câmî
‘Işḳ mey-ḥânesinün âşık-ı dürd-âşâmı

Bâde-i ‘ışḳ-ı İlâhîyle olup mest-i elest
Geldi mestâne cihân bâğına vü gitdi mest

1 Por-est güş-ı men ez-subḥa-i melek çu Mesîḥ/ Kocâ teşevvuş-i ḥâṭır dihed nehiḳ-i ḥarem. “Benim kulağım Mesîḥ gibi meleklerin tesbihiyle doludur. Eşek anırtısı sesi gönlümü nasıl huzursuz edebilir?”

2 Kâşif-i sırr-ı ilâhî buved bî-şekk zân sebep/ Keşf-i târiḥ-i vefâtes kâşif-i sırr-ı ilâh. “Şüphesiz o sebeple ilâhî sırların kâşifidir. Bu sebeple vefat tarihinin keşfi: Kâşif-i sırr-ı ilâh’dır.”

Ve minhum el-‘Ârifu bi’llâh el-Vâsılı ila’llâh eş-Şeyh ‘Ömer Dede el-Aydinî -Kuddise Sirruhu- {Şeyh ‘Ömer Dede eş-Şehîr bi-Rüşenî} (Rüşenî)

Mezkûr şeyh, ‘ilme meşgûl olup şî‘r ü inşâ ile mûmâreseti olmağın ‘un-fuvân-ı cûvânide kemâl mertebe heccâv idi. Ba‘dehu li-eclî’t-tahşîl bilâd-ı ‘Acem’e müteveccih olup büyük birâderi Şeyh ‘Alâ’ü’d-dîn’e mülâkât idüp cümle-i ma‘âşîye nâ’ib olup meşâyihden Seyyid Yahyâ’ya vâsıl olurlar. Riyâzât u mücâhedâta başlayup ‘ışk-ı hâkîkîye qâdem başup gâh Berde’âda gâh Gence’de sâkin olup [A 94b] ümerâ-yı kibârdan Uzun Hâsan ol târîhde vilâyet-i Tebrîz’e sulţân olup şeyhü’n kemâl-i mahabbetle muhiblerinden olmağın şafâ-nazarlarına mazhar olurlar. Mezkûr şeyh, târîhü’n sekiz yüz toksan ikisinde fevt olmuşlar.

Ve minhum el-‘Ârifu bi’llâh el-Vâsılı ila’llâh eş-Şeyh ‘Alâ’ü’d-dîn el-Halvetî -Kuddise Sirruhu-

Mezkûr şeyh, Seyyid Yahyâ Efendi’nün hulefâsından [T 114a] olup zât-ı melekiyyü’ş-şifâtlarında cezbe fevka’l-had imiş. Ekser-i nâs bir sözlerinden meczûb olup meslûbu’l-‘âkl olurlar imiş. Burusa’ya dâhil olduğunda Mevlânâ ‘Alâ’ü’d-dîn el-Mağribî Kâbluca’da müderris olup şeyhe kemâl mertebe inkâr üzre imişler. İttifâk bir meclisde mevlânâ ile cem‘ olur. Şeyh kulaqlarına bir söz söyler. Hemân sayha idüp mağşîyyen ‘ale’l-vech düşüp ‘âklı gider. Kendüye geldükde inâbet ü istiğfâr idüp terk-i inkâr eyleyüp irâdet getirüp terk-i tedris idüp mürid-i şeyh olur. Pes terbiye-i şeyh ile maqâmât-ı ‘ulyâya idüp vâsılinden olur. Pes şeyh geldükde cezbe hükmiyle hâş u ‘âm şöyle izdiham iderler ki Sulţân Mehemmed ‘arz-ı saltanatına hâlelden havf idüp âhar vilâyete ‘azîmetlerin münâsib görüp emr eyler. Şeyh dahı imtişâlen Karaman’a gidüp Lârende’de fevt olup andan defn iderler.

Ve minhum el-‘Ârifu bi’llâh el-Vâsılı ila’llâh eş-Şeyh Mehemmed el-Cemâlî eş-Şehîr bi-Çelebi Halîfe -Kuddise Sirruhu- {Şeyh Halîfe Çelebi}

Şeyh-i müşârün ileyh *rahmetu’llâhi ‘aleyh* şeyh-i sâmi Cemâlî’ü’d-dîn-i Akserâyî neslinden olup evvelâ ‘ulûm-ı zâhireye meşgûl olup *Şerh-i Muhtasar*’a iştiğâl şadrında iken halkdan itizâl murâd idinüp şüfiyye tarîkına

sülûk ider. Bilâd-ı Karaman'da Şeyh 'Alâ'ü'd-dîn el-Halvetî hulefâsından Şeyh 'Abdu'llâh emriyle hâlvete dâhil olup bir müddet hıdmetlerinde olup Şeyh 'Abdu'llâh fevt olıcağ Tokat'a gelüp Hâlvetilerden Şeyh İbn Tâhir hıdmetine teşebbüs ider. Mezkûr şeyh, fuḡarâsına riyâzet-i ḳaviyye emr idüp ṭâḳat getürmeyen kimesneyi red iderdi. Mezkûr şeyh, Terâkime ṭâ'î-fesinden ümmî kimesne olup lâkin bâtınında ḳuvvet-i 'azîme olup mâlik-i irşâd idi. Mezkûr şeyh daḥı fevt olup belde-i Erzincan'a sefer¹ [T 114b] idüp anda Pîrî Hâlife ile muşâḥabet [A 95a] iderler. Andan Seyyid Yahyâ hıdmetin ârzü idüp Şîrvân'a müteveccih olur.² İki gün gitdükdün soñra Seyyid Yahyâ'nun vefâtı haberin işidüp yine dönüp Mevlânâ Pîrî Hâlife'ye gelürler. Bir miḳdâr hıdmetlerinde olduḡdan soñra irşâd-ı ṭâlibîn için vilâyet-i Rûm'a gönderürler. Pes İstanbul'a gelüp irşâda meşḡul olup kerâmât-ı 'ayâniyye vü ma'neviyye ile meşhûr-ı âfâḳ olur. Mervîdür ki ol târîḥde Karamanî Meḥammed Paşa Meḥammed Hân'a vezîr-i a'zam olup Sulṭân Meḥammed Hân evlâdından Cem semtine râḡıb olup Sulṭân Bâyezîd'e buḡz-ı nihânîsi var imiş. Sulṭân Bâyezîd bu hâle vâḳıf olup Meḥammed Paşa ḥuşuşında kemâl-i izṭırâbda olur. Pes Çelebi Hâlife'nün kerâmâtı mesmû'ı olmaḡın da'vet idüp tazarru' eyler ki Karamanî'nün mazarratın 'âlemden ve müselmânlardan def için teveccüh ide. Şeyh bu hâletden imtinâ' gösterdükcce Sulṭân Bâyezîd tazarru'ın ziyâde ider. Pes şeyh, ibrâm-ı şeh-zâde-i nik-encâm ile müteveccih olup evliyâ-yı Karamanî cümleten Cem cânibinde görür. Şeyh bunlara ḳaşd idüp âteş-pâre atar. Haṭâ idüp ḳızına râst gelür. Haste olup fevt olur. Şeyh tekrâr müteveccih olıcağ evliyâ-yı Karaman cümleten hâzır olup "Murâduñ nedür yâ şeyh?" dirler. Karamanî Meḥammed Paşa'yı gösterüp "Evḳâf-ı müslimîni baṭṭâl eyledi ve beytü'l-mâlî tamâm itdi. Vücûdı zarar-ı 'âmdur, ḥazfı lâzımdur." didükde cümleten paşaya nuşretten ferâḡat idüp ancak Şeyh İbnü'l-Vefâ ḳalır. Her bâr şeyh müteveccih olsa Meḥammed Paşa'yı bir muḥkem, müdevver dâ'ire içinde bulur. Hezâr teveccühle ve diḳḳatle dâ'ireye daḥı dâhil olur ve Sulṭân Bâyezîd'e haber gönderür ki "Ol dâ'ireyi daḥı fetḥ itdüm. [T 115a] İnşâ'allâh otuz üç gündün soñra eşeri zâhir olur." Mervîdür ki mezkûr va'de tamâmında Sulṭân Meḥammed Hân'un vefâtı haberi gelür. Sulṭân Bâyezîd

1 "sefer" T'de mükerrer.

2 olur: -T

Hân İstanbul'a müteveccih olur. Beşinci günde Mehemmed Paşa'nun katli haberi gelir. Meger Şeyh İbnü'l-Vefâ Mehemmed Paşa nâmına şad ender şad vefk konup başına götürürmüş. Sultân Mehemmed Hân vefâtında hıdmet üzre [A 95b] hâdden ziyâde derleyüp ol vefkûn ba'zı hâneleri bozılır. Pes başından çıkarup ıslâh için şeyhe gönderür. Vefk gelüp yetişmezden evvel katl iderler. Mezkûr şeyh müstecâbü'd-da've olup Sultân Bâyezîd cülûs itdükde şeyhe niyâz ider ki hac eyleye. Varup Hicâz'da İstanbul'da tâ'un def'i için du'â eyleye. Pes imtişâl idüp kırk nefer dervîş ile müteveccih olur. Sultân Bâyezîd Hân müstakillen şeyhe bir kîse akçe virüp fuکارaya üçer biñ akçe virür. İttifâk şeyh yolda fevt olur. On yıl miqdârı İstanbul'dan tâ'un münkaatı olur. Hâzret-i şeyhün teveccühinde te'sîr ol meretebe imiş ki Karamanî Mehemmed Paşa'nun nekbetine ki müteveccih olmuş idi. Ol semtde Mehemmed adlu kimesne kalmamış idi ki bir tarîkla aña neket müteveccih olmaya. Hattâ râvî eydür: "Benüm dağı nâmum Mehemmed idi. Ol târîhde ağacdan düşdüm. Başum yarıldı." diyü rivâyet itmişdür.

Kıta: Bu ne kudret durur ne hâletdür
Bu ne cür'et ne gûne himmetdür
Bir nefesde cihânı seyr eyler
Her ne olsa murâdını işler

**Ve min Meşâyihî'l-Halvetiyyeti eş-Şeyhu'l-'ârifu bi'llâh el-Vâşılı
ila'llâh Yahyâ bin es-Seyyid Bahâ'ü'd-dîn [eş-Şîrvânî]¹ -Kuddise
Sirruhu²**

Mezkûr şeyh, vilâyet-i Şîrvân'dan Şamâhî -ki ümm-i medâ'indür- anda vücûda gelüp babası mâlik-i mâl u menâl, kendüsi şâhib-i hüsn ü cemâl imiş. Bir gün meşâyihden [T 115b] Pîr-zâde İbn eş-Şeyh el-Hâcc 'İzzü'd-dîn el-Halvetî'ye râst gelüp meger mezkûr meşâyihden Şeyh Şadrü'd-dîn'ün ehibbâsından imişler ve kızın dağı almış imiş. Pes Şeyh, cüvânun hüsn ü cemâlin ve kemâl-i âdâb u vaqârın ve kâbiliyyetin görüp şûfiyye tarîkına da'vet ider. İttifâk ol eşnâda Seyyid Yahyâ vâkı'a görüp ta'bîr için Şeyh eş-Şadrü'd-dîn'e gelir. Hıdmetlerin izhâr³ ihtiyâr eyler. Babasına bu

1 Her iki nüshada "سودای" şeklinde imla edilmiştir.

2 Kuddise Sirruhu: -T

3 izhâr: -T

hâl münâsib gelmez. Bu deflü hüsn ü melâhatla şüfiyyûn ile hâlvete duhûl kabîh gelür. Oğlına naşîhat ider. Qabûl itmez. Hattâ Şeyh Şadrü'd-dîn'ün katline niyyet ider. İttifâk bu eşnâda Seyyid Yahyâ'nun ayaıklarına maraz 'arîz olup cemâ'atle namâza hâzır olmağa mâni' olur. Şeyhün każiyye ma'lûmı olur. Bir gün cüvânun revzenesinden içerü [A 96a] girüp kalk oğlan-cuğum Allâh izniyle diyü du'â ider. Pes Seyyid Yahyâ 'illetden ifâkat bulur. Cârîye şeyhün revzeneden girdüğün görüp haber virür. Hâdisê dahı kavî olur. Şeyhe inkâr ziyâde olur. Pes oğlına 'itâb idüp eydür ki: "Şeyhün niçün kapuyı koyup revzeneden girdi? Andan sen sünnî müselmândur diyü şehâdet idersün." Pes Seyyid Yahyâ babasına te'sîr kaşd idüp: "Târîkâta inkâr eyü nesne degüldür. Huşûşâ vâlidüm 'azîzüm olasin. Sizde bu tâ'ifeye 'inâd u istikbâr gerekmez." diyicek Seyyid Yahyâ'nun kelimâtı babasına mü'essir olup rûhâniyyet-i şeyh zâhir olup ol dahı şeyhün hıdmetine ilticâ eyler. Pes Şeyh Şadrü'd-dîn, Seyyid Yahyâ'nun vâlidine emr eyler ki oğlunun na'leynine hıdmet ide. Seyyid Yahyâ bu hâlden kemâl mertebe müte'essir olup lâkin cümle-i hâlde muvâfaqat-ı pîr lâzım olmağın izhâr itmez. Bir yıldan sonra Seyyid Yahyâ'ya emr eyler ki vâlidinün na'leynine hıdmet ide. Ba'de zemânin Şeyh Şadrü'd-dîn fevt olur. Seyyid Yahyâ ile [T 116a] Pîr-zâde mâ-beyninde hilâfet emrinde muhâlefet vâkı' olur. Huşûşâ halkun külliyyen teveccühi ve ikbâli Seyyid Yahyâ'ya imiş. Pes Seyyid Yahyâ Şamâhî'den Bakü nâm şehre müteveccih olur. Anda gelüp temekkün ider. Cezbe hükmiyle hıdmetlerine on biñden ziyâde tâlib cem' olur. Mez-kûr Seyyid Yahyâ eydürmiş ki: "Maqâm-ı irşâdda olan kimesne bir gerekdür. Ammâ keşret-i hulefâdan lâ-büddür. Da'vet için meşgûl olalar." Rivâyet olunur ki mez-kûr şeyh ta'âm u şarâbdan ol mertebe ictinâb üzre imişler ki altı ayda bir kerre tenâvül vâkı' olurmuş. Âhîr-i 'ömrlerine qarîb altı aydan ziyâde geçüp tenâvül vâkı' olmamış. Zikr olunan müddetde et'ime cinsinden hâtır-ı şerîfleri bir ta'âm ârzü ider. Büyük oğullarına ol ta'âmı tabh emr iderler. Oğlı dahı hezâr ihtimâm ile tabh-ı ta'âma kıyâm idüp bişürüp nazarlarına getürdüklerinde bir loğma alup ağızlarına iletmek şadrında ma'ârif-i İlâhiyye takrîrine başlayup zemân geçer. Elllerinde olan loğma şovuyup bırağurlar. Ba'zı 'ârifler râ'ihâsından gıdâlanmak câ'izdür. Zîrâ Loğmân Hekîm [A 96b] niçe şühûr u sinîn ba'zı tiryâkât râ'ihâsından müteğaddî olurlar imiş. Mervîdür

ki kimesne tûl-i ‘ömrllerinde du‘â itse buyururlarmış ki: “Sulţân Hâlıl’ün tûl-i ‘ömrlerine du‘â eyleş ki benüm müddet-i hayâtum anlarıñ hayâtındadır.” Hem buyurdukları gibi olmuş. Sulţân Hâlıl’ün vefâtından sonra toköz ay şıhhatde olmuşlar. Ba‘dehu sekiz yüz altmış sekizinde fevt olurlar.

Kıta: Bilür iseñ odur begüm insân
Gäv u har gibi buldıñ yimeye
Her ne işitse güş ola dâ'im
Dile alup işitdügün dimeye

**Ve minhum et-Tabibü'l-hâzık ve'l-Hekîmü'l-fâ'ik fi-Zemânihi el-
‘Âmilü'l-fâzil Kıtubü'd-dîn el-‘Acemî**

Mezkûr, ba'zı ümerâ-yı ‘Acem’e vezîr olup ba‘dehu bilâd-ı ‘Acem’de zuhûr-i fiten ile celâ-yı vaţan idüp Rûm’a gelüp Sulţân Mehemmed Hân devri olup sulţân-ı kâmrân maķâdîr-i nâsa ‘âlim [T 116b] ve aşhâb-ı fazla râğıb olmağın mezkûrñ kudûmından haz idüp dürlü dürlü ihsânlar idüp esb ü esbâb u devâbdan mâ‘adâ yevmiyye beş yüz akçe vazîfe iderler ve her ayda cev bahâ yigirmi biñ akçe iderler. Sulţân-ı zî-şânuñ ‘ayn-ı ‘inâyetinde ve keşf-i himâyetinde âsûde-hâl ve müreffehü’l-aḥvâl olup bu huzûr ile ve sürûrla ‘ıyş idüp bu hâl üzre fevt olurlar.

**Ve minhum el-‘Âmilü'l-‘âlimü'l-kâmil el-Hekîmü't-tabibü'l-hâzık
Ya'kûb**

Mezkûr, fenn-i tıbda kemâl-i mahâreti olmağın Sulţân Mehemmed Hân’a taķarrüb-i tām ile kesb-i ķurbet ider. Tıbda mahâretine binâ'en Yehûdîliğine bakmayup dîvân-ı şâhîde defterdâr itmişlerdi. Ba‘dehu İslâm’a müşerref olduķda vezîr olup Karamanî Mehemmed Paşa vezîr olduķda mezkûra ḥased idüp ittifaķ bu eṣnâda Mehemmed Hân marîz olur. Mehemmed Paşa ‘ilâc için Hekîm Lârî’yi terğib ider. Hekîm Lârî mu‘âleceye meşğûl olup pâdşâhda za‘f ziyâde olur. Hekîm Ya'ķûb'ı da‘vet ider. Varduķda görür ki Hekîm Lârî ‘ilâcda ḥaṭâ itmiş. Bir mertebeye varmış ki ‘ilâcdan ḳalmış. Pes Hekîm Lârî’nün ‘ilâcın şavâb görüp bunuñ üzre çok geçmeyüp pâdşâh fevt olur. Hekîm Ya'ķûb’da ḥazâķat za‘idü’l-vaşf imiş. Mervîdür ki bir ebyazü’l-levn şaḥṣa bir maraz ‘arız [A 97a] olur ki cismi

başdan ayağa siyâh olur. Eṭibbâ mu'alecede 'âciz olurlar. Ol şahş-ı marîz Hekîm Ya'kûb'a varup hâlin bildirür. Hekîm Ya'kûb dimiş ki: "Bu maraz 'aynı ile kitâbda yokdur. Lâkin beḥaḳ cinsindendür." diyü 'ilâc itmiş. Ḥalâş bulmuş. Zemânında ḥazâkatla meşhûr-ı âfâḳ olmağın cümle merzâ bunlara mürâca'at iderler imiş. Bir kimesneye bir maraz-ı hâ'il-i 'arîz dâ'imâ ağzından kan gelüp ve her ne kim yirse ve içerse istifrâğ eyler. İstanbul'da [T 117a] cümle-i eṭibbâ 'ilâcında 'âciz olurlar. Kezâlik bu şahş dahı varup Hekîm Ya'kûb'a i'lâm-ı hâl eyler. Hekîm Ya'kûb marîzün sözünü istimâ' itmekle "Bir miḳdâr tevaḳḳuf eyle." dir. Evine girer. Eglenmeyüp girü çıkar ve bir ta'âm çıkarup marîze ekl eyle dir. Marîz ekle ḳâdir degülüm didüğüne bakmayup cebrle yutdurur. Ba'dehu şerbet virür. Bir müddet geçdükde baṭnında ne var ise bir uğurdan ḳay' eyler. Ta'âmla bir ciger ki bile çıkar. Ba'dehu marîze "Şimden girü ḥalâş olduñ." dir. Ya'kûb'un şâkirdleri bunu görüp keyfiyyetinden su'al iderler. Eydür ki: "Bu cârî olan kan bildüm ki marîzün mi'desindendür ve mi'desinde ḳurâde vardur. Mi'desi ta'âm ḳabûl itmedüğüne sebep budur. Marîze virdüğüm ta'âmda laḥm-ı kelb var idi. Aşlı budur ki kelb etin ḳurâde sever. Ol laḥm mi'deye varduḳda laḥme yapışdı. Ba'dehu şerbet virdüm ki müstefriğ idi. Pes istifrâğla ḳurâdeden ḥalâş oldu." Bu bir 'ilâcdur ki kimesnenün ḥâtırına ḥuṭûr ider degüldür. Meger ki ḥuzzâḳ-ı selef-mânendi kemâl-i ḥuzzâḳa ıssı ola.

Ve minhum eṭ-Ṭabîbü'l-fâ'ik ve'l-Hekîmü'l-ḥazîḳ el-Lârî el-'Acemî

Mezkûr, diyâr-ı Rûm'da Sulṭân Meḥemmed Ḥân'ın erbâb-ı 'irfâna kemâl-i maḥabbetin ve fevḳa'l-ḥad rağbetin istimâ' itmekle müteveccih olup geldükde sulṭân-ı kâmrânun me'mûrlarından ziyâde in'âm-ı iḥsânına mazhar olur. Lâkin Meḥemmed Paşa hevâsına tab'ıyyatıyla 'ilâcda ḥaṭâ eyler.

Beyt: La'net ol şahş şad hezâr olsun
Ḥaḳḳ-ı nânı bilmeye ḥıyânet ide

Neşr:¹ Câmî'ü'l-menâḳıb buyururlar ki biz Hekîm Lârî'nün 'ilâc emrinde itdüğü ḥaḳîḳatsizligin şübhe iderdüm. Şoñra Seyyid İbrâhîm [A 97b] el-Amâsî -ki Ebî Eyyûb civârında mutavaṭṭınlardur- anlardan işitmekle yaḳîn

1 Neşr: -T

hâşıl oldu. Bunun¹ [T 117b] emsâli şahşı egerçi eşraf-ı kirâm ve 'ulemâ-yı 'izâm zümresinden 'ad itmek münâsib degüldür. Ammâ zıkrı aña binâ'endür ki pâdşâh-ı 'âlem-penâh olanlar cümle-i hâlde teyakkuş u intibâh üzre olup her şahşa i'timâd-ı küllî itmeyeler ve her çarîk ki ta'yîn iderler, istiķâ-meti zâhir olmayınca gitmeyeler.

Ve minhum el-'Âlimü'l-'âmil ve'l-Kâmilü'z-zâhid eş-Şehir bi-İbn ez-Zehbî

Mezkûruñ şalâh u 'iffeti ve fenn-i tıbda mahâreti Sulţân Mehemmed Hân'uñ ma'lûm-ı şerîfleri olduķda mezkûra ri'âyetler ve fevķa'l-had himâ-yetler idüp sulţân-ı 'âdilüñ sâye-i sa'âdetinde mer'î vü maķbûl olanlaruñ biri daķı bunlardur. Mezkûr, mütedeyyin ü müteşerri' ve zâhid ü müte-verri', taşfiye-i bâtın itmiş kimesne olup be-her-hâl ayda bir kerre Seyyid-i Kâ'inât'ı vâķı'alarında görüp niçe feyz alurlar imiş. Bir kimesnenüñ mec-râ-yı bevlinde lahm-i zâ'id hâşıl olup eţıbbâ cümleten kaç' buyurup anlara geldükde bir cüz'î 'ilâcla hâlâş iderler.

1 "bunun" T'de mükerrer.

ṬABAḲA-İ ŞĀMİNE

SULTĀNÜ'S-SELĀṬİN BURHĀNÜ'L-HAVĀKĪN ḤALĪFETİHU'LLĀH Fİ'L-ARZİN ES-SULTĀN İBN ES-SULTĀN BĀYEZİD ḤĀN İBN MEḤEMMED ḤĀN ḤAZRETLERİ

Hicretü'n sekiz yüz seksen altısında taht-ı saltanatı ve mesned-i hüküme-
ti vücūd-ı şerif ve 'unşur-ı laṭifleri ile müşerref buyurdıkları târîhde vâkı'
olan şulehâ-yı selef ve 'ulemâ-yı zî-şeref beyânındadır.

**Ve mine'l-'Ulemâi'l-'izâm fî-'Aşrihi el-'Ālimü'l-'âmil ve'l-Fâzılü'l-
kâmil el-Mevlâ MeḤemmed bin İbrâhîm bin Ḥasan en-Niksârî
{Niksârî Efendi}**

Fâzıl-ı mezkûr evvelâ Hüsâmü'd-dîn-i Tokatî'den şâniyen Mevlânâ Sinâ-
nü'd-dîn'den ve Mevlânâ Yegân'dan tahşil-i 'ilm ü 'irfân itmişlerdür. Ba'de
kesbi'l-istiḥkâḳ Kaşamonı'da İsmâ'îl Beg Medresesi'ne müderris olurlar.
Mîr-i müşârün ileyh medrese-i mezkûreyi mezkûr için binâ idüp anlara
şart eyleyüp mu'teberâtdan üç yüz cild [T 118a] kitâb daḥı vakf idüp med-
resede vaz' eylemiş. Zemân-ı tadrîsde ehli ḥaḳḳında ve ṭalibîn emrinde ih-
timâm itdükleri ecilden [A 98a] terbiyeleriyle cemm-i ğafir ve cem'-i keşir
mertebe-i mevleviyyete irmişler. Mezkûr, 'ulûm-ı 'aḳliyyede vü naḳliyyede,
hey'et ü hendesede ve 'ulûm-ı kıra'atda ve eḥâdiş ü tefâsîrde zâ'idü'l-vaşf
emişler. Her cum'ada câmi'-i şerîfde nâsa va'z u naşîḥat ve naḳl-i kelâm-i
ḥikmet iderler imiş. Sultân Bâyezîd Ḥân pâdşâh olduğda mevlânânu'n
tefâsîr ü eḥâdişde mahâretin ve kudretin bilüp yevmiyye ellîşer akçe ta'yîn
itmişler ki şafâ-yı derûn ile naşîḥat ideler. Kendüler daḥı bi-nefsihi aḥyâ-
nen va'za ḥâzır olup dinlerler imiş. *Kur'ân-ı 'Azîm*'i evvelinden ibtidâ idüp
du'â eyleyüp dimiş ki: "Müselmânlar Cenâb-ı Ḥaḳḳ'dan umarum ki ḥatm-i
müyesser ide ve ba'îa mühlet virüp ba'de'l-ḥatm mühletüm daḥı ḥatm ey-
leye." Didükleri gibi vâkı' olmuş. Mezkûr, ma'den-i şalâḥ, mecma'-i felâḥ,
şâhibü'l-aḥlâḳ, Süre-i Duḥân'a laṭîf tefsîr yazup ve *Tefsîr-i Kâzî*'ye ḥâşiye
tahrîr itmişler ve *Şadrü's-şerî'a*'ya kezâlik ḥâşiye yazup hicretü'n tokuz yüz
birinde fevt olmuşlar.

Ve minhum el-‘Âlimü'l-‘âmil ve'l-Fâzılü'l-kâmil el-Mevlâ Ahi Yûsuf bin Cüneyd et-Tokâtî {Mevlânâ Ahi Çelebi}

Fâzıl-ı mezkûr, Seyyid Aḥmed-i Kırımı'den kırâ'at idüp ba'dehu Mevlânâ Şalâḥü'd-dîn'den ba'dehu fuзалâdan Monlâ Ḥusrev ḥıdmetine mü-teşebbiş olmuşlar. Bunların ḥıdmet-i şeriflerinde kesb-i fazl idüp 'ulemâ-yı celilü'l-kâdrdan olup müellefâtında üstâdum diyü Monlâ Ḥusrev'i tezek-kür ider. Bunların terbiyesiyle ba'zı medârise müderris olup Şemâniyye'ye gelüp terakkî iderek vazîfesi seksen olmuş. Mevlânâ kütüb-i keşîreye mâlik olup cümleten 'ulemâya vakf itmiş. Şuğlleri hâlinde *Şadrü's-şerî'a* ya laṭîf [T 118b] ḥâşiye yazmışlar. El'ân maḳbûl ü mütedâvildür ve risâle-i âharı te'lîf idüp elfâz-ı küfre müte'allik mesâ'ili külliyyen anda derc idüp *Hidâyetü'l-muḥtedîn*¹ nâmide kılmışlardır. Bu daḥi laṭîf kitâbdur.

Ve minhum el-‘Âlimü'l-‘âmil el-Fâzılü'l-kâmil el-Mevlâ Kâsım bin Ya'kûb el-Amâsî eş-Şehîr bi-İbn el-Ḥaṭîb

Mezkûr, evvelâ Seyyid Aḥmed el-Kırımı'den taḥşîl-i 'ilm ü fazl idüp ba'zı medârise müderris olduğdan sonra Sulṭân Bâyezîd Ḥân'a mu'allim olurlar. Pâdşâh olduğda [A 98b] Burusa'da Murâd Ḥân Medresesi'n virür-ler. Ba'dehu Şeh-zâde Sulṭân Aḥmed'e mu'allim olurlar. Mezkûr, tefâsîr ü eḥâdişe ve 'ulûm-ı kırâ'ata kâdir, zû-fünûn kimesne imişler. Muḥâzarâta müte'allik *Ravzatü'l-ahbâr* nâm kitâbı dimişler. Erbâb-ı 'irfân mâ-beyninde maḳbûl ü mütedâvildür.

Ve minhum el-‘Âlimü'l-‘âmil el-Fâzılü'l-kâmil el-Mevlâ eş-Şehîr bi-Şâ'ir Sinân {Şâ'ir}

Mezkûr, uşûl ü fîrû'da ve maḳbûl ü meşrû'da mâhir, 'ulemâ zümre-sinde "Şâ'ir" ile mülâḳḳab imişler. Cemî'-i evḳâtın 'ilme ve 'ibâdâta şârif, ma'ârif-i daḳâ'îke vâḳıf kimesne olup *Şadrü's-şerî'a* ya ḥâşiye taḥrîr itmişler. El'ân maḳbûldür.

Ve minhum el-‘Âlimü'l-‘âmil el-Fâzılü'l-kâmil el-Mevlâ'l-‘ârif

1 Eserin ismi TDVİA Ahîzâde Yûsuf Efendi maddesinde *Hedîyyetü'l-muḥtedîn* ve *Hidâyetü'l-mehdiyyîn* şeklinde geçmektedir. bkz: Ünal, Halit, "Ahîzâde Yûsuf Efendi", DİA, C. I., Ankara, 1988, s. 549. Hâkî'nin yaptığı Hicrî 972 tarihli tercümede *Hedîyyetü'l-müttakîn* şeklindedir. bkz: Hâkî, *Hadâ'ik*, Ahmed Paşa 230, vr. 113b.

Luţfu'llâh et-Tokâtî eş-Şehîr bi-İbni'l-Mevâlî bi-Monlâ Luţfî {Monlâ Luţfî}

Müşârün ileyh fużalâdan Sinân Paşa'dan taḥşîl-i 'ilm ü 'irfân idüp ba'dehu mevâlî-i 'Acem'ün bülend-pervâzı 'Alî el-Ḳuşcı'dan tekmîl-i fazl eyleyüp riyâzâtı ve hey'et ü hendeseyi anlardan kıırâ'at itmişler. Sulţân Bâyezîd Hân tahta geçdükde ba'zı medâris virüp Şemâniyye'ye gelür. Andan altmış aqçe ile Burusa'da Murâd Hân virilür. Mezkûr, 'unfuvân-ı cüvâniden kemâl-i kâbiliyyet ve farţ-ı meleke vü isti'dâdla meşhûr olup cümle-i 'ulûm ü fûnûnda akrân u emşâlden derecâtla tefevvuk idüp laţî-fü't-taḥrîr, melihü't-ta'bîr, faşihü't-taḥrîr, [T 119a] fâzîlü'n-nihrîr kimesne olup talâkat-i zebân ve feşâhat-i lisân fevka'l-ḥad olmağın maḥallinde laţîf leţâ'if îrâdında bî-iḥtiyâr imişler ve bi'l-cümle kimi keşret-i fazlından ḥased idüp ve kimi ta'ne-i lisânından mütezaccir olup çok kimesne nekbetine şâ'î imişler. 'Aşrında vâkı' olan 'ulemâ-yı 'izâmdan ba'zı kimesneler ki 'adâvet-i nihânîleri var idi. Zendeḳa ve ilḥâd isnâd idüp ḥabs olınup teftiş itdürölüp Mevlânâ Efdalü'd-dîn ibâḥat-ı deminde tevaḳḳuf idüp Ḥaţîb-zâde'de buğz ziyâde olmağın katline ḥükm eyleyüp fetvâ virüp qatl iderler. ¹ tārîḫ vâkı' olmuş. Ḥaţîb-zâde fetvâ [A 99a] virüp qatl itdürüp evine varduḳda el-ḥamdü li'llâh hele kitâbımı elinden ḥalâş itdüm dimiş. *Ḥâşiye-i Tecrîd*'e itdüğü ḥâşiye için şöyle tezyîf ideyin ki kıırâ'atdan ḳalsun diyü kelimât idüp ve ekşer-i mevâzî'in ḳavî reddât ile red idüp Ḥaţîb-zâde'nün mesmû'ı olup fevka'l-ḥad muḫtarib imiş. Câmî'ül-menâḳıb Taşköpri-zâde'nün ammisi -ki merḥûm Monlâ Luţfî talebesindendür- anlardan menḳüldür ki dâ'im Şeyḫ Vefâ Câmî'i'nde naql-i *Buḫârî* iderdi. Ağleb-i evḳât rıḳḳat ğalebe idüp ağlayup gözi yaşı kitâb üzrine cârî olurmuş. Bir gün aḫvâl-i şalâtda ḥużû' u ḥuşû' merâtibinden kelimât olınur. Buyururlar ki: "Edâ-yı 'ibâdetde ḥużû' u ḥuşû' ve tefrîğ-i ḳalb ki selef iderlermiş. Bizüm gibi zu'afâ ḳanda ḳâdir olsa gerekdür. Sulţân-ı evliyâ, şîr-i Hudâ 'Aliyyü'l-Murtażâ tîrle maḫrûb olup iḫrâc-ı peykânda kemâl-i veca'dan buyurmuşlar ki şabr eyleñ. Şalâta şürü' ideyin. Ol ḥâlde çeküp çıkarasız ki veca'ın tuymayam dimişler."

1 "Şehid olarak öldüm."

diyü hâzırine nakl itmişler ve yine dönüp dimişler ki: “Hâkikatü'l-hâl şalât ve cümle-i 'ibâdâta huzûr-ı kalble ve teveccüh-i tâmla olmayıcağ ne hâsıl [T 119b] olsa gerekdür. Şalât budur. Yohsa bizüm şalâtımız ancak bir yatup kalkmadur.” diyü buyurmuşlar. Hussâd, edâ-yı şehâdetde garaz idüp hâşâ namâz didükleri bir gereklü nesne degüldür. Ancak yatma kalkmadur. 'Avâm için bir resmdür didi diyü şehâdet itmişler. Mezkûr, bu deñlü fazl u 'irfân ile beyne'l-mevâlî müşârün ileyh bi'l-benân kesri nefsi bir mertebe imiş ki merkebçüğünü kendü eyerleyüp medrese kapusına geldükde kendüsi bağlayup ve önine 'alefin döküp ba'dehu derse girüp şalât-ı 'aşra deñlü derse meşğûl olup andan kalkup yine merkebçüğüne binüp Şeyh Vefâ Câmî'î'ne varup şalât-ı mağribe deñlü müstemî'ine *Buhârî* nakl iderler imiş. Dâ'imâ şiyâb-ı deniyye ve 'imâme-i şağîre ile tezyînat-ı dehrden ve teccemülât-ı 'aşrdan fârig kimesne imişler. [A 99b] Mervîdür ki mevlânâ-yı mezkûr Burusa'da müderris iken yârân-ı şâhib-vifâk ile 'azm-i yaylak iderler. Bir gün aşhâb-ı şafâyla bir 'ayn-ı şâfi kenârında müşâhabet iderken bir şahş aşâğadan zâhir olur. Dâbbesin yederek gelür. Dâbbesi boynında bir tobra var. Dâbbesin bağlar ve şudan içer. Arkası üzre istirahat ider. Monlâ Luţfi bu şahşa bakup bir miqdâr te'emmül idüp eydürler ki: “Bu herîf İnegöl'dendür. Tavarın zâyî' itmişdür. Adı dağı Sevindük'dür.” diyüp bir miqdâr turup yine eydürler ki: “Tobrası içinde üç baş soğan ve bir miqdâr peynir ve yarım etmek dağı var.” diyü kelimât eyler. Aşhâb bu kelimâtı işidicek hafıyyeten bir-biriyle meşveret iderler ki şahş tenhâya çeküp keyfiyyet-i hâlınden su'âl ideler. Pes devrân iderek şahşuñ eţrâfın alurlar. Biri neredensin diyü su'âl ider. İnegöl'den diyü cevâb ider. İsmi şorarlar. Sevindük dir ve bi'l-cümle cümleten taķrîri mevlânânuñ kelimâtına muvâfık çıkar. Yârân bu hâle hayrân olur. [T 120a] Bunlardan şâdir olan nevâdir lâ-yuḥşâ ğarâ'ib lâ-yu'addur. Mevâlî-i 'aşrdan biriyle hendeseye müte'allik mübâḥase-i 'ilmiyye iderken ilzâm eyler. Yârândan biri mübâḥase itdüĝiñüz ehl-i fazluñ aşl-ı mahâreti hey'etdedür. Oradan bahş olınsa dimişler ki hendesede böyledür. Hey'etde dağı buña göredür. Hey'etine yestehleyin dimiş. Kezâlik mevâliden biri Mollâ Luţfi henüz 'ulûm-ı mühimmeden

müşkil-i¹ bâb-ı encâsda ve istincâda şormağa muhtâc niçe yerleri vardır demiş. Monlâ Luţfî'nün mesmû'ı olıcağ uzun şakalı elüme itse aña istincâ nice olur öğredürdüm demiş ve Uşlu Şücâ' ile vâkı' olan leţâ'ifi hüd meşhûrdur. Bu maķûlelerde ihtiyârı olmamağın *âfetü'l-insân minel-lisân* fehvâsınca âhir nedâmetin çekmiş. Şuğlı hâlinde *Hâşiye-i Meţâli*'e hâşiye-i laţîf taḥrîr idüp ol deñlü ḥaķā'ik u daķā'ik derc eylemişdür ki elü alana müteḥayyir olur ve *Şerḥ-i Miftâḥ*'a hâşiye yazup vâkı' olan [A 100a] mevâzi'-ı müşkile ḥallinde yazduğı taşarrufât-ı fâ'ikası hüd medâruñ 'aql u idrâkdan bîründür. Seyyid Şerîf'e *Seb'a-i Şidâd* ki irâd itmişdür, egerçi Mollâ 'Îzârî ve bunlaruñ emşâli fużalâ cevâblar yazmışlardır ammâ tamâm-ı def'e ķâdir olmamışlardır ve aķsâm-ı 'ulümü mübeyyin bir risâle-i belîğâ yazup mi'eye iletmışlerdür. Âzân-ı ehl-i iz'ân işitmedük ve ulü'l-cbşâr olanlar görmedük fevâ'id yazmışlardır. Eger ḥussâduñ ḥasedi muķârin olmayup "ömrinde imtidâd olmuş olaydı ve taḥrîrâtın beyâz itmek müyesser olaydı bundan görilmedük ve işidilmedük âşâr-ı 'uzmâ zâhir ü peydâ olmak muķarrer idi.

Kıt'a: 'Âlemüñ nâziki Monlâ Luţfî
 Eylemiş bunca ma'ânî inşâ
 Eylemiş niçe 'ulümü taḥşîl
 Hem idüp niçe bedâyi' imlâ
 Eylemişler aña ilḥâd isnâd
 Ḥased itmişler anun-çün maḥzâ
 Âhiri gitdi ise Ḥaķ üzre
 [T 120b] Raḥmetu'llâhi 'aleyhi ebedâ

Ve minhum el-'Âlimü'l-'âmil ve'l-Fâzîlü'l-kâmil el-Mevlâ Kâsım eş-Şehîr bi-'Îzârî {'Îzârî Çelebi} ('Îzârî)

Fâzıl-ı mezkûr *Husrev ü Şîrîn* nâzımı Şeyḥî'nün kıız karındaşı oğlıdur. Fużalâdan 'Abdu'l-kerîm ḥıdmetlerine vâşıl olup ba'zı medârise müderris olduğdan sonra Şemâniyye'ye gelür. Müderris iken târiḥüñ tokuz yüz birinde fevt olup vâşıl-ı Haķķ olur. Mezkûr, selâmet-i aķlla ve cevdet-i tab'la

1 müşkil: -ğâfil T [Ada da "ğâfil" kelimesi olmakla beraber sah kaydı ile sözcük "müşkil" kelimesi ile düzeltilmiştir.]

mevşûf, hâds-i şâ'ib ve fikr-i sâbit şâhibi, her gün mütûn-ı mu'tebereden iki üç şatr mîkdârı ders diyüp ol maḥalle müte'allîk mesâ'ili cümleten müteferri'âtıyla taḫrîr idüp talebeye fehminde 'asîr-i mevâddı aḥsen-i vücûh üzre rûşen ü vâzîḥ edâ ile şöyle ta'bîr ü taḫrîr iderlerdi ki ḥîn-i müṭâla'ada lâ'ih olan işkâlât külliyyen muzmaḥîl olup maḥall-i rûz-ı rûşen gibi zâhir olurdu. Câmî'ül-menâkıb ḥazretleri 'ammileri buyururlar ki iki yıl mîkdârı talebesinden oldum. Kaçan derse ḥâzır olsaḥ evvelen maḥal ne ise 'alâ-ve-chî't-taḥkîk beyân-ı ḥaḳîḳ ile bir vechle taḫrîr iderlerdi ki geh vech-i meş-rûḥ üzre cümle-i müşkillerimiz ḥal olup mülâḥaza olınan eşkâl münde-fi' olurdu. Talebeden ba'zı ḡaflet üzre olup 'arız olan şübhesin tekrâr tezḳâr [A 100b] vâḳî' olsa ben dersi taḫrîr iderken bunlar bunda degül imiş diyü laṭife iderlerdi. Fuşûl-i şayf u bahârda talebe ile laṭîf teferrücler idüp eyyâm-ı şitâda odaya da'vet idüp laṭîf ta'âmlar ihzâr idüp ziyâfetler idüp mübâḥaṣeleri iderler imiş. Ders-ḥânede ḥal olmayan şübehât vaḳt olur muṣâḥabetde ḥal olurmuş. Ḥâl-i iştiḡalde *Şerḥ-i Mevâkıf* ilâhiyyâtına ḥâşiye taḫrîr idüp ol mertebe taḥkîkât u tedkîkât derc eylemişlerdür ki zâ'idü'l-vaṣf yâd-dâşt u ma'lûmâta mâlik ahâlî görse müteḥayyir olur [T 121a] ve şî'r ü inşâda küllî mahâretleri olup laṭîf ḡazelleri ve rubâ'ileri vâḳî' olmuştur. Bu kıṭ'a bunlarındur.

Kıṭ'a: Bir yaña küşt-gîr-i 'ışḳ-ı nigâr
 Bir yaña âteş-i ḡam-ı dildâr
 Bilmezem ḳanḡısıyla tutuşayın
 “Ve ḳinâ rabbenâ 'azâbe'n-nâr”¹

Ve minhum el-'Âlimü'l-'âmil ve'l-Fâzîlül-kâmil el-Mevlâ Ḳâsım Çelebi İbn Aḥmed bin Meḥemmed el-Cemâl

Müşârün ileyh fuṣalâdan 'Alî el-Ḳuşcı'dan taḥşîl-i 'ulûm u fûnûn eyleyüp fazîlla meşhûr-ı âfâḳ olur. Menâşıba kesb-i istiḥḳâḳ itdüklerinden sonra ba'zı medârise müderris olup Şemâniyye'ye gelüp İstanbul'a ḳâzî olurlar. Ḳâzî iken ḳazâ-yı naḥb irüp Rabb'ine mülâḳât iderler. Fâzıl-ı mezkurda ḳuvvet-i ḥâfıza fevḳ-ı ḳuvvetde olmaḡın kütüb-i mu'tebereden mesâ'il-i mühimmeden ḥıfẓla ol deñlü ma'lûmât u yâd-dâşt idinmişler idi ki vaṣfa

1 Bakara suresi 201. âyetten kısmî iktibas: “İnsanlardan öyleleri de vardır ki, ‘**Ey rabbimiz!** Bize bu dünyada da iyilik ver, öteki dünyada da iyilik ver; **bizi cehennem azabından koru**’ derler” derler.” [Âyetteki “rabbenâ” lafzının misrada yeri değiştirilmiş “ve ḳinâ ‘azâbe’n-nâr” ifadesinin ortasına alınmıştır.]

gelmez ve ta'bîre şıgmaz. Nefs-i nefislerinde kerîm zât, cemilü's-şıfât, 'azî-mü's-şân, melihü'l-beyân ma'il-i erbâb-ı 'îrfân olup ğıdâları nefâ'is-i 'ilmiyye ve ma'ârif-i zevkiyye, icrâ-yı aḥkâm-ı Seyyidü'l-enâm'da ḥod târîḥ-i ey-yâm imiş.

Kıta: Ehl-i devlet budur bu fânide
İdeler iyilük ile adını yād
Ehl-i ḥacât ḥacetin bitüre
Şafḥa-i dehrde kıoya eyü ad
Kerem ıssı ola kerem ıssı
İde vîrân gönülleri âbād

Ve minhum el-‘Âlimü’l-‘âmil ve’l-Fâzıl¹ el-Kâmilü’s-şamedânî el-Mevla’l-‘allâme ‘Alâ’ü’d-dîn ‘Alî Çelebi bin Aḥmed bin Meḥemmed el-Cemâlî {Müftî Şüfî ‘Alî Çelebi Efendi}

Ḥazret-i müşârün ileyh *rahmetu’llâhi ‘aleyh* evvelâ mevâliden Mev-lânâ Ḥamza el-Ḳaramanî ḥıdmetlerinden taḥşil-i ‘ilm ü fazl itmişler. [A 101a] Evvelâ mevâlî ḥıdmetine teşebbüs itdüklerinde fûrû’a mü-te‘allik mütün-ı metinden *Muḥtaşar-ı Kudûrî* ve *Manzûme-i Nesefî* niçe fevâ'id-i zâ'id ile yād-dâştları imiş. İstanbul’a geldükde Monlâ Ḥusrev müftî-i zemân olup anlardan tekmi'l-i ‘ilm ü ‘îrfân murâd idinüp birkaç ders kıra’at iderler. [T 121b] Monlâ Ḥusrev bunların zât-ı şerîflerinde ve ‘unşur-ı laṭîflerinde ‘ilme kemâl-i iştigâl ve nihâyet mertebe hırş u meveddet müşâhede idüp buyururlar ki: “Ben fetvâ emrine meşğûlin. Meşâlih-i enâm murâduñ üzre ihtimâm itmege müsâ’ade itmez. Senûñ içün mevâliden Muşlihü’d-dîn Ḥüsâm ki el’ân Burusa’da Sulṭân Medresesi’nde ‘ulûm-ı ‘aḳliyye vü naḳliyye ta’lîmine meşğûldür. Talebe emrinde sâ’î ve mücid müderris-i müfiddür. Bizden ziyâde iḳdâm ider.” dir ve bir laṭîfü’l-feḥvâ ve mergûbü’l-ma’nâ mektûb yazup hezâr i’tizâr ile irsâl iderler. Monlâ ḥazretleri daḥı Monlâ Ḥusrev ve ḥazretlerinin sözün red itmegi münâsib görmeyüp mektûb-ı mergûbların alup varup Muşlihü’d-dîn² Efendi ḥıdmetine vâşıl olurlar. Birkaç ders

1 el-‘Âmil ve’l-Fâzıl: el-‘Ârif er-Rabbânî ve’l-Vâşıl A

2 Muşlihü’d-dîn: Muşlih A

ķırâ'at olınduktan sonra monlâyı Monlâ Husrev ve terbiyesinden ker-râtle ziyâde bulup hüsni kabûl ile maķbûlleri olup fevķa'l-âde ri'âyet idüp i'âdelerin virürler. Qarâbetle te'kid-i maķabbet ķaşd idüp kerîmelerin tezvîc iderler. Pes Monlâ hâzretleri faẓlla ve 'ilm ü hilmle meşhûr-ı âfâķ olup menâşib-ı 'âliyye vücûhla kesb-i istihķâķdan sonra fazîlet-i tâmmeleri Sulţân Meķammed Hân'ın ma'lûm-ı 'ilm-i 'âlem-ârâları olmağın Edrine'de Haceriyye Medresesi'n virüp ehl ü 'iyâl şâhibi oldukları dağı ma'lûmları olmağın otuz aķķe vazîfe ile virilüp ve hıẓâne-i 'âmireden beş aķķe hârclık dağı fermân olunur, otuz beş olur. Bu eşnâda Qaramanî Meķammed Paşa vezîr olur. Ol hâzrete nihâd-ı bed-nişânından buğz-ı nihânisi olmağın izhâr idüp 'ulûfelerinde beş aķķe -ki hıẓânededen idi- naķş ider. Ba'dehu zemân geçmeyüp bir medreseye dağı iletüp beş aķķesin dağı naķş ider. Ol hâzretün hod tedris ü ķazâya ve manşib-ı a'lâya aşlâ iltifâtı olmayup ancaķ berây-ı cihet-i ma'îşet ve berây-ı imtişâl-i emr-i [T 122a] sulţânî kabûl vâķi' olmışdı. Bu maķûle hâl dağı olcaķ medreseden ferâğat [A 101b] idüp sulţânü'l-'arifin Şeyh İbnü'l-Vefâ'nuñ hıdmetine intisâb iderler. Ba'de müddetin Sulţân Meķammed Hân vâşıl-ı rahimehu'llâh olup vezîr, Hudâvend-i Bâlâ-vezîr emriyle itdüğün bulur. Sulţân Bâyezîd Hân pādşâh olur. Müftî hâzretlerin menâmında görüp çavuş gönderüp da'vet iderler. İcâbet itmez. Bâdehu cebren belde-i Amâsiyye'de medrese emr idüp ol vilâyetde fetvâ emrin dağı tefvîz iderler. Eglenmeyüp Burusa'da Murâd Hân Medresesi'n ihsân idüp ba'dehu elli aķķe ile İznîķ'e götürürler. Andan altmış aķķe ile Burusa'da Sulţânîyye'ye götürüp Sulţân Bâyezîd Hân Amâsiyye'de binâ itdüğü medrese tamâm olduķda medrese-i meẓkûreyi fetvâ ile virüp andan Şemâniyye'ye gelür. Şemâniyye'de müddet-i keşîre ders diyüp andan hac niyyetin idüp sefer iderler. İttifâķ ol senede tarîķ-ı Ka'be'de fitne hâdiş olup yollar maķûf u muhâţara olmağın Mısr'da tevaķķuf iderler. Bu senede vilâyet-i 'Osmân'da müftî olan Hâmîdü'd-dîn fevt olup bunlar var iken âķar kimesneye fetvâ manşibı virilmek münâşib degül idüğü pādşâh-ı 'âlem-penâh hâzretlerinin ma'lûmları olmağın Şemâniyye müderrislerine emr vârid olur ki bunlar gelince erbâb-ı ihtiyâca fetvâ yazalar. Pes emr-i sulţânî üzre 'amel olup geldüklerinde yüz aķķe ile fetvâ manşibın virürler. Sulţân Bâyezîd Hân medresesi dağı tamâm olup müftî hâzretlerine

ri'âyet-i maşşûd olmağın elli akçe ile anı dağı fetvâya zâm iderler. Cümle yüz elli akçe olur. 'Ulemâdan Seydî el-Hamîdî bu hâle fevka'l-had hased idüp ol hâzretüñ ba'zı fetvâların cem' eyleyüp nâ-meşrû'dur. Cevâbda haṭâ itdi diyü dīvân-ı 'âliye gönderür. Vüzerânuñ ol hâzrete maḥabbetleri ve cân u dilden 'ubûdiyyetleri olmağın gönderilen fetvâları [T 122b] 'aynı ile huzûr-ı şerîflerine gönderürler ve vâkı' olan hâli i'lâm eylerler. Hâzret-i müftî dâ'imâ¹ اَجْرُكُمْ عَلَى النَّارِ اَجْرُكُمْ عَلَى الغَيَا mefhûmı mülâhazasıyla fetvâ emrinde diğkatler ile rikkatler eyleyüp mesâ'il-i müşkile yanlarında merâtib-i evveliyâtta iken yine tetebbu'-ı cevânib itmeyince cevâb-ı bâ-şavâbların yazmayup mertebe-i ictihâd zât-ı rüşen-nihâdlarında mevcûd olduğundan [A 102a] gayrı bir 'unşur-ı pāk ki kâşif-i sırr-ı velâyet ve mazhar-ı keşf ü kerâmet, maḥbûlü'l-cevâb, du'âsı müstecâb, zâhiri tâhir, bâtını pāk, 'ilm ü 'amel riyâsetin cāmi', cümle-i 'âleme nâfi', vâşıl-ı 'ayn-ı taḥkîk, her mes'eleyi ḥaḳîkatiyle bilür muḥaḳḳîk ola bu maḳûle vaż'-ı maḥz-ı cehlden nâşî ve ḥamâkatdan mütенâşî kabîḥ nesnedür.

Beyt: İtdi bu vaż'ı gerçi kim Seydî
Başına Seydî ḥâlleri geldi

Neşr: Ol hâzret bu ḥâletden aşlâ münfa'îl olmayup Seydî içün aşlaḥu'l-lâhu şānehu buyurup itdügi daḥl ü ta'arruzuñ her birine laṭîf cevâblar yazup ve Monlâ Seydî'nüñ mevâdd-ı ğalaṭı nedür anlara dağı birer işâret iderler ve buyururlar ki: "Faḳîr ḥacdan rücû' idüp 'Arefe'den nâzil olduğda baña cezbe-i İlâhiyye yetişüp Ḥaḳḳ Celle ve 'Alâ ile mâ-beynde olan ḥicâb merfû' olup bu ḥâl baña ol ḥâlde münkeşif olup Mevlânâ Seydî emrin Ḥaḳḳ'a ḥavâle itmiş idüm." dirler. Bu sözden sonra hefte geçmeyüp Mevlânâ Seydî fevt olup bu hâzretüñ maḳâmât-ı 'ayâniyyesi ve ma'neviyyesi müşâhid, cemî'-i evḳâtın 'ilme ve 'ibâdâta şârif, ma'ârif-i Rabbâniyye'ye vâkıf, dünyâdan mu'tezil, tekmil-i nefse müştâğil, selimü'l-kalb ve'l-kâlib, nûr-ı 'ibâdât vech-i vecihinde tâbân ve cebhe-i tâbnâkinde dıraḥşân olup evḳâtı cümleten cemâ'atle edâ idüp ğanî vü faḳîr, şağîr ü kebîr fetvâ emrinde zahmet çekmesünler diyü rifḳan lî'n-nâs civâr-ı sebilde vaż'-ı zenbîl

1 "Sizin içinizden ateşe ve gayyaya girmeye en cüretkar olandır." [Burada fetva vermenin zorluğu ve sorumluluğunun büyüklüğü kastedilmiştir.]

itmişler idi. [T 123a] Her kişi murād idindügi fetvâyı murādınca yazup ve yazdurup gelüp zenbîl içine koyup tahrîk iderdi. Zenbîli kendü mübârek elleriyle çeküp mevcûd olan fetvânuñ cevâbın yazup yine aşağı şarkıdurlardı. Her kişi fetvâsın bulup alup kimesne bir ân fetvâ içün muntaẓır u nigerân olmazdı. Mervîdür ki Sulţân Selîm Hân hâzretleri zemânında huffâz-ı hıẓâne-i ‘âmireden yüz elli nefer şahş-ı mu‘teberüñ bir uğurdañ katline fermân şâdır olup müftî hâzretleri mütenebbih olup dîvâna müteveccih olur. Varduklarında vüzerâ cümleten müftî gelür diyü istikbâl idüp envâ‘-ı ri‘âyetle getürüp şadr-ı meclise buyuruñ diyü teklîfler idüp [A 102b] her biri sa‘âdetle gelüp zaḥmet çeküp dîvâna gelmekden maḥşûd nedür? Vüzerâ, ḳavllerinüz ḥod ḥıdmeti cânlarına minnet bilenlerdür diyü kelimât itdüklerinde sulţâna buluşmaḳ murâdumdur. ‘Arz eyleñ dirler. Gelsün diyü emr olunur. Pes ḥuzûr-ı sulţâna girüp ba‘de’s-selâm fetḥ-i kelâm olunduḳda buyururlar ki: “Müftî olan kimesnelerde lâzım olan ol-
dur ki pâdşâh olup zıllu’llâh olanlaruñ âḫireti bâbın ḥıfẓ idüp i’lâmı lâzım olan nesneyi i’lâm eyleye. İştîdüm ki yüz elli nefer kimesnenüñ katline emr itmişsiz. Eger mesmû‘umuz gibi ise anlaruñ ḳatli ḥelâl degüldür. Lâzım oldur ki âzâd idesin. Günâhların ‘afv eylesesin.” Sulţân Selîm Hân hâzretleri aḡleb-i evḳât şiddet ü ḡaẓab üzre olmaḡın nev‘an ḡaẓab semtine mâ’il olup “Umûr-ı saltanata müte‘allik meşâlihde saña müte‘arriz olmaḳ münâsib degüldür.” dirler. Pes yine monlâ hâzretleri “Benüm müte‘arriz olduḡum senüñ âḫiretüñ emridür ki anuñ i’lâmı ‘uhdemüzde lâzımdur. ‘Afv iderseñ necât bulursın ve illâ ‘ikâb-i ‘azîme müsteḥaḳ olursun. Bâḳi-sin sen bilürsün.” diyüp sükût iderler. Monlâ hâzretlerinüñ ḥaḳḳâne kelimâtından Sulţân Selîm Hân’uñ [T 123b] ḡaẓabı luṭṭla sükûna¹ mübeddel olup cümlesin âzâd eyler. Andan bir miḳdâr muşâḡabet idüp kıyâm şadrında buyururlar ki: Âḫiretüñe müte‘allik ḥuşûşda mâ-lezim dinildi. Mürüvvete müte‘allik birkaç sözüm ḳaldı.” “Ol nedür? Buyuruñ.” dirler. Buyururlar ki: ما الاحسان الا بالتمام² sulţân-ı şâḫibü’l-in‘âm hâzretlerinüñ cümle-i âfâḳa ‘âm u şâmil iḥsânlarından mercûdur ki mezkûrünüñ

1 sükûna: luṭṭa A

2 “İyilik ancak tamamlamakla olur.”

günâhların ‘afv itdiler. Yine manşibların dağı muḳarrer buyuralar.” Pādşāh-ı sa‘adet-destgāh ḥazretleri buyururlar ki: “Eyle olsun. Lâkin ḥıdmetlerinde ḳuşûrları olıcaḳ te‘dīb cā’iz degül midür?” Buyururlar ki: “Re’y-i sulṭān ile cā’izdür. Te‘dīb olunmaḳ gerekdür.” Bu ḳışsanuñ vuḳû‘ında soñ-ra eglenmeyüp Selīm Ḥān ḥazretleri Edrine’ye müteveccih olurlar. Müftî ḥazretleri ‘ulemā ile pādşāhı gönderi çıḳduḳlarında ṭarîḳ üzre görürler ki dört yüz miḳdārı âdem elleri baḒlu muḥkem boyunlarında bend-i girān-ı siyâset fermān olınmış alup giderler. Müftî bunları [A 103a] görüp keyfiyyet-i mâ-cerâdan su‘âl ider. Eydürler ki: “Pādşāh ḥazretleri ḥarîr iştirâsın men‘ itmişler idi. Bunlar emre muḥālefet itdiler. Aña binā’en siyâset emr olındı.” diyü cevāb virürler. Mevlānā bunların ḥālin bildükde ḥuzûr-ı sulṭāna varup selām virüp eydürler ki: “Bir miḳdār ehl-i İslām’ı bend idüp alup giderler. Eger murād ḳatlı ise ‘inda’llāh helāl degüldür.” Sulṭān Selīm Ḥān bu ḥālden kemāl mertebe bî-ḥuzûr olup “Yā mevlānā! Nizām-ı ‘ālem için ḳatlı-i şülüşi ibn âdem helāl degül midür?” dirler. Buyururlar ki: “Helāldür. Şol ḥâlde ki vilâyete külli ḥalel gelüp ıslāḥ-ı ‘ālem anuñla ola. Şimdi ol ḥāl yoḳdur.” dirler. Yine sulṭān ḥazretleri “Bundan ‘azîm fesād olur mı ki emrûme muḥālefet vaz‘ ideler.” Yine müftî ḥazretleri “Bunlar pādşāhuñ [T 124a] emrine muḥālefet itmiş degüllerdür. Zîrā sulṭān bu ḥuşûsa ümenā naşb itmişdür. Ol bi-ṭarîḳi’d-delāle izndür.” diyecek yine Sulṭān Selīm¹ Ḥān ḡazab idüp eydürler ki: “Ben ḥod size tenbîh itdüm. Salṭanata müte‘allik umûra müte‘arrız olma!” Pes ḥazret-i monlā bu sözden fevḳa’l-ḥad müte‘ellim olup selām vormeyüp dönüp gider. Sulṭān dağı monlānuñ kelimātından müte’eşşir olup niḥe müddet at üzerinde ḥayret alup ṭurup ba’dehu cümlesin āzād idüp yolına gider. Sulṭān Selīm Ḥān Edrine’ye varduḳlarında dā’imā fikretleri şalāḥ-ı ‘ālemde ve nizām-ı benī ‘ādemde olmaḒın bunu şavāb görürler ki iki ḳāzî-i ‘askerlik manşıbın fetvā manşıbı ile bir görüp bir uğurdan müftî ḥazretlerine iḥsān ideler. Pes bu ma’nā pādşāhuñ derûnında muḳarrer olup buña muvāfiḳ ḥükm-i hümayûn yazılıp irsāl olunur. Gelüp monlā ḥazretlerine vāşıl olduḳda fermān-ı celilü’l-‘unvāna nazar iderler. Mazmûnında buyurmuşlar ki

1 Selim: -T

“Mî'yâr-ı ‘aqla ve mîzân-ı fikrete urup senüñ cümle-i evzâ‘uñ ve aqvâl ü ef‘âlüñi pesendide vü ma‘kül ve müvecceh ü maqbûl görüp cümle sözüñ haq u şıdқа mā-şadaq buldum. Eger kendü umûrumda ve eger re‘âyâ vü berâyâ meşâlihinde ve eger ber-müceb-i fehvâ-yı ¹ يعرف هرا من بر fâzılı cāhilden ve ehli nā-ehlden fark eyleyüp aqlā bir cānibe meyl itmeyüp kızāt [A 103b] u müderrisîñüñ istiḥkāk-ı zātilerine göre tevcih-i münâşib eylemekde seni haq üzre gördüm. İki kâzî-i ‘askerüñ manşıbların fetvâ manşıbı ile bir görüp saña virdüm.” Monlâ ḥazretleri cevâb buyururlar ki “Devletlü pādşāhum! Haqq Celle ve ‘Alâ ‘ömrüñ, devletüñ ziyâd eyleye. Emrüñe imtişâl iderüm lâkin Ḥazret-i Haqq ile ‘ahdüm vardır. Benden lafz-ı hikmet şâdır olmaya.” Cevâb-ı müsteṭâb ḥuzûr-ı sulṭân-ı [T 124b] kām-yāba vâşıl olduḡda dünyānuñ ‘iz ü cāhından i‘râz itdügüñ monlâ ḥazretlerine maḥabbet-i tāmme idüp beş yüz filori gönderürler. Vâşıl olduḡda pādşāhuñ şānını ta‘zîmen alup qabûl iderler. Bādehu elli aqçe teraqqî iderler. Vazîfelerin iki yüz aqçe olur. Mervîdür ki maraz-ı mevtle marîz olduḡlarında Taşköprü-zâde’nüñ babaları nitekim ‘âdetdür ‘iyâdet için gelürler. Şol ki resm-i ‘iyâdedür edâdan soñra gitmek diledüklerinde sırran ba‘zı kelimât iderler. Aña binâ‘en ağlayup ḥattâ rıkkatleri galebe idüp ağlayurak taşra çıkarlar. Menzile geldükde aşḥâbdan ba‘zılar sebep-i bükâdan şoralar. Eydürler ki: “Gider olduḡda mevtlerinden haber virdiler. Bu şüretle ki bir gün ḍaḥve-i kübrâda Mūsâ-yı nebîñüñ *şalāvātu’llāhi ‘alā-nebiyyinā ve ‘aleyhi* rûh-ı pür-fütûḥları gelüp şimden girü âḥiret diyârın teşrîfîñüz vaḡtidür dirler. Bu ḥaberden müte‘eşşir oldum, ağladum.” dimişler. Haqqîkatü’l-ḥâl müftî ḥazretleri aqlā mübâlât itmeyüp Sulṭân Selim Hân gibi ‘azîmü’ş-şān hiddetlü pādşāha iḡdām idüp varup haq ne ise icrâ itdürdüḡi Mūsâ-yı nebî meşrebinde olduḡlarına qavî şāhiddür. Fetvâ emrine meşḡüller iken fūrū‘a müte‘alilik kitâb yazup mesâ’il-i mühimmeden ḥâric nesne kıoymayup derc idüp *Muḡtārâtü’l-mesâ’il* ile tesmiye itmişlerdür. El-ḥaq ve inşâf budur ki zühd ü taqvâda âyet-i kübrâ ve umûr-ı fetvâda ḥod müfredât-ı dünyâdan olup ‘ilm ve inşâf u taqvâ vücûd-ı pākleriyle bilece medfûndur.

1 “İyiyilik edenle/sevenle, kötülük eden/sevmeyeni birbirinden ayırt eder.”

Kıt'a: Ârif-i kâşif efendi hazreti
 Ola rahmetler revân-ı pâkine
 Hâşılı icrâ-yı hakık ancak olur
 Âferinler hâtır-ı derrâkine
 Bunca halk u böyle [A 104a] evşâf-ı hasen
 Habbezâ tahsîn âb u hâkine

**Ve minhum el-Âlîmü'l-âmil ve'l-Fâzîlü'l-kâmil [T 125a] el-Mevlâ
 'Abdu'r-rahmân Çelebi İbn 'Alî bin Mü'eyyed el-Amâsî {Mü'eyyed-
 zâde} (Hâtemî)**

Müşârün ileyh mevâlî-i zî-şândan ve ahâlî-i bi'l-beyândan târîhü'n se-
 kiz yüz altmışında Amâsiyye'de vücûda gelüp tufüliyyeti 'âleminde şarîk-ı
 'ilme sâlik olup kesb-i kemâl ile neşv ü nemâ bulup 'unfuvân-ı cüvânîde
 farf-ı kâbiliyyet ü isti'dâdla mevşûf olup ni'met-i vâfireye dahı mâlikler ol-
 mağın sinn-i şebâbda Sulţân Bâyezîd Hân henüz tâze iken münâsebet idüp
 bir biriyle şîr ü şeker gibi âmîziş eyleyüp laţîf müşâhabet üzre iken müfsid-
 ler Sulţân Mehemmed Hân'a gâmez iderler. Pes hemân bilâ-tevaakkuf katline
 fermân olunur. Emr henüz gelmezden evvel Sulţân Bâyezîd hâle vâkıf olup
 bir gice mevlânâya on bin akçe harclık ve lâzım olan esbâb ne ise ihzâr idüp
 gönderür. Tebdil-i şüret ile Haleb'e gelür. Sekiz yüz seksen biri senesinde
 mollâ yigirmi bir yaşında imiş. Haleb'e dâhil olur. Ol târîhde Haleb Çerâ-
 kîse zabtında imiş. Pes Haleb'de sâkin oldukça 'ulemâsından tahşîl-i 'ilm-i
 na'v ider. 'Ulûm-ı âhara iştiğâl murâd idinür. Mu'allim olmayıcağ vilâyet-i
 'Acem'de belde-i Şîrâz'da ba'zî tüccâr Mevlânâ Celâl haberin virürler. Pes hıd-
 metine müteveccih olup varup vâşıl olup yedi yıl meşğûl olup tahşîl-i 'ilm ü
 fazl ü 'irfân eyler. 'Ulûm-ı 'akliyye ve ehadîs ü tefâsîri tahşîl idüp cümlesin-
 de tekmîl-i mahâret idüp yedi yıldan sonra Monlâ Celâl mezkûru'n kemâl-i
 fazlına şehâdet idüp icâzet-nâme virür. Hikmetu'llâhdur bu eşnâda Sulţân
 Mehemmed Hân fevt olup Sulţân Bâyezîd pâdşâh olur. Bu haber monlânun
 'Acem'de mesmû'ı olup bî-ihtiyâr diyâr-ı Rûm'a müteveccih olur. İstanbul'a
 geldükde mevâlî ile müşâhabet idüp tâzeligi 'âleminde bu kadar 'ilm ü fazl-
 la âşnâ olduklarına fuzalâ tahşînler [T 125b] eyleyüp Haţîb-zâde'yi divân-ı

‘âliye gönderüp kemâl-i fazlına şehâdet eyler. Pâdşâha ‘arz olunur. Sulţân-ı kâmrân dahı kudûmından kesb-i hazz-ı [A 104b] firâvân eyleyüp Qalender-hâne Medresesi’n ihsân iderler. Ba‘dehu fuzalâdan Kaştallânî kızın alup sekiz yüz toğsan birinde henüz yigirmi toğuz yaşında iken Şemâniyye’de birin virürler. Yedi yıl miqdârı müderris olup ba‘dehu Edrine kazâsın virürler. Toğuz yüz yedi senesinde Anaţolı vilâyetine kâzî-i ‘asker olur. Toğuz yüz on birinde Rûmili’ne kâzî-i ‘asker olur. Toğuz yüz¹ on yedisinde hâdişe-i ‘azîme vâkı’ olup mevlânânun evi gâret olunur. Kâzî-i ‘askerlikden ma’zûl olup yüz elli akçe iderler. Qabûl itmez. Çok geçmeyüp Sulţân Selîm Hân pâdşâh olur. Vüzerâdan mevlânânun keyfiyyet-i hâlinde şorup bildükleri üzre haber virdüklerinde vazîfesine Karaferiye kazâsın zamîme iderler. Ba‘de müddetin toğuz yüz on toğuzunda kâzî-i ‘asker olur. Andan Selîm Hân ile bilâd-ı ‘Acem’e sefer idüp Şâh İsmâ‘îl muhârebesinde bile bulunup seferden döndüklerinde Çoban Köprisi nâm mevzî’de geldüklerinde ‘ağllarına ihtilâl gelüp tedârükden qalmağın zarûret hükmiyle ma’zûl olup yevmiyye ikişer yüz akçe iderler. Qabûl itmez. İstanbul’a geldükde toğuz yüz yigirmi ikisi Şa‘bân’ında fevt olup Ebî Eyyûb-i Enşârî civârında defn iderler. Bunların laţif te’lifâtı ve müdevvenâtı olup lâkin şavârif-i eyyâm ve keşret-i meşâlih-i enâm tebyîzine mâni’ olmuş. ‘İlm-i kelâma müte’allik resâ’il yazup mevâzî-i müşkilenün hâline işâret idüp Sulţân Korkud’a gönderüp huţbesinde kendü zâde-i şab’ları ebyât-ı ‘Arabî tahrîr itmişlerdür. Fevka’l-had belâğat u feşâhat derc [T 126a] itmişlerdür ve şübhe-i ‘amme hâlinde kezâlik laţif risâle yazup fevâid-i müfide tahrîr idüp küre-i müdahracâ tahkîkinde kezâlik bir muşanna‘ u muhayyel risâle yazup ebnâ-yı zemân muţtalî’ olmayup ve âzân-ı iz‘ân işitmedüğü mesâ’il-i ğaribe vü ‘acibe irâd itmişler. Mervîdür ki mükerrerâtından mâ‘adâ yedi bin mücelled kitâba mâlik imişler.

Kıt‘a: Özüni mazhar-ı ‘irfân kılıp
 Fazl-ı hâkk ile müeyyed olıgör
 Menzîlün eyleyüben bâğ-ı cinân
 Dâr-ı huld içre muhalled olıgör [A 105a]

1 yüz: -T

**Ve minhum el-‘Âlimü’l-‘âmil ve’l-Fâzılü’l-kâmil el-Mevlâ
Muşlihü’d-dîn Muştafâ eş-Şehîr bi-Birgî-zâde {Birgî-zâde}**

Mezkûr kâdî-zâdedür. Hadâşet-i sinninde ‘aşrında vâkı‘ ‘ulemâ-yı bâhi-rü’l-beyândan taḥşîl-i faẓl u ‘irfânla beyne’l-akrân müşārün ileyh bi’l-benân olur. Fuẓalâdan Kâdî-zâde’dan taḥşîl-i küllî eyleyüp mu‘idleri olup ba‘dehu müderris olup birkaç medreseden sonra şeh-zâde-i Sultân Aḥmed’de mu‘alim olurlar. Andan Şemâniyye’ye gelüp andan Edrine’ye kâzî olup umûr-ı kazâda ve üslûb-ı hükm ü imzâda sîret-i ḥasenesi olup kemâl-i emânet ve ḥüsn-i istikâmetle mevşûf olup ‘âdil kimesne imişler. Ba‘dehu kazâdan ma‘zûl olup tekâ’üd hükmiyle yüz otuz akçe iderler. Bu hâl üzre medîne-i Edrine’de toḡuz yüz¹ yigirmisinde fevt olurlar.

**Ve minhum el-‘Âlimü’l-‘âmil ve’l-Fâzılü’l-kâmil el-Mevlâ
Muḥyi’d-dîn Meḥemmed İbn el-Mevlâ el-Fâzıl Ḥasan es-Samsûnî
{Samsûnlu-zâde}**

Mezkûr, evvelâ vâlidinden kırâ’at idüp ba‘dehu ‘Alî el-‘Arabî’den tekmîl-i ‘ulûm ü fûnûn idüp şehâdetleriyle ba‘zı medârise müderris olup ba‘dehu ba‘zı medârisden sonra Şemâniyye’ye gelüp Edrine’ye kâzî olur. Kâzî iken toḡuz yüz² on toḡuzunda fevt olur. Mezkûruñ ‘ilme iştigâli ve evâmîr-i İllâhiyyeye imtişâli mertebe-i takrîrden [T 126b] ve derece-i tahrîrden birün olup dâ’imâ daḡa’ıḡ-ı ‘ilmiyye ḥallinde ve mesâ’il-i lâzime ḥıfzında imişler. Tecemmülât-ı dehre ve tezyinât-ı ‘aşra firifte vü âlüfte olmayup sîm ü zer yanlarında mertebe-i seng ü mederde imiş. Şüfiyyuñ tã’ifesine maḥabbet-i şâdıklarâ olup ma‘ârif-i Rabbânî’den zevḡ-ı tãamları var imiş. Hâl-i iştigâllerinde *Şerḥ-i Miftâḥ*’a ve *Ḥâşiye-i Tecrîd*’e ve ‘Allâme-i Teftâzânî *Telvîḥ*’ine laṭîf ḥavâşî tahrîr itmişler.

**Ve minhum el-‘Âlimü’l-‘âmil ve’l-Fâzılü’l-kâmil el-Mevlâ Seydî el-
Ḥamîdî {Seydî el-Ḥamîdî}**

Mezkûr, vilâyeti ‘ulemâsından kırâ’at idüp ‘Alî Fenârî’ye yetişüp taḥşîl-i faẓl eyleyüp müddet-i keşîre ba‘zı medârisde olduğdan sonra Şemâniyye’ye gelüp İstanbul’a kâzî olup toḡuz yüz on üçünde fevt olur. [A 105b] Mezkûr

1 yüz: -T

2 yüz: -T

egerçi akrânından mümtâz, 'ırz u vakâr şâhibi kimesne imişler. Lâkin hâsed ki fevka'l-had izâlesi müşkil marâzdur. Kâbet-i hâsedden gâlib Müftî 'Alî Çelebi Efendi'nün bed-du'âsına mazhar olmuş.

Meşnevî: Hâsedden key şağın müşkil marâzdur
Degül âdem şu kim şâhib-ğarâzdur

Viren alan çü her lahza Hudâ'dur
Hâsed nedür arada ne belâdur

Ço şugle meylin itme ser-firâz ol
Gönül 'âlî-naazar ol pâk-bâz ol

Çü âhir menzîlündür karañu çâh
Nedür hubb-ı münâsib devlet ü câh

Budur a'lâ münâsib câh-ı 'âlî
Gönülden ref' idesin kıl ü kâlî

Neñe yarar senün ey baht-ı gümrâh
Ki maşşûduñ ola şîrân-ı dergâh

Şafâ-yı kalbden âgâh olasın
Vücûduñ milketine şâh olasın

**Ve minhum el-'Âlimü'l-'âmil ve'l-Fâzîlû'l-kâmil el-Mevlâ Seydî el-
Karamanî {Seydî el-Karamanî}**

Mezkûr, 'aşrî 'ulemâsından tahşîl idüp ba'dehu mevâliden 'Alî el-'Arabî'ye mu'îd olup i'âdelerinden mañşîba duhûl ider. Ba'zı medârise müderris [T 127a] olup Şemâniyye'ye gelürler. Andan Burusa'da Sulţân Murâd Hân müderrisi olup andan İstanbul'a kâzî olup andan Anaţolî'ya andan Rûmilî'ne 'ale't-tertib kâzî'l-'asker olmuşlar. Sulţân-ı a'zam ve hâkân-ı mu'azzam Süleymân Hân'ın evâ'il-i saltanatında ma'zûl olup yine Şemâniyye virilür. Müderris iken târîhüñ tokuz yüz otuz üçünde fevt olmuş. Mezkûr, kemâl-i fazlla meşhûr olup nefsinde kerîmü'n-nefs, laţîfü't-tab', beşşâş, laţîfü'l-ma'âş, envâr-ı 'ilm ü şalâh ve âşâr-ı zühd ü felâh vech ü vecihlerinde zâhir ü hüveydâ imiş. Bir laţîf risâle te'lif idüp işkâlât-ı Seydî el-Hamîdî'ye müteveccih ü maqbûl cevâblar tahrîr itmişler.

**Ve minhum el-‘Âlimü’l-‘âmil ve’l-Fâzîlû’l-kâmil el-Mevlâ Nürü’d-
dîn el-Ğaraşuyî {Şaru Görez}**

Mezkûr, ‘aşrı ‘ulemâsından kırâ’at idüp fużalâdan Haţîb-zâde ve H‘â-ce-zâde hıdmetlerine irişüp ba‘dehu Sinân Paşa’ya müteşebbiş olup nefy ‘anî’l-beled olındukda dahı müfâraķat itmeyüp bile gitmişler idi. Sinân Paşa ba‘dehu yüz akçe ile dârü’l-ħadîse geldüklerinde mu‘idleri olup i‘âdeden müderris olup giderek Şemâniyye’ye gelürler. Ba‘dehu İstanbul kazâsın Sultân Selîm virüp andan tertîb üzere [A 106a] kâzî’l-asker olmuşlar. Ba‘dehu bunlardan ba‘zı mücib-i ‘azl nesne şâdır olmağın ma‘zûl olurlar. Yüz yigirmi akçe ile yine Şemâniyye’ye gelürler. Yine İstanbul’a kâzî olup ma‘zûl olurlar. Müteķâ’id olup yüz yigirmi akçe olur. Tokuз yüz yigirmi sekizinde fevt olurlar. İstanbul’da binâ itdügi mescide defn iderler. Mezkûr, fâzîl u kâmil, ĳavvâl bi’l-ħakķ, cemî’-i ĳavli şıdķa mâ-şadaķ, tarîķı istiķâmet ve câddesi ‘adâlet, levme-i lâ’imden ĳavf itmez kimesne olup icrâ-yı şer’-i resûlde hemânâ seyf-i meslûl imişler. Bunlar dahı [T 127b] bir risâle te’lif idüp işķâlât-ı ĳamîdî’ye cevâb yazmışlar ve fıķha müte‘allîķ bir metn-i metîn tedvîn eyleyüp mesâ’il-i mühimmeden derc idüp *Murtaşâ* nâmıyla nâmîde ĳılmışlardur.

**Ve minhum el-‘Âlimü’l-‘âmil ve’l-Fâzîlû’l-kâmil el-Mevlâ Seydî
Meĳammed bin Meĳammed el-Ğocevî {Seydî el-Ğocevî}**

Mezkûr, vâlidî ‘aşrında meşâhîr-i ‘ulemâdan olup Medrese-i Merzifon’da müddet-i keşîre müderris olmuşlar. Pes mevlânâ-yı mezkûr vâlidinden taĳşîl eyleyüp ba‘dehu Mevlânâ Bahâ’ü’d-dîn’den andan ĳasan Çelebi’den taĳşîl-i ‘ulûm idüp İstanbul’da İbrâhîm Paşa Medresesi tamâm olup bunlara virilüp andan Muştafâ Paşa yapılup aña dahı müderris olup andan Şemâniyye’ye gelüp bir müddet olup ma‘zûl olurlar. Andan Selîm ĳân Anaķolı vilâyetine kâzî’l-asker eyleyüp andan ferâĳat idüp yüz yigirmi akçe ile Şemâniyye’yi ihtiyâr eyler. Andan terk-i tadrîs idüp bir mîķdâr evine hıdmet ider. Ba‘dehu Mışır’a kâzî olup ba‘dehu ĳac eyleyüp İstanbul’a gelüp teķâ’üd idüp yüz otuz akçe iderler. Çok geçmeyüp tokuз yüz otuz birinde fevt olurlar. Mezkûr, fûnûn-ı ‘Arabîyye’ye cümleten ve eĳâdiş ü tefâsîr ve uşûl ü fûrû’a külliyyen ‘âlim olup şâĳibü’l-beyân, faşîhü’l-lisân kimesne olup laţîf eş‘ara mâlik imişler. Bu beyt cümle-i kelîmâtındandır.

Beyt: نزل التلويع¹ على هامتي
حتّى تقوّس بها قامتي²

Sanâyi'-i şî'riyyeden ve bedâyi'-i nazmiyyeden habîr olan ehl-i 'irfâna beyt-i mezkûrede olan isti'ârâ-yı hasene ve şan'at-ı tereşşuh-ı selâset-i elfâz ma'lûmdur.

Ve minhum el-‘Âlimü’l-‘âmil ve’l-Fâzîlü’l-kâmil el-Mevlâ Bâli el-Aydîni

Mezkûr, ‘aşrı ‘ulemâsından kıra’at idüp ba’dehu Sinân Paşa hıdmetine yetişüp ba’zı medârise müderris olduğdan [A 106b] sonra Şemâniyye’ye gelür. Andan ma’zûl olup teķā’üd hükmiyle seksen akçe iderler. Andan Burusa’ya [T 128a] kâzî olup ma’zûl olup yüz akçe tekrâr Şemâniyye müderrisi olur. Andan yine Burusa’ya kâzî olur. Yine ma’zûl olup yine Şemâniyye virilüp müderris iken toķuz yüz yigirmi toķuzunda fevt olur. Burusa’da binâ itdügi mescidde defn iderler. Mezkûr, cümle-i evķātın ‘ulûm u ‘ibādâta şârif, fûnûn-ı keşîreye vâķıf kimesne imişler. Bir gün İstanbul içinde giderken bi-hükmi-i kâzâ vü kader atı sürçer düşer. Ayaķları ma’lûl olup hareketden kalur. Ammâ müţâla’adan ķalmayup gâh istinâden ‘ale’z-zahr ve gâh ittikâen ‘ale’l-‘arz kitâb ellerinden düşmeyüp nefâ’is-i ‘ilmiyye ile gıdâlanup işķâlât-ı laţif ü maķbûl cevâblar yazmışlar.

Kıt’a: Böyle eglence olmaz insâna
Bî-bedel nesnedür kitâb-ı nefis
Ne güzel didi ol ki dimişdür
*İnnehu fi’z-zamâni hayru celis*³

Ve minhum el-‘Âlimü’l-‘âmil ve’l-Fâzîlü’l-kâmil el-Mevlâ ‘Abdu’r-rahîm bin el-Mevlâ ‘Alî el-‘Arabî {‘Arab-zâde} {Bebek Çelebi}

Mezkûr, zemân-ı tufûliyyetinden “Bebek Çelebi” ile muvaķķabdur. Vâlidinden ve Hâtîb-zâde’den taķşîl eyleyüp andan ba’zı medârise müderris olup Şemâniyye’ye gelüp andan İstanbul’a kâzî olup ma’zûl olup tekrâr

1 T ve A’da derkenâr: “Telvîh tağyîr ma’nâsındadır.”

2 “Başıma öyle iş geldi ki ağırlığından boyum büküldü.”

3 “Zamanın en iyi arkadaşıdır.”

Şemâniyye'ye gelüp müderris iken çokuz yüz yigirmi üçinde fevt olurlar. Mezkûr, 'ulûmdan 'uşûl ü fûrû'a uşûl ü fûrû' ile 'âlim, faşîhü'l-lisân, talikü'l-beyân, bahhâş-ı suhan-dân kimesne imişler.

Ve minhum el-‘Âlimü'l-‘âmil ve'l-Fâzîlü'l-kâmil el-Mevlâ Şalâhü'd-dîn Mûsâ İbn el-Mevlâ el-Fâzîl Hamîdü'd-dîn bin Efđalü'd-dîn el-Hüseynî

Mezkûr, *amelehu'llâhu bi-lutfihi'l-mevfûr*¹ 'aşrında vâkı' olan 'ulemâdan tahşil-i 'ulûm ü fûnûn eyleyüp ba'dehu ba'zı medârise müderris olup Şemâniyye'ye gelüp bir müddet derse meşğûl olup ma'zûl olur. Altmış akçe iderler. Mezkûr, nâsdan münkaṭı', ihtilâtdan mümteni', dâ'imâ 'ibâdetde [T 128b] olup ziyâret hükmiyle gelen kimesne ile kelimât-ı dünyeviyye vâkı' olmayup mâl ü menâlden, ehl ü 'iyâlden inkıṭâ'-ı küllî ile münkaṭı' ancak hıdmetinde bir 'acûz var imiş ve mezkûrda 'aceb hâl ṭarî olup farazâ vuzû' itmelü olsa eyyâm-ı şitâda² [A 107a] dahı olsa ednâ mertebe yigirmi çoğa şu dökermiş. Bi'l-âhire mevtine sebep bu maḳûle hâl olup bir gün libâsına şu dökilüp kurutmaḳ için kenâr-ı âteşe gelüp dâmenine âteş irişüp kendü bî-haber pes ḥabîr olup söndürmege ḳâdir olmayup helâk olur. Şikâtdan mervîdür ki mezkûr, Maḥmûd Paşa'da müderris iken mü'ezzin evḳâtuñ birinde "Allâhu ekber" didükde mevlânâ dahı "te'âlâ ve teḳaddes" diyüp dönüp ben bu lafzı melâ'ikeden işitdüm diyüp ba'dehu söyledüğü sözi tedârük idüp ifşâ-yı sır itdüm diyü peşimân olup âhir-i 'ömre deñlü te'essüf üzre imişler.

Beyt: Fehm eyle begüm 'ârif iseñ eski meşeldür
Ser virmek olur sırrı 'iyân eylemek olmaz

Ve minhum el-‘Âlimü'l-‘âmil ve'l-Fâzîlü'l-kâmil el-Mevlâ Muḥyi'd-dîn el-‘Acemî

Mezkûr, fuṣalâ-yı celîlü'l-ḳadrden Mevlânâ Gürânî telâmîzinden olup şehâdetleriyle ba'zı medârise müderris olduğdan sonra Şemâniyye'ye gelür. Andan Edrine ḳazîsı olup ḳazî iken fevt olmış. Mezkûr, vücûhla müteşerri'

1 "Allah bol lutfuyla ona muamele eylesin."

2 şitâda: şitâ A

ü mütedeyyin ü müteverri', taḥrîri nâfi', taḥrîri vâsi' kimesne olup Seyyid Şerîf'ün ferâ'ize yazduğı şerḥe ḥâşiye yazup ve *Şadrü's-şerî'a*'nuñ ba'zı mevâzi'ına taḥrîrleri vâkı' olmış.

Ve minhum el-‘Âlimü'l-‘âmil ve'l-Fâzılü'l-kâmil el-Mevlâ Sinânü'd-dîn Yûsuf el-‘Acemî

Mezkûr, bilâd-ı 'Acem'den Gence'den zuhûr idüp andan bilâd-ı Rûm'a gelüp ba'zı medârise müderris olup andan belde-i Amâsiyye'de Sulṭân Bâyezîd Medresesi'ne fetvâ ile müderris olup müderris iken fevt olmuş. Mezkûr, cemî'-i 'ömrin 'ilm ü 'ibâdâda ve te'lîf ü taşnîfe meşğûl olup [T 129a] Seyyid Şerîf'ün *Şerḥ-i Mevâkıf*'ına ve *Ḥâşiye-i Tecrid*e ḥâşiye yazup Ḥaṭîb-zâde'nün ekşer-i mevâzi'ına reddât-ı laṭife ve i'tirâzât-ı ka-viyye taḥrîr itmişler ve fenn-i hey'ete ve 'ilm-i âdâba âdâb üzre bahşler ve münâkaşalar yazmışlar.

Ve minhum el-‘Âlimü'l-‘âmil ve'l-Fâzılü'l-kâmil el-Mevlâ el-Ḥasibü'n-nesîb Seyyid İbrâhîm

Mezkûruñ vâlidî sâdât-ı 'Acem'den olup Rûm'a irtihâl idüp Amâsiyye'ye karîb Yeñice nâm kıaryede sâkin imişler. Vâlidleri aşḥâb-ı keşf ü kerâmât-dan şerîf'ül-ḥâl kimesne imişler. [A 107b] Cümle-i kerâmâtındandır ki âḫîr-i 'ömrinde 'amâ ârîz olur. Bir gün oğı Seyyid İbrâhîm öninde başın açar. Pes vâlidî: “Başuñ açma. Hevâ bâr durur, zarar irer oğul.” dir. Dönüp Seyyid İbrâhîm eydür: “A benüm babacığum. Senüñ ḥod gözlerüñ görmez. Ben başum açduğum neden bildüñ?” dir. Eydür ki: “Oğul! Ḥaḳḳ Te'âlâ'ya tazarru' eyledüm, yalvardum ki senüñ yüzüñ baña göstere. Gösterdi. Yine gözlerüm evvelki ḥâldedür oğlancuğum.” diyü buyururlar. Mervîdür ki Sulṭân Bâyezîd Ḥân ḥazretleri Amâsiyye'de imâret taşarruf iderken aḫyânen ziyâret ḥükmiyle varup du'â istimdâd idüp ve kendü aşḥâbına Seyyid için babam diyü sevilürdi. Her bâr ki Sulṭân Bâyezîd Ḥân şikâra varaydı, men' iderdi. İttifâḳ birkaç gün şikâr itmeyüp bunuñ üzre müddet geçüp yine şayd ârzûsı olur. Şikâr için çıkup gidüp şikâriler bir bölük âḫuyı sürüp Sulṭân Bâyezîd'ün önüne getirirler. Hemân Sulṭân Bâyezîd tîr ü kemânın bırağup eṭrâfına nazar idüp şakınuñ oḳ atup birisine zarar itmeñ diyü ten-bîh idüp şikârdan rücü' idüp menziline gelür. Pâdşahuñ muḳarriblerinden

biri niçün rücu' itdüñüz diyü su'âl eyler. Buyururlar ki: "Ol âhûlar ki süri-lüp nazaruma geldi. Birisinüñ üzerinde babamı gördüm. Baña hitâb eyledi ki: 'Yâ Bâyezîd! [T 129b] Ben hod seni şikârdan men' itdüm idi. Sen yine niçün böyle idersün? Hayvânâtı incidürsün?' Ben dañı babamdan kavî şer-mende olup ferâğat itdüm." diyü cevâb virmişler. Seyyid İbrâhîm hâzretleri vâlidleri şihhâtinde tamâm-ı şalâh ile neşv ü nemâ bulup ba'dehu taḥşil-i 'ilm için Burusa'ya gelüp Şeyḥ Sinânü'd-dîn'den taḥşil itmişler. Seyyid hâz-retleri eydürler ki: "Şeyḥ Sinânü'd-dîn'den taḥşilüm zemânında buyururlar idi ki: Oğul tezkiye-i nefis ile ittifâk bir gice 'âlem-i ḥ'âbda gördüm. Tıyır-ı ebyaz olup iki yeşil cenâhum var. 'Arş ü kürsî tayerân idermişüm. Şeyḥ Sinân beni bu şeklde görürmiş. Bu ḥ'âbı şeyḥe takrîr idüp taleb-i ta'bîr itdükde itmeyüp şuğluñ ziyâde eyle diyüp ba'de müddetin [A 108a] yine menâmum olur. Kendümi mest bir merkeb üzre ardumca bir melihül-vech gulâm elümde tanbûr çalarmışam. Hâzret-i şeyḥ beni bu şeklde görürmiş. Bu vâkı'a vuḳû'ından baña hüzn ü elem tārî olup şeyḥe 'arz itdükde bu-yurdılar ki: 'Bî-ḥuzûr olma. Bu vâkı'a evvelkiden yegdür. Zîrâ hamr, cezbe şüretidür ve gulâm şüret-i rûḥdur. Tanbûr 'âlem-i ḳudse incizâb şüretidür. İllâ bu kadar var ki dañı zemân ister. Hemân iştigâlde ol.' diyü vaşîyyet itdiler." Ba'de müddetin mevâliden Ḥasan es-Samsûnî ḥıdmetine irişüp bir miḳdâr anlardan taḥşil eyleyüp ba'dehu Ḥ'âce-zâde ḥıdmetine tergîb ider-ler. Ḥ'âce-zâde ile İstanbul'dan İznîk'e sefer itdüklerinde Meḥemmed Paşa el-Ḳaramanî evlâdına mu'allim idüp ba'dehu Sulṭân Bâyezîd oğlu Sulṭân Ḳorḳud'a mu'allim olup andan ba'zı medârise müderris olup andan Amâ-siyye'de Sulṭân Bâyezîd Medresesi'ne seksen akçe ile fetvâ ile müderris olur-lar. Andan [T 130a] terk-i tadrîs idüp tekâ'üd ḥükmiyle yüz akçe iderler. Sulṭân Selîm pâdşâh olduğda Seyyid hâzretine sekeni için Ebî Eyyûb-i Enşârî ḳasabasında bir mülk alıvirüp niçe müddet mülkiyyet üzre mutaşar-rıf olup soñra Eyyûb-i Enşârî Medresesi'ne müderris¹ olanlara vakf eyledi. Mevlânânuñ sinnî bu hâlde toḳsandan mütecâviz idi. Fevtleri toḳuz yüz otuz beşinde vâkı' olmuş. Cemî'-i 'ömrlerinde te'ehhül vâkı' olmayup vâlid-i tezevvüc ḳaşd idüp şuleḥâdan bir kimesnenüñ kerîmesin alıvirmek murâd idinür. Hâtırları için câ'iz görürler. Bu hâlde iken vâlidleri yine rücu' ider.

1 müderris: -T

Sebebin şorarlardı. Dimişler ki: “Resûl ‘aleyhi’s-selâmı menâmumda gördüm. Buyurdılar ki Hakk Celle ve ‘Alâ saña Seyyid İbrâhîm gibi oğul virdi. Buña kâni’ olmayup tekrâr oğul taleb idersün. Seyyid-i ‘âlemü’n kelimâtından kavî şermende olup ferâgat itdüm.” Mevlânânun nâsdan inkıtâ’-i küllisi olup me’tâ’-i dünyâdan nesneye mültefit olmayup dâ’imâ ‘ilme ve ‘ibâdâta meşgûl, pîrlik müstevlî iken yine dâ’imâ dizi üzerinde oturup uyukuları dağı câlisen olup [A 108b] vâkı’ olan hîdemât-ı lâzimesin kâdir oldukça kendüsi idüp emri müş’ir nesne şâdir olmasun diyü ‘ataş galebe itdükde bardak eline alup içinde şu bulmasa kimesne âgâh olup câ’iz ki şu alıvirmek kaçd ide diyü kendüsi evvelce kâlkup şu tedârük idüp alup içerdı. Âhîr-i ‘öm-rinde ‘amâ ‘arız olup mu‘alece ile birisine nûr gelüp fevt olduklarında Ebî Eyyüb-i Enşârî’de defn itmişler.

Ve minhum el-‘Âlimü’l-‘âmil ve’l-Fâzîlû’l-kâmil el-Mevlâ ‘Alâ’ü’d-dîn ‘Alî el-Amâsî

Mezkûr, Amâsiyye nâhiyesinde Çorum nâm kaşabadan olup Sultân Bâyezîd Hân Amâsiyye’de [T 130b] imâret-i mutaşarrıf iken imâmı olmuş. Sultân Bâyezîd pâdşâh oldukça Ankağa kazâsın virüp medîne-i mezbûrede olan medreseyi zamîme itmişler. Andan Burusa kazâsın virüp andan risâlet tîrîkîyla Mısr’a gönderürler. İstanbul’a geldükde Anaîolî’ya kâzî’l-‘asker olup toköz yüz yedisinde ma’zûl olup yüz akçe vazîfe itmişler. Andan yine risâletle Sultân Korkud’a gönderürler. Dönüp İstanbul’a geldükde iki gözi bile a’mâ olmuş. Sultân Korkud’un vaşiiyet itdüğü kelimâtı ‘aynı ile babasına nakl itmeyüp Sultân Korkud bed-du‘â idüp gözleri nûrdan dîr olup toköz yüz yedisinde yiri gûr olmuş.

Lî’l-mütercim: Cân ister ise vir şağın itme hıyâneti
Teslîm eyle issine şâhum emâneti

Ve minhum el-‘Âlimü’l-‘âmil ve’l-Fâzîlû’l-kâmil el-Mevlâ Bedrû’d-dîn Maḥmûd bin eş-Şeyḥ Meḥemmed

Mezkûr, mevâliden Mu‘arrif-zâde şehâdetiyle Sultân Bâyezîd’e imâm olup ba’dehu Burusa’ya kâzî olup on yıl mîkdârı kazâdan sonra Anaîolî’ya kâzî-i ‘asker olup andan ma’zûl olur. Yüz otuz akçe itmişler. Çok zemân

geçmeyüp fevt olur. Nefsinde kerîmü'n-nefs, laîfî'ü't-tab', marziyyü'l-ahlâk, şâhibü'l-eşfâk, *Muhammediyye* nâm kitâba nazîre diyüp lâkin nazmda çendân olmamağın şöhret bulmamış.

Ve minhum el-‘Âlimü'l-‘âmil ve'l-Fâzîlül-kâmil el-Mevlâ eş-Şehîr bi-el-Ĥalîl

Mezkûr, ba'zî medârise müderris olup Şemâniyye'ye gelür. Andan Ed-rine'de Bâyezîd Ĥân'a müderris olur. [A 109a] Andan İstanbul'a kâzî andan Ana-tolî'ya Rûmîli'ne kâzî-i 'asker olur. Kâzî-i 'asker iken Sul-tân Selîm Ĥân'ın evâ'il-i sal-şanatında fevt olmuşlar. Nefsinde ĥalîmü'n-nefs, selî-mü't-tab' [T 131a] muĥibb-i ĥayrât kimesne olup şî'r ü inşâda mahâretleri olup meşnevîleri meşhûrdur.

Ve minhum el-‘Âlimü'l-‘âmil ve'l-Fâzîlül-kâmil el-Mevlâ Pîr Meĥammed el-Cemâlî eş-Şehîr bi-Pîr Meĥammed Paşa {Pîrî Paşa} (Remzî)

Mezkûr, 'aşrî 'ulemâsından kıra'at idüp Filibe ve Ġala'ta'ya ve Şofya'ya kâzî olup andan Sul-tân Meĥammed Ĥân 'imâretinde mütevellî olur. Andan defterdâr olup Sul-tân Selîm Ĥân vezâret virüp "Pîrî Paşa" diyü meşhûr olur. Vezâretten ma'zûl olduĥda Dimetoĥa nâm kaçabaya qarîb yerde ta-vaţtun idüp 'ömrini tilâvetle ve 'ibâdetle ĥatm eyler. Nefsinde 'âķil ü kâmil, meĥîb ü vaĥûr, fıţna't u zekâda fevķa'l-ĥad, maĥbûlü'l-kelâm, re'y-i şâ'ib ve fıkr-i şâbit şâhibi, zemân-ı vezâreti tevâriĥ-i eyyâm olup vücûdı 'âleme ĥayr, maĥz-ı nâsa nâfi', ĥâdı' u ĥâşî', şâhibü'l-ĥayrât ve'l-ĥasenât, Sul-tân Selîm gibi kavî re'y ve kişver-güşâ pâdşahuñ vezîr-i a'zamı olup 'adâlet ü istikâmetle bir tarz u üslûb peydâ eyledi ki re'aya âsûde ve ĥalk-ı 'âlem ģunûde olup zâlemenüñ boynı burulmuş ve dıraĥt-ı zulmüñ köki kesilmiş idi ve bi'l-cümle vücûd-ı şerîf-i 'imâret-medârı bereketü'llâĥdan bir bereket, zu'afâ vü fuķaraya kemâl-i ģanîmet imiş. "Remzî" ile taĥalluş idüp laîf eş'ara daĥı mâlikler imiş. Şeref-i kâzâ ile müşerref maĥdûm-ı mûkerremleri 'Abdu'l-bâķî Çelebi Efendi ĥaylî bî-bedel ģazellerin kıra'at eylediler. Vefât-ları târiĥüñ toķuz yüz kırķında vâķi' olmuş.

Kı't'a: Ol durur pes vezîr-i şâhib-i re'y
Ola müşkiller içre 'uķde-güşây

Bile aḥvâl-i 'âlemi bir bir
 Keh-rübâ gibi ola nükte-rübây
 Ref' ide zulm-i zâlimi gidere
 Merḥamet ıssı ola raḥm-nümây

**Ve minhum el-‘Âlimü’l-‘âmil ve’l-Fâzılü’l-kâmil el-Mevlâ Rüknu’d-
 dîn İbn el-Mevlâ eş-Şehîr bi-Zeyrek-zâde {Zeyrek-zâde}**

Mezkûr, vâlidleri vefâtında şağîr [T 131b] kalup ba‘dehu Sinân Paşa’dan ve H’âce-zâde’dan [A 109b] ve Haṭîb-zâde’dan kıra’at idüp ba’zı medârise müderris olup Amâsiyye’de Sulṭân Bâyezîd’e fetvâ ile müderris olup andan Sulṭâniyye’ye andan Murâd Hân’a müderris olup andan Edrine’ye ve İstanbul’a kâzî olup Anaṭolı’ya Rûmili’ne tertîb ile kâzî-i ‘asker olur. Ba‘dehu risâlet ṭarîkıyla Selîm Hân Mısr sulṭânı Ğavri’ye gönderür. Andan yine manşiba gelüp müddet-i keşire mutaşarrıf olup ma’zûl olup tekâ’üd hükmiyle yüz otuz akçe ta’yîn olunur. Tokuз yüz otuz tokuzunda fevt olurlar.

**Ve minhum el-‘Âlimü’l-‘âmil ve’l-Fâzılü’l-kâmil el-Mevlâ
 Kavvâmü’l-millet ve’d-Dîn eş-Şehîr bi-Kâzî-i Bağdâd**

Mezkûr, medîne-i Şirâz’dan olup bir müddet Bağdâd kâzısı olup fitne-i Erdebîl ḥâdiş olduğda Mardin’e gidüp bir müddet anda sâkin olur. Andan bilâd-ı Rûm’a intikâl idüp geldükde Sulṭân Bâyezîd Burusa’da Sulṭâniyye Medresesi’n virür. Andan Şemâniyye’ye gelüp müderris iken evâ’il-i salṭanat-ı Selîm Hân’de fevt olur. Mezkûr, şerîfü’n-neseb, kavıyyü’l-ḥaseb, mütefennin ü mütedeyyin, müteşerri‘ ü mutafaṭṭın, zî-heybet ü vaḳâr, menâhiden perhîzkâr kimesne olup metn-i *Tecrîd*’e şerḥ taḥrîr idüp ve muḳaddemât-ı tefâsîri câmi‘ kitâb te’lif idüp ba’zı resâ’ili daḥı olup beyâz müyesser olmamağın meşhûr olmamış.

Kıṭ’a: Şimdi fırsat elde iken fevt-i fırsat eyleme
 Fevtden evvel tedârük kıl begüm aḥvâlûnı
 Dînle gûş-ı hûş ile *ikra’ kitâbek* ¹emrini
 Qarada kıoma beyâz it defter-i a’mâlûnı

1 İsrâ suresi 14. âyetten kısmî iktibas: “**Oku şimdi kitabını!** Bugün kendini yargılamak üzere kendi nefsin yeter!”

**Ve minhum el-‘Ālimü’l-‘āmil ve’l-Fāzılü’l-kāmil el-Mevlā Ya‘küb
bin Seyyid ‘Alī {Seyyid ‘Alī Şāriḥ-i Şir‘a} {Şir‘a Şāriḥi}**

Mezkûr, ‘aşrı ‘ulemâsından kıra‘at idüp andan ba‘zı medârise müderris olup ba‘dehu Edrine’de Bâyezîd Hân’a müderris olup andan Edrine’ye kızî olup ma‘zûl olup yine medrese-i mezkûreye i‘ade idüp andan seksen akçe [T 132a] ile Şemâniyye’ye virilür. Ba‘de’l-‘azl teķā‘üd hükmiyle yüz akçe ta‘yîn olunur. Tārîḥüñ toķuz yüz otuzında fevt olmış. Mezkûr, ḥâl-i iştiğâlinde Şir‘atü’l-İslâm nâm metne şerḥ yazup fevâ’id-i celile [A 110a] ve nefâ’is-i cemile derc idüp yazmışlar. Mezkûr kitâb Sultân Bâyezîd’ün mesmû‘ı olduķda fevķa’l-ḥad maķbûlleri olup aña binâ’en mevlânâya kemâl-i derece maḥabbet idüp tezekkür vâķi‘ olduķda “Şir‘a Şāriḥi” mevlânâ diyü buyururlar imiş ve naḥve müte‘allik *Dibāce-i Mişbāl*’a rüşen ve vâzih şerḥ yazmışlar. El‘ân maķbûl u mütedâvildür ve egerçi *Gülistân*’a daḥı şerḥ yazmışlardur. Lâkin fenn-i Fûrs’le çendân mümâresetleri olmamağın ba‘zı ğāmız maḥalde murâd-ı şeyḥi tamâm-ı edâya mâlik olmamışlardur.

**Ve minhum el-‘Ālimü’l-‘āmil ve’l-Fāzılü’l-kāmil el-Mevlā Şücā‘ü’d-
dîn İlyās er-Rûmî**

Müşārün ileyh Dimetoka nâm kaşabadan olup ‘aşrında vâķi‘ olan mevâliden Eşref-zâde’den mezkûr Eşref-zâde ol zemânda ‘Alâ‘ü’d-dîn-i Ṭûsî’nün mu‘îdi olup ṭabī‘atlarında diķķat-i taşarruf ol mertebe imiş ki ḥall-i daķā’ikde Monlâ Ṭûsî üzerine tercih iderler imiş. Ba‘dehu fużalâdan Sinân Paşa’ya yetişüp anlaruñ terbiyesiyle ba‘zı medârise müderris olduķdan soñra Şemâniyye’ye gelüp Edrine’ye andan Burusa’ya kızî olup andan yine yüz akçe ile Şemâniyye virilüp mişliyle Edrine’de Sultân Bâyezîd’e gelüp ba‘dehu ma‘zûl olup teķā‘üd hükmiyle yüz akçe itmışler. Bu ḥâl üzre tārîḥüñ toķuz yüz yigirmi toķuzunda vâşıl-ı Ḥaķķ olmış. ‘Ömrleri tis‘inden mütecâviz imiş. Mezkûr, cemi‘-i evķâtında daķā’ik-ı ‘ilmiyye fikrinde daķıķa fevt itmeyüp ve meşāyih-i kirâma maḥabbet-i tām eyleyüp havâş u ‘âmdan inķitâ‘ idüp iki oğlı olup ikisi daḥı mertebe-i fazla idüp sinn-i cüvânide dâhil-i bağ-ı cinân olmuşlar ve ḥâl-i iştiğâlde *Şerḥ-i Tecrid* e ve *Ḥāşiyeyi Küçük* e ve *Şerḥ-i Meṭâli* ‘e [T 132b] havâşî yazmışlar ve *Şerḥ-i Adud* a kezâlik ḥāşiyeyi tahrîr itmışler. Egerçi nisbetleri ‘ulûm-ı ‘aķliyyeye

olup fûnûn-ı sâ'irede kıdretleri 'akliyyâtdan dâ'ire-i 'akılden bîrûn imiş ve Seyyid Şerîf'i Sa'dü'd-dîn üzerine tercih eyleyüp Sa'dü'd-dîn bahırdür lâkin mükedderdür dirler imiş ve fuzalâdan fâzîlû'd-dehr H'âce-zâde hâdden ziyâde ta'rîf ü tavşîf iderler imiş. [A 110b]

Ve minhum el-Âlimü'l-âmil ve'l-Fâzîlû'l-kâmil el-Mevlâ İdrîs bin Hüsâmü'd-dîn el-Bidlisî {Monlâ İdrîs} (İdrîs)

Mezkûr, ümerâ-yı 'Acem divânında nişancı olup fitne-i Erdebîl hâdis olduğda Rûm'a intikâl idüp geldükde sultân-ı kader-tüvân Bâyezîd Hân hâzretleri fâzîl u 'irfânın ma'lûm idinüp ikrâm-ı tâm ve in'âm-ı tamâm ile luğflarına mazhar buyurmuşlar. Devlet-i şehriyâr-ı zevî'l-iktidârda âsûde-hâl ve müreffehü'l-aḥvâl, mer'î vü maḳbûl, erbâb-ı ma'rifetü'n birisi daḥî bunlardur. Mezkûruñ şî'r ü inşâda kemâl-i kıdretleri pâdşahuñ ma'lûmı olmaḡın tevâriḥ-i âl-i 'Osmân inşâsına emr iderler. İmtisâlen bi'l-emri'l-âli şürû' idüp zemân-ı sehl ve ḳalilü'l-mehlde tamâm eyleyüp manzûr-ı pâdşâh-ı âlem-penâh olduğda ḳabûl-i tâm ile maḳbûlleri olup âferinler ve taḥsinler iderler. Mezkûruñ 'Arabî vü Fârisî ḳaşâ'idî hâdden bîrûn olup ve meṭâlib-i müteferriḳaya ve fûnûn-ı şettâya müte'alliḳ taḥrîr itdüḡi risâlat ḥod el-'uhdetu 'ale'r-râvî bî-haddür dirler ve cümle kelimâtı muşanna' ve ebyâtı muḡayyel olup erbâb-ı 'irfân mâ-beyninde kemâl mertebe maḳbûl ü müstaḥsen vâḳi' olmuşdur. Mezkûr, nefsinde nevâdir-i dehr ve müfredât-ı 'aşrdan bir bî-mişl ve bî-naḡîr vücûd olup evâ'il-i salṭanat-ı Sultân Selîm Hân'da fevt olmuş.

Ve minhum el-Âlimü'l-âmil ve'l-Fâzîlû'l-kâmil el-Mevlâ Nürü'd-dîn Ḥamza eṣ-Şehîr bi-Leys Çelebi

Mezkûr, 'asrı 'ulemâsından taḥşîl-i 'ilm idüp [T 133a] ba'dehu fuzalâdan H'âce-zâde'ye müteşebbiş olup anlaruñ naḡar-ı âlileriyle manzûr olup ba'zı menâşıb-ı celîle mutaşarrîf olduklarından sonra Sultân Meḡammed devrinde divân-ı âlîde defterdâr olup ba'dehu defterdârlıḳdan ma'zûl olup Burusâda Murâd Hân Medresesi'ne müderris olup Sultân Bâyezîd Hân taḡta geçdüḡde yine defterdârlıḳ virüp andan ma'zûl olup Burusâda temekkûn idüp şuleḡâ için bir zâviye binâ ider. Ma'zûllukları ḡâlinde toḡuz yüz on üçinde fevt olup zâviyelerinde medfûndur.

**Ve minhum el-‘Ālimü'l-‘āmil ve'l-Fāzılü'l-kāmil el-Mevlâ Tâcü'd-dîn
İbrâhîm eş-Şehîr bi-İbni'l-Üstâd {İbnü'l-Üstâd}**

Mezkûruñ vâlidî şan'at-ı şabbâgatda kemâl-i mahâret şâhibi olup evvelâ Rûm'a lâjiverdî rengi bunlar getürmüşlerdür [A 111a] ve vâlidlerinüñ 'ilme kemâl-i maḥabbeti olmağın oğlın 'ilm taḥşiline terğib idüp nefsinde kendülerüñ daḥı 'ilme ta'alluḳları ziyâde olmağın taḥşile şürü' idüp 'aşrı 'ulemâsından bir miḳdâr tetebbu' itdükden soñra fuḫalâdan Sinân Paşa ḫıdmetine vâsıl olup bunlardan taḥşil-i küllî idüp terbiyeleriyle menâşıba kesb-i istiḥkâḳ itdüklerinden soñra Anḳara'da yigirmi akçe ile müderris olur. Ba'dehu Sulṭân 'Abdu'llâh'a mu'allim olurlar. Bu eşnâda üstâdları olan Sinân Paşa'ya vâkı'a olur. Pes ta'limden ma'zûl olup Çubuk nâm mevzi'de ḳazâ virilür. Ba'de müddetin salṭanat Bâyezîd Hân'a intikâl itdükde Amâsiyye'de Hüseyniyye virilüp anda müderris iken fevt olur. Mezkûr, kemâl-i 'iffet ü şalâḥ ile muttaşîf nefsi-i nefis imişler. Faziletleri daḥı fevḳa'l-ḥad imiş.

**Ve minhum el-‘Ālimü'l-‘āmil ve'l-Fāzılü'l-kāmil el-Mevlâ eş-Şehîr
bi-İbni'l-Mu'îd {İbnü'l-Mu'îd}**

Mezkûr, 'aşrı 'ulemâsından taḥşil-i 'ilm eyleyüp ba'zı medârise müderris olup Üsküb'de müderris iken fevt olmuşlar. Mezkûr, 'âlim ü fâzıl, fünûnuñ ekşerinde kâmil, 'ilme kemâl-i iştiğâl ile [T 133b] meşğûl olup Ḥaṭîb-zâde'nüñ *Ḥâşîye-i Tecdîd* e yazduğı ḥâşîyeyi telḥîş idüp ba'zı maḥalle risâleleri daḥı var imiş.

**Ve minhum el-‘Ālimü'l-‘āmil ve'l-Fāzılü'l-kāmil el-Mevlâ eş-Şehîr
bi-İbni'l-İbrî {İbnü'l-İbrî} {İbrî-zâde}**

Mezkûr, “İbrî-zâde” ile meşhûrdur. 'Aşrında vâkı' fuḫalâdan taḥşil itdükden soñra Ḥaṭîb-zâde ḫıdmetine yetişüp bunlardan daḥı bir miḳdâr tekmîl-i fünûndan soñra terbiyeleriyle Amâsiyye'de Hüseyniyye'ye müderris olup andan fevt olur. Müderris iken medrese ḫücerâtında sâkin olup talebe emrinde ifâde ve istifâde ḫuşuşında ziyâde yıl fevḳa'l-âde ihtimâm üzre imişler. Bir gün dersi terk itmeyüp zemân-ı tedrisinde vâkı' olmamış ve mü'ellefâtından ḫayli kütüb ü resâ'il tesvîd itmişler. Lâkin meniyye-nüñ sür'atinde tebyîz-i tesvîdde münâyeye vuşûl müyesser olmamış. Ḥâl-i

şihhatlarında Amâsiyye'den İstanbul'a sefer vâkı' olup geldüklerinde satıh-ı hânede mü'tala'a iderken düşüp fevt olurlar. İttifâk tefsîr mü'tala'a iderler imiş. [A 111b] Vaqt-i şalât-ı mağrib duhûl idüp edâ için nüzûl murâd idinüp inerken suķû' vâkı' olup arķaları üzre düşüp mü'tala'a itdükleri maħal meftûhen şadrları üzre râst gelür. Ba'zı 'ulemâdan kimesneler nazâr itdükde meftûhen şadrlarına muķâbil düşen şaħîfeler sûre-i "Yâ-Sîn" tefsîri imiş.

Ve minhum el-‘Âlimü'l-‘âmil ve'l-Fâzılü'l-kâmil el-Mevlâ Ca'fer Çelebi bin Tâc Beg {Tâc-zâde Ca'fer Çelebi} (Ca'fer)

Fâzıl-ı mezkûr, vâlidleri Sulţân Bâyezîd Amâsiyye'de imâret zabt iderken hıdmetinde imişler. Oğluna taħşil-i 'ilm için ikdâm idüp mevâliden Hâcî Hâsan-zâde'den ve Kestellî'den ve Hâţib-zâde'den ve H'âce-zâde'den -bunlar ki fuţalâ-yı 'azîmü's-şândan idiler- cümlesinden taħşil-i fazl u 'irfân eyleyüp beyne'l-aķrân [T 134a] müşârün ileyh bi'l-benân olup fazlla meşhûr-ı âfâķ olur. Hattâ kemâl-i fazlı Sulţân Bâyezîd Hân'ın ma'lûmları olmağın evvelâ ri'âyeten Maħmûd Paşa Medresesi'n ihsân iderler. Beyne'l-ahâlî fazilet-i tâmmе ile meşhûr olmağın talebeden cemm-i ğafir ve cem'-i keşir hıdmetlerine müteveccih olup ra'nâ cem'iyetler iderler. Mezkûruñ hemân fûnûn-ı külliyyede degül belki cümleten fûnûn-ı cüz'yyede küllî mahâreti olup kitâbet ü erkâmda şanâyî'-i aķlâmda râsih, cihâtı ma'mûr, şî'r ü inşâda ve nazm u neşr ü mu'ammâda bî-nazîr ve tedbîr-i umûr-ı cemâhîr-i enâmda mâhir kimesne olmağın Sulţân Bâyezîd Hân dîvân-ı 'âlîde nişâncı iderler. Pes ümerâ tarihına sâlik olup zâhir-i ikmâl-i devletde ve nihâyet-i refâhiyyetde iken şöhet âfetdür. Devleti kemâlde iken işâbet-i 'ayn-ı kemâlden mâlî ğâret ve 'ırzı hasâret olınup manşıbından ma'zûl olur. Yüz aķçe iderler. Kâbûl itmez. Ba'de müddetin Sulţân Selîm Hân pâdşâh olduķda yine nişâncı olup andan Anaķolı'ya ķâzî-i 'asker olur. Bu hâlde iken bunlardan bir nesne şudûr eyler ki ķatlin icâbet ider. Pes emr-i sulţânî ile siyâset olınur. Mezkûruñ zıkr olunduğı üzre fûnûn-ı cüz'yyede huşuşan şî'r ü inşâda ķudretleri za'idü'l-vaşf olup tertîb-i dîvân eyleyüp ve *Heves-nâme* nâm meşnevî tarzında bir kitâb-i laţîf te'lîf itmişlerdür. Mezkûr kitâbda kemâl-i ķudretin muzhir ve envâ'-ı nazmda [A 112a] mübdi' olmaların müş'ir çokluķ da'vâlar itmişlerdür. Büleğâdan Şeyhî ve Aħmed Paşa ħazretleri -ki maķbûl-i ekmel iki fâzıldur- bunlaruñ için dimişler ki

Nazm: Şular kim Türkî dilde şöhreti var
 Biri Ahmed biri Şeyhî'dür ey yâr
 Bularuñ her birinüñ bellü hâli
 Olupdur terceme ulu kemâli

Neşr: İtdükleri da'vânüñ ekşerin işbâta muvaffak [T 134b] oldukları
 eslâfa itdükleri dahlûñ şe'âmetinden fehm olunur.

Kıt'a: Fużalâ ulusı Tâcî-zâde
 Tâcî kim başına tar olmuş anuñ
 'Ârif ol çıkma edebden şâhum
 Tâcuñ olmaya başa tar senüñ

**Ve minhum el-Âlimü'l-âmil ve'l-Fâzîlü'l-kâmil el-Mevlâ Sa'dî bin
 Tâcî Beg {Tâc-zâde Sa'dî Çelebi}**

Mezkûr, 'aşrî 'ulemâsından kırâ'at idüp ba'dehu mevâliden el-Hâcc Hasan-zâde'den ve Kâdî-zâde'den tahşîl-i 'ilm ü fazl idüp bunlaruñ huzûrında maqbûl-i tâm ile maqbûlleri olup fazlına şehâdet idüp ba'zî medârise müderris oldukdan sonra Şemâniyye'ye gelürler. Ba'dehu hac iderler. Geldükde tekâ'üd hükmiyle seksen akçe iderler. Bu hâl üzre tokuz yüz yigirmi ikisinde fevt olurlar. Mezkûruñ cümle-i 'ulûmda kudreti fevka'l-had, 'ilm-i 'Arabîyye'de hod bî-mişl imişler. Lisân-ı Tâzî üzre çokluk kaşâ'idi olup ol mertebe belâgat u feşâhat derc itmişlerdür ki mü'tâla'a iden mütehayyir olur, fuşâha-i 'Arab kelimâtın zan ider ve münşe'âtı hod belâgatden derece-i a'lâyı müstemildür. İştigâlleri hâlinde *Şerh-i Miftâh*'a ve *Şadrü's-şerî'a*'nuñ bâb-ı şehîdine havâşî yazmışlar ve *Akâ'id-i Nesefiyye*'yi zibâ nazm itmişler. Mezkûr nazm dahı belâgatden mertebe-i a'lâyı hâvî idüğü mü'tâla'a idenlere hafî degüldür.

**Ve minhum el-Âlimü'l-âmil ve'l-Fâzîlü'l-kâmil el-Mevlâ Şemsü'd-
 dîn Ahmed el-Yegân el-Mülakkab bi-Eyyühüm**

Mezkûr, bir miqdâr tahşilden sonra ba'zî bilâda kâzî olur. Ba'dehu Amâsiyye'ye kâzî olur. Ba'dehu Burusa kazâsın virilür. Andan ma'zûl olup yine tekrâr Burusa'ya kâzî olur. Sultân Selîm Hân serîr-i saltanata cülûs buyurdıklarında Burusa'dan 'azl idüp Gelibolı kazâsın virürler. Andan ihtiyârıyla

terk-i [A 112b] kazâ idüp tekâ'üd hükmiyle elli akçe iderler. Mezkûr, ehl-i vakâr ve suhan-güzâr [T 135a] olup lâkin cihet-i 'ilmiyyeleri za'f üzere imiş. Ammâ muhibbül-hayrât ve mâ'il-i hasenât olup câmi' ü medrese binâ eylemişler. Âhîr-i ömrlerinde kötürüm olmuş. İfâkat müyesser olmayup bu hâl üzere fevt olmuşlar.

Ve minhum el-‘Âlimü’l-‘âmil ve’l-Fâzîlül-kâmil el-Mevlâ ‘Abdu’l-rahmân bin Pîr Mehemmed bin ‘Ömer el-Halebî

Mezkûr, ‘aşrı ‘ulemâsından kıra’at idüp ba’dehu fuзалâdan Sinân Paşa hıdmetine yetişüp anlardan tahşîl-i ‘ilm ü fazl idüp beyne’l-aqrân fazlla meşhûr olur. Pes Sultân Mehemmed Hân erbâb-ı ma‘arife maḥabbet olmağın mezkûrı muşâhabet içün getürdüp haz eylemegin sultân-ı kâmrâna takarrüb-i tām kesb idüp bu ešnâda mezkûrdan ‘izz-i huzûr-ı sultân-ı ‘âdil-de terk-i edeb, müş‘îr-i fi’l-i kabîḥ şâdır olup merdûd olur. Hattâ pādşâh hazretleri buyurdılar ki eger üstâdum oğlı olmasa tedbîr-i tedmîr muḳarrer idi. Pes der-i âliden red olunup ve bâb-ı ‘inâyet münseḍ olıcaḳ zarûri kazâ-ya rızâ virüp Kütâhiyye’ye kâzî olup anda fevt olur. Mezkûr, suhan-dân, melîḫül-beyân, ṭab-ı vekḳâd ve zîhn-i naḳḳâd şâḫibi kimesne olup hâl-i iştiğâllerinde *Hâşiye-i Meṭâli*’e hâşiye-i belîğa yazup hâşiye-i mezkûrede mebâḫîş-i ḥamrda derc itdüğü fevâ’id ve ḳaşd itdüğü ferâ’idden ‘ilmde mahâretleri ne mertebe idüğü ma’lûm olur.

Ve minhum el-‘Âlimü’l-‘âmil ve’l-Fâzîlül-kâmil el-Mevlâ ‘Abdu’l-vehhâb İbn el-Mevlâ el-Fâzîl ‘Abdu’l-kerîm

Mezkûr, ‘aşrında meşâhîr-i fuзалâdan Monlâ ‘İzârî’den ve Monlâ Luṭfî’den ve Ḥaṭîb-zâde’den ve Monlâ Ḳaştallânî’den tekmîl-i fazl u ‘irfân idüp müşârün ileyh bi’l-benân olur. İstanbul’da Ḳalender-hâne’ye müderris olup ba’dehu ba’zı bilâda kâzî olup Sultân Selîm Hân ‘aşrında dîvân-ı âlîde defterdâr olur. [T 135b] Andan ma’zûl olup fevt olur. Mezkûr, melîḫül-beyân, faşîḫül-lisân cümle-i umûrda zarâfet üzre marzîyyûs-sîre, maḫmûdü’ṭ-ṭarîḳa, sebûk-rûḫ, laṭîfû’ṭ-ṭab’ kimesne olup ‘ulûm-ı ‘akliyye vü naḳliyyede ihâṭa-i külliyyeleri olup ‘ulûm-ı sâ’ireleri iştirâk üzere imişler.

Ve minhum el-‘Âlimü’l-‘âmil ve’l-Fâzîlü’l-kâmil el-Mevlâ Kûtbü’d-dîn Mehemmed bin Mehemmed İbn Kâdî-zâde-i Rûmî [A 113a]

Mezkûr, evvelâ ceddinden kırâ’at idüp ba’dehu H’âce-zâde’den tahşîl idüp bu iki ehl-i fazluñ hıdmetinde fezâ’il-i ‘azîme kesb idüp şehâdetleriyle Burusa’da Manastır Medresesi’ne müderris olur. Zemân-ı tedrisinde talebe emrinde küllî içdâm idüp nüfûs-ı keşîre-i terbiyesiyle hadd-i isti’dâda irüp müderris iken fevt olmuşlar. Mezkûruñ fûnûn-ı ‘adideye müte’allik ta’likâtı olup lâkin şavârif-i eyyâm beyâza mâni’ olmuş.

Ve minhum el-‘Âlimü’l-‘âmil ve’l-Fâzîlü’l-kâmil el-Mevlâ Maḥmūd bin Mehemmed bin Kâdî-zâde eş-Şehîr bi-Mîrim Çelebi

Mezkûr, meşâhîr-i fuзалâdan ve huzzâk-ı aşrdan Sinân Paşa’dan ve H’âce-zâde’den kırâ’at idüp tahşîl-i fazl eyleyüp Sinân Paşa şehâdetiyle ba’zı medârisden sonra Burusa’da Manastır Medresesi’ne müderris olurlar. Ba’dehu Sulṭân Bâyezîd nefisine mu’allim idüp bunlardan riyâzâtı tekmiḥ itmiş. Selîm Hân pâdşâh olduğda Anaṭolî vilâyetine kâzî-i asker imiş. Ma’zûl olup yüz akçe iderler. Andan hac idüp vilâyetine gelüp toḡuz yüz otuz birinde fevt olur. Mezkûr, selîmü’t-tab’, ḥalîmü’n-nefs, şâhib-mürüvvet, zî-fütüvvet, mâlik-i ‘ilm-i ‘Arabîyyet ve şâhib-i hendese vü hey’et Sulṭân Bâyezîd emriyle *Uluḡ Beg Zîcî*’ne şerḥ yazup ve ‘ilm-i hey’ete müte’allik *Fethîyye* nâm metne laṭîf şerḥ yazup ve semt-i kıble ma’rifetinde risâle-i laṭîfe te’lif idüp cümle-i teşânîfî beyne’l-ahâlî maḡbûl ü müstaḥsendür.

Ve minhum el-‘Âlimü’l-‘âmil [T 136a] ve’l-Fâzîlü’l-kâmil el-Mevlâ Yûsuf el-Hamîdî eş-Şehîr bi-Şeyḥ Sinân

Mezkûr, aşrı ‘ulemâsından kırâ’at idüp ba’dehu Kâdî-zâde-i Rûmî’ye mu’id olur. Ba’dehu fuзалâdan H’âce-zâde’ye yetişüp terbiyeleriyle ba’zı medârise müderris olup Burusa’da Aḥmed Paşa Medresesi’ne müderris olur. Ba’de müddetin ma’zûl olup vaṭanına gelüp raḥmetü’llâha vâşıl olur. Mezkûrda kuvvet-i zekâ çendân olmayup lâkin hıfz itdüḡin pâk zabṭ iderler imiş. Burusa’da ba’zı ribâṭâtında sâkin olup ‘alâka-i dünyeviyyeden kemâl-i tecerrüd ile tecerrüd itmişler. ‘İlme iştiḡalinde *Şerḥ-i Miftâḥ*’a ve *Şerḥ-i Akâid*’e ḥâşîye yazmışlar. Lâkin beyâz olmayup toḡuz yüz¹ on ikisinde fevt olmuşlar. [A 113b]

1 yüz: -T

**Ve minhum el-‘Âlimü'l-‘âmil ve'l-Fâzîlü'l-kâmil el-Mevlâ Muhyî'd-
dîn Meḥmmed eş-Şehîr bi-Ṭabl-bâzî**

Mezkûr, ‘aşrı ‘ulemâsından kıra’at idüp ba’zı medârise müderris oldukdan sonra Burusa’da Sulṭân Bâyezîd’e müderris olur. Andan Edrine’de Çifte’ye girüp andan Şemâniyye’ye çıkup müderris iken fevt olup vâsıl-ı Hâkḥ olur. Mezkûr, fâzîl u kâmil ü ‘âbid kimesne olup laṭîfî’t-taḥrîr, müfîdî’t-taḥrîr, fenn-i kelâma müte‘allik *Ṭevâli*‘ nâm metne şerḥ yazmışlar.

**Ve minhum el-‘Âlimü'l-‘âmil ve'l-Fâzîlü'l-kâmil el-Mevlâ İbrâhîm
bin İbrâhîm eş-Şehîr bi-İbni'l-Ḥaṭîb {İbnü'l-Ḥaṭîb}**

Mezkûr, ‘aşrında vâkı‘ olan ‘ulemâdan taḥşîlden sonra birâderi fâzîl Ḥaṭîb-zâde’den kıra’at idüp terbiyeleriyle müderris olur. Şemâniyye’ye gelüp ba’dehu Burusa’da Murâd Ḥân’a müderris olurlar. Müderris iken toḡuz yüz yigirmisinde fevt olur. Mezkûr, ḥalâ’îḳdan münḳaṭı‘, tekmi’-i nefse meşḡûl, edîb ü lebîb kimesne olup mizâclarında za’f ziyâde olmaḡın te’lîf ü taḥnîf semtine [T 136b] sâlik olmamışlar.

**Ve minhum el-‘Âlimü'l-‘âmil ve'l-Fâzîlü'l-kâmil el-Mevlâ Ğıyâsü'd-
dîn Aḥ eş-Şeyḥü'l-‘ârifu bi’llâh eş-Şeyḥ Akşemsü'd-dîn {Paşa
Çelebi}**

Fâzîl-ı mezkûr “Paşa Çelebi” demekle meşhûrdur. Mevlânâ Ḥayâlî’den ve Ḥ’âce-zâde’den taḥşîl-i ‘ilm eyleyüp ba’dehu meşâyîḥden ba’zı kimesne ile müşerref olup bunlardan ḥazẓ-ı ‘azîm kesb idüp yine tarîḳden çıkmayıp ba’zı medârise müderris oldukdan sonra Şemâniyye’ye gelür. Andan terk-i tedrîs idüp Eyyûb-i Enşârî Medresesi’n ihtiyâr idüp ba’dehu Amâsiyye’de fetvâ ile müderris olurlar. Yine terk idüp teḳâ’ud ḥükmiyle yetmiş aççe iderler. Toḡuz yüz¹ yigirmi sekizinde fevt olur. Fünûn-ı ‘adîdeye risâlatı olup lâkin beyâz müyesser olmamış.

**Ve minhum el-‘Âlimü'l-‘âmil ve'l-Fâzîlü'l-kâmil el-Mevlâ
Muzafferü'd-dîn ‘Alî eş-Şîrâzî**

Mezkûr, vilâyetinde ‘aşrı ‘ulemâsından kıra’at idüp ba’dehu Mîr Şadrü’d-dîn-i Şîrâzî’den ve ‘Allâme Celâl-i Devvânî’den taḥşîl-i ‘ilm ü ḥikmet

1 yüz: -T

itmişler. Celâlü'd-dîn 'Allâme'nün kerîmesin alup ol târîhde medîne-i Şîrâz'da bir kimesne bir 'âlî [A 114a] medrese binâ idüp cihet-i tedrîsini 'ulemânun efdaline şart eylemegin Celâl ol zemânda 'allâme-i 'aşr olup ol medreseye müderris olmuşdı. Muẓafferü'd-dîn dahı şol mertebe tahşil-i fazl eylemiş idi ki Monlâ Celâl derse gelmese anları kı'ım-maḳām iderlerdi. Celâl mertebesinde ra'nâ dersler diyüp telemmüz idenler kemâl-i fazlına şehâdet iderlerdi. Ba'de zemânin Şadrü'd-dîn ve Celâlü'd-dîn ikisi dahı fevt olup bilâd-ı 'Acem'de fitne zâhir olıcaḳ Muẓafferü'd-dîn diyâr-ı¹ Rûm'a in-tikâl ider. Geldükde Mü'eyyed-zâde'yi kâzî-i 'asker bulur. Mü'eyyed-zâde 'Acem'e gitdükde Muẓafferü'd-dîn ile fâzıl Devvânî'den şirketen kıra'at itmişler. Kıra'atda Muẓafferü'd-dîn'e tekaddüm emr iderler imiş. Muẓafferü'd-dîn Rûm'a [T 137a] gelüp Mü'eyyed-zâde'ye mülâkât itdükde binâ'en li'l-münâsebeti's-sâbıḳati Muẓafferü'd-dîn'e ri'âyetler eyleyüp Bâyezîd Hân'a Muẓafferü'd-dîn'ün 'ilm ü fazlın 'arz eyleyüp hüsn-i ri'âyet huşuşında iḳdâm-ı tām ve ihtimâm-ı mālâ-keḷâm idüp bi'l-âhire Şemâniyye'nün birin pâdşâh iḥsân idüp bir müddet derse iştiḡâl iderler. Bu hâlde 'arîza-i remed ile ma'rûz olup ḳâbil-i 'ilâc olmayup cihet-i tedrîsden şarf-ı başar idüp tekâ'üd hükmiyle altmış aḳçe iderler. Burusa'da mutavaṭṭın olup ṭoḳuz yüz yigirmi ikisinde fevt olurlar. Mezkûr, Şâfi'iyyü'l-mezheb, laṭîfü'l-meşreb, cemî'-i 'ulûmda siyyemâ fûnûn-ı 'aḳliyyede ve ri'yâziyyede ve manṭıḳda mahâreti zâ'idü'l-vaşf imiş. Hendeseye müte'allıḳ *Oklidis* nâm kitabı Mîr Şadrü'd-dîn'den kemâl-i iz'ân u iḳân üzre kıra'at idüp soñra mezkûr kitabunı müşkilâtı hâllinde bir laṭîf ḥâşiye taḥrîr idüp talebesine âsân itmişler.

Ve minhum el-Âlimü'l-'âmil ve'l-Fâzılü'l-kâmil el-Mevlâ Yahyâ İbn Ḥasan

Mezkûr, devrinde vâḳi' olan 'ulemâdan tahşil eyleyüp Ḳaraşi vilâyetinde Ṭuzla Medresesi'ne müderris olur. Ba'dehu şüfiyye tarîḳına râḡıḅ olup meşâyihden çok kimesne ile muşâḥabet idüp mertebe-i irşâda irişüp pes nâsdan küllî inḳıṭâ' ve ḥalkdan imtinâ' idüp şâḥib-i aḥvâl u maḳâmât olup 'ilm ü 'amel ri'yâsetin cem' eyler. Bu hâlde iken yine talebe ṭâ'ifesine [A 114b] *Beyzâvi Tefsiri*'n müṭâla'a itmeksizin ta'lîm eyleyüp ḥaḳâ'ik u

1 diyâr: -T

dağā'ik nakl idüp ve tarîk-ı taşavvufda aşhâbını irşâd idermiş. *Şir'atü'l-İslâm*'a şerh yazup ve *Şadrü's-şerî'a*'ya hâşiye tahrîr idüp evâ'il-i mi'ede fevt olmuşlar.

Ve minhum el-‘Âlimü'l-‘âmil ve'l-Fâzîlü'l-kâmil el-Mevlâ Şemsü'd-dîn Ahmed eş-Şehîr bi'l-Mâşî

Mezkûr, ‘aşrı ‘ulemâsından tahşîl-i ‘irfân eyleyüp [T 137b] ba‘dehu ba‘zı medârise müderris olup İstanbul’da Kâlenderiyye’de Edrine’de Dârü'l-hadîş’e Amâsiyye’de Bâyezîd Hân’a müderris olup medrese-i mezkûrede iken vâşıl-ı Hakk olmuşlar. Mezkûr, suhan-dân, nâzik-beyân, bahhâş kimesne olup ‘ilm-i fikh u uşûlde yed-i tûlâsı olup Amâsiyye’de niçe müddet müftî dahı olup vâkî‘ olan fetvâları laţîf ü maqbûlü'l-cevâb imiş.

Ve minhum el-‘Âlimü'l-‘âmil ve'l-Fâzîlü'l-kâmil el-Mevlâ Muhyî'd-dîn Mehemmed el-Karamanî eş-Şehîr bi'l-Hevâyî

Mezkûr, ‘aşrında vâkî‘ olan ‘ulemâdan kırâ’at idüp ba‘zı medârise müderris olup ba‘dehu Edrine’de Çifte’nün birine müderris olup ‘azl olunup tekâ’üd hükmiyle elli akçe iderler. Bu hâl üzere İstanbul’a gelüp niçe müddet evcügizine ve evlâdına hıdmet idüp taşnife dahı meşgûl olup lâkin zemânede vüs‘at olmamağın beyâz müyesser olmayup evâ'il-i salţanat-ı Selîm Hân’da fevt olurlar.

Ve minhum el-‘Âlimü'l-‘âmil ve'l-Fâzîlü'l-kâmil el-Mevlâ Zâmîrî

Mezkûr, Sulţân Bâyezîd ‘ibâdından olup mezkûruñ şânında kâbiliyyet ve ‘ilme maħabbet müşâhede itmegin sulţân-ı kâmrân Bâyezîd Hân haylî maħabbet idüp manzûr-ı ‘ayn-ı ‘inâyet-i şehriyârî ve melhûz-ı dîde-i himmet-i pâdşâh-ı cihândârî olmağın medâris-i Şemâniyye’den birin ihsân iderler. Müşârün ileyh nefsinde selîm ü hâlîm lâkin fazlla çendân iştihârî yoğmış. Hattâ Şemâniyye virildükde Mü’eyyed-zâde “Pâdşâhum anlar ol medreseye müstaħak degüllerdür ve derse dahı kâdir degüllerdür.” diyü ‘arz eylemişler. Pâdşâh muķâbeledde “Mutavassıt dersine kâdir, fehmi iderüm.” buyurmuşlar. Ba‘de müddetin Sulţân Selîm Hân pâdşâh olduķda ‘azl idüp tekâ’üd [A 115a] hükmiyle altmış akçe itmişler. Tõkuz yüz yigirmisinde fevt olmuşlar.

Ve minhum el-‘Ālimü'l-‘āmil ve'l-Fāzılü'l-kāmil [T 138a] el-Mevlā eş-Şehîr bi-İbni'l-‘Ömer {İbni'l-‘Ömer}

Mezkûr, vâlidî Mevlânâ ‘Ömer telâmizinden tahşil-i ‘ilm idüp ‘ulûm-ı kırâ’atı uşûl ü fûrû’ıyla hıfz eyler. Şabâveti hâlinde meşâyih-i kibârdan kıdvetü'l-vâsilîn Şeyh Akşemsü'd-dîn hıdmet-i şerîfleriyle müşerref olup mübârek elleriyle başın şıgayup ‘ilm ü ‘amel şâhibi ola diyü du‘â iderler. Mervîdür ki mezkûr tahşil üzre iken hâzret-i şeyhü'n kabr-i müteberriklerin ziyâret murâd idinür. Vardukda bâb-ı türbeyi muâffal bulur. Pes taşradan nidâ idüp: “Yâ şeyh! Ne buyurursun? Ziyâretinden mahrûm gideyin mi?” dir. Hemân bâbu'n kilîdi düşüp kapı açılup pes girüp ziyâret âdâbın edâ idüp du‘â vü şenâ eyleyüp çıkup gider.

Ve minhum el-‘Ālimü'l-‘āmil ve'l-Fāzılü'l-kāmil el-Mevlā el-Ĥekîm Ĥacî

Mezkûr, evâ'il-i ‘ömrinde talibü'l-‘ilm olup ba'dehu tıbbâ talib olup mahâret-i tâm ve hâzâkat-i mâlâ-keâm tahşil eyleyüp Ĥekîm Muḥ-yî'd-dîn'ün vefâtından sonra Sulṭân Bâyezîd Hân re'is-i eṭibbâ eyleyüp mervîdür ki Sulṭân Bâyezîd'e veca'-i ‘azîm ‘arîz olup eṭibbâ dürlü dürlü mu‘âlece iderler. Müfid olmaz. Mezkûrî da'vet idüp vâkı' olan veca' ne mertebe idüğün aşıyla bildürmiş. Mezkûr, “Mercimek miqdârı nesne virüp yutmak gereksiz.” dir. Pes yutdukda ol ân veca' sâkin olup¹ pâdşahu'n nihâd-i pâklerine feraḥ virür. Sulṭân Bâyezîd cebren çeküp zevkünden ve hazzından mezkûru'n elin öpdî diyü rivâyet iderler. Tabîb iken tokuz yüz on üçünde fevt olurlar.

Ve minhum el-‘Ālimü'l-‘āmil ve'l-Fāzılü'l-kāmil eṭ-Tabîb Meḥammed Şâh el-Ḳazvînî

Mezkûr, ‘Allâme-i Celâl'den telemmüz idüp müddet-i keşîre hıdmetlerinde olup cümle-i ‘ulûmı bunlardan aḥz idüp bir fen qalmaz ki anda tahşil-i [T 138b] mahâret itmeye. Aşlında ‘eṭibbâ evlâdından olmağın fenn-i ṭabâbete nisbeti ziyâde olup bu hâl üzre Ĥicâz'a sefer idüp bir miqdâr mücâvir olur. Oldukların işidicek [A 115b] Mü'eyyed-zâde bir gün münâsebetle

1 olup: -T

Sulţân Bâyezîd Hân'a mezkûruñ 'ilm ü faẓlın Һuşûşa fenn-i tıbdâ kemâl-i mahâretin 'arz eyler. Peş pâdşâh da'vet olınsın diyü murâd idinüp Mekke-i Mükerrerme'ye âdem gönderüp da'vet iderler. İmtişâlen bi'l-emri'l-'âlî Hicâz'dan sefer idüp sulţân-ı kâmrân Һuzûrına gelüp mülâkât itdükde serây-ı 'âmireden Һabâbet Һarîkıyla yüz yigirmi akçe vazîfe ta'yîn olunup birkaç gün bu minvâl üzre mürür ider. Sulţân Selîm pâdşâh olduċda ehl-i Һab'a mâ'il ve zebân-ı Fürs'de kâmil olmaċın ahyânen getirüp muşâhabet idüp muşâhabetinde lezzet olduċı sebebeden pâdşâh Һazretlerine kesb-i taċarrüb ider. Saye-i sa'âdetinde 'ıyş-ı firâvân idüp bu hâlde fevt olur. Mezkûruñ muşannefât-ı keşiresi olup Süre-i Fetĥ evvelinden *Kur'an-ı Azîm*'e tefsîr taĥrîr ider. *H'âce-zâde' Tehâfütü* ne Һâşiye yazup ve *Allâme-i Devvânî Aċâ'idü* n taĥşiye idüp ve *İsaċoci* nâm maċâleye ve *Kâfiye*'ye ve tıbdâ *Mucez* nâm metne şürûĥ yazmışlar ve *Hayâtü'l-Һayvân* nâm kitabı terceme eyleyüp bunlardan mâ'adâ ģayr-i meşhûr resâ'ili bî-ĥaddür.

Ve minhum el-'Âlimü'l-'âmil ve'l-Fâzîlü'l-kâmil el-Mevlâ Kemâlü'd-dîn İsmâ'il el-Ķaramanî {Ķara Kemâl}

Mezkûr, 'aşrı 'ulemâsından kırâ'at idüp Monlâ Һusrev Һıdmetlerine yetişüp terbiyeleriyle ba'zı medârise müderris olur. Edrine'de Çifte'nün birine dâhil olur. Ol târîĥde Mü'eyyed-zâde Edrine'de kâzî imiş. İttifâĥ bir mes'eledede mâ-beynlerinde münâza'a olup monlâ cânib-i ĥilâfa teşebbüs eyleyüp [T 139a] ısrâr üzre dâhı olur. Bu ecilden Mü'eyyed-zâde muĥber olup kâzî-i 'asker olduċda tedrisden 'azl idüp tekâ'üd ĥükmiyle altmış akçe iderler.

Ķıtt'a: Gerçi 'azl eylemiş medârisden
Lîk olmuş sa'âdetine sebep
Manşıb ehl-i ferâġa manşıbeden
Ne belâ-yı 'azl ne renc-i taleb

Neşr: Mezkûr, bu hâle râzî ziyâde müteċâzî olmayup evcügizine mülâzemet idüp Һaċċ'a 'ibâdet üzre olup bu hâl üzre fevt olur. Mevlânânuñ teşânîf-i keşiresi olup *Keşşâf* ve *Tefsîr-i Beyzâvî*'ye ve *Şadrü's-Şerî'a*'ya ve *Hayâlî*'ye ve *Şerĥ-i Mevâkıf* a Һavâşî taĥrîr itmişlerdür. [A 116a] Bunlardan mâ'adâ dâhı resâ'il naĥl iderler. Ammâ müşâhede müyesser olmadı.

1 H'âce-zâde: -T

Ve minhum el-‘Âlimü’l-‘âmil ve’l-Fâzîlü’l-kâmil el-Mevlâ ‘Abdu’l-evvel bin Hüseyn eş-Şehîr bi-İbn Ümmü Veled

Mezkûr, evvelâ vâlidinden ba‘dehu Monlâ Husrev‘den kıra‘at idüp kerîmesin dahı alup Sultân Mehemmed Hân devrinde Silivri‘ye kâzî ol-mış. Andan ba‘zı bilâd-ı meşhûreye kâzî olup andan ma‘tûh olup nâsdan kaç‘-ı istînâs idüp mü‘tâla‘a ve mülâhaza-i ‘ilmiyyeden hâlî olmayup cemî‘-i ‘ulûmda müşâreketi olup *Keşşâf*’uñ ekşer-i mevâzi‘ı hıfzında imiş. Fenn-i naḥve müte‘allik *Kâfiye-i Şerh-i Hubeysiyye*‘ye ḥâşiye-i laṭife yazmışlar. Hâ-şiye-i mezkûreye nâzır olan, mezkûr ‘ilmde neye kâdirdür ma‘lûm idinür. Fevt olduḡda sinni mi‘eye ḡarîb imiş.

Ve minhum el-‘Âlimü’l-‘âmil ve’l-Fâzîlü’l-kâmil el-Mevlâ ‘Alâ’ü’d-dîn ‘Alî el-Aydîni el-Mülakḡab bi’l-Yetîm {Mevlânâ Yetîm ‘Alî Çelebi} {Yetîm}

Mezkûr, “Yetîm” ile meşhûr olduḡunuñ aşlı budur ki Sultân Murâd devrinde ‘azîm tã‘un olup mezkûruñ cemî‘-i aḡrabâsı kırılıp kimesnesi ḡalmamış. Aña binâ‘en “Yetîm” dimişler. Sinn-i bülûḡa varınca ‘ammi-si terbiye idüp ḡayrı kimesnesi yoḡ imiş. Sinn-i bülûḡa irdükde mebanî-i ‘ulûmı ‘ulemâ-yı ‘aşrından [T 139b] kıra‘at idüp Şemâniyye binâsı târiḡin-de mezkûr ṡalebeden olup Rûm‘da ḡendân ‘ilme iştigâl müşâhede itmegin diyâr-ı ‘Arab‘a gidüp Şîre‘ye varup meḡer Kâḡî-zâde anda müderris imiş. Anlardan taḡşîl-i ‘azîm eyleyüp zevḡ-ı selîm şâḡibi olmaḡın fevâ‘id-i celîle hıfz eyler. Kâḡî-zâde‘ye Şemâniyye virilür. Yanında müfâraḡat itmeyüp bile gelür. Burusa‘ya kâzî olunca ḡıdmetlerinde olup taḡşîl-i faẓl eyler. Pes Kâḡî-zâde mevlânâyı ḡuzûr-ı sultâna ‘arz idüp manşıb iltimâs itdükde râzî olmayup eydürler ki: “Allâhu Te‘âlâ ile ‘ahdüm vardır. Tãlib-i manşıb u câh olmayam.” Bu niyyet üzre medîne-i mezkûrede bir tenhâ evde¹ sâkin olup evḡâtın derse şarf idüp naḡv ü şarf dimeyüp cümle-i ‘ulûmı ṡullâba aḡsen-i ta‘lîm ile ta‘lîm idüp yevmiyye yigirmi dersden ziyâde diyüp ki-mesneden hediye vü ücret almayup [A 116b] ‘ilm ü ‘ibâdet ḡuşşasından ḡayrı kârı olmayup tekmi-l-i nefse meşḡul, ‘alâḡa-i dünyeviyyeden mu‘tezil, ‘âlem-i bülûḡdan tertîb olmaḡ üzre şâlâta müdâvemet idüp bir vaḡti terk

1 bir tenhâ evde: -T

vâkı' olmamış. Toksan yaşa girüp neye ne kadar dağık hat olursa âsân ve-
chle kıra'at idüp ve ekşer-i kârî kütüb-i ebter-i kıanda ise bulup tamâm idüp
cild itdürürmiş. Bu tarîk ile kütüb-i keşîreye mâlik olup cümlesin 'ulemâya
vakf eylemiş. Tokuz yüz yigirmi ikisinde fevt olmuş.

Kıta: Kesb-i 'ilm ü fazl idüp diğkâtle Mevlânâ Yetim
Olmış ol baħr-i 'ulûm içinde bir dürr-i yetim
Nefsüñî tekmildür tahşilden şâhum murâd
Defter-i 'ömrüñi ebter koma cehd it ey haķım

**Ve mine'l-Meşâyihi't-tarîkati fi-Zemânihi el-Ârifu bi'llâh ve'l-
Vâsılu ilâ'llâh eş-Şeyh Muhyî'd-dîn Meħmed el-İskilibî {Şeyh
Yavşî Vâlid-i Ebû es-Su'ûd Efendi} {Şeyh-i Sultân}**

Şeyh-i müşârün ileyh *rahmetu'llâhi 'aleyh* evvelâ talebe-i 'ilmiden olup
mevâlî-i 'izâmdan 'Alî Kuşcı hıdmetine yetişüp 'ulûm-ı zâhireyi [T 140a]
tekmilden sonra şüfiyye tarîkına sülûk idüp meşâyiħden Şeyh Muşlihü'd-dîn
el-Kocevî ve Şeyh İbrâhîm-i Kayserî hıdmetlerine müşerref olup şüfiyye
tarîkın tekmil idüp 'ilm ü 'amel riyâsetin cem' idüp maķâm-ı irşâda yetişüp
mücâz olurlar. Pes Hicâz'a sefer idüp Amâsiyye'de Sultân Bâyezîd'e mülâkât
idüp hîn-i muşâhabetde "İnşâ'allâh 'avdetde sizi serîr-i salţanatda bulu-
ruz." diyü buyururlar. Buyurdıkları vukû' bulup geldükde Sultân Bâyezîd
Hân şeyhe ihsân-ı firâvân idüp şöyle istînâs iderler ki beyne'n-nâs "Şeyh-i
Sultân" diyü meşhûr olurlar. Pes İstanbul'da şeyh için 'âlî zâviye binâ ider-
ler. Şeyhün kerâmâtı ve maķâmâtı şöhet tutup vüzerâ-yı şâhib-sadâret ve
sâ'ir-i a'yân-ı devlet ve erkân-ı ħazret ziyâretine izdiħâm idüp du'âsına cân
u dilden râğib ve şamîmü'l-kalb tâlib olurlar. Ahyânen Sultân Bâyezîd Hân
daħı şeyhi Dârü's-sa'adet'e da'vet idüp laţif muşâhabetler ve gûne gûne ri'â-
yetler idüp ħazret-i şeyh yine tağyîr-i vaz' itmeyüp 'izz-i ħuzûr-ı sultân-ı
[A 117a] şâhib-şevketde iltifât u rifâti ziyâde olduķça meskenetin ve taķvâ
vü diyânetin arturup 'ucb u ħurûr râ'iħasından kemâl-i ħavfda olup şöyle
imişler ki cümle-i evzâ' u efâlde ve aķvâlde 'abd-i maħz imişler. Ĥazret-i
şeyħde ma'ârif-i Rabbâniyye'den mâ-'adâ 'ulûm-ı zâhire cümlesinde celâlet-
leri ve mahâretleri zâ'idü'l-vaşf imiş. Aña binâ'en 'ulemâ-yı zâhir daħı cân
u dilden maħabbet idüp mesâ'il-i müşkilede ekşer mürâca'at iderler imiş.

Taşköpri-zâde hazretlerinin vâlidin bir mes'eleda imtihân iderler. Anlar dağı mes'eleye müte'allik risâle yazup huzûr-ı şerîflerine iletürler. Fevka'l-had maqbûlleri olup du'alar istihsân iderler. Şeyhün cümle-i kerâmâtındandır ki ehîbbâsından bir kimesnenün cüvân oğlu [T 140b] olup tâzelik belâsıyla mezkûrdan siyâset icâb ider şenâ'at zâhir olur. Mertebe-i şübûta irüp 'uqûbet ve siyâset muqarrer olur. Pes vâlidî şefkat-i Eyyûb hükmiyle şeyhe gelüp elin ayağın öpüp tazarru'lar, niyâzlar idüp oğlunuñ huşûşında vüzerâ-ya şefâ'atin iltimâs eyler. Hazret-i şeyh mezkûrunı rikqatin görüp buyururlar ki: "Vüzerâ degül, bir cenâba teveccüh idelüm ki cümle-i 'âlemün teveccühi ve niyâzı aḡadur." Yarınki gün olup a'yân-ı devlet ve erkân-ı hazret dîvân-ı 'âliye cem'-i dîvân turduqda mezkûr cüvânı zindândan ihḡac idüp 'uqûbet olınması-çün dîvâna getürdüklerinde evvelki gün cümle-i eşḡaşuñ re'y ü tedbîri cüvânıñ 'uqûbetine olup isâ'etine şahidler iken yarınki gün zümre-i insândan ekâbir ü a'yânıñ zebânına cüvânıñ iyilügi câri olup bu maqbûle cüvândan böyle fi'l-i şenî' şudûrı 'aqlıdan dürdur diyü bi'l-ittifâk ıtlâk iderler. Ba'zı aşḡab-ı re'y ki evvelâ 'uqûbeti şavâb görmişler idi. Hâl bu minvâle mü'eddî olduğın göricek bildiler ki şeyhün du'ası te'şîridür. Ğayr degüldür. Bu dağı cümle-i kerâmâtındandır ki 'Abdu'r-raḡmân Çelebi kıâzî-i 'asker olup ma'zûl olduklarında kemâl-i derece ıztırâb istilâ eyleyüp pes istimdâd tarîkıyla şeyhe müteveccih olur. Şeyh bunlara ba'zı naşîḡat eyler. Görür ki aḡlâ naşîḡat mü'eşşir degül. Kıâzî-i 'askerlik muqarrer olmazsa [A 117b] cünün muqarrer. Hâl-i mükedder ġalebe-i mâl-i ḡulyâdan dîvâne ve 'aqlıdan bîġâne olmasında şübhe yok. Pes ḡuddâma emr iderler ki bir mevzu'-ı laḡîf ve şadr-ı münife laḡîf ü zîbâ kıâliçeler ve ra'nâ nihâlîler ve maḡ'adlar döşerler ve câ-be-câ yaşıdıklar ḡorlar. Ba'dehu şeyh hazretleri 'Abdu'r-raḡmân Çelebi'ye emr ider ki ol şadr-ı müzeyyene geḡüp mesned-ı kıazâda ve maḡall-i ḡükm ü imzâda ne tarîk ile câlis olı [T 141a] geldilerse eylece cülûs ideler. Pes emr-i şeyhle 'âmil olup şol ki âdâb-ı cilset şadr-ı ḡükûmetdür, a'lâ ittikâ idüp geḡüp otururlar. Şeyh hazretleri dönüp şadr-ı 'izzet ve mesned-i kıazâ vü ḡükûmet yine mübârek olsun dirler. İttifâk birkaç gün mürûr itmez yine kıâzî-i 'asker olur. Şeyḡden bunuñ emşâli vâkı' olan kerâmât-ı lâ-yuḡşâ ve lâ-yu'ad taḡrîr olınsa müstakîl kıtâb olur. Hicretün toḡuz yüz yigirmisinde kıazâ-yı naḡb irüp civâr-ı Haḡḡ'a vâşıl olurlar.

Kıt'a: Kimdür aınladuñ mı ehlu'llâh
 Nâzenîn-i Hüdâ durur bunlar
 Kendü maqbûl u sözleri maqbûl
 Her ne dirse revâ durur bunlar

**el-Ârifu bi'llâh el-Vâsılı ila'llâh eş-Şeyhül-kâmil es-Seyyid Velâyet
 -Kuddise Sirruhu- {Şeyh Seyyid Velâyet}**

Mezkûr, şerîfî'n-neseb, kıaviyyü'l-haseb sekiz yüz elli beşinde Kir-mâstî nâm kaşabada vücûda gelüp hadd-i bülûğa irdükde İstanbul'da Âşık Paşa evlâdından Şeyh Ahmed kerîmesin alurlar. Pes hıdmet-i şeyhde tarîk-ı taşavvufi tekmîl eyleyüp dâire-i meleke vü isti'dâddan merâtib-i ir-şâda irişürler. Müşârün ileyh Şeyh Ahmed meşâyihden Şeyh 'Abdu'l-laîf el-Ğudî hulefâsından olup anlar dahı Şeyh Zeynü'd-dîn'den mücâz olup tekmîl-i tarîk itmişler. Mısr'a vâsıl olduklarında Şeyh Seyyid Vefâ ile muşâhabet idüp bunlardan aḥz-ı tarîkat idüp irşâda mücâz olurlar. Mev-lânâ Seyyid Velâyet'in fenn-i eḥâdîşi fuзалâdan Monlâ Gürânî'den kıra'at idüp üç defa hac eyleyüp âḥir-i hacları Sulṭân Selîm Hân'ın taḥta cülûs-larınıñ ikinci senesi imiş. Medîne'de istiskâ marazından birkaç gün marîz olup toḡuz yüz yigirmisinde fevt olurlar. Cenâzesine 'ulemâ vü şuleḥâ-dan cemm-i ġafir ve cem'-i keşir ḥâzîrûn olup Müftî 'Alî [T 141b] Çelebi [A 118a] namâzın kılmışlar. Mervîdür ki Sulṭân Selîm Hân ḥâzretleri imâret üzre iken Sulṭân Bâyezîd pîr-i za'îf olup umûr-ı salṭanatına mûte'allîk tedârükden ḡalup aña binâ'en Hân Selîm recâ eylerdi ki salṭanatı ḥâl-i şıḥḥatle-rinde tefvîz ideler. Sulṭân Bâyezîd mütereddid imişler. Ba'dehu inşirâḥ-ı ḡalb şâdır olup belki bu cism-i heyûlânide iken âḥiret salṭanatın taḥşîl itmegin dünyâ ḥükûmetin oġlı Selîm Hân'a virür. Sulṭân Selîm Hân dahı aġleb-i aḥyân ve ekşer-i evân salṭanatıñ teberrüki ve teyemmüni emrinde meşâyih'e mürâca'atdan ḥâlî degüller imiş. Ekşer-i meşâyih tehniye-i salṭanat idüp Sey-yid Velâyet da'vet olunur. İcâbet itmezler. İbrâm ile getürüp salṭanatıñ beḡâ-sından ve devâmından şorarlار. Buyururlar ki: "Pâdşâhum! Salṭanat emrinde maḡşûduñ ḥâsıl ve murâduña vâsılsın. Lâkin 'ömriñüñ imtidâdı ve ḡaşr-ı emeliñüñ bünyâdı yok dirler." Seyyidüñ cümle-i kerâmâtındandır ki Pîrî Paşa Koşantınıyye'ye zâviye binâ itmişler idi. Şeyh Cemâl Ḥalîfe fuḡarâsıyla

câlis idiler. İttifâk bir gice Pîrî Paşa Rebî'ü'l-evvel ayı olup mevlid istimâ'ına hâzır olurlar. 'Ulemâ vü şulehâ cem' olup külli cem'ıyyet olur. Seyyid Velâyet dahı hâric-i mescidde bir şuffede murâkıben câlis olurlar. Ba'dehu baş kaldırıp eydürler ki: "Keşfle ma'lûmum oldu ki bu zâviye Cemâl Hâlife'nün vefâtından sonra eğlenmeyüp medrese olur. Hem eyle olmuştur. Bunların kerâmâtına ve mağâmâtına had yokdur. Lâkin ¹ على الكثير ile 'amel kılındı.

el-Ârifu bi'llâh el-Vâsılı ila'llâh eş-Şeyh Muhyi'd-dîn eş-Şehîr bi-Bolılı Çelebi

Mezkûr, tarîkını Şeyh Hâcî Hâlife'den ahz idüp vefâtlarından sonra kâ'im-mağâmları olmuştur. Tokuz yüzinde fevt olup² şeyhi yanında [T 142a] medfûndur.

el-Ârifu bi'llâh el-Vâsılı ila'llâh eş-Şeyh Sücâ'ü'd-dîn İlyâs eş-Şehîr bi-Niyâzî Çelebi

Mezkûr, mevâlden Vildân Efendi birâderidür. Evvelâ kâzî olup ba'dehu terk-i kazâ idüp Şeyh Hâcî Hâlife hıdmetine teşebbüs olup tarîk-ı taşavvufi 'alâ-vechî'l-kemâl [A 118b] tekmîl idüp irşâda mücâz olup mezkûr nefsinde 'ârif-i muhakkık, 'âlim-i müdekkik, 'ilm ü 'ibâdâta kemâl-i iştigâl ile meşgûl imiş. Bu hâl üzre Burusa'da tokuz yüz on dördinde fevt olmuşlar.

el-Ârifu bi'llâh el-Vâsılı ila'llâh eş-Şeyh 'Alâ'ü'd-dîn 'Alî Dede

Mezkûr, kıdvetü'l-ârifin, kuṭbü'l-vâsılîn eş-Şeyh bin el-Vefâ hulefâsından olup vefâtlarından sonra kâ'im-mağâmları dahı olup nefsinde za'îfü'l-kavî, hafîfü'l-beyyine ehl ü 'iyâlden ve kıl ü kâlden mücerred kanâ'at şâhibi olup tarîkatı maḳbûl, semti gökçek kimesne imişler.

el-Ârifu bi'llâh el-Vâsılı ila'llâh eş-Şeyh 'Alâ'ü'd-dîn eş-Şehîr Beyne'l-meşâyiḥ bi-Kâra 'Alî

Mezkûr, tarîkatını Câmî Hâlife'den ahz idüp buyurmuşlar ki: "Şeyhe hıdmet itdüm. Çak vâsıl-ı rahmet ve bâliğ-i ma'rifet olunca riyâzâta şol

1 "Az olan çok olana delalet eder."

2 olup: olmuştur T

derece iştiğāl ve ‘ibādât-ı bedeniyyeye şol mertebe ihtimāl itdüm ki bende olan lahm u şahmum üç defa eriyüp kalmadı. Şeyhüm vefâtından sonra Şeyh Muşlihü'd-dîn el-Kecevi hıdmetine vardum. Kendümi hıdmetlerinde tıfl-ı ebced mertebesinde buldum. Anlara dahı vefâtları târihine deñlü hıdmet itdüm. İkisinden bile irşâda icâzet aldum.” Mezkûr şeyh tokuz yüzinde fevt olmuşlar.

el-‘Ârifu bi’llâh el-Vâsılu ila’llâh eş-Şeyh Rüstem Halife el-Burusevî

Mezkûruñ nisbet-i türâbiyyesi Anaçolı vilâyetinden Göynük nâm kaşabaya olup mezkûr, kerâmât-ı seniyye ve maķâmât-ı ‘aliyyeye vâsıl lâkin şüyü’ından ictinâben [T 142b] setr-i hâl içün şıbyâna ta’lîm ihtiyâr eylemişdi. Evâ’il-i ‘ömrinde *el-kâsibu habîbu’llâh* mefhûmınca kâsib olup sonra terk ile râğib olup kimesne ile tekellüm itmeyüp vâķi’ olsa zarûreten olurdu ve mâl ü menâle mâlik degül iken yine maķdûrı maşrûf idi. Meşâyiğden Şeyh Hâcî Halife hıdmetine irişüp anlardan tekmîl-i tarîkat itmişler. Bir şahş, ‘arîza-ı remed ile ma’rûz olur. Pes mezkûr, şeyhe gelüp i’lâm-ı hâl idüp gözinden gördüğü âlâmı taķrîr eyler. Buyurmuşlar ki: “Zemânla mezkûr zaķmet [A 119a] baña ‘arîz oldu. Bir nev-cüvân ‘ilâc şalıvirdi ki sünen-i mü’ekkedenün âķir-i reķ’ateyninde mu’avvizeteyn kıra’atın kendünize ‘âdet eyleñ. Hâlâş olursun. İtdüm hâlâş oldum. Pes şeyhün vaşıyyeti üzre ‘amel itdüm, hâlâş oldum.” Hâzret-i şeyhe ol cüvândan su’âl olınmış. Hızır idi diyü cevâb virmişler. Ve mervîdür ki târihün tokuz yüz on yedisinde beyne’n-nâs fitne vü fetret vâķi’ olup ğâretger ba’zı tã’ife hürüc eyleyüp Burusa hâķına kemâl-i ıztırâb ‘arîz¹ olur. Hâzret-i şeyhe gelüp istiğâse itmişler. Buyurmuşlar ki: “Mużtarib olmañ. Ol cemâ’at bu şehre gelmezler ve anlardan size zarar müterettib olmaz. Mekânıñuzda şâbit oluñ. Hâvf eylemeñ.” dimişler. Buyurduķları vâķi’ olup yine ol senede fevt olmuşlar.

ķıt’a: Olı gelmişdür eyle sen dahı
Evliyâ zümresinden istimdâd
Bunlaruñ sözi müstecâb durur
Hâ’il olmaz bulara seb’-i şidâd

1 ‘arîz: hâşıl

**el-‘Ārifu bi’llāh el-Vāşılı ila’llāh eş-Şeyh Seyyid ‘Alī bin Meymūn
el-Mağribī el-Endelīsī**

Mezkūr, vilāyetinde Şeyh bin ‘Arefe hıdmetine yetişüp andan sefer idüp Kāhire’ye dāhil olup ba‘dehu hac eyleyüp andan bilād-ı Şām’a gidüp yine Burusā’ya gelüp bir müddet olup yine Şām’a gidip tavaştun eyleyüp toköz yüz on yedisinde fevt olur. Mezkūr, maḳāmāt-ı [T 143a] seniyye ve kerāmāt-ı ‘aliyyeye mālīk olduğundan mā-‘adā¹ senen-i sünen-i Seyyidü’l-mürselin’i bir vechle ri‘āyet iderlermiş ki ta‘bire gelmez ve vaşfa şıgmaz aḳvāl ü efālın ri‘āyet iderler ki aşlā şağır ü kebīr zā’irīne kıyām itmeyüp ‘ulemādan kimesne gelse ta‘zīmen cülūs itdügi maḥalle postīn-i ḡanem vāz’ idermiş ve cemī‘-i umūrda levme-i lā’imden havf u ḥaşyet itmeyüp ḥaḳ sözi söylermiş ve şöyle ḡazab şāhibi olup müridlerinden vāz’-ı münker müşāhede itse ‘aşāyla şöyle ḍarb idermiş ki sūnüklerin kırararmış. Kimesnenün ‘avāmdan, ḥavāşdan gerek selāṭinden ve ümerādan olsun aşlā hediyyelerin ḳabūl itmez imiş. Bu hāl içre yine günde yigirmi nefsdan ziyāde kimesneye ḡudüvven ve aşıyyen ta‘āmı çekilürmüş. Mezkūruñ aḥvāl-i keşire ve kerāmāt-ı ḡafiresi [A 119b] olup bu muḥtaşaruñ taḥammülü olmamağın zıkr terk olındı.

Beyt: Ol durur şeyh fi’l-ḥaḳīḳa begüm
Kimesnenün almaya hedāyāsın

Neşr:² Meşāyih-i selef *ḳaddesa’llāhu ervāḥahum* ne mertebe ictināb iderler imiş ve rāḥ-ı tevekküle ne ṭarīḳla gider imiş, der-i Ḥaḳ’dan ḡayrı bāba ser-fürü itmezler ve ādāb-ı ṭarīḳından ḥāric bir ḳadem ṭaşra gitmezler. Şimdi meşāyihün hedāyā almak iftiḥārları ve ekābir meclisinde ṭaşaddur u şādāret büyük i’tibārlarıdır.

el-‘Ārifu bi’llāh el-Vāşılı ila’llāh eş-Şeyh Muḥyi’d-dīn Meḥemmed eş-Şehīr bi-İbni’l-‘Irāḳ {İbnü’l-‘Irāḳ}

Mezkūr şeyh, ümerā-yı Çerākise evlādından olup şāhib-i māl u menāl ve mālīk-i cāh u celāl iken bu cümlesin terk idüp Şeyh Seyyid ‘Alī hıdmetine rāḡīb ve cān u dilden ṭālīb olup varup riyāzāta meşḡul olur. Mervīdür

1 mā-‘adā: ḡayrı T

2 Neşr: -T

ki eyyâm-ı hârrede yigirmi gün geçüp şu içmek vâkı‘ olmaz imiş. Bir gün şiddet-i ‘atşlerinden mevte qarıbdür dimişler. İlâ-raḥmeti’llâh diyüp şürb için icâzet virmemiş. İki eli ayasına şucuğız [T 143b] dökün dimiş. Eyle itmişler. Bu hâlde kemâl-i za‘fla kalḳup oturmuş. Birkaç gün bunun üzre geçmez. Bi-‘inâyeti’llâh ebvâb-ı taşavvuf feth olup vâsıl-ı cümle-i murâd olur. Bâdehu medîne-i Edrine’de temekkün idüp anda fevt olur.

el-‘Ârifu bi’llâh el-Vâsılu ila’llâh eş-Şeyḥ ‘Abdu’r-raḥmân eş-Şehir bi-İbni’ş-Şüfi {İbni’ş-Şüfi}

Mezkûr, evvelâ talebeden olup mevâliden Mûsâ Çelebi’ye Şemâniyye virüldükde anlara irtibâṭ eyleyüp bir miḳdâr taḥşil-i ‘ulûm-ı zâhire itdükden soñra terk idüp Şeyḥ ‘Alî Çelebi hıdmetine ilticâ idüp aḳreb-i müddetde tekmi'l-i ṭarîkat iderler. Bir gün şeyḫi ile muşâḫabet iderken nefsinden şikâyet idüp dir ki: “Yâ Seyyidi! Cümle-i nüfûs şalâḫ-pezîr ve naşîḫat-gîr olup benüm nefsum için şalâḫa mecâl ve ıslâḫa ihtimâl yok. Şeyḫ dahı eydürler ki: “Yâ ‘Abde’r-raḥmân! Hele el-ḥamduli’llâh nefsün emmâre-i bi’l-ḥayr-dur.” Yine ‘Abdu’r-raḥmân eydür ki: “Lâ, yâ Seyyidi! ﴿أَمَارَةٌ بِالسَّوءِ﴾¹’dür. Pes şeyḫ bu mertebede eydürler ki: ﴿قُمْ يَا عَبْدَ الرَّحْمَنِ فَإِنِّي غُرِقْتُ فِي بَحْرٍ﴾² [A 120a] Pes ‘Abdu’r-raḥmân emr-i şeyḫle kalḳup gitdükde şeyḫ bâḳî aşḫâbına eydür ki: “Kişinün a‘mâl-i şâliḫası ve aḫlâḳ-ı ḥamîdesi ne ḳadar ziyâde olursa kendüye ḥüsn-i i’tikâd münâsib degüldür. Ḥüsn-i zan ve i’tikâd-ı hasen mekr-i ‘aẓîm ve keyd-i ḳavîdür.” Bu hâlde şeyḫ bilâd-ı Şâm’a irtihâl idüp Burusa’da bunları nâ’ib-i menâb idinmişler.

Ḳıṭ‘a: Cümle-i ‘âlem ger itse istiḫsân
Kendüne itme ḥüsn-i zanı şaḳın
Ki ırâḳ tut özün ḫazer eyle
Ḥaḳḳ’a olmak dilerseñ yakın

1 Yûsuf Suresi 53. ayetten kısmi iktibas: “Yine de ben nefsimi temize çıkarmıyorum. Çünkü nefis, rabbimin acıyıp koruması dışında, **daima kötülüğü emreder**; şüphesiz rabbim çok bağışlayan, pek esirgeyendir.”

2 “Kalk yâ Abdurrahmân. Senin denizinde boğuldum.”

el-‘Ârifu bi’llâh el-Vâşlu ila’llâh eş-Şeyhül-kâmil Baba Ni‘metu’llâh

Mezkûr, kemâl-i ğinâda ve nihâyet-i istiğnâda iken zâviye-i ğinâda fakır u fenâ ihtiyâr eyleyüp dâ'imâ fikretde ve ‘ale'd-devâm hayretde bihâr-ı ‘irfân-ı İlâhiyye’ye ğarîk ve nâr-ı şevk-ı tecelliyât ile harîk, ma‘ârif-i şüfiyye ile mütehalli olduğundan [T 144a] ğayrı hicâbât-ı eşkâl ve berâkî-i nekâl merfû olup ‘ilm-i zâhiri cümleten mekşûf olup aşlâ tefâsîre mürâca‘at itmeksiz *Kur‘ân-ı ‘Azîm*’e ve *Furkân-ı Kerîm*’e bî-nazîr tefsîr tahrîr idüp haķā’îk u daķā’îk-ı nâ-mütenâhî derc iderler ve *Gülşen-i Râz’a* bî-bedel şerh yazup gülzâr-ı derûnlarında şüküfte olan ma‘ânî güllerinden ve daķā’îk u haķā’îk sünbüllerinden çokluk leţā’if irâd iderler. Akşehr’de fevt olup anda medfûn imişler.

el-‘Ârifu bi’llâh el-Vâşlu ila’llâh eş-Şeyh Muhammed el-Bedaşşî

Mezkûr, Dımışk’da mutavaţtın olup Sultân Selîm Hân medîne-i mezkûreyi feth itdükde iki defa ziyâyet-i şeyhe varup evvelkide aşlâ mâ-beynlerinde kelimât-ı dünyeviyyeden nesne vâķî’ olmayup müfâraķat itmişler. Defa-i şâniyede şeyh buyurmuşlar ki: “Bizüm ikimüz mâ-beyninde fark budur ki senün zahrûn eşķâl-i nâsdan şaķîl ve bizüm zahrımız hafif. Cehdüñ ve cell-i himmetün buña maşrûf u ma’tûf olsun ki re‘âyâ huķûķını ri‘âyet idesin. Zıll-ı himâyetünde ve kenf-i ‘adâletünde âsûde-hâl ve müreffehül-aķvâl olalar.” Pes Sultân Selîm Hân daķı şeyhe şamt-ı muhtârları olduğunun [A 120b] aşlın şorarlara. Buyurmuşlar ki: “Zâhir budur ki iki ķişi cem’ olsa dereceten ve mertebeten ķaņısı ‘âlî ise âdâb oldur ki kelimâta anlar bâdî ola. Bizde ĥod ‘alâ-küllî’l-hâl ‘uluv ihtimâl degül pes be-her-hâl şamt u sükût lâzım oldu.”

Ķıţ’a: Nazar eyle cevâb-ı şeyhe begüm
 Ne durur añla ĥalet-i suĥanı
 Şâmit olmak güzeldür ķişiye
 Bulduĝı söze açmaya deheni
 Söylese zikri ola İlla’llâh
 Bu söze lâ dimez ĝanî vü denî

**el-‘Ârifu bi’lîlâh el-Vâşlu ila’lîlâh eş-Şeyh Seyyid Ahmed el-Buhârî
el-Hüseynî {Şeyh Seyyid Buhârî}**

Mezkûr, sâdât-ı ‘izâmdan şahîhü’n-neseb, şerîfî’l-haseb, yegâne-i meşâyih, imâmü’l-vaqt imişler. Evvelâ H’âce ‘Ubeydu’lîlâh es-Semerķandî ile muşâhabet eyleyüp bunlardan füyûzât-ı [T 144b] keşîre ahz idüp ecell-i meşâyihden Şeyh-i Îlâhî hıdmeti ile müşerref olurlar. Şeyh-i Îlâhî bilâd-ı Rûm’a müteveccih olduklarında Hâzret-i Seyyid dahı ma’an gitmegi ihtiyâr eyleyüp hâzret-i şeyhe maḥabbetleri ve ‘ubûdiyyetleri fevķa’t-ta ‘bîr olmağın mecâl-i gürîz olmayup ehl ü ‘iyâlin Buhârâda koyup giderler. Şeyh-i Îlâhî bunlarda fevķa’l-had ḥaķîķat u şadâķat ve nefis-i nefislerinde ‘uluvv-i himmet müşâhede eyleyüp siyyemâ sâdât-ı kirâmdan olmağın i’zâz-ı tâm ve ihtirâm-ı tamâm idüp mecâlis ü maḥâfilde yemînlerin ta’yîn idüp ‘ulemâ vü fużalâdan kimesneyi üzerlerine teķaddüm vâķi’ olmaz imiş ve imâmetlerin dahı bunlara sipârîş kılmışlar imiş. Şeyhden menķüldür ki Seyyid Ahmed altı yıl imâmet itdi. Külliyyen fecr namâzın ‘işâ âb-desti ile edâ itdi. Bir gice teḥallûf vâķi’ olmadı diyü buyururlar imiş. Pes bunca müddet nevmleri ḥâlınden şormışlar. Cevâb virmişler ki her gün maṭbah-ı şeyhe hîme-keşlik hıdmetin iderdüm. Seḥeri gidüp tağa çıkarken ba’zı eşcâra sâ’aten nevm tarîķıyla istinâd vâķi’ olurdu. Şeyh-i Îlâhî hıdmetinde iken icâzetleriyle sefer-i Hicâz’a niyâz idüp mücâz olduklarında kendülerün mâ-melekinden yanlarında emlak u esbâbdan bir muşḥaf-ı şerîfle bir kitâb bulunur ve şeyh hâzretleri bir merkeb ile on aķçe ceb ḥarcıķı virürler. [A 121a] Meger *Kitâb-ı Meşnevî* imiş. Yolda zâyi’ olup muşḥafı ba’zılar ibrâmı ile iki yüz aķçeye virürler. Harcıķ böyle kıllet üzre iken tamâm-ı vüs’atde varup gelmişler. Bir miķdâr Kuds-i Şerîf’de sâkin olup bir yıl miķdârı Ka’be-i Mu’azza-mâda mücâvir olurlar. Eyyâmuñ her birinde yedişer ṭavâf ve beyne’s-Şafâ ve’l-Merve yedişer sa’y vâķi’ olmuş ve cümle-i leyâliyi ihyâ ile geçürüp gündüz sıyâmda, şeb ṭavâf u kıyâmda imişler. Bünyeleri [T 145a] tamâm-ı za’f üzre iken Ka’bet’ullâh’da mādâm ki olmuşlar üslûb-ı mezkûrdan tedennî itmeyüp belki teraķķî vâķi’ olmuş. Şeyhden şimden girü bu cânibi müşerref buyurasın diyü mektûb gelür. Pes emrlerine imtişâlen müteveccih olup gelüp şeyhe mülâķât iderler. Birkaç günden sonra İstanbul seyri ḥâtıra olur. Hâtırların şeyhe ‘arz idüp icâzet taleb iderler. Pes icâzet virüp buyururlar ki:

“İstanbul’uñ hâlin tettebbu‘ eyleñ. Bizi dañı da‘vet itmişlerdür. Şöyle ki icâzetten varup seyr itmegi ma‘kûl görürseñüz i‘lâm eyleñüz.” diyü tenbîh iderler. Pes müteveccih olup İstanbul’a gelüp duñûl idüp Şeyh İbnü’l-Vefâ Zâviyesi’nde mihmân olurlar. Şalât-ı ‘asr edâsı-çün mescide dâhil olduklarında hâzret-i şeyh sa‘âdet-hânelerinden çıkup gelüp hâzırın içün imâmet idüp ferâğat olındukda evrâda iştiğâl eyleyüp bu hâlde şeyh mübârek başların ref idüp ahyânen Seyyid Aḥmed’e nazar iderler imiş. Evrâdı tamâm itdükde kıyâm idüp Seyyid dañı varup mübârek ellerin öpüp şeyh dañı ri‘âyeten iştiğâl eyleyüp ri‘âyetler eyler. Hâtırların sorup câlis olup muşâhabete meşğûl olurlar. Ba‘dehu kâlkup hâzırine hitâb idüp bunlar oğlumuz, cânımız ve ri‘âyeti vâcib mihmânımızdur diyü ri‘âyet içün işâret buyurup ḥalvetlerine giderler. Ba‘dehu üç gice anda beytütet vâkı‘ olur. Menâmlarında görürler ki şeyhün zâviyesinde bir za‘îfûş-şu‘le çerâğ var ve mûm uyarmak murâd idinüp üç defa her çend ki yakmak içün **[A 121b]** varur, nazarından gâ’ib olur. Şehir bîdâr olup tekrâr şeyhe mülâkât idüp bir miqdâr muşâhabet idüp **[T 145b]** icâzetleriyle mekân-ı âhara giderler. Hisâb iderler ki üç gice тұrmışlar. Ba‘dehu Şeyh-i İllâhî ḥazretlerine mektûb-ı merğûb taḥrîr idüp ba‘zı takrîb zikr idüp İstanbul’a gelmelerin terğîb iderler. Bunun üzre çok geçmeyüp Şeyh-i İllâhî vâşıl-ı rahmet-i İllâhî olup murğ-ı rûh-ı pür-fütûḥları ferâdis-i cinânı âşyân idinürler. Ḥazret-i Seyyid Aḥmed kâ’im-maḳâmları olup lâkin İstanbul’dan müfâraḳat idemeyüp tâlibîn içün hücerât binâ eyleyüp irşâda meşğûl olurlar. Şeyhün âdâb-ı meclisi bu minvâl üzre imiş ki müctemi‘in cümle müstemi‘in olup eşğâl-i dünyeviyyeye müte‘allik kelimât vâkı‘ olmayup kıllet-i kelâm, ‘uzlet-i enâm, şavm-ı eyyâm, zikr-i ‘ale’d-devâm ḥuzûrlarında mu‘teber olup vefâtları târihine deflü mezkûr olan evzâ’dan nesne tedennî itmeyüp ihtilâtdan imtinâ-i izdiyâdda imiş. Târihün tokuz yüz yigirmi ikisinde fevt olup mescidlerinde medfûn imişler. Kâ’im-maḳâmları Maḥmûd Çelebi’den mervidür ki merḥûm u mağfûrun leh şeyh fevt olup iğtisâl emrin faḳîr vaşîyyet itdükleri-çün ḡassâl olup aşḥâbdan biri şabb-ı mâ’ iderdi ve bir kimesne eline destmâlin alup cebînümden ‘araḳum sildi. Vaḳt-i ḡasle üç kerre mübârek gözlerin açup nazar itdiler ve kabre vaz’ olındukda kendüler bi-nefsihi kıble semtine müteveccih oldılar. Hâzırûn bu ḥâli müşâhede idicek ḥayret alup bir uğurdan Seyyid-i Kâ’inât’a şalavât virdiler.

Kıt'a: Bu kerāmāta eyleme inkār
 Hakk Te'ālā her işe kâdirdür
 Anlamaz degme kes bu hâlâtı
 Ma'rifet fehmi zevke dâ'irdür

el-Ârifu bi'llâh el-Vâsılı ila'llâh eş-Şeyh Muşlihü'd-dîn Muştafa et-Tavîl

Mezkûruñ nisbet-i ħiniyyesi [T 146a] Kaşşamonı vilâyetine müte'allik Küre-i Nuḥās'a olup evvelâ 'ulûm-ı zâhire tettebbu'ına iştiğāl iderler. Taḥşîl ü tekmîl eyleyüp fazıla meşhûr olurlar. Ba'dehu şüfiyye semtine râğıb olup meşâyihden çok kimesnenüñ muşâḥabet-i şerîfleriyle [A 122a] müşerref olup aḥz-ı feyz iderler. Ba'dehu mazhar-ı 'avâṭıf-ı nâ-mütenâhî Şeyḥ-i İlâhî ḥıdmetlerine müteşebbiş olup riyâzât u mücâhedâta ve 'ibâdâta¹ müdâve-met idüp terbiyeleriyle maḳâmât-ı a'lâya vâsıl olup tekmîl-i ṭarîk iderler. Nefsinde ḥâlât-ı 'ışk-ı ilâhî ile müteşevvik, derûn u bîrûnları nâr-ı tecel-liden muḥterik, cemâl-i bâ-kemâllerinde âşâr-ı mehâbet-ı câh u celâl ve envâr-ı hidâyet-i Ḥudâ-yı Müte'al müşâhid olup dâ'imâ bihâr-ı mevedde-te ğarîk imişler. Câmî'ül-menâkıb buyururlar ki ṭufüliyyetüm zemânında şeyḥi ziyâret müyesser olup zât-ı şerîflerinde bir vechle heybet ü vaḳâr müşâhede itdüm ki el'ân ol übbehet ü heybet derûnumda bâḳîdür. Ḥazret-i şeyḥ, Sulṭân Bâyezîd zemânında bir risâle taḥrîr eyler ve 'arş u kürs aḥvâlin beyân ider. Pâdşâha gönderür ve münâsebetle nihâyet-i risâlede buyururlar ki kaçan ba'zı nevâḥîde zulm vâḳi' olsa ol nevâḥînüñ şuleḥâsı menâmlarında Resûlu'llâh *şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem* ḥazretlerini² maḥzûn görürler. Pes tettebbu' eyledük. Nâḥiye-i mezkûrede zulm-i 'azîm bulduk diyü vâḳi' olan mezâlimi 'aynı ile tavşîf eyler. Sulṭân Bâyezîd Ḥân'ın kaẓiyye ma'lûmı olduğda şeyḥe du'âlar idüp zulmi def' iderler. Mervîdür ki bir gün 'ulemâdan bir kimesne ḥıdmet-i şerîflerine gelür. Eydür ki: "Ṭarîkümi terk itmek isterin." Buyururlar ki: "Ṭarîküñ nedür?" Eydür ki: "İlme meşğûl olmak." Buyururlar ki: "Bundan yeg ne maḳûle ṭarîk ola ki bunu târik olup aña sâlik olasın?" Bu kelâmı işidicek ol şahş sâkit olur. Dönüp şeyḥ [T 146b] eṭrâfında olan aşḥâba ḥiṭâb idüp eydür ki: "Germiyanlu Sinân Çelebi'yi bilür

1 'ibâdâta: -T

2 şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem ḥazretlerini : 'aleyhi's-selâmı A

misiz?” “Bilirüz.” didüklerinde “Nice bilürsüz?” diyü tekrâr su’âl iderler. Eydürler ki: “Kuzât içinde faẓlla meşhûr-ı ‘âlem kişi bilüriz.” Böyle didüklerinde şeyh buyururlar ki: “Tarîk-ı taşavvufda aşl-ı kemâl bu minvâldür ki kişinün himmeti ‘âlî olup mâ’il-i sâfil olmayup eger kâzî ve eger müderisdür kimesne hâline vâkıf olmazdan evvel bir vücûd-ı ekmelden tahşil ü tekmil ide! Şol nefis ki dün himmetdür, nefsi anı terk-i tarîka sevķ eyler. Bir cânibi tekmile kâdir olmayup nâs içinde mezmûm olup cümleden mahrûm olur.” Hâzret-i şeyh vefâtlarına ķarib olıcaķ Burusa’da Şeyh Tâcû’d-dîn ķabrine ķarib yerde bir būriyâ döşeyüp her gün [A 122b] ğadveten gelüp ol būriyâ üzre sûre-i “Yâ-sîn” okıyup gider. Kırķ gün tamâm olduķda fevt olup kırâ’at-ı Kır’ân itdüĝi mevzi’den defn olunur.

el-‘Ârifu bi’llâh el-Vâsılı ila’llâh eş-Şeyh ‘Âbid Çelebi min-Nesli’l-mevlâ Celâlü’d-dîn

Mezkûr, kuzât zümresinden olup kâzî iken maħabbetu’llâh galebe idüp hûkm ğâlibün olmaķ hûkmiyle kazâdan ferâĝat gelüp zevcesi benât-ı eş-râfdan olmaĝın hâtırının ‘arz eyleyüp müşâvere eyler. Ol hâlde cevâb vir-meyüp sükût ider. ‘Âbid Çelebi ‘adem-i rızâ fehmi eyler. Yarındası olduķda ezelden giye geldükleri elbise-i fâhireyi çıkarup şiyâb-ı haķire geyüp zevcine münâsebetle eydür ki: “Sülûk itdüĝiñüz tarîka benüm raĝbetüm inşâ’a’llâh belki sizden ziyâde ola. Hidâyetu’llâh mu‘în ola.” dir. Pes ‘Âbid Çelebi zevcesinün bu kelimâtından hażz-ı ‘azîm eyleyüp külliyyen terk-i kazâ idüp Şeyh-i İlâhî hıdmetlerine teşebbüs iderler. Bunlardan tekmil-i tarîķ eyleyüp fevt idüp mescidinde defn iderler.

Ķıţ’a: Ulu manşıb durur egerçi kazâ
[T 147a] ‘Ârifân virmedi kazâyâ rızâ

Hâķ budur efđal-i ‘ibâdetdür
Hâķı hâķķ üzre idicek icrâ

Ve minhum el-‘Ârifu bi’llâh el-Vâsılı ila’llâh eş-Şeyhül-kâmil Luţfu’llâh el-Üskübî

Mezkûr, ‘aşrında akrânından fâ’iķ ve emşâlinde mümtâz kimesne olup bir miķdâr tahşil-i ‘ulûm-ı zâhire itdükden sonra ‘ilm-i ledün semtine râĝıb

ve aşhâbına tâlib olup kuvvet-i 'ilmiyye sebebiyle meşâyihden çok kimesne ile muşâhabet idüp bu esnâda Şeyh-i İllâhî hazretlerinin ma'kâmâtın ve kerâmâtın işidüp hıdmet-i şerîflerine müteveccih olup geldükde hazret-i şeyh sâkin olduğu câmi'e gelüp şalât-ı zuhr için ezân okınur. Mezkûr dahı talebe ziyinde mescidü'n bir güşesinde ku'ud ider. Nefsinde mülâhazası olur ki mülâkâtdan mu'kaddem şeyhi imti'hân ide. Bu fikretde câlis iken öninde bir el mütemeşşil olur. Ammâ şahş görünmez. Üç kerre ol el görinür ve Şeyh Luţfu'llâh'ı şaff-ı evvele çeküp yine gâ'ib olur. Şalât edâ olunup şeyh tāsra çıkkdukda Luţfu'llâh ta'kbil-i yed için vardukda görür ki ol mütemeşşik olan eldür. Ba'det-ta'kbil buyururlar ki: "Yâ mevlânâ! Ne 'aceb sedîdü'l-imti'hân imişsin. Erbâb-ı 'irfân [A 123a] içinde bir kerre imti'hânı kâfî fehmi iderdük." Pes Şeyh Luţfu'llâh şermende vü ser-efkende olup haclet-zedelige hezâr i'tizâr idüp hıdmet-i şerîflerine kabûl için tazarru' u niyâz eyler. Şeyh-i İllâhî hazretleri bu tarîk-ı 'asîrdür ve kâr-ı şa'bdur diyü 'adem-i kabûl semtin tutarlar. Şeyh Luţfu'llâh ayaklarına düşüp dürlü dürlü ilhâh u ibrâm ider. Şeyh-i İllâhî dahı mezkûrî mizân-ı 'a'kla urup tecrübe eyleyüp hülûş üzre olup kabûl iderler. Ba'dehu şeyhün kemâl mertebe terbiyelerine mazhar olup ka't-ı menâzil ve tayy-i merâhil eyleyüp ma'şûdlarına vâşıl olurlar. [T 147b] Pes Üsküb'e qarîb bir cebelde mekân itti'hâz idüp 'âlamerri's-şühûr ve'l-a'vâm şıyâm u kıyâm üzre olup bir ân 'ibâdetden hâlî olmayup esâfil-i cibâlde ra'y-ı gânem iden kefereden çoban tâ'ifesinden niçe kimesneye 'ibâdât-ı şeyh mü'eşşir olup bî-ihtiyâr imân getürirler imiş.

el-'Âlim el-'Ârifu bi'llâh el-Vâşılı ila'llâh eş-Şeyhül-kâmil 'Alâ'ü'd-dîn 'Alî -Kuddise Sirruhu-

Mezkûr, 'asker-i manşûr zümresinden iken şufiyye tarîkına ma'habbet idüp Şeyh 'Alâ'ü'd-dîn el-Ĥalvetî -ki "Abdâl 'Alî" dimekle meşhûrlarduranlara irâdet getirüp tekmil-i tarîkat ider. Ba'dehu yine Ĥalvetilerden Şeyh Sinânü'd-dîn'e yetişüp müddet-i keşire hıdmetlerinde olup aşl-ı tarîkatı bunlardan tekmil itmişler. Silsilede bunlara mensûblardur. Pes İstanbul'da zâviye-i la'tife binâ idüp 'ale't-tevâlî kavâbil cinsine terbiye üzre imişler. A'yân-ı rûzgârdan bir kimesnenün şeyhle münâsebetleri fevka'l-had olup ve mezkûr tâlib-i iksîr olmağın tahşîli için bî-kıyâs mâl harc ider. Lâkin

murâdı hâşıl olup maḳşûdına vâşıl olmaz. Belki bu hevâ ile olancasın hebâ idüp müflis olup medyûn olur. Şeyh bunuñ hâline mutafaṭṭın olup bir gün hâlerinden su'âl idüp tafşilen ahvâlin taḳrîr itdürür. Pes ol şahş daḥı mevâķi' ne ise taḳrîr ider. Ba'dehu buyururlar ki: "Oğlancuğum! İksîr, şan'atla olmaz. İksîr böyle olur." diyü türâbdan bir ḳabza alup bir sâ'at miḳdârı avcında tutup şâfi altun olup ḳuyumcılara 'arz itdükde ğâyet ile maḳbûlleri [A 123b] olup ziyâde bahâya şatılmış. Şeyhüñ kerâmâtı ḥadden bîründür. القليل يدل على الكثير feḥvâsı üzre bu miḳdâr ile iktifâ olındı.

Ḳıṭ'a: Kîmyâ iki nesnedür zıkr it
Bunu her yerde dâ'imâ fıkr it
Nazar-ı pādşâh-ı 'âlî-câh
Meclis-i ḥaş-ı 'ârif-i âġâh [T 148a]

el-'Ârifu bi'llâh el-Vâşılı ila'llâh eş-Şeyḥ Ḳoġacı Dede -Ḳuddise Sirruhu-

Mezkûr, ḥâlât-ı seniyye ve maḳâmât-ı 'aliyyeye vâşıl, şerîfû'l-hâl, 'azî-zü'l-vücûd kimesne imişler. Bunuñ zemânında Kirmâstî İstanbul ḳâzısı ve Efḍal-zâde müftî imişler. Bir gün mezkûr şeyḥ bir mescidde fuḳarâsıyla zıkrullâha meşġûl imişler. İttifâḳ Mevlânâ Kirmâstî ve Efḍal-zâde daḥı mezkûr mescidde bile bulınup Mevlânâ Kirmâstî zemâne şüfîleri raḳş iderler, zıkrullâh eylemezler diyü şikâyet iderler. Efḍal-zâde eydür ki: "Ol ṭâ'ifenuñ re'si bu şeyḥdür. Eger bu ıslâḥ olsa sâ'irlerüñ işi ḳolay idi." diyü kelimât iderler. Meger Mevlânâ Kirmâstî evinde fuḳarâ içün ṭa'âm ihzâr itmiş imiş. Şeyḥi fuḳarâsıyla da'vet ider ve kendü menziline alup gider. Ba'de't-ṭa'âm zıkrullâha ḳıyâm iderler. Ḳoġacı Dede eḥibbâya² vaşıyyet iderler ki sükût üzre olup edeb ü vaḳâr ri'âyet ideler. Vaktâ kim zıkrullâha şürü' idüp tamâm zemân-ı şevḳ geldükde Ḳoġacı Dede Kirmâstî'nüñ ḳulaġına sırran ba'zı kelimât ider. Pes mevlânâ bî-iḥtiyâr olup nâm u 'ârdan geḳüp cübbe vü destâr perişân nısf-ı nehâr güzâr idince bî-hüş olup bir miḳdâr kendüye geldükde şeyḥ dönüp efendi ḥazretleri ḳaḳ böyle ıztırâba sebep ne oldı dirler. Pes Kirmâstî hezâr i'tizâr idüp şeyḥe eydürler ki: "Şimdiye dek bu ṭâ'ifeye

1 "Az olan çok olana delalet eder."

2 eḥibbâya: -T

inkârda idüm. Ba'de'l-yevm inâbet ü istiğfâr itdüm ki şüfiyyûna inkâr it-meyem ve bunları tahfif kıasd idüp vaz'larına ve üslûblarına dahl idüp söz söylemeyem." İstanbul'da fevt olmuşlardır.

el-‘Ârifu bi’llâh el-Vâşılı ila’llâh eş-Şeyh Süleymân Halife -Kuddise Sirruhu-

Mezkûr, Sulţân Mehemmed ‘ibâdından olup ba'dehu cezbe-i İlâhiyye yetişüp meşâyihden Şeyh Mes'ûd hıdmetine müteşebbiş olup anlardan tek-mil-i [T 148b] tarikat iderler. Mezkûr, Kostañtınıyye'de zâviye binâ idüp vefâtı [A 124a] târihine deñlü anda irşâda meşğûl olurlar. Mezkûrda cez-be fevka'l-had olmağın nâs-ı bî-kıyâs cezbe hükmiyle meclislerine izdiham idüp niçelere hâl istilâ idüp dürlü dürlü hâlât müşâhede iderler imiş.

el-‘Ârifu bi’llâh el-Vâşılı ila’llâh eş-Şeyh Sinânü'd-dîn eş-Şehîr bi-Sünbül Sinân

Mezkûr, evâ'il-i 'ömrinde 'ulûm-ı zâhireye meşğûl olup beyne'l-aķrân fazlla 'unvân bulur. Mevlânâ Efdal-zâde hıdmetinde iken cezbe yetişüp hubb-ı İlâhî galebe idüp şüfiyye tarıkına sâlik olup Çelebi Halife hıdme-tine vâşıl olur. Pes hıdmetlerinde riyâzât-ı kavîyye idüp irşâda mücâz olur. Bir niçe müddet seferde tâlibîni irşâd idüp andan İstanbul'a gelüp Muşafâ Paşa Zâviyesi'nde tekâ'üd idüp irşâda meşğûl olur. Nüfûs-i keşîre terbiye-siyle murâda vâşıl olur. 'Ömr-i girân-mâyelerin tâlibîne irşâd üzre muntehî olur.

Kıt'a: Ne güzel hâldür begüm irşâd
Hâşıl ola yanuñda bunca murâd
Gide ğaflet gele şafâ-yı derûn
Şeşder-i ğamda bula kalb-i küşâd

el-‘Ârifu bi’llâh el-Vâşılı ila’llâh eş-Şeyh Cemâlü'd-dîn İshâķ el-Karamanî eş-Şehîr bi-Cemâl Halife -Kuddise Sirruhu-

Mezkûr, devrinde vâķi' olan talebenüñ fâ'iklerinden olup mevâliden Kâdi-zâde'den ve Monlâ Kaştallânî'den tek-mil-i 'ulûm idüp kitâbetde hod şahîfe-i dehrde bî-mişâl zîbâ- nüvislerüñ birisi imişler. Sulţân Mehem-med Hân'a ba'zı kütüb kitâbet idüp bir miķdâr mâl in'âm idüp anuñla

hac iderler. Andan İstanbul'a gelür. Geldükde bir kimesnenün ra'nâ hattla bir muşhaf-ı şerifi olup bey' murād idinür. Ol tārîhde [T 149a] Kestelli İstanbul kâzısı olmağın muşhafı görmek murād idinür. Şeyh hâzreti alup giderler. Gördükde şemeninden su'âl itdükde yüz filori dirler. Çok diyü kelimât iderler. Pes ol ânda Karaman vilâyetinde at getirürler. Birisi murād idinür. On beş biñ aççe dirler. Çok dimeyüp alır. Bu hâlden şeyh hâzretine tarîk-ı 'ilmden nefret gelüp ferâgat idüp şüfiyye semtine sülûk ider. Şeyh Hâlife hıdmetine müteşebbiş olur. Riyâzât-ı kavîyye ve mücâhedât-ı keşîre eyleyüp tekml-i [A 124b] tarîk idüp irşâda fevka'ta-ta'bir mahâreti olup ve edâ-yı kelime-i hikmetde 'ibâreti belîgâne olduğundan ğayrı kelimâtında ve takrîrinde bir vechle te'sîr var imiş ki va'z u naşîhata ve beşş-i ma'ârifeye şürû' itse meclisde olanlara dürlü dürlü hâlât 'arîza olup füssâkdan niçe kimesne meclisinde inâbet ü istiğfârdan hâlî olmayup Naşârâ ve Yehüdâ'dan niçe nefis geçüp giderken naşîhatine râst gelüp mü'essir olup bî-ihtiyâr huzûrına varup İslâm'a gelürler imiş ve tarîkâta sülûk murād idenlere buyururlar imiş ki: "Fî-zemâninâ bu tarîkden ırağ olmak evlâdur. Zîrâ zındıka vü ilhâd tarîkı ifsâd idüp ilhâd u tevhîd mâ-beynin 'adem-i tefrikadan i'tikâd-ı fesâd târî olmuşdur. Eger be-her-hâl meylün olursa meşâyih içinde şol kimesnenün hıdmetin ihtiyâr eyle. Zâhiri şerî'at ile ârâste ve bâtını haķîkat ile pîrâste ola. Olmayıcak olursa terk eyle. Zîrâ mebnâ-yı tarîkat şerî'at üzredür. Binâsı fâsid olan binânuñ niçe olıcağı ma'lûmdur." Hâzret-i şeyh hicretün toķuz yüz otuz üçinde fevt olurlar.

Kıt'a: Zâhir-i şer'e uymasa hâlî
[T 149b] Şeyh-i şehriñ sözini itme kabûl
 Göklere uçsa ger kerâmet ile
 Şer'e uymaz ise degül maķbûl

el-'Ârifu bi'llâh el-Vâsılı ila'llâh eş-Şeyhül-kâmil Kâsım Çelebi -Kuddise Sirruhu-

Mezkûr, tarîkını Şeyh Çelebi Hâlife'den ahz idüp İstanbul'da 'Alî Paşa Zâviyesi'nde irşâda meşğûl imişler. Mezkûrda zühd ü şalâh u 'afâf fevka'l-had olup Sulţân Selim Hân devrinün evâhirinde âhirete intikâl itmışler.

el-‘Ârifu bi’llâh el-Vâsılu ila’llâh eş-Şeyh Ramazân

Mezkûr, tarîkını Şeyh el-Hâcc Bayram hulefâsından ahz idüp ma‘ârif-i İlâhiyye’de baħr-i zâhir ve irşâd emrinde tavd-i şâmiħ, şeyh-i râsiħ olup salikinden nüfûs-i keşirenüñ hıdmet-i şeriflerinde murâdâtı hâsıl olup maķâm-ı irşâda vâsıl olmuşlar. Edrine’de mutavaţtın olup Sulţân Bâyezîd Hân devrinde rahmet-i Rahmân’a vâsıl olmuşlar. Mezkûr, fi’l-leyâlî ve’n-nehâr evrâd u ezkâra müdâvim, müstecâbü’d-da’ve, maķbûlü’l-kelâm [A 125a] olup ittifaķ Sulţân Bâyezîd Hân devrinde Edrine’de bir müddet yağmur yağmayup ğalle vü eşmâr u eşcâr fıtrât-ı emţâra muhtâc olur. Birkaç defa Edrine halkı istiskâya çıkarlar. Müfid olmaz. Bi’l-âhire Edrine halkı şeyhe istiğâşe idüp du‘âya ibrâm iderler. İbrâmlarıyla muşallâya çıkup minbere şu‘ud idüp du‘â idüp Hakk’a tazarru‘ eyler. Henüz minberden nâzil olmadın bir vechle maţar nâzil olur ki halkı cümleten ışladur.

el-‘Ârifu bi’llâh el-Vâsılu ila’llâh eş-Şeyh Dâvûd min-Kaşabati Mudurnı -Kuddise Sirruhu-

Mezkûr, meşâyihden çok kimesnenüñ hıdmet-i şeriflerine yetişüp vâsıl-ı maķâmât-ı ‘âliye olup irşâda mücâz olur. Mervîdür ki ümerâdan Kızıl [T 150a] Ahmed huzûr-ı şeyhe mektûb gönderüp ehl-i sülûk yanında mu‘teber devâ’ir-i hamseyi taleb itmişler. Pes buña müte‘allik bir kitâb te’lif eyleyüp hadâ’ik-ı derûnlarında ve gülzâr-ı tabî’atlarında şüküfte olan ezhâr-ı ma‘âniden ve reyâhîn-i esrârdan esrâr-ı hufte derc idüp *Gülşen* ile nâmîde kılmışlar ve mîr-i şâhib-iltimâsuñ huzûrına göndermişler. Pes ol mîr-i mükerrem bu kitâbuñ müţâla‘asından hâz idüp kavâ’id-i mâlâ-nihâye hıfz itmişler. Aşhâb-ı suhanuñ birisinden menķüldür ki tufûliyyet ‘âleminde zebânuma i’tikâl târî olup söylemiş degül idüm. Vâlidüm beni huzûr-ı şeyhe alup gidüp hâlümi i’lâm eyler ve izâle-i i’tikâl için du‘â iltimâs eyler. Pes ağızları yarından ağzuma bırakup du‘â itmişler. Zebânum lâl iken Hudâ-yı Mute‘âl nuţķ virüp söyledüm. Vâlidüm karşı geldi. Ana söyledme dimişem. Evvel kelâm ki benden şâdır oldu. Bu olmuşdur diyü buyurlarmış.

**el-‘Ârifü’r-Rabbânî ve’l-Vâsılû’s-Şamedânî eş-Şeyhü’l-mükemmil
Şeyh Baba Yûsuf es-Seferihîşârî -Kuddise Sirruhu-**

Mezkûr, meşâyih-i kirâmdan el-Hâcc Bayram -ki sulţân-ı vaqt ve ye-gâne-i meşâyih idiler- bunlardan ahz-ı tarîkat idüp irşâda ve naql-ı ehâ-diş ü tefâsîre mücâz olmuşlar idi. Pes dâ’imâ va’z u naşihatden ve takrîr-i ‘ilm-i hikmetden hâlî olmayup ağıleb-i evkât nâs-ı bî-kıyâş maḥabbeti olup müstemi‘ olup [A 125b] müntefi‘ olurlar idi. İttifâk Sulţân Bâyezîd İstanbul’da binâ itdükleri câmi‘-i şerîf yapılup tamâm olup bir cum’a günü ibtidâ-yı şalâta iktidâya emr olunup muḳarrer olur. Pes şeyḫe daḫı Sulţân Bâyezîd Hân kıbelinden işâret olunur ki teberrûken ve teyemmünen bir miḳdâr tefsîr ideler. Pâdşâh-ı ‘âlem-penâh vüzerâ ile câmi‘e gelüp mevâlî daḫı [T 150b] külliyyen hâzîrûn olup câmi‘-i şerîf ise laţîf-elhân muḳrîler ve hoş-ḫ’ânlar ile ârâyide kıılınup bu hâletden şeyḫe ḫubb-ı İlâhî galebe idüp şevkle li-eclî’n-naşihat minbere şu’ûd idüp eşnâ-yı takrîrde tahrîr u ta’bîrden bîrûn beşş-i ma’arif eyleyüp enfâs-ı ḳudsiyyelerinûn kemâl-i te’şîrinden hâzîrîne ve müstemi‘îne dürlü hâlât ‘arîza olup hattâ Naşârâ tâ’ifesiinden birkaç kimesne hâricden istimâ’ iderken te’şîr idüp câmi‘e girüp ḫuzûr-ı şeyḫde İslâm’a gelmişler. Sulţân-ı kâmrân bu hâlete şâdân olup imân ‘arz idenlere in’âm-ı firâvân idüp vüzerâyâ daḫı iḫsân emr iderler. Pâdşâh-ı ‘âlem-penâh şeyḫe maḥabbet-i ‘azîme eyleyüp ağıleb-i evkât da’vet idüp muşâḫabetler iderler. Hattâ mâ-beynlerinde übüvvet ü bünüvvet mer-tebesi cârî olur. Şeyḫün ḫacca niyyetleri olup pâdşâh ile ḳavl iderler ki gider olduklarında icâzetleriyle gideler. Ba’de zemânin şeyḫe sefer muḳarrer olduḳda şeyḫe bir miḳdâr kâmilü’l-‘ayâr ﴿تَسْرُ النَّاطِرِينَ﴾¹ feḫvâsınca mazḫar-ı ‘asced ü nuzâr virürler ve buyururlar ki: “Bu kendü kedd-i yedümle meksûb olan mâl-ı ḫelâldür. Seyyid-i Resûl’ün şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem türbe-i muṭahharalarına yüz sürdükde buyurasız ki: Yâ Resûla’llâh! Senûn ümme-tinûn çobanı ve şefâ’atüne muḫtâc zu’afânun nigeḫbânı olan ḳuluñ Bâyezîd saña selâm ider ve eger lâ’îḳ görürseñ Meşhed-i Münevvere’de mevzû‘ olan ḳanâdîl-i cemîleye ve ziyâretüne tâlib u râğıb aşḫâb-ı sebîle ve nezîle şarf u ḫarc içün bir miḳdâr dînâr gönderdi. Ḥâk-i pâyüнден tazarru‘ ider ki

1 Bakara suresi 69. ayetten kısmî iktibas: “Bizim için rabbine dua et de renginin nasıl olacağını bize açıkla-sın” dediler. Mûsâ, “O buyuruyor ki: Rengi parlak sarı, **bakanların içini açan** bir inek olacak” dedi.

iksîr-i 'inâyetü'n ile ol hâk, hâkîrû'n işin altun idüp hüsn-i kabûl ile kabûl buyurasız.” Pādşâh vaşıyyetin tamâm idüp şeyh altunı alup menzil-i maşşûda irdükde sulţānu'n vaşıyyetin [A 126a] ‘alā-vechî'l-ma'hûd edâ idüp filoriyi türbedârlara teslim eyler. Andan Hicâz'a varup henüz seferden [T 151a] evvel menâmunıda işâret olunmışdı ki Ka'betu'llâh'a dâhil olup Hacerü'l-esved'e vâsıl olduğda ol maşâmda tekâ'üd idüp bir kitâb nazm eyleye. Şeyhü'n fenn-i eş'ârda çendân ikdârı olmayup bu vâkı'anun vukû'ından sonra nazmu'n envâ'ına kudret gelmiş idi. Pes mezkûr kitâbı nazm idüp ma'ârif-i kudsiyyeden kalbe huşûr itmedük ve âzân-ı insân işitmedük fevâ'id derc iderler. Andan yine Medîne-i Münnevver'e gelüp hezâr 'acız u iftikârla türbe-i muţahhara-i sa'âdet-medâra yüz sürdükde meger türbe-i muţahharada bir naḥl-ı dil-ârâ ya'nî bir zîbâ 'aşâ olup müddet-i medîd anda imiş. Şeyhe rü'yâda imâ olunur ki ol 'aşâyı ahz idüp üç şık ide. Birin Şeyh Buḥârî merḳadinde ve birin el-Hâcc Bayram meşhedinde vaz' eyleyüp bir şıkkın kendüler 'aşâ idineler. Ahz eşnâsında huddâm-ı türbe nizâ' iderler, virmezler. Pes vâkı' olan vâkı'ayı vukû'ı üzre ta'bîr ü takrîr iderler. Pes huddâm 'aşâyı şeyhe teslim iderler. Şeyh dahı alup Seyyid-i 'Âlem'ün vaşıyyetin edâ itdüklerinden sonra eglenmeyüp İstanbul'da evâ'il-i salţanat-ı Selîm Hân'da fevt olup Eyyûb-i Enşârî'de defn iderler.

Kıt'a: Ne sa'âdetlüdür¹ şol ehl-i sefer
 Koymaya fırsatını yarına
 Vara hac eyleye şafâlarla
 Süre yüz hazretün mezârına

1 sa'âdetlüdür: sa'âdetlü durur T

ṬABAḲA-İ TÂSİ'A

SULTÂN-I 'ÂDİL VE HULÂŞÂ-Yİ ÂB U GİL
ŞEHİRİYÂR-I İSKENDER-RÂY PÂDİŞÂH-I KİŞVER-
GÜŞÂY SULTÂNÜ'L-HARAMEYN HÂKÂNÜ'L-
MÜRÜVVEYİN FÂTİHÜ'L-'ARAB VE'L-'ACEM
KÂŞİFÜ'R-RÛM VE'T-TÛRK VE'D-DEYLEM ES-
SULTÂN BİN ES-SULTÂN ES-SULTÂN SELÎM
HÂN BİN BÂYEZİD HÂN BİN MEHEMMED HÂN
'ALEYHİMÜ'L-MAGFİRETU VE'R-RİD VÂN

Müşârün ileyh tokuz yüz on sekizinde mehâbet ü 'azamet ü şevket ile salṭanat tahtına cülûs-ı hümayûn buyurdukları taḥvilde vâkı' 'ulemâ-yı zû-fünûn ve şuleḫâ-yı [T 151b] reh-numûn beyânındadır.

**Ve mine'l-'Ulemâi'l-'Âllâmeti fi-Zemânihi el-'Âlimü'l-'âmil ve'l-
Fâzîlü'l-kâmil el-Mevlâ 'Abdu'l-ḫalîm bin 'Alî {Ḥalîmî Çelebi}**

Mezkûr, Kâstamonî'da vücûda gelüp 'aşrı [A 126b] 'ulemâsından kırâ'at eyleyüp ba'dehu 'Alî el-'Arabî ḫıdmetine irişüp bunlardan taḥşîl üzre iken fevt olur. Tekmîl-i fûnûn için 'Arab'a gidüp 'ulemâsından taḥşîl eyleyüp andan ḫac eyleyüp ba'dehu 'Acem'de 'ilme rağbet işidüp taḥşîl recâsına memâlik-i 'Acem'e sefer ider. 'Ulemâsından taḥşîl-i 'ulûm u 'irfân ve tek-mîl-i fûnûn-ı bî-pâyân idüp meşğûl iken bu eṣnâda şüfiyye tã'ifesinden ba'zı aşḫâb-ı vicdân ve erbâb-ı zevk ü iz'ân ile muşâḫabet idüp ba'dehu Şeyḫ Maḫdûmî ḫıdmetine yetişüp müddet-i yesîrede tek-mîl-i ṭarîḳat idüp taş-fiye-i bâṭın u zâhir ile 'ilm ü 'amel ri'yâsetin cem' eyler. Bir müddet Kâstamonî'da sâkin olur. Sulṭân Selîm pâdşâh olmazdan evvel bunların zühüd ü taḫvâsın ve cümle-i 'ulûm ü fûnûna intimâsın elsine-i şikâtiden istimâ' itmekle murâd idinüp getürdüp imâm idinüp ve muşâḫabet eyleyüp fûnûn-ı fezâ'il ile maḫfûf ve maḫâmid-i maḫmûd ile mevşûf muşâḫabeti laṭîf bir vücûd-ı şerîf olup envâ'-ı ri'âyetler idüp pâdşâh olduklarından soñra nefslerine mu'allim idüp yevmiyye iki yüz¹ akçe ve birkaç pâre köy temlik ider ve bi'l-cümle sulṭân-ı celîlü'l-kâdr *enâra'llâhu burhânehu* sâye-i sa'âdetlerinde

1 yüz: -T

nî'met-i vâfire ve haşmet-i mütekâşire şâhibi olup devlet ü rifatle 'ömr-i girân-mâyesin geçirüp mu'allim iken toköz yüz yigirmi ikisinde fevt olur.

Kıt'a: Başı devletlüdür şu kimesne kim
 Pâdşâh-ı cihân-penâha ire
 Vâşıl ola kamu murâdına
 Kâmrân ola 'izz ü câha ire

**el-Âlimü'l-âmil ve'l-Fâzılü'l-kâmil el-Mevlâ Muhyî'd-dîn [T 152a]
 Mehemmed Şâh bin el-Mevlâ 'Alî bin Yûsuf Bâli bin el-Mevlâ
 Şemsü'd-dîn el-Fenârî {Şâh Çelebi}**

Mezkûruñ vâlidî Sulţân Mehemmed Hân devrinde kâzî-i 'asker olup vâlidleri kâzî-i 'asker iken vücûda gelmişledür. Vücûda geldükleri günden yevmiye otuz akçe ta'yîn olunmuş. Vâlidleri Sulţân Bâyezîd zemânında fevt olduğda vazîfesine yigirmi akçe dahı ziyâde iderler. Mezkûr, tufûliyyet 'âleminde 'iz ü nâzla neşv ü nemâ bulup evvelâ vâlidinden ba'dehu Hâţîb-zâde'den ve Mu'arrif-zâde'den kıra'at idüp tahşil-i [A 127a] şürûh u mütûn ile zû-fünûn olup akrân u emşâli içinde bî-mişl olup kemâl-i imtiyâz ile mümtâz olup ba'dehu¹ Sulţân Bâyezîd Burusa'da Manastır Medresesi'n ihsân idüp andan Şemâniyye'ye getirür. Andan Medîne-i Münevvere kâzîsı olup andan İstanbul'a kâzî olur. Ba'dehu Anaţolı'ya ve Rûmili'ne kâzî'l-'asker olurlar. Kâzî-i 'asker iken toköz yüz yigirmi toközünde fevt olup Burusa'da ceddi kabri civârında defn iderler. Mezkûr, şâhib-i 'ırz u vakâr, 'ulemâ içinde nâmdâr, laţîfî'n-nefs, zarîfî't-tab', ahlâk-ı hamîde ile mütehallik kimesne olup Seyyid Şerîf'ün mü'ellefâtından *Şerh-i Mevâkıf*a ve *Ferâiz*'e hâşiye tahrîr idüp fevâ'id derc itmişler. Nazarları müte'allik 'ulemâ-yı râsiha ma'lûmdur.

**el-Âlimü'l-âmil ve'l-Fâzılü'l-kâmil el-Mevlâ Mehemmed bin 'Alî
 bin Yûsuf Bâli bin Şemsü'd-dîn el-Fenârî {Muhyî Çelebi}**

Fâzıl-ı mezkûr sinn-i şebâbda vâlidinden okıyup ba'dehu Hâţîb-zâde'den ve Efşâl-zâde'den tahşil-i 'ulûm itmişler. Andan ba'zı medârise müderris olup Şemâniyye'ye gelür. Andan Edrine'ye ve İstanbul'a hâkim olup

1 "ba'dehu" T'de mükerrer.

andan Anadolı'ya ve Rûmili'ne 'ale't-tertib kâzî-i 'asker olur. Sultân-ı a'zam zemânında on beş yıl miqdârı [T 152b] kâzî'l-'asker olup sonra ma'zûl olup yüz elli akçe ta'yîn olunur. Andan bir müddet müftî olup ba'dehu terk idüp tekâ'üd olmak hükmüyle yevmiyye iki yüz akçe ta'yîn iderler. Mezkûr, tefsîre müte'allik taşnife meşgûl olup tekâmîl müyesser olmayup toköz yüz elli dördinde fevt olmuşlar. Mezkûr, 'âlem-i nâmdâr, fevka'l-had perhîzkâr, insân ile mu'âmelâtda muharremâtdan ictinâbda bir vechle ihtiyât üzre imişler ki vesveseye mü'eddî olurmış. Mehîb ü vakûr, şabûr u şekûr, cümle-i akvâl ü efâlde haq üzre olup icrâ-yı ahkâm-ı Seyyidü'l-enâm'da şer'-i şerîf-i ri'âyet idüp kimesneden havf u hirâsı olmayup muhibb-i fuکارâ vü zu'afâ fetvâda âyet-i kübrâ ve takvâda neş'e-i 'uzemâ olup cümle-i 'ulûm u fûnûnda hazz-ı firâvân şâhibi [A 127b] olup *Şadrü's-şerî'a* ya ve *Hidâye* nüf ba'zı mevâzî'ina ve *Şerh-i Miftâh* uñ kezâlik laţîf resâ'il yazmışlar.

el-'Âlimü'l-'âmil ve'l-Fâzîlü'l-kâmil el-Mevlâ Muhyî'd-dîn bin el-Fâzîl 'Alî el-Cemâlî {Mollâ Çelebi}

Mezkûr, evvelâ vâlidinden ba'dehu Mü'eyyed-zâde'den kırâ'at idüp ba'zı medârise müderris olup Şemâniyye'ye gelüp andan Edrine'ye kâzî olup andan yine yüz akçe ile Şemâniyye'ye gelür. Andan yüz akçe ile mütekkâ'id olur. Mezkûr, nefsine müştâgil, hâlâ'ikdan mu'tezil, muhibb-i 'ulemâ vü şulehâ olup 'ulûm-ı keşîreye vâkıf ma'ârif-i şüfiyyeden kezâlik hazz-ı 'azîm-leri olup toköz yüz elli yedisinde fevt olmuşlar.

el-'Âlimü'l-'âmil ve'l-Fâzîlü'l-kâmil el-Mevlâ Mehemmed Şâh bin el-Mevlâ Mehemmed bin el-Hâc Hasan {Dâbbe Çelebi}

Mezkûr, 'aşrî 'ulemâsından tahşîl-i 'ilm ü 'irfân idüp menâşîba kesb-i istihkâkdan sonra ba'zı medârise müderris olup Şemâniyye'ye gelür. Ba'dehu Burusâ'da Murâdiyye Medresesi olup ba'dehu seksen [T 153a] akçe ile Şemâniyye virilür. Müderris iken toköz yüz otuz toközünde fevt olur. Mezkûr, akliyye vü nakliyyede kemâl-i mahâret üzre olup fûnûn-ı sâ'irede müşârekeleri var imiş. Hâl-i iştigâllerinde bir mertebe meşgûl imişler ki takrîr olsa 'aql taşdıkinden ibâ ider. Fûnûn-ı cüz'iiyyeden şî'r ü inşâda ve nazm u neşr ü mu'ammâda ve zabt-ı tevârihde ve hıfz-ı menâkıb-ı selefde vâhid ke'l-elf müfredât-ı dünyâdan imişler. *Muhtaşar-ı Kudûri* ye ve

Şulâsiyyât-ı Buhârî'ye laţîf şerh yazup fenn-i fıkhdâ mesâ'ili câmi' bir kitâb-ı nâfi'a yazmışlar. Lâkin şavârif-i eyyâm beyâza mâni' olmuş. Mez-kûr, 'ibâdât ile tekmîl-i nefse meşgûl olur. Nâsdan kaç'-ı 'aql ve hirâs idüp meşâlih-i dünyeviyyeden kemâl-i inkıţâ' u imtinâ' olmağın ekşer kendü umûrında gâflet vâkı' olurmuş.

el-'Âlimü'l-'âmil ve'l-Fâzılü'l-kâmil el-Mevlâ Hüseyn bin 'Abdu'r-rahmân {Hüsâm Çelebi}

Fâzıl-ı mezkûr, 'aşrında vâkı' olan efdalü'l-fuzalâ H'âce-zâde'den tahşil-i 'ulûm u fûnûn idüp terbiyeleriyle ba'zı medârise müderris olup Şemâniyye'ye gelür. Andan Edrine'ye andan Burusa'ya kâzî olup ma'zûl olup yüz akçe ile Şemâniyye müderrisi¹ olur. Müderris iken [A 128a] tokuz yüz yigirmi ikisinde fevt olurlar. Mez-kûr, cümle-i 'ulûmda merâtib-i fazla irüp semti laţîf, muşâhabeti lezîz, 'ulûmdan mütelezziz, edeb-i tām, 'aql-i tamām şâhibi, takrîri ve tahrîri kemâl-i belâgat u feşâhat üzre, *Hâşiye-i Tecdîd* evâ'iline *Şadrü's-şerî'a* nuñ ba'zı mevâzi'ına ba'zı ta'likât tahrîr itmîşler ve cevâz-ı istihlâf-ı haţibde ve cevâz-ı zikr-i mihrîde dahı laţîf risâlât yazmışlardur.

el-'Âlimü'l-'âmil ve'l-Fâzılü'l-kâmil el-Mevlâ Muşlihü'd-dîn Muştafâ bin Hâlîl [T 153b] {Taşköpri-zâde}

Fâzıl-ı mezkûr, Taşköpri nâm kaşabada vücûda gelmegin iştiyhârları aña binâ'en imiş. Evvelâ vâlidinden ba'dehu H'âce-zâde'den ve hâlleri olan Nik-sârî'den kıra'at iderler ve yine mevâliden Dervîş Mehemmed'den ve Mevlânâ Bahâ'ü'd-dîn'den ve Kâdî-zâde'den ve 'Alî el-'Arabî'den bu cümleden tahşil idüp her birinün huzûrında kabûl-ı tām ile maqbûlleri olup ba'dehu fuzalâdan H'âce-zâde'ye müteşebbiş olurlar. Bunların terbiyeleriyle ba'zı medârise müderris olup hattâ Selîm Hân'a mu'allim olup ta'limde çok eğlenmeyüp Amâsiyye'de Hüseyniyye'ye andan Şemâniyye'ye gelüp andan Burusa'ya kâzî olup andan Haleb'e varmışlar. Mez-kûra vâlidî kâzî olmaya-sın diyü vaşiyet eyleyüp kâzâ kabûli ancak imtişâlen bi'l-emr vâkı' olup maḥall-i me'mûra varduklarında vâlidlerinün vaşiyetin 'arz iderler. Maqbûl olup yine Şemâniyye virilür. Andan yetmiş akçe ile Burusa'da Sultâniyye virilür. Şemâniyye'den biri mevlânânuñ idi. Hüsâm Çelebi fevt olup tokşan

1 Şemâniyye müderrisi: Şemâniyye'si T

aķçe ile yine Şemāniyye'ye Hüsām Çelebi yerine gelürler. Müderris iken tokuz yüz otuz beşinde fevt olurlar. Mezkûr, 'âbid ü zâhid, muşâlih ü müte'abbid, cümle-i evķātın 'ibādāta ve 'ulūmdan mühimmāta şārif, kelām-ı lağvdan ve lehv ü lu'bdan müctenib, zâhiri tâhir, lisānı pāk, cemī'-i 'ömrinde kizb itmek degül rā'iha-i kizb şādır olur gūşa itmeyüp hādı' u hāşī', cümle-i ma'ārifī cāmī', tālībīne nāfi', ahlākda bir mertebe imiş ki gösgötürī 'ömrinde kimesneye [A 128b] hased itmeyüp nik ü bed cümle-i halkı iyilikden ğayrı ile yād itmeyüp 'ulūmdan uşul ü fūrū'da ve ma'ķul ü meşrū'da mahāret-i tāmmesi olup *Tefsīr-i Beyzāvi*'nün ba'zı mevāzī'ın taḥşīye idüp ve *Şadrü's-şerī'a*'ya ve *Şerḥ-i Miftāḥ*'a cā-be-cā hāşīye yazup 'ilm-i ferā'ize ve ḥadīşīyyü'l-ibtidāya [T 154a] risālātı olup bunlardan mā-'adā daḥı niçe risāleleri olup lākin beyāzı müyesser olmamış.

Kıṭ'a: Fevt itme begüm furşatı ger var ise aķluñ
Koma қарада дефтер-и а'мāli beyāz it

el-'Ālimü'l-'āmil ve'l-Fāzılü'l-kāmil el-Mevlā Kıvāmü'd-dīn Kāsım bin Ḥalīl

Mezkûr, evvelā vālidinden kırā'at idüp andan Monlā Luṭfī'den andan 'İzārī'den ve Mü'eyyed-zāde'den bunlar Şemāniyye müderrisi iken bunlardan taḥşīl-i 'ilm ü fażl idüp cümle'nün maķbūli olup andan Ḥaṭīb-zāde'ye müteşebbiş olup Seyyid Şerīf'ün *Keşşāf Ḥāşīyesi*'n bunlardan kırā'at idüp ba'zı mevāzī'da Seyyid'e red taḥrīr iderler imiş. Bunlara cevāb-pezīrlr imiş. Ol tāriḥde Mağnisa-zāde kâzī'l-'asker olup anlarıñ ḥıdmetine varup bir miķdār taḥşīlden soñra terbiyeleriyle müderris olup İnegöl Medresesi'nde müderris iken tokuz yüz¹ on tokuzında fevt olmışlar. Mezkûr, faşihü'l-lisān, melihü'l-beyān, laṭifü't-ṭāb', kerimü'n-nefs kimesne olup cemī'-i 'ulūmda mahāret-i tāmmesi olup vücūd-ı zihniyyeye risāle yazup ve Sa'dü'd-dīn *Şerḥ-i Muṭavvel*'ine es'ile taḥrīr idüp maķbūl-i 'ulemā olmışlardur.

el-'Ālimü'l-'āmil ve'l-Fāzılü'l-kāmil el-Mevlā 'Abdu'l-vāsī' bin Hızır

Mezkûruñ vālidī ümerādan olup Dimetoka'da vücūda gelmişler. Evvelā 'unfuvān-ı cüvānīde Mevlānā Şücā'ü'd-dīn-i Rūmī'den taḥşīl-i 'ilm

1 yüz: -T

idüp andan Monlâ Luṭfî'den andan Monlâ 'Îzârî'den tekmîl eyleyüp andan Efdâl-zâde'ye yetişüp bir miqdâr taḥşîlden sonra vilâyetinde müteselli olmayup tekmîl-i 'ulûm u 'irfân için diyâr-ı 'Acem'e sefer ider. Herât'a varup bir müddet Sa'dü'd-dîn'den kıra'at iderler ve bi'l-cümle merâtib-i fazla irüp yine bilâd Rûm'a gelür. Sulṭân Bâyezîd Hân'ın [A 129a] fermânıyla ba'zı medârise müderris olup Şemâniyye'ye gelür. Şemâniyye'ye [T 154b] gelmezden muḳaddem Edrine'de Sulṭân Bâyezîd Hân virilür. Andan Burusa'ya kâzî olur. Andan İstanbul'a kâzî olup iki gün kâzî olup üçüncü günde Anadolı'ya kâzî-i 'asker olur. Andan Rûmîli'ne olup ma'zûl olup yüz akçe ile mütekâ'id olup ba'dehu yedinde olan mālın hayrâta şarf idüp iki mekteb ve bir medrese binâ ider ve cümle-i kitâbların Edrine'de 'ulemâsına vakf eyler. Cemî'-i ehl ü 'ıyâlden ve māl u menâlden müteferrid olup Mekke-i Müşerrefe'ye irtihâl idüp mücâveret ihtiyâr idüp leylen ve nehâren sırren ve cehâren evrâd u ezkârdan hâlî olmayup tokuz yüz kırk beşinde fevt olur.

Kıṭ'a: Ol ḥavşalası vâfir özi vâsî' efendi
Az ile çoğa ḳalmayıcı kâni' efendi
Gıtdûn bu fenâdan çü beḳâ oldu murâduñ
Gir cennetüñe kimesne yok mâni' efendi

el-'Âlimül-'âmil ve'l-Fâzîlül-kâmil el-Mevlâ 'Abdu'r-raḥmân bin Seyyid Yûsuf bin Ḥasan el-Hüseynî {'Abdu'r-raḥmân Çelebi}

Mezkûr, 'unfuvân-ı cüvânide Meḥemmed-i Samsûnî'den ve fâzıl Fenârî'den ve Mevlânâ 'Alî el-Yegân'dan -ki zemânuñ meşâhîr-i fuзалâsından idiler- bunlardan kıra'at eyleyüp her birinün maḳbûli olup merâtib-i fazla irdükden sonra ba'zı medârise müderris olup andan da'ıye-i terk ğalebe idüp ferâġat eyleyüp yevmî on beş akçe vazîfe iderler. Ḳabûl itmez. Tevekkül-i Ḥaḳḳ idüp Burusa'da tavaṭṭun ider. 'Alâḳa-i dünyeviyyeden ḳaṭ'-ı 'alâḳa idüp evâ'il-i 'ömrinde henüz tâze iken cezbe yetişüp vakṫhâ ma'mûre-i şehri ḳoyup cibâlde olup ḥayvânâtlâ me'nûs olup eglenürmiş. Ḥaşılı cezbe ile ihtilâṭ mâ-beynin cem' idüp maḳâmât-ı 'ulyâya vâsılinden imişler. Mezkûr, Edrine'de marîz olur. Aşlâ yanında tîmâr ider kimesnecügi olmaz. Şeb irişdükde dîvâr şaḳ olup bir kimesne gelüp ṭa'âm u şarâb getirüp şabâḥa

[T 155a] deñlü hıdmetin idüp yine gidermiş. İfâkat müyesser olduĢda ol [A 129b] şahş “Ben artuĢ gelmezem.” demiş. Mevlânâ “Size kim dirler?” diyü şormışlar. Buyurmuşlar ki: “Müsâfirete çık. İnşâ’â’llâh beni bulursun. Buluşurız, bilişüriz.”¹ Pes birkaç günden sonra sefer iderler. Refîklerden birisi demiş ki: “Bu maħalle ĳarîb bir hevâsı laţîf köy vardur. Anda bir ‘âlim kimesne vardur. ĳara Faĳîh dirler. Ol kimesneye varalum. Mihmân olalum.” dirler. İttifâkla varurlar görürler ki ol gelüp giden kimesnedür. Bunlaru gördükde tebensüm iderek ĳarşu gelür. Pes inüp mihmân olurlar. Vaĳt-i ‘aşr olıcak H’âce Faĳîh ‘Abdu’r-raħmân ĳelebi’ye eydür ki: “Sizüñle namâzı ĳarşu görinen mekân-ı mürtefi’de ĳılalum.” İkimüz ĳalĳup ol mekân-ı mürtefi’e varduk. Didi ki: “Nice şü mekân?” Faĳîr daħı medħ idüp “‘Âlî maĳâm ancak.” didüm. Buyurdılar ki: “Biz buradan Ka’be’yi müşâhede iderüz. Naĳar eyle.” didi. Naĳar itdüm. Ka’be’yi ĳuddâmımızda gördüm. Edâ-yı şalât-ı ‘aşr idince Ka’be muĳâbilimizden gitmedi. Ba’del-edâ görinmez oldu. Mezĳurûñ meşâyih-i kibârdan çok kimesne ile müşâhabeti olmışdur ve kendünüñ daħı kerâmâtına ‘ad yoĳdur. ‘Ulüm-ı zâhirede ĳod mahâreti zâ’idü’l-vaşfdur. Baħşde ol mertebe imiş ki iştigâlleri ĳâlinde bununla kimesnenüñ mübâħaseye ĳudreti ve tekellüme cür’eti yoĳ imiş. Taĳrîrlerinde ol mertebe feşâħat u edâlarında bir vechle rüsûħ u belâĳat var imiş ki fünüñdan bir fen eger bedî’ ve eger beyândur ve eger uşûl ü fûrû’a müte’alliĳ mesâ’ildür yâ ĳırâ’at olınsa yâħûd mübâħaseten zıĳr olınsa külliyyen ol fenne ve maħalle müte’alliĳ olan nefâ’is-i ‘ilmiyye cüz’î naĳmla edâya mâlikler imiş. ĳuzûr-ı şerîflerinde ĳuţâm-ı denâ ve metâ’-ı fenâ eger nefîs ve eger ĳasîs-i müsâvî [T 155b] olup himmeti ĳeşminde aşlâ birisi naĳar-ı iltifâtlarıyla manzûr degül imiş. Tıoĳuz yüz elli dördinde Burusa’da fevt olurlar.

ĳıţ’a: ‘Ârif o durur kim ola yanında dem-â-dem
Sîm ü zer ile seng ü meder cümle ber-â-ber
İnsân o durur kim gele ayaĳına Ka’be
Ol ĳâle liyâĳat ĳanı fikr eyle birâder

1 bilişüriz: -T

Ve minhum [A 130a] el-‘Âlimü'l-‘âmil ve'l-Fâzîlü'l-kâmil el-Mevlâ Muhyî'd-dîn Mehemmed bin el-Haţîb Kâsım

Mezkûr, Amâsiyye'de tevellüd idüp evvelâ vâlidinden kırâ'at idüp ba'de-hu Ehaveyn'den ve Sinân Paşa'dan tahşîl-i 'irfân eyleyüp ba'zı medârise müderris olup İstanbul'da Muştâfâ Paşa Medresesi'nde müderris iken Sulţân Aḥmed'e mu'allim olmuş. Ba'de't-ta'lim Maḥmûd Paşa'ya müderris olup andan Edrine'de Çifte'nün birine andan Amâsiyye'de Sulţân Bâyezîd'e fetvâ ile müderris olup andan Ayaşofya civârında olan medreseye müderris olup andan Şemâniyye'ye gelüp müderris olup müderris iken çokuz yüz kurbında fevt olmuş. Mezkûr, 'âlim ü fâzıl u 'ârif, cemî'-i evḫâtın 'ilm ü 'ibâdâta şârif, fûnûn-ı keşîreye vâkıf kimesne olup 'ilm-i muhâzarâtta *Ravzatü'l-aḫyâr* nâm kitâbı beyne'l-ebrâr¹ iştihâr bulmuşdur ve evâ'il-i *Şadrü's-şerî'a*'ya ve Seyyid Şerîf'ün *Ferâiz Şerḥi*'ne havâşî tahrîr idüp bunlardan mâ-'adâ daḥı resâ'ili olup lâkin mertebe-i iştihâra ırmemiş.

el-‘Âlimü'l-‘âmil ve'l-Fâzîlü'l-kâmil el-Mevlâ Zeynü'd-dîn bin Mehemmed bin Mehemmed Şâh el-Fenârî

Mezkûr, evvelâ 'aşrı 'ulemâsından kırâ'at idüp ba'dehu mevâliden Mu'ar-rif-zâde'ye müntesib olup anlardan tekâmîl-i fûnûn idüp terbiyeleriyle ba'zı 'amâ'ir-i selâṭîne mütevellî olur. Andan belde-i Şîre'ye andan Dımışk'a kâzî olur. Kâzî iken çokuz yüz yigirmi altısında fevt olur. Mezkûr, fi-ḥaddi zâtihi 'âlim [T 156a] ü fâzıl, şâḥib-ṭab'-ı [naḫḫâd] ve zihn-i vekḫâd, şâḥihü'l-i'tikâd ve laṭîfü'l-fu'âd, mürüvvet-i tämme ve fütüvvet-i kâmile şâḥibi olup umûr-ı kazâda marziyyûs-sîre, maḥmûdü't-ṭarîka kimesne imişler.

el-‘Âlimü'l-‘âmil ve'l-Fâzîlü'l-kâmil el-Mevlâ Dâvûd bin Kemâl el-Kocevî

Mezkûr, evvelâ 'aşrı 'ulemâsından kırâ'at idüp mevâliden Monlâ Luţfî'ye ve el-Hâcc Ḥasan-zâde'ye ve Mü'eyyed-zâde'ye yetişüp andan ba'zı medârise müderris olup andan Şemâniyye'ye gelüp andan Burusa'ya kâzî olup andan ma'zûl olup tekâ'üd hükmiyle seksen akçe itmişler.

¹ beyne'l-ebrâr: beyne'l-ibrâm T

Andan yine medîne-i mezkûreye kâzî olup andan terk-i kazâ vü tadrîs idüp teķâ'üd hûkmiyle yüz akçe iderler. Bu hâl üzere toķuz yüz kırk sekizinde fevt olur. [A 130b]

el-‘Âlimü'l-‘âmil ve'l-Fâzîlül-kâmil el-Mevlâ Bedrüd-dîn Maḥmûd eş-Şehîr bi-Bedrüd-dîn el-Aşfer

Mezkûr, ‘aşrı ‘ulemâsından kırâ’at idüp ba‘dehu Mevlânâ ‘İzârî ve Monlâ Luṭfî ve Mu‘arrif-zâde’den tekmîl-i ‘ilm idüp ba‘dehu ba‘zî medârise müderris olup Şemâniyye’ye gelür. Andan seksen akçe ile Ayaşofya’ya müderris olup andan terk-i tadrîs idüp andan teķâ'üd hûkmiyle yüz akçe olunur. Müteķâ'id iken toķuz yüz yigirmi ikisinde fevt olur. Mezkûruñ ‘ulûm-ı ‘âqliyyeye nisbeti cümleden ziyâde olup fûnûn-ı sâ’irede iştirâk üzere imişler.

el-‘Âlimü'l-‘âmil ve'l-Fâzîlül-kâmil el-Mevlâ Nûrüd-dîn Ḥamza eş-Şehîr bi-Üç Baş

Mezkûr, ‘aşrı ‘ulemâsından taḥşîl-i ‘ilm ü faẓl idüp ba‘zî medârise müderris olup tadrîcle Şemâniyye’ye gelür. Andan Amâsiyye’de fetvâ ile Sulṭân Bâyezîd’e müderris olur. Ma‘zûl olup yetmiş akçe iderler. Bu hâl üzere toķuz yüz kırkıında fevt olur. Mezkûr, bî-ğıl ‘ilme müştâgil olup lâkin [T 156b] ‘ilme iştigâlden cem‘-i mâl için şuglı ziyâde imiş. Ma‘âşında dâ’imâ kıllet-i nafaķa üzere olup imsâk ile emvâl-ı ‘azîme cem‘ ider. Âḥîr-i ‘ömrinde mescid ü ḥücerât binâ idüp süknâsın ‘ulemâya şart eyler ve birer miķdâr akçe daḥı ta’yîn eyler. Vüzerâdan İbrâhîm Paşa dimişler ki: “İşitdüm ki mâlâ ḥarîş imişsin. Bu miķdâr mâlî evķâfa nice şarf idebildün?” Dimişler ki: “Bu daḥı kemâl-i maḥabbetümdendür. Zîrâ dilemedüm ki ben gidüp mâlum ķala. Benümle âḥirete bile gitmesin mülâḥaza idüp böyle itdüm dimiş.”

el-‘Âlimü'l-‘âmil ve'l-Fâzîlül-kâmil el-Mevlâ Muḥyi'd-dîn Meḥemmed bin Meḥemmed bin Meḥemmed el-Berda‘î

Mezkûr, evvelâ ‘ilm-i şerîfe kendü bilâdında meşğûl olup vâlidinden bir miķdâr taḥşîlden soñra li-eclî’t-tekmîl diyâr-ı ‘Acem’e gidüp Şîrâz ‘ulemâsından taḥşîl-i küllî idüp yine bilâd-ı Rûm’a gelüp ba‘zî medârise müderris olup tadrîcle Filibe Medresesi’ne gelür. Ba‘dehu Sulṭân Selîm cihet-i ta’lîme naşb idüp andan Edrine’de Çifte’de müderris olup müderris iken toķuz

yüz on yedisinde fevt olur. [A 131a] Mezkûruñ ‘ilm-i ‘Arabîyye’ye ve eḥâ-diş ü tefsîrde ve uşûl ü fûrû’da mahâret-i tâmmesi olup muşâḥabeti lezîz, ma‘ârifden mütelezzîz, zarîfî’î-ṭab‘, sebûk-rûḥ, ahlâḳ-ı ḥamîde şâḥibi olup bu cümle-i ma‘ârifinden mâ‘adâ mâlik-i ḥüsn-i ḥaṭ imişler. ‘İlme iştiğâli ḥâlinde *Beyzâvî Tefsîri*’ne ve Seyyid Şerîf’üñ *Hâşiye-i Tecrîd*’ine ve *Telvîḥ*’e ḥavâşî-i müfide taḥrîr idüp ‘Aḫdudü’-d-dîn-i ‘Allâme’nüñ âdâb-ı bahş-e laṭif şerḥ yazmışlar ve elsine-i mütedâvilenüñ cümlesinde münşe‘âtı olup bey-ne’l-ahâlî maḳbûl ü müstaḥsendür.

Ve minhum el-‘Âlimü’l-‘âmil ve’l-Fâzîlû’l-kâmil el-Mevlâ Muḥyi’d-dîn Meḥmed bin eṣ-Şeyḥ el-‘Ârif Muşlihü’d-dîn el-Ḳocevî

Mezkûr, ‘aşrı ‘ulemâsından kırâ’at idüp ba‘dehu Efḫâl-zâde ḥıdmetine yetişüp andan İstanbul’da [T 157a] H’âce Ḥayrüd-dîn’e müderris olup bu eṣnâda zâğ-ı ḳalbleri ferâğ ‘âlemine pervâz eyleyüp nâsdan ‘uzlet idüp terk-i tadrîs eyleyüp tekâ‘üd ḥükmiyle on beş¹ aḳçe iderler. Mezkûr, aḳçe içün çokdur, on aḳçe kifâyet ider diyü buyururlar imiş. Evcügizine bi-nefsihi ḥıdmet idüp esvâḳa çıkup ḥavâ’ic-i zarûriyye iştirâ idüp niçeler şem‘-i ḥıdmetine pervâne olup ‘ubûdiyyetin ve ḥıdmetin câna minnet bulduğun ‘ıyâl içün cemâl-i eşḳâle taḥammül idüp kimesneye taḥmîl itmeyüp destiyle şuyın getürüp mübârek eliyle taşurmuş. Dâ’imâ mescidinde müstemî’ine tefsîr-i *Ḳur’ân-ı ‘Azîm* idüp ḥavâş u ‘avâm cem‘ olup enfâs-ı müberrekesinden müntefi‘ olurlar imiş. Bu eṣnâda *Tefsîr-i Beyzâvî*’ye laṭif ü rûşen ḥâşiye yazup kütüb-i tefsîrde olan fevâ’idi ‘ibârât-ı vâzîḥa ile ḥâşiye-i mezkûrede derc idüp fevâ’id-i bî-şümârı müstemil ḥâşiye-i câmi‘a olmuşdur ve *Vikâye*’ye şerḥ yazup ve *Ferâiz-i Sirâciyye*’yi kezâlik rûşen şerḥ idüp envâr-ı ma‘ânî irâdiyla münevver ḳılmışlar ve ‘Allâme Sekkâkî *Miftâḥ*’a kezâlik şerḥ yazup ve *Ḳaṣide-i Bürde*’yi şerḥ eyleyüp fevâ’id derc idüp ve bi’l-cümle cümle-i [A 131b] ‘ömrin fâ‘ât u ‘ibâdâta itmâma yetişdürüp toḳuz yüz elli birinde fevt olmuş. Şaded-i te’lif-i tefsîrde buyurmuşlar ki âyât-ı Ḳur’ân’dan bir âyet müşkil olsa Cenâb-ı Ḥaḳḳ’a müteveccih olurun. Şadruma vüs‘at gelür. Ḥattâ dünyâ miḳdârı olup ḳamerân ṭulû’ ider. Andan bir nûr zâhir olur. Levḥ-i maḥfûza delîl olup ma’nâ-yı ‘âyeti istiḥrâc iderüm. Andan yazarum.

1 beş; -T

Câmi'ü'l-menâkıb buyurlar ki mevlânânuñ baña fevka'l-ḥad maḥabbeti olup manşib-ı kazâyı bunlaruñ re'y-i şerifleriyle qabûl itdüm ve bunlaruñ maḥabbeti gösgötürü 'ömrümde baña sebeb-i [T 157b] iftilhâr oldı.

Kıṭ'a: Şeyḥ oğlu ma'ârif iyesi kıdve-i 'ârif
Zâtında ki cem' idi anuñ bunca ma'ârif
Destiyle şuyın destî ile kendü taşırdu
Kulluğına râğıblar iken bunca ṭavâ'if

el-Âlimü'l-âmil ve'l-Fâzılü'l-kâmil el-Mevlâ eş-Şerîf 'Abdu'r-rahîm

Mezkûr, Mısr'da vücûda gelüp 'ulemâsından kırâ'at idüp 'ulûm-ı edebiyeye ve eḥâdiş ü tefâsiri tekmiñ idüp Sulṭân Bâyezîd zemânında Rûm'a gelüp ol târiḥde Mü'eyyed-zâde kâzî-i 'asker olup Ḥazret-i Şerîf'e ikrâm-ı tām idüp ve Mevlânâ Şerîf geldükde *Buḥârî*'ye şerḥ yazmış idi. Pâdşâha hediye diyüp getirüp teslim idüp maqbûl olur. Pes sulṭân-ı kâmrân me'mûlinden ziyâde ri'âyetler idüp İstanbul'da binâ itdüğü medreseyi virüp Mevlânâ Şerîf râzî olmayup yine vatanına gidüp Sulṭân Ğavrî devlet ğavrına irişdükde yine İstanbul'a gelüp müddet-i keşîre ikâmet idüp elli akçe ta'yîn olunur. Târiḥüñ toḡuz yüz altmış üçünde fevt olur. Mezkûruñ sinni mi'eye qarîb olup sünnî vü mütedeyyin, ehl-i şalâḥ u dâ'î ile'l-felâḥ kimesne olup 'ulûm-dan eḥâdiş ü tefâsirde ve muḥâzarât u tevâriḥde ve ḡaşâ'id-i 'Arabîyye'de yed-i tûlâsı olup nefsinde ḡulḡ-ı 'azîm ve ṭab'-ı selîm şâḡibi, güler yüzlü, alçaḡ göñüllü, eṭfâle kemâl irmiş ricâl mânendi ri'âyet [A 132a] idüp nefesi mübârek, nefsi şerîf ü laṭîf, vilâyetinde bereketu'llâḡdan bereket imiş. 'İlme iştiğâlinde *Buḥârî*'ye şerḥ yazup ve *Telḡîş-ı Ma'âni*'ye kezâlik şerḥ yazup mevâzî'-ı keşîrede şurrâḡdan mu'âḡazât-ı keşîre ve i'tirâzât-ı ḡaviyye taḡrîr itmişler.

el-Âlimü'l-âmil ve'l-Fâzılü'l-kâmil el-Mevlâ'l-'allâme eş-Şeyḥ Muḡammed bin 'Ömer bin Ḥamza eş-Şehîr bi-Vâ'iz 'Arab {Mollâ 'Arab el-Vâ'iz}

Mezkûruñ ceddî Mâverâ'ü'n-nehr'den olup andan göçüp [T 158a] gelüp Anṡakıyye'de tavaṭṭun ider. Evlâdından Muḡammed bile olup *Qur'ân-ı Azîm*'i tuḡûliyyeti ḡâlinde ḡıfz idüp ba'dehu fıḡhdan *Kenzî*

ve ‘ilm-i kıra’ate müte‘allik *Şâtıbi*’yi hıfz idüp sonra vâlidinden ve ‘ammi-sinden tefakkuh idüp ba’dehu Haşankeyf ve Âmid nâm hışârlara sefer idüp andan Tebrîz’e gelüp ‘ulemâsından tahşil-i ‘ilm idüp niçe müddet andan ikâmet ider. Andan Anşakıyye’ye ve Haleb’e sefer idüp anda dahı ikâmet idüp va’z u ders ü fetvâya müstağil olup fazlla şöhet tutup andan sonra Kuds-i Şerif’e çıkup anda dahı bir miqdâr mücâveret idüp andan hac idüp ba’dehu Mısr’a gelüp kıra’at-i ehadîş idüp mücâz olup kezâlik va’z u ders ü fetvâya meşğul olup ol vilâyetlerde kemâl-i fazlla meşhûr olur. Hattâ Sultân Kayıtbay fazlın işidüp da’vet idüp muşâhabetler eyleyüp fenn-i fıkha müte‘allik *Nihâye* nâm kitâbı anda te’lif idüp müşârün ileyh sultân fevka’l-had ihsânlar ve in’amlar idüp ri’âyetler itmişler ve âhar vilâyete intikâl izn vermeyüp sultân fevt olunca ol vilâyetde mücâveret itmişler. Ba’dehu Sultân Kayıtbay tokuz yüz üçinde fevt olup mevlânâ denizden Rûm’a müsâfîret idüp geldükde ol vilâyet halkı maḥabbet-i ‘azîme idüp vilâyet-i mezkûrede kezâlik va’z u naşîhata meşğul olur. Andan İstanbul’a gelüp kezâlik va’z u naşîhata meşğul olup Sultân Bâyezîd va’zına hâzır olup fevka’l-had hâz eyleyüp aña binâ’en [A 132b] mevlânâya meyl-i küllî idüp ri’âyetler iderler. *Tezhîbü’ş-şemâ’il* nâm kitâbı hâzret-i resûlün *şalla’llahu ‘aleyhi ve sellem* nâmına İstanbul’da te’lif eylerler ve sultân-ı kâmrân¹ Bâyezîd Hân ile Moton fethinde bile [T 158b] gâziyân ile kal’aya dâhil olanların mevlânâ ikincisi yâḥûd üçuncisidir diyü rivâyet iderler. Andan yine İstanbul’a gelüp emri ma’rûf ve nehy-i münkere meşğul olup va’zında ve naşîhatında kemâl-i kudret ve nihâyet-i miknetleri olup kimesneden ḥavf u hirâsı olmayup şüfiyyûndan rakş idenlere mâni’ olup itdürmeyüp andan ehliyle Haleb’e sefer idüp ol târiḥde Hızır Beg Haleb’de vâlî olup mevlânânun kudûmından hâz idüp fevka’l-had ri’âyetler idüp kıra’at-ı ‘ilm ü ḥikmet idüp ve cemî’-i levâzımına iltizâm eyleyüp cümleten ḥarcın şafâ-yı derûnla ḥelâl mâllarından irsâl iderler. Yine böyle iken aslâ bir nesnesin ekl itmezler imiş. Sekiz yıl ol vilâyetde nuş u pend idüp meclisinde eşnâ-yı va’zda melâḥideye ve Ravâfız’a ḥuşûşâ t̤a’ife-i Erdebil’e erde bili² gerekdür. Bunlar ḥod cümleten câhil

1 sultân-ı kâmrân: -T

2 Kelime Erdebili şeklinde okunabilir. Ancak bağlama mutabık olarak “erkence bilgi” anlamına gelen “erde bili” biçiminde okumak daha anlamlı görünmektedir. Zira bu cümlemin devamında cahillikten bahsedilmektedir.

ü dâl u muğıllerdür diyü şetm idüp kimesnenün mübâhaseye ve mücadele-
 ye kudreti olmaz imiş ve itmege dağı mâlik degüller imiş. Sulţân Selim Hân
 zemânı olup pâdşâh-ı şâhib-ķırân, hâķân-ı devrân hâzretlerin şarâhaten
 ve işâreten cihâd-ı Kızılbaş'a tahrîz ü terġib idüp ahvâl-i ġazâda tedârük-i
 umûr-ı heycâda bir kitâb-ı zîbâ te'lîf idüp sulţân-ı celilü'l-ķadr ve ulu'l-emr
 kitâb-ı merķûmdan hâzlar idüp Kızılbaş-ı bed-ma'âşa 'asker-i firâvân ve
 cem'iyet-i bî-kerân ile sefer idüp her rûz-ı ķarîķde ecnâd-ı¹ manşûre ve 'asâ-
 kir-i meşķûre mâ-beyninde va'z idüp ġazâ şevâbın ve cihâd fezâ'ilin ahşen ü
 rûşen beyânla beyân idüp sulţân-ı kâmrân dağı şeyhe ihsân-ı firâvân idüp
 pes varup vilâyet-i a'dâya girüp sulţân-ı Rûm ve şâh-ı 'Acem bir dil-ġuşâ ve
 hurrem ġazâda muķâbil ü muķârin olup [A 133a] [T 159a] ġarışup ġarı-
 şup ceng ü âşûb ve âvâ-yı tûfeng ü tûb âsmâna irişüp hâzret-i şeyh Cenâb-ı
 Kâdir-i Ķahhâr'dan du'â idüp sulţân-ı Rûm'un manşûr u mużaffer olmasın
 iltimâs ider. Pes Allâh'un 'inâyeti ve şeyhün du'âsı bereķâtıyla a'dâya ġâlib
 olup sürh serlerün başı ġayısı olup meyâdin-i fenâda borklerin terk idüp
 tâcdârlarının tâcı başına ķar olup ikisi bir yerde ġarâr itmeyüp ġarârı firâra
 mübeddil ġalurlar. Pes şehriyâr-ı ebû'l-feth ve'n-naşr 'asâkir-i mużaffer ile
 sâlimen ve ġânimen taht-ı 'adâlet-me'âba gelüp sa'âdetle cûlûs itdükden
 soñra hâzret-i şeyh izn-i sulţân-ı kâmrân ile ba'zı bilâd seyrin idüp Bosna²
 Serây'ına³ gelüp âb u hevâsın begenüp câmi' ü mescid binâ idüp Üsküb'e
 gelüp Üsküb'de dağı mescid binâ itmişler. On yıl miķdârı Üsküb'de olup
 her ġün tefsîr-i Ķur'ân-ı 'Azîm idüp şadr-ı naşîhatde kefereden niķe nüfûsa
 nefes-i mübârekleri te'sîr idüp İslâm'a gelmişler. Tûķuz yüz otuz üçinde
 Sulţân Süleymân Hân ile Engürüs'e sefer idüp vaķt-i kıtâlde du'â idüp feth
 müyesser olup andan Burusa'ya gelüp bir miķdâr sâkin olup câmi'-i kebîr
 binâsına şürü' idüp ġable't-tamâm şehr-i Muħarremü'l-ħarâm'da tûķuz yüz
 otuz sekizinde fevt olup câmi' ģareminde defn olunur. Hâzret-i şeyhün şulbî
 evlâdı mi'eye irişüp mü'ellefât u muşannefâtдан fûnûn-ı 'adîdeye kütüb-i
 keşîresi olup 'ilm-i kimyâda murâda vâşıl imişler ve kendüler beyne'n-nâs
 maħbûbu'l-ķulûb olup şaġîr ü kebîr cümleten ģıdmetine râġıblar imiş.
 Zühd ü taķvâda bî-nażîr, me'kel vü melâbisde muħarremâtdan ictinâbı

1 ecnâd: ecsâd T

2 Bosna: -A

3 Serây'ına: serâya A

kemâlde olup ihtilât-ı nâsdan ihtiyât üzere [T 159b] olup ve cümle-i levâzımâta mâl-ı ticâretten gayrı nesne şarf olunmaz imiş ve ağleb-i evkâtta ve ekşer-i sa'âtta va'z [T 133b] u tefsîr ü 'ibâdâtta olup hâll-i himmetleri itmâm-ı meşâlih-i fuķarâya maşrûf olup bu kadar keşret-i iştiğâl ile yine bir ân yâd-ı Hâķķ'dan ğâfil degüller imiş. *Ķur'ân-ı Aẓîm*'ün cümle-i âyâtın tefâsîre mürâca'at itmeksizin vücûh-ı muhtelifle ile tefsîre mâlikler imiş. 'Âdet-i şerîfeleri bu minvâl üzere imiş ki cum'ada imâm olan şalât-ı cum'ada kangî âyâtı tilâvet itse ol âyeti maħalle münâsib dîbâce-i belîğa ile belâğat u feşâħat üzere tefsîr idüp eyyâmla ol maħalle mü'tâlâ'a idenler nakl itdükleri daķâ'ik fehminde 'aciz olurlar imiş ve bi'l-cümle 'âlim-i 'ilm-i Rabbânî dâ'î ile ş-şalâh ve hâdî ilâ-sebîli'l-felâh olup ħisâbın Allâh'dan gayrı bilmez, nefsi-i müntefî olup terbiyesiyle mertebe-i 'ulyâya vâşıl olmuşlar.

el-'Âlimü'l-'âmil ve'l-Fâzîlü'l-kâmil el-Mevlâ Ħayrüd-dîn Ħızır el-Ma'rûf bi'l-'Aţûfî {Aţûfî}

Mezķûr, cümle-i fûnûnı 'aşrı 'ulemâsından taħşîl ü tekmîl idüp fenn-i uşûle uşûliyle Ħ'âce-zâde'den ve fûrû'ı müteferri'âtıyla Efđal-zâde'den tekmîl idüp Sulţân Bâyezîd Ħân Dârü's-sa'âde'de ğılmâna mu'allim naşb idüp ba'de-hu müslimîne cevâmî'de va'z idüp yevmiyye seksen akçe ta'yîn olunur. Âĥir-i 'ömrine dek va'z u naşîħata meşğûl olup toķuz yüz kırķ sekizinde fevt olur.

el-'Âlimü'l-'âmil ve'l-Fâzîlü'l-kâmil el-Mevlâ eş-Şehîr bi-Nihânî {Nihânî}

Mezķûr, erbâb-ı ma'ânî ortasında "Nihânî" ile meşhûr olur. 'Ulûmı, tâzeligi eyyâmında kırâ'at idüp fużalâdan çok kimesnenün ĥıdmetine irişüp kabiliyyet ile mevşûf olmağın cümlesinün ĥuzûrında kabûl-i râm ile maķbûlleri olur. Ba'dehu ba'zı medârise müderris [T 160a] olup giderek İstanbul'da Muşţafâ Paşa'ya müderris olup müderris iken Ħicâz'a sefer idüp ziyâret-i Ħaremeyn müyesser olup yine bilâd-ı Rûm'a teveccûh eşnâsında marîz olmuşlar. Şiķâtden mervîdür ki marîz olup şâĥib-fırâş olduklarında ğafletle ğüzerân iden [A 134a] 'ömr-i ğirân-mâye içün te'esüfler idüp dâ'imâ ağlayup inleyüp bu hâl üzere toķuz yüz yigirmi altısında fevt olmuşlar. Cemî'-i 'ulûm ü fûnûnda müşârekelerinden gayrı fenn-i 'Arabîyye'de ve eĥâdiş ü tefâsîrde bî-naẓîr olup envâ'-ı nazma daĥı ķâdir imişler.

el-‘Âlimü'l-‘âmilü'l-kâmil et-Tabîbü'l-hâzık ve'l-Hekîmü'l-fâ'ik el-Mevlâ Bedrî'd-dîn Maḥmûd bin Kemâl el-Mülakḳab bi-Aḥî Ḥân eş-Şehîr bi-Aḥî Çelebi

Mezkûr, vâlidî Kemâlî'd-dîn belde-i Tebrîz'den olup andan Kaştamonî nâm şehre gelüp ümerâdan emîr-i kebîr İsmâ'îl Beg ile münâsebet idüp mezkûr vilâyetin sulṭân-ı Rûm'a teslim itdükde Mevlânâ Kemâl İstanbul'a gelüp dükkân açup ṭabâbete meşğûl olıcaḳ mezkûr ḥazâḳatı ve fenn-i ṭıbbda mahâreti şâyi' olıcaḳ ḥalâ'ik merzâ umûrında mürâca'at itmekle Mevlânâ Kemâl kemâliyle taḥşîl-i mâl idüp 'âlî evler iştirâ idüp sâkin olur. Sulṭân Meḥemmed Ḥân kirâren ve mirâren Dârû's-sa'âde'ye ṭabâbet içün da'vet idüp kişi ḥür iken 'abd olmaḳ münâsib degüldür diyü icâbet itmez. Bu ḥâl üzre fevt olur. OḒı mezkûr Maḥmûd daḫı ṭabâbetde vâlidî mâ-nend bî-miṣl ü mânend olup ḥazâḳat ile iṣtîhâr bulup bîmâristânda re'is-i eṭṭibbâ olur. Andan Dârû's-sa'âde'de maṭbah-ı 'âmireye emîn naşb olunur. Pâdşâh-ı 'âlem-penâh ḫıdmetinden ḥazṡ-ı küllî itmegin fevḳa'l-had ri'âyet idüp vüzerâ bu ḥâle ḥased idüp 'azlin icâb idüp ba'zı nesne tedârûk iderler. [T 160b] Ba'de müddetin itdükleri isnâduñ kizbi zâhir olup yine eski manşıbı ta'yîn olunur. Pes sulṭân-ı 'âdil devrinde şâhib-i mâl u câh olup Selîm Ḥân taḫta geçdükde 'azl idüp yine manşıbına i'ade eyleyüp aḫyânen muşâḫabete da'vet idüp muşâḫabetden fevḳa'l-had ḥaz eyleyüp manşıb u câhı evvelkiden daḫı ziyâde olup târiḫüñ ṡokuz yüz otuzında ḥac idüp ḥacdan dönüp Mıṣr'a geldükde fevt olup İmâm Şâfi'î ḳabri civârında defn iderler. Sinni ṡoksan altıya iriṡüp henüz ḳaviyyü'l-mizâc esnânından birine noḳşân [A 134b] gelmemiṡ idi.

Ve mine'l-Meşâyiḫi't-ṡarîḳati fi-Zemânihi el-‘Ârifu bi'llâh el-Vâṡilu ilâ-Dereceti't-taḫḳîḳ eş-Şeyḫ Naṡûḫ et-Tûsî

Mezkûr, kemâl mertebe zühd ü şalâḫ ile ma'rûf olup selimü'l-ḳalb, ḥâ-fız-ı Ḳur'ân, zibâ-nüvis, efkâr-ı İlâhî'ye mûnis, laṡîf kimesne olup ba'dehu Zeyniyye ṡarîḳına intisâb idüp Şeyḫ Tâcü'd-dîn-i¹ Ḳaramanî ḫıdmetine ye-tiṡüp mertebe-i irşâda irüp meşâyiḫden Şeyḫ Şâfiyyü'd-dîn'ün ḳâ'im-maḳâ-mı olup irşâd üzre ṡokuz yüz yigirmi üçinde fevt olur.

1 Şeyḫ Tâcü'd-dîn: Tâcü'd-dîn'ün T

el-Ârifu bi'llâh el-Vâsılu ila'llâh eş-Şeyh eş-Şehîr bi-Şürva-zâde¹

Mezkûr, 'arif-i bi'llâh Şeyh Fazlu'llâh'dan tekmîl-i tarîkat idüp nâsdan münkaṭı', 'alâka-i dünyeviyyeden mu'tezil, fakîr ü ğanî² huzûrında bir olup ba'zı leyâlîde yanına ricâlden kimesne cem' olup gâhî çerâğ sönidürüp zikru'llâha meşğûl olup bir miqdâr geçmedin hâzırînün üzzerine envâr-ı gaybî tûlû' iderdi. Bir vechle ki yüz görinüp müşâhede olınan envârûn leṭâfet-i elvânı ta'bîre mecâl yok. Bu maḳûle hâlât [T 161a] gelen ṭaliblerün evvelki güninde vâkı' olur imiş. Huzûr-ı şerîflerinde niçe müddet olup terbiyeleri-ne mazhar olan ṭaliblerün hâlî buña kıyâs olına.

el-Ârifu bi'llâh el-Vâsılu ila'llâh eş-Şeyh 'Abdu'r-raḥîm el-Mü'eyyedî eş-Şehîr bi-Hâcî Çelebi

Mezkûr, evvelâ talebe-i 'ilmden olup fuzalâ-yı 'aşrdan H'âce-zâde ve Sinân Paşa'dan kıra'at idüp bunların tamâm-ı maḳbûlî olup ba'dehu şüfiyye tarîkına sülûk idüp meşâyihden Şeyh Muhyî'd-dîn el-İskilibî hıdmetine yetişüp terbiyeleriyle taşavvufda şân-i 'azîm tahşîl idüp Şeyh Muşliḥü'd-dîn es-Sirozî fevt olduğda kâ'im-maḳâmı olup niçe nüfûs terbiyeleriyle maḳâmât-ı a'lâya vâsıl olmuşlar. Mezkûr, 'ilm ü 'amel ri'yâsetin câmi', ṭul-lâba nâfi' nâm kimesne olup 'ulûm-ı zâhirede neş'e-i 'uzmâ ve ma'ârif-i şüfiyyede âyet-i kübrâ olup târiḥün toḳuz yüz kırk dördinde fevt olmuşlar.

Ve minhum el-Ârifu bi'llâh el-Vâsılu ila'llâh eş-Şeyh Muhyî'd-dîn Meḥmed bin el-Mevlâ el-Fâzıl Bahâ'ü'd-dîn

Hâzret-i şeyh, 'unfuvân-ı³ cüvânide 'ilm-i şerîf [A 135a] tahşiline şürû' eyleyüp evvelâ vâlidinden kıra'at idüp ba'dehu Haṭîb-zâde'den ve Kestelî'den ve Mu'arrif-zâde'den -bunlar ki her biri vaḥîd-i 'aşr ve ferîd-i dehr idiler- bunlardan tahşîl-i 'ulûm idüp ba'dehu şüfiyye semtine sâlik olup meşâyihden Şeyh Muhyî'd-dîn el-İskilibî hıdmetine yetişüp terbiyeleriyle tekmîl-i ma'ârif-i şüfiyye eyleyüp irşâda mücâz olur. Vaṭanlarında bir miqdâr irşâddan sonra İstanbul'a gelüp irşâda meşğûl olup mezkûr eḥâdiş ü tefâsîrde bî-naẓîr, 'ulûm-ı 'akliyye vü nakliyyede rütbe-i kuşvâya

1 M. Hekimoğlu'nun yaptığı Şakâ'ik tahkik ve tercümesinde isim Şurdazâde şeklinde geçmektedir. bkz: Taşköprülüzâde, *eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye*, s. 678-679.

2 fakîr ü ğanî: ğanî ü fakîr T

3 'unfuvân: 'unvân T

irmiş. ‘İlm ü ‘amel riyâsetin ve dâreyn sa‘âdetin cem‘ eylemiş kimesne olup İmâm-ı A‘zam hazretlerinin *Fıkh-ı Ekber*’ine şerh yazup cümle-i ma‘ârif-i [T 161b] şüfiyyeyi anda derc itmişler. Bundan mâ‘adâ ta‘dâdı müyesser degül risâlâtı olup beyne’l-ahâlî kemâl-i kabülle maqbûldür. Feķâhatde mahâretleri hadd-i ta‘rîf ve derece-i tavşîfden birün olup hattâ zübde-tü’l-ahâlî, kıdvetü’l-e‘âlî Müftî ‘Alî Çelebi el-Cemâlî -kuddise sirruhu- hazretleri şeyhü’l-İslâm, müftî’l-enâm iken bir müddet zî-illet olmağın ifâkat bulınca fetvâ emrinde şeyh hazretin izn-i sultân-ı şâhib-şevket ile kı‘im-maķâm ve nâib-i menâb naşb itmişler. Câmî‘ü’l-menâkıbdan menķûldür ki Şemâniyye’de müderris iken bir gice menâmum olur. Gördüm ki ikilî-i muhaddere-i âlem, dürretüt-tâc-ı benî-Âdem, hazret-i risâlet-penâh *şallâ’l-lâhu ‘aleyhi ve sellem ve ‘alâ-sâ’iri’l-enbiyâ ve’l-mürselin*’ baña Medîne’den birkaç mücevher tâc göndermişler. Ol tâcı ser-tâc idindüm. Fi’l-hâl h‘âb-dan uyandum. Vâķı‘a leylün şülüş-i âhîrinde vâķı‘ olup pes bu mübeşşir-i beşaret-intimâ ve vâķı‘a-ı rûhâniyyet-ihtivânuñ vuķû’ından kesb-i füyûzât-ı nâ-mütenâhî kıılup Cenâb-ı Feyyâz’a şükr-güyan ‘âdet-i müstemirre ve vazîfe-i müsteķirra üzre *Tefsîr-i Beyzâvî* müţâla‘asına şürû’ itdüm. Bir iki sâ‘at-den sonra ki esfâr muķarrer olup mü‘ezzin “Allâhu ekber” didi. Edâ-yı şâlât ve kıra‘at-ı evrâddân sonra şeyh hazretlerinden bir şüfi-i şâfi-dil selâm-ı şâf ve senâ-yı bilâ-i‘tisâf irâd idüp haber getirürler ki menâm-ı laţîfüt-ta‘bîrlerinde cenâb-ı beşîrden gönderilen ikilî-i dil-peżîr [A 135b] âhîretde mer-tebe-i kuşvâya ve dünyâda manşib-ı a‘lâya dâl olup inşâ‘allâh eglenmeyüp İstanbul kâzîsı olurlar. Allâhu Tebârek mübârek eylesün diyü buyurmuşlar. Bu sözi istimâ’ itdükde bildüm. Ol bahâ’ü’l-haķ ve’l-dîn, kâşifü’r-rumûz, vâşıl-ı [T 162a] ‘aynü’l-yakîn bu hâle keşfle vâķıf olmuşlardır. Zîrâ henüz kimseye ta‘bîr ve bir şahsa takrîr itmemiş idüm. Pes kalkup hużûr-ı şeyhe varup münasebetle ahvâl-i vâķı‘a mezkûr olduķda irsâl itdükleri kelâm-ı meserret-peyâmları fehvâsınca yine manşib-ı kâzâyı ta‘bîr itdiler. Faķîr didüm ki: “Merhûm vâlidüm vaşîyyet itmişlerdür ki eger manşib-ı kâzâ ve eger cihet-i tevliyettür bu ikisinden birisin kabûl itmeyem. Hilâf-ı tarîķ-ı Hâķķ olan semte gitmeyem. Eyle olsa hilâf-ı vaşîyyet-i vâlidî irtikâb kâr-ı düşvâr degül midür?” Buyurdılar ki: “Kabâhat talebde ve manşib diyü dürlü

1 ve ‘alâ-sâ’iri’l-enbiyâ ve’l-mürselin: -A

dürlü ta'abdadur. Tâlib olma. Lâkin ulu'l-emr kıbelinden teklîf olunup virilürse imtişâlen bi'l-emr qabûl gerekdür.” diyü buyurdılar. Qazâ qabûline sebeb bunlar olmışlardır. Hâzret-i şeyhde ‘ulüvv-i şân u mekânet fevka'l-had olup kıdve-i meşâyih-i zemâne, ‘arif-i yegâne, cemm-i gâfir terbiyesiyle maqâmât-ı ‘aliyye vâsıl olup târîhün toköz yüz elli birinde fevt olup vâsıl-ı Hâkık olmuşlar.

el-‘Ârifu bi’llâh el-Vâsılı ila’llâh eş-Şeyh Maḥmūd bin ‘Osmān el-Lāmi‘ī {Mevlānā Lāmi‘ī Çelebi} (Lāmi‘ī)

Mevlānā Lāmi‘ī -ki âteş-i ‘ışık ve maḥabbetden lem‘a, ufq-ı meveddet-den lāmi‘ bir vücūd-ı enverdür- evâ’il-i cüvânide mebānī-i ‘ulūmı huzzāk-ı ‘aşrdan taḥşil idüp ba‘dehu Eḥaveyn ve Hâcī Ḥasan-zāde hıdmetlerine müteşebbiş olup bunlardan tekmi'l-i ‘ilm ü ‘irfān idüp semt-i tedris ve ci-het-i kazādan munşarif olup şüfiyye tarîkına meyl idüp meşâyihden seyyidü'l-ebrâr Seyyid Aḥmed el-Buḥārī hıdmetine ilticâ idüp ol ḥazret-i sa‘adet-intimānuñ terbiyeleriyle neşv ü nemâ bulup taḥşil-i ma‘ârif-i qudsiyye idüp ḥaşılı vâsılinden olurlar. Mez-kûruñ cümle-i ‘ulūmda müşâreketi olduğından mâ-‘adâ fûnûn-ı şî‘r ü inşâda mahâretleri fevka'l-haddür. Sultān-ı a‘zam, ḥâkân-ı mu‘azzam Sultān Süleymān Ḥân nāmına [T 162b] *Vāmıḳ u Azrâ* nazm idüp [A 136a] ‘avâtıf-ı ḥusrevâniden yevmiyye otuzar akçe itmişler ve şeyh-i sāmī Mevlānā Cāmī ḥazretlerinüñ *Nefehâtü'l-üns* nām kitâbın terceme idüp ilḥākāt-ı zâ‘ide ile bî-bedel kitâb itmişlerdür ve *Hüsñ ü Dil* ve *Şeref-i İnsān* nām mü’ellefâtları daḥı erbâb-ı ‘irfān mâ-beyninde maḳbûl ü müstaḥsen olup bunlardan ḡayrı daḥı vâkı‘ olan mü’ellefâtı meşhûrdur. Ta‘dâda ihtiyâc yokdur. Mez-kûr, nefsinde selimüt-ı-ṭab‘, melihü'l-beyân, faşihü'l-lisân, suḥan-dân kimesne olup ‘ömr-i girân-mâyeleri medîne-i Burusa *ḥamaha’llâhu ‘ani’l-be’sâda* eḥibbâ ve aşdikâ muşâḥabetiyle güzerân idüp toköz yüz otuz birinde fevt olup medîne-i mez-kûrede medfûn imişler.

Kıt‘a: Lāmi‘ī ḥazreti ki tıtmışdı
Lem‘a-i şî‘ri rüy-ı âfâkı
Sefer irtid beḳâ diyârına
Qodı ḥasretle bunca müştâkı

el-‘Ārifu bi’llāh el-Vāşılı ila’llāh eş-Şeyh Seydî Halife el-Amāsî

Mezkûr, belde-i Amāsiyye’de ‘ārif-i lebīb Şeyh Habīb Zāviyesi’nde rāh-ı reşādda umûr-ı irşāda meşğul olup anda fevt olmuşlar. Nefsinde taķī vü naķī, zāhid ü müttaķī, ķā’im bi’l-leyl, şā’im bi’n-nehār, şāhib-i ‘ırz u vaķār, ebrār-ı kibārdan imişler. Maraż-ı mevtinde ‘ibādet ıarıķıyyla ziyāret iden aşhāb-ı ıarıķatdan menķüldür ki ķable’l-mevt cennetde maķāmın müşāhede idüp vufûr-ı eşvāķ ile liķā-yı Allāh’a müştāķ olup münācāt eylermiş ki ķabz-ı rûhda te’hîr olunmayup varup maķām-ı dil-pezirine vāşıl ola. Bu iştiyāķ üzre ol müştāķ-ı cenāb-ı hāzret fevt olup murādı hāşıl olup maķşûdına vāşıl olmuş.

Ķıṭ’a: Bu ne hālet durur ki bir müştāķ
Cennet içre göre maķāmını
Ola Hāķk’uñ yanında hāşu’l-hāş
Göre bî-şübhe luṭf-ı ‘āmını

el-‘Ārifu bi’llāh el-Vāşılı¹ [T 163a] ila’llāh eş-Şeyh el-Vāşılı ilā-Zirveti Deraceti Erbābi’l-‘irfān el-Hācc Ramazān

Müşārün ileyh hāzret-i şeyhün nisbet-i ṭiniyyeleri Ķaşamonı vilāyetine olup nefsi-i nefislerinde ‘ālim ü ‘ābid, şālih ü zāhid, müteverri’ ü müteşerri’², nāsa nāfi’, ‘ale’d-devām kıllet-i kelām, ‘uzlet-i enām, şavm-ı eyyām ‘ādet-i mu’tādesi olup vilāyetinde berekāt-ı İlāhiyye’den bir bereket-i ‘uzmā [A 136b] olup nefsi müsteṭāb, du‘āsı müstecāb kimesne imişler. Şiķāt-i fuḥûlden menķüldür ki hāzret-i şeyh-i pāk-nihādün evlādından ancak bir kıızı olup ṭalebesinden bir kimesneyi dāmād idinüp bir oğlancuķ vücuda gelür. Birķaç yaşına irüp vālidinün gönline girüp tamām ārām-ı dil olduğı zemānda marāż-ı şedid ile marîz olup şöyle olur ki aķrabā hayātından me’yûs olur. Vālidesine ızṭırāb-ı külli müstevli olup püyān u giryān u nālān varup şeyh-i ‘ālî-şānuñ hāķ-i pāyine rû-māl eyleyüp ciger-pāresine hayāt u şıhḥat müyesser olmağ-ıçün du‘ā iltimās idüp fevķa’l-hād ibrām eyler. Şeyh hāzretleri ol za’ıfeye terahḥum idüp hālıķu’l-hayāt, muḥyi’l-emvāt dergāhına bir ān teveccüh idüp ba’de sâ’atin başın ķaldırup oğluñı namāza ṭurmuş

1 “el-‘ārifu bi’llāh el-vāşılı” T’de mükerrer.

2 müteşerri’: -T

gördüm. ‘Alâmet-i şihhât ve eşer-i ifâkatdür. Var gör diyü buyururlar. Gelüp oğlını cümle-i emrâzdan sağ u şâlim müşâhede idüp Hudâ’ya şükrler ider. Ba’zı müderrisinden menkûldür ki zemân-ı ‘azlümde ‘îd-i sa’îd irişüp [‘asîr] bir vechle galebe imiş idi ki dirhem ü dînârdan hâbbeye iktidârum yoğdı ve şehrum aġniyâsına külliyyen medyûn olup birisine varup istikrâza mecâlüm dahı yoğdı. Pes müşevveşü’l-hâl, münkesirü’l-bâl n’eyliyecegüm bilmeyüp hayretde kalmış idüm. Bu eşnâda kapu kaçıldı. Çıkıdum, gördüm ki hâzret-i şeyhden kimesneye varmak mu’tâdları olmamağın kudümların ta’accüb itdüm. [T 163b] Mübârek ellerinde bir kâğıd var. Melfûf selâm virüp ba’dehu kâğıdı elüme şunup buyurdılar ki “Yevm-i ‘iddür, ‘asîrdür¹. İsti’mâl eyleñ.” Böyle diyüp dönüp gitdiler. Kâğıdı açdum. Gördüm. İki sikke filoridür. Birisini deynüme virüp birisini havâ’ic-i ‘îde şarf itdüm. Marâz-ı mevtle marîz olduklarında Şûrva-zâde Şeyh Muhyî’d-dîn ‘iyâdet için geldüklerinde buyururlar ki ben yarın vâşıl-ı Hâkık olurın. Namâzum kılasız. Didükleri vâkı’ olup yarındası fevt olup Şeyh Muhyî’d-dîn namâzın kılmış.

Kıt’a: Hâzret-i şeyh ya’nî kim Ramazân
 Meclisi olmuş idi ‘îd-i şerîf
 Vardı gitdi civâr-ı Sübhân’a
 İtdi çok lutf aña Rabb-i laţîf [A 137a]

1 ‘asirdür: ‘abirdür -A

TABAKA-İ 'AŞİRE

SULTÂN-I A'ZAM, HÂKÂN-I MU'AZZAM SÜLEYMÂN
 Ü'Z-ZEMÂN İSKENDERÜ'D-DEVRÂN BÂSİTÜ'L-
 EMN VE'L-EMÂN NÂŞİR Ü'L-'ADL VE'L-İHSÂN
 VÂZİ'-I MİZÂNÜ'L-'ADÂLET VE'L-İNŞÂF KÂMÎ'-İ
 BÜNYÂNÜ'Z-ZULM VE'L-İ'TİSÂF MUĞBEŞ EL-
 HAKK VE'L-MİLLET VE'D-DİN ŞAHİBÜ'Ş-ŞEVKET
 VE'L-'İZZET VE'T-TEMKİN FÂTİH-İ HİŞN-I HAŞİN-İ
 RODOS KÂLÎ'-İ KILA'-I VİLÂYET-İ ENGÜRÜS A'NÎ
 BÎHİ ES-SULTÂN BİN ES-SULTÂN BİN ES-SULTÂN
 BİN ES-SULTÂN ES-SULTÂNÜ'L-'ÂDİLÜ'L-KÂMİL
 SÜLEYMÂN HÂN BİN SELİM HÂN *'ALEYHİ'R-*
RAHMETU VE'R-RİDVÂN HÂZRETLERİ¹

Târîh-i nübüvvetün çokuz yüz yigirmi altısında mesned-i hilâfeti ve taht-ı hükûmeti müşerref buyurdukları târîhde vâkı' olan 'ulemâ vü şulehâ beyânındadır.

**Ve mine'l-'Ulemâ'l-'Allâmeti fi-Zemânihi el-'Âlimü'l-'âmil ve'l-
 Fâzılü'l-kâmil Ebu'l-fezâ'il ve'l-Kemâlât el-Mevlâ Şemsü'd-dîn
 Aḥmed bin Süleymân bin Kemâl eş-Şehîr bi-Kemâlpaşa-zâde
 {Kemâlpaşa-zâde Efendi} {Kemâlpaşa-zâde}**

Monlâ ḥâzretlerinin ceddi devlet-i selâtin-i 'Osmâniyân'da vâkı' olan ümerâ-yı kibârdan olup aña binâ'endür ki beyne'l-'ulemâ "Kemâlpaşa-zâde" demekle meşhûr olmuşlardır. Evâ'il-i ḥâlden câh u celâl semtine gitmeyüp fazl u kemâle râğıb olup fi'n-nehâr ve'l-leyl [T 164a] 'ilm-i şerîfe iştiğâlde imişler. Târîḫ-ı 'ilme sülûkına sebep kendülerden böyle mervîdür ki Sultân Bâyezîd Hân 'asâkir-i bî-pâyân ile sefer-i hümayûna 'azîmet ve rezme 'azm idüp monlâ ḥâzretleri daḥı ol sefer-i muẓaffer-ferde bile imişler. Ol târîhde Halîl Paşa oḡlı İbrâhîm Paşa vezîr-i a'zam olup şadr-ı mükerrrem imişler. İttifâḫ bir gün bir 'âlî divân ider. A'yân-ı devlet ve erkân-ı ḥâzret cem' olup paşa ḥâzretleri mesned-i şadâretde şadr-nişîn olurlar. Biz daḥı

1 tabaka: // ḥâzretleri - T

ba‘zı hem-zebân yârân ile bir güşede oturup dīvân seyrin iderdük. Bu eşnâda ümerâ-yı¹ zî-şân Ahmed Beg İbn Evrenos gelüp selâmladı. Pes vezîr ol mîr-i mükerrerem hıdmetlerin birkaç kadem istiğbâl idüp envâ‘-ı dürlü ri‘âyetler ile yanlarına alup oturup muşâhabetine meşğûl olurlar. Ba‘dehu zu‘amâ vü ümerâda gelenler cümleten ol muḳaddem gelen [A 137b] mîr-i mükerreremün zîrine câlis olup oturdılar. Bu eşnâda beyne‘n-nâs bir deniyyü‘l-libâs ‘imâme-i şağire ve şiyâb-ı ḥaḳîreyi lâbis ehl-i ‘ilm vaz‘ında bir kimesne gelüp bilâ-tereddüd geçüp ol mîr-i ‘âlî-şānuñ bālāsında ḳu‘ūd eyledi. Vezîr bu gelen şahş ol muḳaddem gelen begden ziyâde iltifât idüp ri‘âyetler eyledi. Pes ben bu ḥâle müteḥayyir olup yârâna didüm ki: “Niçün bu maḳûle vezîr-i şadâret-menziletün dīvânında ri‘âyet-i bālâ vü zir olunmaya, ol gelen şahş-ı ḥaḳîr bu maḳûle mîr-i ḥaḳîrün üzerine geçmek terk-i edeb ü taḥḳîre sebeb degül midür?” Didiler ki: “Bu zıyy-i faḳrda gelen şahş mevâliden Monlâ Luṭfî’dür. El’ân Filibe müderrisidür. Fî-zemāninâ ‘ulemâya ta‘zîm ve fuḫalâya tekrîm vâcibdür ve olıgelmişdür. Eger Monlâ Luṭfî² kendü ihtiyârıyla ol begün altına otursa râzî olmazdı. Tertîb-i dīvân-ı ekâbire muḥâlifdür. Şimdi ‘âdet bu minvâl üzredür.” didüklerinde kendü kendüm ile fikre vardum. İmâret ṭarîḳına sâlik olursam ol mertebeye [T 164b] mâlik olmaḳ yok! Lâkin taḥşîl-i ‘ilm ü faẓl eyleyüp ol ehl-i ‘ilm derecesine irmek câ‘iz. Ol niyyet üzre şâbit-ḳadem olup seferden ‘avdet itdükde Monlâ Luṭfî Edrine’de kırk aḳçe ile Dârü’l-ḥadıṣ müderrisi idi. Anlara teşebbüs idüp *Hâşîye-i Meṭâli‘i* kemâl-i iḳân u iz‘ân üzre mine‘l-evvel ile‘l-âḥir ḳırâ‘at itdüm. Bâdehu mevâliden Ḥaṭîb-zâde‘den ve Monlâ Ḳaṣṭallānî‘den ve Mu‘arrif-zâde‘den taḥşîl-i ‘ilm ü ‘irfân idüp beyne‘l-aḳrân müşârün ileyh bi‘l-benân olup cüz‘i müddetde taḥşîl-i küllî iderler. Andan Edrine’de ‘Alî Beg Medresesi’ne müderris olup ve Üsküb Medresesi’ne müderris olup andan Edrine’de Halebiyye Medresesi’ne andan Çifte‘ye andan Şemâniyye‘ye gelüp andan Edrine’de Bâyezîd Ḥân’a müderris olup andan Edrine’ye ḳâzî olur. Andan Anaṭolî vilâyetine ḳâzî‘l-‘asker olup andan ma‘zûl olup yüz aḳçe ile Edrine’de Dârü’l-ḥadıṣ‘i virürler. Andan yine Edrine’de Sultân Bâyezîd Ḥân’a müderris olup andan müftî olurlar. Müddet-i medîd müftî-i zemân ve müşkil-güşâyı devrân olup müftî iken ṭoḳuz yüz kırḳında dârü’l-gurûrdan dârü’s-sürûra

1 ümerâ: ümerâdan T

2 Monlâ Luṭfî: mezkûr monlâ A

intikāl [A 138a] iderler. Mezkûr, cümle-i evkâtın ve gösgötürî sa'atin 'ilm ü 'ibādâta şârif ü vâkıf, cümle-i ma'ârif kimesne olup da'imâ te'lîf ü taşnîf üzre hâtır-ı şerîflerine lâ'ih olan efkâr-ı laţîfeyi vâzih ibârâtle ve irâdet-i nefiseyi rûşen ü selîs ta'birâtle taḥrîr eyleyüp müşkilâtdan ḥalli lâzım ve mu'dilâtdan beyânı mühim olan mevâddan mādde-i keşîreye risâlât-ı müstakille taḥrîr idüp yüz otuz beyâza çıkmış müdevven risâle rivâyet iderler. El'ân maḳbûl ü mütedâvildür ve *Qur'ân-ı 'Azîm*'e kemâl-i belâgat u feşâḥat üzre tefsîr taḥrîr eyleyüp aşḫâb-ı [T 165a] tefâsîrden kimesnenün hâtırına toḳınmaup ve yöresine uğramaduḡı kavâ'id ü daḳā'ik-ı enîḳadan fevâ'id cem' idüp bir mertebe diḳkat itmişlerdür ki bu maḳûle tefsîr ne taḥrîr olınmışdur ve ne olıcaḳdur. Hâşşa-i ḳariḫalarından nâşî ve cevdet-i ṭabî'atlarından mütelâşî biñ yıl ki biñden ziyâde taşarrufât-ı hâşşa ve ma'nâ-yı maḫşûşa vü muḫtaşşa olup mu'lim-i cihet-i ihtişâşî ḫarf-i “şad” ile kenârda imâ itmişler ve *Keşşâf*a laţîf ḫâşîye yazup ve *Hidâye*'nün ba'zı mevâzi'ın ḫûb u laţîf şerḫ eyleyüp şurrâh-ı *Hidâye*'ye -ki her birisi 'aşrının ferîdi idiler- nefsinde her birine ḡayr-i mücâb irâdât-ı ḡarîbe irâd itmişlerdür ki ulu'l-ârâ idrâkinde 'âciz ü ḳâşîrlardur. Fenn-i fıkḫa metn ü şerḫ yazup *İslâḫ u İzâḫ* ile nâmidde ḳılup ve uşûle müte'alliḳ metn ü şerḫ yazup *Tagyîr ü Tenḳih* ad virmişlerdür ve kelâma müte'alîḳ metn ü şerḫ yazup *Tecvîd ü Tecrîd* ile tesmiye ḳılmışlardır. Ma'âniye ve bedî' ü beyâna kezâlik bedî'ül-üslûb ve merḡûbu't-ṭarz mü'ellefleri vardır. Kezâlik ferâ'ize müte'alliḳ metn ü şerḫ yazmışlardır. Fenn-i mezkûrede şâḫib-mahâret ve zî-ḳudret olanların cümlesinden sebḳat itmişler. Hâşşa¹ Seyyid Şerîf'ün fenn-i ferâ'izde râcil olduḡın bildürmüşdür ve Seyyid Şerîf'ün *Şerḫ-i Miftâḫ*'ına ḫâşîye taḥrîr idüp kezâlik *Telviḫ*'e daḫı ḫâşîye-i merḡûbe [A 138b] taḥrîr itmişlerdür ve H'âce-zâde *Tehâfüt*'ün daḫı şerḫ idüp ezkiyâ fehminde 'âciz daḳā'ik ü ḫaḳā'ik irâd itmişlerdür ve bi'l-cümle monlâ ḫâzretlerinün cümle-i 'ulûm u fûnûnda ve gösgötürî şürûḫ u mütûnda yed-i tûlâsı olup 'âlim ü fâzıl olup ḫiçbir fende râcil olmayup memâlik-i ma'rifet ve eḳâlîm-i faẓiletde cümletü'l-mülk olup bunlara virilen külliyyen efâzıl-ı Rûm'dan kimesneye müyesser olmamışdur. Fûnûn-ı cüz'iyeden [T 165b] şî'r ü inşâda ve nazm u neşr ü mu'am-mâda bî-naẓîr, ḫâric 'anî't-ta'bir olup lisân-ı Fûrs'de laţîf luḡat te'lîf idüp ve

1 ḫâşşa: - T

Gülîstân'a nazîre *Nigâristân* tahrîr eyleyüp ve zebân-ı Fûrs'e müte'allik ba'zı elfâz taşhîh eyleyüp müstaķil kitâb eyleyüp *Hakâ'îku'd-dakâ'ik* ile nâmîde kılmışlardır ve *Tevârih-i Âl-i 'Osmân*'ı üslûb-ı mergûb üzre inşâ eyleyüp belâgat u feşâhata müte'allik nefâ'is irâd itmişlerdür ve zebân-ı Türkî'de bî-bedel eş'arı olup meşnevî tarzında *Yûsuf u Züleyhâ* nazm itmişlerdür. Bu mezkûr olan kütüb ü risâlât beyâza çıkup beyne'l-ahâlî meşhûr olundur. Müsvedde kalan dağı ziyâdedür diyü rivâyet iderler. El-hâk ve inşâf budur ki hadâ'ik-ı 'ulûmı ba'de'l-indirâs ihyâ idüp beyne'n-nâs eslâfuñ zikrin unutturdu ve bi'l-cümle vâhid ke'l-elf, aşırında müfredât-ı dünyâdan olup nefsinde evşâf-ı cemile ile mevşûf ve leţâfet-i şânla ma'rûf, kerîmü's-şân, melihû'l-beyân, meşâyih-i 'izâma maḥabbetleri ḥadden bîrûn olup meşâyihden cemm-i ğafir ile muşâḥabet idüp kezâlik ma'ârif-i şüfiyyeden ḥazz-ı 'azîm kesb eyleyüp ḥaşılı 'aşırında cümleden mütefferid olmak degül belki niçe a'şâr u dühûr, mürûr u 'ubûr eylemek gerekdür. Böyle bir nâsa nâfi' zât, kerîmü's-şân, ma'ârifî câmi', âsmân-ı faẓl u 'irfândan ṭâlî' ü lâmi' ola.

Қıt'а:¹ Rûy-ı dehre bir dağı böyle hüner-ver gelmeye
Pâdşahumuz gibi olmaya sulṭân-ı 'azîm

Niçe kim bunıñ ma'ârifde nazîri yok durur
Salṭanatda gelmeye bu resme bir şâh-ı kerîm

**el-'Âlimü'l-'âmil ve'l-Fâzîlü'l-kâmil el-Mevlâ Ḥayrüd-dîn Hızır
-Ḳuddise Sirruhu- {H'âce Efendi}**

Mezkûr, Kaştamonı vilâyetinden [A 139a] zuhûr idüp mevâliden Mevlânâ Ahî Yûsuf [T 166a] ḥıdmetlerine ve andan Muşlihü'd-dîn el-Bekrî ḥıdmetine yetişüp taḥşîl-i 'ilm ü ma'rifet eyleyüp pes baḥt yâver ve sa'âdet râhber olup pâdşâh-ı baḥr u berr, şehriyâr-ı dâd-güster Sulṭân Süleymân Ḥân *'aleyhi'r-raḥmetu ve'l-ġufrân* ḥazretlerine mu'allim olur. Pâdşâh-ı âlempenâh ḥazretleri ta'liminden ḥaz itmekle dergâh-ı sulṭân-ı şâhib-iḥtişâma taḥarrüb-i tâm kesb eyleyüp manẓûr-ı naẓar-ı sulṭân-ı kâmrân olmağla ṭâlib-i manşib u câh u celâl olan erbâb-ı 'iz ü iḳbâl ḥâk-i râhın kuḥl-i cilâ ve ayağı toprağın İsfahânî tütüyâ mülâḥaza idüp ḥıdmetine bir vechle râğiblar ve ziyâretine bir mertebe ṭâlibler idi ki ḳapusına ekâbir izdiḥâmından

1 Қıt'а: Назм -Т

varılmaz ve âstânesine a'yân galebesinden girilmezdi. Bu kadar sa'âdetde ve devletde iken yine muşâhabeti dâ'imâ zu'afâ vü mesâkin ile olup ednâ işâ-retiyle niçe nâ-murâdlar murâdına vâşıl olup yıllarla ve aylarla eli irmedüğü ârzûsı hâşıl olur idi. Bu hâl üzre toköz yüz ellisinde fevt olup Ebî Eyyüb-i Enşârî'de defn olındı.

Kıṭ'a:¹ Bu ne devlet durur ki bir nâçiz
Ola manzûr-ı şehriyâr-ı cihân
İrişe cümle-i murâdâta
Geçine sâyesinde niçe zemân
İşidürüz ki kara toprağı
Zer idermiş nazarları her ân
Hâkiyâ sen de kara toprakşın
Nazar itse n'ola şeh-i devrân

**el-‘Âlimü'l-‘âmil ve'l-Fâzıl el-Mevlâ ‘Abdu'l-kâdir eş-Şehîr bi-Kâdiri
Çelebi {Kâdiri Çelebi el-Merhûm}**

Mezkûr, mevâliden Seydî el-Ĥamîdî'den kıra'at idüp ba'dehu Mevlânâ Rûknü'd-dîn'den kıra'at idüp sonra mu'idi olup sonra İstanbul'da Ĥâcî Ĥasan Medresesi'ne müderris olup andan Dâvûd Paşa'ya müderris olmuşlar. Andan Burusa'da Sulṭâniyye'ye gelüp andan Şemâniyye'ye gelmişler. Andan [T 166b] Burusa'ya andan İstanbul'a kâzî olmuşlar. Müddet-i medîd manşib-ı mezkûrede dâ'im olup andan ma'zûl olup yüz elli akçe vazîfe ta'yîn olunup andan müftî olmuşlar. Mizâclarında ihtilâl olmağın fetvâdan ferâğat idüp tekâ'üd ihtiyâr idüp iki yüz akçe itmişler. Medîne-i Burusa'da [A 139b] temekkün idüp mescid ü medrese binâ idüp toköz yüz elli beşinde fevt olmuşlar. Mezkûr, 'âlim ü fâzıl, laṭîfû ṭ-ṭab', kerîmü's-şân, sebûk-rûḥ, in'âm u iḥşân sever, luṭf u kerem şâḥibi kimesne imişler. Ba'zı maḥalle risâleleri olup ihtilâl-ı ṭab'dan beyâza iḥrâc müyesser olmamış ve şi'r ü inşâda, luğaz u mu'ammâda ve bi'l-cümle fûnûn-ı cüz'iyede külli kudretleri olup nâzik ve bî-bedel ve muşanna' u muḥayyel kelimât bunlardan çok şâdir olup lâkin eş'âr ile iştiḥâr murâd-ı şerîflerin olmamağın tedvîn-i divâna

1 Kıṭ'a: Nazm T

müteşaddi olmamışlar. Nefs-i nefislerinde mi'yâr-ı pâk ve 'aql-ı derrâk ile inşâf-ı kemâlde olup fûnûn-ı eḥādîş ü tefâsîrde ve üslûb-ı tahrîrde bî-naẓîr 'âlim-i niḥrîr olmağın fâzıl-ı 'allâme Kemâlpaşa-zâde tefsîrlerinin itmâmın bunlara vaşîyyet itmişlerdi. Mizâc-ı laṭîfî'l-minhâcları za'f üzre olmağın 'avâdî-i dehrden şürû' idüp itmâma taşaddi müyesser olmamış. Müşârûn ileyhe fâzıl-ı 'allâme Kemâlpaşa-zâde bunların kemâl-i fazîletine ve mevlevîyyetine mecâlis-i 'âliyede kerrât u merrât bi'd-defâ'at şehâdet itmişler.

Kıṭ'a: Şehriyâr-ı cihân zemânında
 Kâdre ırmışdı Kâdirî Çelebi
 Va'zı mîrâna 'âlî-meşreb idi
 Ehl-i nazmuñ ıarîki böyle gibi

Ve minhum¹ el-'Âlimü'l-'âmil ve'l-Fâzılü'l-kâmil el-Mevla'l-'allâme Sa'du'llâh Çelebi {Sa'dî Çelebi}

Mez-kûrûn nisbet-i türâbiyyesi Kaşamonı vilâyetine olup vâlidîyle İstanbul'a gelüp 'ilm ü ma'rifet [T 167a] talebinde neşv ü nemâ bulup bir miḡdâr 'aşrı 'ulemâsından kırâ'at idüp ba'dehu mevâliden Meḡmmed es-Samsûnî ḡıdmetine teşebbüs idüp andan ba'zı medârise müderris olup ba'dehu Burusâda Sulṭâniyye müderrisi olup andan Şemâniyye'ye gelüp ba'dehu İstanbul kâẓısı olup yine ma'zûl olup Şemâniyye'den birine müderris olurlar. Ba'dehu Kemâlpaşa-zâde'den sonra müftî'l-İslâm şeyḡü'l-enâm olup müddet-i medîd ḡaşılı beş yıl müftî olup çokuz yüz kırk beşinde fevt olurlar. Mez-kûr, aḡrânı içinde mümtâz, fuẓalâ mâ-beyninde ser-efrâz, cihet-i tedrîs ü kazâda ve umûr-ı ḡükm ü imzâda kemâl-i 'adâlet ve nihâyet-i istiḡâmet [A 140a] ile mevşûf, fetvâda ḡod faşlu'l-ḡiṭâb, maḡbûlü'l-cevâb, re'y-i şavâb, fâḡirü'l-kalb ve'l-lisân, câmi'ü'l-'ilm ve'l-'irfân olup ḡanî vü faḡîr, sağîr ü kebîr nazarında bir olup kimesneyi yâd itmeli olsa bi'l-ḡayr yâd eyleyüp cemi'-i 'ömrin 'ilme ve 'ibâdete şarf idüp inşâ'a'llâhu'r-Raḡmân bir ân 'ömr-i girân-mâyeden taziyî-i evḡât vâḡi' olmamışdur diyü rivâyet iderler. Kütüb-i keşîreye mâlik olmaḡla 'ulûm-ı 'acîbe ve fûnûn-ı ḡarîbe müṭâla'asın idüp tevâriḡden ve menâḡıb-ı selefden lâ-yu'ad ve lâ-yuḡşâ vâḡi'ât ḡıfẓ idüp münâsebetle selefde vâḡi' olan kışaşdan ba'zı nesne tezekkür olınsa nefâ'is

1 Ve minhum: -A

naql iderler imiş. Hâl-i iştiğâllerinde maṭlab-ı müteferriḳaya ve mevâdd-ı şettâyâ risâlât taḥrîr idüp *Ḳāzî Beyzâvî Tefsîri*'ne laṭîf ḥâşiye taḥrîr eyleyüp el'ân beyne erbâbi'l-'irfân maḳbûl u mütedâvildür. *Hidâye*'ye daḥı yazup laṭîf taṣarrufları vardır.

Ḳıṭ'a: Sa'd adın idi bilâ-şübhe
A'nî merḥûm ḥazret-i Sa'dî
Cânib-i Ḥaḳ'dan umarın ki ola
Rûḥ-ı pâkine rahmet-i ebedî [T 167b]

Ve minhum¹ el-'Âlimü'l-'âmil ve'l-Fâzîlül-kâmil el-Mevlâ Muḥyi'd-dîn Meḥmed eş-Şehîr bi-Çivi-zâde {Çivi-zâde}

Fâzîl-ı mezḳûr "Çivi-zâde" ile meşhûrdur. Ḥuzẓâḳ-ı 'aşr ve ahâlî-i dehrden taḥşîl-i 'ulûm u fûnûn idüp mevâliden Tâc-zâde ḥıdmetin terkden soñra Bâlî el-Esved'den fevḳâl-ḥad taḥşîl eyleyüp i'âdelerinden Edrine'de Beglerbegi'ne müderris olurlar. Ba'dehu Burusa'da Veliyyü'd-dîn-zâde Medresesi'ne müderris olup andan Ferhâdiyye'ye andan Çorlı'ya evvel-i müderris bunlar olmışlardır. Andan ba'zı medârisden soñra Şemâniyye'ye gelirler. Andan vâlî-i Mısr olup andan Anaṭolî'ya ḳâzî'l-'asker olup andan müftî-i devrân olurlar. Fetvâdan ma'zûl olup iki yüz aḳçe iderler. Andan yine Rûmilî'ne ḳâzî'l-'asker olup ḳâzî iken ba'de şalâti'l-'işâ marîz olup bir iki sâ'at geçmedin fevt olmuşlar. Fevtleri ṭoḳuz yüz elli dördinde vâḳi' olmuş. Müşârûn ileyh nefis-i nefislerinde marzıyyü's-sîre, maḥmûdü't-ṭarîḳa, alḳaḳ göñüllü, [A 140b] güler yüzlü, ehl-i vaḳâr fi'l-leyl ve'n-nehâr evrâd u ezḳârda olup 'ilm ü 'ibâdâtıdan ḥâlî olmayup bir ân taẓyî'-i vaḳte râzî degüller imiş. Cemî'-i 'ulûmda müşâkeret-i külliyyelerinden mâ-'adâ mesâ'il-i fıḳhiyyede ve eḥâdis ü tefâsîrde fevḳât-ta'bîr bî-naẓîr olup uşul ü fûrû'da bî-mânend imişler. İcrâ-yı şerâi'-i Resûl'de ḥod hemânâ seyf-i meslûl olup şâḥib-i adl ü inşâf, umûr-i şerî'atde mû-şikâf ḥâşılı bir kılı kırk yaranlardan imişler. Bu deñlü 'ilm ü fazl ile müştahir lâkin meşâyîhe münkir olmağın selef ḥaḳḳında iṭâle-i lisân idüp faḥrû'l-'ârifin eş-Şeyḥ Muḥyi'd-dîn el-'Arabî-ki "Ġavṣ-ı A'zam" ile mülâḳḳabdur- bu maḳûle maḳbûl-ı İlâh kimesnelere küfr isnâd [T 168a] idüp ḥattâ mü'ellefleri icmâ'a muḥâlifdür diyü ihrâḳ

1 Ve minhum: -A

bi'n-nâr eyleyüp hâşılı tã'ife-i mezkûreye eşedd-i inkâra ve ısrârda olup bundan mâ-'adâ derâhim ü denânirûn vakfı şahîh degüldür diyü hükmi idüp bunca müddetden berü cârî olgelen diyâr-ı İslâm'da vâkı' evkâfuñ ve min-ba'd olacağın külliyyen ibtâl u inhidâmına kaçd idüp bu minvâl üzre dahı murâdı var idi. Lâkin emr ber-'aks olup hilâfı yüz gösterdi.

Kıt'a:¹ Kıdve-i fâzılân Çivi-zâde
 'Âleme fazlla olup meşhûr
 Sözi Hakk idî Hakk'a mâ'il idi
 Yirin uçmağ ide Rabb-i Ğafûr

**el-'Âlimül-'âmil ve'l-Fâzılül-kâmil el-Mevlâ Muhyî'd-dîn
 Mehemmed bin Kûtbü'd-dîn Mehemmed**

Mezkûr, evvelâ Şeyh Muẓafferü'd-dîn'den kırâ'at idüp ba'dehu Seydî el-Ķocevî'den andan Seydî 'Alî-zâde'den kırâ'at eyleyüp andan Mü'eyyed-zâde hıdmetine yetişüp tahşil-i 'ilm eyleyüp ba'zı medârise müderris olduğdan sonra Burusa'da Bâyezîd Hân'a müderris olup andan İznîk Medresesi'ne varup andan Edrine'de Dârü'l-hadiş'e ve Burusa'da Murâd Hân'a müderris olup andan Haleb kâzîsî olup andan Edrine'ye ve İstanbul'a kâzî olup ba'dehu Anaṭolî'ya kâzî'l-'asker olurlar. Müddet-i medîd ve zemân-ı ba'id muṭaşarrıf-ı şadr-ı kazâ olduğdan sonra [A 141a] ma'zûl olup yüz elli akçe Semâniyye'den birine müderris olurlar. Çok geçmeyüp terk-i tedris idüp hacc-i şerîfe müteveccih olup gelüp tekâ'üd ihtiyâr eyleyüp şehriyâr-ı zevi'l-iktidâr emriyle hızâne-i hudâvendgârîden yüz elli akçe ta'yîn olunur. Bu hâl üzre toḡuz yüz elli yedisinde fevt olurlar. Mezkûr, 'âlim ü fâzıl ve meşâyih'e mâ'il, belki tariklarına sâlik, ma'ârif-i vicdâniyyeye mâlik, dünyâdan mu'tezil, tekmi'l-i nefse müştâğil, [T 168b] derûnında Hakk ve Celle ve 'Alâ ile mu'âmesi olup dâ'imâ yâd-ı Hakk'dan ġâfil degüller imiş. Cümle-i efrâdı bi'l-hayr yâd idüp öz 'âleminde ve kendü kâr u deminde olup kimesnenün nîk ü bedine ve kabûl ü reddine mu'teriz degüller imiş.

Kıt'a: Ne sa'âdetlüdür şu kimesne kim
 Ki ola Hakk'la mu'âmesi

1 Kıt'a: Nazm T

Çıka tır maḥabbete dā'im
Olmaya ğayrla mükālemesi

**el-‘Ālimü'l-‘āmil el-Fāzılü'l-kāmil el-Mevlā Ḥāfızü'd-dīn
Meḥmed bin Aḥmed bin ‘Ādil Paşa eş-Şehir bi'l-Mevlā Ḥāfız**

Mevlānā-yı mezkūr ḥudūd-ı vilāyet-i ‘Acem’de Berda’ vilāyetinden olup ‘unfuvān-ı cüvānide belde-i Tebriz’de mevaliden Mevlānā Mürīd’den taḥşil-i ‘ilm idüp cümle-i akrān içinde müşārün ileyh bi'l-benān olur. Bilād-ı ‘Acem’e İsmā’il bin Erdebil fitnesi zāhir olduğda bilād-ı Rūm’a intikāl idüp fużalādan Mü’eyyed-zāde ḥıdmetine vāşıl olup ba’zı mebāḥişde mübāḥaşe idüp pes Mü’eyyed-zāde mezkūruñ kemāl-ı¹ fazlına vāḳıf olıcaḳ pādşāh-ı zemān Bāyezīd Ḥān’a ‘arz idüp terbiye eyleyüp pādşāh medrese buyurup Anḳara Medresesi’n virürler. Bir niçe zemān anda şuġl-i bī-kerān idüp mevlānānuñ bī-bedel kitābını ve kitābetde fevḳa’l-ḥad sür’atı olup bir ayda ḥüsn-i ḥaṭla *Şadrü’ş-şerī’a* yazup tamām itmiş. Andan Merzifon Medresesi’ne müderris olup medrese-i mesfūrede *Şerḥ-i Miftāḥ*²’a meşġul olup ba’zı mevāzī’ına ḥāşiyeye yazup *Miftāḥ-ı ‘Ulūm*’dan kısım-ı sülüşü on beş günde laṭif ḥaṭla yazup tamām idüp ve yazduġı ḥāşiyeyi intihāb idüp laṭif [A 141b] kitāb idüp mezkūr ḥāşiyeyi beş ayda hem te’lif idüp ve hem ḥüsn-i ḥaṭla beyāz idüp İstanbul’a gelüp ḥāşiyeyi kāzī’l-‘asker Mü’eyyed-zāde’ye ‘arz ider. Müṭāla’a idüp kemāl-i ḳabülle maḳbūli olup istiḥsān-ı firāvāndan şoñra cenāb-ı sultāna ‘arz idüp ‘Alī Paşa Medresesi’n alıvirüp medrese-i mezkūrede *Şerḥ-i Mevāḳıf* diyüp ba’zı maḥalline ḥavāşī [T 169a] taḥrīr eyleyüp andan İznik’e andan Şemāniyye’ye gelüp Şemāniyye’de *Tecrīd’e* şerḥ yazup *Muḥākemāt-ı Tecrīdiyye* diyü nāmide kıılır. Ba’dehu Ayaşofya’ya müderris olur. *Medīnetül-‘ilm* nām kitābı andan te’lif idüp mezkūr kitābı sekiz kısım eyleyüp her birinde mü’ellifinden ‘āzīmü’ş-şān ve şāḥibü’l-‘unvān, mālīk-i muşannefāt-ı muşannıfıne i’tirāzāt-ı ḳaviyye taḥrīr idüp maḳbūl kitāb iderler. Ba’dehu terk-i tadrīs iderler. Ḥızāne-i ‘āmireden yetmiş akçe ta’yīn olunur. Mezkūruñ fūnūn-ı ‘adīdeye mūte’allıḳ bī-ḥadü lā-yu’ad risālātı olup kimisi meşḥūrdur ve kimi ğayr-i mezkūrdur. Mādām ki ḳayd-ı

1 kemāl: -T

hayâtda idiler, dîdeleri müţâla'adan ve lisânları müzâkereden hâlî olmayup muhakkekkîk ü müdekkîk kimesne olup leţâfet-i şânları ve cevdet-i tabî'at-ı nükte-dânları ve mesâ'il-i ğâmızada iz'ânları kıabil-i tahtîr ü beyân degül imiş. Toğuz yüz elli yedisinde rahmetu'llâha vâşıl olmuşlar.

Kıta: Ne sa'adetlüdür şu kimesne kim
Evveli âhîri ola ma'mûr
'Ömrini şarf ide 'ibâdâta
Ola beyne'l-'ibâd 'abd-ı şekûr

el-Âlimül-'âmil ve'l-Fâzîlül-kâmil el-Mevlâ Şeyh Muḥammed et-Tûnusî

Mevlânâ-yı mezkûr 'ilm ü fazîlla meşhûr olup keyfiyyet-i hâlî ve kem-miyyet-i ahvâlî sulţân-ı a'zam Süleymân Hân '*aleyhi'r-rahmetu ve'l-ġufrân* hazretlerinin ma'lûmı olduğda 'avâţîf-ı celiyye-i husrevâniden yevmiyye kırk akçe ta'yîn olunur. Bir müddet vezîr Maḥmûd Paşa 'İmâreti'nde sâkin olup talebeye ders dirler imiş. Mevlânâ, kıra'at-ı Kur'ân'da âyet-i 'uzmâ olup *Kur'ân-ı 'Azîm*'i kıra'at-ı aşer üzre [A 142a] okurlar imiş. 'Ulûm-dan naḥv cümleten maḥfûzı olup Sa'dü'd-dîn et-Teftâzânî'nün *Şerḥ-i Muṭavvel*'i *Seyyid Şerîf Hâşîyesi*'yle mine'l-evvel ile'l-âhîr taḥkîkât-ı zâ'id ile hâtır-nişânları imiş ve İsfahânî'nün *Şerḥ-i Tevâli*'i ve Kuṭbû'd-dîn-i Râzî'nün *Şerḥ-i Meṭâli*'i cümleten hıfzında olup kavâ'id-i 'ilm-i mantık gösgötürî yâd-dâştı [T 169b] ve kavâ'id-i fenn-i uşûlî uşûl ü fûrû'yla külliyyen levḥ-i hâtıra nakş itmişler imiş ve bi'l-cümle müşârün ileyh cibâl-i 'ulûmdan bir cebel-i vücûhla ekmel ü mükemmel, fûnûn-ı ma'ârifde bî-bedel yine bu derece ma'rîfet ü fazîlla ḥuzû' u ḥuşû' bir mertebe imiş ki ta'bîre gelmez. Kütüb cinsinden aşlâ yanlarında bir barmağ varak olmayup bi-elfâzihâ ve bi-feḥvâhâ cümleten şaḥîfe-i tab'-ı şerîflerinde mektûb imiş. Kendüler bilâd-ı mu'tedilül-hevâdan olmağla arâzî-i Rûm'da şiddet-i şitâya ve sûret-i sermâya taḥammül idemeyüp pâdşâh-ı 'âlem-penâhdan icâzet alup Kâhîriyye'ye intikâl idüp anda temekkün idüp fevt olur.

Ve minhum¹ el-‘Ālimü'l-‘āmil el-Fāzılü'l-kāmil el-Mevlâ ‘Abdu'l-fettâh İbn Aḥmed bin ‘Ādil Paşa

Mezkûr, ‘aşırında vâkı‘ fazıla şāyî‘ mevāliden Mü’eyyed-zāde ve Muḥ-yî’d-din el-İskilibî’den taḥşil-i ‘ulûm u fûnûn idüp ba‘dehu ba‘zı medārise müderris olup İstanbul’da İbrāhîm Paşa’ya müderris olur. Anda müderris iken tokuz yüz yigirmi üçünde fevt olmuşlar. Mezkûr, nefsinde ‘ālim-i muḥakkik ve fāzıl-ı müdekkik, kerîmü’s-şân, melihü’l-beyân kimesne olup zibā-nüvislerden imiş.

Ḳıṭ‘a:² Hünerdür gerçi tekмили fûnûnuñ
Yanınca yazı yazsañ daḥı ra’nā
Oḳı yaz fırsatı fevt itme şaḳın
Kitāb-ı ḥüsne ḥaṭ düşmez mi zibā

el-‘Ālimü'l-‘āmil ve’l-Fāzılü'l-kāmil el-Mevlâ ‘Alā’ü’d-din ‘Alî el-İsfahānî

Mezkûr, mevālî-i ‘Acem’den bir fāzıl kimesnenün ‘utekāsından olup mevlāsından taḥşil-i ‘ilm idüp ba‘dehu bilād-ı Rûm’a gelüp cihet-i tadrîs ü kazāya müsteḥak olduğu sultān-ı zemāna ‘arz olındukda diyār-ı Rûm’da ba‘zı bilāda ḳāzî olup [A 142b] ba‘dehu medreseye ṭālib olup Ḳabluca Medresesi’ne ve Gegivize Medresesi’ne müderris iken tokuz yüz³ otuz üçünde fevt olmuşlar. Mezkûr, nefsinde [T 170a] laṭifu’ṭ-tab‘, selimü’l-ḳalb, ma‘ārif-i külliyyeden eḥādîş ü tefāsîrde ve ma‘ḳulāt u menḳulātda mähâret-i tāmmesi olup fûnûn-ı cüz’iyyede daḥı kemāl-i ḳudreti ve küllî mikneti olup bunlar daḥı zibā-nüvislerden imişler.

el-‘Ālimü'l-‘āmil ve’l-Fāzılü'l-kāmil el-Mevlâ Muşṭafâ eş-Şehîr beyne’l-mevālî bi-Çāk Muşlihü’d-din

Mezkûrün nisbet-i türâbiyyesi Menteşe vilāyetine olup evā’il-i ‘ömrinde ḥikāyet-i cüllāh olmak ile ‘amel idüp kırk yaşına irdükde ‘ilme heves idüp ‘aşırında vâkı‘ ‘ulemādan taḥşil idüp belde-i Şîre’de müderris olur. Müderris iken Şeyḥ Meḥammed el-Cemālî ve Şeyḥ Emîr el-Buḥārî

1 Ve minhum: -A

2 Ḳıṭ‘a: Rubā’i T

3 yüz: -T

hıdmetlerine mülâkât idüp cezbe-i İlâhiyye yetişüp tadrîsden ferâğat idüp tekâ'üd hükmiyle otuz akçe iderler. Mezkûr, evkâtın derse ve 'ibâdâta tevzî' eyleyüp tazî'î-i evkât yanında fi'l-i şenî' olup ekşer-i leyâlîde nevm vâkı' olmaz imiş ve şalâta şürû' itdüklerinde sînesi sa'ka idüp dürlü hâlât 'arız olup hâzırın müşâhede iderler imiş. Tokuz yüz otuz dördinde vâsıl-ı Hakk olmuşlar.

**el-'Âlimü'l-'âmil ve'l-Fâzîlül-kâmil el-Mevlâ Şâh Kâsım bin eş-Şeyh
el-Mahdûmî -Kuddise Sirruhu-**

Mezkûr, bilâd-ı 'Acem'den belde-i Tebrîz'den şâhib-i teşhîs ü temyîz, mâlik-i zühd ü perhîz, kanâ'atla mevşûf kimesne olup Sultân Selim Hân fetih-i İrân için 'asâkir-i bî-pâyân ile dâhil-i belde-i Tebrîz olduklarında mezkûrî atda bulup müşâhabet idüp müşâhabetinden hazz-ı küllî eyleyüp diyâr-ı Rûm'a getirüp envâ'-ı ri'âyet ile mer'î buyurup yevmî elli akçe vazîfe iderler. Mezkûr, hasîb ü nesîb, edîb ü lebîb, zarîf ü nûkte-dân, rind-i suhan-dân, cümle-i 'ulûmda müşâreketden mâ-'adâ ma'ârif-i şüfiyyeden hazz-ı 'azîmleri var imiş ve huşûtuñ envâ'ına kâdir şî'r ü inşâda [T 170b] mâhir olmağın cenâb-ı sultân-ı [A 143a] kâmrândan tevârîh-i âl-i 'Osmân inşâsına fermân olunup pes ibtidâ idüp 'ömr-i girân-mâyeden müddet-i medîd şarf idüp belâğat u feşâhat harc idüp rûşen ta'bîr ve zîbâ takrîr ile tahrîr iderken hâme-i takdîr ile muqadder dest-i ecel-i tînâb-ı emelin gûsiste vü gûsihte kılup şahâ'if-i 'ömrine fenâ rakâmın çeküp ol nüşâ-i dil-pezîr şûret-i takşîr kabûl eyleyüp itmâm-pezîr olmayup 'ömrî tamâm olmuş. Evlâdından 'Alî Çelebi mevâlî-i Rûm'dan tahşîl-i 'ilm ü fazl idüp ba'zı kaşabaya kâzî olup vâlidî gibi zarîfû't-tab', kerîmü'n-nefs, şî'r ü inşâda mahâreti ve fûnûn-ı sâ'irede müşâreketi olup tokuz yüz kırk sekizinde vâlidleri fevt olup tokuz yetmiş hudûdında mezkûr 'Alî Çelebi kâzîlığı Virâniye'de fevt olurlar.

Kıt'a: Eyle insân iseñ ma'ârif meyl
Ma'rifetden murâd olan kişiden
Raḥmet-i Hakk'a lâ'îk it özüñi
Raḥmet olsun diye hemîn işiden

Ve minhum¹ el-‘Âlimü'l-‘âmil ve'l-Fâzılü'l-kâmil el-Mevlâ Meḥemmed el-Ḳarabâgî

Mezkûr, bilâd-ı ‘Acem’de kıra’at-ı ‘ilm idüp andan bilâd-ı Rûm’a gelüp Şâriḥ-i *Şir‘a*’dan taḥşil-i ‘ilm ü ma‘ârif eyleyüp i‘âdelerinden manşiba ‘avdet idüp ba‘zı medârisden sonra İznîk Medresesi’ne müderris olur. Anda müderris iken toḡuz yüz kırk ikisinde fevt olur. Mezkûr, cümle-i evḳâtın ve gös-götürü sâ‘atin ‘ilme ve ‘ibâdâta şârif, eḥâdiş ü tefâsîre ve uşûl ü fîrû’a vâkıf, eccl-i muşannifât-ı muşannifinden *Keşşâf*’a cümle-i daḳâ’ik ü ḥaḳâ’ikın ve mermûzâtın kâşif, mecmû‘atü’l-leṭâ’if ḥâşiye yazıp *Tefsîr-i Beyzâvî*’ye yed-i beyzâ-zîyâ, belîğü’l-feḥvâ ta’likât taḥrîr idüp ve *Telvîḥ*’e vâzıḥ u lâ’ih ḥâşiye-i müfide [T 171a] yazup ve ‘ilm-i muḥâzarâta müte‘allik müstaḳil kitâb yazup *Câlibûs-sürûr* ile nâmide kılmışlardır. Cümle-i ‘aşırında vâқи‘ olan ekâbir-i ‘ulemâ ve e‘âzım-ı fuḳalâ imzâ eyleyüp ḥüsn-i ḳabûl ile maḳbûlleri olup [A 143b] el‘ân beyne aşḫâbi’l-beyân mütedâvildür. Nefs-i nefislerinde kerîmü’z-zât, cemilü’s-şifât, ṭabî‘at-ı rûşen-nihâdları kemâl-i istikâmet üzre olup cümle-i saḳâmetden ‘ârî vü tâhir, şafiyyü’l-bâṭın, naḳıyyü’z-zâhir ki-mesne imişler.

Ḳıṭ‘a: Ḥâne-i ḳalbüni rûşen pâk it
 Kişinüñ i’tikâdı pâk gerek
 Âdem oldur ḳanâ‘at ehli ola
 Her işinde Ḥudâsı kâfi gerek

el-‘Âlimü'l-‘âmil ve'l-Fâzılü'l-kâmil el-Mevlâ eṣ-Şehîr bi-İbni’s-Şeyḥ eṣ-Şebüsterî {Şebüsterî}

Mezkûr, diyâr-ı ‘Acem’de beyne’l-mevâlî “Şebüsterî” demekle meşhûr olup ‘aşırında vâқи‘ faḳılla şâyî’ fuḳalâdan taḥşil-i ‘ilm ü ‘irfân eyleyüp ‘ulûm-ı ‘Arabîyye’de ve fûnûn-ı ma’ḳûlâtta külli ma’lûmât mâliki olup bilâd-ı Rûm’a gelüp Sulṭân Selîm Ḥân faḳıl u ‘irfân ve luṭf-ı beyânın² istimâ‘ idüp ‘ulemâ terbiye eyleyüp ḥızâne-i ‘âmireden otuzar aḳçe vazîfe ta’yîn olunur. Sulṭân-ı a‘zam, ḥâḳân-ı mu‘azzam Süleymân Ḥân cülûs-ı ḥümâyûn buyurduḳlarında Mevlânâ mübârek-bâd ṭarîḳıyla bir ḳaşıde inşâd eyleyüp her

1 Ve minhum: -A

2 luṭf-ı beyânın: luṭf u beyânın T

beytüñ evveli mışrâ'ı¹ cülüs-ı hümayûnlarına mışrâ'-ı şânî Rodos seferinde vâkı' fetih-i sa'adet-mağrûna târîh vâkı' olmuş. Hâl-i iştiğâlde *Hâşiye-i Tec-rîd*'e ve *Hâşiye-i Meṭâli*'e havâşî tahrîr idüp ve fenn-i mu'ammâya intimâ-ları fevḫa'l-ḥad olup risâle yazup küllî-i ḳavâ'id-den Sulṭân Selîm Hân ismi üzre irâd eylemiş ve *Kâfiye*'ye dahı kâfi vü şâfi şerḥ yazup lâkin meşhûr olmamış. Mezḳûr, ṭavilü'l-ḳadd, 'ârî 'anî'l-ḥıḳd ve'l-ḥased, kerîmü's-şân cü-vân olup 'unfuvân-ı şebâbda fevt olmuşlar. [T 171b]

Ve minhum² el-Âlimü'l-âmil el-Fâzılü'l-kâmil el-Mevlâ Ḥasan eṣ-Şehîr bi-Aşcı-zâde {Aşcı-zâde} {Aşcı-zâde Ḥasan Çelebi}

Mezḳûr, beyne'l-ulemâ "Aşcı-zâde" dimekle meşhûrdur. Gelibolı'da vü-cûda gelüp 'aşrında vâkı' kemâl-i fazıla şâyi' Seydî el-Ḳaramanî'den taḥşîl-i 'ilm ü 'irfân eyleyüp beyne'l-aḳrân müşârün ileyh bi'l-benân olur. İstihḳâḳ-ı zâtı ve liyâḳat-ı tekmîl-şıfâtı ile ba'zı medârise [A 144a] müderris olduğdan sonra Dâvûd Paşa'ya ve İzniḳ Medresesi'ne andan Edrine'de Çifte'nün bi-rine andan Şemâniyye'ye andan Burusa'ya ḳâzî olmuşlar. Andan ba'de'l-'azl yine evvelki gibi Şemâniyye'ye gelür. Anda terk-i tedrîs idüp tekâ'üd hük-miyle yüz aḳçe iderler. Tokuz yüz kırk ikisinde fevt olur. Nefsinde kemâ-liyle zekî, kerîmü'n-nefs, selîmü't-ṭab', dâ'imâ tekmîl-i nefse meşḡûl, mâl u menâlden ve ehl ü 'iyâlden fâriḡü'l-bâl olup aṣlâ ḳuyûdât-ı dünyeviyye ile muḳayyed olmayup âlî-himmet, şâhib-'uzlet, muḥibb-i 'ulemâ vü şulehâ ve meşâyih-i ma'ârif-i Rabbâniyye ile müteḥallî kimesne imişler.

Ḳıṭ'a: Ḳavli ol ḳurbânı ol şol 'ârifün
İde dünyâ-yı denîden inḳıṭâ'
Ḳayd-ı dünyâya muḳayyed olmaya
Olur olmaz içün itmeye nizâ'

**el-Âlimü'l-âmil el-Fâzılü'l-kâmil el-Mevlâ Meḥmed bin Pîr
Meḥmed Paşa el-Cemâlî**

Mezḳûr, vâlidî zemânunda taḥşîl-i 'ilm idüp fuзалâdan fâzıl-ı 'allâ-me Kemâlpaşa-zâde'ye ve Müftî 'Alî Çelebi'ye irişüp bu iki fâzıl-ı meslû-bu'n-naẓîrden tekmîl-i 'irfân idüp Kemâlpaşa-zâde i'âdesinden manşiba

1 evveli mışrâ'ı ; mışrâ'-ı evveli A

2 Ve minhum: -A

‘avdet idüp İstanbul’da Muştafa Paşa’ya andan Şemâniyye’ye gelüp andan Edrine’ye kâzî olurlar. Kâzî iken tokuz yüz kırık birinde fevt olurlar. Mezkûr, refi’ü’ş-şân, ‘ulûm-ı mütedâvilenün cümlesinden hazz-ı ‘azîmleri olup riyâziyyâta dahî haylî duhûllari var imiş.

Kıta: Sa’yine göre [T 172a] kişi âdem olur
Er olan kişiye gerek himmet
Himmetün yog-ise hemân zensin
Girme merdân arasına kerem et

el-‘Âlimü’l-‘âmil ve’l-Fâzîlû’l-kâmil el-Mevlâ ‘Abdu’l-laîf

Mezkûruñ nisbet-i türâbiyyesi Kaştamonı’ya olup ‘aşrı ‘ulemâsından kırâ’at idüp ba’dehu Muşlihü’d-dîn el-Yârhişârî hıdmetine irişür. Andan Anañol vilâyetine kâzî’l-‘asker olan Şeyh Maḥmûd Efendi’ye müntesib olup terbiyeleriyle manşib olur. Ba’zı medârisi taşarruf idüp bi-hasebi’t-tedric Şemâniyye’ye andan Edrine’de altmış akçe Sulṭân Bâyezîd’e müderris olup andan medîne-i mesfûreye kâzî olur. Andan behr-i rızâ-yı Hudâ terk-i tedris eyleyüp nâsdan firârla ‘uzlet ihtiyâr [A 144b] idüp müteḳâ’id olup zevâ’iddin seksen akçe vazîfe iderler. Bu hâl üzre tokuz yüz otuz sekizinde fevt olur. Mezkûr, nefsinde ‘âlim ü ‘âbid, ‘ârif ü zâhid, cümle-i ‘ulûm-ı mütedâvilede müşareketi olup cemî’-i ‘ömrinde müṭâla’a ve müzâkere-i ‘ilmiyyeden hâlî olmayup aḡleb-i evân ve ekser-i aḡyân mesâcidde i’tikâfda umûr-ı dünyeviyyeden inşirâfda cell-i himmeti rızâ-yı kulûba ma’tûf u maşrûf olup şahihü’l-‘aḡide maḥmûdü’t-ṭarîka kimesne imişler ve dâ’imâ tahrib-i şüret-i zâhirede ve ta’mîr-i dâr-ı âhiretde küşîşde imişler.

Kıta: Çünkü kalmaz geçer begüm dünyâ
Saña kalanı eylegil ma’mûr
Nûr-ı imân ile münevver ol
Ola ḡabrûñ hemîn serây-ı sürûr

el-‘Âlimü’l-‘âmil ve’l-Fâzîlû’l-kâmil el-Mevlâ eş-Şehir bi-Nakizî

Mezkûr, ‘aşrında vâḡi’ olan fuṣalâdan Efḡal-zâde hıdmetine vâşıl olup terbiyeleriyle murâdı hâşıl olup ba’zı medârise müderris olup Edrine’de Çifte’nün birine girüp andan çıkup Şaḡn’a gelüp andan Amâsiyye’ye fetvâ

ile müderris olur. Andan terk-i tadrîs idüp İstanbul'a gelüp çok geçme-yüp tokuz yüz kırk ikisinde fevt [T 172b] olur. Mezkûr, nefsinde şâlih ü mütedeyyin, kerîmü't-tab' kimesne olup cümleyi hayrla yâd¹ idüp mih-mân-serây-ı ibnü's-sebilde 'ıyş bi'l-kalîl iden aşhâb-ı kanâ'atdan şâhib-'uzlet vücûd-i şerîf imişler.

Kıt'a: Virdüğine Hudâ'nun ol râzî
Olma şâhum ziyâdeye tami'
Tama'-ı hâmdan şakın geçe gör
Kâni' ol kâni' ol begüm kâni'

**el-Âlimü'l-âmil ve'l-Fâzîlül-kâmil el-Mevlâ Muhyî'd-dîn eş-Şehîr
bi-İbni'l-Mi'mâr {İbni'l-Mi'mâr} {Mi'mâr-zâde}**

Mevlânâ-yı mezkûr "Mi'mâr-zâde" demekle meşhûrdur. 'Aşrında vâkı' 'ulemâdan tahşîl-i 'ilm idüp ba'dehu fuzalâdan Hâcî Hasan-zâde hıdme-tine müteşebbiş olup andan Üsküb'e müderris olup tadrîcle Şemâniyye'ye gelür. Andan Haleb'e kâzî olup ba'dehu ma'zûl olup tekrâr yine yüz akçe ile Şemâniyye'ye gelür. Yine Haleb'e kâzî olup kâzî iken tokuz yüz otuz dördinde fevt olur. Mezkûr, nefsinde [A 145a] 'âlim ü fâzîl ve her fende kâ-mil, tab'-ı vekkâd ve zihn-i nakkâda mâlik, şedâ'id-i rûzgâra şabûr, kemâl-i vakârla vakûr olup huķûķ-ı ehîbbâyı ve havâtır-ı aşdıkâyı ri'âyetde fevķa't-ta'bîr olup evşâf-ı hamîde ile ittîşâfda vaşf u tavşîfden bîrûn imişler.

Kıt'a:² Âdem oldur bu kârgâh içre
Haķ-ı ihvânı hoş-ri'âyet ide
Kârı ihsân ola eviddâya
Şâh-râh-ı mürüvvete gide

**el-Âlimü'l-âmil ve'l-Fâzîlül-kâmil el-Mevlâ Şemsü'd-dîn Ahmed el-
Kostantîni eş-Şehîr bi-İbni'l-Ceşşâş {İbni'l-Ceşşâş} {Kirecçi-zâde}**

Mezkûr, beyne'l-ahâlî "Kirecçi-zâde" demekle meşhûrdur. 'Aşrı 'ulemâ-sından kırâ'at idüp ba'dehu fuzalâdan levh-i kalbî gıl u ğışdan sâde Mü'ey-yed-zâde hıdmetine irişüp terbiyeleriyle ba'zı medârise müderris olup

1 yâd: -T

2 Kıt'a: Rubâ'i T

tedricle Burusa'da Sulṭāniyye'ye müderris olup andan Dımişk'a kāzî olup andan ma'zûl olup seksen akçe ile Şemāniyye'ye gelmişler. Müderris iken toḳuz yüz otuz altısında fevt olmuşlar. Mezkûr, [T 173a] nefsinde 'ālim-i muḥakḳıḳ, fāzıl-ı müdeḳḳıḳ, 'ulûm-ı 'aḳliyyede küllî mahâretinden mâ-'adâ fûnûn-ı sâ'irede tamâm derece müşârekeleri var imiş.

el-'Ālimü'l-'āmil ve'l-Fāzılü'l-kāmil el-Mevlā 'Alā'ü'd-dîn 'Alî eş-Şehîr bi-Çerçîn

Mezkûr, 'aşrı 'ulemâsından kırâ'at idüp Mu'arrif-zâde'ye yetişüp terbiyeleriyle manşib olup ba'zı medârise müderris olur. Tedricle Burusa'da Sulṭāniyye'ye müderris olup andan Şemāniyye'ye gelüp müderris iken toḳuz yüz otuz üçünde fevt olur. Mezkûr, nefsinde aḥlâḳ-ı cemîle ile müteḥallîḳ ve ri'âyet-i ḥâṭır-ı eḥibbâya müteşevvîḳ, sebûk-rûḥ, laṭîfî ṭ-ṭab', 'ulûm-ı mütedâvilede müşârekelerinden mâ-'adâ fenn-i 'Arabiyye'de nisbet-i tāmme-leri var imiş.

el-'Ālimü'l-'āmil ve'l-Fāzılü'l-kāmil el-Mevlā 'Ubeydu'llāh bin Ya'kûb el-Fenārî

Mezkûrûn 'ilme iştigālî fevḳa'l-ḥad olup mevāliden Şeyḥ Maḥmûd ḥıdmetine teşebbûş idüp andan ba'zı bilâda kāzî olup soñra Haleb'e kāzî olmuşlar. Kāzî iken toḳuz yüz [A 145b] otuz altısında fevt olmuşlar. Mezkûr, nefsinde 'ālim ü fāzıl, 'ulûm-ı kırâ'atda kāmil, ḳuvvet-i ḥâfızaları kemâlde olmağın altı ayda *Ḳur'an-ı 'Azîm*'i ḥıfz itmişler ve luṭf u keremde ve iḥsân u himemde bir derecede imişler ki taḳrîre gelmez ve vaşfa şıgmaz. Ḥattâ mertebe-i iḥsândan geçüp isrâfa mü'eddî olurmuş. Mervîdür ki on bin cild kitâba mâlik olup buña göre emvâl-i 'azîmeye ḳâdirler imiş. Menâşib-ı 'aliyeden daḥı ḥâlî olmayup yine vaḳthâ medyûn olurlar imiş. *Ḳaşıde-i Bürde*'ye laṭif ü rûşen şerḥ yazmışlar. Mezkûr ḳaşıdeye egerçi 'ulemâdan ḳoḳ kimesne şürûḥ yazmışlardır. Bunlarûn cümleden laṭif ü rûşen ve zibâ vü müstaḥsen vâkı' olmuşdur.

Ḳıṭ'a:¹ Ḥûb ḥaşlet durur çi ger iḥsân
Lîk isrâfa iricek yaramaz

1 Ḳıṭ'a: Rubâ'î T

Yerine vir yerine şarf eyle
Bilmiş ol eyle kimesneye yaramaz

**el-‘Âlimü’l-‘âmil ve’l-Fâzılü’l-kâmil el-Mevlâ ‘Abdu’l-kerîm bin
‘Abdu’l-vehhâb bin el-Fâzıl ‘Abdu’l-kerîm**

Mezkûr, ‘aşrı ‘ulemâsından [T 173b] kıra’at idüp fuzalâdan Müftî Sa’dî Çelebi’ye müntesib olup anlardan mülâzemetle manşib olur. Zemân-ı tahşilde ve evân-ı teknilde fevka’l-had içdâm idüp fûnûn-ı edebiyede ve tefâsîrde ve ‘akliyyâtda bî-naẓîr olup ‘ulûm-ı sâ’irede iştirâk-ı tammı olup beyne’l-akrân müşârûn ileyh bi’l-benân olur. Nefsinde ‘âlem-i cüvâniden ve evâ’il-i zindegâniden ‘iffet-i tâm ve şalâh-ı tamâm üzre neşv ü nemâ bulup kemâl-i isti’dâd ve cevdet-i ẓabî’at-ı veḳḳâd ile mevşûf olup sinn-i şebâbda toköz yüz kırık altısında fevt olurlar. Eger rûzgâr-ı zûr-kâr ve çarḥ-ı bî-ḳarârda ‘ömrinde imtidâd ve içâmetinde şebât u murâd müyesser olaydı cemî’-i ‘ulûmda ‘azîmü’ş-şân olup bunlardan niçe eşer zuhûrî muḳarrer idi.

**el-‘Âlimü’l-‘âmil el-Fâzılü’l-kâmil el-Mevlâ Emîr¹ ‘Alîm el-Buhârî
eş-Şerîf**

Mezkûr, ‘aşrında vâkı‘ fazlla şâyi‘ u zâ’i‘ Buhârâ ve Semerḳand fuzalâsından [A 146a] cümle-i ‘ulûmı tahşil ü teknil idüp andan bilâd-ı Rûm’a gelüp ‘avâtîf-ı şehriyâr-ı kâmkâr-ı zevi’l-iḳtidârda Ḳâhiriyye maḥşûlinden otuzar akçe ta’yîn olunur. Bir müddet anda sâkin olup andan İstanbul’a gelüp toköz yüz² ellisinde fevt olurlar. Mezkûr, ‘âlim ü fâzıl, ‘ulûm-ı ‘Arabîyye’de ve ‘akliyyede ve uşûl ü fîrû’da ve ehâdiş ü tefâsîrde bî-naẓîr, zî-bâ-nüvis, nefis-i nefis olup *Fevâ'id-i Ğıyâsiyye*’ye laṭîf şerḥ yazmışlar.

**el-‘Âlimü’l-‘âmil ve’l-Fâzılü’l-kâmil el-Mevlâ Ḥasan et-Tâliş el-
‘Acemî**

Mezkûr, Tebrîz’de vücûda gelüp ‘ulemâsından tahşil-i ‘ilm ü ‘irfân idüp fâ’iḳ-ı beyne’l-akrân olur. Câmî’ü’l-menâḳıb buyururlar ki mesmû’umdur ki mezkûr ‘ulemâ-yı ‘Acem’den ‘Allâme-i Devvânî ḥazretleriyle ve Ğıyâşü’ddîn Manşûr ve Mîr Ḥüseyn-i Pezdevî ile muşâḥabet idüp ve bunlardan

1 Emîr: Mîr A

2 yüz: -T

ma'arife müte'allik füyûzât-ı nâ-mütenâhî [T 174a] ahz idüp ittifâk bir gün Tebrîz'de 'ulemâ meclisi olup mevâlî'den Ğiyâşü'd-dîn, 'Allâme-i Celâl ile muşâhabet-i 'ilmiyye murâd idinürler. Qazîyye 'Acem sultânınınuñ ma'lûmı olur. Pes 'Allâme-i Devvânî'ye: "Sizün ile muşâhabet-i 'ilmiyye maqşûd idinür. Cā'iz midür?" dirler. 'Allâme-i Devvânî buyururlar ki: "Aşhâb hâzır-dur. Anlarla muşâhabet itsünler. Biz istimâ' ile müşerref olalum." dirler. Ğiyâşü'd-dîn¹ muşâhabetine tenezzül itmezler. Mevlânâ Husrev Rûm'a geldükde Sultân Bâyezîd Hân devri olup mevâliden Şeyh Muzaferü'd-dîn'den ve Şir'a Şârihi'nden taḥşîl-i fûnûn idüp andan Monlâ İdrîs ile Hicâz'a sefer idüp toḡuz yüz elli beşinci senesine deñlü mücâvir olur. Andan Medîne-i Münevvere'ye gelüp hıżâne-i 'âmireden on beş akçe iderler. Andan ba'de müddetin Medîne'de yigirmi akçe ile medrese virmişler. Müderris iken toḡuz yüz altmış dördinde fevt olur. Mezkûr, Şâfi'îyyü'l-mezheb, laṭîfü'l-meşreb, cemî'-i 'ulûmda huşûşâ tefâsîr ü eḥâdişden ḥazz-ı 'aẓîm şâhibi olduğundan ğayrı tevâriḥden ve muḥâzarâtndan ve ekâbir kelimâtından defter ü divâna [A 146b] sıgmaz yâd-dâṣta mâlik imişler. *Qaşîde-i Bürde*'ye laṭîf şerḥ yazup ve âdâb-ı bahşe bî-bedel risâleleri olup ve niçe mevâzi'-ı müşkileyi ḥal idüp resâ'il yazmışlar.

el-'Âlimü'l-'âmil el-Fâzîlü'l-kâmil el-Mevlâ eş-Şehîr bi-Fikârî

Mezkûr, belde-i Şîrâz'da taḥşîlle aḡrânından mümtâz olup 'Arabîyye'yi ve mantık u ḥikmeti Ğiyâşü'd-dîn'den tekmîl idüp andan Rûm'a gelüp Muḥyi'd-dîn el-Fenârî ḥıdmetine yetişüp anlardan mülâzım olup H'âce Ḥayrî'd-dîn'e müderris olur. Andan Dimetoka'ya andan Silivri'de Pîrî Paşa'ya andan Filibe'ye anda müderris iken toḡuz yüz² elli altısında fevt olur. Mezkûr, fâzıl-ı edib, kâmil-i lebîb, 'ilm-i belâğatda ve [T 174b] fenn-i feşâḥatda mahâret-i tāmmesi olup taḥrîrinde ve taḡrîrinde leṭâfet ü selâset fevḡâ't-ta'bir olup eger 'Arabî ve eger Fârisî ve eger Türkî şî'rûñ envâ'ına ḡâdir olup *Keşşâf* ve *Beyzâvî*'ye ve *Şerḥ-i Tecrîd* e ḥavâşî-i müfi-de yazmışlar.

1 Ğiyâşü'd-dîn: Ğiyâş A

2 yüz: -T

Ve minhum el-‘Âlimü'l-‘âmil el-Fâzılü'l-kâmil el-Mevlâ Hüsâmü'd-dîn Hüseyn eş-Şehîr bi-Gedik Hüsâm

Mezkûruñ nisbet-i tîniyyesi Kaşatamonı şehrine olup mebânî-i ‘ulûmı ‘aşrı ‘ulemâsından kırâ’at idüp ‘âlem-i cüvânide taḥşile kemâl-i ta‘alluḡ u ta‘aş-şuḡ ile ikdâm idüp cümleden tefevvuḡ kesb idüp fużalâdan Yâr Hîşârî Muş-liḥü'd-dîn’e ve Hâcî Ḥasan Oḡlı’na yetişüp bunlaruñ ḥuzûrında ḡabûl-i tâm ile maḡbûlleri olup ba‘zı medârisi mutaşarrıf olduḡdan soñra belde-i Trabzon’da fetvâ ile müderris olurlar. Bu ḥâlde toḡuz yüz otuz üçinde fevt olurlar. Mezkûr, nefsinde muḡaḡḡıḡ ü müdeḡḡıḡ, ḡavlinde şâdıḡ, selîmü’t-ḡab‘, kerîmü’n-nefs, ‘ırz u vaḡâr üzre mütedeyyin ü dindâr kimesne imişler.

**el-‘Âlimü'l-‘âmil ve'l-Fâzılü'l-kâmil el-Mevlâ Muḡyî'd-dîn
Meḡammed eş-Şehîr bi-İbn el-Kırtâs {el-Mevlâ Muḡyî'd-dîn
Kırtâs-zâde}**

Mezkûr, vâlidî ile ‘Acem’den Rûm’a gelüp vâlidî ḡayâtında ba‘zı ‘ulemâdan taḡşil-i ‘ilm eyleyüp ba‘zı medârise müderris olduḡdan soñra [A 147a] Maḡmûd Paşa Medresesi’ne müderris olur. Anda müderris iken toḡuz yüz otuz beşinde fevt olur. Mezkûr, nefsinde ‘âlim ü ‘âmil, aḡleb-i evḡât ‘ulûmdan müḡimmât şuḡlinde olup selîmü’t-ḡab‘, marzıyyü’s-sîre kimesne imişler.

Ve minhum¹ el-‘Âlimü'l-‘âmil el-Fâzılü'l-kâmil el-Mevlâ Sinânü'd-dîn Yûsuf Aḡî² el-Aydinî eş-Şehîr bi-Aḡî-zâde

Mezkûr, ‘aşrında vâḡı‘ meşâḡîr-i fużalâdan taḡşil-i ‘ilm idüp Muş-liḥü'd-dîn el-Berîkî ḡıdmetine niḡe müddet şuḡle iştiḡâl idüp ba‘dehu li-ec-li’t-tekmil ‘Acem’e irtiḡâl ider. Pes Celâlü'd-dîn-i Devvânî ḡıdmetine revân olup varup niḡe müddet taḡşil-i ‘ilm [T 175a] ü ‘irfân idüp bilâd-ı ‘Acem’de müderris daḡı olur. Andan bilâd-ı Rûm’a gelüp Ḥalebiyye Medresesi’ne müderris olur. Ba‘dehu Trabzon’da fetvâ ile müderris olur. Andan soñra ihtiyâr-ı tekâ‘üd eyleyüp kırḡ aḡḡe vaḡîfe iderler. Bu ḥâlde toḡuz yüz otuz beşinde fevt olur. Mezkûruñ cemî‘-i ‘ulûmda müşâreket-i tâmmesi olup andan ḡayrı ‘ulûm-ı edebîyyede nisbet-i maḡşûşaları var imiş. Sekkâkî’nüñ

1 Ve minhum: -A

2 Aḡî: -Aḡ T

Miftāh'ının ba'zı mevāzı'ına te'lifâtı olup nefsinde laţifü't-tab', hafî-fü'r-rûh, muşâhabeti lezîz kimesne olunup aşlâ esrârdan bir sırrın ketme kâdir olmayup ne vâkı' olursa söylerler imiş. Ağleb-i evkât vâkı' olan hâlâta gaflet üzere olup kelimâtın unudurmuş ve zemân-ı şebâbdan mertebe-i şeybe deñlü fıtratları üzere bâkî olup mükeyyifât cinsinden aşlâ birisinin keyfiyyetin bilmezler imiş.

Kıt'a: Ne sa'adetlüdür şu kimesne kim
Fıtratı üzere ol ola bâkî
Yimeye beng ü ekmeye afyon
Dimeye kim getir berü sâkî

el-Âlimü'l-âmil ve'l-Fâzîlü'l-kâmil el-Mevlâ eş-Şehîr bi-İbni'l-Kethudâ el-Germiyânî {İbnü'l-Kethudâ el-Germiyânî}

Mezkûr, 'aşrında vâkı' huzzâk-ı 'ulemâdan meşhûr-ı âfâk Hâţib-zâde'den kıra'at idüp 'ilme kemâl-i maḥabbeti olmağın bilâd-ı 'Acem'de Monlâ Celâl'ün 'ulûmda celâletin ve fazîletde [A 147b] mahâretin işidüp müteveccih olup varup müddet-i keşîre taḥşîl-i 'ilm ü 'irfân ider. Andan yine icâzetleriyle Rûm'a müteveccih olup Monlâ Celâl işbât-ı vâcibde te'lif itdügi risâleyi bunlarla Monlâ 'İzârî'ye ırsâl iderler. Gelüp vâsıl olduğda Monlâ 'İzârî risâlenün vürûdında beyne'l-aḫrân taḥşîl-i 'unvân idüp ders-hânesinde tullâba kıra'at içün emr itmiş. Hâţib-zâde -ki nihâdında ḥased nihâde idi- fevka'l-ḥased idüp okutmamasına müteşaddî olur. Mevlânâ-yı mezbûr Kütâhiyye [T 175b] müderrisi olup şofra kâzî olup ba'de müddetin kazâdan ferâgat idüp ferâgat üzere tokuz yüz kırkında fevt olmuşlar.

el-Âlimü'l-âmil el-Fâzîlü'l-kâmil el-Mevlâ Bedrû'd-dîn Maḥmûd min-Evlâdî'sh-Şeyḫ Celâlü'd-dîn er-Rûmî

Mezkûr, 'aşrı 'ulemâsından taḥşîl-i fazl u 'irfân idüp menâşıba kesb-i istihkâk itdükden şofra ba'zı medârise müderris olur. Edrine'de Çifte'nün birine müderris olup andan Şemâniyye'ye gelür. Müderris iken fevt olur. Mezkûr, nefsinde selîmü't-tab', ḥalîmü'n-nefs, aḥlâk-ı ḥasene ile ma'rûf, evşâf-ı ḥamîde ile mevşûf, tekmil-i nefse iştiğâlde olup nâsdan imtinâ' idüp dünyâdan inḫıṭâ' üzere imişler.

el-‘Âlimü'l-‘âmil ve'l-Fâzılü'l-kâmil el-Mevlâ Bedrû'd-dîn Maḥmûd bin ‘Abdu'llâh

Mezkûr, ‘aşrında vâkı‘ fazlla şâyi‘ ‘ulemâdan Monlâ Luṭfî'den ve Şü-câ'ü'd-dîn-i Rûmî'den taḥşîl-i ‘ilm eyleyüp andan mü'eyyed min-‘indî'llâh Mü'eyyed-zâde'den ḥıdmetine müteşebbiş olup terbiyeleriyle ba'zı medâri-si taşarruf idüp Şemâniyye'ye gelür. Andan Ḥaleb'e andan Edrine'ye kâzî olup kâzî iken toḡuz yüz otuz yedisinde fevt olmuşlar. Mezkûr, faşîḥü'l-lisân, melîḥü'l-beyân ve rûsûm-ı kâzâda ve üslûb-ı ḥükm ü imzâda kemâl-i istikâmet üzre meşhûr u mevşûf olup İstanbul'da medresesi olan ‘Alî Paşa ‘utekâsından olup cümle-i ‘ulûmda müşârekelerinden ġayrı fenn-i fıkha müte'allik nisbet-i maḥşûşaları [A 148a] var imiş ve mâlik-i mâl ü menâl dahı olup Edrine'de laṭîf mescid binâ itmişler.

Ve minhum el-‘Âlimü'l-‘âmil ve'l-Fâzılü'l-kâmil el-Mevlâ İshâk Çelebi el-Üskübî (İshâk)

Fâzıl-ı mezkûr, zemânında mevcûd ‘ulemâ-yı mes‘uddan taḥşîl-i fazl u ‘irfân idüp ba'dehu meşâḥîr-i fuзалâdan Bâlî el-Esved ḥıdmetine müteşebbiş olup terbiyeleriyle tekmil-i fûnûn idüp Edrine'de İbrâḥîm Paşa'ya andan Üsküb-i cinân [T 176a]-üslûb Medresesi'ne müderris olur. Andan Kâpluca Medresesi'ne andan İznîk'e andan dârü'l-ḥadıṣe müderris olurlar. Dârü'l-ḥadıṣe müderris olduğda bu târiḥi dimişler.

Nazm: ‘Âlim ü ehl-i tefsîr
 Rûşen-fakîḥ-i âfâk

 Allâh ne müsteḥakdur
 Dârü'l-ḥadıṣe İshâk

Toḡuz yüz¹ otuz üçinde virilüp her fıkra müstaḳillen târiḥlerdür. Andan Şemâniyye'ye gelüp andan Şâm'a kâzî olup böylece târiḥ dimişler.

Nazm: Şehr-i Zî'l-ḥicce'de ‘azmüm sefer-i Şâm oldu
 Diledüm yazmaġa târiḥini aḡşam oldu²

1 yüz: -A

2 Çavuşoġlu ve Tanyeri'nin yaptığı Üsküblü İshak Çelebi Divân neşrinde bu tarih şöyledir: “Şehr-i zi'lhiccede ‘azm-i seferüm şâm oldu/İstedüm yazmaġa târiḥini aḡşam oldu h. 943” bkz: Üsküblü İshak Çelebi, Divan, haz. Mehmed Çavuşoġlu, M. Ali Tanyeri, Mimar Sinan Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1989, s. 351.

Cümle-i 'ulümde mahâret-i tammesi olup 'aqliyye vü nakliyyede ve ehâ-diş ü tefâsirde fevka't-ta'bir bi-nazîr olup fûnûn-ı cüz'îyyede hod küllî kud-retleri olup faşihü'l-lisân, melihü'l-beyân eş'âr-ı leţâfet-şi'ârı, belâgat-dişârı meşhûr-ı âfâk olup şî'r ü inşâsı kemâliyle maţbû' u maşnû' u maķbûl vâķi' olmuşlar. Nefsinde ehl ü 'ıyâlden münķatı', Mesih-kirdâr, 'âlem-i tecerrüd-de pâyidâr olup biñ zen-i müzeyyenî bir pûla almaz bir cüvân-ı ra'nâ görse aylarla 'aklı başına gelmez lâ-ubâlî, pāk-meşreb, nâdire-güy, hoş-hüy kimes-ne imişler.

Beyt:¹ Gavgāya virme başuñı keşretten ırağ
Genc-i huzûr ister iseñ 'âlem-i ferâğ

el-'Âlimü'l-'âmil ve'l-Fâzılü'l-kâmil el-Mevlâ Ebü es-Su'ûd eş-Şehîr bi-Bedrü'd-dîn-zâde

Mezkûr, Burusa'da vücûda gelüp vâlidî fevt olduğdan sonra vâlidesi mevâliden Seydî el-Hamîdî'ye mütezevvice olup eyle olsa mezkûr mebanî-i 'ulûmî anlardan okıyup ba'dehu mevâliden Rûknü'd-dîn'e yetişüp tahşil-i 'ilm ü fazl idüp [A 148b] bilâd-ı Rûm'dan Filibe ve Şofya nâm ba'zı şehrlere kâzî olup tokuz yüz kırk beşinde fevt olur. Mezkûr, meţâlib-i 'âliyede 'ayn-ı tahķika ve maħz-ı tedķika vâşıl, mesâ'il-i gâmızadan mevâdd-ı keşîre hâl eyleyüp risâlât taħrîr itmişler.

Ve minhum² el-'Âlimü'l-'âmil ve'l-Fâzılü'l-kâmil el-Mevlâ [T 176b] Ca'fer Çelebi el-Burusevî eş-Şehîr bi-Nihânî (Nihânî)

Şu'arâ-yı şîrîn-kelâmuñ melihü'l-beyânı Mevlânâ Nihânî medîne-i Burusa'da zuhûr idüp 'aşrında vâķi' fazlla şâyî' meşâhîr-i 'ulemâdan ve ekâbir-i fuзалâdan tahşil ü 'irfân idüp beyne'l-aķrân müşârün ileyh bi'l-benân olup kaşabâtdan ba'zı bilâda kâzî olup andan Muştafâ Paşa'ya müderris olup andan Ğalaťa'ya kâzî olup³ andan ferâğat idüp huzâne-i 'âmireden otuzar aķçe ta'yîn olunur. Tokuz yüz ellisinde fevt olur. Mezkûr, nefsinde 'âlim ü 'âmil, ehl-i tab'a mâ'il, zarîfû't-tab', hafîfû'r-rûh, suhan-dân, nâzik-beyân kimesne olup zebân-ı Türķi'de eş'âr-ı feşâhat-şi'âra mâliklerdür.

1 Beyt: Kıt'a A

2 Ve minhum: -A

3 andan Muştafâ Paşa'ya müderris olup andan Ğalaťa'ya kâzî olup: -T

**el-‘Âlimü'l-‘âmil el-Fâzılü'l-kâmil el-Mevlâ eş-Şehîr bi-Işık Kâsım
{Işık Kâsım}**

Mezkûr, nefsinde ‘âmil ü ‘âlim “Işık Kâsım” demekle meşhûrdur. Belde-i İznîk’den zühûr idüp ‘aşrı ‘ulemâsından kırâ’at itdükden soñra meşâhîr-i ‘ulemâdan zi’ṭ-ṭab‘î’s-selîm Mevlânâ ‘Abdu’l-kerîm hıdmetine müteşebbis olup terbiyesiyle Balat Medresesi’ne ve İnegöl Medresesi’ne ve Edrine’de Haceriyye’ye müderris olup ba’dehu ihtiyâr-ı ‘uzlet ve kabûl-i kanâ’at kılup ferâğat eyler. Hızâne-i ‘âmireden be-her şehir biñ akçe ta’yîn iderler. Vefâtına deñlü mutaşarrıf olup toköz yüz kırk beşinde Edrine’de fevt olup binâ itdüğü mekteb haremînde medfûndur. Mezkûr, nefsinde zekiyyü’ṭ-ṭab‘, laṭîfû’n-nefs, maḳbûlü’l-kelâm, ṭalîkü’l-lisân, faşîhü’l-beyân, muhâverede ve mücâvebede mâhir, meclis-ârâ, nâdire-güy kimesne olup ehl ü ‘iyâlden, mâl u menâlden münḳatı‘, muzahrafât-ı fâniyyeden mümteni‘, hâzî u hâşî‘, kemâl-i kanâ’atla ḳanî‘, ekşer-i evḳâtın [A 149a] ve aḡleb-i sâ’atin ‘ibâdâta şârif, ebnâ-yı zemâne hâline vâḳıf ‘ârif-i vücûd olup ‘ömrleri dahı mi’eye ḳarîb olmuş imiş. İshâḳ Çelebi -ki beyne’l-‘ulemâ’i’l-‘izâm maḳbûlü’l-kelâm olmaḡla meşhûr idiler- mu’âşırlar olmaḡın [T 177a] niçe eyyâm ‘ale’d-devâm bunlaruñla muşâhabet idüp ikisinden şâdır olan nevâdir bi-haddür.

el-‘Âlimü'l-‘âmil ve’l-Fâzılü'l-kâmil el-Mevlâ Fahrü’d-dîn bin İsrâ’îl

Mezkûr, zemânında vâḳı‘ erbâb-ı beyândan taḡşîl-i ‘ilm ü ‘irfân eyleyüp ba’dehu ba’zı medârise müderris olup Burusâda Sulṭâniyye’ye andan Şâm’a ḳâzî olup ba’dehu ma’zûl olup seksen akçe ile Burusâda Murâd Hân’a müderris olur. Andan dimâḡlarına ihtilâl ve zebânlarına i’tikâl ṭârî olur. İfâḳat müyesser olmayup toköz yüz otuz üçinde fevt olur. Mezkûr, faşîhü’l-lisân, melîḡü’l-beyân kimesne olup cümle-i ‘ulûmda müşâreketinden mâ’adâ ‘ulûm-ı ‘aḳliyyede nisbet-i mahşûşaları var imiş.

Ve minhum¹ el-‘Âlimü'l-‘âmil ve’l-Fâzılü'l-kâmil el-Mevlâ Şemsü’d-dîn Ahmed bin ‘Abdu’llâh

Mezkûr, Seydî el-Amâsî ‘uteḳâsından olup mevlâsından mebânî-i ‘ulûmı okıyup andan ba’zı medârise müderris olup Şemâniyye’ye gelüp andan

1 Ve minhum: -A

Şâm'a kâzî olup kâzî iken toköz yüz kırk ikisinde fevt olur. Mezkûr, zâhid ü 'âbid, müteşerri' ü müteverri', selimü't-ṭab', şâfi 'aḳîde edib ü lebîb kimesne imişler.

**Ve minhum¹ el-‘Âlimü'l-‘âmil ve'l-Fâzîlül-kâmil el-Mevlâ
Hüsâmü'd-dîn Hüsrev Çelebi el-Karâşuyî**

Mezkûr, 'aşrî 'ulemâsından kırâ'at idüp ba'dehu 'âlim-i 'âlî-mertebeden 'Abdu'l-kerîm bin 'Alî hıdmetine irişüp andan ba'zı medârise müderris olup tedricle Şemâniyye'ye gelür. Andan Burusa'ya kâzî olup andan Edrine'ye andan İstanbul'a kâzî olur. Andan ma'zûl olup yüz aḳçe ile Şemâniyye virilür. Şemâniyye'de müderris iken toköz yüz² elli altısında vefât iderler. Mezkûr, nefsinde kerîmü'n-nefs, ḥalîmü't-ṭab', selimü'l-ḳalb cümle-i 'ulümda müşâreketi olup fûnûn-ı cüz'iyede ḥod küllî [A 149b] ḳudreti var imiş.

**Ve minhum³ el-‘Âlimü'l-‘âmil [T 177b] ve'l-Fâzîlül-kâmil el-Mevlâ
Emîr Ḥasan er-Rûmî**

Mezkûr, 'aşrî 'ulemâsından kırâ'at idüp andan ba'zı medârise müderris olup sonra Edrine'de Dârü'l-ḥadıṣ'e müderris olup ḥudûd-ı erba'inde fevt olurlar. Mezkûruñ cümle-i 'ulümda müşâreketi olup Seyyid Şerîf'ün ferâ'ize yazduğı şerḥe ḥâşiye yazup ve 'ilm-i âdâbdan Mes'ûd-i Rûmî'ye daḥı ḥâşiye yazmışlar.

el-‘Âlimü'l-‘âmil ve'l-Fâzîlül-kâmil el-Mevlâ Meḥammed bin eş-Şeyḥ Maḥmûd el-Ma'nevî et-Toḳatî

Mezkûr, meşâhîr-i 'ulemâdan fûnûn-ı ma'anîde bediyyü'l-mahâre Seydî el-Ḳaramanî i'âdesinden manşiba 'avdet idüp Kütâhiyye Medresesi'ne ve Burusa Ferhâdiyye'ye andan yine Kütâhiyye ḳurbında Vezîr Ḳasım Paşa Medresesi'ne müderris olup müderris iken toköz yüz kırkında vefât itmişler. Mezkûr, şüfiyye tarîḳına daḥı sâlik olup anda tekmîl-i tarîḳat idüp

1 Ve minhum: -A

2 yüz: -A

3 Ve minhum: -A

‘ulûm-ı zâhirede dahı mahâreti ve kudreti olup *Kâfiye*’ye şerh yazup *Tehzîb-i Kâfiye* ile nâmîde kılmışlar ve hikmetden *Mevlânâ-zâde*’ye ve *Hâşiye-i Tecrid* e hâşiye yazup sûre-i “ve’l-duhâya” tefsîr yazup *Tenvîrü’l-duhâ* ile tesmiye itmişler ve bundan mâ-‘adâ i’tikâddan bîrûn resâ’ili var imiş.

el-‘Âlimü’l-‘âmil ve’l-Fâzîlü’l-kâmil el-Mevlâ Şemsü’d-dîn Aḥmed el-‘Arabî İbn el-Mevlâ Ḥamza eş-Şehîr bi-‘Arab Çelebi {‘Arab Çelebi}

Mezkûr, beyne’l-‘ulemâ “Arab Çelebi” demekle meşhûrdur. ‘Aşrında vâkı‘ fazlla Mûsâ Çelebi’den ve ba’zı ‘ulemâ-yı refi’ü’ş-şadrdan bir miqdâr tahşîl idüp ḵanâ‘at gelmeyüp li-ecli’l-iştigâl diyâr-ı ‘Arab’a irtihâl idüp ‘ulemâsından tekmi’l-i fûnûn ve kırâ‘at-ı şürûḥ u mütûn eyleyüp uşul ü fûrû‘da ve tefâsîr ü eḥâdîsde bî-naẓîr olup niçe ‘ulemâ-yı ‘allâmeden icâzet-nâme alup fazîlet-i tâmmesine maẓmûnında şehâdet iderler ve ‘ulûm-ı [T 178a] riẓâziyyâtda ma’lûmât u yâd-dâştları fevḵa’l-ḥad olup bilâd-ı Rûm’a geldükde Vezîr Ḳâsım Paşa medrese binâ idüp cihet-i tedrîsin bunlara vaḳf u şart eyleyüp ömrinüñ tamâmına deñlü medrese-i mezkûrede müderris olup tullâbdan niçe müsta‘id terbiyesiyle fûnûn-ı keşîreye tahşîl-i [A 150a] isti‘dâd idüp müderris-i müfid olup toḵuz yüz ellisinde fevt olmuşlar.

Ve minhum el-‘Âlimü’l-‘âmil ve’l-Fâzîlü’l-kâmil el-Mevlâ Ḥüsâmü’d-dîn el-Üskübî eş-Şehîr bi-Şeydâ Ḥüsâm {Şeydâ Ḥüsâm}

Mezkûr, ‘ulemâ-yı ‘izâm mâ-beyninde “Şeydâ Ḥüsâm” demekle meşhûrdur. ‘Aşrında vâkı‘ ‘ulemâ-yı zû-fûnûndan kırâ‘at-ı şürûḥ u mütûn idüp ba‘dehu kıdveti’l-ahâlî Ḳara Bâlî ḥıdmetine müteşebbiş olup müddet-i keşîre ḥıdmetinde tekmi’l-i ‘ulûm u ‘irfân eyleyüp ba‘dehu maḥmiye-i’l-Üsküb-i cinân-üslûbda ‘İsâ Beg Medresesi’ne mirâren müderris olup andan gîti-ârâ-yı belde-i Serây’da Mîr Ḥusrev binâ itdüğü medreseye fetvâ ile evvel bunlar müderris olup andan yine kendü şehrinde İshâḳ Paşa Medresesi’ne müderris olup toḵuz yüz altmışında fevt olurlar. Mezkûr, zâhid ü ‘âbid ve ‘âlim-i müte‘abbid, ḥalîmü’n-nefs, selîmü’l-ḵalb, kerîmü’t-ṭab‘, şaḥîḥü’l-aḳîde,

muzahrafât-ı dünyeviyyeden müctenib, tekmîl-i nefse müştâgîl, 'âlemden mu'tezil, cemî'-i evkâtın 'ilme ve 'ibādâta şârif, eḥādîs ü tefâsîre ve fûnûn-ı fıkḥa vâkıf, cümle-i 'ulûmda müşâreket-i tâmmeleri var imiş. Nefsinde 'azî-zü'l-vücûd, şerîfû'l-hâl, nâsa nâfi', şerri mâni', vilâyetlerinde bereketu'llâh-dan bir bereket, keşîrû'n-nef' imişler.

Kıt'a:¹ Şanma Şeydâ'yı âhara mâ'il
Olmış idi ma'ârife şeydâ
Delüsi idi ehl-i 'irfânun
Gayra mâ'il degül idi ebedâ²

el-'Âlimü'l-'âmil ve'l-Fâzîlû'l-kâmil el-Mevlâ Muḥammed bin 'Abdu'l-evvel et-Tebrîzî

Mezkûrûn vâlidî vilâyet-i 'Acem 'ulemâsından olup bir müddet Tebrîz'de kızî olup vâlidî [T 178b] Tebrîz'de vâli iken mebanî-i 'ulûmı kırâ'at idüp ba'dehu Monlâ Celâl ıdmetine irtihâl ider. Müddet-i keşîre ıdmetlerinde olup cümle-i 'ulûmı bunlardan aḥz idüp ḥattâ Monlâ Celâl fazîletine şehâdet idüp icâzet-nâme daḥı virürler. Monlâ Celâl ḥazretlerinin şanı kemâl-i celâlet üzre olup meclis-i şerîflerinde ḥâzırın dâ'imâ birbirin âdâbla müstemî'in olup nefâ'is-i 'ilmiyyeden gayrı nesne söylemeyüp kelimât-ı 'ilmiyye [A 150b] ve bahş daḥı üslûb-ı âdâb üzre olmasa mütekellim melâmet olunmuş. Mevlânâ-yı mezkûr³ vâlidîyle Rûm'a geldükde Monlâ Celâl'ün vech-i meşrûḥ üzre âdâb-ı meclis ve celâlet-i şanın mevâlî-i Rûm'a nakl iderler imiş. Rûm'a gelüp 'ilm ü fazl'da mahâretleri pâdşâh-ı âlem-penâha 'arz olındukda medrese buyurup tadrîcle Şemâniyye'ye gelürler. Andan Ḥaleb'e andan Şâm'a andan Dârûs-sa'ade Koştanîniyye'ye kızî olup andan ma'zûl olup ḥızâne-i âmireden yüz akçe ta'yîn olunur. Tõkuz yüz altmış üçünde fevt olur. Mezkûr, 'ilm-i belâgat ve fenn-i berâ'atde kâmil, 'ulûm-i 'aḳliyyede ve nakliyyede ve uşûl ü fûrû'da mâhir, şî'r ü inşâda ve imlâda kudretleri cümleden ziyâde olup bî-bedel kitâbları var imiş.

1 Kıt'a: Rubâ'i T

2 ebedâ: ebeden T

3 mezkûr: -T

Kıt'a:¹ Ulu devlet degül mi insâna
 Bir niçe 'ilmi eyleye tekmil
 İde ra'nâ kitâblar te'lîf
 Ola her biri bâ'ış-i taḥşil

**el-‘Âlimü'l-‘âmil ve'l-Fâzılü'l-kâmil el-Mevlâ Meḥemmed bin
 ‘Abdu'l-kâdir eş-Şehîr bi-Ma'lûl {Ma'lûl}**

Mezkûr, 'ulemâ-yı fuḥûl zümresinden “Ma'lûl” ile meşhûrdur. Aşrında vâkı' ekmel-i fuзалâdan Kemâlpâşa-zâde'ye ve Muḥyi'd-dîn el-Fenârî'ye ve Mevlânâ Hüsâm Çelebi'ye yetişüp bunlardan taḥşil-i 'ilm ü fazl eyleyüp ḥüsn-i kabûl ile maḳbülleri olup ba'zı medârise müderris olduğdan soñ-ra Şemâniyye'ye gelür. Andan Mısr'a kâzî olup ma'zûl olup yetmiş aḳçe ile Şemâniyye virilür. Şemâniyye'den ma'zûl olup Mısr'a kâzî olur. Andan Anaṭolî kâzî-i 'askeri olup [T 179a] bu ḥâl üzre marîz olup nıkrîse ibtilâ ile ma'lûl olur. Bu 'illet ferâğata 'illet olup bi-ṭarîkı't-teḳâ'üd yüz elli aḳçe ta'yîn olunur. Mezkûr, 'âlim-i muḥaḳḳıḳ, fâzıl-ı müdeḳḳıḳ, cümle-i ḳazâyâ-da muḥıḳḳ, 'aḳliyyât-da ve naḳliyyât-da ve ma'ḳûlât-da ve meşrû'ât-da mâhir, cümle-i fûnûna kâdir, şâhib-i 'ırz u vaḳâr, mütemevvil ü mâldâr, İstanbul'da dârü'l-ḳurrâ ve dârü't-ta'lim binâ idüp toḳuz yüz altmış üçinde vâşıl-ı Hâḳḳ olurlar.

Kıt'a² Bu ne devlet durur ki mâlik olup
 İdesin dürlü dürlü iḥsânı
 Ka'be gibi niçe gönül yapasın
 Tutasın eller [A 151a] üzre mihmânı
 Dâr-ı ta'limün ola oḳıyalar
 Güzel âvâzlarla Ḳur'an'ı

**el-‘Âlimü'l-‘âmil ve'l-Fâzılü'l-kâmil el-Mevlâ Muḥyi'd-dîn
 Meḥemmed eş-Şehîr beyne'l-'Ulemâ bi-Merḥabâ {Merḥabâ}**

Fâzıl-ı mezkûr, ilde vilâyetde “Merḥabâ” ile meşhûrdur. Aşrında vâkı' faẓlla şâyî' meşâhîr-i fuзалâdan Rûknü'd-dîn'e ve Mîrim Çelebi'ye Mevlânâ

1 Kıt'a: Rubâ'i T

2 Kıt'a: Nâẓm T

Hayrüd-dîn'e yetişüp bunlardan tekml-i 'ulüm ü fünün eyleyüp ba'zı medârise müderris olduğdan sonra Şemâniyye'ye gelüp andan Haleb'e andan Burusa'ya andan Edrine'ye kâzî olurlar. Kâzî iken toköz yüz ellisinde fevt olmuşlar. Mezkûr, kemâl-i zekâvetle mevşûf ve laîf-i tab'la ma'rûf, kerîmü's-şân, melihü'l-beyân, zarîfüt-tab', cümle-i 'ulûmda müşâreket-i tām-meleri var imiş. Fevtlerine zurefâ-yı medîne-i Edrine'den şâ'ir-i mâhir Emrî Çelebi bu târihi dimişler.

Nazm:¹ Bir nidâ ırmış efendi hazretinün sem'ine
Rıhlet istersen çü bizden yaña gel yâhû dimiş
Hoş çeküp câm-ı fenâ ol şevke bir târih idüp
Sâkiyâ bezm-i cihândan Merhabâ'ya hû dimiş²

el-Âlimü'l-âmil ve'l-Fâzılü'l-kâmil el-Mevlâ Muhyî'd-dîn Meḥemmed bin el-Mevlâ 'Alâ'ü'd-dîn el-Fenârî

Mezkûr, 'aşrı 'ulemâsından kırâ'at idüp andan şuğl murâd idinüp diyâr-ı 'Acem'e sefer eyleyüp 'ulemâsından taḥşîl-i 'ilm ü fazl idüp yine diyâr-ı Rûm'a gelüp tedricle Şemâniyye müderrisi olup ma'zûl olup terakķî ile yine Şemâniyye [T 179b] virilür. Müderris iken dideleri remed-dide olup müddet-i medide müṭâla'adan ḳalup zarûret ḥükmiyle altmış akçe ile müteḳâ'id olur. Toköz yüz elli dördinde fevt olurlar. Mezkûr, nefsinde 'âlim ü 'âbid, zâhid ü müte'abbid, aḥlâķ-ı ḥamîde ile mevşûf kimesne imişler.

el-Âlimü'l-âmil ve'l-Fâzılü'l-kâmil el-Mevlâ 'Alâ'ü'd-dîn 'Alî bin Şâlih -Ḳuddise Sirruhu-³

Mezkûr, beyne'l-ahâlî faẓlla şâyi' 'Abdu'l-vâsi' Efendi hazretlerine mün-tesib olup terbiyesiyle manşib olur. Tedricle Şemâniyye'ye gelüp Burusa'ya kâzî olup kâzî iken toköz yüz ellisinde fevt olurlar. Mezkûr cümle-i 'ulûmda müşâreketinden gayrı fenn-i inşâda ve şan'at-ı kitâbetde taḥrîrden

1 Nazm: Rubâ'î T [Nüshalarda nazım şekli Nazm ve Rubâ'î olarak geçmekler birlikte bu tarihin nazım şekli kıt'adır]

2 Emrî divânında bu tarih şöyledir: "Bir nidâ ırmış efendi hazretinün sem'ine/Vuslat istersen çü bizden yaña gel yâhû dimiş/Hoş çeküp câm-ı fenâ ol şevka bir târih idüp/Sâkiyâ bezm-i cihândan Merhabâya hû dimiş". bkz: Emrî, *Emrî Divânı*, haz. Mehmet A. Yekta Saraç, T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, s.413. (Erişim) 20.05.2020, www.ekitap.ktb.gov.tr.

3 Ḳuddise Sirruhu: -A

bîrûn kıdretleri olup hûb u laîf inşâ ile ve bî-bedel edâyla¹ *Kelîle ve Dim-ne* [A 151b] terceme itmişlerdir. *Hümâyûn-nâme* ile nâmîde kılmışlardır. El'ân beyne'l-bülegâ ve lede'l-fuşahâ maqbûl ü müstaḥsendür.

el-‘Âlimü'l-‘âmil ve'l-Fâzîlü'l-kâmil el-Mevlâ eş-Şehîr bi-Ḳara Şâlih-Ḳuddise Sirruhu-²

Mezkûr, ‘aşrı ‘ulemâsından kırâ’at idüp³ ba’zı medârise müderris olup Şemâniyye’ye gelür. Müderris iken toḳuz yüz kırk dördinde fevt olur. Mezkûr, nefsinde ‘âlim ü fâzîl, şâlih ü kâmil, selîmü’t-ṭab‘, ḥalîmü’n-nefs kimesne imişler.

el-‘Âlimü'l-‘âmil ve'l-Fâzîlü'l-kâmil el-Mevlâ Ebû el-Leys

Mezkûr, ‘aşrı ‘ulemâsından Mevlânâ Zâmîrî’nün i‘âdesinden manşiba ‘avdet idüp ba’zı medârise müderris olup Şemâniyye’ye gelür. Andan Haleb’e andan Şâm’a kâzî olup kâzî iken toḳuz yüz kırk dördinde fevt olmuşlar. Mezkûr, kemâl-i şalâḥ üzre müteḍeyyin ü müteşerri‘, zâhid-i müteverri‘, ḥâzî ‘ u ḥâşî‘, nâsa nâfi‘ kimesne imişler.

el-‘Âlimü'l-‘âmil ve'l-Fâzîlü'l-kâmil el-Mevlâ Şeyḫ Meḥemmed eş-Şehîr bi-Şeyḫî Çelebi -Ḳuddise Sirruhu-⁴

Mezkûr, ba’zı medârise müderris olup Şemâniyye’ye gelüp müderris [T 180a] iken toḳuz yüz elli birinde fevt olmuş. Mezkûr, ‘âlim ü fâzîl, muḥaḳḳıḳ ü müdeḳḳıḳ, selîmü’t-ṭab‘, kerîmü’n-nefs, şaḥîḫü'l-aḳîde, ḥay-râta mâ’il, ibâdâta müştâḡil kimesne imişler.

el-‘Âlimü'l-‘âmil ve'l-Fâzîlü'l-kâmil el-Mevlâ Muḫyi’d-dîn Meḥemmed eş-Şehîr bi-Meḥemmed Beg -Ḳuddise Sirruhu-⁵

Mezkûr, Sulṭân Bâyezîd Ḥân ḳullarından olup ṭarîḳ-ı emâretten müctenib, ‘ilm ü faẓla muḫib olmaḡın taḫşîl-i ‘ilme ve tekḡmîl-i fûnûn-ı ma‘â-rife iştiḡâl idüp ekmel-i fuẓalâdan ebû'l-fazl Kemâlpâşa-zâde’den müddet-i keşîre taḫşîl-i ‘ilm ü ‘irfân eyleyüp i‘âdelerinden manşiba ‘avdet idüp ba’zı

1 edâyla: âdâbla T

2 Ḳuddise Sirruhu: -A

3 idüp: -T

4 Ḳuddise Sirruhu: -A

5 Ḳuddise Sirruhu: -A

medârisi mutaşarrıf olup Edrine'de Çifte'nün birinde iken dimâğına ihtilâl ve 'aqlına i'tikâl târî olup terk-i tadrîs idüp diyâr-ı Rûm'dan Mısr'a müteveccih olur. Giderken deryâ yüzinde küffâr-ı hâksâr-ı bed-kirdâr yedinde giriftâr olur. Ekâbirden ba'zı ehibbâsı bahâsı ile hâlâş iderler. Bi-'inâyeti'llâh hâlâş oldukları pâdşâh-ı 'âlem-penâh huzûrına 'arz olındukda selâmet-i tab' ve istiķâmet-i 'aqla ittişâf [A 152a] ¹ الزّات-ı cemî-lü's-şifâtlarında mevcûd olmağın yine Burusa'da Sulţāniyye virilür. Andan Edrine'de Bāyezîd Hân virilüp andan Şām'a kâzî olur. Ba'dehu ma'zûl olup yine ba'de'l-'azl dimâğlarına hâlel gelüp bu hâlde ki dimâğları ihtilâl üzre idi. Mısr kâzâsı virilür.² البركة مع الحركة fehvâsın ri'âyet idüp sefer iderler. Kütâhiyye'de marîz olup fevt olurlar. Mez-kûru'n cemî-i 'ulûmda müşâreketinden mâ-'adâ 'ulûm-ı 'aqliyyede ve riyâziyyâtta miknet ü kudretleri fevka'l-had imiş. Kütüb-i keşîreye mâlik olmağın fûnûn-ı ğarîbe ve 'ulûm-ı 'acîbe mü'tâla'asın idüp ğarâ'ib ü nevâdirden haţır-nişânları fevka't-ta'bîr ve't-tahrîr olup toķuz yüz ellisinde fevt olurlar.

el-'Âlimü'l-'âmil [T 180b] ve'l-Fâzîlü'l-kâmil el-Mevlâ Yûsuf eş-Şehir bi-Köpricük-zâde {Köpricük-zâde}

Mezkûr, Mevlânâ Sinânü'd-dîn 'ulemâ-yı ehl-i yakîn mâ-beyninde "Köpricük-zâde" dimekle meşhûrdur. 'Aşrında vâķi' kıdvetü'l-mevâlî Kara Bâlî'den ve Muħyî'd-dîn es-Samsûnî tekmîl-i 'ulûm u fûnûn idüp fazlla iştiḥâr bulur. Bir müddet Kefe'de sâkin olup tâlibîne fetvâ virür. Ba'dehu ba'zı medârisi mutaşarrıf olup Ayaşofya'ya gelür. Andan şoñra yetmiş akçe ile Amâsiyye'de fetvâ ile medrese virürler. Bu hâlde iken toķuz yüz elli birinde fevt olurlar. Mez-kûr, şâhibüt-taḥķîķ, mâliküt-tedķķîķ, 'ulûm-ı mütedâvile ve fûnûn-ı müsta'melenü'n cümlesinde mâhir olup vâlâ-himem, cemîlü's-şiyem kimesne imişler.

Ve minhum el-'Âlimü'l-'âmil ve'l-Fâzîlü'l-kâmil el-Mevlâ'n-niḥrîr eş-Şehir bi-Taşköprü-zâde {Taşköprü-zâde Efendi} {Taşköprü-zâde}

Müşârün ileyh *rahmetu'llâhi 'aleyh* âşl-ı câmi'-i menâķıb olan fâzîl-dur ki zümre-i 'ulemâda "Taşköprü-zâde" dimekle meşhûrlardur.

1 "Yine O, ilktir, bununla birlikte olgun ve tamdır."

2 "Hareket bereketle beraberdir."

Kendüler meşâhîr-i fużalâdan ve ğayrıdan taḥşîl-i faẓl u 'irfân itmişlerdür. *Şakâ'îku'n-Nu'māniyye*'de eḫşah-ı beyân ile taḫşîl buyurmuşlardır. Bu 'abd-i ḫaḫîr ve müstemend-i faḫîr tercemeye şürû' şadırında müşârûn ileyh câmi'ü'l-menâkıb ḫazretleri henüz ḫayâtda olup tercemeye istîzân içün ḫuzûr-ı şerîflerine varduḫda bu ḫaḫîrûn kemmiyyet-i ḫâlınden ve keyfiyyet-i aḫvâlınden kirâren ve mirâren tefahḫuş buyurup taḫşîlen ma'lûm [A 152b] idindüklerinden soñra "Allâhu Tebârek mübârek itmiş ola. Lâkin bir miḫdâr taḫrîr olınduḫda ne ḫadar zaḫmet daḫı olursa getirilse kelâma duḫûlünüñ ve maṭlûba vuşûlüñüz ne minvâl üzredür, mesmû'umuz ve ma'lûmumuz olsa." diyü buyurduklarında ol ḫazretûn bu teklifi ḫâṭıra olup taḫrîr olınandan bir miḫdâr ihzâr olınmışdı. Egerçi hezâr i'tîzâr u iftiḫârla kıra'at itdüm. El-ḫaḫ kemâl-i istilâ-yı ḫacletden kendümden gıtdüm. Bu nâ-tüvâna 'ârız olan ḫaclet [T 181a] ü ḫayrete mutafaṭṭın olup luṭṭla dehân açup şükrin beyân ile istiḫsân buyurup ḫazlar gösterüp du'â eylediler ve buyurdılar ki: "El'ân târiḫ-i hicret-i ḫazret-i risâlet ki ṭoḫuz yüz altmış senesi ve şehr-i Receb'ün evvelidür. Ba'de'l-yevm zemânumda çokluk imtidâda i'tikâd itmezem. Bi-izni'r-Rabb ḫazâ-yı naḫb vâḫi' olduḫda ol meşâyih-i 'izâmuñ bendesi ve şuleḫâ-yı kirâmuñ efgendesı 'işyânı ḫadden ziyâde Taşköpri-zâde fülân târiḫde fevt oldu diyü meşâyih menâkıbın itmâmdan soñra bir güşeye taḫrîr idesiz. Ammâ ne ân ki faẓl isnâd idüp fużalâdan veyâ şalâḫ isnâd idüp şuleḫâdan diyesiz ancak cümle-i ânda ve gösgötürü aḫyânda dest-i irâdetimiz ve yed-i himmetimiz dâmân-ı meşâyihden olduḫı ma'nâyı işrâben zeyl-i şerîflerinde ḫayd idesiz." diyü vaşiiyyet eyleyüp ba'dehu tekrâr du'â idüp icâzetleriyle taḫbîl-i yed idüp gıtdüm. Ḥikmetu'l-lâhdur evâḫir-i Receb'de vâşıl-ı Ḥaḫḫ olup Ḳoşantınıyye'de namâzına ḫâzır olduḫ. Mezḫûr, 'âlim ü fâzil, 'ulûm-ı zâhirede ve bâṭınede kâmil, dünyâdan mu'tezil, tekmîl-i nefse müştâḫil, İstanbul'da zemân-ı ḫazâsı tevâriḫ-i eyyâm olup icrâ-yı aḫkâm-ı seyyidü'l-enâmda hemânâ seyf-i meslûl imişler. Manşib-ı ḫazâyı daḫı ḫüsn-i rızâlarıyla ḫabûl degûl ancak imtişâlen bi'l-emri'l-'âli vâḫi' olmuş imiş. Aña binâ'en i'tibârât-ı dünyeviyyeden 'ayn-ı i'tibârı şarf idüp tezyînât-ı dehrî dilden sürüp mâsivâdan göz yummuşlar. Kü-tüb ü resâ'ilden otuzdan ziyâde mü'ellefâtı olup [A 153a] lâkin 'arîza-i dide taḫrîr ü tesvîde mâni' olmuş. Ḥattâ *Şakâ'îku'n-Nu'māniyye*'nün bir miḫdârı

hâlet-i 'amâda dinilüp kendüler terkîbin buyurup erbâb-ı başîretten bir dânişmendi tahrîr idermiş. Bu tarîkle beyâz olmuş.

Nazm: Cidd ü ikdâm ile tahşîl-i ma'ârif idüben [T 181b]
Sikke-i mermere kazımış idi Taşköprü Oğlu

el-Âlimü'l-'âmil ve'l-Fâzîlül-kâmil el-Mevlâ eş-Şehîr bi-Manastırlı Çelebi

Mezkûr, 'aşrında vâkı' olan 'ulemâdan tahşîl-i 'ilm ü fazl idüp ba'de-hu mevâliden Seydî el-Karamanî'ye müteşebbiş olup anlarıñ terbiyeleriyle manşib olup kendü vilâyetinde Manastır'da Dilbend Çelebi Medresesi'ne müderris olur. Andan ma'zûl olup tekrâr medrese-i mezbûreyi¹ virürler. Andan Edrine'de Halebiyye Medresesi'n virürler. Fazîlet-i tâmmе ile meşhûr olmağın menâşib-ı 'âliyye getürmek murâd idinürler. Lâkin ferâğat galebe idüp ihtiyâr-ı 'uzlet idüp kabûl itmezler. Pes Manastır cizyesi maḥşûlinden yevmiyye yigirmişer aḳçe vazîfe iderler. Her re's-i senede ḥarâccılar vazîfesin ihrâc idüp yuyup pâk idüp ḥuzûrına getirürler imiş. Yedi aḳçesi kefâfına kifâyet idüp bâķîsin kayd-ı ḥayâtda olduḳça 'âmmen ilâ-'âm erâmil ü eytâm cinsine defterle tevzî' ü taḳsîm iderler imiş. Da'imâ deftercûgi yanında olup tevzî'-nâmede olan fuḳarânuñ biri fevt olsa anuñ yirine bir maḥallin arayup bulur kayd iderler imiş. Mezkûr, 'âlim ü fâzîl ve cümle-i fende kâmil, cümle-i eyyâmda şâ'im ve leyâlîde ḳâ'im, ma'ârif-i şüfiyyeden ḥazḳ-ı 'aẓîmleri olup gösgötürî 'ömrinde efrâddan ferd ve zümre-i insândan eḥad, aḳvâlinde ve efâlinde müte'ezzî olmayup maḳâmât-ı 'ulyâya vâşıl bereketü'llâhdan bir bereket olup ṭoḳuz yüz kırḳ dördinde dâḥil-i dâr-ı cinân olurlar.

el-Âlimü'l-'âmil ve'l-Fâzîlül-kâmil el-Mevlâ eş-Şeyḥ İbrâḫîm el-Ḥalebî el-Ḥanefî Ḥaṭîb-i Câmî' es-Sultân Meḥmed Ḥân bi-Medîneti² Koşantınıyye

Mezkûr şeyḥ, Ḥaleb'den olup vilâyetinde 'aşrî 'ulemâsından bir miḳdâr tahşîl eyleyüp andan li-eclî'l-iştigâl diyâr-ı Mıṣr'a irtihâl idüp 'ulemâsından eḥâdiş ü tefâsiri ve uşûl ü fûrû'ı ve fenn-i ferâ'izi [A 153b] kemâliyle

1 mezbûreyi: mezkûreyi A

2 bi-Medîneti: -T

ise İstanbul'da dārü't-ta'lim binâ idüp aña şarf eyleyüp ve cümle kitâbların vakf-ı 'ulemâ idüp egerçi mesned-i kazâda imişler. Lâkin yine ma'îşetleri erbâb-ı fenâ tarîkı üzre olup dervîşâne imiş.

el-‘Âlimü'l-‘âmil ve'l-Fâzılü'l-kâmil el-Mevlâ Celâlü'd-dîn el-Kâzî

Mezkûr, evvelâ 'aşrı 'ulemâsından kırâ'at-ı 'ilmiyye idüp andan meşâhîr-i 'ulemâdan Hâcî Hasan Oğlu'na yetişüp ba'dehu medreselerine müderris olup andan ba'zı bilâda kâzî olup ba'dehu dâ'îye-i terk galebe idüp kazâdan ferâğat iderler. Yevmiyye hıżâne-i 'amireden otuz beşer akçe ta'yîn olunur. Mezkûr, nefsinde 'âlim ü fâzıl ve cümle fende kâmil, 'ilmiyle 'âmil, şağîr ü kebîr, ğanî vü fakîr yanında bir olup aşâğire ekâbirden ziyâde ri'âyet ve fakîre ğanîden artuk hîmâyet idüp hüsn-i hîlkatinde ve le'âfet-i şânında bî-naẓîr kimesne imiş.

el-‘Âlimü'l-‘âmil ve'l-Fâzılü'l-kâmil el-Mevlâ Süleymân er-Rûmî

Mezkûr, 'aşrı 'ulemâsından tahşîl-i 'ilm ü fazl eyleyüp Anġara Medrese-si'ne andan Tokat Medresesi'ne andan İstanbul'da 'Alî Paşa'ya andan Edri-ne'de Çifte'nün birine müderris olup Çifte'de iken fevt olmuşlar. Hâġân-ı cihân, İskender-i devrân Sultân Süleymân Hân ġazretleri senen-i sünen-i seyyidü'l-mürselini ri'âyeten şeh-zâdeler sünneti için 'urs-ı mübâreke mü-bâşeret fermân olunur. Cümle-i âfâġa ulaġlar irsâl olunup memâlik-i maġrû-se-i sultânî ve eġâlîm-i ma'mûre-i cihân-bânide vâġî' olan cümle-i ümem da'vet olunup cihân-ı erba'adan ve eġâlîm-i seb'adan zemânenün serdârları ve 'aşruñ [T 183a] nâmdârları cem' olup fużalâ-yı şâġibü's-şadr ve 'ulemâ-yı celîlü'l-ġadr, dîvân-ı 'âlî-i şehriyâr-ı zevî'l-îġtidârda cem' olurlar. Herke-se şânına göre maġâm ta'yîn olunup âdâbla geġüp oturup şehriyâr-ı Mir-riġ-intiġâm'dan ba'de't-ġa'am mübâġase-i 'ilmiyye fermân olunur. Evvelâ şeyġül-İslâm, müftî'l-enâm fetġ-i kelâm eyleyüp münâsib-i maġâm-ı ke-limât-ı 'ilmiyyeye şürü' iderler. Pes herkes nihâdında nihâde olan iġtidârın izġâr ve fazl u kemâlin iş'âr murâd idinüp ġavġâ-yı baġş-i [A 154b] ehl-i beyân ve aşġâb-ı tibyân-ı Keyvân'a irüp bu ġâl üzre meġâbet-i meclisden mevlânâ-yı mezkûra kemâl-i dehşet ve nihâyet mertebe-i heybet ġarî olup

oturduğu yerde hayret alup mağsiyyen ‘ale’l-vech düşüp kaldırıp menziline işâl idince teslîm-i rûh iderler. Mezkûr, hâlimü’t-tab‘, selîmü’l-kalb ancak tekâmîl-i nefse meşgûl ve muzahrafât-ı dünyeviyyeden mu‘teriz kimesne olup vefâtları çokuz yüz otuz yedisinde vâkı‘ olmuş.

el-‘Âlimü’l-‘âmil ve’l-Fâzîlû’l-kâmil el-Mevlâ Şemsü’d-dîn Aḥmed eş-Şehîr bi-Varaḳ Şemsü’d-dîn

Mezkûr, evvelâ ‘aşrı ‘ulemâsından taḥşîl-i ‘ilm eyleyüp ba‘dehu ba‘zı medârise müderris olup andan Kâlender-hâne’ye ve Eyyüb-i Enşârî’ye müderris olup Şemâniyye’ye gelüp anda iken fevt olmuşlar. Mezkûr, selîmü’t-tab‘, hâlimü’n-nefs, ahlâḳ-ı ḥamîde ile mevşûf, talebe emrinde ictihâdla ma‘rûf kimesne olup gün başına şürûḥ ü mütündan bir varaḳ kıra‘at olunmasa fevka’l-ḥad mütezaccir olurlar imiş.

el-‘Âlimü’l-‘âmil ve’l-Fâzîlû’l-kâmil el-Mevlâ Muşlihü’d-dîn Muştafâ eş-Şehîr bi-Maşdar

Mezkûr, ‘aşrı ‘ulemâsından refi‘ü’ş-şân ‘ulemâdan taḥşîl-i ‘ilm ü ‘irfân idüp ba‘zı medârisden sonra Mağnisâda Sulṭâniyye’ye müderris olurlar. Andan Şemâniyye’ye gelüp andan Haleb’e andan Ka‘be-i Mu‘azzama’ya kâzî olmuşlar. Andan ma‘zûl olup gelürken [T 183b] İstanbul’a qarîb maḥalde fevt olmuşlar. Mezkûr, hâlim ü selîm, vecîh ü kerîm, maşdar-ı ma‘rifet, maẓhar-ı şadâḳat, ‘akîdesi pâk, derûnı tâbnâk, ḥayrâta tâlib, şüfiyye semtine râḡîb, ḥattâ meşâyihden şeyḥ-i ‘ârif-i bi’llâh es-Seyyid ‘Alî ḥıdmetlerine yetişüp enfâs-ı nefiselerinden behre-yâb olup terbiyeleriyle maḳâmât-ı ‘ulyâya vâsıl olmuşlar. Câmî‘ü’l-menâḳıb ḥazretleri bunların için te’lîfe mültefit olmamışlar diyü buyurmuşlar. Ammâ bu ḥakîr kuzât zümresinden Filibe’i Revnaḳ-zâde Muḥyi’d-dîn Efendi’de taşavvufa müte‘allik bir laṭîf kitâb gördüm. Su‘âl itdükde Maşdar Efendi’den şadırdur. Anların mü’ellefidür. Lâkin nâdirü’l-vuḳû‘dur diyü buyurdılar.

el-‘Âlimü’l-‘âmil ve’l-Fâzîlû’l-kâmil el-Mevlâ Meḥemmed el-Hüseynî eş-Şehîr bi-Zeyrek

Mezkûr, Anḳara nevâḥîsinden zuhûr idüp meşâhîr-i ‘ulemâdan Sinânü’d-dîn-i Kirmânî’den ve Seydî Meḥemmed [A 155a] el-Ḳocevî’den ve

Berikî-zâde'den tahşil-i 'ilm eyleyüp ba'dehu Kara Bâli i'adesinden manşiba 'avdet idüp Ankarâ'ya ve Merzifon'a ve Tokat'a müderris olup andan Şeh-zâde Sulţân Mehemmed'e mu'allim olup mu'allim iken toköz yüz kırk yedisinde fevt olmuş. Müşârün ileyh fûnûn-ı keşîrede mahâretinden mâ'-adâ fenn-i 'Arabîyyet'de ve uşûl-ı fıkhdâ ve eḥâdiş ü tefâsîrde yed-i tûlâsı olup 'alâ-merriş-şühür ve'l-a'vâm izdiyâd-ı fezâ'il içün iḳdâm u ihtimâm üzre olup dâ'imâ şalât-ı mefrûzâyı ve sünen-i mes'ûdeyi¹ ri'âyet idüp şâhib-tertib olup tekellüm-i kelâm-ı Hakk'da levme-i lâ'imden aşlâ mübâlâtı olmayup ekâbir-i dehre ve a'yân-ı aşra ziyâret ü ri'âyete varmak âdeti olmayup varduğı taḳdîrce dahı seyrün varurlar imiş.

el-'Âlimü'l-'âmil ve'l-Fâzîlü'l-kâmil el-Mevlâ Muḫyi'd-dîn el-Ḳocevî eş-Şehîr bi-Muḫyi'd-dîn el-Esved

Mezkûr, meşâhîr-i fużalâdan Efḍal-zâde hıdmetine müteşebbiş olup hıdmet-i şerîflerinden iḳtinâ-yı [T 184a] 'ulûm ve ictinâ-yı şemerât-ı 'ilm ü faẓl idüp terbiyeleriyle manşib olur. Ba'zı medârise müderris olup andan Şeh-zâde Sulţân Muştafâ'ya mu'allim olur. Mu'allim iken toköz yüz kırk beşinde fevt olur. Mezkûr, 'âlim-i müteşerri', fâzıl-ı müteverri', 'aḳidesi pâk ü şâf, muzahrafâtdan mu'âf, selimü'l-kâlb ve'l-kâlib kimesne imişler.

el-'Âlimü'l-'âmil ve'l-Fâzîlü'l-kâmil el-Mevlâ Ḥayrüd-dîn Ḥızır-Ḳuddise Sirruhu²

Mezkûr, Merzifon'da vücûda gelüp 'aşrı 'ulemâsından tekmîl-i 'ulûm ve tahşil-i fûnûn eyleyüp beyne'l-aḫyâr faẓlla iştiḥâr bulur. Ba'zı medâris-den sonra Şeh-zâde Sulţân Muştafâ'ya kezâlik mu'allim iken toköz yüz elli üçinde fevt olurlar. Mezkûr, cümle-i evḳâtdan tekmîl-i ma'ârif üzre olup ṭab'-ı naḳḳâd ve zihni veḳḳâda mâlik, ceyyidü'l-ḳarîḥa, istiḳâmet-i 'aḳlla muttaşîf, *Taşdîḳât*'a şerḥ yazup ve ba'zı mevâdd-ı müşkile sühûletin murâd idinüp risâlât tahrîr idüp müṭâla'a idenler ṭab'âtına şehâdet-i tāmme itmişler.

1 mes'ûdeyi: ma'hûdeyi T [A'da kelime ma'hûdeyi olarak geçmekte olup sah kaydı ile düzeltilmiştir.]

2 Ḳuddise Sirruhu: -A

**el-‘Âlimü'l-‘âmil ve'l-Fâzılü'l-kâmil el-Mevlâ Hidâyetü'llâh el-Mevlâ
el-Fâzıl Yâr 'Alî el-'Acemî**

Mezkûr, meşâhîr-i [A 155b] 'ulemâdan Pîr Aḥmed Çelebi'den ve Taşköpri-zâde'den ve Muḥyi'd-dîn el-Fenârî'den ve Kemâlpaşa-zâde'den taḥşîl-i 'irfân eyleyüp ba'dehu Efdal-zâde Medresesi'ne ve Kalendarîyye'ye ve Burusa'da Sulṭân Bâyezîd'e andan Medrese-i Manastır'a andan Çifte'nün birine andan Şemâniyye'ye gelüp andan Mekke kâzîsî olup andan 'arîza-ı remed ile ma'rûz olup terk-i kâzâ idüp Mısır'a gelüp bu hâl üzre toḳuz yüz kırk sekizinde fevt olur. Mezkûr, 'ulûm-ı müdevveneyi cümleten ihâta idüp bu cümleden uşûl ü fîrû'da mahâretleri zâ'idü'l-vaşf olup nefsinde 'âlim-i kerîm, fâzıl-ı selîm, marzîyyü's-sîre, maḥmûdu't-ṭarîka, şâhibü'l-ḥaḳîka, muḥaḳḳîk ü müdeḳḳîk kimesne imişler.

**Ve minhum el-‘Âlimü'l-‘âmil el-Fâzılü'l-kâmil el-Mevlâ Meḥemmed
bin Ḥüsâmü'd-dîn -Ḳuddise Sirruhu-¹ {Mevlâ Ḥüsâmü'd-dîn}
{Ḥüsâm-zâde} [T 184b]**

Mezkûruñ vâlidî Sulṭân Meḥemmed Ḥân devrinde maḳtûl olan Karamanî Meḥemmed Paşa 'ibâdından imişler. Aña binâ'en mâ'il-i 'ilm ü ma'rifet olup zemânında “Mevlâ Ḥüsâmü'd-dîn” demekle meşhûrlar imiş. Ba'zî kaşabaya kâzî olup kâzî iken fevt olur. OḒlı mezkûr Muḥyi'd-dîn vâlidî vefâtından soñra 'asrı 'ulemâsından taḥşîl-i 'ilm idüp meşâhîr-i fuṣalâdan Taşköpri-zâde'den ve Mevlâ Ḥüsâmü'd-dîn'den ve fâzıl-ı 'allâme Kemâlpaşa-zâde'den taḥşîl-i 'ilm ü 'irfân idüp beyne'l-aḳrân müşârün ileyh bi'l-benân olur. Ba'dehu Burusa'da 'İsâ Beg'e andan Vâcidiyye'ye andan belde-i Sîre'ye andan belde-i Amâsiyye'de Ḥüseyniyye'ye andan Çorlı'ya andan Burusa'da Manastır'a andan MaḒnisa'da Sulṭâniyye'ye andan Şemâniyye'ye andan Edrine'de Bâyezîd Ḥân'a müderris andan Burusa'ya kâzî olup ma'zûl olup yine Burusa'da seksen aḳçe ile Murâd Ḥân müderrisi olur. Andan Ayaşofya'ya andan yine yüz aḳçe ile Şemâniyye'ye müderris andan Burusa'ya kâzî andan Edrine'ye andan İstanbul'a kâzî olup toḳuz yüz altmış beşinde fevt olur. Mezkûr, 'âlim-i muḥaḳḳîk, fâzıl-ı müdeḳḳîk, cümle-i 'ulûmda şîrket üzre

1 Ḳuddise Sirruhu: -A

olduğundan gayrı uşûl ü fîrû'da, mantık u kelâmda zâ'idü'l-vaşf imişler ve nazımla mümâresetleri olup tevârih ü muhâzarâtda [A 156a] kudretleri ve yâd-dâstları fevka'l-had imiş.

el-‘Âlimü'l-‘âmil ve'l-Fâzılü'l-kâmil el-Mevlâ Muhyi'd-dîn el-Aydinî eş-Şehîr bi-Ehlice {Ehlice Muhyi'd-dîn}

Mezkûr, 'aşrında vâkı' fazıla şâyi' fuzalâdan Pîr Aḥmed Çelebi'den ve Hüsâmü'd-dîn'den ve Hâcî Hasan-zâde'den taḥşîl-i 'ilm ü fazl idüp Hâcî Hasan-zâde i'âdesinden manşiba 'avdet ider. Ba'zı medârisden sonra İstanbul'da Pîrî Paşa'ya ve Burusa'da Manastır'a andan Sulṭâniyye'ye müderris olup müddet-i keşîre anda olup müderris iken tokuz yüz elli birinde fevt olur. Mezkûr, müderris-i müfid, talebe külli müstefid [T 185a] olup ahyānen va'z u naşîhat idüp nâs-ı bî-kıyâs müctemi' olup muntefi' olup müstemî' olurlar imiş.

el-‘Âlimü'l-‘âmil el-Fâzılü'l-kâmil el-Mevlâ ‘Abdu'l-kâdir -Ḳuddise Sirruhu-¹ {Manâv ‘Abdî}

Mezkûr, 'aşrı 'ulemâsından Hüsâm Çelebi'den kırâ'at idüp ba'dehu Burusa'da Mollâ Husrev Medresesi'ne andan Ferhâdiyye'ye andan Karaḥişâr'a andan Burusa'da Manastır'a andan Sulṭâniyye'ye andan Mağnisa'da diğer Sulṭâniyye'ye andan Burusa'da Murâd Hân'a andan Ka'betu'llâh kâzîsı olup andan yeden bi-yedin Mısr'a kâzî olur. Kâzî iken tokuz yüz elli dördünde fevt olur. Mezkûr, 'âlim-i vakûr, fâzıl-ı şekûr, şaḥîḥü'l-i'tikâd, selîmü'l-fü'ad, dâ'imâ sābit 'ale'l-haḳḳ, şıdka mâ-şadaḳ kimesne imişler.

el-‘Âlimü'l-‘âmil ve'l-Fâzılü'l-kâmil el-Mevlâ Hüsâmü'd-dîn Hüseyin Ahû el-Mevlâ Hasan Çelebi el-Karaşuyî {Hüsâm Çelebi}

Mezkûr, 'aşrı 'ulemâsından kırâ'at idüp andan Monlâ Hayrüd-dîn terbiyesiyle mülâzım olur. Ba'zı medârise müderris olduğdan sonra Mağnisa'da Sulṭâniyye'ye andan Şemâniyye'ye müderris iken tokuz yüz kırk yedisinde fevt olur. Mezkûruñ 'ulûm-ı 'aḳliyyede kemâl-i mahâreti olup zekî vü mu-tafaṭtın, 'âlim-i mütefennin kimesne imişler.

1 Ḳuddise Sirruhu: -A

el-‘Âlimü'l-‘âmil el-Fâzîlül-kâmil el-Mevlâ Kemâl Çelebi {Kemâl-i Ümmî}

Mezkûr, ‘aşrı ‘ulemâsından kırâ’at idüp Hüsâm Çelebi i‘âdesinden mülâzım olup ba‘zı medârisden soñra İznîk Medresesi’ne ve Edrine’de Çifte’nün ‘atîkine andan Semâniyye’ye andan Burusa’da Sultâniyye’ye müderris olup andan Bağdâd’a kâzî olup kâzî [A 156b] iken toköz yüz elli yedisinde fevt olmuş. Mezkûr, ‘âlim-i selîmü’t-‘tab’, tâlib-i felâh, râğıb-ı şalâh, şabûr [u] vakûr, kerîmül-aḥlâk, marzıyyü’l-maḥâsin kimesne imişler.

el-‘Âlimü'l-‘âmil el-Fâzîlül-kâmil el-Mevlâ Emîr Ḥasan Çelebi İbn es-Seyyid¹ ‘Alî Çelebi {Emîr Ḥasan Çelebi}

Mezkûr, meşâhîr-i fuзалâdan Gedik Hüsâm’dan ve Aşcı-zâde Ḥasan Çelebi’den ve Mu‘ammâ-zâde’den andan fâzîl Kâdirî Çelebi’den tahşîl-i ‘ilm idüp² [T 185b] fâzîl Kâdirî’den mülâzım olup Koşantınıyye’de Dâvûd Paşa’ya andan Muştafâ Paşa’ya andan yine İstanbul’da Sultâniyye’ye andan Semâniyye’ye andan Şofya’ya andan yetmiş akçe ile yine Semâniyye’de müderris iken toköz yüz ellisinde fevt olurlar. Mezkûr, kemâl mertebe zekî, muşâhabetleri lezîz, ma‘ârifden mütelezzez, kerîmü’n-nefs, zarîfü’t-‘tab’, şâhib-mürüvvat, ‘âlî-himmet, talebe emrin râ’î, mehâmm-ı havâş u ‘avâm-ma sâ’î, ceriyyü’l-cinân, talîkû’l-lisân imişler.

el-‘Âlimü'l-‘âmil ve’l-Fâzîlül-kâmil el-Mevlâ Meḥemmed Çelebi bin el-Vezîr Muştafâ Paşa {Muştafâ Paşa-zâde}

Mezkûr, aşḥâb-ı faẓl u beyândan tekmîl-i ‘irfân itdükden soñra istiḥkâk-ı zâtıyyesi ile evvelâ İstanbul’da Vâlidî Medresesi’ne andan Burusa’da Sultâniyye’ye müderris iken henüz ‘unfuvân-ı cüvânide toköz yüz kırkında murğ-ı rûḥ-ı pür-fütûḥları Firdevs gülşenin âşyân idinmiş. Mezkûruñ cümle-i ‘ulûmda ve fûnûnda ve şürûḥ u mütûnda küllî ihâtası olup zekâvet-i ṭab’la ve istiḳâmet-i ‘aklla ârâste, fûnûn-ı feẓâ’îl ü ma‘ârif ile pîrâste, edîb ü lebîb, ḥasîb ü nesîb, ‘âlim ü fâzîl, cümle-i ma‘ârifde kâmil-i cüvân olup ‘ömrinde imtidâd olsa ehl-i ‘irfân zümresinden ‘azîmü’ş-şân olup şâhib-i te’lîf ü taşnîf olmaḳda iştibâh yoğdı diyü rivâyet iderler.

1 es-Seyyid: es-Seydî T

2 ‘ilm idüp: idüp ‘ilm T

el-‘Âlimü'l-‘âmil el-Fâzîlü'l-kâmil el-Mevlâ Ferruh el-Çaramanî

Mezkûr, ekâbir-i ‘ulemâdan mu‘allim-i sulţân-ı a‘zam Monlâ Hayrûd-dîn’den mülâzım olup ba‘zı medârisden sonra Çalender-hâne’ye andan Çorlı’ya andan Çifte’nün birine andan Şemâniyye’de müderris iken tokuz yüz altmış dördinde fevt olur. Mezkûr, laţîfî’-t-‘tab‘, zarîfî’-n-nefs, muşâhabeti ferah-fezâ [A 157a] meclis-ârâ, talikû’l-lisân, bâhirü’l-beyân kimesne imişler.

el-‘Âlimü'l-‘âmil ve’l-Fâzîlü'l-kâmil el-Mevlâ Şemsü’d-dîn el-Germiyânî eş-Şehir bi-Küçük Şems

Mezkûr, ‘ulemâ-yı ‘aşrından tahşîl-i ‘ilm idüp ba‘dehu mu‘allim-i sulţân Monlâ Hayrûd-dîn’den mülâzım olup [T 186a] ba‘zı medârisden sonra İstanbul’da Maḥmûd Paşa’ya andan Burusa’da Sulţâniyye’ye andan Şemâniyye’ye andan Selîm Hân’a evvelâ bunlar müderris olup müderris iken tokuz yüz elli yedisinde fevt olurlar. Mezkûr, ‘âlim-i muḥakkik, fâzîl-ı müdekkik, cümle-i ‘ulûm-ı mütedâvilede ve fûnûn-ı müsta‘melede müşâkeret-i tām-mesi olup bir ân tazîyî-i zemâna râzî olmayup ‘alâ-merriş-şühûr ve’l-a‘vâm iştiğâl-i tām üzre imişler.

el-‘Âlimü'l-‘âmil ve’l-Fâzîlü'l-kâmil el-Mevlâ Şemsü’d-dîn Ahmed el-Burusevî

Mezkûr, meşâhîr-i fużalâdan Müftî ‘Alî Çelebi’den mülâzım olup andan Burusa’da ‘İsâ Beg’e andan İnegöl’e müderris olup anda iken fevt olmuşlar. Mezkûr, ânâ’ü’l-leyl ve etrâfî’-n-nehâr ‘ilme şuglle iştiḥâr bulup kuvvet-i ‘aqliyye ve şihḥat-i fikriyye ile ğavâmız-ı ‘ulûmdan niçe maḥalli ḥal idüp resâ’il tahrîr idüp bir risâlât-ı mezkûre el-‘uhdetu ‘ale’r-râvî fûnûndan niçe meṭâlib-i ‘âliyyi ḥâvî olup lâkin şavârif-ı eyyâm ve mevânî-i ‘ı çarḥ-ı nâ-fercâm beyâzına mâni’ olup müsveddede kalmış.

el-‘Âlimü'l-‘âmil ve’l-Fâzîlü'l-kâmil el-Mevlâ Yahyâ Çelebi eş-Şehir bi-Muḥyi’d-dîncik-zâde

Müşârün ileyh, ‘aşrında vâkı‘, fazlla şâyi‘, erbâb-ı beyândan tahşîl-i ‘ilm ü ‘irfân idüp beyne’l-aḫrân müşârün ileyh bi’l-benân olur. Ba‘dehu ekâbir-i fużalâdan Merḥabâ Efendi’ye müteşebbiş olup anlardan mülâzım

olup ba'dehu Edrine'de Beglerbegi'ne andan Edrine'de Câmî'-i Ardana¹ andan kırk akçe ile İstanbul'da İbrâhîm Paşa Medresesi virildükde marîz olup müjdegânî için dîvân-ı 'âlıden haber vârid olduğda fevt olmuş bulunur. Mezkûruñ 'ilm-i edebîyyede ve 'aklıyyede ve naklıyyede ve uşûl ü fûrû'da ve ma'kül ü meşrû'da mahâret-i tâmmesi olup *Hâşiye-i Tecrid* pâyesinde [A 157b] müderris iken niçe fevâ'idi hâvî *Tefsîr-i Kâzî* nakl idüp fûnûn-ı cüz'îyyede hüd küllî kudretleri olup 'ilm-i muhâzarâtta ve tevârîhde ve şaşâ'id-i 'Arabîyye'de ma'lûmâtı zâ'idü'l-vaşf olup istikâmet-i 'aql ve selâmet-i tab' bundan ziyâde mutaşavver [T 186b] olmayup eger 'ömrinde imtidâd olup rûzgâr müsâ'ade itmiş olaydı cümle-i 'ulûmda 'azîmü's-şân olup te'lîf ü taşnîfe müte'allik niçe âşâr zuhûr ider idi. Henüz sinn-i şebâbda hüdûd-ı hamsinde İstanbul'da fevt olur. Nefsinde hâlim ü selîm ve vecîh ü kerîm, kâmilül-l-'ayâr, şâhib-i 'ırz u vaqâr², edîb ü lebîb, hasîb ü nesîb, âşâr-ı fîtnat ve envâr-ı zekâ ve kâbiliyyet nâşiyelerinde peydâ ve çehrelerinde hüveydâ idi.

el-'Âlimül-l-'âmil ve'l-Fâzîlül-l-kâmil el-Mevlâ 'Abdu'r-raḥmân bin Yûnus el-İmâm

Mezkûr, meşâhîr-i 'ulemâdan Seydî el-Ḳocevî hıdmetine irişüp anlardan mülâzım olup otuz akçe müderris iken fevt olur. Vefâtı çokuz yüz elli ikisinde vâkî' olmuş. Mezkûr, nefsinde kemâl-i zekâyla ve istikâmet-i tab' ile mevşûf olup 'ulûmdan kelâma nisbetleri ziyâde olup fenn-i mezkûra müte'allik niçe gâmîz maḥalleri kuvvet-i fikriyye ile hâl idüp vâsıl-ı maḳâm-ı tahkîk imişler.

el-'Âlimül-l-'âmil ve'l-Fâzîlül-l-kâmil el-Mevlâ 'Abdu'l-kerîm el-Vizevî

Mezkûr, fâzıl-ı 'allâme Kemâlpâşa-zâde'den tahşîl-i 'ulûm ü fûnûn idüp Mağnisa'da Sulṭâniyye müderrisi iken çokuz yüz altmış birinde fevt olmuş. Mezkûruñ leṭâfet-i şânı ve beyne'l-ahâlî 'ilmle 'unvânı beyâna muḥtâc

1 *Hadâ'iku'r-reyhânî*'da 201b'de bulunan Muhyiddincikzâde biyografisinde bu cami Eski Cami olarak geçmektedir.

2 vaqâr: vaḳâ T

olmayup ‘âlim-i müdekkik, fâzıl-ı muhakki, firâsetde bi-naẓır, muhibb-i saġır ü kebîr, muşâhabetleri lezîz, sebük-rûh, zarîfî’ n-nefs, kerîmü’ş-şân, bâhirü’l-lisân kimesne imişler.

el-‘Âlimü’l-‘âmil ve’l-Fâzılü’l-kâmil el-Mevlâ Şemsü’d-dîn Ahmed el-Bolevî

Mezkûr, Bolı nâm kaşabada vücûda gelüp ‘aşrı ‘ulemâsından okıyup ba’dehu ekâbir-i fużalâdan Qâdirî Çelebi’den mülâzım olup ba’zı medâris-den soñra Koştantıniyye’de Dâvûd Paşa’ya andan Muştafa Paşa’ya andan Çifte’den Medrese-i Cedîde’ye andan Şemâniyye’ye [A 158a] andan Ed-rine’de Sultân Bâyezîd’e müderris olup [T 187a] andan Şâm’a kâzî olup ma’zûl olup seksen akçe ile mütekâ’id olup toköz yüz altmış beşinde fevt olur. Mezkûr, kerîmü’n-nefs, latîfî’-t-tab’, ahlâk-ı hamîde ve evşâf-ı pesen-dide şâhibi olup ‘ilme ve ehline muhib imişler.

el-‘Âlimü’l-‘âmil ve’l-Fâzılü’l-kâmil el-Mevlâ Sa’dî Çelebi el-Akşehirî

Mezkûr, ‘aşrı ‘ulemâsından okıyup andan mevâliden Muhyî’d-dîn el-Fenârî’ye yetişüp andan Monlâ Hayrî’d-dîn’den mülâzım olup Dime-toka’ya ve İstanbul’da İbrâhîm Paşa andan Filibe’ye müderris iken Şeh-zâde Sultân Mehmed’e mu’allim olup vefâtından soñra Şemâniyye’ye gelür. Andan Amâsiyye’de müderris ve müftî olup andan Burusa’da Murâd Hân’a müderris olup toköz yüz elli yedisinde fevt olur. Mezkûr, ‘âlim-i muta-fatîın, tarîk-ı şüfiyyeden hazz-ı vâfir ve zevk-ı mütekâşir ahz idüp vâsıl-ı makâm-ı tahkîk imişler.

el-‘Âlimü’l-‘âmil ve’l-Fâzılü’l-kâmil el-Mevlâ Hayrî’d-dîn eş-Şehir bi-Hayrî’d-dîn el-Aşgar

Mezkûr, Anķara nâm kaşabada vücûda gelüp ‘aşrı ‘ulemâsından okıyup ba’dehu meşâhîr-i fużalâdan Tâc-zâde’ye yetişüp Hâcî Hasan Oġlı Medre-sesi’ne ve Üsküb’e andan Çorlı’ya müderris iken toköz yüz kırk beşinde fevt olur. Mezkûr, müteşerri’ ü mütedeyyin, lezîzü’ş-şohbet, nâdire-güy, hoş-hüy kimesne olup envâ’-ı nazma kâdir imişler.

el-‘Âlimü'l-‘âmil ve'l-Fâzîlü'l-kâmil el-Mevlâ Hasan Çelebi el-Karamanî

Mezkûr, Yeñişehr'de zühûr idüp 'aşrı 'ulemâsından kırâ'at idüp ba'dehu Seydî el-Hamîdî'ye irişüp terbiyeleriyle manşib olup Ğalağa gibi ve Selânîk gibi ba'zı bilâda kâzî olup kâzî iken 'arıza-i remed ile ma'rûz olup ifâkat-dan göz yumup manşibdan ferâğat iderler. Müteķâ'id olmak hükmiyle kırk akçe ta'yîn olunup toķuz yüz altmışında [T 187b] fevt olur. Mezkûr, 'âlim ü fâzıl, her fende kâmil, uşûl ü furû'a uşûl ü furû'ıyla 'âlim, tefâsîr ü eķâ-dîşde ve 'Arabîyyet'de mahâret-i kâmile ve ķudret-i şâmîleleri olup nefsinde kerîmü'ş-şân [A 158b] şâhibü'l-luţf ve'l-ihsân, ni'met-i bî-kerâna ve şervet-i bî-pâyâna mâlik muķibb-i ķayrât imişler.

**el-‘Âlimü'l-‘âmil el-Fâzîlü'l-kâmil el-Mevlâ Muķyî'd-dîn
Meķmed eş-Şehîr bi-Kâsım Çelebi Oğlı**

Mezkûruñ vâlidî Kâsım Çelebi, İstanbul'a kâzî olup velâdeti târîhinde hîzâne-i 'âmireden yevmî on beş akçe 'ulûfeye mutaşarrıf imişler. Mebânî-i 'ulûmı 'aşrı 'ulemâsından taķşîl eyleyüp ba'dehu mevâliden Yârķişâr Oğlı'na müteşebbiş olup anlardan taķşîl-i fâzıl u 'irfân idüp ba'zı bilâda kâzî olup iki yüz akçe ile Selânîk ve 'Avreķişârı kâzîsı olur. Andan 'Arab ve 'Acem defterdârı olup hâric ez-defter taķşîl-i sîm ü zer idüp ma'zûl olup üç yüz akçe ile Bolayır tevliyetin virüp Malğara¹ kazâsın zamîme iderler. Tevliyet-de niçe müddet 'ıyş-ı firâvân eyleyüp andan yüz yetmiş akçe ile Ayaşuluğ ve Ladîķiyye kazâsın virürler. 'Ömrleri ahîrinde yüz yetmiş akçe tekâ'üd hükmiyle Üsküb kazâsın virürler. Nefsinde hafîfü'r-rûķ, laţîfü't-ţab', ke-rem-i şânları ve leţâfet-i ţab'-ı ĥurde-dânları ĥadden ziyâde ve fevķa'l-âde olup ihsân ismine mazhar, fûnûn-ı keşîreye vâķıf, muķibb-i erbâb-ı ma'ârif kimesne olup toķuz yüz elli beşinde Üsküb'de fevt olurlar.

**el-‘Âlimü'l-‘âmil el-Fâzîlü'l-kâmil eş-Şehîr bi-İbnü'l-Ĥekîm
Muķyî'd-dîn {İbnü'l-Ĥekîm Muķyî'd-dîn}**

Mezkûr, 'aşrı 'ulemâsından kırâ'at idüp meşâhîr-i 'ulemâdan toķ kimes-nenüñ ĥıdmetine irişüp cümleñ ĥuzûrında ķabûl-i tām ile maķbûlleri

1 Malğara: Mağlağra A

olup ba'zı menâşıbdan sonra Medîne-i Münevvere'ye kâzî olup kâzî iken fevt olur. Mezkûr, 'âlim ü fâzıl, semti laţîf, nefsi zarîf, mâlik-i hayrât [T 188a] ve râtib-i meberrât olup İstanbul'da medreseleri dahı var imiş.

el-'Âlimü'l-'âmil ve'l-Fâzılü'l-kâmil el-Mevlâ 'Abdu'l-hayy bin 'Abdu'l-kerîm -Kuddise Sirruhu¹

Mezkûr, 'aşrında vâkı' aşhâb-ı beyândan tahşil-i 'ilm ü 'irfân idüp ba'zı manşıbdan sonra Amâsiyye'ye müderris olup andan Vezîr Muştafâ Paşa'ya andan ba'zı bilâda kâzî olup kâzî iken şüfiyye [A 159a] semtine râğib olup kazâdan ferâğat idüp yine cenâb-ı sulţândan kazâ teklîf olunup cebren Âmid kazâsın virürler. Andan Amâsiyye'ye kâzılığın virürler. Andan yine terk-i kazâ idüp rızâ-yı Hakk murâd idinüp tâ'ata meşğûl olup bu hâl üzre fevt olur. Mezkûr, kerîmü't-ţab', sahiyyü'n-nefs, fûnûn-ı 'Arabiyyet'de bî-nazîr ve ehadîs ü tefâsirde bî-mişl, zîbâ haţta mâlik kimesne imişler.

el-'Âlimü'l-'âmil ve'l-Fâzılü'l-kâmil el-Mevlâ Şemsü'd-dîn Ahmed bin 'Ömer bin Emrüllâh bin eş-Şeyh Akşemsü'd-dîn -Kuddise Sirruhu²

Mezkûr, meşâhîr-i 'ulemâdan ve huzzâk-ı 'aşrdan Fahrü'd-dîn'den, Muḥ-yî'd-dîn el-Fenârî'den ve Kâdirî Çelebi'den tahşil-i 'ulûm ü fûnûn idüp ba'zı medârisden sonra Burusa'da Hanceriyye'ye müderris olup andan Şeh-zâde Sulţân Selîm'e mu'allim olup mu'allim iken çokuz yüz elli çokuzında fevt olur. Mezkûr, 'âlim ü fâzıl, 'ulûm-ı mütedâvilenüñ ve fûnûn-ı müsta'melenüñ cümlesinden müşâreket-i tâmmesi olup ba'zı mevâzi'-ı müşkileyi kuvvet-i fikriyye ile hâl idüp risâlat yazmışlardır. Nefsinde suḥan-âferîn, 'âlim-i şâhib-temkîn, kâdir-i te'lif ü taşnîf olup lâkin 'ömr müsâ'ade itmeyüp henüz cüvân iken Firdevs bağın aşyân idinmişler.

el-'Âlimü'l-'âmil ve'l-Fâzılü'l-kâmil el-Mevlâ Yahyâ Çelebi bin Nürü'd-dîn el-Cemâlî

Mezkûr, 'aşrı 'ulemâsından iktinâ-yı fazl u 'irfân ve iktisâb-ı 'ulûm ü fûnûn idüp fużalâdan Müftî 'Alî Çelebi [T 188b] el-Cemâlî hıdmetine

1 Kuddise Sirruhu: -A

2 Kuddise Sirruhu: -T

müteşebbiş olup î'adelerinden manşiba 'avdet idüp ba'zı medârisden soñ-
ra Edrine'de Dârü'l-ḥadîş'e andan Şemâniyye'ye gelüp andan Bağdâd-ı
Âdem-âbâd kâzîsı olup ma'zûl olup tekrâr Şemâniyye virilür. Ba'dehu pâ-
dşâhımız sulṭân-ı a'zam, ḥâḳân-ı mu'azzam Sulṭân Süleymân Hân ḥaz-
retleri dârü'l-ḥadîş binâ idüp mevlâna tefâsîr ü eḥâdîşde bî-naẓîr olmağın
medrese-i mezkûreyi yüz aqçe ile iḥsân iderler. Müderris iken ba'zı vâkı'ât
vukû'ıyla ma'zûl olup ba'de'l-'azl ḥâṭırlarına küllî ḥalel istilâ idüp on beş
gün geçmedin fenâ köprüsinden [A 159b] geçüp tokuz yüz altmış yedisin-
de vâşıl-ı Hâḳḳ olurlar. Mezkûr, 'âlim ü fâzıl, fûnûn-ı 'Arabîyyet'de kâmil,
eḥâdîş ü tefâsîrde bî-mişl ü bî-naẓîr olup 'ulûm-ı sâ'irede daḥı müşâkeret-i
tâmmeleri var imiş. Ma'zûl olduğdan soñra hıẓâne-i 'âmireden yüz elli aqçe
vazîfe ta'yîn olınmış imiş.

**el-'Âlimü'l-'âmil ve'l-Fâzılü'l-kâmil el-Mevlâ eş-Şehîr bi-Deli
Birâder {Deli Birâder} {Dîvâne Birâder} (Ġazâlî)**

Mezkûr, beyne'l-'uḳalâ "Dîvâne Birâder" demekle meşhûr olup meşâhîr-i
'ulemâdan Muḥyi'd-dîn-i 'Acemî'den taḥşîl-i 'ilm ü fâzıl ve tekmîl-i fûnûn
idüp ba'de şüfiyye semtine râğıb ve tekmiline ṭâlib olup lâkin ṭab'ında te-
levvün gâlib olmağın müdâvemet idemeyüp yine tedrîs ihtiyâr iderler. Ev-
velâ Burusa'da Bâyezîd Paşa'ya andan Aqşehir Medresesi'ne andan Amâsiy-
ye'de Hüsniyye'ye müderris olup andan terk-i tedrîs idüp ve 'uzlet ihtiyâr¹
idüp yevmiyye otuzar aqçe iderler. Pes İstanbul'a ḳarîb kenâr-ı deryâda bir
mevzî'-i dil-güşâda süknâ ihtiyâr idüp 'âlî-maḳâm ve câmi' ü ḥammâm
binâ idüp ḥammâmını câmi'e vaḳf eyler. Mezkûr, müteşerri' ü mütedeyyin,
dâ'imâ şalât-ı mefrûzayı cemâ'atle edâ idüp bir niçe 'ârif-i âgâh ile Ka'betü'l-
lâh seferin² idüp [T 189a] varup muttaşıl olduğda infişâl fikrinden inḳıṭâ'-ı
küllî idüp vefâtı târiḳhine deñlü Ka'be-i Mu'azzama'da mücâvir olur. 'Ömr-i
girân-mâyeyi 'ibâdât u mücâhedât ile ve muşâḳabet-i meşâyih-i şâḥib-kerâ-
mat ile ḥatm eyler. Mezkûr, nefsinde 'âlim [ü] 'âmil ve her fende kâmil,
muḥibb-i ḥayrât, mevedd-i ḥasenât, mücâvebede mâhir, muḥâvereye ḳâdir,

1 'uzlet ihtiyâr: ihtiyâr-ı 'uzlet A

2 seferin: sefer T

bezle-güy, laṭife-senc, tekellüfât-ı ‘âdiyeyi külliyyen terk idüp cümle-i vaz‘ı lâ-ubâlî olmağın divânelik ile mülakḳab idi ve fenn-i inşâda ve nazm u neşr ü mu‘ammâda kemâl-i mahâreti ve fevḳa’l-ḥad ḳudreti, ra’nâ kelimâtu çok vâḳi’ olmışdur. Ammâ cānib-i hicv ü hezle ṭab‘-ı şerifleri mâ’il olduğı ecilden beyne’n-nâs ‘ırz u vaḳârla istinâs itmemişlerdi. *Dâfi’ü’l-ğumûm* bunlaruñdur. Ba’dehu hezl ü hicâdan¹ tâ’ib olduklarından te’lifine ḥaylî nâdim olup [A 160a] ḥattâ eli irdüğü yerlerde bulunan nüşhasın zi’f-ı kıymetiyle alup çokluḳ nüşha ihṛâḳ bi’n-nâr itmiş diyü rivâyet iderler ve bunlardan şâdır nâdire bî-ḥadve laṭife lâ-yu‘addur. Cümle-i leṭâ’ifindendür ki Sultân Ḳorḳud *‘aleyhi rahmetu’l-Meliki’l-Vedûd* muşâḥabetlerinde iken ‘id-ı sa’id irişüp nitekim ‘âdet-i sultândur şeh-zâde-i cüvân-baḥt şânına göre her şaḥşa ḥil’at buyurur. Burada ḳaftân cinsinden bir köhne fistân fermân olunur. Birâder bu ḥâle muğber olup ânide bu beyti yazar. Şeh-zâdenüñ seccâdesine bırağup gider.

Beyt: Kime kemḥâ kime dîbâ baña bir köhnemiş fistân
Buña lâ’iḳ miyuz andan be s.kdügüm fülân fistân

Neşr: Şeh-zâdenüñ beyt manzûrı olduğda Birâder’i da’vet ider. Gelmekde ta’allül eyler. Müfid olmayup cebren ihzâr iderler. Şeh-zâde ismu’llâha and ve Ḳur’ân’a sevgend iderler ki fülân fistân lafzından murâduñ ne ise şöyle ki ṭoğru taḳrîr ve râst ta’bîr idesin. Żarar müterettib olmaya. Pes Birâder eydür ki: “Devletlü şeh-zâde! Lafz-ı mezkûruñ maḥmili ziyâde ve bundan mütebâdir-i bî-endâzedür. Kekez dimek olur, gidi oğlu dimek olur ve [T 189b] bi’l-cümle cümleye muḥtemel ve ‘âr lâ’iḳ olur. Kelimâtuñ cemî’i-sine eşmeldür. Her ḳanğısı muḥtârları olursa ihtiyâr şeh-zâdenüñ.” diyicek şeh-zâde bu laṭifeden ḥazṣ-ı firâvân idüp Birâder’e iḥsân-ı bî-pâyân iderler.

Ḳıṭ’a:² Ey Birâder şeh-i cihân olan
Luṭfa iḥsâna bir bahâne arar
Ḥaşşa cân-fezâ laṭife ola
Şâhibin ḡarḳ-ı mülk ü mâl eyler

1 hicâdan: heycâdan T

2 Ḳıṭ’a: Nazm T

**Ve minhum el-‘Âlimü'l-‘âmil ve'l-Fâzılü'l-kâmil el-Mevla'l-‘allâme
Şemsü'd-dîn Aḥmed Çelebi Efendi bin el-Fâzıl el-‘Allâme el-Müftî
eş-Şakaleyn Ebû es-Su‘ûd {Ebû es-Su‘ûd Efendi-zâde}**

Müşārün ileyh *rahmetu'llâhi 'aleyh* ḥâlâ şeyḥü'l-İslâm, müftî'l-enâm, zü'l-‘ilmü'n-nâfi‘ ve'l-‘amelü'r-râfi‘, melâzû'l-cumhûr, şifâ'ü's-şudûr, râfi‘-i ma‘âlim-i a'lâmü's-sünnet, kâmi‘-i ‘urûḫ-ı ehlü'l-ehviyye ve'l-bid‘at [A 160b] nâhic-i menâhicü'l-ḥaḳîḳat, sâlik-i mesâlikü's-şerî‘at ve't-ṭarîḳat, meşra‘-i şevâri‘ü'l-efḍâl, maṭla‘-i tevâli‘ü'l-iḳbâl, miftâḥ-ı muḡlaḳât-ı ebvâbü'l-ḥayrât, keşşâfü'l-müşkilâtü'l-keşf, ḥallâl-i mesâ‘ilü'l-mu‘ḍilât, nâzım-ı niẓâmü'l-faẓl fi'l-ma‘ârik, ‘âḳid-i uḳûdü'l-memâlik, miftâḥ-ı meclisü'l-maḥâmid, minhâc-ı menâhicü'l-maḳâşid, sulṭânü'l-mevâlî, bürhânü'l-ahâlî, seyyidü'l-‘ulemâ‘i'l-‘izâm, seneḍü'l-fuẓalâ‘i'l-fiḥâm, bâ‘iş-i niẓâmü'l-‘âlem, sebeb-i intizâm-ı benî-Âdem, ya'nî müftî-i zemân, müşkil-güşâ-yı devrân ḥazretlerinü'n ebnâ-yı ‘izâmından küçüḳ oğulları mevla'l-mevâlî Şemsü'd-dîn Aḥmed ¹عامله الله يوم الابد ḥazretleri ki zemân-ı tıfliyyetinden âşâr-ı büzürgî nâşiye-i sa‘âdet-intimâlarından peydâ ve evân-ı şabâvetlerinden envâr-ı zekâ vü zeyrekî cebhe-i beyzâ-zîyâlarında hüveydâ idi. Az zemânü'n için-de faẓlla meşhûr-ı âfâḳ olup mertebe-i a'lâya kemâl-i liyâḳat ile kesb-i istiḥḳâḳ itmişler idi. Fünûn-ı mu‘tebereden ba‘zı fenne müte‘allik te'lîf ü taşnife şürûḫ [T 190a] idüp taḥrîr itdükleri maḥallerde ḥaḳâ‘iḳ u daḳâ‘iḳ idrâcında ve sevḳ-ı kelâm u sibâḳ-ı merâmda belâḡat u fesâḫat indimâcında itdükleri diḳḳat mezâyâ-yı ‘ilmiyyeye ve ḥavâşş-ı terâkibe müte‘allik zâde-i ṭab‘-ı şerîfleri olan taşarrufât-ı ḥâşşaları müddetlerinde imtidâd olup şudûr u zuhûr bulaydı bir vechle izḫâr-ı âşâr idelerdi ki aşḫâb-ı te'lîfi taşnîfden uşandıran ḳalem-i râsiḫleri taḥrîrât-ı sâlîfe nâsiḫ ola idi. Henüz yigirmi yaşında nev-cüvân iken Medâris-i Şemân’dan birine müderris olup eglenmeyüp ḥasretü'l-mevâlî Şeh-zâde Sulṭân Meḥemmed Ḥân Medresesi’ne altmış aḳçe ile müderris olup yetmişinde Firdevs bâḡın âşyân idinürler.

1 “Allah ona daimi feyziyle ebediyyen muamele etsin.”

Kıt'a:¹ İtmedi Hâk fenâya lâ'ik anı
 Anuñ içün yerin cinân itdi
 Yalıñuz idi Hâzret-i İdrîs
 Aña ma'nâda yâr-ı cân itdi
 Gördi yokdur bekâ bu fânîde
 [A 161a] Dâr-ı bâkîde hoş mekân itdi
 Uçdı ol bülbül-i cinân-ârâ
 Bâğ-ı Firdevs'i âşyân itdi

Nesr:² Şikâtden mervîdür ki Kostañtınıyye'ye fuzalâ-yı 'Arab'dan kemâl-ı fazl u belâgat ve nihâyet-i berâ'at şâhibi bir kimesne gelüp emedd-i medîd ve 'ahd-i ba'îd Sitanbul fuzalâsıyla ve zümre-i büleğâsıyla muşâhabet idüp bir gün vüzerâ-yı 'izâmdan ve şadr-ı fihâmdan bir şâhibü'ş-şadr-ı celi-lü'l-ğadr kimesne 'ulemâ cem'iyetin ider. İttifâk 'âlim-i müsâfir dağı meclise hâzır olur. Pes 'ulemâ muşâhabet-i 'ilmiyyeye ve mübâhaşâta şürü' idüp ber-mücib-i fehvâ-yı الكلام يجز الكلام³ bahş-i mütemâdî olup كَلَّ اِنَاء يترشح بما⁴ muhtezaşınca herkes nihâdında nihâde ve zâtında hâzır u âmâde olan kuvvet-i meleke vü isti'dâd mıkdârı 'ilme müte'allik mâ-melekin şarf u harc idüp ba'de tamâmi'l-meclis 'âlim-i müsâfir hücresine gelüp yârâna mülâkât idüp muşâhabet üzre [T 190b] iken birisi eydür ki: "Küstâhlık olmasun. Hâzretiñüz ki bu deñlü fazl u 'irfân ile cihân bâğın güşe-be-güşe seyrân idüp sefer-keşide ve rûzgâr-didesiz. Nîk ü bedden görmedük ve işitmedük nesne qalmamışdur. Bu cümle-i müddetde ağreb-i ğarâ'ibden müşâhedeñüz ne olmuşdur? Naql buyuruñ. Nuql-i meclis olsun." didükde buyurmuşlar ki: "Egerçi sebeb-i istiğrâb olur niçe kem-yâb nesne gördüm ve işitdüm. Lâkin bugün bir meclis-i 'âlâda fuzalâdan cemm-i ğafir ve cem'-i keşir müctemi' idük. 'Ulemâ vü fuzalâ cevânbiden mübâhaşât-ı 'ilmiyyeye şürü' idüp gide rek kelâm-ı daķık olup icâb-ı taķķık eyleyüp 'arşa-i beyânuñ suhan-dânları ve meclis-i 'arifânuñ nâzik-beyânları her cânibde dehân açup mübâhaşede iken bir maḥdûm-ı endek-sâl ve şâhib-şeref maḥdem-i şerîfleriyle meclisi

1 Kıt'a: Meşnevî T

2 Nesr: -A

3 "Söz sözü getirir."

4 "Her kap içindekini dışına verir."

müşerref eyledi. Bahş olunan maḥal mesmû'ları olicak tûṭî-i güyâ ve hezâr-ı hezâr-âvâ mânend nuṭṭa gelüp âdâb üzre taḫrîre şürû' idüp ol ḳadar beṣṣ-i ma'ârif [A 161b] ve ol derece taḫrîr-i leṭâ'if eyledi ki maḥalle müte'allik olan işkâlât-ı ḡamıza rûşen taḫrîrlerinden mertebe-i evveliyyâtda müstemi'inün ma'lûmı olduğdan sonra ḥâşşa-i ḳarîḥalarından âzân-i insân işitmedük nefâ'is ü fevâ'id naḳl idüp pes dönüp fuṣalâ-yı zevi'l-ḳadrden¹ ba'zı 'azîmü's-şân muşannifine i'tirâz îrâd idüp meclisde ḥâzır olan fuṣalâ ki her biri dehrün ferîdi ve 'aşruñ vaḥîdi idiler îrâd itdükleri îrâdâta cây-ı daḥl ve maḥall-i medḥal bulmayıcak kimesnenün mu'arızaya ve icmâlen ve tafşilen münâḳazaya ḳudreti olmayup ba'zı îrâdâta iḳdâm idenleri muḳaddemât-ı müselleme ile ilzâm idüp cümle-i müdde'âsın 'alâ-vechî'l-ḥuṣemâ berâḥîn-i [T 191a] 'aḳliyye ve delâ'il-i naḳliyye ile işbât idüp cümleyi iskât eyledi. Henüz ol cüvân-ı 'âlî-şânuñ fikrindeyüm. Bundan ḡarîb nesne görmedüm." diyü naḳl itmişler.

Ḳıṭ'a: Ger ireydi özi bu eyyâma
Aña şäkird olurdı 'allâme
Görse taḫrîr-i pâkini Sa'dî
'İlm ü fazlına âferîn dirdi

el-'Âlimü'l-'âmil ve'l-Fâzılü'l-kâmil el-Mevlâ eş-Şehîr bi-Sa'yî {Sa'yî Çelebi} (Sa'yî)

Mezkûr, 'aşrı 'ulemâsından ḳırâ'at idüp cümle-i 'ulûm-ı mütedâvilede ve fûnûn-ı müsta'meilde taḫṣîl-i mahâret idüp fûnûn-ı cüz'iycede daḥı külli ḳudreti olup ḥattâ naḫmuñ envâ'ına ḳâdirler imiş. Sa'yî ile taḥalluş idüp sulṭân-ı a'zam ve ḥâḳân-ı mu'azzam² Sulṭân Süleymân Ḥân devrinde Dârü's-sâ'ade'de ḡilmâna mu'allim naşb olıup nefsinde kerîmü's-şân, ṭâ-hirü'l-lisân, melîḥü'l-beyân, ḥalîm ü selîm, vecîh ü kerîm kimesne imişler.

el-'Âlimü'l-'âmil ve'l-Fâzılü'l-kâmil el-Mevlâ eş-Şehîr bi-Sürmelü-zâde

Mezkûr, 'aşrı 'ulemâsından ḳırâ'at idüp ba'dehu ḳaşabâtdan ba'zı bilâda ḳâzî olup terk-i ḳazâ idüp İstanbul'da Sulṭân Meḥemmed Ḥân Câmî'ne

1 zevi'l-ḳadrden: zû'l-ḳadrden T

2 sulṭân-ı a'zam ve ḥâḳân-ı mu'azzam: -T

haṭīb olmuşlar. Mezkûr, 'ulûm-ı 'Arabîyyet'de fûnûn-ı kıra'atde 'âlim olup kendüler belîğ ü faşîh hûtbeler inşâ idüp okurlarmış. Havâs u 'avâm ehl-i 'ilm idüğün bilüp envâ'-ı ta'zîm ü ihtirâm iderler [A 162a] imiş. Sultân Süleymân'ın evâ'il-i saltânaẗında fevt olmuşlar.

el-'Âlimü'l-'âmil ve'l-Fâzîlü'l-kâmil el-Mevlâ eş-Şehîr bi-İbni'l-'Arcûn {İbni'l-'Arcûn}

Mezkûrın vâlidî 'ilm-i kıra'atda mâhir, şüfiyye tarîkına râğîb kimesne olup vâlidî hayâtında 'ulûm-ı 'Arabîyyet'i ve kıra'atı tekmîl idüp laṭîf-elhân, suhan-dân kimesne olup evvelâ Sultân Bâyezîd'e andan Ayaşofya'ya haṭīb olmuş. Mezkûr, ahlâk-ı hamîde ve evşâf-ı pesendide ile mevşûf, 'ulûm-ı edvâr u mûsikârda kemâl-i iktidârı olup ve hoş-elhân dahı olmağın şevk-le kıra'at-ı hûtbe [T 191b] idüp tilâvet-i *Kur'an-ı 'Azîm* itdükde erbâb-ı 'ışkuñ ve aşhâb-ı zevkûñ hây u hüyından câmi' pür-şadâ olup sâmi'den câmi'de yerler bulunmaz imiş ve mezkûr nefsinde zarîfû' t-tab' dahı olmağın maḥbûbü'l-kulûb imişler.

el-'Âlimü'l-'âmil ve'l-Fâzîlü'l-kâmil el-Mevlâ 'Abdu'llâh Çelebi bin Pîr Ahmed el-Kâzî

Mezkûr, kuzât zümresinden Bâne nâm kaşabadandır. 'Asrı 'ulemâsından tahşîl-i 'ilm idüp ba'dehu meşâhîr-i fuзалâdan Kâdirî Çelebi'ye müteşebbiş olup anlardan mülâzım olup ba'zı kazâdan sonra Rûmili'nde Filibe'ye ve sonra üç yüz akçe Selânîk ile Sidreḳapsa'ya ma'an kâzî olup ma'zûl olup tekrâr Filibe ve Tatar Bâzârı kâzısı olurlar. Evâhîr-i 'ömrinde Filibe'den ma'zûl olup marzîsi degül iken Edrine civârında yüz elli akçe ile Baba kazâsı virilür. Varmak müyesser olmayup Filibe'de tokuz yüz yetmiş dördünde fevt olurlar. Mezkûr, nefsinde laṭîfü'ş-şân, melihû'l-beyân, muḥibb-i şulehâ vü fuḳarâ, in'âm u ihsân sever kimesne olup meşâyih-i kirâmdan çok kimesne ile muşâhabet eyleyüp vilâyet-i 'Acem'de seyâhatleri zemânında Seyyid Yahyâ'ya irişüp anların hîdmetinde sîr-âb olup ma'ârif-i şüfiyyeden hazz-ı 'azîm kesb itmişler ve cümle-i 'ulûmda iştirâk üzre olup lâkin aḡleb-i evkât mühimmât-ı mîrî ve meşâlih-i Müslimîn mâni' olup mütâla'a ve şuḡle kudretleri olmazdı. Ammâ yine bu kadar keşret-i işğâlle şî'r ü inşâyâ [A 162b] müte'allîk ra'nâ taşarruflar ve bîkr-i ma'nâlar bulup nazmuñ envâ'ında

ķâdirler idi. Dâ'im erbâb-i 'irfân ile muşâhabetde ve aşķâb-ı iz'ân ile mücâsetde olup sîm ü zer yanlarında merâtib-i seng ü mederde, 'ulemâya ve fuķarâya şefîķ ü 'aţûf, olancası bâb-ı ihsâna maşrûf idi ve bi'l-cümle ķuzât-ı kirâm ve vilâyet-i 'izâm zümresinde [T 192a] müfredât-ı emâşilden bir vü-cûd-ı pür-cûd idi. Bu beyt cümle-i zâde-i ŧab'larındanr.

Beyt: Âşyân itmiş idi dilde maķabbet göçdi
Yüri ey serv-ı hırâm ol yuvadan ķuş uçdı

el-'Âlimü'l-'âmil el-Fâzîlül-kâmil el-Mevlâ 'Alâ'ü'd-dîn 'Alî el-Hâverî {Hâverî Efendi}

Mezkûr, Rûmili'nde Ķaraferye nâm ķaşabadandır. Vefâtları daķı anda olmuşdur. Bunlar 'aşrlarında birkaç nefer ķâzî-i mu'teberdür¹ ki irtifâ'-i şân ve 'ulüvv-i 'unvân ile aķrânları mâ-beyninde müşârün ileyh bi'l-benân olup niķe müddet menâşib-ı 'âliye ile ri'âyet olunup üçer yüz aķķe ķâzîlar olmuşlar. Mezkûr, nefsinde meķâmîd-i cemile ve evşâf-ı cezîle ile muttaşîf, melihül-beyân, ŧalikhül-lisân, suķan-senc, nâdire-güy, şi'r ü inşâda ve luğaz u mu'âmmâ risâle-i fezâ'illerinden bir varâķ, 'âlim ü fâzıl, fûnûn-ı keşîrede kâmil olup laţîf eş'ârı ve muķayyel güftârı ve ba'zı leţ'îfi hâvî inşâ olunmuş risâleleri vardır. Hicretü'n ŧoķuz yüz yetmiş üçünde ķaşaba-i mezkûrede ķazâ-yı naķb vâķi' olup anda medfûndur. Şi'r ü inşâsı beyne'l-enâm iştiķâr-ı tām bulup elsine-i nâsda mezkûr u meşhûrdur. Bu maţla' anlaruñ elfâz-ı dürer-bârlarındandır.

Maţla':² Ķocmaķa bir kez belün eşķüm gibi cānum revân
Ey perî nem var ise işte nazarda der-miyân

Ve mine'l-Meşâyihî'ŧ-ŧarîķati fi-Zemānihi el-'Ârifu bi'llāh el-Vāşilu ilā'llāh eş-Şeyhül-'allāme 'Abdu'l-ķâdir el-Mülakķab bi-Müftü Şeyh-Ķuddise Sirruhu-

Hâzret-i şeyh, Kirmâstî nâm ķaşabada vücuda gelüp 'aşrı 'ulemâsından ķırâ'at idüp *Ķur'ân-ı 'Azîm*'i hıfz idüp cümle-i vaķtlerinde ķırâ'at-ı *Ķur'ân-ı 'Azîm*'den hâlî olmayup hattâ ba'zı [A 163a] cevâmî'de vaķthâ şevķklerinden 'aşr oķurlar imiş. Evâ'il-i hâlinde 'ulûm-ı zâhire tekmîline iştiķâl idüp

1 nefer ķâzî-i mu'teberdür: mu'teber ķâzîlardur ki T

2 Maţla': Beyt T

fuzalâdan Bâli el-Esved'den çokluk nesne tahşil [T 192b] idüp bu hâlde iken şüfiyye semtine meyl idüp meşâyih'den Bâm-zâde'den tek mil-i tarîkat itmişler. Bunlardan irşâda mücâz olup Ayaşofya'da mütekâ'id olup¹ şüfiyyûna irşâda meşgûl olurlar. Bu hâlde iken yine mesâ'il-i fıkhiyye müâlâ'a-sından hâli olmayup kuvvet-i hâfıza kemâlde olmağın mesâ'il-i ilm-i fûrû'ı müteferri'âtıyla cümle-i hîlâfiyâtıyla zabt itmişler. Hattâ sultân-ı a'zam Süleymân Hân bir müddet yüz akçe ile fetvâ manşibın teklîf itmişler. Umûr-ı fetvâda dağı kudretleri bu merteye imiş nısf-ı nehârdan muqaddem bî-meşakkat fetvâ emrin tamâm idüp vüs'at üzre yine câmi'de va'z u naşihata hâzır olurlar imiş. Erba'ın için halvete dâhil olduklarında riyâzât-ı kaviyye ile riyâzet idüp cülûs itdükleri mahallün için kazup çukur idüp içinde 'ibâdet iderler imiş. Mervîdür ki keşret-i riyâzetden vakthâ 'aql u havâsı mu'tel olup bî-hûd olurlar imiş. Zât-ı şerîflerinde olan evşâf-ı hamîde ve ahlâk-ı pesendide hadd-i tavşifden bîrûn olup kerâmât u ma'âmâtı hod dur.² Câmî'ül-menâkıb hazretlerinden mervîdür ki evâ'il-i 'ömrinde nisyânım gâlib olup bî-huzûr idüm. Bir gün 'izz-i huzûrlarına mücerred bu niyyet için vardum ki izâle-i nisyân için du'â iltimâs idem. Pes nûr-ı firâsetle niyyetüme mütâfâtın olup du'â eylediler. Ol târîhde kuvvet-i hâfıza tedricle ziyâde olup bildüm ki şeyhün du'âsı berekâtıdır. Şeyhün kerâmâtı fevka'l-haddür. Lâkin³ القليل يدل على الكثير ile 'amel olunup bu mişkârla iktifâ olındı.

el-Ârifu bi'llâh el-Vâsılu ila'llâh eş-Şeyh Bedrû'd-dîn Maḥmūd Celebi -Kuddise Sirruhu-

Hâzret-i şeyh, Monlâ Kırımı murabbâlarından olup evvelâ 'ulûm-ı zâhireye [T 193a] meşgûl olup andan şüfiyye tarîkına sülûk idüp meşâyih-i kirâmdan Seyyid Ahmed el-Buḥârî *'aleyhi rahmetu'llâhi'l-Bârî* hıdmetine vâsıl [A 163b] olup cümle-i murâdâtı hâsıl olur. Kerîmelerin dağı mütezevvic olup vefâtlarından sonra kâ'im-ma'âmaları olurlar. Mez kûr, 'âlim ü 'âbid ve şâlih ü zâhid, zâtlarında 'ismet ü 'iffet ü hayâ bir merteye imiş ki in'ikâs-ı hayâdan vech-i vecihlerine nazara kudret yogıdı diyü rivâyet

1 olup: -T

2 "Gizlenenden daha açıktır."

3 "Az olan çok olana delalet eder."

iderler. Câmî'ül-menâkıbdan menķıldür ki buyururlar; bir gün meclis-i şerîflerine hâzır olup cülûs itdüm. Aşhâbdan biri kitâb-ı *Meşnevî* kıra'at ider. Anlar şüfiyye üslûbı üzre ma'nâsın taķrîr iderler. Dönüp bu hâķî-re müteveccih olup buyurdılar ki: "Sizün için şüfiyye ṯarîķına inkâr var mıdır?" Didüm ki: "Kimesne var mıdır ki inkâr eyleye?" Buyurdılar ki: "Vardur. Nice dirsînü. Şeyhîmüz Şeyh Ahmed el-Buhârî zemân ile 'ilme meşğûl iken Buhârâ 'ulemâsından bir kimesneden okurlar imiş. Andan gidüp Şeyh-i İllâhî hıdmetine gelmişler. Meger Şeyh-i İllâhî dahı ol 'âlimden okumışlar imiş. Bir gün Şeyh Ahmed ve Şeyh-i İllâhî ikisi ziyâreten ol 'âlîme varurlar. Esnâ-yı kelâmı ol 'âlim kişi Seyyid Buhârî'ye "Neye meşğûlsiz?" dimişler. "İlme iştigâli terk itdüm." diyü cevâb viricek be-her-hâl 'âlim 'ilmden küllî ferâğat itmez. Bir eglenceñüz vardur diyü iķdâm idicek buyururlar ki "Ahyânen *Mirşâdü'l-'ibâd* mütâla'asın iderüz." Eyle didükde ol 'âlim gâzaba gelüp "Anuñ şâhibi hukemâ hâķķında kâfir-i muhâķķâķ dimişdür. Haķâ itmişdür dir ve ikisin bile meclisden ṯarh ider." Şeyhden bu rivâyeti işidicek didüm ki: "Münkir be-her-hâl inkâra mübtelâdur. Ammâ şol mu'terif ki anlaruñ ṯarîķına sâlik olmaya. Münkirlerden hâli ķabih degül midür?" Buyurdılar ki: "Anuñ i'tirâfı âķir anı ṯarîķ-ı hâķķa ķekse gerek." Ba'dehu didüm ki: "Ba'zı kütüb-i şüfiyyede şer'e muhâlif [T 193b] nesne buluruz. Bizüm için aña inkâr var mıdır?" Buyurdılar ki: "Vâcibdür. Ol mertebeye dek ki ol hâlün şer'e muķâbakatı zâhir ola. Andan şofra inkâra mecâl ķalmaz."

el-'Ârifu bi'llâh ve'l-Vâsılu ila'llâh eş-Şeyh Hâcî Halife el-Menteşevî

Mezķür, evvelâ 'ulûm-ı zâhireye meşğûl [A 164a] olup ba'dehu şüfiyye semtine müteveccih olup Şeyh Maķmûd Çelebi'ye irişüp hıdmet-i şerîflerinde tekmil-i ṯarîķat idüp irşâda mücâz olurlar. Mezķür, nâsdan mu'tezil, irşâda müştâğil, şâ'imü'd-dehr, ķâ'imü'l-leyl, aşlâ hord u h'âb ve pister ü câme-h'âb müyesser olmayup dâ'imâ müştâğil bi'llâh, müstâķbilü'l-ķible, bir ân gâflete rızâları olmayup havf-ı Hudâ bir vechle istilâ itmiş imiş ki bir nefes bir nefes ile muşâhabet itse havf u haşyetden ķalbi mümteli olurmuş. Bir gün menzilinden ķalkar, merkebçüğine biner. Baħrden 'ubûr ider. Yasında aşhâbdan iki nefer yanlarında sîm ü zerden ve ṯa'âm-ı mâ-hazardan

nesne yok. Bilmezler ki ne mahalle gider ve ne cāya sefer ider. Zevcesine bile hâtırasın dimez. Giderken Medîne-i Münevver'e'ye irişüp hâzret-i risâlet-penâhuñ merkad-i şerîfin ziyâret ider. Bunuñ üzre marîz olup fevt olup Medîne'de defn iderler.

el-‘Ârifu bi’llâh ve’l-Vâsılı ila’llâh eş-Şeyh Bekr Hâlife es-Simâvî

Mezkûr, evvelâ ‘ulûm-ı zâhireye meşğûl olup andan şüfiyye semti-ne sülûk ider. Pes meşâyihden Hâcî Hâlife'ye intisâb idüp hıdmetinde tarîkından behre-yâb olup irşâda mücâz olup şeyhüñ vefâtından sonra kıâ'im-makâmları dahı olmuşdur. Mezkûr, ‘âlim-i ‘ulûm-ı Rabbânî ve ‘ârif-i ma‘ârif-i Şamedânî, münkaṭı‘ ‘ani'l-halâ'ik, mu'teriz ‘ani'l-avâ'ik imişler.

el-‘Ârifu bi’llâh ve’l-Vâsılı ila’llâh eş-Şeyh Gündüz Muşlihü'd-dîn

Mezkûr, evvelâ ‘ulûm-ı zâhireye iştiğâl idüp ba'dehu tarîk tarîkına intikâl [T 194a] idüp meşâyih-i Zeyniyye'den Şeyh Tâcüd-dîn hıdmeti-ne vâsıl olur. Bir miqdâr hıdmetlerinde olup andan Muhyi'd-dîn el-Köcevi'ye müteveccih olup tûruk-ı şüfiyyede imtiyâz bulup irşâda mücâz olur. Mezkûr, ‘âbid ü zâhid, ‘ârif-i mürşid, nâsdan inkıṭâ'ı ve hâlkdan imtinâ'ı bir mertebe imiş ki ihtilâṭdan ihtiyâten evlerinden evkât-ı şalâtdan gayrı vaktde hârice kadem kıomazlar imiş.

el-‘Ârifu' Bi'llâh ve' l-Vâsılı ila'llâh eş-Şeyh Sinân el-Erdebîlî

Mezkûr şeyh, Çelebi Hâlife'den ahz-ı tarîkat idüp anlardan irşâda icâzet almışlar. Nefsinde [A 164b] ‘âbid, murtâz-ı riyâz, haḳîkatüñ âb-ı rûyı olup Cenâb-ı Hudâvend-i Kahhâr'dan tûl-ı ‘ömr ile behredâr olup mi'e-i kâmileden mütecâviz olup henüz irşâd-ı tâlibine iştiğâl üzre fevt olmuşlar. Ekşer-i ‘ömrlerin Ayaşofya'da ‘ibâdet üzre geçürmüşler.

el-‘Ârifu bi’llâh ve’l-Vâsılı ila’llâh eş-Şeyh Bâlî Hâlife eş-Sofyavî {Sofyavî Bâlî Efendi}

Hâzret-i şeyh, meşâyihden Şeyh Kâsım Çelebi hulefâsından olup bun-laruñ hıdmetinde mücâhedât-ı keşire ile tûruk-ı şüfiyyede mümtâz olup

1 el-‘Ârifu: el-‘Âlimu A

irşâda mücâz olurlar. Evâ'il-i 'ömrlerinde 'ulûm-ı¹ zâhireye meşğûl olup ba'dehu şûfiyye semtine râğıb olmuşlardır. Vefâtlarına denlû şûfiyyede şûfiyye zümresine tamâm-ı cid ü ikdâm ile irşâda meşğûl idiler. Ekâbir câ-nibinden ne semte ki 'arz-ı ma'habbet olunup da'vet olındılar, ahlâ icâbet vâkı' olmadı. Tekmîl-i nefse ve ıslâh-ı t'alibîne müştâğil imişler. Mezkûr şeyh, hudûd-ı şer'îati ve tûruk-ı tarîkatı hâfız u râ'î ve şalâh-ı 'ilme sâ'î, vilâyetinde bereketü'llâhdan bir bereket-i 'âliye imişler. Çivi-zâde kâzî'l-'as-ker olduğu târîhinde derâhim ü denânîr vakfiyyeti şahîh degüldür diyü men'ine aqdâm-ı ikdâmı nihâde idüp ref'ine [T 194b] şarf-ı cell-i him-met itdüklerinde hâzret-i şeyh mektûb-ı mergûb tahrîr idüp derâhim ü denânîr vakfiyyetine müte'allik mes'îli külliyyen hilâfiyyâtla âhsen-i vü-cûh üzre mektûbda derc idüp ve kâzî-i 'askere hıfâb-ı lâzım olan mevâdda külliyyen mü'min kardaş ile muhâtab idüp mektûb vardukdâ rûhâniyyet-i şeyh galebe idüp cümle-i şâhib-sa'âdet ve zî-devletü'n belki pâdşâh-ı şâhib-şevketü'n re'y-i 'âlem-ârâları mektûb-ı şeyhe muvâfık olup yine şıhhat-i vakfiyyet mu'teber olup olıgeldigi üzre 'amel fermân olunur. Hâzret-i şeyh-den zâhir ü şâdir kerâmât bâbında zuhrü'l-'ârifin, zübdetü'l-vâşılın Şeyh Nürü'd-dîn-zâde Muşlihü'd-dîn Efendi'den mervîdür ki ma'âmât-ı sulţân-ı şâhib-kırân İstolnî Belgrâd fethi için 'azm-i cihâd itdükde şeyh bile [A 165a] alup gidüp vakt-i muhâşarada kal'a fülân gün feth olunur diyü işâret buyururlar. Fi'l-vâkı' didükleri gibi olur ve henüz hışâr muhâşara olunmaz-dan evvel hâzret-i şeyh seyr tarîkıyla hışâru'n cevânibin tavâf murâd idinüp pes aşhâbdan ba'zı kimesne ile kal'ayı tolaşurken bir kullenden top atarlar. Ol kulle hemân ol ân ça'k dibinden münhedim olup vîrân olur. Henüz hâl-i şıhhatlerinde dâ'imâ ehîbbâya vaşiyyetleri bu imiş ki fevt olduklarında Sof-ya'ya karîb Bâne nâm kaşabaya gider yolda der-bend ağzında defn iderler. Hattâ hâlâ ka'im-ma'âmaları olan Şeyh Nürü'd-dîn-zâde Efendi hâzretleri-ne buyururlarmış ki şöyle ki "Hîn-i vefâtumda ol ma'hallem cenâzem götürür kimesne olmaya, ayağuma ip tākup sürüyü alup gidüñ." Vefâtlarından soñ-ra vaşiyyetleri üzre 'amel idüp ol ma'kâma defn itmişler. Ehîbbâdan kuzât

1 "ulûm" T'de mükerrer.

zümresinden 'Alî Kuşcı-zâde 'Abdu'r-raḥmân Çelebi ol mevzî'de câmi' ü hücerât binâ idüp [T 195a] ol maḥalli ihyâ idüp ḥalâ laṭif ziyâretgâhdur ve bî-bedel şu getirüp laṭif çeşme itmişler.

Kıt'a:¹ Ḥazret-i Bâlî Efendi şeyḥ-i âlî-şân idi
 'Ârif idi vâsıl idi menba'-ı 'irfân idi
 İtmedi ehline hem dünyâ-yı dūna i'tibâr
 Ehl-i fakra luṭfla iḥsânı bî-pâyân idi

el-'Ârifu bi'llâh ve'l-Vâsılu ila'llâh eş-Şeyḥ Muşlihü'd-dîn Muştafâ eş-Şehîr bi-Merkez Ḥalîfe {Merkez Muşlihü'd-dîn}

Mezkûr, evvelâ talebe zümresinden olup mevâliden Aḥmed Paşa bin Hızır Beg'den taḥşil-i 'ilm ü faẓl eyleyüp andan şüfiyye ṭarîkına râğib ve taḥşiline ṭalib olup meşâyihden Sünbül Sinân'dan ma'ârif bûyın şem ve aḥz idüp tekmîl-i 'irfân idüp irşâda mücâz olurlar. Mezkûruñ semti maḥbûl, ṭarîkatı müvecceḥ ü ma'ḳûl, ḥudûd-ı şer'ati ve ṭuruk-ı ṭarîkatı ḥamî vü râ'î, da'imâ va'z u tezekkürden ḥâlî olmayup bunuñla 'ömr-i girân-mâyeyi hatm itmişler.

el-'Ârifu bi'llâh ve'l-Vâsılu ila'llâh eş-Şeyḥ 'Alî el-Kâzvânî²

Mezkûr şeyḥ, [A 165b] meşâyihden Şeyḥ 'Alî el-Mağribî ḥıdmetinde olup bir niçe müddet baḥrde, berde, seferde, ḥazarda bilece olup bir gün seyâḥat ḥükmiyle Ḥille nâm nevâḥiye uğrarlar. İttifâḳ nâhiye-i mezkûre merkez-i şîrân, cây-ı hizebrân olup şîrân-ı gurrende ve sibâ-i derrende ek-sûk degül imiş. Pes aşḥâbuñ yolına bir şîr-i ner iner. Şeyḥe 'arz iderler. Ezân buyrurlar. İderler gitmez. Yine 'arz iderler. Yine eyle buyururlar. İderler gitmez. İttifâḳ Şeyḥ Kâzvânî aḥvâl-i şîre vâkıf ve sırrına 'ârif olup üstine gelür. Şîr gâ'ib olur. Kimesne bilmez ki n'oldı ve şîre ne ḥâl oldu. Pes Şeyḥ Kâzvânî bebr-i beyânı bî-nâm u nişân itdügin şeyḥe 'arz iderler. Ḥuzûrlarında izḥâr-ı kerâmet ekber-i ma'şiyet mesâbesinde olmağın Kâzvânî'ye gâzab idüp: "Yâ Kazvânî! Yâ ḥâ'ib! Yâ ḥâsir! Ne 'aceb fesâd itdüñ. Ṭarîkımuz ifsâd itdüñ!" diyü ḥıdmetinden red ve min-ba'd bâb-ı nazarı sed iderler. [T 195b] Pes

1 Kıt'a: Rubâ'i T

2 Kâzvânî: Kârvânî A [T'de kelime Kâzuvânî okutacak şekilde harekelenmiştir.]

Kâzvânî i'tizâr semtin koyup infişâl tedârükün ider. Şeyh “Nâdim olursun.” dirler. Kâzvânî dönüp şeyhe: “Belki nâdim sen olasın.” diyicek şeyh dağı bedter muştâr u muğber olup “Var yıkıl git! Allâh’uñ la’neti üzerüne olsun.” dir. Artuk kabûl itmeyüp red iderler. Şeyhüñ vefâtından soñra hulefâsına mürâca‘at ider. Kabûl itmezler. Andan mağrib vilâyetine ‘azm idüp şeyhüñ hulefâsına Şeyh İbn ‘Arefe’den -ki meşâyih-i kibârdandur- mektûb götürür. Şeyh hazretleri dağı mektûbda yazarlar ki bâb-ı Hâk’đan kimesne merdûd olur degüldür. Şeyhüñ murâdı te’dib idi. Hâsıl oldu. Şimden girü red münâsib degüldür. Kabûl idesiz dirler. Pes Şeyh ‘Ulvân el-Hamevî hıdmetine kabûl idüp terbiyesiyle tekmîl-i tarîkat idüp murâdına vâşıl olur. Andan bilâd-ı Rûm’a gelüp bir miqdâr sâkin olup andan hac eyleyüp vefâtına dek Ka‘be’de mücâvir olurlar. Mezkûruñ nefsinde cezbe-i tämme kemâlde olup aḥvâl-i kûlûba ittîlâ‘-ı tamâmı var imiş.

Kıt‘a:¹ [A 166a] Ne sa‘âdetlûdür şol ehl-i vukûf
Ola esrâr-ı kâlbe ol vâkıf
Bile nefsin Hudâsını tanıya
Men ‘aref sırrına ola vâkıf

el-‘Ârifu bi’llâh ve’l-Vâşılı ila’llâh eş-Şeyh Sinânü’l-dîn Yûsuf

Mezkûr, şeyh Süleymân Halife kâ’im-i maḥamı olup recûl-i ümmî olup lâkin cezebât-ı ‘azîme ve aḥvâl-i kavîme ve tarîkat-ı müstaḥîme şâhibi kimesne olup ‘ale’l-devâm münkaṭı‘ ‘anî’l-enâm, tekmîl-i nefse müştâğil imişler.

el-‘Ârifu bi’llâh ve’l-Vâşılı ila’llâh eş-Şeyh Üveys -Ḳuddise Sirruhu-³

Mezkûr, Şeyh Çelebi hulefâsından olup Şâm’da ikâmet idüp halâ’ika va‘z u naşîhate ve beşş-i ‘ilm ü ḥikmete meşğûl imiş. Nefsinde perhîz-i tām şâhibi, ‘arif-i munşif, zühd ü vera‘ ile muttaşif, câzibü’l-kulûb olmağın aḡle-b-i evkât nâs-ı bî-kıyâs hıdmetine cem‘ olurlar imiş. [T 196a]

1 Kıt‘a: Nazm T

2 “Kendini bilen kuşkusuz Rabbini de bilir” sözünden kısmî iktibas. Ayrıntılı bilgi için bkz: Mehmet Yılmaz, *Kültürümüzde Ayet ve Hadisler*, Kesit Yayınları, İstanbul, 2013, s. 492.

3 Ḳuddise Sirruhu: -A

el-‘Ārifu bi’llāh ve’l-Vāşılı ila’llāh eş-Şeyh Dāvūd Ḥalīfe -Kuddise Sirruhu-¹

Mezkūr, Şeyh Üveys hulefâsından olup evvelâ ‘ulûm-ı zâhireye tâlîb olup ba‘dehu mâ’il-i tarîkat olup Şeyh Üveys hıdmetine müntesib olur. Anlardan tekmi’l-i tarîkat idüp irşâda icâzet alırlar.² Mezkûruñ zühd ü vera’ı kemâlde olup lâkin “Mehdî ile muşâhibin.” diyü da’vâ idüp işbâtın kıadir olmamış. Aña binâ’en mehcür imiş.

el-‘Ārifu bi’llāh ve’l-Vāşılı ila’llāh eş-Şeyh Baba Ḥayder es-Semerķandî

Mezkūr, ‘arif-i āgāh Şeyh ‘Abdu’llāh es-Semerķandî hıdmetinde olup ma‘arif-i şüfiyyeden fevâ’id-i keşîre aḥz idüp ba‘dehu meşâyihden ba’zı maķāmât-ı ‘aliye şāhibi kimesneler ile muşāḥabet idüp andan ḥac idüp müddet-i keşîre mucâveret idüp andan bilād-ı Rûm’a gelüp nefsinde cezbe-i kaviyye olmak ḥukmiyle ḥavâş u ‘avām hıdmetine izdiḥām idüp hattâ sultân-ı a’zam ve ḥākân-ı mu’azzam Süleymân Ḥân mezbûr içün zâhir-i İstanbul’da mescid binâ iderler. Mezkūr, mescid civârında sâkin olup evķât edâsına müdevemet idüp tâ’ât u ‘ibādâta iştiğâli vaşfdan ziyâde imiş. Şikât-den menķıldür ki suleḥâdan bir kimesne ile ramazānuñ ‘aşr-i âḥirin Eyyûb-i Enşārî Cāmi’i’nde mu’tekif olurlar. Anlardan mervîdür ki bir gice ile günde levzeteyn ile [A 166b] ḳanâ’at iderlermiş. Ziyâde ekl itmedüklerin görmedüm diyü nakl idermiş. Fakîr ü ğanî, şerîf ü denî, şağîr ü kebîr cümleten yanında bir olup evâ’il-i salṭanat-ı Süleymân Ḥân’da raḥmetu’llāha vâşıl olurlar.

el-‘Ārifu bi’llāh ve’l-Vāşılı ila’llāh eş-Şeyh Şemsü’d-dîn Aḥmed Çelebi el-Anķaravî

Mezkūr, evâ’il-i ‘ömrinde ‘ulûm-ı zâhireye meşğûl olup tekmi’l-i ‘ilm ü faẓl idüp ba‘dehu şüfiyye tarîķına râġıb olur. Ḥalvetilerden tekmi’l-i tarîkat idüp vaṭanı olan [T 196b] Anķara nām ḳaşabada va’z u naşîḥate meşğûl olur. Nefsinde ve kelimâtında fevķa’l-ḥad te’şîr olmağın va’zına ḥâzır olan müslimîn bir vechle müncezib olurlar imiş ki meclisden ḳalkup gitmege

1 Kuddise Sirruhu: -A

2 alurlar: olurlar T

aşlâ mecâlleri kalmayup dikildükçe şevkleri ziyâde olurmuş. Tırtuz yüz elli-sinden şofıraca civâr-ı Hakk'a vâşıl olurlar.

el-Ârifu bi'llâh ve'l-Vâşılı İlä-Allâh eş-Şeyh 'Abdu'l-muṭṭalib bin Seyyid Murtaẓâ

Mezkûruñ vâlidî bilâd-ı 'Acem'den kavıyyü'l-haseb, şerîfî'n-neseb, zî-bâ-nüvis, nefsi nefis kimesne olup bilâd-ı Rûm'da naķibü'l-eşraf fevt olup oğulları şağır kâlap pes evâ'il-i cüvânide 'ulûm-ı zâhireye meşğûl olup 'ulûm-ı mühimme tahşilinden şofıra fûnûn-ı cüz'ıyyeye râğıb olur. Şi'r ü inşâda mahâret-i tâmmе kesb ider. Andan şüfiyye semtine sâlik olup Şeyh İbnü'l-Vefâ hıdmet-i şerîflerine irişüp ba'dehu Tıztlavî Şeyh hıẓûrına vâşıl olup işâretleriyle hâlvete dâhil olup ba'de zemânin murâdına vâşıl olup irşâda mücâz olur. Lâkin nâs ile muhteliğ olmağın irşâda mübâşeret itmeyüp 'ömr-i girân-mâye erbâb-ı 'ırfân muşâhabetiyle geçüp tırtuz yüz¹ elli beşinde fevt olmışlar.

el-Ârifu bi'llâh ve'l-Vâşılı ilâ'llâh eş-Şeyh 'Abdu'l-mü'min min-Tarîkatî's-Şeyh Seyyid 'Alî el-Mağribî {Seyyid 'Alî el-Mağribî}

Mezkûr, Seyyid 'Alî ile ba'dehu hılefâsıyla muşâhabet idüp tekmîl-i tarîkat eyleyüp Burusa'ya geçüp va'z u tezkîre şuğl ider. Bu hâl üzre nâs bunıñ emrinde iki fırka olup bir bölüğü sâlik-i râh-ı reşâddur. Bir bölüğü ise aşhâb-ı ilhâddandur diyü ilhâd isnâd idüp 'ulemâya mürâca'at olındukda kezâlik [A 167a] ba'zılar şıḥḥat-ı tarîkına ve hısn-i sîretine şehâdet idüp ba'zılar ağraz-ı dünyeviyye içün iftirâ vü bühtân idüp isnâd-ı lem-yekün itmişler. İnşâ'allâh 'inda'llâh hilâfı vâķi' olmağdur.

el-Ârifu bi'llâh el-Vâşılı ilâ'llâh eş-Şeyh Şücâ'ü'd-dîn İlyâs {Deli Şücâ'} {Dîvâne Şücâ'} [T 197a]

Mezkûr, tarîkat-ı şüfiyyede Hâlvetiyye tarîkına sâlik, tarîk-ı mezkûrede mücâhedât-ı aẓîme idüp hattâ nâsdan inķıtâ'-i küllî idüp vasat-ı bahrde binâ olınmış bir harâbe güşede üç yıl tenhâ 'ibâdet idüp şeyḫi marîz ol-dukda aşhâbına işâret eyledi ki kâ'im-mağâm emrinde Hâzret-i Hakk'a teveccüh ideler. Pes cümleñüñ teveccühinden mezkûruñ kâ'im-mağâm

1 yüz: -T

olmasına işâret olunup kâ'im-makâm-ı şeyh olmuşlar. Mezkûr, recül-i ümmî olup lâkin ahvâl-i tarîkatı külliyyen ma'lûm idinüp ağleb-i evkât cezbe gâlebe itmegin efâl ü akvâli ıztırâb üzre olmağın İstanbul içre “Dîvâne Şücâ” demekle mülaqqab olmuşlar. Vefâtlarından bir ay evvel mevtine işâret idüp aşhâbına ve ahbâbına tevdî idüp likâ'ullâha fevka'l-had iştiyâk üzre olup toköz yüz elli altısında fevt olmuş.

el-‘Ârifu bi’llâh el-Vâsılu ila’llâh eş-Şeyh bin eş-Şeyh Merkez

Mezkûr, ‘ulûm-ı ‘Arabîyyet’i ve eḥādîs ü tefâsîri vâlidinden kırâ’at idüp ba’dehu tarîk-ı şüfiyyeye râğib olup ba’zı meşâyihden tekmil-i tarîkat idüp va’z u tezkîre meşğûl olup nâs-ı bî-kıyâs müctemi‘ olup müstemi‘ olup müntefi‘ olurlar imiş. Toköz yüz altmış beşinde fevt olmuşlar.

el-‘Ârifu bi’llâh el-Vâsılu ila’llâh eş-Şeyh Tâcüd-dîn İbrâhîm eş-Şehîr bi-Çıplak {Çıplak Şarı}

Mezkûr, “Çıplak Şarı” demekle meşhûr olup nâsdan mu‘tezil, nefesine müştâğil emrine müstaḳil belde-i Mağnisa’ya qarîb maḥalde mutavaṭṭın, tâ’ata ve ‘ibâdâta müştâğil imişler. Mezkûr şeyhüñ kerâmât-ı ‘ayâniyye vü ma’neviyyesi bî-ḥad olup cümleden biri sefer üzre aşhâbına henüz zemânı ve vaḳti ve evânı degül iken tâze vü ter şeftâlû taḳsîm idermiş. [A 167b] Cümle-i kerâmâtındandır ki bir gün mescidinden bir ḳâlî uğurlanur. Bi-nefsi-hi tefahḥusa¹ mültefit olmayup [T 197b] aşhâba ḥavâle iderler. Diḳḳatlar iderler ki mümkinü’l-ḥuşûl olmaz. ‘Âciz olıcaḳ ‘arz iderler. Buyururlar ki: “Fülân ḳaryede fülân şecer altında ḳâlî medfûndur. Varuñ bulursız.” Varurlar, bulup getirürler. Ḳâlî bulunduḳda ehl-i ‘örf milk şâhibin senüñ milküñde mesrûḳ esbâb bulındı diyü aḥz ider. Cerîmesin almaḳ ister. Şeyh ḳarye zâbıtına ḥaber gönderür ki milk şâhibi bundan bî-ḥaberdür. Ḳâlîyi fülân ve fülân nâm kāfirler almışdur. Ol kimesneler ki tutmuşsız, bî-günâhdur, ıtlâḳ eyleñ diyü ḥaber gönderür. İttifâḳ ol şeyh ta’yîn itdüḳi kāfirüñ birisi gelüp eydür ki: “Ben ol ḳâlîyi şeyh ḥazretin imtiḥân idüp almış idüm. Eger muṭṭalı‘ olursa dîni ḥaḳdur. Müslimân olayın.” diyü böyle diyüp gelüp İslâm ‘arz ider. Da’imâ nafaḳaları ḥızâne-i ḡaybdan alup derâhim cinsinden ne deñlü lâzım olsa seccâdeleri altında alup ḥarc iderlerdi. Ḥattâ aşhâbından ba’zısı

1 tafahḥusa: tefahḥusina T

seccâdesi altında derâhim var zan idüp kaldurup baçarlar. Nesne bulunmaz. Ol hâlde gelüp seccâdesi üzerine cülûs idüp zemân geçmedin ba'zı levâzıma aķçe lâzım olup taleb itdüklerinde seccâdesi altından şunup alup virür. Vâķıf-ı ahvâl olanlar bilürlerdi ki kerâmât-ı İlâhiyye'dür.

ķıt'a:¹ Her ki kesb itdi zevķ-ı Rabbânî
Oldı dil mülkinün Süleymân'ı
Rızķı haķdur gelür anuñ dâ'im
Feth olur aña genc-i Yezdânî

**el-Ālimü'l-āmil ve'l-Fāzılı'l-kāmil el-Mevlā eş-Şeyh Mehemmed
el-Ma'rûf bi-İmām-ı Ķalender-hâne**

Mezķür, devrinde vâķi' faẓlla şāyi' 'ulemādan 'ulūm-ı nāfi'ayı ve fūnūn-ı mühimmeyi taķşil idüp mahāret-i tāmme ile māhir olur. Ba'dehu şūfiyye tārīķına sālİK olup meşāyiķ-i kibārdan Ħabīb-i Ķaramanî [T 198a] ve Şeyh İbnü'l-Vefā ve Şeyh Seyyid Aķmed el-Buķhārī Ħıdmet-i şerīfleriyle müşerref olup bunların her biri tārīķ-ı tārīķatda ve arāẓi-i haķīķatda birer tavd-i şāmiķ ve cebel-i rāsīķ idiler. Her birinden ma'ārif-i bī-ĥadve ma'rifet-i lā-yu'ad taķşil idüp terbiyeleriyle murādı ĥāşıl olup [A 168a] maķşūda vāşıl olur. Şoñra İstanbul'da Ķalender-hâne'ye imām u ĥatīb olup toķuz yüz ellisi ĥudūdında fevt olmışlar. Mezķür, nefsinde ālim-i 'ulūm-ı ma'ķūl u meşrū' ve uşūl ü fūrū' olup nāsdan mu'tezil, tekmīl-i nefse müştāģil olup envār-ı zūhd ü şalāķ ve āşār-ı iffet ü felāķ, nāşiye-i şerīflerinde peydā ve vech-i vecīhlerinde hüveydā olup müddet-i 'ömrleri mi'e-i kāmileden ziyāde idi diyü rivāyet iderler. Cāmi'ü'l-menāķīb buyururlar ki Ķalender-hâne'ye müderris olduķum tārīķde müddet-i 'ömrlerinden su'āl itdüm. Ķalibā mi'eden geçmişdür diyü cevāb virdiler. Cevāblarından şoñra birķaķ yıl daķı 'ömr sürüp fevt olmışlar.

ķıt'a:² Ne güzel nesnedür bu 'ömr-i tavil
Ger geķe zūhdle şalāķla ol
Şarf ide cümlesin 'ibādāta
Ħatm ola ĥayrla şalāķla ol

1 Ķıt'a: Rubā'i T

2 Ķıt'a: Nazm T

el-Âlimü'l-âmil el-Fâzîlül-kâmil el-Mevlâ İshâk eṭ-Ṭabîb

Mezkûr, evâ'il-i hâlde ṭabîb-i Naşrânî olup 'ilm-i hikmeti muḥaddemâ taḥşîl idüp ba'dehu Monlâ Luṭfî'den mantık kıra'at idüp ve mezkûr ile her fende mübâhase idüp bahş-ı 'ulûm-ı İslâmiyye'ye münce olup İslâm'ın ḥaḳîkatı, edillesi şâbit olup bi'l-âhire ḥafiyeten 'arz-ı İslâm idüp ba'dehu ṭabâbeti ve fenn-i tıbbâ iştiğâli terk idüp İmâm Ğazâlî ve imâm-ı fahrül-İslâm Pezdevî muşannefâtına meşğûl olup dâ'imâ kitâb u sünen ile 'ilme müdâvemet idüp İmâm-ı A'zam ḥazretinün *Fıkh-ı Ekber*'ine şerḥ yazup ba'zı mevâzi'a daḥî risâlât taḥrîr iderler. [T 198b] Lâkin şüfiyye ṭarîkından behredâr olmamağın ṭarîkına inkâr idermiş. Âḥir-i 'ömrinde ḥaḳîkat-ı 'ilm-i tevḥîd zâhir olup inkârdan rücû' itdi diyü rivâyet iderler.

el-Âlimü'l-âmil ve'l-Fâzîlül-kâmil el-Mevlâ el-Ḥekîm Sinânü'd-dîn Yûsuf

Mezkûr, evâ'il-i 'ömrinde 'aşrî 'ulemâsından kıra'at idüp andan tıbbâ rağbet idüp Muḥyî'd-dîn'den taḥşîl-i ṭabâbet kılup andan Edrine Bîmâristânî'nda ve İstanbul'da ṭabîb olup ba'dehu Trabzon'da Selîm Hân'a ṭabîb olup ba'dehu Selîm Hân tahta cülûs itdüklerinde İstanbul'da ṭabâbet virür. Ba'dehu sultân-ı a'zam [A 168b] re'is-i eṭibbâ eyleyüp müddet-i keşîre ṭabîb olup çokuz yüz elli birinde fevt olmuş. Câmî'ül-menâkıb buyururlar ki müddet-i 'ömrlерinden şordum. Yâ yüzdür yâḥûd iki yıl ziyâdedür diyü cevâb virdi. Henüz ol hâlde tamâm-ı 'aḳlı kemâlde olup ancaḳ iki ellerinde ra'ş'e var idi. Aşlından su'âl itdüm. Za'f-ı dimâğumdandur didiler. Lâkin 'aḳl u idrâki tamâm-ı kuvvetde iken bu maḳûle cevâblar ne ta'accüb itdüm. Mezkûr, nefsinde 'âlim ü 'âmil, ilâc-ı merzâda kâmil, selîmü't-ṭab', ḥalîmü'n-nefs zümre-i insândan kimesneyi iyilikden ḡayrı yâd itmeyüp umûr-ı merzâda dâ'imâ 'ilâcın ḥaṭâdan şıyânet üzre olup perhîz-i 'aẓîm iderler imiş.

el-Ârifu bi'llâh el-Vâşîlu ila'llâh eş-Şeyḥ Sinânü'd-dîn Yûsuf -Ḳuddise Sirruhu-¹

Mezkûr şeyḥ, meşâyiḥ-i kibârdan Şeyḥ 'Abdu'l-laṭîf el-Ḳudsî ḥazretlerine vâşîl olup anlaruñ terbiyesiyle maḳâmât-ı 'ulyâya irişüp tekmil-i ṭarîkat

1 Ḳuddise Sirruhu: -A

itmişler. Nefsinde vaḫûr u şabûr, ebnâ-yı zemânededen müctenib ü mu'tezil, tekml-i nefse müştâgîl, şağîr ü kebîr, ğanî vü fakîr yanında bir olup mâdâm ki kayd-ı hayâtta idiler İbşala nâm kaşaba kurbında Feretic'de sâkin olup vilâyetinde bereketü'llâhdan [T 199a] bereket olup¹ çokuz yüz yetmiş haddinde kızâ-yı nahb irüp vâsıl-ı Hakk olmuşlar. Hâzret-i şeyhü'n dâmâdınıñ nihâdları kıdvet-i erbâbu'l-fazl ve'l-'irfân Kâzî Ramazân Çelebi Efendi'den menkûldür ki ümerâ-yı kibârdan Yahyâ Paşa oğlu Mehemmed Paşa -ki muhibb-i meşâyih idiler- evâ'il-i zühûrlarında âstâne-i devlete giderken yolu Fere'ye uğrayup aşhâb u aḫbâbı ve devâb u esbâbı sefine ile mürûr idince ma'berde bir miqdâr tevakkuf lâzım gelür ve mezkûr mîr-i mükerremün ayakları nıkrîs 'arızasından marîz olup bir güşede seccâde nihâde olunup cûlûs itmişler idi. İttifâk şeyh hâzretlerinin İbşala'ya maşlahatları düşüp geçide gelüp izdiḫâm görüp bir güşede ârâm iderler ki müzâhame def olup geçeler. İttifâk kıssa-i şeyh, beg hâzretlerine mün'akis olur. Hây meded! Benüm ḥod bu taraflara teveccühümden 'arz-ı [A 169a] niyyetümden anlaruñ mübârek ellerin öpüp hayr-du'âlarıyla behremend olmaḫdur. Huşûsâ ayağımuza gele diyü âdem gönderdüp efendi hâzretin da'vet iderler. İki defa âdem varup 'illet-i beyân idüp 'özr iderler. Üçincide kethüdâların gönderüp buyururlar ki bu ol iştiyâk degüldür ki mübârek ellerin bûs itmedin ve ḥâk-i pâylerine yüz sürmedin i'tizârla ma'zûr olup merfû' ola. Elümden gelse yürümege kâdir olsam mağsiyyen 'ale'l-vech ḥâk-i pâylerine varurdum. Lâkin pâ pâydar degül. İhsân eylesünler. Güyiyâ 'iyâdesi vâcib marîz idük. Luṭf idüp ḥâkden götürüp gelüp 'iyâdet itsünler. Pes kethüdâ gelüp vech-i meşrûḥ üze beg hâzretlerinin kemâl-i iştiyâkın ve niyâzın 'arz itdükde bî-iḫtiyâr olup kalḫup varurlar. Pes mîr-i mükerrem hâzretleri suḫan-dân ve nâzik-beyân kimesne olup efendi hâzretleri qarşuda dikildüklerinde ve görindüklerinde ta'zîmen kıyâmda aḫdâmda [T 199b] iḫdâma cür'et olmaduğın hezâr i'tizârla beyân idüp oturup muşâḫabete meşgûl olurlar. Tamâm-ı lezzet ile muşâḫabet üze iken ḥuddâm fâ'ifesinden fer-yâdcı gelür ki bir gemi ki aṣl gerekli esbâb u ḥazîne aña qoyılmış idi. Bir devenün iki ayağı şuya düşdi. Şöyle ki ğarḫ ola. Külli ḥasâretdür didüklerinde pes beg hâzretleri şeyhe nâzar idüp iltimâs iderler ki du'â ile Cenâb-ı

1 olup: -T

Hakk'dan hâlâş recâ ideler. Pes şeyh ben ne za'ifüm. Yâ teveccühümden ne hâlet ola. Ammâ inşâ' allâh hâlâş olur didükleri gibi tekrâr hıdmetkârı gelür. Eydür ki 'aceb hâl vâkı' oldu. Kiminüñ bir cânibinde dağı evvelki deve gibi bir devenüñ iki ayakları şuya düşüp terâzû oldu. Selâmetle kenâra gelmek üzredür. Beg bu hâli göricek kerâmât-ı evliyânüñ haqîkatine i'timâdları ziyâde olup şeyhüñ mübârek elin öpüp fevt-i muşâhabete envâ'-ı izhâr-ı te'essüfle vedâ' iderler. Yine nâkil-i mezkûrdan menkûldür ki bir târîhde İstanbul'da müddet-i 'azlimüz bir miqdârı mütemâdî olup girânî 'alefden olanca harcılık telef olup devâb cinsin şılaya göndermek tedârükin [A 169b] itmiş idüm ve maṭlabum olan kâzîlik dağı âhara virilüp kaç'-ı ümîd itmiş idüm. Bu hâlde şıla semtinden âdem geldi. Şeyhden haber getürdi ki bâr-gîrleri yanında tursun. Ğayrı fıkr itmesün. Manşib dağı inşâ' allâh olur dimişler. Hazret-i şeyhe i'timâdum kemâlde olmağın buyurdukları üzre 'amel itdüm. Hikmetu'llâhdur; bir heftede maṭlabum olan kâzâ virilen kimesne fevt olur. Kâzî-i 'asker mütenebbih olup kâzâyı benüm için 'arz ider. Kâzâ virilür. Aşlâ melhûzum degül iken muḥzır gelüp müjde itdi. Bildüm ki şeyhüñ teveccühi te'sîridür. Mezkûr şeyhüñ kerâmâtı bî-haddür. Lâkin ebnâ-yı zemânedan [T 200a] kemâl-i ictinâb üzre olup keyfiyyet-i hâlin dâ'imâ setr ü ihfâda olup ağıyardan şaķınurdu. Aña binâ'en kimesne hâline muṭṭali' olmayup bunlar dağı akrabâdan olmağın ba'zı hâlât u kerâmât ve maḳâmâtına 'âlim olmışlar idi.

Ve minhum el-‘Ârifu bi’llâh el-Vâsılı ila’llâh el-Mevlâ Sinânü’d-dîn Yûsuf Sîneçâk¹ {Sîneçâk} (Yûsuf)

Mezkûr, Rûmili'nde kavâbil kânı, erbâb-ı 'irfân ma'deni, Vardar nâm kaşabadan zuhûr idüp merḥûm Hayreti'nüñ li-ebin ve ümmin birâderidir. Merḥûm Uşûlî ile mu'âşîrlardur. Vilâyetinde bir miqdâr taḥşîl-i 'irfân itdükden soñra merḥûm Uşûlî'yle taḥşîl için diyâr-ı 'Arab'a sefer idüp

1 [A 169b] [T 200a] Ba'zılar rivâyet iderler ki mezkûr Sîneçâk ve merḥûm Uşûlî hâşlı dört nefer nâm-âver kimesne şeyhül-'ârifin Şeyh İbrâhîm hıdmetin ârzû ile sefer eyleyüp menzil-i maḳsûda vuşûl bulup icâzetiyle huzûr-ı şeyhe girüp edeb-i tâm ile yed-i şeriflerin iltişâm müyesser olduķda cümlesine nazar-ı i'tibârla nazar buyurduķdan soñra Uşûlî'yi alıķoyup Sîneçâk için hoş abdâl yaḫşı abdâl. Lâkin bunlara feyz Hazret-i Monlâ Âsitânesi'ndedir. Varsunlar, buyursunlar diyüp pes kendülerün dağı hâtırası âsitâneye olmağın işâret-i şeyhe ârzüsü dağı ziyâde olup gelüp vâsıl olup Mevlevî olurlar. [Sah kaydı olarak derkenârda geķen bu kısım her iki nüshada da kaydın nereden başıladığı belirsiz olduğundan ana metne değil, dipnota alınmıştır.]

beydâ-yı ma'ârifüñ şems-i rüşeni Şeyh İbrâhîm-i Gülşenî hazretlerinüñ hıdmet-i şeriflerine yetişüp niçe müddet hıdmetlerinde olup terbiyeleriyle vâşıl-ı 'ayn-ı tahkîk olup makâm-ı cem'ül-cem'e yetişürler. Hazret-i şeyhüñ hıdmet-i şafâ-bağşlarında tahşil-i ma'ârifden sonra sultânü'l-evliyâ burhânü'l-etkîyâ Monlâ Celâlü'd-dîn er-Rûmî Âstânesi'nde Konya'da müddet-i keşîre tahşil-i *Meşnevî* eyleyüp ol hazretüñ rûh-ı pür-fütûhlarından müstefiz olup *Meşnevî* cümleten mahfûzı olup hattâ altı cild *Meşnevî*'den üç yüz altmış beyt intihâb idüp dibâcesin ismiyle mu'anven kılmışdır. Hakkâ budur ki cümle-i *Meşnevî*'den hâşıl olan mülâhaza olınsa mezkûr ebyât-ı [A 170a] şerifeden dahı hâşıl olur ve mezkûr kemâl-i zühd ü şalâh ve nihâyet-i 'iffet ü felâh üzere olup 'ale'd-devâm şavma müdâvemet idüp edâ-yı şalâtda şâhib-tertib olup cümle-i evkâtta henüz ezândan bir iki sâ'at evvel mescidde hazır olurlar idi. Serrâ vü darrâda ve şayf u şitâda mübârek zâhrlarında bir siyâh kebeden gayrı nesne olmayup gönlek geymek vâkı' olmazdı. Büt ü büre cinsi ne kadar çoğ olsa bunlar dahı Hakk'ın mahlûkıdır. Naşiblerin [T 200b] yirler diyü öldürmek istemezdi. Gâyet çoğalup ıztırâb virseler mübârek kebelerin ısı şuyyla yudururlar idi ve *Meşnevî* hazretine teslim ü rızaları bir mertebe idi ki cümle-i hâlde tefe'ül idüp mazmûniyle 'âmil olurlardı. Mervîdür ki bir gün âstânedeki kemâl-i semâ' u şafâ üzere iken haste olurlar. Haste hâl u bî-mecâl olurlar. Yine bu hâlde iken sefer ârzûsı galebe ider. Tefe'ül iderler. Sefer mübârek görünür. Hemân ol ân marîz ü nâ-tüvân iken menvîleri olduğı semte 'azîmet idüp müteveccih olurlar. Yaz günleri olmağın giderek germiyyet-i hevâ ve istilâ-yı dâdan dahı bedter muştâr olup lâkin hamîyyet ü gayret idüp yürüyüp bir şecer sâyesinde bir mâ-yı cârîye irüp sır-âb olup vuzû' tâzeleyüp nâ-tüvânlık hükmiyle ol şecere ittikâ iderler. Bir miqdâr istirahat müyesser olıcağ nev'an nevm galebe ider. Hemân hazret-i Monlâ –kuddise sirruhu- mütemessil olup buyururlar ki: “Dervîş Yûsuf! Cenâb-ı Hayy-ı Muṭlaḳ'dan saña şîḫḫat virildi. Kalk, şâhiḫen ve sâlimen maḳşûduña müteveccih ol!” Pes ḥ'âbdan bîdâr olup kendümi zinde-i tekrâr müşâhede idüp hezârân hezâr şükr ü şenâ ile müteveccih olur. Mezkûra dâ'imâ vecd ü hâl galebe idüp âteş-i maḥabbetle süz u girândan hâlî olmayup keşret-i zikru'llâh ile beşerîyyet şüretin lâ idüp fenâ-ender-fenâ olmuş idi. Evâḫîr-i 'ömrlerine İstanbul'da mübârek ayakları marîz olup vefâtlarından evvel [A 170b] merkebçüğine binüp ihvân-ı şafâya mevtimüz karîbdür diyü vedâ' eyleyüp eglenmeyüp hudûd-ı hamsinde

fevt olurlar. İstanbul mukābelesinde Südlüce nām mevzi'de medfün olup merhûm Hâyâli Beg ile küllî münâsebetleri olup hem-şehrileri dahı olmağın [T 201a] mezâr-ı şeriflerin yapırmışlardır. Mezkûrûn fûnûn-ı nazmuñ envâ'ına küllî kudretleri olup bundan mâ-'adâ eger ma'ârif-i külliyyedür ve eger fûnûn-ı cüz'ıyyedür cümlesinde zâ'idü'l-vaşf olup lâkin i'tibâr u iştiḥâr-dan geçüp dâ'ire-i teslîm ü rızâya kâdem başup maḥabbetu'llâhdan ğayrı nesneye mültefit olmayup vaḫthâ 'ışk istilâ idüp şadâ-yı laṭif-edâ ile ekâbir kelimâtın okıyup zikru'llâh idüp giderek şevk ğâlib olup semâ'a şürû' idüp bir niçe sâ'at şafâyı, şevkle şems-i 'âlem-tâb gibi devrân idüp vecd olup yine kendülere gelüp vuzû' tâzeleyüp ezkâra meşğûl olurlar idi. Bunlaruñ ḫaḫḫında ba'zı nâ-dân-ı bî-iz'ândan ki öz zâtına lâ'îḫ ve nefsine muṭâbıḫ türrehât ki şadır olur, bunlaruñ n'idüĝin bilmedüĝinden ve ḫaḫîḫat-ı ḫâle 'adem-i ıttılâ'ındandır. Merhûm bu beytle cevâb virmişlerdür.

Beyt: Erbâb-ı zarâfet bizi Yûsuf bilür ammâ
A'dâ gözüne Ḥaḫ bilür ey dost Sinân'uz

Neşr:¹ Gerçi² bu iki mısrâ'dur. Ammâ ḫaḫîḫaten ol ḫazretüñ Mısr-ı ma'ârifde vâḫid ke'l-elf olduklarına iki şâhid-i 'âdildür.

Kıṭ'a:³ 'Ârif-i milk-i ma'anî Sineçâk
Eylemişdi nefis dîvini helâk
Mâ'il olmadı cihân murdârına
Pâk geldi Ḥaḫ budur kim gitdi pâk

Neşr:⁴ Evâ'il-i zühûrlarında Edrine'de henüz âyîne-i cemâli ğubâr-ı kıl ü ḫâlden sâde şeyṭân-zâde ki ber-mücib-i feḫvâ-yı ﴿مَا هَذَا بَشَرًا﴾ bir melek-sîmâ dilber idi. Şüret-i 'ışkın mezkûr ra'nânuñ âyîne-i cemâlinde müşâhede idüp niçe müddet 'âşık-ı âşüftesi ve vâlih ü âlüftesi olup müderrisinden 'Alî Ḍav ol târiḫde Çifte'de mu'id olup [A 171a] mezkûr cüvân taḫşîl-i [T 201b] 'irfân için 'Alî Ḍav'dan telemmüz idüp varup gelürmiş. Pes zurefâ-yı şehr

1 Neşr: -T

2 Gerçi: Egerçi T

3 Kıṭ'a: Beyt T

4 Neşr: -T

5 Yûsuf Suresi 31. ayetten kısmî iktibas: "Aziz'in karısı, kadınların dedikodularını duyunca onlara davetçi gönderdi; yaslanmaları için yastıklar hazırladı ve onlardan her birine bir bıçak verdi. (Kadınlar meyvelerini soyarken Yûsuf'a), 'karşılarna çık!' dedi. Kadınlar Yûsuf'u görünce güzelliĝi karşısında şaşırıp kaldılar. Bu yüzden ellerini kestiler ve 'Hâşâ rabbimiz! Bu bir beşer deĝil, bu ancak değerli bir melektir!' dediler."

ve nüdemâ-yı dehrden Emrî Çelebi ki şunûf-ı şî'r ve eşnâf-ı mu'ammâda 'aşrdan bârîk-edâ, şâ'ir-i sâhîr, diğkât-intimâdur. Kezâlik Behârî Efendi ki riyâz-ı suhan hîyâz-ı tabî'atlarından neşv ü nemâ bulmuş mâlik-i kelimât-ı rûh-perver, nâzım-ı muntaẓamu'l-kelâmdur, bunlar dahı ol demde Câmî'-i Ardana'da müderris olup Sîneçâk Ferhâd ve 'Alî Dav Hüsrev ve cüvân-ı nâzik-beyân Şîrîn ve 'Alî Dav murabbâlarından bir şaḥş-ı şâvir ittihâz olunup üslûb-ı *Hüsrev ü Şîrîn*'de birer risâle-i rengîn peydâ iderler. Risâle-i mezkû-rede 'Alî Dav ile Sîneçâk birbirine su'âl ü cevâbda vâkı' olmuşdur.

Beýt: Didi şeklün kara koncâyı¹ ohşar
Eyitdi hâzretünüz dahı murdar²

Neşr: Cüvân-ı ra'nâ ile 'Alî Dav 'işret idüp ziyâfet şüretinde vâkı'dür.

Meşnevî:³ İmâret yaḥnisi geldi kebâba
Halâ ibriḳleri gitdi şarâba
Oturur ol güzel aṭlâslar ile
Gelür şuraya ḳalaylı taşlar ile

Neşr:⁴ Risâle-i mezkûre Monlâ Şeyḫî naẓmuñdan ziyâde iştiḥâr bulup zurefâ mâ-beyninde meşhûrdur. Bu eşnâda merḥûmdan şâdır olan leṭâ'if ve zuḥûr iden 'avârif bî-haddür. Âstâne-i Hâzret-i Monlâ'da şüret-i fenâda egerçi çok kimesne mezkûra peyvrevlik ḳaşd itdiler ve taḳlîd eylediler. Ammâ şüret-i fenâda gereklü olan ki teslim ü rızâ ve maḳâm ve ḳanâ'at u tevekkül-de Ḥaḳḳ'a tavaḡḡuldur, bunlara virilen kimesneye virilmemişdür. Cümle-i 'ömrllerinde emr-i kibâr ve a'yân-ı rûzgârdan kimesnenün ḳapusına

Mısrâ': ⁵ بدر کس نرفتم از در تو

Neşr:⁶ feḥvâsınca ihtiyâc-ı dünyevî için varmadı ve ḥarem-i muḥteremine ihtişâm u ihtirâm ümidine girmedi. Ḳanâ'at murğzârınuñ şehbâzı, ḡınâ vü istiḡnâ âsmânınuñ hü mâ-pervâzı idi. Bu 'abd-ı ḥaḳîr [T 202a]

1 Umacı, hayalet gibi anlamlara gelen Bulgarca ve Türkçede kullanılan bir söz. Ayrıntılı bilgi için bkz: Nursel Özdarandeli, "Velimeşe Ağzından Derleme Sözlüğü'ne Katkılar", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 57, 2013, s. 62;71.

2 Kelime iki nüshada da bu şekilde imla edilmiştir.

3 Meşnevî: Rubâ'î T

4 Neşr: -T

5 Be-der-i kes ne-reftem ez-der-i tû . "Senin kapından başka bir kimsenin kapısına gitmedim."

6 Neşr: -T

‘unfuvân-ı cüvânîde Belgrâd’uñ maḥkeme-i muḥkemetü’l-‘unvânında hıd-
met itdigüm târîhlerde -ki Edrinelü Velî Çelebi Efendi kızî idiler- bir gün
hişâr-ı zirde [A 171b] vâkı‘ Câmî‘-i Kebîr’de maḥkeme tenhâ ba’zı kabâli
taḥrîr iderdüm. İttifâk merḥûm Sîneçâk’e ‘ale’s-seḥer câmî‘ öñinden güzër
vâkı‘ oldı. Göricek da’vet eyledüm. Bir ân buyruñ diyü ilhâḥ itdüm. Geldi-
ler. Dâ’imâ iki mübârek dizleri üzerine cülûs ki ‘âdet-i mu’tâdeleri idi. Yine
eylece oturdılar. Şeyḥ-i sâmi Monlâ Câmî ḥazretlerinin divân-ı evvelleri
hâzır idi. Bir ğazel kırâ’at itmek tazarru‘ itdüm. İcâzetleriyle birkaç beyt
okudum. Ğazel tamâmına iki üç beyt kalmış idi. Maḥkemeden kâzînuñ
aşl mesnedine çıkılır nerdübân var idi. Ol nerdübândan bir şadâ belürdi.
Merḥûm şadâyı istima‘ idicek arḳalarından kebeleri hevâ-yı ḥarâret üzre
olmağın düşmüş idi. Kebelerin ve pâpûşların geymek muḳayyed olmayup
kalḳup ‘acele ile bir vechle segirdüp kaçdılar ki müteḥayyir oldum. Güyiyâ
bend ü bâğın kırmış esîr-i zindân yâḥûd kafesden ḥalâş olmuş murğ-ı ta-
yerân yâḥûd cellâd-ı cân-sitân elinden ḥalâş olmuş bir şahş-ı püyân idi. Hele
bârî şalât-ı ‘aşr irüp maḥkemeden kalḳup kebelerin ve pâpûşların götürüp
maḥall-i mu’tâdlarında buldum. H’âba varmışlar. *Divân-ı Hâfız* meftûḥen
mübârek yüzleri üzre tûrur. Luṭfla bîdâr itdüm. Bir miḳdâr muşâḥabe-
tinden şöñra ‘acele ile firârlarınınuñ keyfiyyetinden şordum. Buyurdılar ki:
“Nerdübândan şadâ işitdüm. Bildüm ki âdem iner. Ta’âm vaḳti olmuştur.
Ca’iz ki sizleri ta’âma da’vet ideler ve maḥkemede kim var ise bile gelsün
diyü buyuralar. Eger varursak ‘âdetimüz degül ve eger varmazsak [T 202b]
da’vete icâbet itmemiş oluruz. Bârî da’vet vâkı‘ olmazdan muḳaddem gide-
lüm didük. Aşlı budur.” diyü buyurdılar. Ḥaḳîr didüm ki kuzât eşrâfdan-
dur. Şoḥbetlerinden niçün ictinâb idersiz? Buyurdılar ki:

[Mışra]’:¹ روح را صحبت نا جنس عذایست الیم²

Bizüm maḳâmımız fenâ vü vaḥdet ü ‘uzlet ve anlaruñ maḳâmı maḳâm-ı
rifât ü keşret henüz ol mertebeye mâlik degülüz ki anlarla ihtilâf idüp hem-
simât olmak sebeb-i tefriḳa olmaya [A 172a] ve ḥiddet içinde keşrete mâni‘
olmamaḳ daḥı maḳâmımız degüldür. Pes ırağ olmak evlâdur diyü buyurdi-
lar. Ḥaşılı mezkûr Sîneçâk, âb u ḥâki pâk erbâb-ı ‘irfândan meliḥü’l-beyân,
şîrin-zebân, ser-â-ser rûḥ-ı revân bir kimesne idi. *Ravvaḥa’llâhu rûḥahu*.³

1 ‘A: -A [‘A harfi mısrayı işaret etmektedir.]

2 Rûḥ-râ şoḥbet-i nâ-cins ‘azâb est elim. “Ruhun kendi cinsinden olmayanla sohbeti elim bir azaptır.”

3 “Allah ruhunu ferahlandırırın.

Kıt'a: Hüb tab' idi ol melek-ḥaşlet
 Diyelüm gel revânına rahmet
 Yeri cennet ola mekânı İrem
 Bağ-ı Firdevs ola maḥâmı hem

Meşnevî: Çün tokuz yüzi hicretün geçdi
 Mi'e-i 'âşire niḳâb açdı
 Yetmiş ikide idi pes hengâm
 Terceme emri olmuş idi tamâm
 Şol ki yazıldı bu kitâb içre
 Nüşa-i hüb u müsteṭâb içre
 Kimisi kıdve-i meşâyihdür
 Kimisi 'ilm içinde râsihdür
 Her birisi hidâyet mazhar
 Fâzıl u kâmil ü suḥan-âver
 Bunların âb-ı rüyına yâ Rab
 Bunların yüzi şuyına yâ Rab
 Belgrad içre Hâkî-i zârı
 Mücrim ü 'âşî vü günehkârı
 Ayağı tozu ehl-i 'irfânun
 Kulı ḳurbânı derdmendânun
 Luṭf u iḥsân u şefḳat eylesin
 Ol günehkâra rahmet eylesin
 Yâ İlâhî ḡarîk-i 'işyânam
 Mübtelâ-yı kemend-i tuḡyânam
 İrmez ise 'inâyetün zerr
 [T 203a] Ebr-i luṭfuñdan olmasa ḳaṭre
 Kimden olur bu 'âşîye çâre
 Kim ider çâre cân-ı bîmâra
 Bunı sen dimedün mi yâ Rabbî
*Sebeḳat rahmeti 'alâ-ḡazabi*¹

1 "Rahmetim gazabımı geçti." Ayrıntılı bilgi için bkz: Yılmaz, age, s. 602.

Raḥmetüñ baḥr-i bî-ḥadü pâyân
Şefkatüñ yemmine olur mı kerân

Raḥmetüñ zümre-i tuḡāta durur
Ḥākī miskīn gibi 'uşāta durur

Umaruz raḥmetini 'āmm idesin
Ḥākī'ye baḥşış-i tamām idesin

Yâ İlāhī celāl ü cāhuñ içün
Āstāne-i cihān-pehāhuñ içün

Soñ nefes kim şu'üd ide cānum
Dest-i ḥıfzuñda ola imānum

Yevm-i āḥirde¹ ey Ḥudā-yı Ğafūr
Faḫr eyleye kıl kuluñ maḥşūr

DİĞER:

Bendesı ḥāk-i rāh-ı 'irfānuñ
Ayağı tozı ehl-i vicdānuñ

Şāh-rāh-ı mezelletüñ ḥākī
Ehl-i naẓm içre oñmaduḫ Ḥākī

Terceme emrin itdi çünki tamām
Kıldı der-ḥ'āst pes ḥavāşş u 'avām

Ṭütıler gibi hep şeker yidiler
Bir münāsib isim gerek didiler

Aşlıdur çün Şakā'iku'n-Nu'mān
Buña dindi Ḥadā'iku'r-reyhān²

1 āḥirde: āḥiretde T

2 A'da temmet kaydı: Sevvedehul-ḥaḳırül-muhtāc ilā-raḥmetihi Rabbī fi 18 Rebi'ül-evvel min-şuhūri sene tis'a ve 'işrīn ve elf. T'de temmet kaydı: Sevvedehu'l-ḥaḳır Ḥasan bin Muştafā el-Budūnī fi 12 Cemāzi'l-evvel min-şuhūri sene şemān ve selāşin ve elf. Ğafara'llāhu lehu ve li-vālideyni ve'l-cemī'i'l-mü'minin ve'l-mü'mināt ve'l-müslimīn ve'l-müslimāt bi-ḥurmeti seyyidi'l-murselin şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem ve ālihi ve aşḫābihi ecma'in.

KAYNAKÇA

- Afyoncu, Erhan, *Tanzimat Öncesi Osmanlı Tarihi Araştırma Rehberi*, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2009.
- Ali b. Bâlî, *el-Ikdu'l-Manzûm fî Zikri Efâzılı'r-Rûm*, haz. Suat Donuk, TYEKB, İstanbul, 2018.
- Altaylı, Yasemin, "Macarca Mektuplarıyla Budin Beylerbeyi Sokullu Mustafa Paşa", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 49, 2 (2009), s. 157-171.
- Atâyî, Nev'izâde, *Hadâ'ıku'l-Hakâ'ık fî Tekmileti's-Şakâ'ık*, (haz. Suat Donuk), Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul, 2017.
- Değirmenci, Tülin, "Osmanlı Sarayının Geçmişe Özlemi: Tercüme-i Şakâ'ikü'n-Nu'mânîye", *Bilig, Yaz/* 2008, sayı :46.
- Dervîş b. Ahmed, *Devhatü'l-İrfânîyye fî-Ravzati'l-Ulemâi'l-Osmânîyye*, Mısır Milli Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar 148.
- Donuk, Suat, "Saçlı Emîrzâde Abdülkâdir Efendi ve Zeyl-i Şakâ'ık'ı", *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, Cilt: 6 Sayı: 3, (2020), s. 891-911.
- Durmuş, İsmail, "Tabakât", *DİA*, C. XXXIX, Türkiye Diyanet Vakfı İstanbul, 2010.
- Ekinci, Ramazan, "Tanınmayan Bir Şakâ'ıkun Nu'mânîyye Mütercimi: Habîbî Ahmed Bin Devîş Halife Ve Devhaatü'l-İrfânîyye Fî-Ravzati Ulemâ'i'l-Osmânîyye Adlı Eseri", *Hikmet Akademik Edebiyat Dergisi*, 6 (Aralık 2020), s. 665-689.
- Emrî, *Emrî Divânı*, haz. Mehmet A. Yekta Saraç, T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, s.413. (Erişim) 20.05.2020, www.ekitap.ktb.gov.tr.
- Gönül, Behçet, "İstanbul Kütüphanelerinde Al-Şakâ'ık Al-Nu'mânîya Tercüme ve Zeyilleri", *Türkiyat Mecmuası*, Cilt: 8, İstanbul, 1945.
- Hâfız Hüseyin Ayvansarâyî, *Vefeyât-ı Ayvansarâyî*, haz. Ramazan Ekinci, Buhara Yayınları, İstanbul, 2013.

- Hâkî, Muhtesib-zâde Mehmed, *Terceme-i Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye*, Akşehir Kütüphanesi 390 (Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi BY 9450).
- Hâkî, Muhtesib-zâde Mehmed, *Terceme-i Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye*, Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi, EY 1307.
- Hâkî, Muhtesib-zâde Mehmed, *Terceme-i Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye*, Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi, EY 1535.
- Hâkî, Muhtesib-zâde Mehmed, *Terceme-i Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye*, Ankara Milli Kütüphane, 06 Mil Yz 5539.
- Hâkî, Muhtesib-zâde Mehmed, *Terceme-i Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye*, Ankara Milli Kütüphane, 06 Mil Yz 8967.
- Hâkî, Muhtesib-zâde Mehmed, *Terceme-i Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye*, Ankara Milli Kütüphane, 06 Mil Yz 9317.
- Hâkî, Muhtesib-zâde Mehmed, *Terceme-i Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye*, Ankara Milli Kütüphane, 50 Ür 374.
- Hâkî, Muhtesib-zâde Mehmed, *Terceme-i Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye*, BNF, Supp. Turc. 1159.
- Hâkî, Muhtesib-zâde Mehmed, *Terceme-i Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye*, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, TY 15.
- Hâkî, Muhtesib-zâde Mehmed, *Terceme-i Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye*, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, TY 470.
- Hâkî, Muhtesib-zâde Mehmed, *Terceme-i Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye*, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, TY 557.
- Hâkî, Muhtesib-zâde Mehmed, *Terceme-i Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye*, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, TY 1349.
- Hâkî, Muhtesib-zâde Mehmed, *Terceme-i Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye*, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, TY 2487.
- Hâkî, Muhtesib-zâde Mehmed, *Terceme-i Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye*, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, TY 3790.

- Hâkî, Muhtesib-zâde Mehmed, *Terceme-i Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye*, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, TY 6200.
- Hâkî, Muhtesib-zâde Mehmed, *Terceme-i Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye*, Kayseri Raşit Efendi Yazma Eserler Kütüphanesi, Raşit Efendi Eki 7984.
- Hâkî, Muhtesib-zâde Mehmed, *Terceme-i Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye*, Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi/ Burdur İl Halk Kütüphanesi, 15 Hk 794.
- Hâkî, Muhtesib-zâde Mehmed, *Terceme-i Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye*, Koyunoğlu Şehir Müzesi ve Kütüphanesi, 13206.
- Hâkî, Muhtesib-zâde Mehmed, *Terceme-i Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye*, Manisa Yazma Eserler Kütüphanesi, 45 Hk 1368.
- Hâkî, Muhtesib-zâde Mehmed, *Terceme-i Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye*, Manisa Yazma Eserler Kütüphanesi, 45 Hk 5068.
- Hâkî, Muhtesib-zâde Mehmed, *Terceme-i Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye*, Millet Yazma Eser Kütüphanesi, AETRH 728.
- Hâkî, Muhtesib-zâde Mehmed, *Terceme-i Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye*, Millet Yazma Eser Kütüphanesi, AETRH 729.
- Hâkî, Muhtesib-zâde Mehmed, *Terceme-i Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye*, Selimiye Kütüphanesi, 22 Sel 546.
- Hâkî, Muhtesib-zâde Mehmed, *Terceme-i Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye*, Staatbibliothek zu Berlin, Ms Or Oct 2092.
- Hâkî, Muhtesib-zâde Mehmed, *Terceme-i Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye*, Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya 3153.
- Hâkî, Muhtesib-zâde Mehmed, *Terceme-i Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye*, Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi 2220.
- Hâkî, Muhtesib-zâde Mehmed, *Terceme-i Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye*, Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi 4518.
- Hâkî, Muhtesib-zâde Mehmed, *Terceme-i Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye*, Süleymaniye Kütüphanesi, İzmir 456.

- Hâkî, Muhtesib-zâde Mehmed, *Terceme-i Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye*, Süleymaniye Kütüphanesi, Kadızade Mehmed Efendi 355.
- Hâkî, Muhtesib-zâde Mehmed, *Terceme-i Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye*, Süleymaniye Kütüphanesi, Laleli 2022.
- Hâkî, Muhtesib-zâde Mehmed, *Terceme-i Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye*, Süleymaniye Kütüphanesi, Nuruosmaniye 3234.
- Hâkî, Muhtesib-zâde Mehmed, *Terceme-i Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye*, Süleymaniye Kütüphanesi, Nuruosmaniye 3379.
- Hâkî, Muhtesib-zâde Mehmed, *Terceme-i Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye*, Süleymaniye Kütüphanesi, Yahya Tevfik 266.
- Hâkî, Muhtesib-zâde Mehmed, *Terceme-i Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye*, Süleymaniye Kütüphanesi, Hamidiye 924.
- Hâkî, Muhtesib-zâde Mehmed, *Terceme-i Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye*, Topkapı Sarayı Müze Kütüphanesi, Hazine Kitaplığı 1263.
- Hâkî, Muhtesib-zâde Mehmed, *Terceme-i Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye*, Topkapı Sarayı Müze Kütüphanesi, Revan 1436.
- Hâkî, Muhtesib-zâde Mehmed, *Terceme-i Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye*, Topkapı Sarayı Müze Kütüphanesi, Revan 1437.
- Hâkî, Muhtesib-zâde Mehmed, *Terceme-i Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye*, Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar 63.
- Hâkî, Muhtesib-zâde Mehmed, *Terceme-i Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye*, Ziya Gökalp Yazma Eser Kütüphanesi, DYBZG 1277.
- Hâkî, Muhtesib-zâde Mehmed, *Hadâ'iku'r-reyhân*, Süleymaniye Kütüphanesi, Ahmed Paşa 230.
- Hâkî, Muhtesib-zâde Mehmed, *Mecma'u'l-eşrâf*, Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi, EY 1308.
- Hâkî, Muhtesib-zâde Mehmed, *Mecma'u'l-eşrâf*, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi, Y 506.

- Hızlı, Mefail- Yurtsever, Murat, *Ravza-i Evliyâ*, Arasta Yayınları, Bursa, 2000.
- Hüseyin Vassaf, *Sefîne-i Evliyâ*, haz. Mehmet Akkuş-Ali Yılmaz, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2011.
- İbrâhim b. Ahmed el-Amâsî, *Terceme-i Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye*, Millet Yazma Eser Kütüphânesi, AETRH 727.
- İnal, İbnülemin Mahmut Kemâl, *Hoş Sada*, Ketebe Yayınları, İstanbul, 2019.
- Kapar, Mehmet Ali, "Lahmîler", *DİA*, C. XXVII., Ankara.
- Kılıç, Filiz, *Klasik Türk Edebiyatının Peşinden*, Grafiker Yayınları, Ankara 2013.
- Köksal, Mehmet Fatih, "Helâkî", (Erişim)14.05.2020, www.teis.edu.tr.
- Mehmed Efendi, Nahîfî, *Cevâhiru'l-Menâkıb*, (haz. İbrahim Pazan), TYEKB, İstanbul, 2019.
- Mektûbî İzzetzâde Abdülazîz, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphânesi, TY2456.
- Mektûbî İzzetzâde Abdülazîz, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphânesi, TY2413.
- Ocak, Ahmet Yaşar, *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menakıbnâmeler (Metodolojik Bir Yaklaşım)*, TTK, Ankara, 2010.
- Onay, Ahmet Talat, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar*, (haz. Cemal Kur-naz), MEB, İstanbul, 2004.
- Öngören, Reşat, "Tezkiretü'l-Evliyâ", *DİA*, İstanbul, 2012.
- Özcan, Abdülkadir, "Mehmed Mecdî", *DİA*, C. XXVIII, Ankara, 1999.
- Özdarandeli, Nursel, "Velimeşe Ağzından Derleme Sözlüğü'ne Katkılar", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 57, 2013.
- Özkul, Osman, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluş ve Gelişme Döneminde İlim ve Ulemâ'nın Önemi Hakkında Osmanlıca Bir Makale", *Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 1, 2018.

- Seyyid Mustafa, *Hakâ'iku'l-beyân fî-Tercemeti Şakâ'iku'n-Nu'mân*, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, TY6192.
- Süruri, Ahmet, *Taşköprizâde'nin El-Meâlim'i ve Kelâmî Görüşleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.
- Şeyhî Mehmed Efendi, *Vekâyi'u'l-Fuzalâ Şeyhî'nin Şakâ'ik Zeyli*, haz. Ramazan Ekinci, TYEKB, İstanbul 2018.
- Yakup Şafak, “Çehâr Makâle”, *DİA*, C. 8, İstanbul, 1993, s. 248-249.
- Taşköprülüzâde (2007), *Osmanlı Bilginleri*, (haz. Muharrem Tan), İstanbul: İz Yayıncılık.
- Taşköprülüzâde Ahmed Efendi, *eş-Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye fî Ulemâi'd-Devleti'l-Osmâniyye*, çev. Muhammet Hekimoğlu, TYEKB, İstanbul, 2019.
- Taşköprülü-zâde İsmâüd-dîn Ebu'l-Hayr Ahmed Efendi, *eş-Şekâ'iku'n-Nu'mâniyye fî Ulemâi'd-Devleti'l-Osmâniyye*, (inceleme ve notlarla nşr. Ahmed Suphi Furat), İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Şarkiyat Araştırma Merkezi, 1985.
- Terceme-i Muhtasar-ı Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye*, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Hafid Efendi 231.
- Tolasa, Harun, *16. Yüzyılda Edebiyat Araştırma ve Eleştirisi*, Akçağ, Ankara, 2002.
- Uşşâkîzâde İbrâhim Hasîb Efendi, *Zeyl-i Şakâ'ik*, (haz. Ramazan Ekinci), Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul, 2017.
- Üçer, İbrahim Halil, *İslam Düşünce Atlası*, Konya Büyükşehir Belediyesi, 2019, C. I.
- Ünal, Halit, “Ahîzâde Yûsuf Efendi”, *DİA*, C. I., Ankara, 1988.
- Ünver, İsmail, “Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler”, *Turkish Studies*, Volume3/6, Fall 2008.
- Üsküblü İshak Çelebi, *Dîvan*, (haz. Mehmed Çavuşoğlu, M. Ali Tanyeri), Mimar Sinân Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1989.

- Yavuz, Orhan, *Anadolu Türkçesi İle Yapılan En Eski Tezkiretü'l-Evliya Tercümesi Ve Dil Özellikleri*, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, 1986.
- Yavuz, Yusuf Şevki, “Taşköprizâde Ahmed Efendi”, *DİA*, C. XL., Ankara.
- YAZICI, Mehmet Yunus, *Belgrâdlı Mehmed Hâkî'nin Şakâ'ik Tercümeleri*, Doktora Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, 2020.
- YAZICI, Mehmet Yunus, “Seyyid Mustafa'nın Hakâ'iku'l-Beyân fî-Tercemeti Şakâ'iku'n-Nu'mân Tercümesi ve Zamîme-i Şakâ'iku'n-Nu'mân Adlı Şakâ'ik Zeyli”, *Bartın Üniversitesi İslâmi İlimler Fakültesi Dergisi* 6 / 12, 2019.
- YAZICI, Tahsin, “Lübâbü'l-Elbâb”, *DİA*, İstanbul, C. 27, 2003, s. 241-242.
- Yıldırım, İsmail, *Fındıklılı İsmet Efendinin Tekmiletü's-Şakâ'ik Fî Hakkı Ehli'l-Hakâ'iki*, Doktora Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, 2018.
- Yılmaz, Mehmet, *Kültürümüzde Ayet ve Hadisler*, Kesit Yayınları, İstanbul, 2013.

BİYOGRAFYA DİZİNİ -1¹

A

Abdāl Murād (Şeyhü'l-meczûb Abdāl Murād) **216**

Abdu'l-evvel bin Hüseyn (İbn Ümmü Veled) **429**

Abdu'l-fettâh İbn Aḥmed bin 'Âdil Paşa **479**

Abdu'l-ḥalīm bin 'Alī (Ḥalīmī Çelebi) **449-450**

Abdu'l-ḥayy bin 'Abdu'l-kerīm **513**

Abdu'l-kâdir (İspârtâ nâm ḳasabadan) **344**

Abdu'l-kerīm bin 'Abdu'l-vehhâb bin el-Fâzıl 'Abdu'l-kerīm **486**

Abdu'l-kerīm el-Ḥayālī (Mevlânâ Ḥayālī Abdu'l-kerīm, Ḥayālī, Şâ'ir) **327-328**

Abdu'l-kerīm el-Vizevî **510-511**

Abdu'llâh Çelebi bin Pîr Aḥmed el-Ḳâzî **519-520**

Abdu'llâh el-İlâhî (Şeyḥ-i İlâhî) **375-379**

Abdu'l-laṭîf el-Ḳudsî (Şeyḥ Abdu'l-laṭîf el-Ḳudsî) **263-266**

Abdu'l-mu'tî (Şeyḥ Abdu'l-mu'tî, Şeyhü'l-Ḥarem) **267-268**

Abdu'l-muṭṭalib bin Seyyid Murtaẓâ **528**

Abdu'l-vâhid bin Muḥammed **223**

Abdu'l-vâsî' bin Hızır **453-454**

Abdu'l-vehhâb bin 'Abdu'l-kerīm (Defterdâr) **422**

Abdu'r-raḥīm bin el-Mevlâ 'Alī el-'Arabî (Arab-zâde, Bebek Çelebi) **410-411**

Abdu'r-raḥīm el-Merzifonî (Şeyḥ Abdu'r-raḥīm el-Merzifonî, Rûmî) **266-267**

Abdu'r-raḥīm el-Mü'eyyedî (Ḥâcî Çelebi) **464**

Abdu'r-raḥmân bin 'Alī bin Aḥmed el-Biştâmî **224-225**

Abdu'r-raḥmân bin Pîr Meḥemmed bin 'Ömer el-Ḥalebî **422**

Abdu'r-raḥmân bin Seyyid Yûsuf bin Ḥasan el-Ḥüseynî (Abdu'r-raḥmân Çelebi) **454-455**

Abdu'r-raḥmân bin Yûnus el-İmâm **510**

Abdu'r-raḥmân Çelebi bin el-Mevlâ Ḥüsâmü'd-dîn (Ḥüsâmî, Şâ'ir, Şeyḥ) **271**

Abdu'r-raḥmân Çelebi İbn 'Alī bin Mü'eyyed el-Amâsî (Şâ'ir, Mü'eyyed-zâde, Ḥâtemî) **405-406**

1 **NOT:** Eser için iki adet biyografiya ve bir adet özel isimler olmak üzere üç adet dizin oluşturulmuştur. Birinci biyografiya dizini (**Biyografiya Dizini- 1**) isme göre tertip edilmiştir ve parantez içerisinde nisbe ve varsa mahlas belirtilmiştir. İsmi olmadığı başlıklarda eserde yer alan nisbe ve lakaplar dizine dahil edilmiştir. Mükerrer olan isim ve nisbeler için ek bilgiler parantez içine alınmıştır. Birinci dizinde **kalin (bold)** olarak yer alan sayfa numaraları ismi geçen şahsın eserdeki hayat hikayesinin yer aldığı kısma işaret etmektedir. İkinci biyografiya dizini (**Biyografiya Dizini- 2**) nisbe öncelenecek hazırlanmıştır ve sayfa numaraları içermeyip birinci dizine atıfta bulunmaktadır. Son dizinde (**Özel İsimler Dizini**) tüm özel isimler (şahıs, yer, eser) yer almaktadır. Biyografi sahibi olan kişiler isim (nisbe) şeklinde birinci dizinde olduğu gibi dizilmiştir. Ayrıca isim ve nisbeler biyografi dışında başka yerde geçiyorsa kalın(bold) karakterle gösterilmeyerek dizine dahil edilmiştir. Özel İsimler Dizini'nde eser isimleri *italik karakterlerle* gösterilmiştir.

Abdu'r-raḥmân el-Câmî (Şeyḥ Câmî,
İmâmü'd-dîn, Nürü'd-dîn) **381-
385**

Abdu'r-raḥmân el-Erzincânî (Şeyḥ) **235-
236**

Aḫî Evren (Şeyḥ Aḫî Evren) **215**

Aḫî Yûsuf bin Cüneyd et-Toḫatî
(Mevlânâ Aḫî Çelebi) **394**

Aḫmed bin Ḥamza bin Muḥammed
(Fenârî, Mevlânâ Fenârî Aḫmedî)
239-245

Aḫmed bin İsmâ'il el-Gürânî (Mollâ
Gürânî) **277-284**

Aḫmed Paşa bin el-Mevlâ Veliyyü'd-dîn
el-Ḥüseynî (Meşhûr olan Aḫmed
Paşa, Şâ'ir, Aḫmed) **353-355**

Aḫmed Paşa İbn el-Mevlâ Hızır Beg
(Aḫmed Paşa) **343**

Aḫmedî (Şâ'ir, Germiyânî) **226-227**

Aḫmed-i Bî-cân Ḥazreti (Envârü'l-
'aşîkîn şâhibi) **236**

Aḫşemsü'd-dîn (Şeyḥ) **363-367**

Alâ'ü'd-dîn 'Alî (Çerçîn) **485**

Alâ'ü'd-dîn 'Alî (Ḥalvetî şeyḫi) **442-443**

Alâ'ü'd-dîn 'Alî bin Muḥammed
(Mevlânâ Muşannifek Efendi,
Muşannifek) **333-335**

Alâ'ü'd-dîn 'Alî bin Şâlih (Hümâyün-
nâme şâhibi) **497-498**

Alâ'ü'd-dîn 'Alî Çelebi bin Aḫmed bin
Meḥemmed el-Cemâlî (Müftî
Şüfî 'Alî Çelebi Efendi) **399-405**

Alâ'ü'd-dîn 'Alî Dede (Şeyḥ Alâ'ü'd-dîn
'Alî Dede) **433**

Alâ'ü'd-dîn 'Alî el-Amâsî (Anatoli kâzi'l-
'askeri) **414**

Alâ'ü'd-dîn 'Alî el-'Arabî (Mollâ 'Arab
el-Müftî) **325-327**

Alâ'ü'd-dîn 'Alî el-Aydînî (Mevlânâ
Yetîm 'Alî Çelebi, Yetîm) **429-
430**

Alâ'ü'd-dîn 'Alî el-Ḥâverî (Ḥâverî
Efendi) **520**

Alâ'ü'd-dîn 'Alî el-İsfahânî **479**

Alâ'ü'd-dîn 'Alî es-Semerḳandî (Seyyid
Alâ'ü'd-dîn 'Alî es-Semerḳandî)
277

Alâ'ü'd-dîn el-'Acemî **291-292**

Alâ'ü'd-dîn el-Ḥalvetî (Şeyḥ) **386**

Alâ'ü'd-dîn er-Rûmî **225**

Alî bin Muḥammed el-Ḳuşcı (Alî el-
Ḳuşcı) **330-333**

Alî bin Yûsuf bin el-Mevlâ Şemsü'd-dîn
el-Fenârî **345-346**

Alî el-Esved (Ḳara Ḥ'âce) **212**

Alî el-Kâzvânî (Şeyḥ) **525-526**

Alî et-Ṭûsî (Mevlânâ 'Alî et-Ṭûsî) **287-
290**

Âşık Paşa (Âşık Paşa bin Muḥlis Baba,
şâ'ir) **208-209**

B

Baba Nahḥâs el-Anḳaravî (Şeyḥ) **256**

Baba Ni'metu'llâh (Şeyḥ) **437**

Bahâ'ü'd-dîn bin Şeyḥ el-'Ârif Luṭfu'llâh
350-351

Bahâ'ü'd-dîn 'Ömer bin Ḳutbü'd-dîn
el-İznîkî **222**

Bâlî el-Aydînî **410**

Bâlî Ḥalife eş-Şofyavî (Şofyavî Bâlî
Efendi) **523-525**

Bâyezîd eş-Şüfî **261**

Bedrû'd-dîn Maḥmûd (Bedrû'd-dîn el-
Aşfer) **457**

Bedrû'd-dîn Maḥmûd bin 'Abdu'llâh
(Edrine kâzısı) **490**

Bedrüd-dîn Maḥmūd bin eṣ-Şeyḥ
Meḥemmed (Sulṭān Bāyezīd
imāmı) **414-415**
Bedrüd-dîn Maḥmūd bin İsrā'îl bin
'Abdu'l-'azîz (Kāzî-i Simāvna
Oğlu) **228-230**
Bedrüd-dîn Maḥmūd bin Kemāl (Aḥî
Çelebi, Aḥî Hân) **463**
Bedrüd-dîn Maḥmūd el-Kāzî (Koca
Efendi) **217**
Bedrüd-dîn Maḥmūd (min-Evlādi'-
Şeyḥ Celālüd-dîn er-Rûmî) **489**
Bekr Ḥalife es-Simāwî (Şeyḥ) **523**
Burhānüd-dîn Ḥayder bin Maḥmūd
el-Ḥ'āfi el-Herevî **258**

C-Ç

Ca'fer Çelebi bin Tâc Beg (Şā'ir, Ca'fer,
Tâc-zāde Ca'fer Çelebi) **420-421**
Ca'fer Çelebi el-Burusevî (Şā'ir, Nihānî)
491
Celālüd-dîn el-Kāzî **503**
Cemālüd-dîn İshāḳ el-Ḳaramanî (Cemāl
Ḥalife) **444-445**
Cemālüd-dîn Muḥammed el-Aḳserāyî
(Şeyḥ Cemālüd-dîn Muḥammed
el-Aḳserāyî) **220-222**

D

Dāvūd bin Kemāl el-Ḳocevî **456-457**
Dāvūd el-Ḳayşerî **210**
Dāvūd Ḥalife (Şeyḥ) **527**
Deli Birāder (Divāne Birāder, Ğazālî,
Şā'ir) **514-515**
Derviş Muḥyi'd-dîn Meḥemmed bin
Ḥızır Şāh (Derviş Meḥemmed
Efendi) **335-336**
Düĝlu Baba (Şeyḥü'l-meczûb Düĝlu
Baba) **216**

E

Ebū Bekr Muḥammed bin Muḥammed
(Zeynü'd-dîn el- Ḥafî) **268-269**
Ebū el-Leyṣ **498**
Ebū es-Su'ūd (Filibe ve Şofya ḳāzısı,
Bedrüd-dîn-zāde) **491**
Ebū es-Su'ūd Efendi-zāde (Müftî,
'Allāme) **516-518**
Elvān Çelebi (Āşık Paşa Oğlu) **209**
Emîr 'Alim el-Buḥārî eṣ-Şerif **486**
Emîr Ḥasan Çelebi İbn es-Seyyid 'Alî
Çelebi (Emîr Ḥasan Çelebi,
Şemāniyye müderrisi) **508**
Emîr Ḥasan er-Rûmî (Edrine Dārü'l-
ḥadîş müderrisi) **493**

F

Faḥrüd-dîn el-'Acemî **259-261**
Faḥrüd-dîn bin İsrā'îl **492**
Faḥrüd-dîn er-Rûmî **225-226**
Ferruḥ el-Ḳaramanî **509**
Fikārî **487**
Firişte Oğlu **223**

G

Geyüklü Baba (Şeyḥ) **214-215**
Ġıyāşüd-dîn Aḥ (Paşa Çelebi) **424**
Gündüz Muşlihüd-dîn **523**

H

Ḥācc Bayram el-Anḳaravî (Ḥācî Bayram
Sulṭān, Şeyḥ, Şā'ir) **234-235**
Ḥācc Bektaş (Sulṭān Ḥācî Bektaş Velî)
251
Ḥācc Ramazān (Şeyḥ) **467-468**
Ḥācî Ḥalife el-Menteşevî (Şeyḥ) **522-
523**
Ḥācî Paşa **230-231**

Hâfîzü'd-dîn Mehemmed bin Aḥmed
bin 'Âdil Paşa (Mevlâ Hâfîz) **477-478**

Hâfîzü'd-dîn Muḥammed bin
Muḥammed el-Kerderî
(Hâfîzü'd-dîn Şâhib-i Fetâvâ-yı
Bezzâzî, Bezzâzî) **246**

Ḥalîl (Anatoli, Rûmîlî kâzî'l-'askerî) **415**

Ḥalîl el-Cenderî (Cenderlî Kâra Ḥalîl)
212-213

Ḥamdu'llâh bin Akşemsü'd-dîn (Şâ'ir,
Şeyḥ, Ḥamdî Çelebi, Ḥamdî)
369

Ḥamid bin Mûsâ el-Ḳayserî (Şeyḥ) **231-232**

Ḥamidü'd-dîn İbn Efḍalü'd-dîn el-
Ḥüseynî (Efḍal-zâde) **338-340**

Ḥamza Bâlî el-Ḳaramanî **290**

Ḥasan bin 'Abdü's-şamed es-Samsünî
(Samsünlu-zâde) **328-329**

Ḥasan Çelebi el-Ḳaramanî (Ġalaṭa,
Selânik kâzîsî) **512**

Ḥasan Çelebi İbn Mehemmed Şâh bin
el-Mevlâ el-Fenârî **346-347**

Ḥasan et-Tâliş el-'Acemî **486-487**

Ḥasan Ḥ'âce (Şeyḥ, Ḳaraşi vilâyetinden)
294

Ḥasan Paşa İbn el-Mevlâ 'Alâ'ü'd-dîn
el-Esved (Mevlânâ Ḥasan Paşa)
248-249

Ḥayrüd-dîn Ḥalîl bin Ḳasım el-Ḥâcc
Şafâ **300-302**

Ḥayrüd-dîn Ḥızır (Aṭûfî) **462**

Ḥayrüd-dîn Ḥızır (Ḳaşamonî
vilâyetinden, Ḥ'âce Efendi) **472-473**

Ḥayrüd-dîn Ḥızır (Ḥ'âce Ḥayrüd-dîn)
338

Ḥayrüd-dîn Ḥızır (Merzifonlu, Şeh-zâde
Sultân Muştafâ mu'allimî) **505**

Ḥayrüd-dîn Ḥızır Paşa (Menteşeli) **284**

Ḥekîm Ḥâcî **427**

Ḥekîm Sinânü'd-dîn Yûsuf **531**

Ḥızır Beg bin Celâlü'd-dîn (Ḥızırî, Cerâb
el-'İlm, Şâ'ir) **285-287**

Hidâyetu'llâh el-Mevlâ el-Fâzıl Yâr 'Alî
el-'Acemî **506**

Ḥüsâmü'd-dîn bin Ḥasan (Ümmü
Veled) **349-350**

Ḥüsâmü'd-dîn el-Üskübî (Şeydâ Ḥüsâm)
494-495

Ḥüsâmü'd-dîn Husrev Çelebi el-
Ḳaraşuyî **493**

Ḥüsâmü'd-dîn Ḥüseyn (Gedik Ḥüsâm)
488

Ḥüsâmü'd-dîn Ḥüseyn Aḥû el-Mevlâ
Ḥasan Çelebi el-Ḳaraşuyî
(Ḥüsâm Çelebi, Şemâniyye
müderrişi) **507**

Ḥüseyn bin 'Abdu'r-raḥmân (Ḥüsâm
Çelebi) **452**

I-İ

Işık Ḳâsım **492**

İbn et-Temcîd (Şâ'ir) **291**

İbn ez-Zehebi (Ḥekîm) **392**

İbnü'l-'Arcün **519**

İbnü'l-Ḥekîm Muḥyi'd-dîn **512-513**

İbnü'l-Kethudâ el-Germiyânî **489**

İbnü'l-Mu'îd (Üsküb'de müderrişi) **419**

İbnü'l-'Ömer **427**

İbrâhîm bin Ḥalîl (İbrâhîm Ḥalîl) **355-357**

İbrâhîm bin Ḥüseyn bin eş-Şarrâf es-
Sivasî (Şâ'ir, Aşık) **367-369**

İbrâhîm bin İbrâhîm (İbnü'l-Ḥaṭîb) **424**

İbrâhîm bin Muḥammed el-Ḥanefî
(Müftî-i zemân) **222**
İbrâhîm el-Ḥalebî el-Ḥanefî (Ḥaṭîb)
501-502

İbrî-zâde (İbnü'l-İbrî) **419-420**
İdrîs bin Ḥüsâmü'd-dîn el-Bidlisî (Şâ'ir,
İdrîs, Monlâ İdrîs) **418**
İshâk Çelebi el-Üskübî (Şâ'ir, İshâk)
490-491
İshâk et-Ṭabîb **531**
İyâs (Mevlânâ İyâs) **337**
İzzü'd-dîn 'Abdu'l-laṭîf bin el-Melek
(Firişte Oğlu) **223-224**

K

Ḳâḍî-zâde-i Rûmî (Müsâ Paşa) **217-220**
Ḳara Ḥ'âce **212**
Ḳara Şâlih **498**
Ḳâsım (Ḳâḍî-zâde) **347-348**
Ḳâsım bin Ya'kûb el-Amâsî (İbn el-
Ḥaṭîb) **394**
Ḳâsım Çelebi (Şeyḥ) **445**
Ḳâsım Çelebi İbn Aḥmed bin
Meḥemmed el-Cemâl **398-399**
Ḳâzî-i Bağdâd **416**
Kemâl Çelebi (Kemâl-i Ümmî) **508**
Kemâlî'd-dîn İsmâ'il el-Ḳaramanî (Ḳara
Kemâl) **428**
Ḳivâmü'd-dîn Ḳâsım bin Ḥalîl **453**
Ḳoğacı Dede (Şeyḥ) **443-444**
Ḳuṭbü'd-dîn el-'Acemî (Ḥekîm) **390**
Ḳuṭbü'd-dîn el-İzniķî (Şeyḥ) **250-251**
Ḳuṭbü'd-dîn Meḥemmed bin
Meḥemmed İbn Ḳâḍî-zâde-i
Rûmî **423**

L

Lârî el-'Acemî (Ḥekîm) **391-392**

Luṭfu'llâh el-Üskübî (Şeyḥ) **441-442**
Luṭfu'llâh et-Toḳatî (Monlâ Luṭfî) **395-397**

M

Maḥmûd bin 'Osmân el-Lâmi'î (Şâ'ir,
Lâmi'î, Lâmi'î Çelebi) **466**
Maḥmûd bin Meḥemmed bin Ḳâḍî-
zâde (Mîrim Çelebi) **423**
Maḥmûd el-Ma'nevî et-Toḳatî (Şeyḥ)
493-494
Manastırlı Çelebi **501**
Mecdü'd-dîn Ebü Ṭâhir Muḥammed
İbn Ya'kûb bin Muḥammed
eş-Şîrâzî el-Fîrüzâbâdî (Mevlânâ
Mecdü'd-dîn Ebü Muḥammed
Şâhibü'l-Ḳâmûsî'l-luğa) **246-247**
Meḥemmed bin 'Abdu'l-ḳâdir (Ma'lûl)
496
Meḥemmed bin 'Abdu'r-raḥmân bin
'Ömer el-Ḥalebî el-Vefâ (Kefe
ḳâzısı) **502-503**
Meḥemmed bin 'Alî (Muḥyî Çelebi)
450-451
Meḥemmed bin Ḥüsâmü'd-dîn (Ḥüsâm-
zâde, Mevlâ Ḥüsâmü'd-dîn)
506-507
Meḥemmed bin İbrâhîm bin Ḥasan en-
Niksârî (Niksârî Efendi) **393**
Meḥemmed bin Pîr Meḥemmed Paşa
el-Cemâlî **482-483**
Meḥemmed Çelebi bin el-Vezîr Muştafâ
Paşa (Muştafâ Paşa-zâde) **508**
Meḥemmed el-Cemâlî (Çelebi Ḥalîfe,
Şeyḥ Ḥalîfe Çelebi) **386-388**
Meḥemmed el-Ḥüseynî (Anḳara, Toḳat,
Merzifon müderrisi, Zeyrek)
504-505

- Meḥemmed el-Ḳarabâğî **481**
- Meḥemmed Şâh bin Meḥemmed bin
el-Ḥâc Ḥasan (Dâbbe Çelebi) **451-452**
- Meḥemmed Şâh Çelebi İbn el-Mevlâ'l-
'allâme Şemsü'd-dîn el-Fenârî **248**
- Meḥemmed Şâh Çelebi İbn el-Mevlâ
Yegân **273**
- Meḥemmed Şâh el-Ḳazvîni (Ṭabib) **427-428**
- Meliḥî (Şâ'ir, Meliḥî 'Ayyâş) **358-359**
- Mevlâ 'Abdu'l-ḳâdir (Ḳâdirî Çelebi) **473-474**
- Mevlâ 'Abdu'l-ḳâdir (Manâv 'Abdî) **507**
- Mevlâ 'Abdu'l-laṭîf **483**
- Mevlâ 'Alî (el-Mensûb ile'l-Fenârî) **361**
- Mevlâ Ḥasan (Aşcı-zâde, Aşcı-zâde
Ḥasan Çelebi) **482**
- Mevlâ Ḥayrüd-dîn (Ḥayrüd-dîn el-
Aşğar) **511**
- Mevlâ Ḳâsım (Şâ'ir, İzârî Çelebi, İzârî) **397-398**
- Mevlâ Muḥyi'd-dîn (İbnü'l-Mi'mâr,
Mi'mâr-zâde) **484**
- Mevlâ Muştafa (Çâk Muşliḥü'd-dîn) **479-480**
- Mevlâ Yûsuf (Köpricük-zâde) **499**
- Mevlânâ Haṭṭâb (Ḳara Hîşârlu) **208**
- Mevlânâ Şeyḥî Çelebi (Şeyḥî, Şeyḥ,
Şâ'ir) **236-237**
- Mevlânâ Ṭursun **208**
- Mollâ Ḥusrev ('Allâme) **295-300**
- Monlâ Zeyrek (Zeyrek) **302-304**
- Muḥammed bin 'Abdu'l-evvel et-Tebrîzî **495-496**
- Muḥammed bin 'Abdu'l-laṭîf İbn el-
Melek **224**
- Muḥammed bin Armağan (Monlâ
Yegân) **272-273**
- Muḥammed bin Muḥammed bin
Muḥammed bin 'Alî bin Yûsuf
el-Cezerî (Muḥammed el-Cezerî) **252-256**
- Muḥammed bin 'Ömer bin Ḥamza
(Mollâ 'Arab el-Vâ'iz, Vâ'iz 'Arab) **459-462**
- Muḥammed el-Bedaḥşî (Şeyḥ) **437**
- Muḥammed el-Küşterî (Şeyḥ) **252**
- Muḥammed et-Tûnusî (Şeyḥ) **478**
- Muḥşin el-Ḳayşerî **214**
- Muḥyi'd-dîn bin 'Alî el-Cemâlî (Mollâ
Çelebi) **451**
- Muḥyi'd-dîn el-'Acemî (Edrine ḳâzîsî) **411-412**
- Muḥyi'd-dîn el-Aydinî (Ehlice Muḥyi'd-
dîn) **507**
- Muḥyi'd-dîn el-Ḳocevî (Muḥyi'd-dîn
el-Esved) **505**
- Muḥyi'd-dîn Meḥemmed (Çivi-zâde) **475-476**
- Muḥyi'd-dîn Meḥemmed (İbn el-Ḳırtaş,
Muḥyi'd-dîn Ḳırtaş-zâde) **488**
- Muḥyi'd-dîn Meḥemmed (İbn Küpelü) **352**
- Muḥyi'd-dîn Meḥemmed (Ḳâsım Çelebi
Oğlu, Üsküb ḳâzîsî) **512**
- Muḥyi'd-dîn Meḥemmed (Meḥemmed
Beg, Şâm, Mısr ḳâzîsî) **498-499**
- Muḥyi'd-dîn Meḥemmed (Merḥabâ) **496-497**
- Muḥyi'd-dîn Meḥemmed (Mevlânâ
Ḥaṭîb-zâde Efendi, Ḥaṭîb-zâde) **322-325**
- Muḥyi'd-dîn Meḥemmed (Monlâ Yegân,
Mevlânâ Vildân) **352-353**

Muhyi'd-din Mehemmed (Kâtib-zâde,
Yazıcı-zâde Efendi Hâzreti, Şa'ir,
Şeyh) **236**

Muhyi'd-din Mehemmed bin Beşir **274**

Muhyi'd-din Mehemmed bin el-Haṭîb
Kâsım **456**

Muhyi'd-din Mehemmed bin el-Mevlâ
'Alâ'ü'd-din el-Fenârî **497**

Muhyi'd-din Mehemmed bin el-Mevlâ
el-Fâzıl Bahâ'ü'd-din **464-466**

Muhyi'd-din Mehemmed bin eş-Şeyh
el-'Ârif Muşliḥü'd-din el-Ḳocevî
458-459

Muhyi'd-din Mehemmed bin Kâzî-i
Ayâşulûğ (Ayâşulûğ Çelebisi)
285

Muhyi'd-din Mehemmed bin Kuṭbü'd-
din Mehemmed **476-477**

Muhyi'd-din Mehemmed bin
Mehemmed bin Mehemmed el-
Berda'î **457-458**

Muhyi'd-din Mehemmed el-İskilibî
(Şeyh Yavşî, Şeyh-i Sulṭân) **430-
432**

Muhyi'd-din Mehemmed el-Ḳaramanî
(Hevâyî) **426**

Muhyi'd-din Mehemmed İbn el-Mevlâ
el-Fâzıl Ḥasan es-Samsûnî
(Samsûnlu-zâde, Edrine kâzîsî)
407

Muhyi'd-din Mehemmed Şâh (Şâh
Çelebi) **450**

Muhyi'd-din Mehemmed (Ṭabl-bâzî)
424

Muhyi'd-din Muḥammed (İbn Mağnisa,
Mağnisa-zâde) **348-349**

Muhyi'd-din Muḥammed bin Muştafâ
bin el-Hâcc Ḥasan (Ḥâcî Ḥasan-
zâde) **329-330**

Muhyi'd-din Muḥammed el-Kâfiyeci
(Mevlânâ Muhyi'd-din
Muḥammed el-Kâfiyeci,
Muhyi'd-din el-Kâfiyeci) **262-
263**

Mūsâ Abdâl (Şeyh Mūsâ Abdâl) **216**
Muşliḥü'd-din el-Ḳaşallânî (Allâme-i
Kestellî) **319-322**

Muşliḥü'd-din el-Ḳocevî (Şeyh
Muşliḥü'd-din el-Ḳocevî) **374-
375**

Muşliḥü'd-din İbn el-Mevlâ Ḥüsâmü'd-
din **347**

Muşliḥü'd-din Muştafâ (Bağlü'l-Aḥmer)
362-363

Muşliḥü'd-din Muştafâ (Birgî-zâde) **407**
Muşliḥü'd-din Muştafâ (H'âce-zâde)
305-316

Muşliḥü'd-din Muştafâ (Maşdar) **504**
Muşliḥü'd-din Muştafâ (Merkez Ḥalife,
Merkez Muşliḥü'd-din) **525**

Muşliḥü'd-din Muştafâ bin Evḥadü'd-din
el-Yârḥişârî **357-358**

Muşliḥü'd-din Muştafâ bin Ḥalîl
(Ṭaşköpri-zâde) **452-453**

Muşliḥü'd-din Muştafâ eṭ-Ṭavîl **440-
441**

Muẓafferü'd-din 'Alî eş-Şirâzî **424-425**

N

Naḳîzî **483-484**

Naşûḥ eṭ-Tûsî **463**

Necmü'd-din el-Ḥanefî (Müftî-i zemân)
222

Nihânî **462**

Nürü'd-din el-Ḳaraşuyî (Şaru Görez)
409

Nürü'd-din Ḥamza (Leys Çelebi) **418**

Nürü'd-din Hâmza (Üç Baş) **457**
Nürü'l-Hüdâ **367**

O-Ö

Ömer Dede el-Aydinî (Şâ'ir, Şeyh
'Ömer Dede, Rüşenî) **386**

P

Pir Mehemmed el-Cemâlî (Şâ'ir, Pir
Mehemmed Paşa, Piri Paşa,
Remzî) **415-416**
Postîn-püş (Şeyh) **252**

R

Ramazân Efendi **226**
Rüknu'd-din (Zeyrek-zâde) **416**
Rüstem Hâlife el-Burusevî **434**

S-Ş

Sa'dî bin Tâci Beg (Tâc-zâde Sa'dî
Çelebi) **421**
Sa'dî Çelebi el-Akşehri (Bursa Murâd
Hân müderrisi) **511**
Sa'du'llâh bin Akşemsü'd-din
(Akşemsü'd-din'ün büyük oğlu)
369-370
Sa'du'llâh Çelebi (Kaşamonu
vilâyetinden, Sa'dî Çelebi) **474-475**
Şafer Şâh **249**
Şalâhü'd-din (Mevlânâ Şalâhü'd-din,
Sultân Bâyezid Hân mu'allimi)
343
Şalâhü'd-din Mûsâ bin Hâmidü'd-din
411
Sa'yî Çelebi (Sa'yî, Şâ'ir) **518**
Seydî el-Hâmîdî (İstanbul kâzısı) **407-408**

Seydî el-Karamanî (Rûmili kâzî'l-'askeri)
408

Seydî Hâlife el-Amâsî **467**

Seydî Mehemmed bin Mehemmed el-
Kocevî (Seydî el-Kocevî) **409-410**

Seyyid Aḥmed el-Buḥârî el-Hüseynî
(Şeyh Seyyid Aḥmed el-Buḥârî)
438-440

Seyyid Aḥmed İbn 'Abdu'llâh el-Kırımı
275-277

Seyyid 'Alî bin Meymûn el-Mağribî el-
Endelîsî **435**

Seyyid İbrâhîm (Sultân Korkud
mu'allimi) **412-414**

Seyyid Velâyet (Şeyh Seyyid Velâyet)
432-433

Sinân el-Erdebîlî (Şeyh) **523**

Sinânü'd-din bin Hızır Beg (Sinân Paşa)
340-343

Sinânü'd-din el-Ferevî (Şeyh Sinân-ı
Ferevî) **373-374**

Sinânü'd-din Yûsuf (Kara Sinân) **361**

Sinânü'd-din Yûsuf Ahî el-Aydinî (Ahî-
zâde) **488-489**

Sinânü'd-din Yûsuf el-'Acemî (Genceli)
412

Sinânü'd-din Yûsuf Sineçâk (Şâ'ir,
Sineçâk, Yûsuf) **533-538**

Sirâcü'd-din (Şâ'ir, müderris) **351-352**

Sirâcü'd-din 'Ömer-i Halebî **335**

Süleymân er-Rûmî **503-504**

Süleymân Hâlife **444**

Sürmelü-zâde **518-519**

Şâh Kâsım bin eş-Şeyh el-Maḥdûmî **480**

Şâ'ir Sinân (Şâ'ir) **394**

Şebüsterî **481-482**

- Şemsü'd-dîn (Karaca Aḥmed, Burusa'da
Sultân Murâd el-Fenârî
Medresesi müderrisi) **362**
- Şemsü'd-dîn Aḥmed (Mâşî) **426**
- Şemsü'd-dîn Aḥmed (Varaḵ Şemsü'd-
dîn) **504**
- Şemsü'd-dîn Aḥmed bin 'Abdu'llâh (Şâm
kâzîsî) **492-493**
- Şemsü'd-dîn Aḥmed bin 'Alî el-Hüseynî
el-Buḥârî (Emîr Sultân) **232-233**
- Şemsü'd-dîn Aḥmed bin Mûsâ (Hayâlî
Çelebi) **316-319**
- Şemsü'd-dîn Aḥmed bin 'Ömer
bin Emru'llâh bin eş-Şeyḥ
Akşemsü'd-dîn **513**
- Şemsü'd-dîn Aḥmed bin Süleymân bin
Kemâl (Kemâlpaşa-zâde) **469-
472**
- Şemsü'd-dîn Aḥmed Çelebi Efendi **516**
- Şemsü'd-dîn Aḥmed Çelebi el-Ankaravî
(Halvetî şeyḥi) **527-528**
- Şemsü'd-dîn Aḥmed el-'Arabî (Arab
Çelebi) **494**
- Şemsü'd-dîn Aḥmed el-Aydîni (Şâhib-
nağme) **361-362**
- Şemsü'd-dîn Aḥmed el-Bolevî (Şâm
kâzîsî) **511**
- Şemsü'd-dîn Aḥmed el-Burusevî (İnegöl
müderrisi) **509**
- Şemsü'd-dîn Aḥmed el-Ḳoştantînî
(İbnü'l-Ceşşâş, Kirecçi-zâde)
484-485
- Şemsü'd-dîn Aḥmed el-Yegân
(Eyyühüm) **421-422**
- Şemsü'd-dîn el-Germiyânî (Küçük Şems)
509
- Şemsü'd-dîn Karaca Aḥmed (Şeyḥ,
Karaca Aḥmed) **215**
- Şerefü'd-dîn İbn Kemâl el-Ḳırmî **274-
275**
- Şerîf 'Abdu'r-raḥîm **459**
- Şeyḥ 'Abdu'l-mü'min (Seyyid 'Alî el-
Mağribî) **528**
- Şeyḥ 'Abdu'r-raḥmân (İbnü's-Şüfî) **436**
- Şeyḥ 'Âbid Çelebi **441**
- Şeyḥ Alâ'ü'd-dîn (Kara 'Alî) **433-434**
- Şeyḥ Baba Hayder es-Semerḳandî **527**
- Şeyḥ Baba Yûsuf es-Seferiḥişârî **447-448**
- Şeyḥ Bedrü'd-dîn Maḥmûd Çelebi **521-
522**
- Şeyḥ bin eş-Şeyḥ Merkez **529**
- Şeyḥ Dâvûd **446**
- Şeyḥ Edebâlî **206-208**
- Şeyḥ Hâcî Halife (Kaştamonî) **373**
- Şeyḥ Ḥasan **209**
- Şeyḥ Luṭfu'llâh **257**
- Şeyḥ Meḥemmed (İmâm-ı Kalendar-
hâne) **530**
- Şeyḥ Meḥemmed (Semâniyye müderrisi,
Şeyḥî Çelebi) **498**
- Şeyḥ Muḥliş Baba **208**
- Şeyḥ Muḥyi'd-dîn (Bolılı Çelebi) **433**
- Şeyḥ Muḥyi'd-dîn Meḥemmed (İbnü'l-
'Irâḳ) **435-436**
- Şeyḥ Muşliḥü'd-dîn (Şâ'ir, Şeyḥ İbn el-
Vefâ, Vefâ) **370-373**
- Şeyḥ Muşliḥü'd-dîn Muştafâ (Debbâğlar
İmâmı) **292-293**
- Şeyḥ Pîr İlyâs el-Amâsî (Pîr İlyâs el-
Amâsî) **269-270**
- Şeyḥ Ramazân **446**
- Şeyḥ Sinânü'd-dîn (Sünbül Sinân) **444**
- Şeyḥ Sinânü'd-dîn Yûsuf (Şeyḥ 'Abdu'l-
laṭîf el-Ḳudsî ḥulefâsı) **531-533**
- Şeyḥ Sinânü'd-dîn Yûsuf (Şeyḥ
Süleymân kâ'im-i maḳâmı) **526**

Şeyh Şücâ'ü'd-dîn İlyâs (Deli Şücâ',
Divâne Şücâ') **528-529**
Şeyh Tâcü'd-dîn İbrâhîm (Çıplak,
Çıplak Şarı) **529-530**
Şeyhü'l-'allâme 'Abdu'l-kâdir (Müftî
Şeyh) **520-521**
Şeyh Üveys **526**
Şihâbü'd-dîn es-Sivasî (Ayaşuluğî, Şeyh)
250
Şürva-zâde **464**
Şücâ'ü'd-dîn İlyâs (Niyâzî Çelebi) **433**
Şücâ'ü'd-dîn İlyâs er-Rûmî (Dimetoğa
nâm kaşabadan) **417-418**

T

Tâcü'd-dîn (*Meṭâli'* ve *Beyânü'l-hikme*
mü'ellifi) **211-212**
Tâcü'd-dîn İbrâhîm (İbnü'l-Üstâd) **419**
Tâcü'd-dîn İbrâhîm bin Bahşî Faḫîh
(Şeyh) **293**
Tapduk Emre (Şeyh) **237**
Taşköprü-zâde Efendi (Taşköprü-zâde,
Aşl-ı câmi'-i menâkıb) **499-501**

U-Ü

Ubeydu'llâh bin Ya'kûb el-Fenârî **485-486**
Ubeydu'llâh es-Semerḳandî (Şeyh
'Ubeydu'llâh) **379-381**
Ümmü'l-Eşref (Eşref-zâde) **360**

V

Velî Şemsü'd-dîn (Şeyh Velî Şemsü'd-
dîn) **294**
Veliyyü'd-dîn el-Karamânî (Vâlid-i
Merḫûm Nizâmî eş-Şâ'ir) **358**

Y

Yahyâ bin es-Seyyid Bahâ'ü'd-dîn eş-
Şirvânî (Şeyh) **388-390**
Yahyâ Çelebi (Muḫyi'd-dîncik-zâde)
509-510
Yahyâ Çelebi bin Nürü'd-dîn el-Cemâlî
(Şemâniyye müderrisi) **513-514**
Yahyâ İbn Ḥasan **425-426**
Ya'kûb (Ḥekîm) **390-391**
Ya'kûb bin İdris bin 'Abdu'llâh el-Nigdi
el-Ḥanefî (Ḳara Ya'kûb) **258**
Ya'kûb bin Seyyid 'Alî (Seyyid 'Alî
Şâriḫ-i Şir'a, Şir'a Şâriḫi) **417**
Ya'kûb el-Aşfer el-Ḳaramanî **259**
Ya'kûb Paşa İbn el-Mevlâ Hızır Beg
(Ya'kûb Paşa) **343**
Yâr 'Alî eş-Şirâzî **222-223**
Yûnus Emre (Şeyh, Şâ'ir) **237-238**
Yûsuf Bâlî bin el-Mevlâ'l-'allâme el-
Fenârî **248**
Yûsuf bin el-Mevlâ Yegân **274**
Yûsuf bin Hüseyn el-Kirmâstî (Kirmâstî-
zâde) **360**
Yûsuf el-Ḥamîdî (Şeyh Sinân) **423**

Z

Zamîrî **426**
Zekerîyyâ el-Ḥalvetî (Şeyh) **270-271**
Zeynü'd-dîn bin Meḫemmed bin
Meḫemmed Şâh el-Fenârî **456**

BİYOGRAFYA DİZİNİ -2

A

Abdu'r-raḥmān Çelebi, bk. Abdu'r-raḥmān bin Seyyid Yūsuf bin Ḥasan el-Ḥüseynī
Aḫī Çelebi, bk. Bedrüd-din Maḥmūd bin Kemāl (Aḫī Ḥān)
Aḫī Ḥān, bk. Bedrüd-din Maḥmūd bin Kemāl (Aḫī Çelebi)
Aḫī-zāde, bk. Sinānüd-din Yūsuf Aḫī el-Aydinī
Aḫmed, bk. Aḫmed Paşa bin el-Mevlā Veliyyüd-din el-Ḥüseynī (Meşhūr olan Aḫmed Paşa, Şā'ir)
Aḫmed Paşa, bk. Aḫmed Paşa İbn el-Mevlā Hızır Beg
Alī el-Kuşcı, bk. Alī bin Muḥammed el-Kuşcı
Allāme-i Kestellī, bk. Muşliḥüd-din el-Kaşallānī
Arab Çelebi, bk. Şemsüd-din Aḫmed el-'Arabī
Arab-zāde, bk. Abdu'r-raḥīm bin el-Mevlā 'Alī el-'Arabī (Bebek Çelebi)
Aşcı-zāde, bk. Mevlā Ḥasan (Aşcı-zāde Ḥasan Çelebi)
Aşcı-zāde Ḥasan Çelebi, bk. Mevlā Ḥasan (Aşcı-zāde)
Āşık, bk. İbrāhīm bin Ḥüseyn bin eş-Şarrāf es-Sivasī (Şā'ir)
Āşık Paşa bin Muḥlis Baba, bk. 'Āşık Paşa (Şā'ir)
'Āşık Paşa Oğlu, bk. Elvān Çelebi
Aṭūfī, bk. Ḥayrüd-din Hızır
Ayāşulūğ Çelebisi, bk. Muḥyi'd-din Meḥammed bin Kāzī-i Ayāşulūğ

Ayaşuluğī, bk. Şihābūd-din es-Sivasī (Şeyḥ)

B

Bağlü'l-Aḫmer, bk. Muşliḥüd-din Muştafā
Bebek Çelebi, bk. Abdu'r-raḥīm bin el-Mevlā 'Alī el-'Arabī (Arab-zāde)
Bedrüd-din el-Aşfer, bk. Bedrüd-din Maḥmūd
Bedrüd-din-zāde, bk. Ebū es-Su'ūd (Filibe ve Şofya kâzısı)
Bezzāzī, bk. Ḥāfizüd-din Muḥammed bin Muḥammed el-Kerderī (Ḥāfizüd-din Şāhib-i Fetāvā-yı Bezzāzī)
Birgī-zāde, bk. Muşliḥüd-din Muştafā
Bolılı Çelebi, bk. Şeyḥ Muḥyi'd-din

C-Ç

Ca'fer, bk. Ca'fer Çelebi bin Tāc Beg (Şā'ir, Tāc-zāde Ca'fer Çelebi)
Cemāl Ḥalīfe, bk. Cemālüd-din İshāk el-Karamanī
Cenderlü Kara Ḥalīl, bk. Ḥalīl el-Cenderī
Cerāb el-'İlm, bk. Hızır Beg bin Celālüd-din (Hızırī, Şā'ir)
Çāk Muşliḥüd-din, bk. Mevlā Muştafā Çelebi Ḥalīfe, bk. Meḥammed el-Cemālī (Şeyḥ Ḥalīfe Çelebi)
Çerçin, bk. Alā'üd-din 'Alī
Çıplak, bk. Şeyḥ Tācüd-din İbrāhīm (Çıplak Şarı)
Çıplak Şarı, bk. Şeyḥ Tācüd-din İbrāhīm (Çıplak)

Çivi-zâde, bk. Muhyî'd-din Mehemmed

D

Dâbbe Çelebi, bk. Mehemmed Şâh bin Mehemmed bin el-Hâc Hasan

Debbâğlar İmâmı, bk. Şeyh Muşlihü'd-din Muştafâ

Deli Şücâ', bk. Şeyh Şücâ'ü'd-din İlyâs (Dîvâne Şücâ')

Dervîş Mehemmed Efendi, bk. Dervîş Muhyî'd-din Mehemmed bin Hızır Şâh

Dîvâne Birâder, bk. Deli Birâder (Ġazâlî, Şâ'ir)

Dîvâne Şücâ', bk. Şeyh Şücâ'ü'd-din İlyâs (Deli Şücâ')

E

Efdâl-zâde, bk. Hamîdü'd-din İbn Efdâlü'd-din el-Hüseynî

Ehlice Muhyî'd-din, bk. Muhyî'd-din el-Aydinî

Emîr Hasan Çelebi, bk. Emîr Hasan Çelebi İbn es-Seyyid 'Alî Çelebi (Şemâniyye müderrisi)

Emîr Sultân, bk. Şemsü'd-din Aḥmed bin 'Alî el-Hüseynî el-Buhârî

Eşref-zâde, bk. Ümmü'l-Eşref

Eyyühüm, bk. Şemsü'd-din Aḥmed el-Yegân

F

Fenârî, bk. Aḥmed bin Hamza bin Muḥammed (Mevlânâ Fenârî Aḥmedî)

Firişte Oğlu, bk. İzzü'd-din 'Abdu'l-laṭîf bin el-Melek

G

Ġazâlî, bk. Deli Birâder (Dîvâne Birâder, Şâ'ir)

Gedik Hüsâm, bk. Hüsâmü'd-din Hüseyn

H

H'âce Efendi, bk. Hayrû'd-din Hızır (Kaştamonî vilâyetinden)

H'âce Hayrû'd-din, bk. Hayrû'd-din Hızır

H'âce-zâde, bk. Muşlihü'd-din Muştafâ

Hâcî Bayram Sultân, bk. Hâcc Bayram el-Anḳaravî (Şeyh, Şâ'ir)

Hâcî Çelebi, bk. Abdu'r-raḥîm el-Mü'eyyedî

Hâcî Hasan-zâde, bk. Muhyî'd-din Muḥammed bin Muştafâ bin el-Hâcc Hasan

Hâfîzü'd-din Şâhib-i Fetâvâ-yı Bezzâzî, bk. Hâfîzü'd-din Muḥammed bin Muḥammed el-Kerderî (Bezzâzî)

Ḥalimî Çelebi, bk. Abdu'l-ḥalîm bin 'Alî

Ḥamdî, bk. Ḥamdu'llâh bin Aḳşemsü'd-din (Şâ'ir, Şeyh, Ḥamdî Çelebi)

Ḥamdî Çelebi, bk. Ḥamdu'llâh bin Aḳşemsü'd-din (Şâ'ir, Şeyh, Ḥamdî)

Hâtemî, bk. Abdu'r-raḥmân Çelebi İbn 'Alî bin Mü'eyyed el-Amâsî (Şâ'ir, Mü'eyyed-zâde)

Ḥaṭîb-zâde, bk. Muhyî'd-din Mehemmed (Mevlânâ Ḥaṭîb-zâde Efendi)

Hâverî Efendi, bk. Alâ'ü'd-din 'Alî el-Hâverî

Hayâlî, bk. Abdu'l-kerîm el-Hayâlî
(Mevlânâ Hayâlî Abdu'l-kerîm,
Şâ'ir)
Hayâlî Çelebi, bk. Şemsü'd-dîn Ahmed
bin Mûsâ
Hayrû'd-dîn el-Aşgar, bk. Mevlâ
Hayrû'd-dîn
Hevâyî, bk. Muhyî'd-dîn Mehemmed
el-Karamanî
Hızrî, bk. Hızır Beg bin Celâlû'd-dîn
(Cerâb el-'İlm, Şâ'ir)
Hüsâm Çelebi, bk. Hüsâmü'd-dîn
Hüseyn Ahû el-Mevlâ Hasan
Çelebi el-Karâşuyî (Semâniyye
müderresi)
Hüsâm Çelebi, bk. Hüseyn bin 'Abdu'r-
rahmân
Hüsâmî, bk. Abdu'r-rahmân Çelebi bin
el-Mevlâ Hüsâmü'd-dîn (Şâ'ir,
Şeyh)
Hüsâm-zâde, bk. Mehemmed
bin Hüsâmü'd-dîn (Mevlâ
Hüsâmü'd-dîn)

I-İ

İbn el-Haţîb, bk. Kâsım bin Ya'kûb
el-Amâsî
İbn el-Kırţâs, bk. Muhyî'd-dîn
Mehemmed (Muhyî'd-dîn
Kırţâs-zâde)
İbn Küpelü, bk. Muhyî'd-dîn
Mehemmed
İbn Mağnisa, bk. Muhyî'd-dîn
Muhammed (Mağnisa-zâde)
İbnü'l-Ceşşâs, bk. Şemsü'd-dîn Ahmed
el-Koşantınî (Kireccî-zâde)
İbnü'l-Haţîb, bk. İbrâhîm bin İbrâhîm
İbnü'l-'Irâk, bk. Şeyh Muhyî'd-dîn
Mehemmed

İbnü'l-'İbrî, bk. İbrî-zâde
İbnü'l-Mî'mâr, bk. Mevlâ Muhyî'd-dîn
(Mî'mâr-zâde)
İbnü'l-Üstâd, bk. Tâcû'd-dîn İbrâhîm
İbn Ümmü Veled, bk. Abdu'l-evvel bin
Hüseyn
İbnü'ş-Şüfî, bk. Şeyh 'Abdu'r-rahmân
İbrâhîm Halîl, bk. İbrâhîm bin Halîl
İdrîs, bk. İdrîs bin Hüsâmü'd-dîn el-
Bidlîsî (Şâ'ir, Monlâ İdrîs)
İmâm-ı Kalendar-hâne, bk. Şeyh
Mehemmed
İmâmü'd-dîn, bk. Abdu'r-rahmân el-
Câmî (Şeyh Câmî, Nürü'd-dîn)
İşhâk, bk. İşhâk Çelebi el-Üskübî (Şâ'ir)
İzârî, bk. Mevlâ Kâsım (Şâ'ir, İzârî
Çelebi)
İzârî Çelebi, bk. Mevlâ Kâsım (Şâ'ir,
İzârî)

K

Kâdirî Çelebi, bk. Mevlâ 'Abdu'l-kâdir
Kâdî-zâde, bk. Kâsım
Kara 'Alî, bk. Şeyh Alâ'ü'd-dîn
Karaca Ahmed, bk. Şemsü'd-dîn
(Bursa'da Sultân Murâd el-
Fenârî Medresesi müderresi)
Karaca Ahmed, bk. Şemsü'd-dîn Karaca
Ahmed (Şeyh)
Kara H'âce, bk. Alî el-Esved
Kara Kemâl, Kemâlü'd-dîn İsmâ'il el-
Karamanî
Kara Sinân, bk. Sinânü'd-dîn Yûsuf
Kara Ya'kûb, bk. Ya'kûb bin İdrîs bin
'Abdu'llâh el-Nigdî el-Hanefî
Kâsım Çelebi Oğlu, bk. Muhyî'd-dîn
Mehemmed (Üsküb kâzısı)

Kâtib-zâde, bk. Muhyî'd-dîn
 Mehemmed (Yazıcı-zâde Efendi
 Hazreti, Şâ'ir, Şeyh)
 Kâzî-i Simâvna Oğlu, bk. Bedrû'd-dîn
 Maḥmûd bin İsrâ'il bin 'Abdu'l-
 'azîz
 Kemâl-i Ümmî, bk. Kemâl Çelebi
 Kemâlpaşa-zâde, bk. Şemsü'd-dîn
 Aḥmed bin Süleymân bin Kemâl
 Kireççi-zâde, bk. Şemsü'd-dîn Aḥmed
 el-Koştanṭînî (İbnü'l-Ceşşâş)
 Kirmâstî-zâde, bk. Yûsuf bin Hüseyn
 el-Kirmâstî
 Koca Efendi, bk. Bedrû'd-dîn Maḥmûd
 el-Kâzî
 Köpricük-zâde, bk. Mevlâ Yûsuf
 Küçük Şems, bk. Şemsü'd-dîn el-
 Germiyânî

L

Lâmi'î, bk. Maḥmûd bin
 'Osmân el-Lâmi'î (Şâ'ir, Lâmi'î Çelebi)
 Lâmi'î Çelebi, bk. Maḥmûd bin
 'Osmân el-Lâmi'î (Şâ'ir, Lâmi'î)
 Leys Çelebi, bk. Nûrû'd-dîn Ḥamza

M

Maḡnisa-zâde, bk. Muhyî'd-dîn
 Muḥammed (İbn Maḡnisa)
 Ma'lûl, bk. Mehemmed bin 'Abdu'l-
 kâdir
 Manâv 'Abdî, bk. Mevlâ 'Abdu'l-kâdir
 Maşdar, bk. Muşliḥü'd-dîn Muştafâ
 Mâşî, bk. Şemsü'd-dîn Aḥmed
 Mehemmed Beg, bk. Muhyî'd-dîn
 Mehemmed (Şâm, Mısr kâzîsî)
 Melihî 'Ayyâş, bk. Melihî (Şâ'ir)
 Merḥabâ, bk. Muhyî'd-dîn Mehemmed

Merkez Ḥalife, bk. Muşliḥü'd-dîn
 Muştafâ (Merkez Muşliḥü'd-dîn)
 Merkez Muşliḥü'd-dîn, bk. Muşliḥü'd-
 dîn Muştafâ (Merkez Ḥalife)
 Mevlâ Ḥafîz, bk. Ḥafîzü'd-dîn
 Mehemmed bin Aḥmed bin 'Âdil
 Paşa
 Mevlâ Hüsâmü'd-dîn, bk. Mehemmed
 bin Hüsâmü'd-dîn (Hüsâm-zâde)
 Mevlânâ Aḥî Çelebi, bk. Aḥî Yûsuf bin
 Cüneyd et-Toḡatî
 Mevlânâ 'Alî et-Ṭûsî, bk. Alî et-Ṭûsî
 Mevlânâ Fenârî Aḥmedî, bk. Aḥmed bin
 Ḥamza bin Muḥammed (Fenârî)
 Mevlânâ Ḥasan Paşa, bk. Ḥasan Paşa
 İbn el-Mevlâ 'Alâ'ü'd-dîn el-Esved
 Mevlânâ Ḥaṭîb-zâde Efendi, bk.
 Muhyî'd-dîn Mehemmed
 (Ḥaṭîb-zâde)
 Mevlânâ Ḥayâlî Abdu'l-kerim, bk.
 Abdu'l-kerim el-Ḥayâlî (Ḥayâlî,
 Şâ'ir)
 Mevlânâ İyâs, bk. İyâs
 Mevlânâ Mecdû'd-dîn Ebü Muḥammed
 Şâhibü'l-Kâmûsî'l-luḡa, bk.
 Mecdû'd-dîn Ebü Ṭâhir
 Muḥammed İbn Ya'ḳûb bin
 Muḥammed eṣ-Şirâzî el-
 Fîrûzâbâdî
 Mevlânâ Muhyî'd-dîn Muḥammed
 el-Kâfiyeci, bk. Muhyî'd-
 dîn Muḥammed el-Kâfiyeci
 (Muhyî'd-dîn el-Kâfiyeci)
 Mevlânâ Muşannifek Efendi, bk.
 Alâ'ü'd-dîn 'Alî bin Muḥammed
 (Muşannifek)
 Mevlânâ Şalâhü'd-dîn, bk. Şalâhü'd-dîn
 (Sulṭân Bâyezîd Ḥân mu'allimi)

Mevlânâ Vildân, bk. Muhyî'd-dîn
Meḥemmed (Monlâ Yegân)
Mevlânâ Yetîm 'Alî Çelebi, bk. Alâ'ü'd-
dîn 'Alî el-Aydîni (Yetîm)
Mi'mâr-zâde, Mevlâ Muhyî'd-dîn
(İbnü'l-Mi'mâr)
Mîrim Çelebi, bk. Maḥmûd bin
Meḥemmed bin Kâdî-zâde
Mollâ 'Arab el-Müftî, bk. Alâ'ü'd-dîn 'Alî
el-'Arabî
Mollâ 'Arab el-Vâ'iz, bk. Muḥammed
bin 'Ömer bin Ḥamza (Vâ'iz
'Arab)
Mollâ Çelebi, bk. Muhyî'd-dîn bin 'Alî
el-Cemâlî
Mollâ Gürânî, bk. Aḥmed bin İsmâ'il
el-Gürânî
Monlâ İdrîs, bk. İdrîs bin Ḥüsâmü'd-dîn
el-Bidlisî (Şâ'ir, İdrîs)
Monlâ Luṭfî, bk. Luṭfu'llâh et-Toḡatî
Monlâ Yegân, bk. Muḥammed bin
Armağan
Monlâ Yegân, bk. Muhyî'd-dîn
Meḥemmed (Mevlânâ Vildân)
Muḥammed el-Cezerî, bk. Muḥammed
bin Muḥammed bin Muḥammed
bin 'Alî bin Yûsuf el-Cezerî
Muhyî Çelebi, bk. Meḥemmed bin 'Alî
Muhyî'd-dîncik-zâde, bk. Yahyâ Çelebi
Muhyî'd-dîn el-Esved, bk. Muhyî'd-dîn
el-Ḳocevî
Muhyî'd-dîn el-Kâfiyeci, bk. Muhyî'd-
dîn Muḥammed el-Kâfiyeci
(Mevlânâ Muhyî'd-dîn
Muḥammed el-Kâfiyeci)
Muhyî'd-dîn Kırtaş-zâde, bk. Muhyî'd-
dîn Meḥemmed (İbn el-Kırtaş)

Muşannifek, bk. Alâ'ü'd-dîn 'Alî
bin Muḥammed (Mevlânâ
Muşannifek Efendi)
Mūsâ Paşa, bk. Kâdî-zâde-i Rûmî
Muştafâ Paşa-zâde, bk. Meḥemmed
Çelebi bin el-Vezîr Muştafâ Paşa
Mü'eyyed-zâde, bk. Abdu'r-raḥmân
Çelebi İbn 'Alî bin Mü'eyyed el-
Amâsî (Şâ'ir, Hâtemî)
Müftî Şüfî 'Alî Çelebi Efendi, bk.
Alâ'ü'd-dîn 'Alî Çelebi bin
Aḥmed bin Meḥemmed el-
Cemâlî
Müftî Şeyḥ, bk. Şeyḥü'l-'allâme 'Abdu'l-
ḳâdir

N

Nihânî, bk. Ca'fer Çelebi el-Burusevî
(Şâ'ir)
Niksârî Efendi, bk. Meḥemmed bin
İbrâhîm bin Ḥasan en-Niksârî
Niyâzî Çelebi, bk. Şücâ'ü'd-dîn İlyâs
Nürü'd-dîn, bk. Abdu'r-raḥmân el-Câmî
(Şeyḥ Câmî, İmâmü'd-dîn)

P

Paşa Çelebi, bk. Ğıyâşü'd-dîn Aḥ
Pîr İlyâs el-Amâsî, bk. Şeyḥ Pîr İlyâs
el-Amâsî
Pîrî Paşa, bk. Pîr Meḥemmed el-Cemâlî
(Şâ'ir, Pîr Meḥemmed Paşa,
Remzî)
Pîr Meḥemmed Paşa, bk. Pîr
Meḥemmed el-Cemâlî (Şâ'ir, Pîrî
Paşa, Remzî)

R

Remzî, bk. Pîr Meḥemmed el-Cemâlî
(Şâ'ir, Pîr Meḥemmed Paşa, Pîrî
Paşa)

Rüşenî, bk. Ömer Dede el-Aydinî (Şâ'ir,
Şeyh 'Ömer Dede)
Rûmî, bk. Abdu'r-raḥîm el-Merzifonî
(Şeyh Abdu'r-raḥîm el-
Merzifonî)

S-Ş

Sa'dî Çelebi, bk. Sa'du'llâh Çelebi
(Kaşamonî vilâyetinden)
Sa'yî, bk. Sa'yî Çelebi (Şâ'ir)
Şâhib-nağme, bk. Şemsü'd-dîn Aḥmed
el-Aydinî
Şâ'ir, bk. Şâ'ir Sinân
Samsûnlu-zâde, bk. Ḥasan bin 'Abdü's-
şamed es-Samsûnî
Samsûnlu-zâde, bk. Muḥyi'd-dîn
Meḥmed İbn el-Mevlâ el-Fâzıl
Ḥasan es-Samsûnî (Edrine kâzısı)
Şaru Görez, bk. Nürü'd-dîn el-Ḳaraşuyî
Seydî el-Ḳocevî, bk. Seydî Meḥmed
bin Meḥmed el-Ḳocevî
Seyyid Alâ'ü'd-dîn 'Alî es-Semerḳandî,
bk. Alâ'ü'd-dîn 'Alî es-
Semerḳandî
Seyyid 'Alî el-Mağribî, bk. Şeyh 'Abdu'l-
mü'min
Seyyid 'Alî Şâriḥ-i Şir'a, bk. Ya'ḳûb bin
Seyyid 'Alî (Şir'a Şâriḥi)
Sinân Paşa, bk. Sinânü'd-dîn bin Hızır
Beg
Sîneçâk, bk. Sinânü'd-dîn Yûsuf Sîneçâk
(Şâ'ir, Yûsuf)
Şofyavî Bâlî Efendi, bk. Bâlî Ḥalîfe eş-
Şofyavî
Sulṭân Ḥacî Bektaş Velî, bk. Ḥacc
Bektaş
Şâh Çelebi, bk. Muḥyi'd-dîn
Meḥmed Şâh

Şeydâ Ḥüsâm, bk. Ḥüsâmü'd-dîn el-
Üskübî
Şeyh Abdu'l-laṭîf el-Ḳudsî, bk. Abdu'l-
laṭîf el-Ḳudsî
Şeyh Abdu'l-mu'tî, bk. Abdu'l-mu'tî
(Şeyhü'l-Ḥarem)
Şeyh Abdu'r-raḥîm el-Merzifonî, bk.
Abdu'r-raḥîm el-Merzifonî
(Rûmî)
Şeyh Aḥî Evren, bk. Aḥî Evren
Şeyh Alâ'ü'd-dîn 'Alî Dede, bk. Alâ'ü'd-
dîn 'Alî Dede
Şeyh Cemâlü'd-dîn Muḥammed el-
Aḳserâyî, bk. Cemâlü'd-dîn
Muḥammed el-Aḳserâyî
Şeyh Câmî, bk. Abdu'r-raḥmân el-Câmî
(İmâmü'd-dîn, Nürü'd-dîn)
Şeyh Ḥalîfe Çelebi, bk. Meḥmed el-
Cemâlî (Çelebi Ḥalîfe)
Şeyhî, bk. Mevlânâ Şeyhî Çelebi (Şeyh,
Şâ'ir)
Şeyhî Çelebi, bk. Şeyh Meḥmed
(Şemâniyye müderrisi)
Şeyh İbn el-Vefâ, bk. Şeyh Muşlihü'd-
dîn (Şâ'ir, Vefâ)
Şeyh-i İllâhî, bk. Abdu'llâh el-İllâhî
Şeyh-i Sulṭân, bk. Muḥyi'd-dîn
Meḥmed el-İskilibî (Şeyh
Yavşî)
Şeyh Seyyid Aḥmed el-Buḥârî, bk.
Seyyid Aḥmed el-Buḥârî el-
Ḥüseynî
Şeyh Seyyid Velâyet, bk. Seyyid Velâyet
Şeyh Sinân, bk. Yûsuf el-Ḥamîdî
Şeyhü'l-Ḥarem, bk. Abdu'l-mu'tî (Şeyh
Abdu'l-mu'tî)
Şeyhü'l-meczüb Abdâl Murâd, bk. Abdâl
Murâd

Şeyhü'l-meczûb Düglu Baba, bk. Düglu
Baba

Şeyh Mūsā Abdāl, bk. Mūsā Abdāl

Şeyh Muşliḥü'd-din el-Ḳocevî, bk.

Muşliḥü'd-din el-Ḳocevî

Şeyh 'Ömer Dede, bk. Ömer Dede el-
Aydinî (Şā'ir, Rüşenî)

Şeyh Sinān-ı Ferevî, bk. Sinānü'd-din
el-Ferevî

Şeyh 'Ubeydu'llāh, bk. Ubeydu'llāh es-
Semerḳandî

Şeyh Velî Şemsü'd-din, bk. Velî Şemsü'd-
din

Şeyh Yavşî, bk. Muḥyi'd-din Meḥammed
el-İskilibî (Şeyḥ-i Sulṭān)

Şir'a Şāriḥi, bk. Ya'ḳûb bin Seyyid 'Alî
(Seyyid 'Alî Şāriḥ-i Şir'a)

Sünbül Sinān, bk. Şeyh Sinānü'd-din

T

Ṭabl-bāzî, bk. Muḥyi'd-din Meḥammed

Ṭac-zāde Ca'fer Çelebi, bk. Ca'fer Çelebi
bin Ṭac Beg (Şā'ir, Ca'fer)

Ṭac-zāde Sa'dî Çelebi, bk. Sa'dî bin Ṭacî
Beg

Ṭaşköpri-zāde, bk. Muşliḥü'd-din
Muştafâ bin Ḥalîl

Ṭaşköpri-zāde, bk. Ṭaşköpri-zāde Efendi
(Aşl-ı cāmî'-i menâḳıb)

U-Ü

Üç Baş, bk. Nürü'd-din Ḥamza

Ümmü Veled, bk. Ḥüsāmü'd-din bin
Ḥasan

V

Vā'iz 'Arab, bk. Muḥammed bin 'Ömer
bin Ḥamza (Mollâ 'Arab el-Vā'iz)

Vâlid-i Merḥûm Nizāmî eş-Şā'ir, bk.

Veliyyü'd-din el-Karamânî

Varaḳ Şemsü'd-din, bk. Şemsü'd-din
Aḥmed

Vefâ, bk. Şeyh Muşliḥü'd-din (Şā'ir, Şeyḥ
İbn el-Vefâ)

Y

Ya'ḳûb Paşa, bk. Ya'ḳûb Paşa İbn el-
Mevlâ Hızır Beg

Yazıcı-zāde Efendi Ḥazreti, bk. Muḥyi'd-
din Meḥammed (Kâtib-zāde,
Şā'ir, Şeyḥ)

Yetim, bk. Alâ'ü'd-din 'Alî el-Aydinî
(Mevlânâ Yetim 'Alî Çelebi)

Yûsuf, bk. Sinānü'd-din Yûsuf Sineçāk
(Şā'ir, Sineçāk)

Z

Zeynü'd-din el- Ḥafî, bk. Ebü Bekr
Muḥammed bin Muḥammed

Zeyrek, bk. Meḥammed el-Ḥüseynî
(Anḳara, Toḳat, Merzifon
müderrisi)

Zeyrek, bk. Monlâ Zeyrek

Zeyrek-zāde, bk. Rüknü'd-din

ÖZEL İSİMLER DİZİNİ

A

Abdâl 'Alî 442

Abdâl Murâd (Şeyhü'l-meczûb Abdâl Murâd) **216**

Abdu'l-bâkî Çelebi Efendi 415

Abdu'l-evvel bin Hüseyn (İbn Ümmü Veled) **429**

Abdu'l-fettâh İbn Ahmed bin 'Âdil Paşa **479**

Abdu'l-hâdî 380

Abdu'l-halîm bin 'Alî (Hâlimî Çelebi) **449-450**

Abdu'l-hayy bin 'Abdu'l-kerîm **513**

Abdu'l-kâdir (İspârtâ nâm kşabadan) **344**

Abdu'l-kerîm 287, 288, 328, 397

Abdu'l-kerîm bin 'Abdu'l-vehhâb bin el-Fâzıl 'Abdu'l-kerîm **486**

Abdu'l-kerîm bin 'Alî 493

Abdu'l-kerîm el-Hayâlî (Mevlânâ Hayâlî Abdu'l-kerîm, Hayâlî, Şâ'ir) **327-328**

Abdu'l-kerîm el-Vizevî **510-511**

Abdu'llâh Çelebi bin Pîr Ahmed el-Kâzî **519-520**

Abdu'llâh el-Îlâhî (Şeyh-i Îlâhî) **375-379**

Abdu'l-laîf el-Îudsî (Şeyh Abdu'l-laîf el-Îudsî) **263-266**

Abdu'l-mu'tî (Şeyh Abdu'l-mu'tî, Şeyhü'l-Harem) **267-268**

Abdu'l-muţţalib bin Seyyid Murtaẓâ **528**

Abdu'llâh es-Semerķandî 383, 527

Abdu'l-laîf bin 'Abdu'r-raĥmân bin Ahmed Ğânim el-Îudsî el-

Enşârî 263

Abdu'l-laîf el-Îudsî 263, 292, 337, 370, 432, 531

Abdu'l-vâhid bin Muĥammed **223**

Abdu'l-vâsî' bin Hızır **453-454**

Abdu'l-vâsî' Efendi 497

Abdu'l-vehhâb bin 'Abdu'l-kerîm (Defterdâr) **422**

Abdu'r-raĥîm bin el-Mevlâ 'Alî el-'Arabî (Arab-zâde, Bebek Çelebi) **410-411**

Abdu'r-raĥîm el-Merzifonî (Şeyh Abdu'r-raĥîm el-Merzifonî, Rûmî) **266-267**

Abdu'r-raĥîm el-Mü'eyyedî (Hâcî Çelebi) **464**

Abdu'r-raĥmân 436

Abdu'r-raĥmân bin 'Alî bin Ahmed el-Bişţâmî **224-225**

Abdu'r-raĥmân bin Pîr Meĥemmed bin 'Ömer el-Halebî **422**

Abdu'r-raĥmân bin Seyyid Yûsuf bin Ğâsan el-Hüseynî (Abdu'r-raĥmân Çelebi) **454-455**

Abdu'r-raĥmân bin Yûnus el-Îmâm **510**

Abdu'r-raĥmân Çelebi 431, 454, 455

Abdu'r-raĥmân Çelebi İbn 'Alî bin Mü'eyyed el-Amâsî (Şâ'ir, Mü'eyyed-zâde, Hâtemî) **405-406**

Abdu'r-raĥmân el-Câmî (Şeyh Câmî, Îmâmü'd-dîn, Nürü'd-dîn) 358, 375, **381-385**

Abdu'r-raĥmân el-Erzincânî (Şeyh) **235-236**

- Abdu'r-raḥmân eṣ-Şureysî 265
 Âb-ı Âmû 382
 Âbid Çelebi 376, 377, 441
 Acem Medresesi 223
 Âdâb-ı Baḥş 333
 Aḡudü'd-dîn-i 'Allâm 458
 Agrâs 285
 Agrâs Mesresesi 305
 Aḡî Çelebi 463
 Aḡî Evren (Şeyḡ Aḡî Evren) **215**
 Aḡî Hân 463
 Aḡî Yûsuf 472
 Aḡî Yûsuf bin Cüneyd et-Toḡatî
 (Mevlânâ Aḡî Çelebi) **394**
 Aḡî-zâde 488
 Aḡmed 353
 Aḡmed Beg 377
 Aḡmed Beg el-Evrenosî 376
 Aḡmed Beg İbn Evrenos 470
 Aḡmed bin Ḥamza bin Muḡammed
 (Fenârî, Mevlânâ Fenârî Aḡmedî)
239-245
 Aḡmed bin İsmâ'il el-Gürânî (Mollâ
 Gürânî) **277-284**
 Aḡmed bin Muḡammed bin
 Muḡammed bin Muḡammed
 el-Cezerî 254
 Aḡmed el-Buḡârî 522
 Aḡmed el-Ğazzâlî 265
 Aḡmedî (Şâ'ir, Germiyânî) **226-227**,
 236, 237
 Aḡmed-i Bî-cân Ḥazreti (Envârü'l-
 'aşıḡîn şâḡibi) **236**
 Aḡmed Paşa 343, 353, 354, 364, 366,
 420
 Aḡmed Paşa bin el-Mevlâ Veliyyü'd-dîn
 el-Ḥüseynî (Meşhûr olan Aḡmed
 Paşa, Şâ'ir, Aḡmed) **353-355**
 Aḡmed Paşa bin Hızır Beg 525
 Aḡmed Paşa İbn el-Mevlâ Hızır Beg
 (Aḡmed Paşa) **343**
 Aḡmed Paşa Medresesi 423
 Â'îşe 254
 Aḡâ'id 256
 Aḡâ'id-i Neseftyye 421
 Ak Bıyık 364
 Akḡışâr 215
 Akserây 231, 232
 Akşehr 437
 Akşehr Medresesi 514
 Akşemsü'd-dîn (Şeyḡ) **363-367**, 369
 A'lâmü'l-hüdâ 266
 Alâ'ü'd-dîn 326
 Alâ'ü'd-dîn 'Alî (Çerçîn) **485**
 Alâ'ü'd-dîn 'Alî (Ḥalvetî şeyḡi) **442-443**
 Alâ'ü'd-dîn 'Alî bin Muḡammed
 (Mevlânâ Muşannifek Efendi,
 Muşannifek) **333-335**
 Alâ'ü'd-dîn 'Alî bin Şâlih (Hümâyün-
 nâme şâḡibi) **497-498**
 Alâ'ü'd-dîn 'Alî Çelebi bin Aḡmed bin
 Meḡammed el-Cemâlî (Müftî
 Şüftî 'Alî Çelebi Efendi) **399-405**
 Alâ'ü'd-dîn 'Alî Dede (Şeyḡ Alâ'ü'd-dîn
 'Alî Dede) **433**
 Alâ'ü'd-dîn 'Alî el-Amâsî (Anatolî ḡazî'l-
 'askeri) **414**
 Alâ'ü'd-dîn 'Alî el-'Arabî (Mollâ 'Arab
 el-Müftî) **325-327**
 Alâ'ü'd-dîn 'Alî el-Aydını (Mevlânâ
 Yetîm 'Alî Çelebi, Yetîm) **429-
 430**
 Alâ'ü'd-dîn 'Alî el-Ḥâverî (Ḥâverî
 Efendi) **520**
 Alâ'ü'd-dîn 'Alî el-İsfahânî **479**
 Alâ'ü'd-dîn 'Alî es-Semerḡandî (Seyyid

- Alâ'ü'd-dîn 'Alî es-Semerķandî) **277**
 Alâ'ü'd-dîn 'Alî eṭ-Ṭūsî 310
 Alâ'ü'd-dîn el-'Acemî **291-292**
 Alâ'ü'd-dîn el-Ḥalverî (Şeyḥ) **386**, 387, 442
 Alâ'ü'd-dîn el-Mağribî 386
 Alâ'ü'd-dîn er-Rûmî **225**
 Alâ'ü'd-dîn es-Semerķandî 382
 Alâ'ü'd-dîn-i Ṭūsî 417
 Alî Beg Medresesi 470
 Alî bin Muḥammed el-Ḳuşcı (Alî el-Ḳuşcı) **330-333**
 Alî bin Mūsâ er-Rızâ 265
 Alî bin Yûsuf bin el-Mevlâ Şemsü'd-dîn el-Fenârî **345-346**
 Alî bin Yûsuf İbn Şemsü'd-dîn el-Fenârî 255
 Alî Çelebi 255, 436, 480
 Alî Dav 535, 536
 Alî el-'Arabî 286, 322, 323, 326, 407, 408, 449, 452
 Alî el-Esved (Ḳara H'âce) **212**, 213, 239, 245
 Alî el-Kâzvânî (Şeyḥ) **525-526**
 Alî el-Ḳuşcı 330, 332, 340, 382, 383, 395, 398
 Alî el-Mağribî 525
 Alî el-Yegân 454
 Alî eṭ-Ṭūsî (Mevlânâ 'Alî eṭ-Ṭūsî) 287-290, 332, 344, 360, 369, 375
 Alî Fenârî 407
 Alî-i Ṭūsî 327, 360
 Alî Ḳuşcı 219, 430
 Alî Ḳuşcı-zâde 'Abdu'r-raḥmân Çelebi 525
 Alî Paşa 490, 503
 Alî Paşa Medresesi 477
 Alî Paşa Zâviyesi 445
 Aliyyü'l-Murtażâ 205, 395
 Allâme-i Celâl 427
 Allâme-i Devvânî 314, 329, 486, 487
 Allâme-i Devvânî 'Aḳâ'idî 428
 Allâme-i Kestellî 319
 Allâme-i Teftâzânî 258, 259, 260, 299, 331, 407
 Allâme Sekkākî 458
 Amâsiyye 209, 235, 269, 270, 271, 356, 400, 405, 412, 413, 414, 416, 419, 420, 421, 424, 426, 430, 452, 456, 457, 467, 483, 499, 506, 511, 513, 514
 Âmid 460, 513
 Anaṭol 329
 Anaṭolî 319, 320, 361, 406, 408, 409, 414, 415, 416, 420, 423, 434, 450, 451, 470, 475, 476, 496
 Anḳara 234, 257, 414, 419, 504, 505, 511, 527
 Anḳara Medresesi 235, 477, 503
 Anṭakiyye 224, 240, 459, 460
 Arab Çelebi 494
 Arab-zâde 410
 Arafât 263, 337
 Âstâne-i Ḥazret-i Monlâ 536
 Âstâne-i Sa'âdet 376
 Aşcı-zâde Ḥasan Çelebi 482, 508
 Âşık 367
 Âşık Paşa (Âşık Paşa bin Muḥlis Baba, şâ'ir) **208-209**, 432
 Âşık Paşa bin Muḥlis Baba 208
 Aṭûfî 462
 Avârifü'l-ma'ârif 266
 Avârifü Ma'ârif 320
 Avrethişârî 512
 Ayaşofya 298, 348, 350, 456, 457, 477, 499, 506, 519, 521, 523

Ayaşofya Medresesi 297, 331, 350

Ayaşuluğ 250, 512

Ayaşulug Çelebisi 285

Ayaşuluğı 250, 337

Ayaşuluğ-zâde 305

Aydın 230, 358, 361

Aydın Beg 250

B

Baba 519

Baba İlyās 270

Baba Naḥḥās el-Ankaravî (Şeyḥ) **256**

Baba Ni'metu'llāh (Şeyḥ) **437**

Bağdād 269, 381, 416, 514

Bağlü'l-Aḥmer 362

Bahā'ü'd-din 315, 452

Bahā'ü'd-din bin Şeyḥ el-Ārif Luṭfu'llāh
350-351

Bahā'ü'd-din 'Ömer bin Kutbü'd-din
el-İznikî **222**

Balaṭ Medresesi 284, 492

Balıkesri 257, 351

Bālî el-Aydinî **410**

Bālî el-Esved 475, 490, 521

Bālî Ḥalife eş-Şofyavî (Şofyavî Bālî
Efendi) **523-525**

Bām-zâde 521

Bâne 519, 524

Başra 253

Bâyezîd 283

Bâyezîd eş-Şüfî **261**

Bâyezîd Ḥân 323, 341, 346, 347, 351,
363, 371, 383, 415, 417, 418,
419, 425, 426, 460, 470, 476,
477, 499, 506

Bâyezîd Ḥân Medresesi 325

Bâyezîd-i Biştāmî 232

Bâyezîd Paşa 514

Bâyezîd Yıldırım Ḥân 229

Bebek Çelebi 410

Bedāyi' 241

Bedrüd-din el-Aşfer 457

Bedrüd-din Maḥmūd (Bedrüd-din el-
Aşfer) **457**

Bedrüd-din Maḥmūd bin 'Abdu'llāh
(Edrine kâzîsî) **490**

Bedrüd-din Maḥmūd bin eş-Şeyḥ
Meḥemmed (Sulṭān Bâyezîd
imâmı) **414-415**

Bedrüd-din Maḥmūd bin İsrâ'il bin
'Abdu'l-'azîz (Kâzî-i Simâvna
Oğlu) **228-230**

Bedrüd-din Maḥmūd bin Kemāl (Aḥî
Çelebi, Aḥî Ḥân) **463**

Bedrüd-din Maḥmūd el-Kâzî (Koca
Efendi) **217**

Bedrüd-din Maḥmūd (min-Evlâdiş-
Şeyḥ Celâlî'd-din er-Rûmî) **489**

Bedrüd-din Maḥmūd es-Semerḳandi
267

Bedrüd-din-zâde 491

Beğavî 334

Begbâzârı 368

Beglerbegi 475, 510

Behârî Efendi 536

Bekr Çelebi 315

Bekr Ḥalife es-Simâvî (Şeyḥ) **523**

Belgrād 524, 537

Berda' 477

Berde'a 386

Berikî-zâde 502, 505

Beşîr-zâde 300

Beyânü'l-ḥikme 211

Beyzâvî 231, 280, 487

Beyzâvî Tefşiri 291, 425, 458

Bezzâzî 246

Bidlîs 229
 Bilecük 213
 Birâder 515
 Birgî-zâde 407
 Bolayır 512
 Bolı 511
 Bolılı Çelebi 433
 Bosna Serây 461
 Buḥâra 438
 Buḥârâ 232, 345, 375, 438, 486, 522
 Buḥârî 247, 254, 260, 277, 281, 346,
 395, 396, 459
 Bulḳînî 252
 Burhânü'd-dîn Ḥayder 262
 Burhânü'd-dîn Ḥayder bin Maḥmûd
 el-Ḥ'âfi el-Herevî **258**
 Burhânü'd-dîn Ḥayder-i Herevî 296
 Burusa 209, 212, 213, 214, 215, 216,
 217, 225, 231, 233, 234, 240,
 245, 248, 252, 253, 254, 259,
 264, 272, 273, 274, 278, 279,
 280, 284, 286, 287, 291, 293,
 294, 296, 299, 300, 302, 304,
 305, 306, 309, 312, 315, 316,
 325, 326, 329, 335, 337, 338,
 343, 345, 347, 352, 353, 354,
 355, 360, 361, 362, 370, 373,
 386, 394, 395, 396, 399, 400,
 408, 410, 413, 414, 416, 417,
 418, 421, 423, 424, 425, 429,
 433, 435, 436, 441, 450, 451,
 452, 454, 455, 456, 461, 466,
 473, 474, 475, 476, 482, 485,
 491, 492, 493, 497, 499, 506,
 507, 508, 509, 511, 513, 514
 Burusa Ferhâdiyye 493
 Burusa Ḳal'ası 265

C

Ca'fer 420
 Ca'fer Çelebi bin Tâc Beg (Şâ'ir,
 Ca'fer, Tâc-zâde Ca'fer
 Çelebi) **420-421**
 Ca'fer Çelebi el-Burusevî (Şâ'ir,
 Nihânî) **491**
 Cālibüs-sürür 481
 Cām 264, 381
 Cāmî 359, 369, 381, 382, 383,
 384, 385, 466
 Cāmî Ḥalîfe 433
 Cāmî'-i Ardana 510, 536
 Cāmî'-i Benî Ümeyye 374
 Cāmî'-i Cedîd 318
 Cāmî'-i Kebîr 537
 Cāmî'-i Sulṭân Meḥammed Ḥân 502
 Cāmî'ül-fuşûleyn 230
 Celâl-i Devvânî 424
 Celālü'd-dîn 324, 425
 Celālü'd-dîn el-Ḳāzî **503**
 Celālü'd-dîn-i Belḥî 264
 Celālü'd-dîn-i Devvânî 314, 324, 488
 Celālü'd-dîn Yûsuf el-Evbehî 334
 Celālü'd-dîn-zâde Ḥızır Beg 338
 Celâl-zâde Ḥızır Beg 305
 Cem 387
 Cemāl Ḥalîfe 433, 444
 Cemālü'd-dîn el-Aḳserâyî 212, 386
 Cemālü'd-dîn İshâḳ el-Ḳaramanî
 (Cemāl Ḥalîfe) **444-445**
 Cemālü'd-dîn Muḥammed el-
 Aḳserâyî (Şeyḥ Cemālü'd-
 dîn Muḥammed el-
 Aḳserâyî) **220-222**
 Cenderlü Ḳara Ḥalîl 212
 Cengiz Ḥân 300
 Cerâb el-'İlm 285, 286

Cevherî 359
 Cüneyd 382
 Cüneyd el-Bağdâdî 265
 Cürçân 221
 Cürçânî 258
Çağmîni 218, 361, 382
Çağmîniyye 218
 Çâk Muşlihü'd-dîn 479
 Çelebi Hâlife 386, 387, 444, 445, 523
 Çerâkise 405, 435
 Çerçîn 485
 Çıplak 529
 Çıplak Şarı 529
 Çifte 289, 343, 424, 426, 428,
 456, 457, 470, 482, 483,
 489, 499, 503, 506, 508,
 509, 511, 535
 Çivi-zâde 475, 476, 524
 Çoban Köprisi 406
 Çorlu 475, 506, 509, 511
 Çorum 414
 Çubuk 419
 Çubuk Şuyı 234
D
 Dâbbe Çelebi 451
Dâfi'ül-ğumûm 515
 Dârü'l-hadis 326, 341, 426, 470, 476,
 493, 514
 Dârü'l-İslâm 214
 Dârü's-sa'ade 299, 462, 463, 495, 518
 Dârü's-sa'adet 430
 Dârü's-salṭana 215
 Dāvūd 210
 Dāvūd bin Kemâl el-Ḳocevî **456-457**
 Dāvūd el-Ḳayşerî **210**
 Dāvūd Hâlife (Şeyh) **527**
 Dāvūd-ı Ḳayşerî 211

Dāvūd Paşa 283, 353, 473, 482, 508,
 511
 Debbâğlar İmâmı 292, 370
 Deli Birâder (Dīvâne Birâder, Ğazâlî,
 Şâ'ir) **514-515**
 Deli Şücâ' 528
 Deñiz Dede 372
 Derviş Meḥemmed 336, 452
 Derviş Muḥyi'd-dîn Meḥemmed bin
 Hızır Şâh (Derviş Meḥemmed
 Efendi) **335-336**
 Deşt 381
 Deşt-i 'Abbâs 380
 Devvânî 425
 Dımışk 253, 254, 363, 437, 456, 485
Dibâce-i Mişbâḥ 417
 Dilbend Çelebi Medresesi 501
 Dimetoḳa 319, 329, 415, 417, 453,
 487, 502, 511
 Dīvâne Birâder 514
 Dīvâne Şücâ' 528, 529
Divân-ı Hâfiẓ 537
 Dügḷu Baba (Şeyhül-meczûb Dügḷu
 Baba) **216**
Dürer ü Ğurer 299
E
 Ebî Bekr eṣ-Şiddik 246
 Ebî Eyyüb 391
 Ebî Eyyüb-i Enşârî 366, 406, 413, 414,
 473
 Ebî İshâk eṣ-Şirâzî 246
 Ebî 'Osmân el-Mağribî 265
 Ebû 'Alî el-Kâtib 265
 Ebû 'Alî Rüzbârî 265
 Ebû Bekr Çelebi 315
 Ebû Bekr Muḥammed bin Muḥammed
 (Zeynü'd-dîn el- Hâfi) **268-269**

Ebū el-Leyṣ **498**

Ebū es-Su'ūd (Filibe ve Şofya kâzısı,
Bedrū'd-din-zāde) **491**

Ebū es-Su'ūd Efendi-zāde (Müftî,
'Allāme) **516-518**

Ebū Ḥanīfe 298

Ebu'l-Beḳā İsmā'il 254

Ebu'l-Fazl İshāk 254

Ebu'l-Fidā İsmā'il bin Keşir 252

Ebu's-Su'ūd Efendi 299

Ecvibe 339

Edrine 229, 261, 275, 289, 291, 292,
293, 296, 300, 306, 310, 318,
326, 335, 340, 341, 342, 343,
346, 351, 353, 355, 362, 363,
370, 400, 403, 406, 407, 411,
415, 416, 417, 424, 426, 428,
436, 446, 450, 451, 452, 454,
456, 457, 470, 475, 476, 482,
483, 489, 490, 492, 493, 497,
499, 501, 503, 506, 508, 510,
511, 514, 519, 535

Edrine Bimāristānı 531

Edrinelü Velî Çelebi Efendi 537

Efḍal-zāde 313, 323, 338, 339, 340,
443, 444, 450, 454, 458, 462,
483, 505

Efdal-zāde Medresesi 506

Eḫaveyn 456, 466

Ehlice Muḫyi'd-din 507

Ekmelü'd-din 339

el-İmām Ca'fer eş-Şādiḳ 265

Elvān Çelebi (Âşık Paşa Oğlu) **209**

Emir 233, 234

Emir 'Alim el-Buḫārî eş-Şerif **486**

Emir el-Buḫārî 479

Emir Ḥasan Çelebi İbn es-Seyyid 'Alî
Çelebi (Emir Ḥasan Çelebi,

Şemāniyye müderrisi) **508**

Emir Ḥasan er-Rümî (Edrine Dārü'l-
ḫadiş müderrisi) **493**

Emir İbrāhîm Beg bin Karaman 372

Emir İsfendiyār 257

Emir Seyyid Külāl 378

Emir Sulṭān 232

Emir Şāhîn 211, 212

Emir Şāhîn Lālā 211

Emrî Çelebi 497, 536

Emru'llāh 370

Engürüs 461

Enmüzecül-ülüm 242

Envār-ı Ahḍāk 334

Envārü'l-'āşıkîn 236

Erdebil 416, 418, 460

Erdebiliyye 235

Erzincan 387

Es'ad Muşlihü'd-din Ḥalife 256

Esediyye 308

Esediyye Medresesi 306

Eşkal-i Teşis 218

Eşref-zāde 360, 417

Eyyüb-i Enşārî 322, 324, 333, 448, 504

Eyyüb-i Enşārî Cāmi'i 527

Eyyüb-i Enşārî Medresesi 413, 424

Eyyühüm 421

F

Faḫr-ı Rāzî 220

Faḫrüd-din 300, 513

Faḫrüd-din bin İsrā'il **492**

Faḫrüd-din el-'Acemî 248, **259-261**

Faḫrüd-din er-Rümî **225-226**

Faḫrüd-din-i 'Acemî 349

Faḫrüd-din'ün 261

Fārs 229

Fāṭıma 254

Fazlu'llâh 228, 369, 370
 Fazlu'llâh-ı Tebrîzî 224, 260
 Fenâr 239
 Fenârî 225, 233, 239, 241, 243, 244, 246, 248, 249, 273, 285, 454
 Fenârî-zâde 'Alî Çelebi 255
 Fenârî-zâde Sinânü'd-dîn 300
 Fenârî-zâde Yûsuf Bâlî 296
Ferâ'iz 450
Ferâ'iz-i Sirâciyye 258, 458
Ferâ'iz Şerhi 456
 Ferecik 532
 Ferhâdiyye 475, 507
 Ferruh el-Karamanî **509**
Fetâvâ-yı Bezzâzî 246
Fetâvâ-yı Bezzâziyye 274
Fethiyye 331, 332, 423
 Fethu'llâh-ı Şîrvânî 218
 Fethu'llâh-ı Tebrîzî 382
Fevâ'id-i Gıyâsiyye 486
Fevâ'id-i Mekkiyye 225
 Feyzu'llâh 228
Fıkh-ı Ekber 465, 531
 Fikârî **487**
 Filibe 253, 317, 415, 487, 491, 511, 519
 Filibe Medresesi 316, 457
 Filibe'vî Revnağ-zâde Muhyî'd-dîn Efendi 504
 Fir'avn 372
 Fireng 372
 Firişte Oğlu **223**
 Firişte-zâde 262
Füşûş 210, 236

G
 Galağa 297, 415, 491, 512
 Gavri 416

Ğavş-ı A'zam 475
Ğâyetü'l-emânî 280
 Ğazâlî 514
 Gedik Hüsâm 488, 508
 Gegivize Medresesi 479
 Gelibolî 236, 316, 329, 352, 421, 482
 Gence 386, 412
 Germiyan 214, 226, 236
 Germiyan Begi 217
 Germiyanlı Sinân Çelebi 440
 Geyüklü Baba (Şeyh) **214-215**, 216
 Ğıyâşü'd-dîn 318, 487
 Ğıyâşü'd-dîn Ah (Paşa Çelebi) **424**
 Ğıyâşü'd-dîn Cemşid 330
 Ğıyâşü'd-dîn Cemşid 219, 330
 Ğıyâşü'd-dîn Manşûr 486
 Göynük 434
Gülistân 256, 417, 472
Gülşen 446
Gülşen-i Râz 437
Gülzâr 368
 Gümüş 271
 Gümüşlü-zâde 271
 Gündüz Muşlişü'd-dîn **523**
 Gürânî 287

H

H'âce 'Abdu'l-hâlık el-Ğucdübânî 378
 H'âce 'Abdu'llâh 267, 268
 H'âce 'Alâ'ü'd-dîn es-Semerqandî 382
 H'âce Bahâ'ü'd-dîn-i Nakşbendî 378
 H'âce Bahşâyîş 293
 H'âce Efendi 472
 H'âce Hasan 233, 304
 H'âce Hayrüd-dîn 338, 458, 487
 H'âce Mehemmed Kâsım 380
 H'âce Rüstem 293
 H'âce 'Ubeydu'llâh 375, 380

H'âce 'Ubeydu'llâh es-Semerķandî 290,
375, 380, 438

H'âce-zâde 260, 285, 286, 287, 289,
303, 304, 305, 306, 307, 308,
309, 310, 311, 312, 313, 314,
318, 319, 321, 322, 324, 331,
332, 337, 350, 351, 357, 360,
409, 413, 416, 418, 420, 423,
424, 452, 462, 464, 471

H'âce-zâde Tehâfûti 428

Habîb-i Karamanî 530

Hâcc Bayram 236, 244, 256, 257, 302,
303, 363, 446, 447

Hâcc Bayram el-Anķaravî (Hâcî Bayram
Sulţân, Şeyh, Şâ'ir) **234-235**

Hâcc Bektaş (Sulţân Hâcî Bektaş Velî)
251

Hâcc Hâlife 373

Hâcc Hasan-zâde 320, 421, 456

Hâcc Ramazân (Şeyh) **467-468**

Haceriyye 492

Haceriyye Medresesi 400

Hacerü'l-esved 448

Hâcî Bayram 236, 257, 363

Hâcî Bayram Sulţân 234

Hâcî Çelebi 464

Hâcî Hâlife 316, 355, 373, 374, 523

Hâcî Hâlife el-Menteşevî (Şeyh) **522-**
523

Hâcî Hasan Medresesi 473

Hâcî Hasan Oğlu 488, 503

Hâcî Hasan Oğlu Medresesi 511

Hâcî Hasan-zâde 287, 316, 317, 320,
329, 420, 466, 484, 507

Hâcî Paşa 226, **230-231**

Hadâ'ik-ı İmân 333

Hadâ'ikü'l-imân 334

Hâf 266, 268

Hâfızü'd-dîn el-Bezzâzî 262, 274

Hâfızü'd-dîn Mehemmed bin Aĥmed
bin 'Âdil Paşa (Mevlâ Hâfız)
477-478

Hâfızü'd-dîn Muĥammed bin
Muĥammed el-Kerderî
(Hâfızü'd-dîn Şâhib-i Fetâvâ-yı
Bezzâzî, Bezzâzî) **246**

Hâfızü'd-dîn Şâhib-i Fetâvâ-yı Bezzâzî
246

Haķâ'ikü'd-daķâ'ik 472

Hâkî 369, 538, 539

Haleb 229, 325, 335, 363, 405, 452,
460, 476, 484, 485, 490, 495,
497, 498, 501, 504

Halebiyye 296

Halebiyye Medresesi 346, 470, 488,
501

Ĥalîl (Anaķolî, Rûmîlî ķazî'l-'askeri) **415**

Ĥalîl el-Cenderî (Cenderlü Kāra Ĥalîl)
212-213

Ĥalîl Paşa 213, 355, 356

Ĥalîl Paşa oĥlu İbrâĥîm Paşa 469

Ĥalîl Paşa oĥlu Tacü'd-dîn 320

Ĥalîmî Çelebi 449

Ĥalvetiyye 528

Ĥamdî 369

Ĥamdî Çelebi 369

Ĥamdu'llâh bin Aķşemsü'd-dîn (Şâ'ir,
Şeyh, Ĥamdî Çelebi, Ĥamdî)
369

Ĥamid 344

Ĥamid bin Mûsâ el-Kayserî (Şeyh) **231-**
232

Ĥamidî 409

Ĥamidü'd-dîn 400

Ĥamidü'd-dîn İbn Efďalü'd-dîn el-
Ĥüseynî (Efďal-zâde) **338-340**

- Hamsetü'l-mütehayyirîn* 385
 Hamza Bâli el-*Qaramanî* **290**
 Hamza el-*Qaramanî* 399
 Hanceriyye 513
 Hasan bin 'Abdü's-şamed es-Samsünî
 (Samsünlu-zâde) **328-329**
 Hasan Çelebi 315, 334, 409
 Hasan Çelebi el-*Qaramanî* (Galaşa,
 Selânik kâzîsı) **512**
 Hasan Çelebi İbn Mehemmed Şâh bin
 el-Mevlâ el-Fenârî **346-347**
 Hasan es-Samsünî 413
 Hasan eş-Şimşirî 265
 Hasan et-Tâliş el-'Acemî **486-487**
 Hasan H'âce (Şeyh, Qaraşi vilâyetinden)
294
 Haşankeyf 460
 Hasan Paşa İbn el-Mevlâ 'Alâ'ü'd-din
 el-Esved (Mevlânâ Hasan Paşa)
248-249
Hâşiye-i Küçük 417
Hâşiye-i Metâli' 231, 290, 292, 326,
 332, 334, 397, 422, 470, 482
Hâşiye-i Tahrir 231, 318
Hâşiye-i Tecrid 324, 395, 407, 412,
 419, 452, 458, 482, 494, 510
Hâşiye-i Tevâli' 335
 Hâtemî 405
 Haţib-zâde 241, 301, 311, 312, 314,
 317, 321, 322, 323, 324, 348,
 395, 405, 409, 410, 412, 416,
 419, 420, 422, 424, 450, 453,
 464, 470, 489
 Hâverî Efendi 520
 Hayâlî 286, 316, 317, 318, 319, 322,
 327, 344, 370, 424, 428
 Hayâlî Beg 535
 Hayâlî Çelebi 316
Hayâtü'l-hayvân 428
 Hayder el-'Acemî 230
 Hayder-i Herevî 260
 Hayrüd-din 211, 300, 301, 313
 Hayrüd-din el-Aşğar 511
 Hayrüd-din el-Qâzî 211
 Hayrüd-din Halil bin Qasım el-Hâcc
 Şafâ **300-302**
 Hayrüd-din Hızır (Ağûfî) **462**
 Hayrüd-din Hızır (Kaştamonî
 vilâyetinden, H'âce Efendi) **472-473**
 Hayrüd-din Hızır (H'âce Hayrüd-din)
338
 Hayrüd-din Hızır (Merzifonlu, Şeh-zâde
 Sultân Muştafâ mu'allimi) **505**
 Hayrüd-din Hızır Paşa (Menteşeli) **284**
 Hayrüd-din Paşa 211
 Hazret-i Hızır 232
 Hazret-i Muhammed 337
Heft Evreng 384
 Hekim Hâcî **427**
 Hekim Lârî 390, 391
 Hekim Muhyî'd-din 427
 Hekim Sinânü'd-din Yûsuf **531**
 Hekim Ya'kûb 390, 391
 Helâkî 242
 Herât 253, 325, 333, 358, 375, 381,
 454
 Hevâyî 426
Heves-nâme 420
 Hızır 434
 Hızır Beg bin Celâlü'd-din (Hızırî, Cerâb
 el-'İlm, Şa'ir) **285-287**
 Hızır Beg 297, 306, 316, 318, 319,
 322, 326, 337, 347, 460
 Hızır Beg-zâde Fâzıl Ahmed Paşa 502
 Hızır Şâh 302

Hızır 285
 Hicâz 253, 254, 263, 278, 337, 374,
 388, 427, 428, 430, 438, 448,
 462, 487
Hidâye 258, 333, 339, 451, 471
 Hidâyetü'llâh el-Mevlâ el-Fâzıl Yâr 'Ali
 el-'Acemî **506**
Hidâyetü'l-muhtedîn 394
 Hille 525
 Horasan 5
 Horâsân 218, 253, 264, 268, 269, 270
 314, 381, 383
 Hoy 214
 Hurûfiyye 224, 260
 Husrev 304, 487
Husrev ü Şirin 236, 237, 397, 536
 Hürmüz-i Şeybânî 381
 Hüsâm Çelebi 452, 453, 496, 507, 508
 Hüsâmî 271
 Hüsâmü'd-dîn 507
 Hüsâmü'd-dîn bin Hasan (Ümmü
 Veled) **349-350**
 Hüsâmü'd-dîn el-Üskübî (Şeydâ Hüsâm)
494-495
 Hüsâmü'd-dîn Husrev Çelebi el-
 Karasuyî **493**
 Hüsâmü'd-dîn Hüseyn (Gedik Hüsâm)
488
 Hüsâmü'd-dîn Hüseyn Ahû el-Mevlâ
 Hasan Çelebi el-Karasuyî
 (Hüsâm Çelebi, Şemâniyye
 müderrisi) **507**
 Hüsâmü'd-dîn-i Tokatî 393
 Hüsâmü'd-dîn'ün 341
 Hüsâm-zâde 506
 Hüseyn bin 'Abdu'r-raḥmân (Hüsâm
 Çelebi) **452**
 Hüseyn-i Baykara 314

Hüseyniyye 419, 452, 506
 Hüseyn Vâ'iz-i Kâşifi 385
 Hüsniyye 514
Hüsn ü Dil 466

I-İ

Irâk 331
 Irâkeyn 381
 İsa Beg 506, 509
 İsa Beg Medresesi 494
İslâh u İzâh 471
 Ispartâ 344
 Işık Kâsım **492**
İzâh 221
İzâh-ı Ma'ânî 220, 258
 İbn 'Arefe 247, 526
 İbn Efḍal 313
 İbn el-Haṭib 394
 İbn el-Kırṭās 488
 İbn et-Temcîd (Şâ'ir) **291**
 İbn ez-Zehebi (Hekîm) **392**
 İbn Hacer 239, 277, 281, 346
 İbn Küpelü 352
 İbn Maḡnisa 348, 349
 İbn Sâ'âtî 285
 İbn Sinâ 321, 333
 İbn Temcîd 291
 İbnü'l-'Arcün **519**
 İbnü'l-Ceşşâş 484
 İbnü'l-Haṭib 424
 İbnü'l-Hekîm Muḥyi'd-dîn **512-513**
 İbnü'l-'Irâk 435
 İbnü'l-'İbrî 419
 İbnü'l-Kethudâ el-Germiyânî **489**
 İbnü'l-Mi'mâr 484
 İbnü'l-Mu'id (Üsküb'de müderris) **419**
 İbnü'l-'Ömer **427**
 İbnü'l-Üstâd 419

- İbnü'l-Vefâ 292, 372, 528, 530
İbn Ümmü Veled 429
İbnü's-selâm 252
İbnü's-Şûfî 436
İbrâhîm bin Hâlîl (İbrâhîm Hâlîl) **355-357**
İbrâhîm bin Hüseyn bin eş-Şarrâf es-Sivasî (Şâ'ir, Âşık) **367-369**
İbrâhîm bin İbrâhîm (İbnü'l-Haţib) **424**
İbrâhîm bin Muhammed el-Hanefî (Müftî-i zemân) **222**
İbrâhîm el-Halebî el-Hanefî (Haţib) **501-502**
İbrâhîm Hâlîl 355
İbrâhîm-i Gülşenî 534
İbrâhîm Paşa 323, 355, 356, 457, 479, 490, 511
İbrâhîm Paşa Medresesi 409, 510
İbrî-zâde (İbnü'l-'İbrî) **419-420**
İbşala 532
İdrîs 418
İdrîs bin Hüsâmü'd-dîn el-Bidlisî (Şâ'ir, İdrîs, Monlâ İdrîs) **418**
İlyâs 270
İmâdü'd-dîn 381
İmâm Ebû Hanîfe 334
İmâm Fahrü'd-dîn 220
İmâm Fahrü'r-râzî 333
İmâm Faşîhü'd-dîn Muhammed bin Muhammed 334
İmâm Gazâlî 289, 531
İmâm Hüseyn bin 'Alî 265
İmâm-ı A'zam 246, 381, 465, 531
İmâm-ı Kâlender-hâne 530
İmâm Muhammed el-Bâkır 265
İmâm Muhammed-i Şeybânî 381
İmâm [Şâgânî] 223
İmâm Şâfi'î 463
İmâmü'd-dîn 381
İmâm Zeyn el-'Âbidîn 265
İmâm Züfer 273
İnegöl 345, 396, 509
İnegöl Medresesi 453, 492
İsağoci 428
İsfahânî 339, 478
İşfehân 253, 381
İşhâk 490
İşhâk Çelebi 492
İşhâk Çelebi el-Üskübî (Şâ'ir, İşhâk) **490-491**
İşhâk eţ-Tabîb **531**
İşhâk Paşa Medresesi 494
İskenderiyye 252
İskender-nâme 226, 227, 237
İsmâ'îl Beg 291, 300, 301, 463
İsmâ'îl Beg Medresesi 393
İsmâ'îl bin Erdebîl 477
İsmâ'îl-i Cebertî 247
İstanbul 233, 275, 282, 283, 284, 286, 287, 296, 297, 302, 304, 306, 310, 311, 317, 320, 327, 329, 331, 333, 334, 338, 339, 342, 344, 348, 352, 353, 356, 357, 358, 359, 360, 364, 367, 371, 374, 375, 376, 387, 388, 391, 399, 406, 407, 408, 409, 410, 413, 414, 415, 416, 420, 422, 426, 430, 432, 438, 439, 443, 444, 445, 447, 450, 454, 456, 458, 459, 460, 462, 463, 464, 473, 474, 476, 477, 479, 483, 484, 486, 490, 493, 496, 500, 502, 503, 504, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 518, 527, 530, 531, 533, 534, 535

İstolni 524
 İvaz 245
 İvaz Paşa 244, 245
 İyās (Mevlānā İyās) **337**
 İzārī 310, 397, 453, 457, 489
 İzārī Çelebi 397
 İzniķ 210, 211, 212, 213, 229, 230,
 250, 310, 311, 312, 322, 341,
 400, 413, 477, 490, 492
 İzniķ Medresesi 317, 346, 476, 481,
 482, 508
 İzzü'd-din 'Abdu'l-laṭif bin el-Melek
 (Firişte Oğlu) **223-224**
 İzzü'd-din Zencān 308

K

Ka'be 253, 263, 324, 400, 438, 455,
 504, 514, 526
 Kablucu 386
 Kablucu Medresesi 479
 Kādirī 508
 Kādirī Çelebi 473, 511, 513, 519
 Kāḍī-zāde 320, 347, 382, 407, 421,
 429, 444, 452
 Kāḍī-zāde-i Rūmī (Mūsā Paşa) **217-**
220, 330, 382, 423
 Kāḍī-zāde-i Rūmī Hāşiyesi 340
 Kāfiye 262, 345, 384, 428, 482, 494
 Kāfiye-i Şerḥ-i Hubeysiyye 429
 Kāhire 240, 435
 Kāhiriyye 228, 230, 240, 258, 262,
 277, 278, 478, 486
 Kāhiriyye Medresesi 228
 Kālender-hāne 422, 504, 509, 530
 Kālender-hāne Medresesi 406
 Kālenderiyye 426, 506
 Kāmūsü'l-luġa 247
 Kānūn 321

Ḳapluca Medresesi 490
 Ḳara 'Alī 433
 Ḳara Bālī 494, 499, 505
 Ḳaraca Aḥmed 362
 Ḳara Faḳih 455
 Ḳaraferye 406, 520
 Ḳara H'āce **212**
 Ḳaraḥişār 507
 Ḳara Kemāl 428
 Ḳaraman 206, 208, 220, 221, 244,
 258, 264, 352, 386, 387, 445
 Ḳaramanī 387
 Ḳaramanī Meḥemmed Paşa 310, 319,
 370, 387, 388, 390, 400, 506
 Ḳara Şālih 498
 Ḳaraşi 294, 425
 Ḳara Şālih **498**
 Ḳara Ya'kūb 258
 Ḳāsım (Ḳāḍī-zāde) **347-348**
 Ḳāsım bin Ya'kūb el-Amāsī (İbn el-
 Ḥaṭīb) **394**
 Ḳāsım Çelebi (Şeyḥ) **445**, 512, 523
 Ḳāsım Çelebi İbn Aḥmed bin
 Meḥemmed el-Cemāl **398-399**
 Ḳāsım Çelebi Oğlu 512
 Ḳaşıde-i Bürde 333, 458, 485, 487
 Ḳaşıde-i Nūniyye 286
 Ḳaşıde-i Şāṭırbī 281
 Ḳaşıde-i Şeybiyye 385
 Ḳaştallānī 319, 320, 322, 356, 406,
 422, 444, 470
 Ḳaştamonı 291, 300, 373, 393, 440,
 463, 467, 472, 474, 483, 488
 Kātib-zāde 236
 Ḳavā'id-i İ'rāb Şerḥi 262
 Ḳayşeriyye 368, 369
 Ḳāzī Beyzāvī 277, 329
 Ḳāzī Beyzāvī Tefsiri 291, 475

Kâzî-i Bağdâd **416**
 Kâzî-i Simâvna Oğlu 228
 Kâzî Ramazân Çelebi Efendi 532
 Kâzî-zâde-i Rûmî 330
 Kâzvânî 525, 526
 Kefe 499, 502
Kelile ve Dimne 498
 Kemâl Çelebi (Kemâl-i Ümmî) **508**
 Kemâlpaşa-zâde 352, 469, 474, 482,
 496, 498, 506, 510
 Kemâlpaşa-zâde Aḥmed Çelebi 299
 Kemâlû'd-dîn 463
 Kemâlû'd-dîn İsmâ'il el-Ḳaramanî (Ḳara
 Kemâl) **428**
Kenzî 459
Kerem Kaşîdesi 354
 Kerkân Ebî 'Alî 265
 Kestel 306
 Kestelli 319, 320, 321, 351, 420, 445,
 464
 Keş 253, 254
Keşşâf 221, 256, 258, 280, 290, 292,
 324, 334, 428, 429, 471, 481,
 487
Keşşâf Hâşiyesi 453
Keşşâf-ı Zemâşerî 362
 Kete 316
Kevşer-i Cârî 281
 Keyvân 503
 Kırım 274, 275
 Kırşehir 208
 Kıvâmü'd-dîn Kâsım bin Ḥalil **453**
 Kıvâmü'd-dîn Muḥammed 381
 Kızıl Aḥmed 446
 Kızılbaş 461
 Kirecçi-zâde 484
 Kirmân 330, 375
 Kirmâstî 212, 355, 356, 432, 443, 520

Kirmâstî-zâde 360
Kitâb-ı Meşnevî 438
 Ḳoca Efendi 217
 Ḳoğacı Dede (Şeyḥ) **443-444**
 Ḳonya 228, 229, 264, 293, 334, 367,
 534
 Ḳoştantıniyye 240, 284, 287, 432, 444,
 495, 500, 508, 511, 517
 Köpricük-zâde 499
 Ḳuds 240, 263, 264, 438, 460
 Ḳuşcı 331, 333
 Ḳutbü'd-dîn el-'Acemî (Ḥekîm) **390**
 Ḳutbu'd-dîn 332
 Ḳutbu'd-dîn el-İznicî (Şeyḥ) **250-251**
 Ḳutbü'd-dîn-i Râzî 478
 Ḳutbü'd-dîn Meḥemmed bin
 Meḥemmed İbn Ḳâdî-zâde-i
 Rûmî **423**
Küçük Hâşiyesi 292
 Küçük Şems 509
 Küre-i Nuḥâs 301, 440
 Kütâhiyye 236, 422, 489, 493, 499
 Kütâhiyye Medresesi 223, 493

L

Ladîkiyye 512
 Lâmi'î 466
 Lâmi'î Çelebi 466
 Lârende 258, 277, 386
 Lârî el-'Acemî (Ḥekîm) **391-392**
Lema'ât Şerḥi 385
Le'tâ'ifu'l-işârât 230
Leylâ vü Mecnûn 369
 Leys Çelebi 418
 Loḳmân Ḥekîm 389
 Luṭfu'llâh 442
 Luṭfu'llâh el-Üskübî (Şeyḥ) **441-442**
 Luṭfu'llâh et-Toḳatî (Monlâ Luṭfî) **395-397**
Lübâb 333

M

Mağnisa 278, 295, 326, 504, 506, 507,
510, 529
Mağnisa-zâde 320, 348, 349, 453
Mağrib 224
Maḥbûbü'l-ḥamâ'il 332
Maḥmûd bin Meḥemmed bin Kâdî-
zâde (Mîrim Çelebi) **423**
Maḥmûd bin 'Oşmân el-Lâmi'î (Şâ'ir,
Lâmi'î, Lâmi'î Çelebi) **466**
Maḥmûd Çelebi 439
Maḥmûd el-İşfehânî 265
Maḥmûd el-Ma'nevî et-Toḫatî (Şeyḥ)
493-494
Maḥmûd Paşa 260, 276, 288, 303,
306, 308, 316, 317, 327, 328,
329, 334, 336, 344, 352, 411,
456, 509
Maḥmûd Paşa 'Îmâreti 478
Maḥmûd Paşa Medresesi 348, 352,
420, 488
Maḫşûd 230, 362
Malğara 329, 512
Ma'lûl 496
Manastır 362, 501, 506, 507
Manastırlı Çelebi **501**
Manastır Medresesi 240, 423, 450
Manâv 'Abdî 507
Manavḡat 293
Manşûr 371
Manzûme-i Nesefî 399
Mardin 416
Ma'rûf el-Kerhî 265
Maşdar 504
Mâşî 426
Matla' 210
Mâverâ'ü'n-nehr 218, 253, 255, 290,
330, 335, 459

Mecdü'd-dîn Ebü Tâhir Muḥammed
İbn Ya'ḫûb bin Muḥammed
eş-Şirâzî el-Fîrûzâbâdî (Mevlânâ
Mecdü'd-dîn Ebü Muḥammed
Şâhibü'l-Kâmûsî'l-luḡa) **246-247**
Mecdü'd-dîn el-Ḳayşerî 214
Mecdü'd-dîn-i Şirâzî 247
Mecma' 262
Mecma'ül-bahreyn 223
Mecma'ül-eşraf 204
Medâris-i Şemân 516
Medîne 253, 282, 432, 448, 450, 465,
487, 513, 523
Medînetü'l-'ilm 477
Medrese-i Cedîde 511
Medrese-i Manastır 506
Medrese-i Merzifon 409
Medrese-i Zeyrek 375
Mehdî 527
Meḥemmed Ağa 327
Meḥemmed Beg 498
Meḥemmed bin 'Abdu'l-kâdir (Ma'lûl) **496**
Meḥemmed bin 'Abdu'r-raḥmân bin
'Ömer el-Ḥalebî el-Vefâ (Kefe
ḫâzîsı) **502-503**
Meḥemmed bin 'Alî (Muḫyî Çelebi)
450-451
Meḥemmed bin Aydın 231
Meḥemmed bin Ḥüsâmü'd-dîn (Ḥüsâm-
zâde, Mevlâ Ḥüsâmü'd-dîn)
506-507
Meḥemmed bin İbrâhîm bin Ḥasan en-
Niksârî (Niksârî Efendi) **393**
Meḥemmed bin Pîr Meḥemmed Paşa
el-Cemâlî **482-483**
Meḥemmed Çelebi 352
Meḥemmed Çelebi bin el-Vezîr Muştafâ
Paşa (Muştafâ Paşa-zâde) **508**

- Meḥemmed Ebu'l-Ḥayr 255
 Meḥemmed el-Cemālî (Çelebi Ḥalife, Şeyḥ Ḥalife Çelebi) **386-388**, 479
 Meḥemmed el-Ḥüseynî (Ankara, Tokat, Merzifon müderrisi, Zeyrek) **504-505**
 Meḥemmed el-Ḳarabâğî **481**
 Meḥemmed es-Samsûnî 474
 Meḥemmed Ḥân 260, 279, 292, 295, 300, 306, 319, 335, 338, 358, 364, 380, 387
 Meḥemmed-i Samsûnî 454
 Meḥemmed Paşa 311, 312, 313, 319, 320, 321, 388
 Meḥemmed Paşa el-Ḳaramanî 413
 Meḥemmed Şâh 242
 Meḥemmed Şâh bin Meḥemmed bin el-Ḥâc Ḥasan (Dâbbe Çelebi) **451-452**
 Meḥemmed Şâh Çelebi İbn el-Mevlâ'l-'allâme Şemsü'd-dîn el-Fenârî **248**
 Meḥemmed Şâh Çelebi İbn el-Mevlâ Yegân **273**
 Meḥemmed Şâh el-Fenârî 260, 327
 Meḥemmed Şâh el-Ḳazvînî (Ṭabîb) **427-428**
 Meḥemmed Şâh Fenârî 223, 348
 Meḥemmed Taşköprü 218
 Mekke 228, 267, 268, 282, 428, 454, 506
 Melîḥî (Şâ'ir, Melîḥî 'Ayyâş) **358-359**
 Melîḥî 'Ayyâş 358
 Melik Ḳayıtbay 280
 Melik Şâh 325
 Melikşâh-ı Mantıķî 228, 325
 Melik Şâh Medresesi 297
Menâkıb-ı Evliyâ 342
Menâr 223, 275
 Mendik Medresesi 316
 Menteşe 284, 479
Merâḥ 249, 361
 Merḥabâ 496, 509
 Meric 253
 Merkez Ḥalife 525
 Merzifon 266, 275, 505
 Merzifon Medresesi 477
Meşâbih 258, 334
Meserretü'l-ḳulûb 230
Meşnevî 522, 534
 Mes'ûd-i Rûmî 493
Meşâriḳ 247
Meşâriḳu'l-envâr 223
 Meşhed-i Münevvere 447
 Meşşâ'iyîn 220
Meṭâli' 211
Mevâkıf 218, 315
 Mevlâ 'Abdu'l-ḳâdir (Ḳâdirî Çelebi) **473-474**
 Mevlâ 'Abdu'l-ḳâdir (Manâv 'Abdî) **507**
 Mevlâ 'Abdu'l-laṭîf **483**
 Mevlâ 'Alî (el-Mensûb ile'l-Fenârî) **361**
 Mevlâ Ḥâfız 477
 Mevlâ Ḥasan (Aşcı-zâde, Aşcı-zâde Ḥasan Çelebi) **482**
 Mevlâ Ḥayrüd-dîn (Ḥayrüd-dîn el-Aşğar) **511**
 Mevlâ Ḥüsâmü'd-dîn 506
 Mevlâ İyâs 327
 Mevlâ Ḳâsım (Şâ'ir, İzârî Çelebi, İzârî) **397-398**
 Mevlâ Muḥyi'd-dîn (İbnü'l-Mi'mâr, Mi'mâr-zâde) **484**
 Mevlâ Muştafâ (Çâk Muşliḥü'd-dîn) **479-480**

Mevlâ Yûsuf (Köpricük-zâde) **499**
 Mevlânâ 'Abdu'l-kerîm 492
 Mevlânâ Aḥî Çelebi 394
 Mevlânâ Bahâ'ü'd-dîn 409
 Mevlânâ Celâl 405
 Mevlânâ Efḍalü'd-dîn 395
 Mevlânâ Fenârî 220, 221
 Mevlânâ Fenârî Aḥmedi 239
 Mevlânâ Gürânî 278, 282, 286, 298,
 322, 325, 342, 411
 Mevlânâ Ḥalîl 213
 Mevlânâ Ḥaṭṭâb (Kara Hışârlu) **208**
 Mevlânâ Ḥayrüd-dîn 497
 Mevlânâ İyâs 285, 337
 Mevlânâ Kemâl 463
 Mevlânâ Mecdü'd-dîn Ebû Muhammed
 Şâhibü'l-Kâmûsî'l-luḡa 246
 Mevlânâ Muşliḥü'd-dîn 311
 Mevlânâ Mürîd 477
 Mevlânâ Nizâm 379
 Mevlânâ Şalâḥü'd-dîn 394
 Mevlânâ Seydi 307
 Mevlânâ Sinânü'd-dîn 327, 393, 499
 Mevlânâ Şeyḥî Çelebi (Şeyḥî, Şeyḥ,
 Şâ'ir) **236-237**
 Mevlânâ Tursun **208**
 Mevlânâ Vildân 328, 352
 Mevlânâ Ya'ḳûb 367
 Mevlânâ Yegân 300, 329, 338, 393
 Mevlânâ Yetim 'Alî Çelebi 429
Mevlânâ-zâde 343, 494
 Mevlâ Yûsuf 499
 Mıṣr 206, 228, 229, 231, 252, 254,
 259, 266, 269, 280, 284, 325,
 346, 400, 409, 414, 416, 432,
 459, 460, 463, 475, 496, 499,
 501, 506, 507, 535
Miftâḥ 458, 489

Miftâḥ-ı 'Ulûm 477
Miftâḥü'l-ğayb 233, 243
Mihr ü Müşteri 242
 Miḳât 263
 Mi'mâr-zâde 484
 Mîr 'Alî Şîr 385
Mir'atü'l-uşûl 299
 Mîr Ḥusrev 494
 Mîr Ḥüseyn-i Pezdevî 486
 Mîrim Çelebi 423, 496
 Mîr İsfendiyâr 229
 Mîrkâtü'l-uşûl 299
 Mîr Şadrü'd-dîn 329
 Mîr Şadrü'd-dîn-i Şîrâzî 424
Mirşâdü'l-'ibâd 522
 Mîr Şâhin 211
Mişbâḥ 249, 333
Miskiyye 225
Mizânü't-taṣrif 329
 Mollâ 'Arab el-Müftî 325
 Mollâ 'Arab el-Vâ'iz 459
 Mollâ Câmî 383
 Mollâ Çelebi 451
 Mollâ Fenârî 240, 245, 246
 Mollâ Gürânî 277
 Mollâ Ḥayrüd-dîn 301
 Mollâ Ḥusrev ('Allâme) **295-300**
 Mollâ Ḥusrev Medresesi 507
 Mollâ 'Îzârî 397
 Mollâ Kestelli 286
 Mollâ Kırımî 296, 297
 Mollâ Luṭfi 321, 340, 341, 396
 Mollâ Tûsî 289
 Mollâ Yegân 259, 300
 Monlâ Câmî 239, 382, 537
 Monlâ Celâl 405, 425, 489, 495
 Monlâ Celâlü'd-dîn er-Rûmî Âstânesi
 534

- Monlâ Fenârî 226, 231, 233, 241, 246, 249
- Monlâ Gürânî 278, 284, 298, 325, 345, 432
- Monlâ Hayrî'd-din 302, 507, 509, 511
- Monlâ Husrev 282, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 303, 304, 328, 348, 394, 399, 400, 428, 429
- Monlâ İdris 418, 487
- Monlâ 'İzârî 422, 454
- Monlâ Kâzî-zâde 382
- Monlâ Kırımî 297, 521
- Monlâ Lutfî 340
- Monlâ Luţfî 321, 340, 395, 396, 397, 422, 453, 454, 456, 457, 470, 490, 531
- Monlâ Sa'dü'd-din 255
- Monlâ Seydî 401
- Monlâ Tûsî 289, 361
- Monlâ Yegân 272, 273, 285, 300, 352
- Monlâ-zâde Hâşiyesi* 315
- Monlâ Zeyrek (Zeyrek) **302-304**, 307
- Moton 460
- Mu'ammâyî 242, 243
- Mu'ammâ-zâde 508
- Mu'arrif-zâde 414, 450, 456, 457, 464, 470, 485
- Mûceẓ* 221, 428
- Mudurnî 225
- Muğnî* 212
- Muğnî'l-lebib* 346
- Muḥâkemât-ı Tecridiyye* 477
- Muḥammed 217
- Muḥammed 'Aşşâr-ı Tebrîzî 242
- Muḥammed bin 'Abdu'l-evvel et-Tebrîzî **495-496**
- Muḥammed bin 'Abdu'l-laṭîf İbn el-Melek **224**
- Muḥammed bin Armağan (Monlâ Yegân) **272-273**
- Muḥammed bin Aydın 223
- Muḥammed bin Muḥammed bin Muḥammed bin 'Alî bin Yûsuf el-Cezerî (Muḥammed el-Cezerî) **252-256**
- Muḥammed bin Muḥammed bin Muḥammed bin Muḥammed eş-Şeyḥ Cezerî Ebu'l-Ḥayr 254
- Muḥammed bin Muḥammed bin Muḥammed bin Muḥammed eş-Şeyḥ el-Cezerî Ebu'l-fetḥ eş-Şâfî' 253
- Muḥammed bin 'Ömer bin Ḥamza (Mollâ 'Arab el-Vâ'iz, Vâ'iz 'Arab) **459-462**
- Muḥammed el-Bedaḥşî (Şeyḥ) **437**
- Muḥammed el-Cezerî 252
- Muḥammed el-Küşterî (Şeyḥ) **252**
- Muḥammed et-Tünusî (Şeyḥ) **478**
- Muḥammediyye* 236, 331, 332, 415
- Muḥşin el-Ḳayşerî **214**
- Muḥtârâtü'l-mesâ'il* 404
- Muḥtaşar* 256
- Muḥtaşar-ı Kudûrî* 399, 451
- Muḥyi Çelebi 450
- Muḥyi'd-din bin 'Alî el-Cemâlî (Mollâ Çelebi) **451**
- Muḥyi'd-dincik-zâde 509
- Muḥyi'd-din el-'Acemî (Edrine kâzîsî) **411-412**
- Muḥyi'd-din el-'Arabî 475
- Muḥyi'd-din el-Aydinî (Ehlice Muḥyi'd-din) **507**
- Muḥyi'd-din el-Esved 505
- Muḥyi'd-din el-Fenârî 322, 323, 339, 383, 487, 496, 506, 511, 513

Muhyi'd-din el-İskilibi 464, 479
 Muhyi'd-din el-Kâfiyeci 239, 262
 Muhyi'd-din el-Kocevi (Muhyi'd-din el-Esed) **505**
 Muhyi'd-din es-Samsünî 499
 Muhyi'd-din-i 'Acemî 514
 Muhyi'd-din Kırtās-zāde 488
 Muhyi'd-din Mehemmed 236
 Muhyi'd-din Mehemmed (Çivi-zāde) **475-476**
 Muhyi'd-din Mehemmed (İbn el-Kırtās, Muhyi'd-din Kırtās-zāde) **488**
 Muhyi'd-din Mehemmed (Kāsım Çelebi Oğlu, Üsküb kâzısı) **512**
 Muhyi'd-din Mehemmed (İbn Küpelü) **352**
 Muhyi'd-din Mehemmed (Mehemmed Beg, Şām, Mısr kâzısı) **498-499**
 Muhyi'd-din Mehemmed (Merhabā) **496-497**
 Muhyi'd-din Mehemmed (Mevlānā Haṭīb-zāde Efendi, Haṭīb-zāde) **322-325**
 Muhyi'd-din Mehemmed (Monlā Yegān, Mevlānā Vildān) **352-353**
 Muhyi'd-din Mehemmed (Kātīb-zāde, Yazıcı-zāde Efendi Hāzreti, Şā'ir, Şeyh) **236**
 Muhyi'd-din Mehemmed bin Beşir **274**
 Muhyi'd-din Mehemmed bin el-Haṭīb Kāsım **456**
 Muhyi'd-din Mehemmed bin el-Mevlā 'Alā'ü'd-din el-Fenārî **497**
 Muhyi'd-din Mehemmed bin el-Mevlā el-Fāzıl Bahā'ü'd-din **464-466**
 Muhyi'd-din Mehemmed bin eş-Şeyh el-'Ārif Muşliḥü'd-din el-Kocevi **458-459**

Muhyi'd-din Mehemmed bin Kāzî-i Ayāşulūğ (Ayāşulūğ Çelebisi) **285**
 Muhyi'd-din Mehemmed bin Kuṭbü'd-din Mehemmed **476-477**
 Muhyi'd-din Mehemmed bin Mehemmed bin Mehemmed el-Berda'î **457-458**
 Muhyi'd-din Mehemmed el-İskilibi (Şeyh Yavşî, Şeyh-i Sulṭān) **430-432**
 Muhyi'd-din Mehemmed el-Karamanî (Hevāyî) **426**
 Muhyi'd-din Mehemmed İbn el-Mevlā el-Fāzıl Ḥasan es-Samsünî (Samsünlu-zāde, Edrine kâzısı) **407**
 Muhyi'd-din Mehemmed Şāh (Şāh Çelebi) **450**
 Muhyi'd-din Mehemmed (Ṭabl-bāzî) **424**
 Muhyi'd-din Muḥammed (İbn Mağnisa, Mağnisa-zāde) **348-349**
 Muhyi'd-din Muḥammed bin Muşṭafā bin el-Hācc Ḥasan (Hācî Ḥasan-zāde) **329-330**
 Muhyi'd-din Muḥammed el-Kāfiyeci (Mevlānā Muhyi'd-din Muḥammed el-Kāfiyeci, Muhyi'd-din el-Kāfiyeci) **262-263**
Muḥaddimāt-ı Erba'a 322, 324, 329
 Murād Ḥān 291, 370, 416, 424, 476, 492, 506, 507, 511
 Murād Ḥān Medresesi 338, 345, 352, 394, 400, 418
 Murādiyye 311, 316
 Murādiyye Medresesi 451

- Murtazâ* 409
Mūsā 229, 404
Mūsā Abdāl (Şeyh *Mūsā Abdāl*) **216**
Mūsā Çelebi 229, 436, 494
Mūsā el-Kāzım 265
Muşannifek 320, 333, 334
Mūsā Paşa 217
Muşlihü'd-din Efendi 399
Muşlihü'd-din el-Bekrî 472
Muşlihü'd-din el-Berikî 488
Muşlihü'd-din el-Şaşallânî (Allâme-i Kestellî) **319-322**
Muşlihü'd-din el-Şocevî (Şeyh *Muşlihü'd-din el-Şocevî*) **374-375, 430, 434**
Muşlihü'd-din İbn el-Mevlâ Hüsâmü'd-din **347**
Muşlihü'd-din el-Yârşîârî 483
Muşlihü'd-din es-Sirozî 464
Muşlihü'd-din Hüsâm 399
Muşlihü'd-din İbn el-Mevlâ Hüsâmü'd-din 347
Muşlihü'd-din Şocevî 371
Muşlihü'd-din Muştafâ (Bağlü'l-Ahmer) **362-363**
Muşlihü'd-din Muştafâ (Birgî-zâde) **407**
Muşlihü'd-din Muştafâ (H'âce-zâde) **305-316**
Muşlihü'd-din Muştafâ (Maşdar) **504**
Muşlihü'd-din Muştafâ (Merkez Halife, Merkez *Muşlihü'd-din*) **525**
Muşlihü'd-din Muştafâ bin Evhadü'd-din el-Yârşîârî **357-358**
Muşlihü'd-din Muştafâ bin Halil (Tâşköpri-zâde) **452-453**
Muşlihü'd-din Muştafâ eṭ-Tâvil **440-441**
Muştafa 326
Muştafa Paşa 409, 462, 483, 491, 508, 511
Muştafa Paşa Medresesi 456
Muştafa Paşa-zâde 508
Muştafa Paşa Zâviyesi 444
Muṭavassıṭ 335
Muṭavvel 299, 333, 347
Muṭavvel Hâşiyesi 296, 297
Muẓafferü'd-din 425
Muẓafferü'd-din 'Alî eṣ-Şîrâzî **424-425**
Muẓafferü'd-din Medresesi 300
Mübârek Şâh 228, 325, 326
Mübârek Şâh-ı Mantıķî 231
Mü'eyyed-zâde 314, 405, 425, 426, 428, 451, 453, 456, 459, 476, 477, 479, 484, 490
Müftî 'Alî Çelebi 408, 432, 482, 509
Müftî 'Alî Çelebi el-Cemâlî 465, 513
Müftî Sa'dî Çelebi 486
Müftî Şüfî 'Alî Çelebi Efendi 399
Müftî Şeyh 520
Münyetü'l-muşallî 502
Müselsele 220
N
Naķîzî **483-484**
Naķşbendiyye 378
Naşûh eṭ-Tûsî **463**
Necmü'd-din el-Hanefî (Müftî-i zemân) **222**
Nefehâtü'l-üns 384, 385, 466
Nehikî 384
Nessâh İbn 'Alî 265
Neşr 253, 254
Nigârîstân 472
Nigde 258
Nihânî **462**, 491
Nihâye 460

Niksârî Efendi 393, 452
 Niyâzî Çelebi 433
 Nizâmî 358
 Nizâmiyye Medresesi 381
 Nizâmü'd-dîn-i Hâmûş 379
 Nizâmü'd-dîn 382
 Nizâmü'd-dîn Aḥmed 381
 Nizâmü'd-dîn Aḥmed-i Deştî 381
Nukāye 223
 Nu'mân 298
 Nürü'd-dîn 381
 Nürü'd-dîn el-Ḳaraşuyî (Şaru Görez) **409**
 Nürü'd-dîn en-Naţanzî 265
 Nürü'd-dîn Ḥalife 376
 Nürü'd-dîn Ḥamza (Leys Çelebi) **418**
 Nürü'd-dîn Ḥamza (Üç Baş) **457**
 Nürü'd-dîn-zâde Efendi 524
 Nürü'd-dîn-zâde Muşliḥü'd-dîn Efendi
 524
 Nürü'l-Hüdâ **367**

O-Ö

Oḳlidis 425
 Orḥân 215
 Oşmancığ 363
 Oşmancık 363
 Ömer bin el-Ḥaţṭâb 379
 Ömer bin Ḥaţṭâb 381
 Ömer Dede el-Aydinî (Şâ'ir, Şeyḥ
 'Ömer Dede, Rüşenî) **386**
 Ömer Dede el-Burusevî 256
 Ömer es-Sühreverdî 265
Ömer Nesefî Manzûmesi 208

P

Paşa Çelebi 424
 Pezdevî 334, 531
 Pîr Aḥmed Çelebi 506, 507

Pîrî Ḥalife 293, 387
 Pîrî Paşa 415, 432, 433, 487, 507
 Pîr Meḥemmed el-Cemâli (Şâ'ir, Pîr
 Meḥemmed Paşa, Pîr Paşa,
 Remzî) **415-416**
 Pîr Meḥemmed Paşa 415
 Pîr Şadrü'd-dîn-i Şirvânî 269
 Pîr-zâde İbn eş-Şeyḥ el-Ḥâcc 'İzzü'd-dîn
 el-Ḥalvetî 388
 Postîn-puş (Şeyḥ) **252**

R

Ramazân Efendi **226**
 Ravâfiz 460
Ravzatü'l-aḥbâr 394
Ravzatü'l-aḥyâr 456
Ravzatü'l-müttakîn 224
 Râzî 231
 Remzî 415
 Revâkiyyîn 220
Risâle-i Eşirîyye 243
Risâle-i Necât 250
Risâle-i Nûr 367
Risâle-i Şemsîyye 255
 Rodos 482
Rûḥiyye Kaşîdesi 333
 Rûmî 266
 Rûmili 319, 329, 345, 348, 356, 406,
 408, 415, 416, 450, 451, 454,
 475, 519, 520
 Rüşenî 386
 Rûknü'd-dîn (Zeyrek-zâde) **416**, 473,
 491, 496
 Rüstem Ḥalife el-Burusevî **434**

S-Ş

Sa'dî bin Tâcî Beg (Tâc-zâde
 Sa'dî Çelebi) **421**

Sa'dî Çelebi 474
 Sa'dî Çelebi el-Akşehri (Bursa
 Murâd Hân müderrisi) **511**
 Şadrü'd-din 270, 425
 Şadrü'd-din el-Konevî 243
 Sadrü'd-din-i Konevî 233
 Şadrü's-şerî'a 322, 334, 343,
 347, 361, 393, 394, 412,
 421, 426, 428, 451, 452,
 453, 456, 477
 Sa'du'llâh bin Akşemsü'd-din
 (Akşemsü'd-din'ün büyük
 oğlu) **369-370**
 Sa'du'llâh Çelebi (Kaşamonı
 vilâyetinden, Sa'dî Çelebi)
474-475
 Sa'dü'd-din 244, 255, 282, 313,
 319, 333, 418, 453, 454
 Sa'dü'd-din el-Kâşgîrî 383
 Sa'dü'd-din et-Teftâzânî 255,
 258, 382, 478
 Şafer Şâh **249**
 Şafiyyü'd-din-i Erdebîlî 235
 Şâhib-nağme 361
 Şahın 351, 483
 Şakarya 237
 Saķız Cezîresi Begi 229
 Şalâhü'd-din (Mevlânâ Şalâhü'd-
 din, Sultân Bâyezîd Hân
 mu'allimi) **343**
 Şalâhü'd-din Mûsâ bin
 Hâmidü'd-din **411**
 Şâlih-i Bahîl 304, 318
 Samsûn 375
 Samsûnlu-zâde 328, 407
 Şaru Görez 409
 Sa'yî 518
 Sa'yî Çelebi (Sa'yî, Şâ'ir) **518**

Seb'a-i Şidâd 397
 Seferîhîşâr 285
 Sekkâkî 488
 Selânîk 512, 519
 Selcûk 228
 Selçuklu 4
 Selim Hân 403, 406, 409, 416,
 423, 426, 448, 452, 463,
 509, 531
 Selmâ 254
 Şemâniyye 287, 301, 311, 319,
 322, 328, 329, 339, 343,
 346, 347, 348, 349, 350,
 351, 357, 360, 361, 363,
 394, 395, 397, 400, 406,
 407, 408, 409, 410, 411,
 415, 416, 417, 421, 424,
 425, 426, 429, 436, 450,
 451, 452, 453, 454, 456,
 457, 465, 470, 473, 474,
 475, 476, 477, 482, 483,
 484, 485, 489, 490, 492,
 493, 495, 496, 497, 498,
 504, 506, 507, 508, 509,
 511, 514
 Semerkand 218, 219, 253, 255,
 256, 268, 330, 345, 375,
 379, 380, 381, 382, 486
 Semerkant 5
 Serahs 256
 Serây 494
 Serî es-Seķatî 265
 Serrâclar Mescidi 271
 Sevâdiyye 270
 Sevindük 396
 Seydî 401
 Seydî 'Alî 307
 Seydî 'Alî-zâde 476

- Seydî Çelebi 502
 Seydî el-Amāsî 492
 Seydî el-Ḥamîdî (İstanbul kâzısı)
407-408
 Seydî el-Ḥamîdî 401, 473, 491, 512
 Seydî el-Ḳaramanî (Rûmili
 kâzî'l-askeri) **408**, 482,
 493, 501
 Seydî el-Ḳocevî 409, 476, 510
 Seydî Ḥalîfe el-Amāsî **467**
 Seydî Meḥammed bin
 Meḥammed el-Ḳocevî
 (Seydî el-Ḳocevî) **409-410**
 Seydî Meḥammed el-Ḳocevî 504
 Seyyid 255, 256, 303, 312, 313,
 319, 325, 326, 329, 335, 453
Seyyid 'Abdu'llâh Şerhi 276
 Seyyid Aḥmed 438, 439
 Seyyid Aḥmed el-Buḥârî 294,
 466, 521, 530
 Seyyid Aḥmed el-Buḥârî el-
 Ḥüseynî (Şeyḥ Seyyid
 Aḥmed el-Buḥârî) **438-440**
 Seyyid Aḥmed el-Ḳırımı 296, 394
 Seyyid Aḥmed İbn 'Abdu'llâh
 el-Ḳırımı **275-277**
 Seyyid 'Alî 435, 504
 Seyyid 'Alî bin Meymûn el-
 Mağribî el-Endelîsî **435**
 Seyyid 'Alî el-Mağribî 528
 Seyyid 'Alî Şâriḥ-i Şir'a 417
 Seyyid Buḥârî 294, 315, 522
 Seyyid Ḥüseyn 229
 Seyyid Ḥüseyn el-Aḥlâtî 228
 Seyyid İbrâhîm (Sulṭân Ḳorḳud
 mu'allimi) **412-414**
 Seyyid İbrâhîm el-Amāsî 391
 Seyyid Ḳasım Envâr 267
 Seyyid Şerîf 218, 220, 221, 228,
 231, 255, 256, 259, 274,
 288, 290, 292, 298, 303,
 304, 312, 313, 314, 324,
 325, 326, 331, 332, 339,
 342, 382, 397, 412, 418,
 453, 456, 458, 471, 493
Seyyid Şerîf Ḥâşiyesi 478
 Seyyid Şerîf-i Cürcânî 225, 228,
 230, 231, 255, 291, 331
 Seyyid Velâyet (Şeyḥ Seyyid
 Velâyet) **432-433**
 Seyyid Yahyâ 386, 387, 388, 389, 519
 Seyyid Yahyâ Efendi 386
Şihâb-ı Cevherî 220, 329, 358
 Sidreḳapsa 519
 Silivri 429, 487
Silsiletü'z-zeheb 384
 Simâvna 228
 Sinân el-Erdebîlî (Şeyḥ) **523**
 Sinân Paşa 311, 321, 340, 341,
 342, 343, 352, 371, 395,
 409, 410, 416, 417, 419,
 422, 423, 456, 464
 Sinânü'd-dîn bin Hızır Beg
 (Sinân Paşa) **340-343**
 Sinânü'd-dîn el-Ferevî (Şeyḥ
 Sinân-ı Ferevî) **373-374**
 Sinânü'd-dîn-i Kirmânî 504
 Sinânü'd-dîn Yûsuf (Ḳara Sinân) **361**
 Sinânü'd-dîn Yûsuf Aḥî el-Aydinî
 (Aḥî-zâde) **488-489**
 Sinânü'd-dîn Yûsuf el-'Acemî
 (Genceli) **412**
 Sinânü'd-dîn Yûsuf Sineçâk
 (Şa'ir, Sineçâk, Yûsuf) **533-538**
 Sineçâk 533, 535, 537
Sinâciyye-i Ferâîze 243

- Sirâciyye Medresesi 335
 Sirâcü'd-dîn (Şâ'ir, müderris) **351-352**
 Sirâcü'd-dîn el-Bulķînî 247
 Sirâcü'd-dîn el-Urmevî 211
 Sirâcü'd-dîn 'Ömer-i Halebî **335**
 Şîre 429, 456, 479, 506
 Sitanbul 517
 Sivas 250
 Sivrihişâr 341
 Şofya 415, 491, 508, 524
 Şofyavi Bâli Efendi 523
 Şolfaşl 234
 Sulţân 'Abdu'llâh 419
 Sulţân Aḥmed 407, 456
 Sulţân 'Alâ'ü'd-dîn 228
 Sulţân Bâyezîd Hân 393
 Sulţân Bâyezîd İldırım Hân 239
 Sulţân Bâyezîd 217, 323, 345,
 351, 352, 356, 357, 387,
 388, 405, 412, 413, 414,
 416, 417, 420, 423, 424,
 426, 427, 430, 432, 440,
 447, 450, 456, 457, 459,
 460, 483, 506, 511, 519
 Sulţân Bâyezîd bin Meḥammed
 Hân 261
 Sulţân Bâyezîd Hân 226, 231,
 233, 284, 312, 314, 315,
 320, 324, 326, 329, 339,
 343, 349, 353, 356, 357,
 371, 377, 380, 385, 388,
 393, 394, 395, 400, 401,
 405, 412, 414, 418, 420,
 427, 428, 430, 440, 446,
 447, 454, 462, 469, 470,
 487, 498
 Sulţân Bâyezîd Hân Câmî'i 254
 Sulţân Bâyezîd Hân Medresesi
 274, 278, 291
 Sulţân Bâyezîd Medresesi 412, 413
 Sulţân Emîr 233, 234
 Sulţân Eyyüb 349
 Sulţân Ferec bin Berķûķ 228
 Sulţân Ğavrî 459
 Sulţân Ğâzî Hünkâr 228
 Sulţân Hâcî Bektaş Velî 251
 Sulţân Halîl 390
 Sulţân Ḥasan 331
 Sulţân Hüseyn 314
 Sulţâniyye 248, 273, 305, 316,
 335, 337, 343, 400, 416,
 452, 473, 474, 485, 492,
 499, 504, 506, 507, 508,
 509, 510
 Sulţâniyye Medresesi 309, 312,
 343, 416
 Sulţân Kayıtbay 280, 460
 Sulţân Korkud 406, 414, 413, 515
 Sulţân Medresesi 399
 Sulţân Meḥammed 253, 278,
 287, 295, 296, 297, 317,
 327, 329, 335, 338, 341,
 344, 346, 348, 349, 359,
 386, 418, 444
 Sulţân Meḥammed Câmî' 360
 Sulţân Meḥammed Hân 229,
 255, 260, 276, 279, 280,
 281, 285, 289, 291, 295,
 296, 298, 299, 301, 302,
 304, 310, 311, 312, 317,
 319, 320, 326, 328, 329,
 330, 331, 335, 336, 338,
 340, 345, 349, 350, 351,
 352, 353, 355, 356, 359,
 361, 362, 366, 371, 376,
 383, 384, 387, 388, 390,
 391, 392, 400, 405, 415,
 422, 429, 444, 450, 463, 506

- Sulţān Meĥemmed Hān Bin
Bāyezīd Hān 258
- Sulţān Meĥemmed Hān bin
Murād Hān 255, 295
- Sulţān Meĥemmed Hān Cāmi‘ 518
- Sulţān Meĥemmed Hān Medresesi 287
- Sulţān Murād 429
- Sulţān Murād el-Fenārī Medresesi 362
- Sulţān Murād el-Ġāzī 252
- Sulţān Murād Ġāzī Medresesi 302
- Sulţān Murād Hān 213, 217,
260, 266, 279, 287, 295,
306, 327, 335, 355, 408
- Sulţān Murād Hān Bin
Meĥemmed Hān 272
- Sulţān Murād Hān ‘İmāreti 355
- Sulţān Murād Hān Medresesi
278, 284, 286, 289, 296,
329, 353
- Sulţān Murād Medresesi 326, 338
- Sulţān Nāşır 254
- Sulţān Orĥān 207, 210, 211, 213, 216
- Sulţān ‘Oşmān 206, 207
- Sulţān ‘Oşmān el-Ġāzī 206, 214
- Sulţānönî 217
- Sulţān Selīm 409, 413, 415,
428, 449, 457
- Sulţān Selīm Hān 204, 329,
402, 403, 404, 406, 415,
418, 420, 421, 422, 426,
432, 437, 445, 449, 461,
480, 481, 482
- Sulţān Selīm Hān Cāmi‘i 320
- Sulţān Süleymān Hān 204, 461,
466, 472, 503, 514, 518
- Sulţān Uluĝ Beg 330
- Südlıce 535
- Sülāşıyyāt-ı Buĥārī* 452
- Süleymān Çelebi bin Kemāl Paşa 352
- Süleymān er-Rūmī **503-504**
- Süleymān Hālife **444**
- Süleymān Hān 322, 408, 469,
478, 481, 521, 527
- Sünbül Sinān 444, 525
- Sürmelü-zāde **518-519**
- Süyüṭī 239
- Şāh Çelebi 450
- Şāh Efendi 322
- Şāhidī 228
- Şāhīn 211
- Şāhīn Beg 211
- Şāh İsmā‘il 406
- Şāh Kāsım bin eş-Şeyḥ el-Maĥdūmī **480**
- Şāh Melik Medresesi 296
- Şāhruĝ 282, 381
- Şā‘ir 394
- Şā‘ir Sinān (Şā‘ir) **394**
- Şakā‘iķu’n-Nu‘mān* 539
- Şakā‘iķu’n-Nu‘māniyye* 204, 500
- Şam 5
- Şām 206, 208, 214, 252, 258,
264, 435, 436, 490, 492,
493, 495, 498, 499, 511, 526
- Şamāḥī 388
- Şāriḥ-i Şir‘a 481
- Şātībī* 254, 460
- Şebüsterī **481-482**
- Şeh Selīm Hān 373
- Şeh-zāde Sulţān Aĥmed 394
- Şeh-zāde Sulţān Meĥemmed 505, 511
- Şeh-zāde Sulţān Meĥemmed
Hān Medresesi 516
- Şeh-zāde Sulţān Muşṭafā 505
- Şeh-zāde Sulţān Selīm 513
- Şemsü’d-din (Kāraca Aĥmed,
Burusāda Sulţān Murād
el-Fenārī Medresesi
müderrişi) **362**

- Şemsü'd-dîn Ahmed (Mâşî) **426**
 Şemsü'd-dîn Ahmed (Varak
 Şemsü'd-dîn) **504**
 Şemsü'd-dîn Ahmed bin
 'Abdu'llâh (Şâm kâzîsî) **492-493**
 Şemsü'd-dîn Ahmed bin 'Alî el-
 Hüseyinî el-Buhârî (Emîr
 Sulţân) **232-233**
 Şemsü'd-dîn Ahmed bin Mûsâ
 (Hayâlî Çelebi) **316-319**
 Şemsü'd-dîn Ahmed bin 'Ömer
 bin Emru'llâh bin eş-Şeyh
 Akşemsü'd-dîn **513**
 Şemsü'd-dîn Ahmed bin
 Süleymân bin Kemâl
 (Kemâlpâşa-zâde) **469-472**
 Şemsü'd-dîn Ahmed Çelebi Efendi **516**
 Şemsü'd-dîn Ahmed Çelebi el-
 Ankaravî (Halvetî şeyhi)
527-528
 Şemsü'd-dîn Ahmed el-'Arabî
 (Arab Çelebi) **494**
 Şemsü'd-dîn Ahmed el-Aydînî
 (Şâhib-nağme) **361-362**
 Şemsü'd-dîn Ahmed el-Bolevî
 (Şâm kâzîsî) **511**
 Şemsü'd-dîn Ahmed el-Burusevî
 (İnegöl müderrisi) **509**
 Şemsü'd-dîn Ahmed el-
 Kostañtînî (İbnü'l-Ceşşâs,
 Kirecçi-zâde) **484-485**
 Şemsü'd-dîn Ahmed el-Yegân
 (Eyyühüm) **421-422**
 Şemsü'd-dîn el-Fenârî 212, 247,
 262, 272
 Şemsü'd-dîn el-Germiyânî
 (Küçük Şems) **509**
 Şemsü'd-dîn Fenârî 249
 Şemsü'd-dîn-i Tebrîzî 264
 Şemsü'd-dîn Karaca Ahmed
 (Şeyh, Karaca Ahmed) **215**
 Şemsü'd-dîn Muhammed 381
 Şemsü'l-âfâk 225
 Şeref-i İnsân 466
 Şerefü'd-dîn 275
 Şerefü'd-dîn Hâcî Şâh 381
 Şerefü'd-dîn İbn Kemâl el-Kırımı
274-275
 Şerh-i Adud 288, 290, 417
 Şerh-i Akâ'id 276, 318, 322,
 326, 334, 343, 423
 Şerh-i Ca'berî 281
 Şerh-i Cedîd 314, 330, 332, 382
 Şerh-i Hidâye 285
 Şerh-i İrşâd 333
 Şerh-i Kirmânî 281
 Şerh-i Meşâbih 253
 Şerh-i Metâli' 231, 274, 325, 417, 478
 Şerh-i Mevâkıf 290, 292, 298,
 306, 313, 315, 324, 341,
 347, 398, 412, 428, 450, 477
 Şerh-i Miftâh 333, 334, 361,
 397, 407, 421, 423, 451,
 453, 471, 477
 Şerh-i Muhtaşar 312, 313, 314,
 324, 329, 339, 386
 Şerh-i Muṭavvel 360, 453, 478
 Şerh-i Şemsiyye 334
 Şerh-i Tecrid 314, 417, 487
 Şerh-i Tevâlî' 339, 478
 Şerhu Kelîmeti's-şehâde 262
 Şerîf 459
 Şerîf 'Abdu'r-raḥîm **459**
 Şevâhidü'n-nübüvve 384, 385
 Seydâ 495
 Seydâ Hüsâm 494

- Şeyh 'Abdu'l-'azîz 263
 Şeyh 'Abdu'l-ḥalîk el-Ğucdüvânî 378
 Şeyh 'Abdu'llâh 387
 Şeyh 'Abdu'l-laṭîf 263, 264, 265, 293
 Şeyh 'Abdu'l-mu'ṭî 267, 268
 Şeyh 'Abdu'l-mü'min (Seyyid 'Alî el-Mağribî) **528**
 Şeyh 'Abdu'r-raḥîm 301, 302
 Şeyh 'Abdu'r-raḥîm-i Merzifonî 318
 Şeyh 'Abdu'r-raḥmân (İbnü's-Şüfî) **436**
 Şeyh 'Âbid Çelebi 441
 Şeyh Aḥmed 432
 Şeyh Aḥmed-i Câmî 264
 Şeyh Akşemsü'd-dîn 427
 Şeyh Alâ'ü'd-dîn (Kara 'Alî) **433-434**
 Şeyh Baba Ḥayder es-Semerḳandî **527**
 Şeyh Baba İlyâs 215
 Şeyh Baba Yûsuf es-Seferîhîşârî **447-448**
 Şeyh Bahâ'ü'd-dîn 375
 Şeyh Bayram 257
 Şeyh Bedrüd-dîn 229, 230, 327
 Şeyh Bedrüd-dîn Maḥmûd Çelebi **521-522**
 Şeyh bin 'Arefe 435
 Şeyh bin eş-Şeyh Merkez **529**
 Şeyh Buḥârî 448
 Şeyh Câmî 381
 Şeyh Cemâl Ḥalîfe 433
 Şeyh Cemâlî'd-dîn 239, 248, 249
 Şeyh Cezerî 228, 254, 255
 Şeyh Çelebi 526
 Şeyh Dâvûd **446**
 Şeyh Ebu'l-Ḥayr 255
 Şeyh Ebu'l-Vefâ-yı Bağdâdî 215
 Şeyh Edebâlî **206-208**, 211, 213
 Şeyh Ekmel 221, 228, 230, 239
 Şeyh Endülîsî Muhtaşarı 214
 Şeyh Erdebîlî 231
 Şeyh eş-Şadrü'd-dîn 388
 Şeyh Fazlu'llâh 464
 Şeyh Ḥabîb Zâviyesi 467
 Şeyh Ḥâcî 345
 Şeyh Ḥâcî Ḥalîfe (Kaştamonî) **373**
 Şeyh Ḥâcî Ḥalîfe 433, 434
 Şeyh Ḥalîfe 445
 Şeyh Ḥalîfe Çelebi 386
 Şeyh Ḥâmid 235, 256
 Şeyh Ḥamza-i Şâmî 369
 Şeyh Ḥasan **209**
 Şeyhî 226, 227, 236, 237, 397, 420, 536
 Şeyh İbn el-Vefâ 370
 Şeyh İbn Tâhir 387
 Şeyh İbnü'l-Vefâ 342, 376, 387, 388, 400
 Şeyh İbnü'l-Vefâ Zâviyesi 439
 Şeyh İbrâhîm 368, 369
 Şeyh İbrâhîm-i Kayserî 430
 Şeyhî Çelebi 498
 Şeyh-i Ekber 210, 236, 372
 Şeyh-i İllâhî 289, 375, 376, 378, 438, 439, 440, 441, 442, 522
 Şeyh-i Sulṭân 430
 Şeyh Luṭfu'llâh **257**
 Şeyh Maḥdûmî 449
 Şeyh Maḥmûd 485
 Şeyh Maḥmûd Çelebi 522
 Şeyh Maḥmûd Efendi 483
 Şeyh Meḥammed (İmâm-ı Kalendar-ḥâne) **530**
 Şeyh Meḥammed (Şemâniyye müderrisi, Şeyhî Çelebi) **498**
 Şeyh Mes'ûd 444
 Şeyh Muḥammed 250
 Şeyh Muḥliş Baba **208**
 Şeyh Muḥyi'd-dîn (Bolîlî Çelebi) **433**

Şeyh Muhyî'd-dîn el-İskilîbî 377
 Şeyh Muhyî'd-dîn Mehemmed
 (İbnü'l-'Irâk) **435-436**
 Şeyh Mūsā 216
 Şeyh Muşlihü'd-dîn (Şā'ir, Şeyh
 İbn el-Vefā, Vefā) **370-373**
 Şeyh Muşlihü'd-dîn Muştafa
 (Debbāğlar İmāmı) **292-
 293, 525**
 Şeyh Muşlihü'd-dîn Tāvil 376
 Şeyh Muẓafferü'd-dîn 476, 487
 Şeyh Nürü'd-dîn 268, 269
 Şeyh 'Ömer 256
 Şeyh 'Ömer Dede 386
 Şeyh Pîr İlyās el-Amāsî (Pîr İlyās
 el-Amāsî) **269-270, 271**
 Şeyh Ramazān **446**
 Şeyh Şadrü'd-dîn 264, 270, 388, 389
 Şeyh Şafiyyü'd-dîn 463
 Şeyh Seyyid Vefā 432
 Şeyh Sinān 373, 423
 Şeyh Sinānü'd-dîn (Sünbül Sinān) **444**
 Şeyh Sinānü'd-dîn Yūsuf (Şeyh
 'Abdu'l-laṭîf el-Ḳudsi
 ḫulefâsı) 531-533
 Şeyh Sinānü'd-dîn Yūsuf (Şeyh
 Süleymān kâ'im-i maḳāmı) **526**
 Şeyh Sirācü'd-dîn bin el-Mülakḳın 247
 Şeyh Şāmî 370
 Şeyh Şücā'ü'd-dîn İlyās (Deli
 Şücā', Divāne Şücā') **528-529**
 Şeyh Tācü'd-dîn 337, 373, 441, 523
 Şeyh Tācü'd-dîn İbrāhim
 (Çıplak, Çıplak Şarı) **529-530**
 Şeyh Tācü'd-dîn-i Ḳaramanî 463
 Şeyh 'Ubeydu'llāh 379
 Şeyhü'l-'allāme 'Abdu'l-ḳādir
 (Müftî Şeyh) **520-521**

Şeyhü'l-Harem 267
 Şeyh Üveys **526, 527**
 Şeyh Vācid 262
 Şeyh Vefā 282, 342
 Şeyh Vefā Cāmi' 395, 396
 Şeyh Veliyyü'd-dîn 371, 372
 Şeyh Yavşî 430
 Şeyh Zekerıyyā 271
 Şeyh Zeyla'î 228
 Şeyh Zeynü'd-dîn 263, 264,
 266, 267, 268, 270, 432
 Şeyh Zeynü'd-dîn el-Hāfi 250,
 263, 268, 363
 Şeyh Ziyā'ü'd-dîn 252
 Şeyre 229
 Şifā 231, 321
 Şihābü'd-dîn es-Sivasî (Ayaşuluğî,
 Şeyh) **250**
 Şihābü'd-dîn Muḥammed-i Cāmî 382
 Şihābü'd-dîn Paşa 254
 Şihābü'd-dîn Paşa 'İmāreti 253
 Şir'a Şāriḫi 417, 487
 Şir'atü'l-İslām 417, 426
 Şirāz 253, 254, 405, 416, 425,
 457, 487
 Şirvān 269, 270, 387, 388
 Şürva-zāde **464**
 Şürva-zāde Şeyh Muhyî'd-dîn 468
 Şücā'ü'd-dîn İlyās (Niyāzî Çelebi)
433, 528
 Şücā'ü'd-dîn İlyās er-Rūmî
 (Dimetoka nām
 ḳaşabadan) **417-418**
 Şücā'ü'd-dîn-i Rūmî 453, 490

T

Tāci-zāde 421
 Tācü'd-dîn (*Metālî' ve Beyānü'l-ḫikme*
 mü'ellifi) **211-212**

Tâcüd-dîn İbrâhîm (İbnü'l-Üstâd) **419**

Tacü'd-dîn İbrâhîm bin Bahşî Faķîh

(Şeyh) **293**

Tâc-zâde 475, 511

Tâc-zâde Ca'fer Çelebi 420

Tâc-zâde Sa'dî Çelebi 421

Tagyir ü Tenķih 471

Taşdikât 505

Taşkend 379

Taşköpri-zâde 296, 314, 395

Tatar 234

Tatar Bâzârı 519

Tavzih 256

Tebriz 228, 289, 330, 331, 386, 460,

463, 477, 480, 486, 487, 495

Tecrid 416, 477

Tecrid ü Tecrid 471

Tefsir-i Beyzâvi 299, 318, 428, 453,

458, 465, 481

Tefsir-i Kâzî 393, 510

Tefsir-i Şeyh 250

Teftâzân 255

Teftâzânî 331

Tehâfüt 289, 310, 314, 315, 471

Tehzib-i Kâfiye 494

Telhîş 255, 382

Telhîş-ı Ma'ânî 459

Telvih 259, 274, 276, 299, 315, 318,

333, 347, 407, 458, 471, 481

Tenbih 246

Tenvirü'd-duhâ 494

Teshil 230, 231

Tevârih-i Âl-i 'Oşmân 472

Tezhibü'l-şemâ'il 460

Timur 227, 228, 229, 234, 247, 250,

251, 253, 254, 255, 269, 282,

331, 335

Tire 223

Toķat 387, 505

Toķat Medresesi 503

Tuhfe 265

Tuhfetü'l-Mahmüdiyye 334

Tuhfetü's-selâtin 334

Turgud Beg 214

Türk 4

Türkistân 256

Türkmân 251

Tabl-bâzî 424

Tapduk Emre (Şeyh) **237**

Taşköpri 302, 452

Taşköpri-zâde 209, 214, 300, 378, 404,

431, 452, 499, 500, 506

Taşköpri-zâde Efendi (Taşköpri-zâde,

Aşl-ı câmi'-i menâķib) **499-501**

Tavâli' 231, 315

Tayyibe 254

Tevâli' 424

Trabzon 488, 531

Turgudili 215

Tûsî 289, 290, 322, 369

Tuzla Medresesi 425

Tuzlavî Şeyh 528

U

Ubeydu'llâh bin Ya'ķub el-Fenârî **485-**

486

Ubeydu'llâh es-Semerķandi (Şeyh

'Ubeydu'llâh) **379-381**

Ucâle-i Leyleteyn 286

Uluğ Beg 218, 219, 330, 382

Uluğ Beg Medresesi 379

Uluğ Beg Zîci 423

Ulvân el-Hamevî 526

Unķudul-cevâhir 230

Unķudü'z-zevâhir 332

Uşlu Şücâ' 397

Uşûlî 533
 Uzun Hasan 330, 335, 386
 Üç Baş 457
 Ümmü'l-Eşref (Eşref-zâde) **360**
 Ümmü Veled 349
 Üsküb 343, 419, 442, 461, 484, 494,
 511, 512
 Üsküb Medresesi 470, 490
 Üsküdâr 297

V
 Vâcidiyye 506
 Vâ'iz 'Arab 459
 Vâlidî Medresesi 508
 Vâlid-i Merhûm Nizâmî eş-Şâ'ir 358
Vâmîk u Azrâ 466
 Varak Şemsü'd-dîn 504
 Vardar 376, 377, 533
Vâridât 230, 327
Vecîz 360
 Vefâ 370, 371, 433
 Velî Şemsü'd-dîn (Şeyh Velî Şemsü'd-
 dîn) **294**, 305
 Veliyyü'd-dîn 371
 Veliyyü'd-dîn el-Karamânî (Vâlid-i
 Merhûm Nizâmî eş-Şâ'ir) **358**
 Veliyyü'd-dîn-zâde 365
 Veliyyü'd-dîn-zâde Ahmed Paşa 315,
 364
 Veliyyü'd-dîn-zâde Medresesi 475
Veşâyâ-yı Kudsiyye 266
 Vezîr İbrâhîm Paşa 360
 Vezîr Kâsım Paşa 494
 Vezîr Kâsım Paşa Medresesi 493
 Vezîr Mehemmed Paşa 311, 320
 Vezîr Muştafâ Paşa 513
Vikâye 212, 224, 324, 333, 360, 458
Vikâye Şerhi 212

Vildân Efendi 433
 Vîrâniye 480

Y
 Yahyâ bin es-Seyyid Bahâ'ü'd-dîn eş-
 Şîrvânî (Şeyh) **388-390**
 Yahyâ Çelebi (Muhyî'd-dîncik-zâde)
509-510
 Yahyâ Çelebi bin Nûrû'd-dîn el-Cemâlî
 (Şemâniyye müderrisi) **513-514**
 Yahyâ İbn Hasan **425-426**
 Yahyâ Paşa oğlu Mehemmed Paşa 532
 Ya'kûb (Hekim) **390-391**
 Ya'kûb bin İdris bin 'Abdu'llâh el-Nigdi
 el-Hanefî (Kara Ya'kûb) **258**
 Ya'kûb bin Seyyid 'Alî (Seyyid 'Alî
 Şârih-i Şîr'a, Şîr'a Şârihi) **417**
 Ya'kûb el-Aşfer el-Karamanî 244, **259**
 Ya'kûb el-Esved 244
 Ya'kûb Paşa İbn el-Mevlâ Hızır Beg
 (Ya'kûb Paşa) **343**
 Ya'kûb Paşa Zâviyesi 271
 Yâr 'Alî eş-Şîrâzî **222-223**
 Yâr Hîşârî Muşlihü'd-dîn 488
 Yârhişâr Oğlu 512
 Yazıcı Oğulları 236
 Yazıcı-zâde Efendi Hazreti 236
 Yegân 259, 272, 273, 278, 285
 Yemen 247
 Yeni Câmi' 261
 Yenice 412
 Yenişehir 252, 512
 Yetim 429, 430
 Yezd 253
 Yûnus Emre (Şeyh, Şâ'ir) **237-238**
 Yûsuf 533, 534, 535
 Yûsuf Bâlî bin el-Mevlâ'l-'allâme el-
 Fenârî **248**

Yūsuf bin el-Mevlā Yegān **274**
 Yūsuf bin Hüseyn el-Kirmāstī (Kirmāstī-
 zāde) **360**
 Yūsuf el-‘Acemī 265
 Yūsuf el-Hamīdī (Şeyh Sinān) **423**
Yūsufu Züleyhā 369, 472
Z
 Zağra 229
 Zāmīrī **426**, 498
 Zebīd 247
 Zekerıyyā el-Halvetī (Şeyh) **270-271**

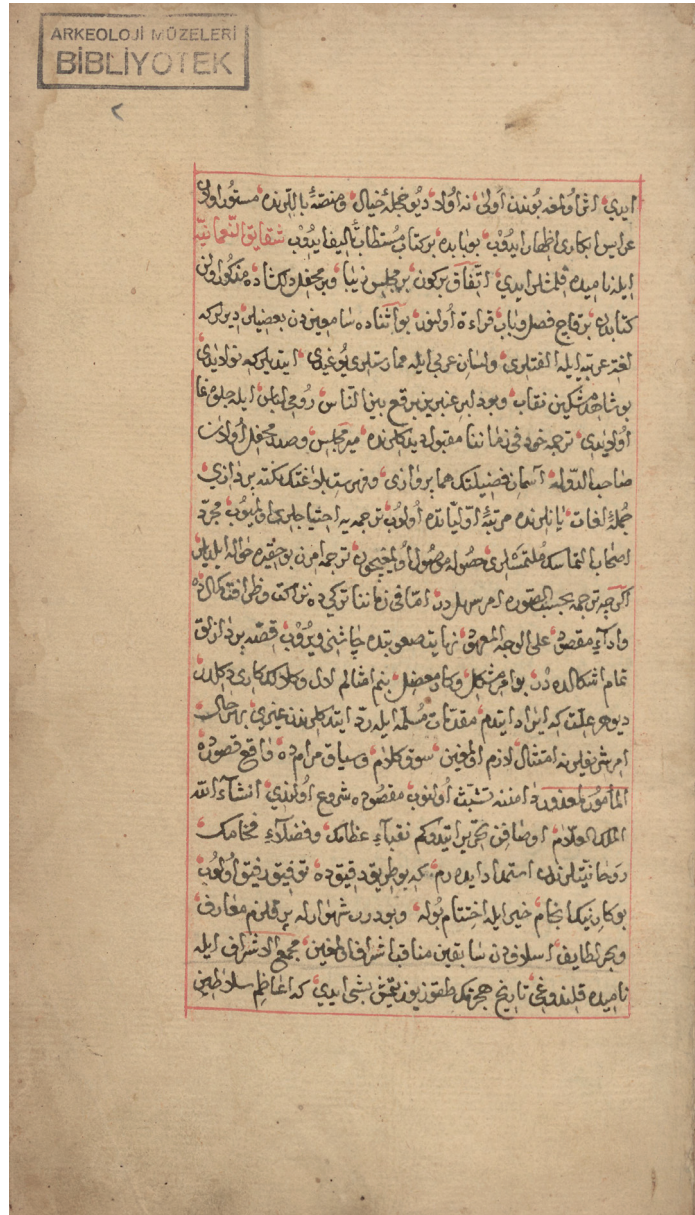
Zencān 255
 Zeyniyye 265, 463, 523
 Zeynü'd-din 267, 268
 Zeynü'd-din bin Mehemmed bin
 Mehemmed Şāh el-Fenārī **456**
 Zeynü'd-din el-Hāfi 265, 268, 334
 Zeynü'd-din el-‘Irākī 247
 Zeyrek 303, 304, 307, 308, 310, 504
 Zeyrek Cāmi‘i 288, 303
 Zeyrek-zāde 233, 416
Zic-i Cedid 330

EKLER

Ek 1: Hâkî'nin ilk tercümesi olan *Terceme-i Şakâ'ik-ı Nu'mâniyye*'nin sunumunu tasvir eden bir minyatür.

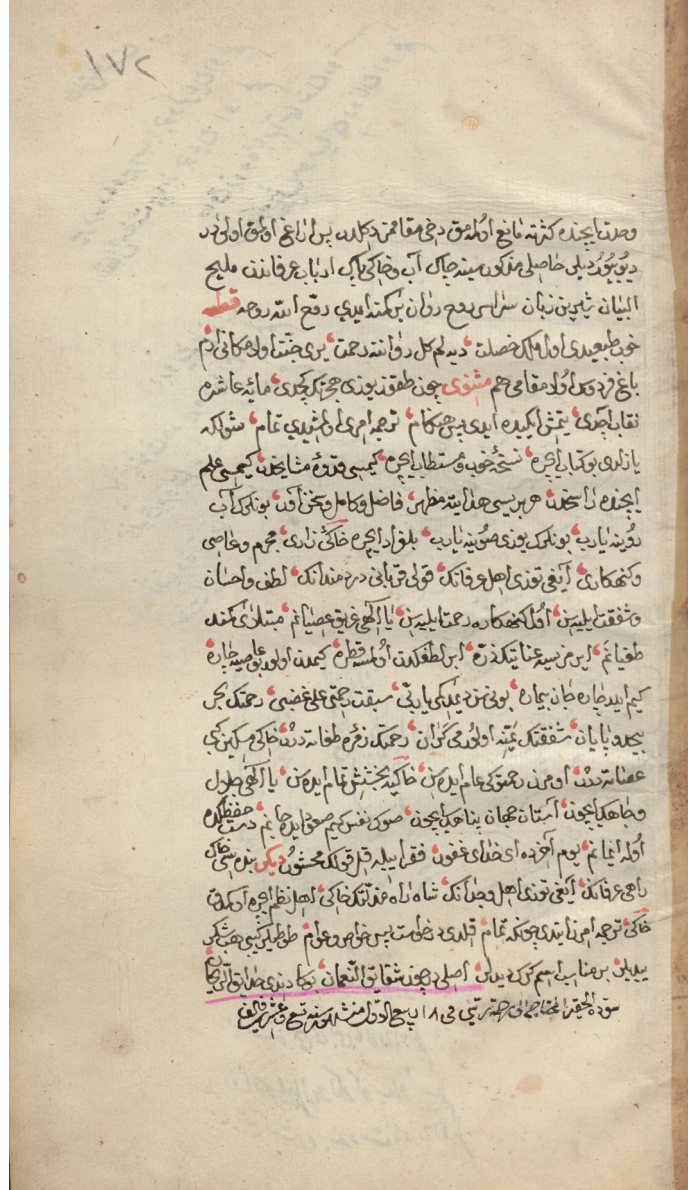
Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine Kitaplığı, Nr. 1263, 259b.

Ek 2: *Mecma'ul-Eşrâf*ın Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi
1308 numarada kayıtlı nüshasının 1b ve 2a yüzü.

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي خلق الدنيا وعلمها كلها بحكمه والمعرفة بغيره على ما يشاء على خلقه العظماء والنجدة والبركة وشرفه بشرف النبوة وأيده بأمر القرآن
وعلى كل ما أحاط به وأولاده وعلى من تبعهم إلى يوم الدين **أما بعد**
أفتخار الله تعالى ختاراً لمؤاني قدوة المثاليين زبدة المتبحرين أعقبهم في القابل
مصلح الدين عليه رحمة الله إلى يوم الدين الشيرازي كوبري زاده جليل الله الهدي في القابل
زاده حضرته باري فزون فضائل ومعارفة أفاضل والده اشتغالاً بعلومه بعلوم لطيف
وذهن باري قاريحة ومخاضات مايل في جنان علماء عظام ومشايخ كرام
أبقاهم الله إلى يوم القيام مناقبته قصير يوجد حصص جيد لخدمته عري
مطلوبات قدرب يادداشتها جيداً باري وعطفه وافر باري زين الدين حميد
درون لطافت باري ملوكاً في يدي كبرياءه وسراي بيج واما غرض بريد وود
قناكم بخدم بقا سن ولما سر بريد كفا سن ملحوظه باري اسرار وقوف له في جوار
نظم شوكيسه بريد دهر بريد باري كد سوكند خاير بريد كاري موم بريد وق
ايده بياوسايد قوت بكون براش خور كيد بشارا كيد ولداني سيادتي انا
اكي صوب جلد شورشو نما بولك زلفان شبايدك اوان شيبه كلوك كدك روشن
نهادن وخال جنان آبادن قصص علماء شرفه وچكا ياق مشايخ صاحب شرفه
ترغيبا بديك كافي قلب كجايوي والمناجح خاطر ريشه باري كد نفايس دن بر

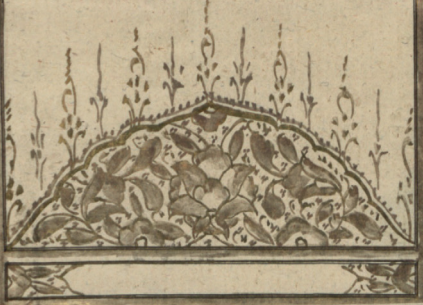

Ek 3: *Mecma'ul-Eşrâf*ın Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi
1308 numarada kayıtlı nüshasının son varacağı.

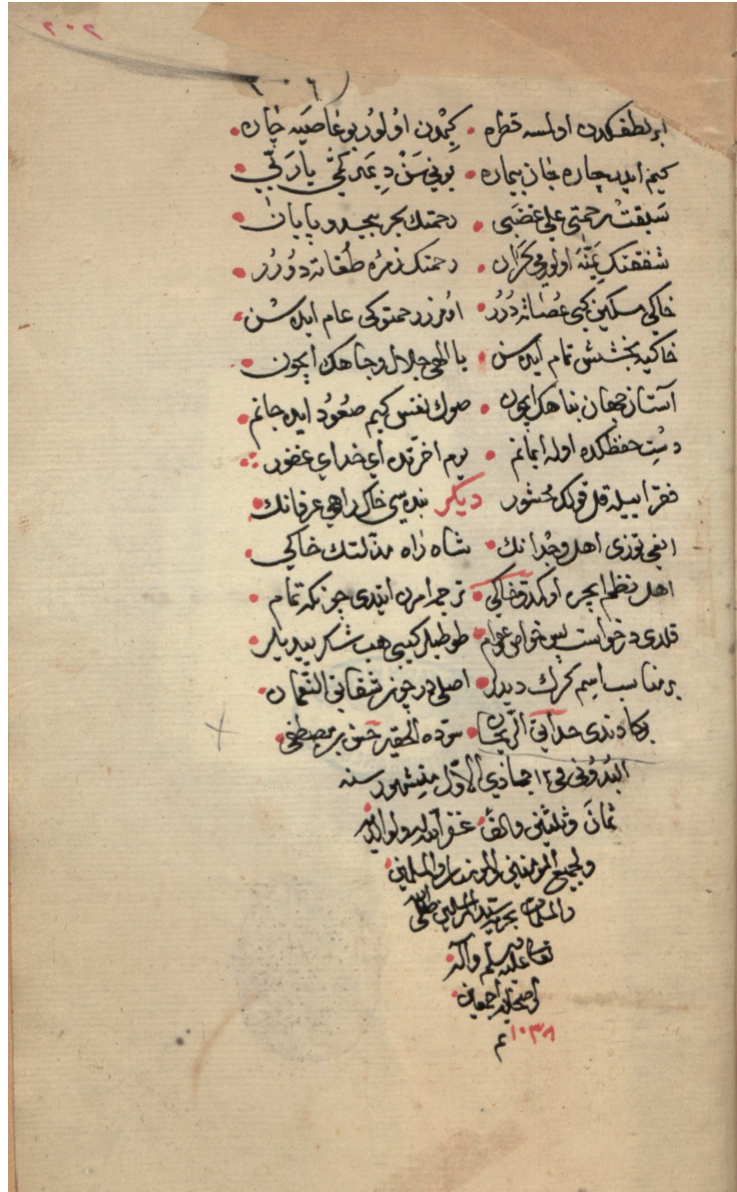
فافصح جامع كبره حكمة تنها بعض قبالي خبر ايدرم اتفاق مرحوم سيمه چاكه
 على اسي جامع او كند كند فافصح اولدي كوي چاكه عونا ايدرم بران يور كند
 الحامع ايدرم كلدن دايا اكي مباركه زوري و زنده چكي من كره عاده عناه لوي
 ايدري ينه البجه او كند يني شيخ ساجي من لوي چاي حضر لويك ديوان او انا چاي حضر
 ايدري بنغل خرد تا كره تايغ ايدرم اجاز لويك بوقاچ بيتا و قوم غل قايغه
 ايكاي جامع بيتا قايغ ايدري حكمة ن قاضي كراصل سندن حقي او ن زيان واركي
 اول نر با نندن بر صبا بلوي مرحوم صلا يني جامع ايدري اكره نر كيه كوي
 هرا طر اكره اكره نر دوشن ايدري كبدن و باي نر كيه حقي او كوي
 قايغ حكا ايل بر حكا سكره و قايغ ايدري كيه حقي او كوي با نندن باغين
 قريش سندن نمان يا حقه قضا خلاصا كوش مرغ طهران اخوه لوي كستان
 الله لوي كوش بشخص بويان ايدري هله اري صلو و عمل بر و حكمة ن
 هله قوب كبدن و باي نر كوي حكا معتاد نر نر بولدم خواهه فار نر بولان
 حافظه حقي او مباركه زوري اكره طوره اطفوله سارا ايدرم بوقاچ و حكا
 حكر حكا ايله فار نر كيه حقي او كوي حكره سونر يركه نر با نندن صلا ايدرم
 بولدم كدم ايلر طعام و قايغ ايدرم حكا چاي كيه نر طواه دعوت ايدرم
 و حكمة نر كيه فار سبه اكره نر ديور لوي اكره فار سق عاده نر كل و كس
 وارن سق دعوت اجابت ايدرم نر كونه اري دعوت فافصح اكره نر قونم ايدرم
 ديك ايل بويون ديور بويون حيدر بولدم كيه صفات اشرا فند و حكا
 بون اجتناب ايدرم بويون كيه دفع را حكا ناجر عا بولدم بولدم
 مقامن فنا و حكا و عا و اكره قايغ مقام رخت و نر نر هون اول
 مريد نر كيه كونه ايلر اكره حكا ايدرم حكا اكره سبب قونم ايدرم

Ek 4: *Mecma'ul-Esrâf*'ın Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi 506 numarada kayıtlı nüshasının 1b ve 2a yüzü.

الحمد لله الذي خلق الانس. وملكه البيت. وجعله ما لكل العلم
 المعروف والعرفان. واصلق على خضه بالخلق العظيم والمحنة
 والبرهان. وشرف بشرف النور. وابق باثر القرآن. وعلى آله
 والصحابة ولواؤه. وعلى تبعهم اليوم التروا لاحت **الانبياء**
 افتخار الاهل. بمختار الولي. قدوة المتأخرين. زبد المتبحرين.
 أغنى الولي القاض **مصلح الدين** عليه رحمة الله اليوم الذين
 الشهير بطايش كبري زاده. حملة الله الهدي في قري زاده. ختري
 فوز فضائل ومعارف. أوامير الدن اشتغال ابد كدر و طبع
 لطيف. وذهن شريف لري تو ايجد محاضراته ما تلو الخاتين.
 علماء عظام. ومشايع كرام. انما هم الله اليوم القيام.
 متابعين قصور لا يحد. وخصوص في الغنيمه. عز وجلو مات
 ودر يادداشتن جيب جانري. وعطف وانكاري مزي و تو
 خريبه درون لطافت مفرقاري ملو اولو ليري. ايد اولسه
 بوسراي بسنج. وكاشانه بر در و عجد. فنانا عديم بقاء
 وليا سويودك فاني. ملاخط البذر اسراء واقفا. اصحاب
 معارف **نظم** سوكسري بريد بهر ايجد باري. كه صكون دلالت
 ياد كاري. مفهوم ذوق ايد بر نارسايد. فوته كون براتر

Ek 5: *Mecma'ul-Eşraf*ın Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi
506 numarada kayıtlı nüshasının son varığı.

